INSTITUTIONES

THEOLOGIÆ THEORETICÆ

SEU

DOGMATICO - POLEMICÆ

CONCINNATÆ

A REVERENDISSIMO

P. ALBERTO A BULSANO

ORD. MIN. S. FRANC. CAPUCINORUM DEFINITORE GENERALI
PROVINCIÆ TIROLENSIS DEFINITORE AC LECTORE ETC. EMERITO

PARS TERTIA

DE DEO LAPSI HUMANI GENERIS REDEMPTORE

VOLUMEN III.

Editio altera

TAURINI 1862

EX TYPIS PETRI, HYAC. FILII, MARIETTI

TYPOGRAPHI - BIBLIOPOLÆ

THEOLOGIAE

DOGMATICO-POLEMICAE SPECIALIS

PARS III.

DE DEO LAPSI HUMANI GENERIS REDEMPTORE

Nexus et momentum doctrinae.

§ 272. 1. Providentia divina in toto Universo conspicua est; *Attingit* enim *a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter* (1). Praecipue autem divinae providentiae largitas in homine relucet, ob quam Propheta regius, Deum laudans, exclamat: *Minuisti eum paullo minus ab Angelis, gloria, et honore coronasti eum; et constituisti eum super opera manuum tuarum* (2). Ast luculentissimum, et omni admiratione dignissimum divinae providentiae opus est Redemptio lapsi generis humani. Homines enim, per peccatum amicitia Dei et donis supernaturalibus privati, in maximas calamitates prolapsi, filii irae et poenarum aeternarum rei constituti sunt, a quo miserrimo statu semetipsos nulla ratione liberare potuissent. Deus autem, qui *Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos* (3), hominum, ab ipso daemone seductorum, misertus est, ipsisque Messiam, seu Redemptorem, iam Protoparentibus et Patriarchis promissum (Th. gen., § 105) atque a Prophetis praenuntiatum (ib. § 106-118), in plenitudine temporis misit, nempe *Iesum Christum* (ib. § 141 - 148), Filium suum unigenitum, qui semetipsum exinaniens, homo factus, et *obediens usque ad mortem, mortem autem crucis* (4), peccatum mundi tolleret, hominesque Deo reconciliatos aeternae beatitudinis participes redderet. Immensam hanc Dei erga homines ingratos, et perditos charitatem S. Scriptura ubique depraedicat, et pie considerandam nobis proponit. Io. III, 16 legitur: *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret: ut omnis, qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam aeternam.* Paulus dicit: *Proprio Filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum; quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit*(5)? -Ioannes ita loquitur: *In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam Filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per eum. In hoc est charitas: non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipsè prior dilexit nos, et misit Filium suum propitiationem pro peccatis no-*

(1) Sap. 8, 1. (2) Ps. 8, 6 etc. (3) 2 Petr. 2, 4.

(4) Phil. 2, 8. (5) Rom. 8, 32.

stris (1). — Aequissimum igitur est ut, postquam de providentia divina in genere disseruimus, nunc ad praestantissimum eiusdem providentiae opus, per quod reparati sumus, considerandum totam mentis aciem convertamus.

2. Redemptio, de qua hic agitur, est opus divinae providentiae, qua Deus hominum in peccata lapsorum misertus, Filium suum unigenitum misit, Iesum Christum, qui naturam humanam assumpsit, et sanguine effuso ac morte tolerata pro peccatis hominum satisfecit, ipsos Deo reconciliavit, eisque aeternae beatitudinis aditum reseravit. Ex hac definitione patet, hunc tractatum praecipue circa Iesum Christum, secundam Trinitatis personam, Verbum incarnatum, Deum et hominem versari. Et quale excellentius obiectum nobis considerandum proponi posset? — Ipse est *Verbum* Patris (2): *Splendor gloriae, et figura substantiae eius* (3): *Lux vera, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* (4): *Via, Veritas, et Vita* (5): *Ecclesiae* Auctor, Rector, et *Caput* (6): *Princeps Pastorum* (7), et maximus hominum benefactor, sine quo nihil (8) et in quo omnia possunt (9). — Idcirco Apostolus rectam Iesu Christi cognitionem cuilibet alii scientiae praeferendam esse duxit, dicens: *Non iudicavi me scire aliquid inter vos nisi Iesum Christum, et hunc crucifixum* (10), et *S. Bernardus* pleno iure asserit, scire Iesum maxime sublimem philosophiam esse (11). Imo et in Evangelio legitur: *Haec est vita aeterna, ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Iesum Christum*(12).Summi igitur momenti est, ut quantum fieri potest, perfectam Iesu Christi cognitionem consequi, et in hac perpetuo crescere satagamus (13).

3. Iesus Christus omni honore et gloria, omni amore et obsequio dignissimus, iuxta verba a Simeone prolata, positus etiam est *in signum cui contradicetur* (14); quod vaticinium continuo verificatum videmus. Christus enim crucifixus Iudaeis quidem scandalum, gentibus autem stultitia fuit (15). — Successu temporis innumeri insurrexerunt inter se discordes *haeretici*, qui Christum ita misere lacerarunt et discerpserunt, ut nullam in eo partem intactam et integram reliquerint. — Solidae carnis substantiam Christo denegarunt *Docetae*, veram matrem sustulit *Valentinus*, matrem perpetua virginitate decoram *Helvidius*, divinitatem *Arius*, animam et mentem *Apollinaris*, unitatem personae *Nestorius*, naturarum distinctionem *Eutyches*; *Monothelitae* duas in Christo voluntates admittere recusarunt; *Sociniani* Arianorum errores resuscitantes totam redemptionis oeconomiam subverterunt; inter recentiores *Rationalistas* multi in Christo nonnisi hominem eruditum, ethnicis philosophis aequiparandum agnoscunt; nonnulli ipsam eius existentiam inficiantur, nonnisi idealem Christum asserentes; alii eundem pantheismi praeconem constituunt, quasi absolutam identitatem hominis ac Dei tradiderit: imo extiterunt quoque procaces *increduli*, qui per horrendam blasphemiam Christum non secus ac Mahometem deceptoribus adnumerare non erubuerint. — Quanta ergo adversariorum undequaque tumultuantium debellanda est

(1) 1 Ep. 4, 9 etc. (2) Io. 1, 1 etc. (3) Hebr. 1, 3. (4) Io. 1, 9. (5) Io. 14, 6. (6) Col. 1, 18. (7) 1 Petr. 5, 4. (8) Io. 15, 5.

(9) Phil. 3, 13. (10) 1 Cor. 2, 2. (11) Serm. 43, in Cant. (12) Io. 17, 3. (13) 2 Petr. 3, 18. (14) Luc. 2, 34. (15) 1 Cor. 1, 23.

multitudo? quanta controversiarum seges, ac varietas hic discutienda occurrit? — Certe quo acrius fundamentalis haec Religionis christianae doctrina ab adversariis impetitur, eo magis vires in illa vindicanda impendendae sunt.

4. Quemadmodum in prioribus Theologiae theoreticae partibus Deum primum in se, deinde in relatione ad universum consideravimus, ita etiam in hac parte, quae *Christologiam* pertractat, Christum tum in se, tum in relatione ad homines, quibus subvenit, seu in relatione ad regnum divinum morale, cuius restaurator et gubernator est, considerare oportet. Ideo haec pars in duas sectiones abit, quarum *prima* Christum in se, seu ipsam Christi personam considerans, agit *de mysterio Incarnationis: altera*, Christum considerans in relatione ad homines, quibus subvenit, tractat *de mysterio Redemptionis.*

Nota. Iam alibi (§ 119) dictum est, operationes divinas externas totius esse Ss. Trinitatis, seu omnium trium divinarum personarum. Quare creatio, licet primae personae, seu Patri approprietur, etiam Filio (1), imo et Spiritui sancto adscribitur (2). Idem de mundi conservatione et gubernatione dicendum est. — Dum autem de Incarnatione et Redemptione sermo est, distinguere oportet divinum homines redimendi decretum et huius executionem. Decretum istud absque dubio toti SS. Trinitati attribuendum est, cum una sit trium divinarum personarum voluntas; imo etiam ad decreti executionem omnes tres divinae personae concurrerunt; nam activa naturae divinae et humanae unitio, cum sit opus ad extra, et effectus omnipotentiae divinae, communis fuit toti Trinitati, et in specie Pater misit Filium (3), qui conceptus est de Spiritu sancto (4). Sed tamen neque Pater, neque Spiritus sanctus, sed sola secunda persona, seu Filius naturam humanam assumpsit; quapropter Incarnatio cum peracta Redemptione est opus proprium solius secundae personae, seu Filii Dei. Nam quoties S. Scriptura de hoc mysterio loquitur, semper de sola secunda persona, de Verbo, de Filio loquitur: *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* (5); *Misit Deus Filium suum... ut eos qui sub lege erant redimeret* (6). Ideo Christus ait: *Pater maior me est* (7), quod non de divinitate (8), sed de humanitate intelligitur, quam Filius, non autem Pater assumpsit. — Haec fuit constans Ecclesiae catholicae fides, et contrarium sentientes, *Patripassiani* dicti, condemnati sunt. Sic haereticis adnumeratus est *Praxeas*, qui, ut ait *Tertullianus* (9); « Paracletum fugavit, et Patrem crucifixit ». Quem errorem solide refellit *Tertullianus*, et (10) egregie ostendit, personam, quae incarnata et passa est, non esse personam Patris; « nam, ait, habemus ipsam exclamantem in passione: Deus meus, Deus meus, ut quid me dereliquisti? — Ergo aut Filius patiebatur a Patre derelictus, et Pater passus non est, qui Filium dereliquit; aut si Pater patiebatur, ad quem Deum exclamabat? » — Eandem haeresin *S. Dionysius Alex.* confutavit, et in Concilio *Alexandrino* anno 319 habito confixit. — *S. Augustinus* (11) inquit: « Quidam haeretici, qui vocantur et Patripassiani, dicunt ipsum Patrem passum fuisse, » sed « Pater non est incarna-

(1) Io. 1, 3. (2) Ps. 32. 6. (3) Io. 4, 29. (4) Luc. 1, 35. (5) Io. 1, 14. (6) Gal. 4. 4. — Io. 3, 16. Rom. 8, 32; 1 Io. 4, 9. (7) Io. 14, 28. (8) Io. 10, 30.

(9) Adv. Prax. c. 1. (10) Ibid. c. 30. (11) Tract. 36 in Ioan.

tus ». *Ruffinus* (1) dicit: « Constat Filium, non Patrem, incarnatum, et ex carne natum esse: » idem refert, contra haereticos in nonnullis Ecclesiis ad articulum: Credo in Deum Patrem omnipotentem, additum fuisse « invisibilem et impassibilem. » *S. Fulgentius* (2) ait: « Non tota Trinitas carnem assumpsit, nec tota Trinitas passionum iniurias sensit... et si quae sunt alia, quae convincantur in sacramento illo Incarnationis, ad solius Filii pertinere personam. » Concilium *Toletanum XI* anno 675 in fidei declaratione articulo 4° profitetur: *De tribus Personis solam Filii Personam pro liberatione humani generis hominem verum sine peccato de sancta, et immaculata Maria Virgine credimus assumpsisse.* Concilium *Toletanum XVI* anno 693 ita praeclare doctrinam catholicam proponit: *Incarnationem Filii Dei tota SS. Trinitas operata esse credenda est: solus autem Filius formam servi accepit in singularitate personae, non in unitate naturae, in id, quod proprium est Filio, non quod commune Trinitati.* Ideo in symbolis de solo Filio dicitur: *qui conceptus est* etc., *incarnatus* etc. Quamvis enim Pater et Spiritus sanctus ad incarnationem perficiendam concurrerint, tamen solus Filius naturam humanam assumpsit; quemadmodum is, qui vestem induit, solus illam dicitur assumere, quamvis alii cum ipso concurrant ad illam aptandam, et circumponendam.

SECTIO I.

DE INCARNATIONE

§ 273. 1. Incarnatio considerari potest vel ut operatio divina, per quam illa perficitur, vel ut status, qui ex ista prodit. Sub priori respectu Incarnatio recte definitur: assumptio naturae humanae a Verbo divino facta in unitate personae ad humanum genus redimendum. Sub posteriori respectu recte dicitur: unio hypostatica naturae divinae simul et humanae in una Verbi persona. — Naturam humanam, ut iam dictum est, assumpsit secunda Trinitatis persona, unigenitus Filius Dei, qui ratione humanitatis assumptae dicitur *Verbum incarnatum*(3); *Emmanuel*, seu *Deus nobiscum* (4); *Iesus*, id est *Salvator* (5); *Christus*, id est per excellentiam *Unctus* (6), de quo nomine *S. Augustinus* (7) scribit: « *Messias* hebraice, *Christus* graece est, latine *Unctus*; ab unctione enim dicitur unctus... ille singulariter unctus, praecipue unctus, unde omnes Christiani unguntur. »

2. Ut doctrina catholica de Incarnatione debito modo pertractetur, 1° *de Christi divinitate, et humanitate*, 2° *de divinitatis, et humanitatis coniunctione, seu unione in Christo*, 3° *de praecipuis huius unionis consectariis*, nempe *de communicatione idiomatum*, et *de adoratione Christi*, 4° *de eximiis Christi hominis praerogativis*, 5° *de Incarnationis motivo et necessitate*, ac demum 6° *de eiusdem possibilitate et convenientia* disserendum est.

Nota 1. Incarnatio variis nominibus denotari solet. Respectu Dei Patris appellatur *Missio Filii* (8); *Dilectio Dei erga homines* (9); *Visitatio*(10); *Oeconomia*, seu *dispensatio*, quae vox apud veteres, praesertim Graecos usitatissima, denotat provi-

(1) In symb. exposit.
(2) Lib. contra serm. Fastid. c. 11.

(3) Io. 1, 14. (4) Is. 7, 14.
(5) Matth. 1, 21; Luc. 1, 31, etc.
(6) Dan. 9, 26; Io. 1, 41.
(7) Tract. 7 in Io. n. 13. (8) Io. 10, 36
(9) Io. 3, 16. (10) Luc. 1, 68.

dam ac sapientem Dei erga genus humanum administrationem, seu clementissimam indulgentiam hominibus ob Verbi incarnati merita concessam. — Respectu Filii dicitur *Exitus a Patre* (1); *Descensus de coelo* (2); *Apparitio* (3); *Manifestatio* (4); *Exinanitio* (5); *Inhumanatio* a S. Ambrosio (6); *Incorporatio* a Tertulliano (7). Respectu nostri nuncupatur *Habitatio in nobis* (8); *Conversatio nobiscum* (9); *Instauratio* (10); *Redemptio* (11).

Nota 2. Multi Theologi, dum tractatum de Incarnatione exordiuntur, primo de huius possibilitate, convenientia et necessitate agunt, ac dein ad eiusdem existentiam probandam, et ad reliqua dogmata de Verbo incarnato declaranda procedunt. Sed cum Incarnatio sit dogma purum et veri nominis mysterium, consultius esse videtur, ut primo doctrina revelata ex S. Scriptura et Traditione, Ecclesia duce, eruatur, explicetur et probetur, ac postea demum functiones rationales et tractationes speculativae subiungantur. Commendatur sane hic ordo per satis notum *S. Augustini* et *S. Anselmi* principium: « crede, ut intelligas: » ergo dogmata revelata de Incarnatione primum credere debemus, ut ad eorundem intelligentiam, quantum in hac vita fieri licet, evehi possimus. Imo si tota revelata de Incarnatione doctrina iam probe perspecta sit, etiam difficultates, quae contra illam ab adversariis moventur, et planius cognoscuntur, et facilius feliciusque confutantur.

CAPUT I.

DE DIVINITATE ET HUMANITATE CHRISTI

§ 274. Fundamenta totius de Incarnatione doctrinae constituunt duo dogmata catholica, quibus certi reddimur, Iesum Christum esse verum Deum, secundam Trinitatis personam, Filium Dei unigenitum, consubstantialem Patri; et eundem Iesum Christum esse simul verum hominem consubstantialem nobis. Qui unum, aut alterum ex his duobus dogmatibus inficiatur, totam Incarnationis theoriam evertit. Maximi itaque momenti est, ut ante omnia praefata duo dogmata solide probentur, quibus tanquam firmis basibus omnis doctrina de Incarnatione insistit.

PROPOSITIO I.

Iesus Christus est verus Deus.

§ 275. Propositio ista iam in Parte I, Sectione II, in qua de sacrosanto Trinitatis mysterio sermo fuit, inconcussis argumentis probata est, quae hic breviter indigitasse sufficit. Ex V. T. probatum fuit, illum, qui est verus Messias, iuxta clarissima Prophetarum effata, esse etiam verum Deum: sed Iesus Christus est verus Messias; ergo est etiam verus Deus (§ 79). — Ex N. T. sequens argumentatio deducta est: Ille est verus Deus, cui in S. Scriptura nomina Dei, attributa divina, opera divina et cultus divinus adscribuntur; sed haec omnia in divinis N. T. libris Iesu Christo adscribuntur: hic ergo est verus Deus (§ 80-84). Praeterea ostensum fuit, iam in tribus primis saeculis ubique et ab omnibus orthodoxis creditum fuisse, Iesum Christum esse verum Deum, quod Ecclesia in *Concilio Nicaeno I* solemniter definivit, et immobili fide semper professa est (§ 88-90). Ex utroque ergo Revelationis fonte divinitas Iesu Christi invicte demonstrata est, atque ulterius probatum fuit, Ie-

(1) Io. 16, 28. (2) Io. 6, 38. (3) Tit. 2, 12.
(4) 1 Tim. (5) Phil. 2, 7.
(6) L. 5 de fide c. 5. (7) L. de car. Chr.
(8) Io. 1, 14. (9) Baruch 3, 38.
(10) Eph. 1, 10. (11) Eph. 1, 7.

sum Christum esse secundam Trinitatis personam, quae *Filius Dei unigenitus, primogenitus*, et *proprius* in S. Scriptura, et *unicus* in Symbolo Apostolico dicitur, quia a prima persona, seu a Patre per generationem procedit (§ 100). Cum haec omnia iam sat fuse pertractata sint, non opus est, ut hic nova pro divinitate Christi argumenta afferantur. — Caeterum etiam in praesenti tractatu de Incarnatione complura tum S. Scripturae, tum Ss. Patrum et Conciliorum testimonia proponenda erunt, per quae prima haec propositio egregie confirmatur. Absonae quoque et impiae adversariorum cavillationes, quibus ostendere conantur, de Christo in Ss. Litteris nomina et attributa ob moralem duntaxat ipsius cum Deo unionem praedicari, optime per ea confutantur, quae contra haeresin Nestorii, et contra alios aberrantes dicenda erunt.

PROPOSITIO II.

Iesus Christus est verus homo.

§ 276. Iesum Christum verum hominem, nobis consubstantialem esse, sequentia argumenta invicte probant.

1. *Iuxta V. T. oracula*, ille, qui est verus Messias, est etiam verus homo. Saepissime enim Messias sub nomine *seminis* praenuntiatur, quod per synecdochen nonnisi verum hominem significare, indubium est. Iam enim prima Messiae promissio his verbis concepta fuit: *Inimicitias ponam inter te, et mulierem, et semen tuum, et semen illius; ipsa conteret caput tuum* (1). Similiter Messiae promissiones *Abrahamo* (2), *Isaaco* (3) et *Iacobo* (4) factae ita exprimuntur: *Benedicentur in semine tuo omnes gentes terrae.* Messias ergo vere a Patriarchis descendere, et unus ex horum posteris esse debuit, per quos nonnisi veri homines intelligi possunt. Ideo Messias etiam dicitur Moysi *similis* (5), *vir dolorum* (6), multaque alia de ipso praedicantur, quae nonnisi in vero homine adimpleri possunt (v. Th. gen., § 114-117). Quamobrem ipsi Iudaei nunquam dubitarunt, promissum Messiam verum hominem futurum esse. Atqui, uti ex probatis (Th. gen., § 141-148) constat, Iesus Christus est verus Messias, in lege veteri promissus et praenuntiatus: ergo est etiam verus homo.

2. *In N. T.* Iesus Christus talibus nominibus insignitur, quae ipsummet verum hominem esse manifeste probant. Frequenter enim semetipsum Christus *Filium hominis* nominat: *Venit Filius hominis quaerere, et salvum facere, quod perierat* (7). *Quem dicunt homines, esse Filium hominis* (8)? Filius hominis autem dici non potest, nisi qui perfectam naturam humanam participat. — Christus etiam appellatur *Filius Davidis* (9); imo et *fructus lumborum eius* (10). - *Homo* Christus expresse vocatur a seipso: *Quaeritis me interficere, hominem, qui veritatem vobis locutus sum* (11); a Petro de Christo dicente: *Non novi hominem* (12); a Paulo: *Per unum hominem mors, et per unum hominem (Christum) resurrectio mortuorum* (13). *Unus mediator Dei, et hominum homo Christus Iesus* (14). — Denique Christus nuncupatur *puer: Convenerunt..... adversus sanctum puerum tuum Iesum* (15); et *vir: Iu-*

(1) Gen. 3, 15. (2) Gen. 22, 18.
(3) Ib. 26, 3. (4) Ib. 28, 14.
(5) Deut. 18, 18. (6) Is. 53, 3. (7) Luc. 19, 10.
(8) Matth. 16, 13. — Cf. Matth. 8, 20, et 12, 32; Marc. 2, 10, et 8, 31; Luc. 5, 24, et 6, 5; Io. 1, 51, et 3, 13, etc.
(9) Matth. 1, 1; Luc. 1, 32.
(10) Act. 2, 30. (11) Io. 8, 40.
(12) Matth. 26, 72.
(13) 1 Cor. 15, 21. — Cf. v. 22.
(14) 1 Tim. 2, 5. — Item Rom. 5, 15.
(15) Act. 4, 27.

aicaturus est orbem terrarum in aequitate, in viro(1), nempe Iesu Christo.—Istae denominationes in sacris N. T. libris Iesu Christo tributae sat luculenta de vera ipsius humanitate testimonia ferunt.

3. *Ss. Patres* Christum sicut verum Deum, ita etiam verum hominem semper professi sunt. *S. Iustinus M.* (2) de Iesu Christo scribit: « Prius quidem Moysi et caeteris Prophetis in specie ignis et imagine incorporea visus est, nunc autem Augusti temporibus ex Virgine homo factus est secundum Patris voluntatem pro salute eorum, qui illi credunt. » *S. Ignatius M.* (3) ait: « In nomine Iesu Christi omnia haec sustineo, ut illi compatiar; ipse praebet mihi virtutem, qui in veritate homo factus est. » *Clemens Alex.* (4) dicit: « Nunc apparuit hominibus hic ipse (Λόγος, Christus), qui solus est ambo, Deus et homo. » *S. Cyprianus* (5) ait: « Iesus Christus igitur et est Filius Dei et filius hominis, Deus simul et homo. » *Eusebius Caesar.* (6) ita de Christo loquitur: « Servator sic ad hominis naturam accessit, ut neque suam ipse naturam exuerit, neque videntibus errorem ullum obtulerit, sed ambo illa, hoc est, tam quod cerni oculis non poterat, quam quod sub aspectum cadebat, vere retinuerit: idem enim et verus homo cernebatur et verum simul Dei Verbum erat. » *S. Athanasius* (7) inquit: « Filius Dei homo factus est, non in hominem venit, ne forte impii aliqui existiment quemadmodum olim Verbum in unumquemque Sanctorum descendit, ita etiam in hominem venisse, ut eum Sanctum redderet, quod in aliis contigit. Sed Dei verbum et Filius hominis fieri non renuit... et cum in fine saeculorum ad destruendum peccatum ex Maria prodiit... tunc dictum est, ipsum, carne assumpta, hominem factum esse. » *S. Gregorius Naz.* (8) ita loquitur: « Crede Dei Filium, Verbum illud omnibus saeculis antiquius... extremis diebus hominis quoque filium tua causa factum esse..... totum hominem eundem, et Deum, pro toto homine laeso, ut tota peccati damnatione rescissa tibi salutem afferat. » *S. Basilius* (9) ait: « Ne igitur fratrem in redemptionem quaeras, sed aliquem, qui tuam excedat naturam, neque hominem nudum, sed hominem Deum Iesum Christum. » *S. Ambrosius* (10) ita disserit: « Servemus distinctionem divinitatis et carnis. Unus in utraque loquitur Dei Filius, quia in eodem utraque natura est. Intende in eo nunc gloriam Dei, nunc hominis passiones. Quasi Deus loquitur, quae sunt divina; quasi homo dicit, quae sunt humana, quia in mea substantia loquebatur. » *S. Augustinus*(11) dicit: « Christus Iesus Dei Filius est et Deus et homo: Deus ante omnia saecula, homo in nostro saeculo: Deus, quia Dei Verbum, *Deus* enim erat *Verbum*(12); homo autem, quia in unitatem personae accessit Verbo anima rationalis et caro. » *Vincentius Lirin.* (13) ait: « Idem Christus est Deus et homo... idem ex Patre ante saecula genitus, idem in saeculo ex matre generatus, perfectus Deus, perfectus homo: in Deo summa divinitas, in homine plena humanitas. »

4. *Ecclesia* sicut divinitatem, ita et humanitatem Christi tum in Symbo-

(1) Act. 17, 31. (2) Apol. 1, n. 63.
(3) Ep. ad Smyrn. n. 4.
(4) Cohort. ad gent. 1, 10.
(5) De idolorum vanit.
(6) Lib. 13 Praep. Evang.
(7) Orat. 3, c. Arian. n. 30 etc.
(8) Orat. 40, n. 46. (9) In Ps. 48, n. 4.
(10) L. 2 de fide c. 9, n. 77.
(11) In Enchir. cap. 13 (al. 35).
(12) Io. 1. (13) Commonit. n. 13.

lis, tum in Conciliis credendam proponit. In Symbolo *Nicaeno-CPtano* professio fidei exhibetur in Filium Dei unigenitum, Patri consubstantialem, *qui propter nos homines, et propter nostram salutem descendit de coelo, et incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria Virgine, et homo factus est*. In Symb. *Athanasiano* dicitur: *Est ergo fides recta ut credamus et confiteamur, quia Dominus noster Iesus Christus Dei Filius Deus, et homo est... perfectus Deus, perfectus homo, ex anima rationali et humana carne subsistens*. Oecumenicum Concilium *Chalcedonense*, Act. 5, fidem catholicam de Iesu Christo his verbis enunciat: *Sequentes igitur Ss. Patres..... constanter omnes docemus eumdem perfectum in Deitate, et eundem perfectum in humanitate, Deum vere, et hominem vere, eundem ex anima rationali, et corpore, consubstantialem Patri secundum Divinitatem, et consubstantialem nobis eundem secundum humanitatem, per omnia nobis similem absque peccato*(1).

5. *Ratio theologica* allatis argumentis addi, ac ita proponi potest. Iesus Christus est verus homo, si omnia substantialia hominis, scilicet corpus humanum et anima humana in ipso inveniuntur. Sed in Iesu Christo substantialia hominis, corpus humanum et anima humana vere inveniuntur: ergo est verus homo. — Propositio maior probatione non indiget; ubi enim essentialia, seu substantialia rei adsunt, ibi ipsam quoque rem adesse, manifestum est. Propositio minor ex ipsa Revelatione probanda est, ut novum inde argumentum exurgat. Idcirco 1° *de corpore Christi humano*, et 2° *de anima Christi humana* disserendum est, quibus 3° recte adiicitur tractatus de modo, quo Christus conceptus et genitus fuit, seu tractatus *de Virginitate Mariae Matris Christi*.

Nota. Supervacaneum profecto non est, ut sacrosanctam humanitatem Christi, quamvis ex iam adductis argumentis satis probata sit, etiam per partes suas essentiales attente consideremus. Hoc ipsum enim ad perfectam Christi cognitionem maxime requiritur. Nullatenus igitur in tanti mysterii consideratione unquam torpeamus, quod omnem nostram attentionem et exigit et meretur. Nam ait Apostolus: *Manifeste magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit angelis, praedicatum est gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria* (2).

ARTICULUS I.
De Corpore Christi.

§ 277. Multi iam in primis saeculis extiterunt haeretici, qui Iesu Christo verum et solidum corpus abiudicarunt, et fictum duntaxat, umbratile, seu phantasticum attribuerunt. Aberrantes isti communi nomine *Docetae*, seu *Phantasiastae* dicti sunt. Horum antesignanus a multis creditur *Simon Magus*, quod innuere videntur *S. Irenaeus* (3), *S. Cyrillus Hier.* (4) et *S. Augustinus* (5), cuius autem verba huc spectantia a Criticis recentioribus ut supposititia habeatur (6). Certum autem est, praefatum errorem propugnasse *Saturninum*, de quo *S. Epiphanius* (7) scribit: « Quod ad Christum attinet, eiusdem impostoris esse dogma, cum sola illum hominis figura atque effigie venisse, omniaque ab eo specie tenus peracta fuisse, cuiusmodi sunt nasci, ambulare, vi-

(1) Hebr. 4, 15.
(2) 1 Tim. 3, 16.
(3) L. 1 adv. haer. c. 24 (al. 20).
(4) Catech. 6.
(5) L. de haer. c. 1.
(6) V. Gazzan. Prael. theol. t.5, p. 60 in nota.
(7) L. 1 de haer. 23.

deri, pati. » Eandem impiam doctrinam *S. Epiphanius* (1) tribuit *Basilidi*. De *Marcione* eiusque gregalibus *Tertullianus* (2) testatur, quod dixerint, « Christum in substantia corporis non fuisse, et phantasmate tantum quasi passum fuisse. » *Manichaei*, teste *S. Augustino* (3), asseruerunt, « Christum novissimis temporibus venisse ad animas, non ad corpora, liberandas; nec fuisse in carne vera, sed simulatam speciem carnis ludificandis humanis sensibus praebuisse, ubi non solum mortem, verum etiam resurrectionem mentiretur. » Eundem errorem tenuerunt *Priscillianistae*, de quibus ita loquitur *S. Leo* (4): « Christum Dominum in vera hominis natura natum esse non credunt, sed per quamdam illusionem ostentata videri volunt, quae vera non fuerint, sequentes dogma Cerdonis atque Marcionis, et cognatis suis Manichaeis per omnia concordantes. » — Alii haeretici, ut *Valentinus, Apelles, Secundus*, *Bardesanes* etc., Christo corpus quoddam attribuerunt; ast non humanum, sed aethereum; non de substantia matris sumptum, sed de coelo allatum. De *Valentino* scribit *Tertullianus* (5): « Christum dicit in substantia corporis nostri non fuisse, sed spirituale nescio quod corpus de coelo deferentem, quasi aqua per fistulam, sic per Mariam transmeasse, inde nihil vel accipientem, vel mutuantem: » idem de *Valentino* testatur *S. Epiphanius* (6). - De *Apelle Tertullianus* (7) scribit: « Christum neque in phantasmate dicit fuisse sicut Marcio, neque in substantia veri corporis, ut Evangelium docet; sed in eo, quod e superioribus partibus descenderet, ipso descensu sideream sibi carnem et aëream contexuisse. Hunc in resurrectione singulis quibusque elementis, quae in descensu suo mutuata fuissent, in ascensu reddidisse. » — Denique extiterunt etiam haeretici, qui negarunt, Christi corpus pati et dolores sentire potuisse. Sic *Iulianus Halicarnensis*, Eutychianorum haeresi addictus asseruit, carnem Christi fuisse incorruptibilem et impassibilem: unde eius sectatores *Incorrupticulae* dicti sunt. — Contra enumeratos haereticos iam probandum est, Christum habuisse *corpus humanum verum et solidum, ex substantia Matris susceptum, passioni et doloribus obnoxium.*

(1) Haer. 24. (2) L. de praescript. c. 46.
(3) L. de haer. c. 46.
(4) Ep. 93 ad Turrib. c. 4.

I. *Christus verum corpus assumpsit, nobis consubstantiale.*

§ 278. Longe a veritate aberrant, qui Christo apparens duntaxat, umbratile, aut phantasticum corpus adscribunt. Nam ex utroque Revelationis fonte invicte probatur, Christum non solam speciem seu apparentiam, sed veram substantiam corporis humani assumpsisse, et carnem veram, solidam, expressam ac palpabilem induisse.

1. *S. Scriptura* id clare testatur. Io. I, 14 legitur: *Verbum caro factum est; si factum*, ergo non umbratilis, nec phantastica caro fuit, sed vera, et realis. Rom. I, 3 de Christo Filio Dei dicitur: *Qui factus est ei ex semine David secundum carnem;* et Rom. IX, 5: *ex quibus* patribus *est Christus secundum carnem;* ast non posset Christus factus ex semine David et ex patribus descendens *secundum carnem* dici, si haec apparens tantum, et non vera et realis fuisset. Ubique Iesu Christo verum corpus humanum tribuitur. Ipse

(5) L. de praescript. c. 49.
(6) Haeres. 31. n. 7 (7) Ib. c. 51.

met de Magdalena dicit: *Praevenit ungere corpus meum in sepulturam* (1): *Ille autem dicebat de templo corporis sui* (2). Matth. XXVII, 58 etc. legitur de Iosepho ab Arimathaea: *Petiit corpus Iesu. Tunc Pilatus iussit reddi corpus. Et, accepto corpore, involuit illud in sindone munda, et posuit illud in monumento.* Petrus de Christo ait: *Peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum* (3). Paulus de Christo inquit: *Reconciliavit* (vos) *in corpore carnis eius per mortem* (4). Idem Christo applicat verba Ps. XXXIX, 7, dicens: *Ingrediens mundum dicit: Hostiam et oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi* (5) etc. Hostiae porro et oblationes legis veteris non fictae erant, non umbratiles; tametsi figurae verae hostiae, quam Christus in ara crucis oblaturus erat: ergo ut veritas umbris ac figuris responderet, necesse fuit verum ac solidum in Christo corpus fuisse. — Praeterea singillatim quoque humani corporis partes Christo attribuuntur, ut caput: *Unguentum effudit super caput ipsius recumbentis* (6); facies: *Procidit in faciem suam* (7); os: *Aperiens os suum docebat eos* (8); oculi: *Et ipse elevatis oculis in discipulos suos dicebat* (9) etc; manus: *Extendens Iesus manum, tetigit eum* (10); digiti: *Misit digitos suos in auriculas eius* (11); pedes: Iesus Simoni de Magdalena dicit: *Intravi domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti: haec autem lacrymis rigavit pedes meos, et capillis suis tersit* (12); pectus: *Recubuit super pectus eius* (Iesu) (13); latus: *Unus militum lancea latus eius aperuit* (14); sanguis: *Hic est sanguis meus, qui pro multis effundetur* (15); *Quia ergo pueri communicaverunt carni, et sanguini, et ipse* Christus *similiter participavit eisdem* (16). Denique inter haec testimonia locus plane decretorius est Luc. XXIV, 39, ubi Christus post suam resurrectionem apparens discipulis, et ipsum phantasma esse credentibus reposuit: *Videte manus meas, et pedes meos, quia ego ipse sum. Palpate, et videte, quia spiritus carnem, et ossa non habet, sicut me videtis habere.* Recte igitur S. Ioannes eum, qui Iesu Christo verum et reale corpus denegat, huius adversarium et extorrem salutis declarat; ait enim: *Omnis spiritus, qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est: et omnis spiritus, qui solvit Iesum, ex Deo non est; et hic est Antichristus* (17); et scribit: *Multi seductores exierunt in mundum, qui non confitentur, Iesum Christum venisse in carnem: hic est seductor, et Antichristus* (18).

2. *Ss. Patres* Christo verum et reale corpus humanum adscribunt, eosque, qui illi corpus duntaxat apparens et phantasticum tribuunt, ut haereticos condemnant. *S. Ignatius M.* (19) scribit: « Cognovi vos perfectos in fide immota... plene persuasos in Dominum nostrum vere existentem de genere Davidis secundum carnem »... et (20) qui « vere passus est, sicut et vere semetipsum resuscitavit, non ut quidam infideles dicunt, secundum apparentiam ipsum passum esse etc. » *Tertullianus* (21), illos qui phantasticum et apparens corpus Christo adscribunt, reprehen-

(1) Marc. 14, 8. (2) Io. 2, 21.
(3) 1 Ep. 2, 24. (4) Col. 1, 22
(5) Hebr. 10, 5. (6) Matth. 26, 7.
(7) Ib. c. 39. (8) Matth. 5, 2.
(9) Luc. 6, 20. (10) Matth. 8, 3.
(11) Marc. 7, 33. (12) Luc. 7, 44.

(13) Io. 21, 20. (14) Io. 19, 34.
(15) Matth. 26. 28. (16) Hebr. 2, 14.
(17) 1 Ep. 4. 2 etc. (18) 2 Ep. v. 7.
(19) Ep. ad Smyrn. n. 1.
(20) N. 2. (21) L. de carne Christi c. 5

dit, quod Christum mendacem inducerent, et addit: « Maluit, crede, nasci, quam ex aliqua parte mentiri, et quidem in semetipsum, ut carnem gestaret sine ossibus duram, sine musculis solidam, sine sanguine cruentam, sine tunica vestitam, sine fame esurientem, sine dentibus edentem, sine lingua loquentem, etc. » (1). *S. Irenaeus* (2) scribit: « Vani sunt, qui putative dicunt Christum apparuisse: non enim putative haec, sed in substantia veritatis fiebant. Si autem cum homo non esset, apparebat homo, — neque veritas quaedam erat in eo; non enim illud erat, quod videbatur. » *Origenes* (3) ita loquitur: « Christus corpus assumpsit nostro corpori simile, eo solum differens, quod natum ex Virgine de Spiritu sancto est. Et quoniam Iesus Christus natus et passus est in veritate, communi hac morte vere mortuus est, vere etiam a mortuis resurrexit, et post resurrectionem cum discipulis conversatus, assumptus est. » *S. Cyrillus Hier.* (4) dicit: « Crede, quod hic unigenitus Dei Filius propter peccata nostra de coelo descendit in terram, et earundem affectionum cum nobis assumpsit humanitatem — non opinione, non phantasia humanitatem assumpsit, sed in veritate. » *S. Hieronymus* (5) ita praeclare disserit: « Si iuxta Marcionem et Manichaeum Dominus noster non est natus ex Virgine, sed visus in phantasmate, quomodo nunc Apostoli timent, ne phantasma videant?... Qui putant, Domini corpus non ideo esse verum, quia super molles aquas molle et aëreum incesserit, respondeant, quomodo ambulaverit Petrus, quem utique verum hominem non negabunt. » *S. Augustinus* (6) ita recte argumentatur: « Si phantasma fuit corpus Christi, fefellit Christus; et si fefellit veritas non est. Est autem veritas Christus, non ergo phantasma fuit corpus eius. » Christum non phantasticum, sed verum et reale corpus humanum assumpsisse, satis clare definivit Concilium Chalcedonense in citato decreto fidei, in quo vocat Christum *consubstantialem nobis secundum humanitatem.*

Nota. Obiectiones Docetarum facile est confutare.

Obi. I. Christus dicitur: *In similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo* (7); et Rom. VIII, 3 legitur: *Misit Deus Filium suum in similitudinem carnis peccati;* ergo Christus veram carnem non assumpsit, sed externa tantum specie nostrae similem.

Resp. Nomen similitudinis in S. Scriptura frequentius ipsam veritatem significat, quam externam tantum speciem. Sic dum Adam dicitur genuisse filium *ad imaginem, et similitudinem suam* (8), Setho vera et realis natura humana non negatur, sed asseritur, et cum Christus dicitur *imago Patris* (9), illius consubstantialitas cum Patre non tollitur, sed affirmatur. Eodem modo nomen similitudinis Phil. II, 7 naturae veritatem significat, ut ex adiunctis patet; subiungitur enim v. 8: *Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis;* ast summam illam humilitatem, et obedientiam non exercuisset, neque mortem subiisset crucis, si solum specie tenus fuisset homo. Certe nobis dicitur similis, quomodo dicitur aequalis Patri; v. 6: *Non rapinam arbitratus est, esse se aequalem Deo: sed semeti-*

(1) Cf. lib. 3 c. Marcio.
(2) L. 5 adv. haer., c. 1.
(3) L. 1 de princip. c. 2, n. 1.
(4) Catech. 4 n. 9.
(5) Comm. in Matth. 14, 26.
(6) Lib. 83 qq., quaest. 14.
(7) Phil. 2, 7.
(8) Gen. 5, 3.
(9) Colos. 1, 15.

psum exinanivit formam servi accipiens (cum in forma Dei esset): atqui aequalitas illa significat eandem esse Filii, Patrisque substantiam: ergo et ista similitudo significat eandem esse Christi hominumque naturam, ut observat S. *Augustinus* (1). — Alterum textum Rom. VIII, quod attinet, similitudo illa non refertur ad carnem secundum se, sed ad carnem peccati, quia caro Christi vera quidem fuit caro, sed apparenter tantum caro peccati. Ita iam *Tertullianus* eandem obiectionem sustulit (2), dicens: « Non quod Apostolus *similitudinem carnis* acceperit, quasi imaginem corporis, non veritatem, sed similitudinem peccatricis carnis, vult intelligi, quod ipsa non peccatrix caro Christi eius fuit par, cuius erat peccatum.... et in Christo sine peccato habebatur, quae in homine sine peccato non habebatur. »

Obi. II. I Cor. XV, 50 dicitur: *Caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt;* absonum ergo est, Christo, cuius est regnum Dei, carnem et sanguinem tribuere. Quae hac de re in S. Scriptura leguntur, in sensu improprio intelligenda sunt; *Verbum* enim eo sensu *caro factum est*, quo Christus a Paulo pro nobis factus dicitur *peccatum* (3), et *maledictum* (4). Apostolus ipse fatetur, se aliquamdiu veram et realem carnem in Christo agnoscendam esse putasse, sed ab errore isto absurdo resipuisse; ait enim: *Itaque nos ex hoc neminem novimus secundum carnem, et si cognovimus secundum carnem Christum, sed nunc iam non novimus* (5). Ergo non vera, et realis, sed apparens tantum caro in Christo est agnoscenda.

Resp. Per carnem et sanguinem saepe in Ss. Litteris non substantia carnis, sed corruptio naturae, spiritui recto, seu verae sanctitati opposita, intelligitur (6). In isto sensu verba Apostoli I Cor. XV, 50 sunt intelligenda, quod patet ex contextu, quoniam v. praec. admonemur, ut non Adamum peccatorem, sed Christum innocentem imitemur. Non ergo ipsa carnis substantia, sed opera carnis ab Apostolo damnantur, quae nullum habebant in Christo locum. Si in sensu adversariorum citata verba exponerentur, Paulus sibi ipsi aperte contradixisset, cum in eodem capite carnis resurrectionem praedicet, et etiam iustorum hominum corpora in coelo glorificanda esse dicat v. 21, etc. Male itaque Phantasiastae verbis Pauli abutuntur, ut carnem et sanguinem Christo abiudicent. Falsum etiam est, eodem sensu *Verbum caro factum* dici, quo Christus dicitur factus *peccatum* et *maledictum*. Nam ipse Apostolus l. c. aperte explicat, quo sensu Christus dicatur factus esse peccatum; ait enim: *Eum, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur iustitia Dei in ipso;* quibus verbis declaratur Christum, qui fuit *sanctus, innocens, impollutus*, etc. (7), non in se peccatum fuisse, sed peccatum dici, quia Deus Pater poenas peccatis nostris debitas in ipsum transtulerat. Similiter Christus dicitur *factus pro nobis maledictum* (8), non quoad se, sed quoad nos, quia dum passus est pro maledictis, factus est maledictum et execrabilis Iudaeis propter supplicium crucis. *Verbum* autem in vero et proprio sensu *caro factum est;* tantum enim abest, ut haec sententia alibi in

(1) Tract 51 in Ioann.
(2) L. de carne Christi c. 16
(3) 2 Cor. 5, 21.
(4) Gal. 3, 13.
(5) 2 Cor. 5, 16
(6) Matth. 16, 17; 26, 41; Gal. 1, 16, etc.
(7) Heb. 7, 26.
(8) Gal. 3, 13.

sensu improprio aut figurato exponatur, ut potius Christo ubique verum et reale corpus attribuatur, uti allata argumenta probant. — Locus II Cor. V, 16 equidem obscurus est, sed adversariis nullo modo favet. Recte enim *S. Augustinus* (1) mirari se dicit, Manichaeos caecos non videre, « quia si Christus ideo non habuit carnem, quia dixit Apostolus, nunc iam non se nosse Christum secundum carnem, nec illi habuerunt carnem, de quibus in eodem loco dicit: *itaque nos amodo neminem novimus secundum carnem.* » aliter ergo verba Pauli intelligenda sunt, quorum sensus est: *si Christum* nobis praesentem *cognovimus*, dileximus, eique adhaesimus secundum carnales, seu humanos cordis nostri affectus, sicut amicus amicum diligit; nunc iam talis affectus per Spiritum sanctum cessavit in nobis: « Hoc, ait *S. Thomas* (2): Apostolus in aliorum persona dicit discipulorum, qui carnales erant, et ipsi Christo apud eos praesenti secundum carnalem affectum adhaerebant. » Aliam vero eiusdem loci interpretationem affert *Estius*, et maxime probabile existimat, quod *S. Paulus* reprehendere voluerit quosdam pseudoapostolos Iudaeos, qui gloriabantur, quod Hebraei essent, et ex semine Abrahae secundum carnem, de quo uberius disserit cap. XI, v. 22; se autem dicit neminem noscere *secundum carnem*, seu minime gloriari, quod ex istis descenderit secundum carnem, imo se affectus quoque carnales erga Christum deposuisse, ac modo hunc revereri, et diligere, non quia Hebraeus, aut Rex terrenus, sed quia Filius Dei, et Redemptor mundi est. In utraque expositione vera eius caro non negatur.

(1) L. 7 c. Faustum c. 7. (2) In h. l.
(3) Io. 12, 41. (4) Io. 8, 56.

Obi. III. Verbum divinum saepius apparuit in veteri Testamento in specie humana, quin tamen humanam carnem haberet. Quod enim dicit Isaias VI, 1: *Vidi Dominum sedentem* etc.: a S. Ioanne explicatur de Iesu Christo(3); et de Abrahamo Christus ipse dicit: *Abraham pater vester exultavit, ut videret diem meum: vidit et gavisus est* (4). Cum ergo illae apparitiones fuerint figurae Incarnationis postea futurae, recte dicitur, etiam in ipsa Incarnatione Verbum apparuisse non secundum corporis veritatem, sed secundum solam imaginationem et apparentiam. Id confirmatur ex eo, quia etiam Angeli leguntur apparuisse sub specie humana, manducasse, bibisse, omniaque illa praestitisse, quae ab hominibus per carnem effici solent, quin tamen ullum inde mendacium, aut inconveniens consecutum fuerit, quod praecipue exemplo Angeli Raphaëlis Tobiae comitis probatur. Nihil ergo impedit quominus etiam Christus eodem modo inter homines conversatus esse dicatur.

Resp. Huic obiectioni respondet *S. Thomas* (5) dicendo: « quod figura debet respondere rei quantum ad similitudinem, non quantum ad rei veritatem: si enim secundum omnia esset similitudo, iam non esset signum, sed ipsa res, ut *Damascenus* dicit (6): Conveniens ergo fuit, ut apparitiones veteris Testamenti essent secundum apparentiam tantum quasi figurae; apparitio autem Filii Dei in mundo esset, secundum corporis veritatem, quasi res figurata per illas figuras. Unde dicit Apostolus: *Quae sunt umbra futurorum; Corpus autem Christi* (7). » Hinc *S. Irenaeus* (8) ex

(5) 3, q. 5, a. 1 ad 3
(6) Lib. 3, orth. fid. c. 26. (7) Coloss. 2, 17.
(8) Lib. 5 adv. haer., c 1.

veteribus apparitionibus futurae Incarnationis praenuntiis argumentum efficax trahebat, ut contra Phantasiastas veram Christi carnem probaret, dicens: « Si enim et nunc talis apparuit, non existens quod videbatur, quaedam prophetica visio facta est hominibus, et oportet alium expectare adventum eius, in quo talis est, qualis nunc visus est prophetice. » Inter Angelorum apparitiones et Christi incarnationem maxima dantur discrimina. Nullus enim Angelus dicitur caro factus, nec alicuius genealogia describitur: de Christo autem et illud legitur (1), et genealogia exhibetur (2). Angeli brevi tempore conversati sunt cum hominibus, neque unquam se veros homines esse professi sunt, imo clara dederunt indicia, se a Deo missos humanam tantisper figuram assumpsisse, ut Raphaël ad Tobiam dixit: *Videbar quidem vobiscum manducare, et bibere, sed ego cibo invisibili, et potu, qui ab hominibus videri non potest, utor* (3). Ast Christus per 33 annos cum hominibus conversatus est, saepissime se filium hominis professus est, et nullibi in Ss. Litteris indigitatur, eius carnem phantasticam duntaxat et apparentem fuisse: ergo ex Angelorum apparitionibus nil contra veritatem Incarnationis inferri potest.

II. *Corpus Christi ex substantia Matris formatum fuit.*

§ 279. Falsum omnino est, quod nonnulli haeretici dixerunt, corpus Christi ex coelesti substantia formatum, per Mariam tanquam per fistulam transiisse, et nihil ex ea sumpsisse. Iuxta doctrinam catholicam, Corpus Christi in utero B. Mariae ex eius substantia formatum est; id enim *S. Scriptura* docet, et *constans Traditio* confirmat.

1. Veteribus Patriarchis promissus est Messias nasciturus ex eorum semine (Th. gen., § 105). Divinas porro has promissiones omnino fuisse completas Ss. Litterae N. T. testantur. Dicitur enim Christus *Filius David, filius Abraham* (4). *Qui* (Filius Dei) *factus est ei ex semine David secundum carnem* (5); *Ex quibus* (Patribus) *est Christus secundum carnem* (6). Atqui Christus nullatenus dici posset ex patribus et ex semine David secundum carnem factus, nisi ex Maria, quae erat de domo et familia David, originem traxisset. Ne ergo blasphemo modo dicatur, promissiones divinas impletas non fuisse, Christus dicendus est non ex materia coelesti, sed ex substantia Matris corpus suum suscepisse. Hoc ipsum ex historia evangelica elucet. Angelus enim Gabriel dixit ad Mariam Virginem: *Ecce concipies, et paries Filium* (7); foemina autem, quae dicitur concipere et parere filium, iuxta omnes Philosophos, huic materiam carnis subministrat; ergo hoc idem etiam de B. V. Maria dicendum est. Ideo Matthaeus, cum Patriarcharum generationes recensuisset, ultimo nominat *Ioseph virum Mariae, de qua natus est Iesus, qui vocatur Christus* (8). Luc. II, 7 de Maria dicitur: *Peperit Filium suum primogenitum:* non posset autem Christus Filius Mariae dici si ex huius substantia carnem suam non suscepisset. Clarissime denique rem proponit S. Paulus dicens: *Misit Deus Filium suum factum ex muliere* (9); « neque audiendi sunt, ait *V. Beda* (10), qui legendum putant: natum ex muliere, factum sub lege: sed *factum ex muliere*, quia conceptus ex utero virgina-

(1) Io. 1, 14. (2) Matth. 1. (3) Tob. 12, 18. (4) Matth. 1, 1. (5) Rom. 1, 3. (6) Ib. 9, 5.

(7) Luc. 1, 31. (8) Matth. 1, 16. (9) Gal. 4, 4. (10) L. 4 in Luc. c. 19

li carnem non de nihilo, non aliunde, sed materna traxit ex carne; alioquin nec vere filius hominis diceretur, qui originem non haberet ex homine. » Quoniam autem Christus vere ex Maria carnem suscepit, ideo recte appellatur *semen mulieris* (1); *semen Abrahae* (2); *filius Davidis* (3); *fructus lumborum eius* (4); *filius Mariae*, et *fructus ventris eius* (5).

2. *Ss. Patres* contra Valentinianos strenue defenderunt, corpus Christi in utero Mariae ex huius substantia formatum esse. *S. Irenaeus* (6) ait: « Si non accepit Christus ab homine substantiam carnis, neque homo factus est, neque filius hominis... Caeterum supervacua est in Mariam descensio eius. Quid enim in eam descendebat, si nihil moliebatur sumere ab ea? aut si nihil sumpsisset ex Maria, nunquam eas quae a terra erant, percepisset escas, per quas id, quod a terra sumptum est, corpus nutritur; nec quadraginta diebus, ut Moyses et Elias, ieiunans esuriisset corpus eius suam quaerens escam. » *Tertullianus* in Apologet. (7) scribit: « Iste igitur Deus... delapsus in Virginem quamdam et in utero eius caro figurata, nascitur homo Deo mixtus, etc. Et lib. de carn. Chr. (8) inquit: Si humana non fuit, nec ex homine (caro eius), non video ex qua substantia ipse se Christus hominem, et Filium hominis pronunciavit. Et alibi (9) ait: Quam debemus et possumus agnoscere in Christo carnis qualitatem? utique non aliam quam Abraham, siquidem semen Abraham Christus; nec aliam quam Iesse, siquidem ex radice Iesse flos Christus; nec aliam quam David, siquidem fructus ex lumbis David Christus; nec aliam quam ex Maria, siquidem ex Mariae utero Christus. » *S. Athanasius* (10) dicit: « Verbum cum ad nos venit, ex Virgine sibi ipsi corpus formavit, ut omnibus non parvum suae divinitatis argumentum exhiberet, ut scilicet inde pateret eum qui corpus illud formaverat, aliorum quoque corporum opificem esse. » *S. Gregorius Naz.* (11) scribit: « Si quis Christum per Virginem tanquam per canalem fluxisse, non autem in ea divino simul et humano modo formatum esse dixerit, divino, quia absque viri opera, humano, quia humani conceptus lege, aeque atheus est. » *S. Ambrosius* (12) ait: « Adversus omnes (haereticos) generalis ista est fides, quia Christus est Dei Filius et sempiternus ex Patre, et natus ex Virgine. » *S. Hieronymus* (13) dicit: « Diligenter attendite, quod non dixerit *factum per mulierem*, quod Marcion et caeterae haereses volunt, quae putativam Christi carnem simulant, sed *factum ex muliere*, ut non per illam, sed ex illa natus esse credatur. » *S. Cyrillus Alex.*, in Epistola ad Nestorium quam adoptavit, et ratam habuit oecumenica Synodus Ephesina, scribit: « Non dubitarunt (Ss. Patres) sacram Virginem Deiparam appellare, non quod Verbi natura, ipsiusve Divinitas ortus sui principium ex S. Virgine sumpserit; sed quod sacrum illud corpus, anima intelligente perfectum, ex ea traxerit, cui et Dei Verbum secundum hypostasin unitum secundum carnem natum est. » Hanc veritatem etiam Symbola et Concilia confirmant. Nam in Symbolo Apostolico dicitur de Christo: *Quiconceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine:* in Nicaeno: *Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex*

(1) Gen. 3, 15. (2) Gen. 12, 3.
(3) Matth. 1, 1. (4) Act. 2, 30.
(5) Luc. 1, 42. (6) L. 3 adv. haer. c. 32.
(7) C. 21. (8) C. 15. (9) C. 22.

(10) L. de Incarn. Verbi n. 18.
(11) Ep. 101 ad Cledon. n. 4.
(12) Lib. de Incarn. dom. cap. 5.
(13) Comment. in Gal. 4, 4.

Maria Virgine, et homo factus est: in Athanasiano: *Deus est ex substantia Patris ante saecula genitus, et homo est ex substantia Matris in saeculo natus.* Concilium *Toletanum I* anno 400 habitum, cap. 21 in professione fidei dicit: *Credimus... Filium Dei Deum natum a Patre ante omne omnino principium sanctificasse uterum Virginis Mariae, atque ex ea verum hominem sine virili generatum semine suscepisse.* In Concilio Florentino *Eugenius IV* in decreto pro unione Iacobit. dicit: *Sacrosancta Ecclesia anathematizat Valentinum asserentem, Dei Filium nihil de Virgine matre cepisse, atque ita transiisse per uterum Virginis, sicut per aquaeductum defluens aqua transcurrit.*

Nota. Saeculo XVI Valentini errorem iamdiu in inferis consepultum excitarunt *Anabaptistae* dicentes, Christum de corpore Virginis nihil accepisse, sed tantum per illius uterum transiisse sicut lux per vitrum, ideoque de Christo dici: *Erat lux vera* (1). Quin *Mennon* quidam Frisius gente ex secta Anabaptistarum stulte asseruit, corpus Christi ex ipsa Dei Patris substantia delatum fuisse in uterum Mariae. - Iam quae a veteribus et recentibus adversariis doctrinae catholicae opponuntur, breviter indicare et confutare oportet.

Obi. I. Christus Nicodemo plura dixit, quibus eum docuit, se non terrenam et materialem, sed coelestem et spiritualem carnem habere, quia non ex carne, sed ex spiritu natus erat; ait enim: *Quod natum est ex carne, caro est, et quod natum est ex spiritu, spiritus est* (2): repugnat ergo dicere, Christum ex carne Matris esse, sicut repugnat asserere, Christum carnem esse. Ideo Christus ipse frequenter affirmat, se a coelo descendisse, ut: *Nemo ascendit in coelum, nisi qui descendit de coelo Filius hominis qui est in coelo* (3); et alib.: *Ego sum panis vivus, qui de coelo descendi* (4). Ast Iesus Christus non descendit de coelo secundum divinam naturam, quia semper est in sinu Patris, immensus et omnipraesens: ergo descendit secundum humanam naturam, secundum quam etiam ascendit in coelum. Nullo autem modo de coelo descendisse dicendus esset, si corpus suum ex Matre suscepisset.

Resp. Verba Christi doctrinae catholicae nullatenus adversantur. Priora enim verba (5) manifeste respiciunt spiritualem generationem, qua homines carnaliter nati iterum debent spiritualiter nasci ex aqua et Spiritu Sancto: prima nativitate habemus vitam carnalem, secunda spiritualem, unde dicitur: *Quod natum est ex carne, caro est, et quod natum est ex spiritu, spiritus est.* Non ergo repugnat, Christum ex Maria carnem sumpsisse, sicut non repugnat, quod idem Evangelista scripsit. *Verbum caro factum est.* — Quamvis porro Christus vere ex Matre carnem suscepit, tamen tum quoad naturam divinam, tum quoad naturam humanam recte dicitur de coelo descendisse: Deus enim, licet immensus sit, tamen *descendere* dicitur, dum in quodam loco speciali modo operatur, seu praesentiam suam manifestat (Cf. § 24 ad obi. 2), quod utrumque per Verbum incarnatum specialissimo modo factum est. Ipsa quoque humanitas Christi recte dicitur aliquo sensu descendisse de coelo, quatenus non virili commercio, sed coelesti virtute in utero Virginis formata est. Ita contra allatam obiectionem argumenta-

(1) Io. 1. (2) Io. 3, 6. (3) Ib. v. 13. (4) Io. 6, 41. (5) Io. 3, 6.

tur *S. Thomas* (1) dicens: «Christus dicitur de coelo descendisse dupliciter. Uno modo ratione divinae naturae, non ita, quod natura divina in coelo desierit, sed quia in infimis novo modo esse coepit, scilicet secundum naturam assumptam, secundum illud Io. III, 13. Alio modo ratione corporis, non quia ipsum corpus secundum suam substantiam de coelo descenderit, sed quia virtute coelesti, id est Spiritu sancto est eius corpus formatum. »

Obi. II. Corpus Christi dicitur natum *in Maria*, non *ex Maria*. Angelus, referens Iosepho hoc arcanum incarnationis mysterium, ait: *Quod in ea* (Virgine Maria) *natum est de Spiritu sancto est* (2); ergo corpus Christi non fuit formatum ex substantia matris.

Resp. S. Scriptura sicut in Maria, ita etiam de Maria et ex Maria Christum natum dicit. Nam legitur: *De qua* (Maria) *natus est Iesus* (3), et Angelus dixit Mariae: *Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei* (4). Isti ergo loquendi modi sibi non contradicunt, sed idem enuntiant. Merito igitur *Tertullianus* (5) hanc adversariorum obiectionem vanam appellat «tortuositatem», eamque confutat, dicens: « In ea enim erat, quod erat ex ea. »

Obi. III. Christus ipse, cum in terris nobiscum versaretur, satis indicavit, se corporis sui originem Mariae non debere. Ideo Mariam nunquam appellavit Matrem suam, sed in Cana Galilaeae ad eam dicit: *Quid mihi, et tibi est mulier* (6)? et in cruce pendens: *Mulier, ecce filius tuus* (7); imo Matrem et consanguineos aperte abnegavit, dicens: *Quae est Mater mea, et qui sunt fratres mei? — Quicunque fecerit voluntatem Patris mei, qui in coelis est, ipse meus frater, et soror, et Mater est* (8). Non ita Christus loqui potuisset, si Maria ipsi carnem dedisset, et vera eius Mater extitisset.

Resp. Quotiescunque Christus se Filium hominis professus est, Mariam implicite vocavit Matrem suam. An vero conceptis verbis eam vocaverit Matrem suam, Evangelia id quidem non produnt, sed neque inficiantur: ipso facto Christus Mariam ut Matrem veneratus est, quia erat subditus illi (9). Praeterea omnino certum est, Mariam a S. Ioanne diserte appellari Matrem Christi; ait enim: *Stabant autem iuxta crucem Iesu Mater eius* (10) etc.; et: *Cum vidisset ergo Iesus Matrem, et discipulum stantem, quem diligebat, dicit Matri suae* (11) etc. Ex locis autem, quae nobis obiiciuntur, nihil contra Matris dignitatem inferri potest. Cum enim Christus (12) dixit ad Matrem: *Quid mihi* etc., non negavit, Mariam esse suam Matrem, sed apposite ad circumstantias temporis et miraculi, quod mox operaturus erat convertendo scilicet aquam in vinum in nuptiis Canae Galilaeae (quod miraculum postulaverat B. Virgo) Christus reponit, nihil sibi et Matri ea in re commune esse, virtutem enim et potentiam tanti miraculi patrandi non a Matre per temporalem, sed a Patre per aeternam generationem accepit: ita *S. Augustinus* (13) inquit: « Nec nos ad negandam Christi Matrem cogit, quod ab eo dictum est: *Quid mihi, et tibi est mulier?* - sed admonet potius ut intelligamus, secundum Deum non habere eum Matrem, cuius maiestatis personam pa-

(1) 3, q. 5, art. 2 ad 1. (2) Matth. 1, 20.
(3) Matth. 1, 16. (4) Luc. 1, 35.
(5) L. de carne Chr. c. 20.
(6) Io. 2, 4. (7) Io. 19, 26.

(8) Matth. 12, 48 (9) Luc. 2, 51.
(10) Io. 19, v. 25. (11) Ib. v. 26.
(12) Io. 2, 4.
(13) L. de fide et symb. c. 4.

rabat ostendere, aquam in vinum vertendo.» Caeterum magnum Matri suae honorem exhibuit, cum ad eius intercessionem primum istud miraculum patravit, etsi nondum advenit hora eius. - Quoad verba in cruce prolata, nonnulli dicunt, Christum abstinuisse a dulci nomine Matris, ne Mariae dolores augeret; alii putant, Christum indicare voluisse, Mariam esse illam *mulierem*, iam in primordiis mundi praedictam (1), quae contritura erat caput serpentis; alii demum contendunt, Christum Mariam non appellasse Matrem suam, quoniam eam in hora mortis suae Ioanni, et in Ioanne fidelibus cunctis ut Matrem tradere constituit. - Denique (2) non negat sibi et matrem et fratres, seu consanguineos revera esse, sed citatis verbis innuit, matrem et fratres spirituales, qui legem Dei religiose observant, carnalibus longe anteponendos, et ex horum inordinato amore Religionis officia haud negligenda esse. Unde *S. Augustinus* (3) dicit: «Nec illud nos moveat, quod cum ei nuntiaretur mater eius, et fratres, respondit: *Quae est mater mea* etc.; sed potius doceat... parentes cum impediunt, non eos debere cognosci:» et (4): «Exemplum in se ipso praebuit, ut terreni generis necessitudinem propter regnum coelorum contemnerent.» Eodem modo, cum Christus mulieri exclamanti: *Beatus venter, qui te portavit* etc. reposuit *quinimo beati, qui audiunt verbum Dei, et custodiunt illud* (5), Matris dignitatem non negavit, sed, ut observat *S. Augustinus* (6), implicite ideo eam beatissimam praedicavit, «quia Verbum Dei custodit.»

Obi. IV. Paulus I Cor. XV, 47 ait: *Primus homo de terra terrenus, secundus homo de coelo coelestis:* ergo iuxta Apostolum sicut primus homo Adam de terra terrenus dicitur, quia corpus habuit de terra plasmatum, ita secundus homo Christus dicitur de coelo et coelestis, quia corpus coeleste do coelo attulit.

Resp. Apostolus non opponit primum hominem secundo homini secundum conditionem carnis, sed secundum conditionem vitae, quae in Christo tota fuit coelestis et divina, in Adamo autem magna ex parte terrena: ideoque Corinthios suos hortatur Apostolus, ut coelestem Christi vitam imiteutur, dicens v. 49: *Igitur sicut portavimus* (ante baptismum) *imaginem terreni, portemus* (post baptisma susceptum) *et imaginem coelestis.* Atqui portare imaginem coelestis non possumus aptando nobis coeleste corpus, sed vitam Christi coelestem imitando: ergo certum est, secundum hominem *coelestem* a Paulo vocari non ratione corporis, sed ratione vitae coelestis. - Nonnulli autem putant, quod Apostolus vere inter corpus et corpus antithesim instituat; ast etiam haec interpretatio Valentinianis nullatenus favet. Nam antithesis instituitur non inter corpus, quod habuere Adam et Christus, sed inter corpus, quod habent in hoc saeculo homines prout sunt a primo homine geniti, nempe ab Adamo, et corpus quod in altero saeculo habebunt, cum mortui resurgent incorrupti, et imaginem Christi, a quo sunt regenerati, portabunt, aitque homines in hoc saeculo corpus habere *terrenum*, mortale et corruptibile, post resurrectionem vero habituros esse corpus *coeleste*, hoc est immortale et incorruptibile. Id patet ex contextu, quoniam de resurrectione in isto capite sermo est; ideo

(1) Gen. 3, 15. (2) Matth. 12, 48.
(3) Lib. de fide et symb. c. 4.
(4) Lib. 7, c. Faustum. (5) Luc. 11, 27.
(6) Tract. 10, in Io.

Apostolus v. 44 dixerat: *Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale;* et v. 46: *Sed non prius quod spiritale est, sed quod animale: deinde quod spiritale,* idest, prius habemus animale corpus, quale habuit Adam, imo et ipse Christus suae vitae mortalis tempore; postea vero, in resurrectione scilicet, spiritale corpus habebimus, quale nunc Christus habet. Etiam ita intellecta Pauli verba adversariis non favere manifestum est.

III. *Corpus Christi passioni, doloribus et corruptioni obnoxium fuit.*

§ 280. Ut haec propositio rite intelligatur, duplicis generis defectus corporales distinguere oportet: alii enim sunt communes omnibus hominibus, ut sitis, fames, dolor, corruptibilitas, mors etc.; alii sunt particulares aliquibus tantum hominibus, quia ex particularibus causis oriuntur, ut caecitas, claudicatio, lepra, febris, caeterique morbi. Conveniunt Theologi cum *S. Thoma* (1) docentes, Christi corpus his defectibus particularibus obnoxium non fuisse. Isti enim oriuntur vel ex defectu virtutis formatricis, vel ex aëris intemperie, vel ex culpa, puta intemperantiae: atqui ex nulla harum causarum in Christo evenire poterant; - non ex defectu virtutis formatricis, quia corpus eius formatum est a Spiritu sancto cuius virtus deficere nequit; - non ex aëris intemperie, quia optimi fuit temperamenti, unde aëris inclementiae facillime resistere potuit; - non ex culpa, quia fuit temperatissimus et impeccabilis, ut inferius ostendetur. — Dantur autem etiam defectus omnibus hominibus communes, omnes enim esuriunt, si non manducant; sitiunt, si non bibunt; fatigantur ex longo itinere, dolorem sentiunt graviter percussi, moriuntur occisi etc., hos et similes defectus, qui ex ipsa naturali corporis humani conditione in praesenti statu sequuntur, Verbum incarnatum assumpsit, atque ideo Christi corpus passioni, doloribus, morti et corruptioni obnoxium fuit. Hoc est dogma catholicum, quod contra Incorrupticulas *ex S. Scriptura, ex Traditione, et ex rationibus theologicis probatur.*

1. Iam in V. T. praedictum fuit, Messiam passioni et doloribus obnoxium fore. Isaias cap. LIII eundem appellat v. 3: *Virum dolorum, et scientem infirmitatem;* et v. 4 addit: *Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit; et nos putavimus eum quasi leprosum, et percussum a Deo, et humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra.* Christus ergo tanquam verus Messias, ut haec divina oracula impleret, passioni et doloribus obnoxius esse debuit. Hoc idem sacrae N. T. litterae de Christo contestantur, naturales et communes corporis humani defectus ipsi attribuentes. Dicitur enim subiectus fami: *Cum ieiunasset - postea esuriit* (2), et: *Mane autem revertens in civitatem esuriit* (3); siti: in cruce pendens *Iesus dixit: sitio* (4); lassitudini: *Fatigatus ex itinere, sedebat sic supra fontem* (5); somno: *Ipse vero dormiebat* (6); crucifixioni: *Crucifixerunt eum* (7); *Crucifixus est ex infirmitate* (8); occisioni, et morti: *Occidetur Christus* (9). Petrus ad Iudaeos dixit: *Iesum Nazarenum ..... per manus iniquorum affligentes interemistis* (10); et (11): *Auctorem vitae*

(1) 3, q. 14, art. 4. (2) Matth. 4, 2. (3) Ib. 21, 18 (4) Io. 19, 28. (5) Io. 4, 6. (6) Matth. 8, 24. (7) Matth. 27, 35. (8) 2 Cor. 13, 4. (9) Dan. 9, 26. (10) Act. 2, 23 etc. (11) Ib. 3, v. 15.

interfecistis. Haec omnia satis ostendunt, Christum corpus habuisse communibus defectibus, passioni et doloribus obnoxium. Unde Apostolus Hebr. II, 17, dicit: *Debuit per omnia fratribus similari, ut misericors fieret, et fidelis Pontifex ad Deum, ut repropitiaret delicta populi. In eo enim, in quo passus est ipse, et tentatus, potens est et eis, qui tentantur, auxiliari*: et ib. IV, 15 scribit: *Non enim habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris; tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato*. Quae verba satis clare probant, Christum, excepto peccato, omnes communes humani corporis defectus assumpsisse, eiusque corpus passioni, ac doloribus obnoxium fuisse. Hinc etiam dicitur: *Christus passus est pro nobis* (1), non autem vere passus pro nobis dici posset, si nullum doloris sensum habuisset. Nec obstat, quod Ps. XV, 10 dicatur: *Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem*; nam S. Petrus (2) ostendit, hoc Psalmistae vaticinium adimpletum fuisse, quando Christus resurrexit; quamvis enim mortuus et sepultus fuerit, non tamen eius caro in sepulcro corrupta est. Quoniam autem hoc ipsum virtuti divinae et miraculo (3) adscribitur, ex citato loco potius recte infertur, corpus Christi iuxta naturalem suam conditionem corruptioni obnoxium fuisse.

2. *Ss. Patres* eandem doctrinam propugnant contra Docetas, qui Christo phantasticum corpus adscribentes eundem apparenter tantum passum et mortuum esse dictitabant. *S. Ignatius M.* (4) scripsit, contra praefatum errorem Christianos admonens: « Obturate igitur aures vestras, cum vobis quispiam loquitur sine Iesu Christo, qui ex genere Davidis, qui ex Maria, qui vero natus est, edit et bibit, vere persecutionem passus est sub Pontio Pilato, vere crucifixus et mortuus est, - et vere resurrexit a mortuis, » *Tertullianus* (5) ita argumentatur: « Si Deus - tanta humilitate fastigium maiestatis suae stravit, ut etiam morti subiiceret, et morti crucis, cur non putetis nostro quoque Deo aliquas pusillitates (i. e. infirmitates et passiones corporeas) congruisse, tolerabiliores tamen iudaicis contumeliis, et patibulis, et sepulcris. » *Origenes* (6) ad illa verba, *passus est pro nobis* etc., scribit: « Si, ut ait Celsus, nil doloris et moestitiae Iesus sensit per illud tempus, quonam pacto qui postea secuti sunt Iesum adhibere potuerunt in exemplum patiendi laboriosa quaelibet ac molesta? etc. » *S. Athanasius* (7) inquit: « Corpus Christi communem habens cum caeteris substantiam: quippe corpus erat humanum, tametsi novò et inusitato miraculo ex sola Virgine conflatum; nihilominus mortale cum esset, itidem ut alia similia mortem obiit. » *S. Ambrosius* (8) ait: « Qui corpus suscepit, omnia debuit subire, quae corporis sunt, ut esuriret, sitiret, angeretur, contristaretur. » *S. Hieronymus* (9) in illa verba: *Vere languores* etc. ait: « Qui vere languores nostros et peccata portavit, et pro nobis dolet, non putative, ut nova et vetus haeresis suspicatur, sed vere crucifixus est, vere doluit. » *S. Basilius* (10) scribit: « Quemadmodùm famem suscepit Dominus exhausta per expiationem solidiore alimonia, et si tim admisit humore in corpore consumpto, et lassatus est musculis ac

(1) I Petr. 2, 21. (2) Act. 2, 17.
(3) Act. 2, 24-26. (4) Ep. ad Trall. n. 9.
(5) L. 4, c. Marcion. c. 27.
(6) L. 2, c. Cels.

(7) L. de Incarn. (p. 52 D. ed. Comel.)
(8) Lib. 7, in Luc.
(9) Comm. in Is. 53.
(10) Hom. de grat. actione.

nervis nimium ex ambulatione distentis, non divinitate ipsa labore fracta, sed corpore ex natura consequentes affectiones admittente, sic etiam lacrymas suscepit, naturalem affectum ad carnem accidere permittens. » *S. Leo M.* (1) dicit: « Salva proprietate utriusque substantiae, et in unam coëunte persona, suscipitur a maiestate humilitas, a virtute infirmitas, ab aeternitate mortalitas, et ad rependendum nostrae conditionis debitum natura inviolabilis est unita passibili. » *S. Fulgentius* (2) inquit: « Quia divinitas verum hominem suscepit, ideo cunctas naturae humanae infirmitates, veras quidem, sed voluntarias, in eadem veritate naturae duntaxat humanae sustinuit. » *S. Augustinus* quoque (3) dicit: « Utique vulnerabile, atque mortale corpus habuit Christus. » *Concilium Ephesinum*, cap. 12, haec decernit: *Si quis non confitetur, Dei Verbum passum carne, et crucifixum carne, et mortem carne gustasse... anathema sit;* et cap. 13, dogma catholicum per antithesin proponit docens, naturam divinam Verbi passam non esse (*Deus namque extra passionem est*) *sed corpus illud, quod ipsius proprium factum est, hoc sustinuit.* In constitutione Concilii Florentini pro unione Iacobit. *Eugenius IV* inquit: *Sacrosancta Rom. Ecclesia firmiter credit, profitetur et praedicat, quod unus et idem Dei Filius est immortalis et aeternus ex natura divinitatis: passibilis et temporalis ex conditione assumptae humanitatis: ipsum in assumpta humanitate ex Virgine vere passum, vere mortuum.*

3. *S. Thomas* rationes theologicas affert ad statutam propositionem confirmandam. Ait enim (4): « Respondeo dicendum, conveniens fuisse corpus assumptum a Filio Dei humanis infirmitatibus et defectibus subiacere, et praecipue propter tria. *Primo* quidem, quia ad hoc Filius Dei carne assumpta venit in mundum, ut pro peccato humani generis satisfaceret. Unus autem pro peccato alterius satisfacit, dum poenam pro peccato alterius debitam in se suscipit. Huiusmodi autem defectus corporales scilicet mors, fames, sitis, et huiusmodi sunt poena peccati, quod est in mundum per Adamum introductum (5). Unde conveniens fuit quantum ad finem incarnationis, quod huiusmodi poenalitates in nostra natura susciperet vice nostra secundum illud: *Vere languores nostros ipse tulit* (6). — *Secundo* propter fidem incarnationis adstruendam. Cum enim natura humana non aliter esset nota hominibus nisi prout huiusmodi naturalibus defectibus subiacet; si sine his defectibus Filius Dei naturam humanam assumpsisset, videretur non fuisse verus homo, nec veram carnem habuisse, sed phantasticam, ut Manichaei posuerunt. Et ideo, ut dicitur: *Exinanivit semetipsum formam servi accipiens in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo* (7). Unde et B. Thomas per aspectum vulnerum est ad fidem revocatus, ut dicitur Io. XX. *Tertio* propter exemplum patientiae, quod nobis exhibet passiones, et defectus humanos fortiter tolerando: unde dicitur: *Sustinuit a peccatoribus adversus semetipsum contradictionem, ut non fatigemini animis vestris deficientes* (8). »

Nota 1. Contra expositam doctrinam tum a Phantasiastis, tum a Rationalistis variae difficultates moven-

(1) Serm. 1 de Nativ.
(2) Lib. 3 ad Trasim. n. 27.
(3) L. 14, c. Faust. cap. 2.
(4) 3, q. 14, art. 1.
(5) Rom. 5, 12.
(6) Is. 53, 4.
(7) Philip. 2, 7.
(8) Hebr. 12, 3.

tur, quae autem aptius alibi, et praecipue in ultimo capite solventur. Hic illas tantum obiectiones refellere oportet, quae in dubium pertrahere videntur, an propositio nostra vere revelata et ab Ecclesia semper credita fuerit.

Obi. I. Indigitati defectus corporis, passiones, dolores, mors etc. sunt poenae peccati: atqui in Christo nullum fuit, nec esse potuit peccatum, quia dicitur: *Tentatus per omnia pro similitudine absque peccato* (1); ergo Christo innocenti, impolluto, segregato a peccatoribus illi defectus inesse non poterant, sed eius corpus sicut corpus Adami innocentis, passionibus, doloribus et morti subiectum non fuit, quapropter etiam *secundus Adam* dici solet.

Resp. Ultro fatemur, enumeratos defectus corporis esse poenas peccati et in Christo nullum proprium peccatum nec adfuisse, nec adesse potuisse. At Verbum incarnatum hominum peccata in se suscepit, ut pro his aeterni Patris iustitiae satisfaceret (2). Itaque in nobis praedicti defectus et infirmitates sunt poenae peccati *proprii* originalis, vel actualis, in Christo autem fuerunt poenae peccatorum alienorum, nempe hominum pro quibus se vadem, et sponsorem dedit. Recte tamen monet *S. Thomas* (3), Christum non esse dicendum hos defectus corporis *contraxisse*, sed *voluntariae assumpsisse*. Nam, ait: « In verbo contrahendi intelligitur ordo effectus ad causam, ut scilicet illud dicatur contrahi, quod simul cum sua causa, ex necessitate trahitur. Causa autem mortis, et horum defectuum in humana natura est peccatum, quia *per peccatum mors intravit in hunc mundum* (4). Et ideo illi proprie dicuntur hos defectus contrahere, qui ex debito peccati hos defectus incurrunt. Christus autem hos defectus non habuit ex debito peccati... Accepit enim naturam humanam absque peccato in illa puritate, in qua erat in statu innocentiae; et simili modo potuisset assumere humanam naturam absque defectibus. Sic igitur patet, quod Christus non contraxit hos defectus, quasi ex debito peccati eos suscipiens, sed ex propria voluntate. » Si Christus secundus Adam dicitur, non huic acquiparatur quoad statum a passionibus, et a morte immunem, sed quia Christus hominibus auctor est vitae spiritualis, sicut Adam auctor est vitae corporalis et mortalis.

Obi. II. Ss. Patres passim docent, Christi corpus corruptioni, doloribus et infirmitatibus nullatenus subiectum fuisse. *Clemens Alex.* (5) ait de Christo: « Comedebat, non propter corpus, quod sancta virtute continebatur, sed ne eis, qui una cum eo versabantur, in mentem veniret, aliter de eo sentire... Ipse autem passionis erat expers, ut quem nullus subiret motus affectionis, neque voluptas, nec dolor. » *Dionysius Alex.* (6) docet, Christum tristatum fuisse metaphorice tantum, sicut de Spiritu sancto dicitur: *Nolite contristari Spiritum sanctum* (7). — *S. Maximus Taurin.* (8) inquit: « quod Christus nutrimenta perferebat infantiae, quodque esuriebat ut homo, non erat fragilitatis corporeae, sed coelestis gratiae sacramentum. » *S. Cyrillus Alex.* (9) ait: « Incorruptibile namque est Christi corpus, et divinam in se ipso naturam habet. » *S. Augustinus* (10) dicit: « E-

(1) Hebr. 4, 15.
(2) Is. 53, 6.
(3) 3. q. 14. art. 3.
(4) Rom. 5, 12.
(5) Lib. 6 Strom.
(6) In Ep. c. Paulum Samosat.
(7) Eph. 4.
(8) Hom. 1, de Ieiun. quadrag.
(9) Lib. 9 de ador. in spir. et verit.
(10) Tract. 49 in Ioan.

surivit Iesus, verum est, sed quia voluit; dormivit Iesus, verum est, sed quia voluit; contristatus est Iesus, verum est, sed quia voluit..... In illius potestate erat, sic vel sic affici, vel non affici. » Ex his Patrum testimoniis patet, corpus Christi ne communibus quidem humani corporis defectibus obnoxium fuisse.

Resp. Citatis locis opponimus Ss. Patrum et Conciliorum testimonia n. 2 allata, ex quibus perpetua Ecclesiae fides satis probatur. Unius, aut alterius Patris dissensus traditionis argumentum non enervat. At omnino negandum est, citatos Patres a doctrina catholica dissensisse. Nam Patres in Christo divinam et humanam naturam distinguebant, et prorsus negabant, divinam Christi naturam defectibus et passionibus subiectam fuisse. Sic S. *Dionysius Alex.* aperte loquitur de Christo ut Deo, non ut homine. Paulus enim Samosatenus ex eo, quod Christus tristatus esset, perperam inferebat, Christum non esse Deum: cui respondet Dionysius, Christum ut Deum ea tantum ratione tristatum fuisse, qua Spiritus sanctus tristari in Scripturis dicitur. Patres autem, dum de humana Christi natura asserere videntur, eam ne communibus quidem humani corporis defectibus obnoxiam fuisse, intelligendi sunt, non quod negaverint omnino in Christo humani corporis affectiones et passiones, sed quod eas non putaverint fuisse in Christo necessarias, aut ipsius voluntati contrarias, vel saltem quod sine rationis consensu insurgerent, ut saepe in nobis contingit. Esuriebat igitur Christus, sitiebat, dolebat, patiebatur, quia volebat, cum potuisset divina sua virtute non esurire, non sitire, nec aliis passionibus obnoxius esse. Patres ita sentientes a doctrina catholica non discesserunt. Haec enim solum id credendum proponit, quod Christus vere passus et mortuus sit, ac famis, sitis et dolorum sensum habuerit: non autem eadem fide divina credendum est, quod Christus haec omnia ex necessaria humanae naturae conditione perpessus sit, sed hac de re duae inter Catholicos sententiae dantur. Prima est eorum, qui existimant, vi unionis hypostaticae carnem Christi de Spiritu sancto conceptam natura sua corruptioni, doloribus caeterisque infirmitatibus obnoxiam non fuisse, sed opus fuisse miraculo, ut naturalis eius impassibilitas et immortalitas suspenderetur, ac locum daret doloribus, quibus affligi propter nos voluit. Laudantur huius sententiae patroni, praeter Patres in obiectione nominatos, *Leo M.* (1), *S. Fulgentius* (2), *S. Io. Damascenus* (3), *Hugo Victorin.* (4), *Philippus* Abbas Bonae Spei Ord. Praemonstr., et inter recentiores in eandem sententiam inclinant *Tournely* (5) et *Car. Sardagna* (6). — Secunda sententia contendit, Christum non tantum ex voluntate, sed etiam ex necessitate naturae quam assumpsit, doloribus subditum fuisse, quia nempe carnem assumpsit per omnia nostrae similem, absque peccato, et eam ipsam, quam liberaturus erat; sed caro huiuscemodi ipsa sua nativa conditione doloribus, caeterisque hominis infirmitatibus subiacet: hanc sententiam propugnarunt S. *Augustinus* (7), *Boëthius* (8), *Leontius* (9), *S. Bernardus* (10), *Ioannes* Praepositus contra Philippum Abba-

(1) Hom. in Dom. 1. Quadr.
(2) Ed. ad Regin. cap. 4.
(3) L. 3 de fide orth. c. 20.
(4) L. 2 de Sacr. P. 1, c. 7.
(5) T. V. de incarn. q. 10, art. 6.
(6) T. 1 art. 3, Controv. 4, n. 172 et 179.
(7) L. 2, de peccat. merit. c. 29.
(8) L. de duabus naturis. (9) L. 2.
(10) Serm. 1, de Epiph.

tem et *Hunaldus* ab utroque illius controversiae delectus arbiter. « Haec posterior sententia, ait Cl. *Perrone* (1), communis evasit, cui adstipulantur satis aperte Scripturae atque Ecclesiae Patres. » Eandem sententiam defendit S. *Thomas* (2), eamque cum sequentibus distinctionibus proponit, dicens: « Duplex est necessitas. Una quidem coactionis, quae fit ab agente extrinseco: et haec quidem necessitas contrariatur et naturae et voluntati, quorum utrumque est principium intrinsecum. Alia autem est necessitas naturalis, quae consequitur principia naturalia, puta formam, sicut necessarium est, ignem calefacere, vel materiam, sicut necessarium est corpus ex necessariis compositum dissolvi. — Secundum igitur hanc necessitatem, quae consequitur materiam, corpus Christi subiectum fuit necessitati mortis, et aliorum huiusmodi defectuum, quia sicut dictum est (3) *beneplacito divinae voluntatis carni Christi permittebatur agere, et pati, quae propria*. Haec autem necessitas causatur ex principiis carnis humanae, ut dictum est. — Si autem loquamur de necessitate coactionis, secundum quidem quod repugnat naturae corporali, sic iterum corpus Christi secundum conditionem propriae naturae necessitati subiacuit et clavi perforantis et flagelli percutientis. Secundum vero quod necessitas talis repugnat voluntati, manifestum est, quod in Christo non fuit necessitas horum defectuum neque per respectum ad divinam voluntatem, neque per respectum ad voluntatem humanam Christi absolute, prout sequitur rationem deliberantem, sed solum secundum naturalem motum voluntatis, prout scilicet naturaliter refugit mortem, et etiam corporis nocumenta. » Iuxta hanc sententiam non contigit miraculum, quoties Christus defectum, aut dolorem corporalem sustinuit, sed potius miraculum contigisset, si clavi manus pedesque eius non perforassent, vel si flagella corpus ipsius dolore non affecissent. — Distinctionibus S. Thomae rite perpensis etiam varia Patrum effata facile conciliantur, qui, ut e. g. *S. Augustinus*, Christi dolores et passiones modo naturae corporalis necessitati, modo liberae illius voluntati adscribunt.

Obi. III. *S. Hilarius* penitus negat, quidpiam poenae, aut doloris Christi corpus pertulisse, ait enim (4): « In quo (Christo) quamvis aut ictus incideret, aut vulnus descenderet, aut nodi concurrerent, aut suspensio elevaret, afferrent quidem haec impetum passionis, non tamen dolorem passionis inferrent: ut telum aliquod aut aquam perforans, aut ignem compungens, aut aëra vulnerans, omnes quidem has passiones naturae suae infert, ut perforet, ut compungat, ut vulneret: sed naturam suam in haec passio illata non retinet, dum in natura non est vel aquam forari, vel pungi ignem, vel aërem vulnerari, quamvis naturae teli sit et perforare, et compungere, et vulnerare. — Ita passus quidem est Dominus Iesus Christus, dum caeditur, dum suspenditur, dum crucifigitur, dum moritur, sed in corpus Domini irruens passio, nec non fuit passio, nec tamen naturam passionis exeruit; dum et poenali ministerio illa desaevit, et virtus corporis sine sensu poenae vim poenae in se desaevientis excepit. » — Eadem fere habet Comment. in Matth. cap. 31, et alibi omnem tristitiae sen-

(1) De incarn. P. 2, c. 2, Coroll. 4, n. 285.
(2) 3, q. 14. a. 2.
(3) Art. 1, ad 2.
(4) L. 10, de Trinit. n. 23.

sum, et mortis metum a Christo excludit.

Resp. Nonnulli S. Hilarium hac in re aberrasse putarunt: imo *Erasmus Rot.* eo usque progressus est, ut eundem Phantasiastis temere adnumeraret. Sed absit, ut erroris in fide tam praeclarum fidei defensorem insimulemus, cuius doctrinam tanquam purissimam S. Hieronymus, S. Augustinus et alii Patres commendant, et qui nuperrime oraculo pontificio inter Doctores relatus est. — S. Hilarius doctrinam catholicam de defectibus et doloribus, quos Christi corpus vere sensit et sustinuit, pluribus in locis clare professus est. In Ps. LIII, n. 7 ita loquitur de Christo: « Ut absolutissimum nobis humanae humilitatis esset exemplum omnia quae hominum sunt et oravit, et passus est..... Hinc illud est, quod esurivit, sitivit, dormivit, lassatus fuit, - moestus fuit, et flevit, et passus, et mortuus est. » In Ps. LXVIII, n. 1 scribit: « Universarum itaque humanarum passionum sorte perfunctus, secundum susceptas infirmitates nostras loquitur, et dolet ipse quidem extra necessitatem et timoris positus et doloris, sed his se tamen quae suscepit accommodans. » Neque, ut putat *Petavius*, S. Doctor sententiam suam mutavit, aut retractavit, nam eandem doctrinam proponit l. 10 de Trin. n. 62, dicens: « Habes in conquerente ad mortem se relictum esse quia homo est: habes eum qui moritur, profitentem se in Paradiso regnare quia Deus est: et n. 67: Passus est unigenitus Deus, quae homines pati possunt: et cap. 31 in Matth. n. 10 de Christo dicit: Omnes in se corporis nostri infirmitates assumpsit... Ideo peccata nostra portat, et pro nobis dolet. » — Quod autem verba attinet in obiectione allegata, S. Doctor in his solum negat, passam esse Christi divinitatem, non autem passionem humanitatis inficiatur. Nam iam (1) profitetur se contra Arianos scribere, qui Christi divinitatem negabant, et ex ipsius passione sententiam suam probare tentabant: hos confutat dicens, divinitatem passam non esse, quod praeclare docet (2) dicens: « Cum Christus secundum hominem aut flet, aut dormit, aut tristis est, Deus non est obnoxius aut lacrymis, aut timori, aut somno. Sed salva Unigeniti in se veritate, secundum carnis infirmitatem, fletum, somnum, inediam, sitim, lassitudinem, metum passus est. » Eodem sensu verba obiecta intelligenda sunt, familiare enim est huic S. Doctori virtutis corporis Christi nomine intelligere divinitatem: sic (3) dicit: « Fragilitatem corporis virtus assumpsit » (4). Ergo de divinitate loquitur, dum ait: « Virtus corporis sine sensu poenae etc. » Caeterum *S. Hilarius* docet, Christi infirmitates a nostris quadruplici ratione differre. Nostrae enim sunt coactae, promeritae, in nos dominantur, nec quidquam in nobis est, quod non eis subiaceat; contra vero ex S. Hilario infirmitates in Christo fuerunt voluntariae, propter nos susceptae, ad nutum voluntatis illius temperatae, nec naturam divinam, sed solum humanam attingentes (5).

Nota 2. Si Christus verum et perfectum corpus humanum assumpsit, sequitur, ipsum etiam sanguinem, venas, arterias, nervos, ossa aliasque partes integrales naturae humanae immediate suscepisse. Et sane, S.

(1) L. 1 Trin. n. 32.
(2) L. 9. de Trin. in fine.
(3) Cap. 9. in Matth. n. 7.
(4) Cf. in Ps. 2, n. 25. in Ps. 53, n. 12.
(5) Cf. Tournely l. c. Obi. 3, Mich. Marcell. Inst. theol. T. 4. l. 23, c. 12.

Scriptura eodem modo tribuit Verbo sanguinem, quo carnem: *Quia ergo pueri communicaverunt carni, et sanguini, et ipse* (Filius Dei) *similiter participavit iisdem* (1). Imo sanguini Christi salus nostra adscribitur: *Habemus redemptionem per sanguinem eius* (2); *Sanguis Iesu Christi Filii eius emundat nos ab omni peccato* (3). — Etiam Ss. Patres Christo sanguinem, ossa et reliquas partes integrales naturae humanae attribuunt. *S. Gregorius Naz.* (4) de Christo inquit: « Humana omnia, excepto peccato, suscepit; » et (5) Apollinaristis exprobrat, quod « ossa solum et nervos Salvatori attribuant. » *S. Cyrillus Alex.* in Epistola, quam Concilia Ephesinum et Chalcedonense, Act. I approbarunt, verba illa Io. I: *Verbum caro factum est* ita interpretatur: « Id est, carnem et sanguinem assumpsit. » *S. Io. Damascenus* (6) dicit: « Neque enim Deus Verbum quidquam eorum, quae cum initio fingeret, naturae nostrae inseruit, praetermisit, sed omnia assumpsit, hoc est corpus, animam intelligentem, et ratione praeditam, eorumque proprietates. » Praeterea Patres frequentissime sanguinis Iesu Christi virtutem collaudant, eiusque effusioni salutem nostram adscribunt. Ita etiam *Clemens VI* (7) docet, unam guttam Christi sanguinis propter unionem cum divino Verbo suffecisse ad redemptionem generis humani. Imo Verbum divinum immediate etiam assumpsit dentes, ungues, capillos et substantiales corporis humani humores. Nam Verbum divinum proxime ac immediate assumpsit naturam humanam, non mutilam et mancam, sed integram et perfectam, ac proinde omnes partes, quae ad naturae humanae integritatem et perfectionem pertinent: atqui, tales sunt dentes, ungues, capilli et substantiales corporis humani humores; homines enim his, vel illis carentes magno defectu laborare dicuntur. Quamvis igitur recensitae partes non ita requirantur ad integritatem corporis sicut partes organicae, sunt tamen necessariae ad meliorem corporis constitutionem, ornamentum et utilitatem; dentes enim deserviunt ad edendum, capilli ad caput fovendum, ungues ad extremitates membrorum protegendas, et una cum sanguine alii quoque humores ad vitales corporis operationes concurrunt. Dubitari ergo non potest, integrales has corporis humani partes a Christo vere assumptas fuisse. — Neque obstat, quod Verbum immediate non assumpserit lacrymas, sudorem, sputum etc., dispar enim est ratio; nam lacrymae, sudores, sputum etc., sunt pura excrementa, nec per se requiruntur ad naturae humanae constitutionem et integritatem, cum non sint quid permanens in homine, sicque non habeant locum in Beatis; at vero dentes, ungues, capilli et humores ad perfectam corporis humani constitutionem et naturae humanae integritatem requiruntur, ac sunt quid in homine permanens, sicque locum habent in Beatorum corporibus gloriosis, unde etiam a Christo una cum carne immediate suscepti sunt (8).

Nota 3. Quaestio moveri solet, an Christus specie, seu forma decorus fuerit? — Nonnulli negative respondent, quoniam de Messia legitur: *Sicut obstupuerunt super te multi, sic inglorius erit inter viros aspectus eius* (9); et: *Non est species ei, neque*

(1) Hebr. 2, 14. (2) Eph. 1, 7.
(3) I Io. 1, 7. — I Petr. 1, 19.
(4) Orat. 38, n. 13.
(5) Ep. ad Cledon. 101, n. 7 (ol. Or. 50).
(6) L. 3 de orth. fide cap. 2.
(7) In Ex. Unigenitus de poenit. et remiss.
(8) V. Billuart de Incarn. Diss. 7, a. 2, Th. e Charm. T. 3 Diss. 6, c. 2, a. 1. (9) Is. 52, 14

decor: vidimus eum, et non erat aspectus (1). Ideo *Clemens Alex.* (2) ait: « Ipsum autem Dominum fuisse aspectu deformem, testatur Spiritus per Isaiam: Et vidimus ipsum, et non habebat speciem, nec pulcritudinem, sed species eius vilis, deficiens prae hominibus. Et (3) istam rationem reddit: Dominus non frustra voluit uti vili, et humili forma corporis, ne quis speciem laudans et admirans pulcritudinem, absistat ab iis, quae dicuntur. » Addunt alii elegantem corporis formam convenientem non fuisse statui exinanitionis et humilitatis, quem Christus ad opus redemptionis perficiendum elegit. Sed notandum est, Isaiam loqui de tempore passionis quo Christum penitus deformatum fuisse, omnes concedunt. Et si Christum mundi Doctorem ac Redemptorem mollis, seu muliebris venustas, compta elegantia, vel forma corporis studiosa et affectata non decebat, non ideo tamen ipsi talis pulcritudo denegari potest, quae maiestate, gravitate atque suavitate plena ad oculos animosque hominum demulcendos idonea fuerit. Imo tali pulcritudine Christum vere exornatum fuisse, gravia argumenta ostendunt. Primo id ratione theologica probari potest. Nam pulcritudo corporis oritur ex tribus, nimirum ex membrorum integritate, eorundem debita proportione, et colore convenienti orto ex bono temperamento; atqui corpus Christi, utpote virtute Spiritus sancti formatum, iis qualitatibus haud dubie fuit donatum; ergo conveniens pulcritudo ipsi deesse non potuit. Porro ad Messiam dicitur: *Speciosus forma prae filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis* (4). *Specie tua et pulcritudine tua intende, prospere procede et regna* (5); quae verba quamvis praecipue ad internam, et spiritualem Messiae pulcritudinem referantur, recte tamen etiam ad decoram corporis formam extenduntur. Etiam Ss. Patres non pauci magnam Christo corporis pulcritudinem adscribunt. Ipse *Clemens Alex.* (6) dicit: « Verum non ille carnis pulcritudinem, quae specie quadam illudit, sed veram animae, corporisque pulcritudinem ostendit. » *Origenes* (7) Celsum ex verbis Isaiae 53 Christi deformitatem inferentem confutat dicens: « Haec audivit Celsus, quia sibi ad calumniandum Iesum utilia esse videbantur, nequaquam autem attendit ad ista Ps. XLIV, *Specie tua et pulcritudine tua* etc. » ac demum concludit, corpus Iesu Christi « hoc caeteris antecelluisse, quod pro cuiusque captu, et prout utile erat, tale videretur, quale singulis videri oportebat. » *S. Hieronymus* (8) declarans cur multi Iesum vocantem statim secuti sunt: « Certe, inquit, fulgor ipse et maiestas divinitatis occultae quae etiam in humana facie relucebat, ex primo ad se videntes trahere poterat aspectu. Et (9) scribit: « Nisi habuisset et in vultu quiddam, oculisque sidereum, nunquam eum statim secuti fuissent Apostoli, nec qui ad comprehendendum eum venerant, corruissent. » *S. Chrysostomus* (10) ait: « Neque ex prodigiis tantum (Christus) admirandus, sed ipsius solum conspectus gratia multa plenus erat: id quod indicans Propheta dicebat: *Speciosus forma prae filiis hominum*. Quod si Isaias dicat: *Non habet speciem, nec decorem*, aut illud de divinitatis glo-

(1) Ib. 53, 2. (2) L. 3 Paedag. c. 1.
(3) L. 6 Strom. (4) Ps. 44, 3. (5) Ib. v. 5.
(6) L. 3 Paedag. c. 1.
(7) L. 6, c. Cels. n. 75.
(8) Comm. in Matth. 9, 9.
(9) Ep. 140 ad Principiam.
(10) Hom. 27 in Matth.

ria ineffabili intelligit, aut ea, quae in passione gesta sunt, narrat, ignominiamque illam, quam crucis tempore sustinuit, aut tenuitatem illam, quam toto vitae tempore in omnibus exhibuit. » Eadem ratione utrumque locum (1) conciliat *S. Augustinus* (2). *S. Io. Damascenus* (3) hanc historiam refert: « Cum Abgarus Edessenorum rex pictorem misisset, qui Domini exprimeret effigiem, neque id pictor ob *splendorem ex eius vultu emicantem* assequi potuisset, Dominum ipsum, admoto divinae vivificaeque faciei suae pallio imaginem suam in eo depinxisse, quam ad Abgarum misit, ut hoc pacto desiderio eius fieret satis. » *S. Bernardus* (4) dicit: « Praedicantem Dominum de civitatibus et castellis populi sequebantur... et adhaerebant ei, affatu pariter et aspectu illius delectati, cuius nimirum vox suavis et facies eius decora, sicut scriptum est: *Speciosus forma* etc. » — Si hactenus dicta rite conferantur, omnino subscribendum est praeclare sententiae *S. Thomae,* qui in expositione Psalmi 44 inquirit an Christus, secundum pulcritudinem corporis dictus sit *Speciosus forma prae filiis hominum,* et respondet, pulcritudinem consistere in proportione membrorum et colorum, atque ait: « Hanc pulcritudinem Christus, secundum quod competebat ad statum et reverentiam suae conditionis habuit. Non est ergo intelligendum, quod Christus habuerit capillos flavos, vel fuerit rubeus, quia hoc non decuisset eum; sed illam pulcritudinem corporalem habuit summe, quae pertinebat ad statum, et reverentiam, et gratiositatem in aspectu, ita quoddam divinum radiabat in vultu eius, quod omnes eum reverebantur, ut *Augustinus* ait. » Prophetiam vero Isaiae (5) S. Doctor angelicus explicat, quod « voluerit exprimere contemptum Christi in passione, in qua deformata fuit corporis forma prae multitudine afflictionum. » Plura hac de re disserunt *P. Franc. Vavassor* S. I. (6), *Calmet* (7).

Nota 4. Nunquam satis admirari possumus charitatem Filii Dei, qui homo factus est, et verum corpus humanum, huiusque infirmitates suscepit. « Venit siquidem, ait *S. Bernardus* (8), universitatis Creator et Dominus: venit ad homines, venit propter homines, venit homo. » — Quam amandus negotiator, qui tradit sublimia, ut accipiat infima, suamque deiicit maiestatem, ut nostram promoveat vilitatem! — Hoc divini amoris fortunatum cambium pulcre extollit *S. Petrus Chrys.* (9) dicens: « Christus venit suscipere infirmitates nostras, et suas nobis conferre virtutes, humana quaerere, praestare divina; accipere iniurias, reddere dignitates; ferre taedia, referre sanitates. » Quis haec considerans non agnoscet, iustissimam esse sententiam Apostoli: *Si quis non amat Dominum nostrum Iesum Christum, sit anathema* (10). — Per Verbi incarnationem ipsum corpus nostrum ad magnam dignitatem elevatum est, quod in magno honore habendum, et ab impudicitiis et voluptatibus obscoenis purum conservandum est. Ideo exclamat *Leo M.* (11): « Agnosce, o christiane! dignitatem tuam, et divinae consors factus naturae, noli in

(1) Ps. 44, 3 et Is. 53, 2.
(2) Tract. 9 in Epist. S. Ioann. n. 9.
(3) L. 4 de orth. fide c. 17.
(4) Serm. 1 in festo OO. SS. n. 4.
(5) 53, 2.
(6) De forma Christi.
(7) Dissert. in Isaiam.
(8) Serm. 3 de Adventu.
(9) Serm. 50.
(10) 1 Cor. 16, 22.
(11) Serm. 1 de Nat. Dom.

veterem vilitatem degeneri conversatione redire. »

ARTICULUS II.
De anima Christi.

§ 281. Circa animam Christi errarunt *Ariani;* aiebant enim, Verbum in utero Virginis solam carnem sine anima assumpsisse, ipsumque Verbum in Christo vices animae obivisse. Id testatur *S. Athanasius* (1) dicens: « Frustra Ariani argutiis utuntur, dum Salvatorem carnem solam assumpsisse statuunt, ac passionis sensum ad impassibilem Deitatem impie referunt. » Hoc idem de Arianis tradunt *S. Gregorius Naz.* (2), *S. Gregorius Nyss.* (3), *S. Augustinus* (4), *S. Epiphanius* (5) et alii. — Apertius autem, et sine ulla ambiguitate animam humanam Christo denegarunt *Apollinaristae*, ita dicti ab *Apollinari* Episcopo Laodiceno, qui saeculo quarto iam inclinante suos errores spargere coepit. De istis hereticis scribit *Socrates* (6): « Initio quidem dicebant, hominem absque anima a Deo Verbo assumptum esse in dispensatione incarnationis. Postea vero tanquam poenitentia ducti, ac pristinum emendantes errorem adiecerunt animam quidem assumptam esse, sed quae mentem non haberet: Deum autem Verbum mentis loco esse in homine assumpto. » Clarius hunc errorem explicat *Theodoretus* (7), inquiens de Apollinari: « Incarnatum dixit esse Deum Verbum, quod corpus et animam assumpsit; non rationalem, sed rationis expertem, quam naturalem, sive vitalem aliqui nominant: mentem porro diversum quiddam ab anima esse dicens, negavit assumptam, sed naturam suffecisse divinam ad usum mentis explendum. » — Sicuti autem Apollinaristae animae Christi humanae mentem, seu rationem, ita alii haeretici eidem humanam, liberam et activam voluntatem denegarunt, qui propterea *Monothelitae* seu *Univoluntarii* appellati sunt. — Exorta est haec haeresis ineunte saeculo VII, eiusque auctores et fautores praecipui erant *Sergius* Patr. CPtanus, huiusque successores *Pyrrhus*, *Paulus* et *Petrus*, *Cyrus* Patr. Alex., *Macarius* Patr. Antioch., et *Theodorus* in Arabia Petraea Episcopus. Hanc haeresin plurimum promovit *Heraclius* Imperator, qui Monothelitarum doctrinam anno 630 publico edicto, *Ecthesi* nuncupato, confirmavit, idemque praestitit *Constans* Imp. in suo *Typo* anno 648 vulgato. — Circa naturam huius haeresis non omnes Theologi consentiunt. Nonnulli cum *Gabr. Vasquez* et *Io. De Lugo* putant, Monothelitas duas voluntates in Christo agnovisse, sed illam *unam* dixisse ob unitatem moralem, seu perfectum utriusque voluntatis consensum, ex quo sequeretur, ipsos orthodoxe sensisse, totamque illorum cum Catholicis controversiam ad logomachiam revocandam esse. — Alii arbitrantur Monothelitas voluntatis nomine non intellexisse potentiam, seu virtutem volendi, sed ipsum actum volendi; eosque non existimasse, voluntatem humanam Christi penitus extinctam esse, sed tantum eam esse quasi sopitam, otiosam et inertem, nec active ad operationem concurrere, sed passive tantum se habere tanquam instrumentum divinitatis. — Plerique tamen cum *Petavio* (8) sentiunt, Monothelitas, cum ener-

(1) L. 1 c. Appollinarium, n. 6.
(2) Ep. 1 ad Cledon. (3) L. 1 c. Eunom.
(4) L. de haeres. c. 49. (5) Haeres. 69.
(6) L. 2, Hist. c. 46.
(7) L. 4 haer. fabul. cap. 8.
(8) De incarn. lib. 8, cap. 6.

giam omnem funditus amputarent in humana Christi natura, non solas facultatum actiones et motiones, sed ipsas quoque facultates, id est, ipsam potentiam, ac virtutem volendi negasse. Ita absque dubio sensit *Macarius* Patr. Antioch. qui rogatus Actione 8, Synodi VI, ut suam aperiret fidem ac sententiam, respondit: « Non dico duas naturales voluntates, aut duas operationes naturales in Incarnationis dispensatione D. N. I. Christi, nec si membratim incidar, et mittar in mare. » Imo eundem errorem etiam reliquos Monothelitarum Antesignanos, qui Eutychianae haeresis veneno infecti erant, vere tenuisse, ex actis concilii generalis sexti satis constat, quamvis concedendum esse videatur, extitisse etiam Monothelitas simpliciores, qui occultum sectae virus nondum cognoscentes mitius aberraverunt, ipsum tantummodo actum volendi ab humana Christi natura excludentes. — Denique inter aberrantes recensendi sunt etiam illi, qui dicunt, animam Christi nullis omnino humanis affectionibus et passionibus obnoxiam fuisse. Adversus indicatos errores iam doctrina catholica probanda est, quae dicit, Christum *animam humanam mentis seu rationis participem assumpsisse;* et in ipso: *praeter divinam, humanam quoque esse voluntatem liberam, et activam:* demum declarandum est, *quibusnam affectionibus, et passionibus humanis anima Christi obnoxia fuerit.*

I. *Verbum divinum animam mentis, seu rationis participem assumpsit.*

§ 282. Quaecumque probant, Christum verum hominem esse (§ 277), eundem etiam animam humanam, et quidem rationis participem assumpsisse ostendunt. Partes enim naturae humanae essentiales sunt corpus organicum et anima rationalis, ita ut homo dici non possit, qui una vel altera parte destituitur (v. § 196). Christus autem verus, et perfectus homo factus est; ergo sicut corpus humanum, ita etiam animam humanam rationalem assumpsit. Hoc autem etiam specialibus argumentis ex S. Scriptura et Traditione petitis contra Arianos et Apollinaristas confirmari potest.

1. *S. Scriptura* de anima Christi humana rationis participe clara testimonia exhibet. Christus ipse animam sibi humanam tribuit dicens (1): *Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam. Nemo tollit eam a me, sed Ego pono eam a meipso, et potestatem habeo ponendi eam, et potestatem habeo iterum sumendi eam:* quibus verbis Christus mortem suam praenuntiat, quae in ipsa animae humanae a corpore humano separatione consistit. Nullatenus igitur argumenti vis infringitur dicendo, animam ponere idem esse ac vitam tradere; nam ideo tantum haec idem significant, quia dum vita profunditur, anima a corpore separatur. Ideo Christus vere mortuus dicitur, et quidem his verbis: *Inclinato capite tradidit spiritum* (2); et ipse ante mortem ait: *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum* (3); hic autem per *spiritum* non iam halitus, qui cessaturus erat, nec anima mere sensitiva et vitalis, quae est in brutis et in morte extinguitur, sed solum vera anima humana, naturae spiritualis, et rationalis intelligi potest. Imo iam in V. T. clare praedictum fuit, Messiae animam rationis participem futuram esse; de ipso enim legitur; *Requiescet super eum spiritus Domini - spi-*

(1) Io. cap. 10, v. 17.

(2) Io. 19, 30. (3) Luc. 23. 46.

ritus consilii (1); sed spiritus consilii nonnisi in anima rationali requiescere potest: et de eodem Messia dicitur: *Ecce intelliget puer meus*, seu, ut legit Vulgata, *servus meus* (2); ex quo patet, de Christo homine sermonem esse, cui intellectus aperte adscribitur. In N. T. legitur: *Iesus proficiebat sapientia, et aetate, et gratia apud Deum, et homines* (3); proficit autem aetate quidem corpus, sapientia vero anima humana, mente praedita: divinitas quippe neutrum recipit incrementum. Christus ad discipulos ait: *Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum* (4); ergo Christus hanc ultimam coenam, quam ut homo desideravit, etiam ut homo praevidit, et quid in ea facturus sit per intellectum cognovit; « caro enim, ait *S. Leo M.* (5), sine anima nihil desiderat, et inde accipit sensus, unde sumit motus. » Luculentissimum porro argumentum inferri potest ex verbis Christi: *Tristis est anima mea usque ad mortem* (6); tristitia autem nec in divinitatem, nec in corpus, sed solum in animam rerum spiritualium apprehensivam et praesciam futurorum cadere potest: ergo Christus talem animam vere habuit. Hinc *S. Ambrosius* citata verba exponens (7) inquit: « Tristis est non ipse (Deus) sed anima. Non est tristis sapientia, non divina substantia, sed anima. Suscepit enim animam meam, suscepit corpus meum, non me fefellit, ut alius esset, et alius videretur. » Denique Paulus Christo homini non simpliciter intellectum, sed summam scientiam adiudicat scribens: *In quo* (Iesu) *sunt omnes thesauri sapientiae, et scientiae absconditi* (8).

2. *Ss. Patres* constanti consensu Iesu Christo animam humanam, et quidem rationis participem, adscribunt. *Tertullianus* (9) de Verbo incarnato scribit: « Nascitur homo Deo mixtus: caro spiritu instructa nutritur, adolescit, afflatur, docet, operatur, et Christus est. » *S. Athanasius* (10) ait, Verbum incarnatum veram animam assumpsisse, « in ipsa morte Christi commonstrari, quando corpus quidem usque ad sepulcrum tantum pervenit, anima vero usque ad infernum transmeavit; et (11) ita disserit: Si vice interioris nostri hominis coelestem mentem in Christo fuisse dicatur; quo pacto igitur dolebat, anxius erat, perturbabatur? — Haec autem neque carnis mente carentis neque immutabilis Deitatis fuerunt, sed animae intelligentia praeditae, dolentis, conturbatae, anxiae, quae intra proprium corpus esse testatus est ipse Christus, cum dixit: *Pono animam meam* etc. — *S. Hilarius* (12) inquit: « Christus ut per se sibi assumpsit corpus, ita ex se sibi animam assumpsit, quae utique nunquam ab hominum gignentium originibus habetur. » *S. Gregorius Naz.* Ep. 101 ad Cledon. I. dicit n. 7; « Si quis in hominem mente carentem sperat, amens profectoest, nec dignus cui omni ex parte salus afferatur. Et n. 8: At inquit (haereticus) divinitas mentis loco sufficiebat. Quid autem hoc ad me? Divinitas enim cum sola carne homo non est, imo nec cum sola anima, nec cum utraque si mens absit, quae etiam magis homo censeri debet. Quamobrem totum hominem retine, ac divinitatem adiunge, ut me plene et perfecte beneficio afficias: et n. 11 ita de Christo loquitur: Ut

(1) Is. 11, 2. (2) Is. 52, 13. (3) Luc. 2, 52.
(4) Luc. 22, 15. (5) Serm. 8 de ieiunio.
(6) Matth. 26, 38.
(7) Comment. in Luc lib. 10, n. 61.

(8) Col. 2, 3. (9) In Apolog. c. 21.
(10) L. 1 adv. Apollinarem, n. 13.
(11) N. 15. (12) L. 10 de Trin. n. 22.

simili per simile sanctificato peccati damnationem solvat, profecto quemadmodum carne propter carnem damnatam, et anima propter animam opus habuit, ita etiam mente propter mentem, utpote quae in Adamo non solum peccaverit, sed et prima affecta fuerit. » Similia habent *S. Basilius* (1) et *S. Gregorius Nyss.* (2), *S. Ambrosius* (3) ait: « Cum esset in plenitudine divinitatis, exinanivit se, et accepit plenitudinem naturae et perfectionis humanae. Sicut Deo nihil deerat, ita nec hominis consummationi, ut esset perfectus in utraque forma. » *S. Augustinus* (4) ita Apollinaristas perstringit: « Videte absurditatem et insaniam non ferendam! Animam irrationalem eum (Christum) habere voluerunt, rationalem negaverunt: dederunt ei animam pecoris, subtraxerunt animam hominis. » Idem (5) dicit: « Fuerunt qui hinc haeresin facerent, et dicerent, quia anima Christi non habuit mentem, non habuit intellectum, non habuit rationem, sed Verbum Dei fuit illi pro mente, pro intellectu, pro ratione. Nolo sic credas. Totum redemit, qui totum creavit: totum suscepit, totum liberavit Verbum. Ibi mens hominis, et intellectus, ibi anima vivificans carnem; ibi caro vera, et integra, peccatum solum non ibi. » *Theodoretus* (6) scribit: « Voluit eandem naturam, quae victa fuerat, adversarium debellare, et victoriam referre: ob eamque causam, et corpus et animam ratione praeditam assumpsit. » *S. Fulgentius* (7) ait: « Firmissime tene, et nullatenus dubites, Christum Filium Dei habere veram nostri generis carnem et animam rationalem. » Eadem doctrina definita est in Conciliis, nempe in *Alexandrino* anno 362, in *Romano* anno 373, in *Antiocheno* anno 378, et in *CPtano I* anno 381, quod in Epistola Synodica ait: *Nos praeterea doctrinam Dominicae Incarnationis integram et perfectam tenemus: neque dispensationem carnis Christi, vel animae, vel mentis expertem, vel imperfectam esse asserimus, sed agnoscimus Verbum Dei ante saecula, omnino perfectum hominem in novissimis diebus pro nostra salute factum esse.* Concilium *Chalcedonense* citatum est § 277, n. 4. *CPtanum II*, generale V, can. 4, anathematizat eos, *qui non confitentur unitatem Dei Verbi ad carnem animatam anima rationali, et intellectuali secundum compositionem, sive secundum subsistentiam factam esse.*

Nota. Difficultates, quas Apollinaristae contra doctrinam catholicam moverunt, facile e medio tolluntur.

Obi. I. Ioannes I, 14, Incarnationis mysterium describens dicit: *Verbum caro factum est*, sine ulla animae mentione: ergo Verbum corpus quidem humanum assumpsit, non autem animam.

Resp. Si vocabulo, quo utitur S. Ioannes, stricte insistendum esset, Christus ne integrum quidem corpus humanum, non sanguinem, non ossa, etc., sed solam carnem assumpsisset, quod ipsi Apollinaristae non admittunt sub nomine carnis integrum corpus intelligentes. Eadem ratione rectissime dicimus sub nomine carnis integram naturam humanam intelligendam esse. — Plurima enim sunt in Ss. Litteris loca, in quibus *caro* ponitur pro integro homine, seu pro anima et corpore: sic e. g. *Omnis caro corruperat viam suam* (8): *Ad te omnis caro veniet* (9); *Benedicat omnis caro nomini sancto eius* (10);

(1) In libris c. Eunom. (2) L. 1 c. Eunom. (3) Epist. 8. (4) Tract. 47 in Ioan. n. 9. (5) Serm. 237, c. 4. (6) L. 5 c. haer. c. 11.

(7) De fide ad Petr. c. 24. (8) Gen. 6, 12. (9) Ps. 64. 3. (10) Ps. 144. 21.

Videbit omnis caro pariter, quod os Domini locutum est (1); *Effundam spiritum meum in omnem carnem* (2); *Videbit omnis caro salutare Dei* (3). Ex his locis patet, S. Scripturae satis commune esse, ut nomine carnis totum hominem, seu integram naturam humanam ex anima et corpore constantem intelligat. Atque hoc sensu verba S. Ioannis sumenda esse, eaque significare, Verbum hominem factum esse, patet tum ex aliis Scripturae locis, in quibus Verbo incarnato sicut integrum corpus, ita et vera anima attribuitur, tum ex perpetuo Ecclesiae sensu. Atque hac etiam de causa hoc mysterium communiter appellari solet *Incarnatio*, non quasi sola caro assumpta fuerit, sed ut per hanc integra natura humana intelligatur. Qui secus sentiunt, ait *S. Gregorius Naz.* (4), « ignorant - res hasce per synecdochen enuntiari, toto nempe per partem indicato: et (5) addit: Huc accedit, quod non aliter Dei erga nos amor testatus esse poterat, quam ex eo quod caro in memoria fuerit, et quia nostri causa ipse etiam usque ad deteriorem partem se demisit. » Eandem rationem affert *S. Augustinus* (6) dicens: « Volens Evangelista commendare pro nobis dilectionem humilitatis Dei, Verbum et carnem nominavit, praetermittens animam, quae est Verbo inferior, carne superior. »

Obi. II. Anima necessaria est corpori, ut illud vivificet, atque ad operandum moveat: sed hoc totum praestabatur a Verbo divino, de quo intelligitur illud Ps. XXXV, 10: *Domine, apud te est fons vitae:* superflua igitur erat in Christo anima, adeoque a Deo minime assumpta, qui nihil frustra operatur. — Eodem modo Christo necessarius non erat intellectus, cum in illo esset sapientia divina, quae est *lux vera* illuminans omnem hominem (7).

Resp. Nullus Catholicorum negat, Deum esse fontem vitae, seu primam causam vitae effectivam; omnes enim *in ipso vivimus, movemur, et sumus* (8). Admittimus igitur, Deum per omnipotentiam suam etiam sine anima corpus Christi vivificare, et ad operandum movere potuisse: ast anima humana, et quidem mente et intellectu praedita necessaria fuit ad integram naturam humanam constituendam, quam Filius Dei assumere voluit et vere assumpsit. Non ergo, ut observat *S. Gregorius Naz.* (9), Deus supervacaneum quid operatus est animam humanam assumendo, sed id peregit, quod ad aeterna divinitatis consilia adimplenda requirebatur. Et sane anima Christi fuit principium et subiectum quarundam passionum, v. gr. metus, tristitiae etc.: atqui Verbum non potuit esse principium, et subiectum huiusmodi passionum: ergo necessaria fuit in Christo anima humana, ut Divinitatis consilia adimplerentur.

Obi. III. Lux maior evacuat lucem minorem; ergo mens divina mentem humanam in Christo evacuat.

Resp. Concedi potest, lucem maiorem evacuare lucem minorem corporis illuminantis, ita ut huius vis illuminans per lucem maiorem sublata videatur; sed tamen admittendum est, lucem minorem coram luce maiori, ex. gr. accensam candelam in conspectu solis consistere posse: quapropter mens humana in Christo cum mente divina consistere potest. Praeterea omnino negandum est, lu-

(1) Is. 40, 5. (2) Ioël 2, 2. (3) Luc. 3, 6.
(4) Ep. 101 ad Cledon. n. 13. (5) N. 14.
(6) L. de divers. quaest. 83. quaest. 80.

(7) Io. 1, 9. (8) Act. 17, 28.
(9) In citata Ep. ad Cledon.

cem maiorem evacuare lucem minorem corporis illuminati; neque enim, praesente sole, adamantis splendor evanescit, sed potius augetur: porro mens humana in Christo est quasi lux illuminata a luce Verbi divini: ergo per hanc illa non evacuatur, sed perficitur.

Obi. IV. Homo dicitur factus ad imaginem Dei praecipue propter animam et rationem (§. 203, n. 1): sed ubi est praesentia rei, non requiritur eius imago, imo haec penitus evanescit; ergo in carne a Verbo Dei assumpta necessaria non erat anima, vel eius ratio: imo haec nullo modo admitti potest.

Resp. Quatenus imago ad memoriam rei absentis excitandam ordinatur recte dicitur, ipsa re praesente, imaginem non requiri, sed tamen haec cum re praesente cousistere potest; aut quis, si Imperator coram sua imagine stet, vel sedeat, dicet, hanc penitus evanescere? — Recte etiam *S. Thomas* (1) observat, hincinde ipsam rei praesentiam requiri ad imaginem perficiendam, « sicut imago in cera perficitur per impressionem sigilli, et imago hominis resultat in speculo per eius praesentiam. » In anima iusti non solum imago Dei naturalis, sed et supernaturalis adest (§ 203, n. 2), et haec praesentiam Dei non solum non excludit, sed supponit, et per istam perficitur (2). Ita etiam in Christo anima rationalis, quae est imago Dei, ob praesentiam Verbi non evanescit; sed per unionem cum isto maxime perficitur, perfectissimam obtinens scientiam, et sanctitatem, ut inferius ostendetur.

(1) 3, q. 5, art. 4 ad 1.
(2) Io. 14, 13; 1 Cor. 3, 16.
(3) Io. 5, 30.
(4) Io. 6, 38.
(5) Io. 10, 30.

II. *Verbum assumpsit voluntatem humanam, proindeque in Christo non una, sed duplex est voluntas divina et humana.*

§ 203. Monothelitae, qui unicam in Christo voluntatem esse asserebant, non divinam negabant, sed humanam liberam et activam excludebant. De hac igitur agendum, eamque a Verbo vere assumptam esse probandum est. Equidem propositio nostra ex hactenus demonstratis rectissime infertur. Christus enim, ut probatum fuit, factus est verus homo, et integram ac perfectam naturam humanam assumpsit: ad hanc autem essentialiter pertinet anima, et quidem sicut intellectu, ita et voluntate libera et activa praedita: ergo Christus etiam voluntatem liberam et activam assumpsit. Sed pro hoc dogmate etiam specialia argumenta ex S. Scriptura et Traditione afferri possunt.

1. *In S. Scriptura* pro dogmate catholico luculentissima argumenta inveniuntur. Christus ipse clarissimis verbis sibi voluntatem humanam adscribit; ait enim: *Non quaero voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me* (3); et: *Descendi de coelo: non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me* (4). In utroque textu Christus distinguit suam voluntatem, quam non quaerit, et non pro actionum suarum regula, seu motivo sumit, a voluntate Patris, quam quaerit et adimplet. Ast per suam voluntatem Christus hic non potuit intelligere divinam; haec enim cum sit ipsa essentia Dei, una est Patris et Filii, ita ut inter voluntatem Patris et voluntatem divinam Filii nulla prorsus distinctio locum habeat, quod Christus ipse innuit, dicens: *Ego et Pater unum sumus* (5). Si autem inter voluntatem Patris et voluntatem divinam Filii nulla prorsus distinctio locum

habet, et Christus tamen suam voluntatem a voluntate Patris distinguit: certe in Christo alia voluntas praeter divinam admittenda est, nempe humana, et quidem libera, quae quaerit, et activa, quae facit voluntatem Patris. — Porro, instante passione, ita Christus oravit: *Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste: verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu* (1); vel ut legitur Luc. XXII, 42: *Non mea voluntas, sed tua fiat:* his quoque in verbis Christus suam voluntatem manifestissime a voluntate Patris distinguit; imo suam voluntatem voluntati Patris perfectissime subiicit: ast voluntas divina Filii neque a voluntate Patris distingui, neque sibimetipsi subiici potest: ergo necessario in Christo agnoscenda est voluntas humana, quae se libere voluntati Patris subiecit. — Ideo Christus etiam dicitur *obediens* fuisse: *Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis* (2). Obedire autem nullus dici potest, nisi qui suam voluntatem libere voluntati alterius subiicit. Quod si Christus solam divinam voluntatem habuisset, nullo modo obediens esse potuisset, quia divina voluntas subiectionis capax non est: obedientiam ergo Christus praestitit per voluntatem humanam, quam in subeunda passione et toleranda morte Patri libere subiecit. — Huc spectant etiam verba Ps. XXXIX, 8 etc., ubi Messias, ita loquens, exhibetur: *In capite libri scriptum est de me, ut facerem voluntatem tuam: Deus meus volui, et legem tuam in medio cordis mei;* quae verba (3) Christo applicantur, et aperte eius voluntatem humanam voluntati Patris perfecte subiectam ostendunt. — Huc accedunt illa Scripturarum effata quae de Christo referunt, quae hominis sunt et humanae naturae consentanea; ex. gr.: *Ingressus domum neminem voluit scire, et non potuit latere* (4); ex quibus verbis ita argumentatus est *S. Maximus M.:* voluit Christus latere, et non potuit: sed de divina eius voluntate, cui omnia possibilia sunt, istud intelligi non potest; ergo intelligi debet de humana voluntate: erat ergo in Christo humana voluntas a divina distincta; ac latere voluit quatenus homo, non quatenus Deus erat. Idem argumentum proponit *S. Io. Damascenus* (5). Similia loca multa habentur, in quibus volitiones Christi humanae commemorantur; uti: *In crastinum voluit exire in Galilaeam* (6), in qua ut Deus non autem ut homo aderat. *Venit ad eos* (Apostolos) *ambulans super mare, et volebat praeterire eos* (7). *Non volebat in Iudaeam ambulare, quia quaerebant eum Iudaei interficere* (8). *Dederunt ei vinum bibere cum felle mixtum. Et cum gustasset, noluit bibere* (9); haec et multa alia similia loca aperte ostendunt, Christum actus elicuisse humanae voluntati proprios.

2. *Ss. Patres* constanti consensu duas in Christo voluntates professi sunt. *S. Athanasius* (10) in illa verba: *Pater, si fieri potest* etc., ita disserit: « Duas hic voluntates ostendit (Christus), unam videlicet humanam, quae est carnis propria, alteram divinam. Nam humana propter carnis imbecillitatem, deprecatur passionem; divina vero ipsius prompta est. » Ex iisdem verbis idipsum infert *S. Gregorius Nyss.*, dicens: « Quoniam igitur alia est voluntas humana, alia divina, loquitur

(1) Matth. 26, 39 (2) Phil. 2, 8.
(3) Hebr. 10, 7. (4) Marc. 7, 24.
(5) In l. de duabus Christi voluntatibus.

(6) Io. 1, 43. (7) Marc. 6, 48.
(8) Io. 7, 1. (9) Matth. 27, 34.
(10) L. de incarn. et contra Arian. n. 21.

quidem ut homo, quod infirmitati carnis congruit, qui nostras passiones suscepit » (1); et *S. Chrysostomus* in eadem verba ita disserit: « Propriam quidem habere se voluntatem manifeste demonstrat, sed ubique paternam voluntatem anteponit suae » (2). *S. Basilius* (3) scribit: « Neque enim fieri potest, ut quae naturae ratione discrepant, in forma operationum inter se consentiant; » et (4): « Quorum enim diversa substantia est, horum non est similis operatio: » ergo sicut in Christo duas naturas, ita et duas operationes et duas voluntates agnoscit. *S. Gregorius Naz.* (5) de Christo dicit: « Humana omnia, excepto peccato, suscepit » — si humana omnia, ergo etiam voluntatem humanam. *S. Cyrillus Alex.* (6) inquit: « Quocirca quae divinitati convenienter dicta, vel facta sunt, Salvatorem indicant Deum: et rursus quae humanitus dicta sunt et facta, verum hominem ostendunt; » et ibid. (7) ait: « Non enim unam utique esse dabimus operationem Dei, et opificii: ne aut creaturam ad divinam provehamus substantiam, aut divinae naturae praestantiam in eum, qui rebus factis convenit, redigamus locum. Nam quibus operatio et virtus citra ullum discrimen est una, iis speciei quoque constare necesse est unitatem. » S. Pater ergo aperte in Christo duplicem operationem, divinam et humanam, distinguit, atque ideo etiam duplicem voluntatem profitetur. Cum Patribus graecis consonant latini. *S. Hilarius* (8) scribit: « Nostri igitur causa haec omnia Iesus Christus manens, et corporis nostri homo natus, secundum consuetudinem naturae nostrae locutus est; non tamen omittens naturae suae esse, quod Deus est. » *S. Ambrosius* (9) inquit: « Quod autem (Christus) ait: *Non mea voluntas, sed tua fiat;* suam ad hominem retulit, Patris ad divinitatem; voluntas enim hominis temporalis, voluntas divinitatis aeterna. » Idem (10) ita loquitur: « Sed alia voluntas hominis, alia Dei... Suscepit ergo voluntatem meam, suscepit tristitiam meam. Confidenter tristitiam nomino, quia crucem praedico. Mea est voluntas, quam suam dixit, quia ut homo suscepit tristitiam meam, ut homo locutus est, et ideo ait: *Non sicut ego volo, sed sicut tu vis.* » — *S. Augustinus* (11) ita disserit: « Ubi autem dixit Filius Patri: *Verum non quod ego volo, sed quod tu vis:* Quid te adiuvat, quod tua verba subiungis, et dicis: ostendit vere suam voluntatem subiectam suo genitori. Quasi nos negemus, hominis voluntatem voluntati Dei debere esse subiectam. Nam ex natura hominis hoc dixisse Dominum cito videt, qui locum ipsum Evangelii paulo attentius intuetur... Homine quippe non assumpto, nullo modo Patri diceret unicum Verbum: *Non quod ego volo.* Nunquam enim posset immutabilis illa natura quidquam aliud velle, quam Pater. » *S. Hieronymus* (12) ait: « Dominus noster unus atque idem filius Dei et filius hominis, iuxta utramque naturam divinitatis et carnis, nunc magnitudinis suae, nunc humilitatis signa demonstrat. » *S. Leo M.* (13) dicit: « Ut suscipientis susceptaeque naturae esset manifesta distinctio,

(1) Relat. in Syn. 6, actione 4, v. Labb. t. 6, col. 652.
(2) Cit. in Syn. 6, act. 10, ib. col. 792.
(3) Epist. 189, ad Eustach. n. 6.
(4) L. 4, c. Eunom. (5) Or. 38, n. 13.
(6) L. 24 Thesauri. (7) Lib. 32.
(8) L. 9 de Trinitate.
(9) L. 10. in Luc. n. 59.
(10) Lib. 2. de fide. c. 7, n. 52 etc.
(11) L. 2. c. Maximin. c. 20, n. 2.
(12) Comment. in c. 28. Matthaei.
(13) Serm. 5. de Passione c. 2.

quod erat hominis, divinam desideravit potentiam: quod erat Dei, ad causam respexit humanam. Superiori igitur voluntati voluntas cessit inferior, et cito demonstratum est, quid possit a trepidante orari, et quid non debeat a medente concedi. » Idem (1) ad Leonem Augustum scribit de Christo: « Secundum quidem formam servi non venit facere voluntatem suam, sed eius, qui misit eum: propriam dixit, quam temporaliter accepit de Virgine: voluntatem autem eius, qui misit eum, utique hanc ostendit, quam sine tempore habuit cum Patre communem. » Ita Ss. Patres doctrinam catholicam de duabus in Christo voluntatibus et operationibus iam ante exortam haeresin Monothelitarum clare tradiderunt. Cum autem haec haeresis graves tumultus excitaret, eidem fortiter se opposuerunt *S. Sophronius* Patr. Hierosol., *S. Maximus* Abbas Martyr, et *Anastasius* Abbas, et *S. Martinus* I Rom. Pontifex, qui in *Concilio Lateranensi* anno 649 habito Monothelitas condemnavit: in hoc Concilio, cui 105 Episcopi interfuerunt, can. 10 dicitur: *Si quis non confitetur proprie, et vere duas eiusdem, et unius Christi voluntates, similiter et operationes cohaerenter unitas divinam, et humanam, — sit condemnatus.* Quoniam autem post hoc concilium tumultus non cessarunt; denique *Concilium CPtanum III*, generale VI, anno 680 inchoatum, et 681 absolutum est. In hoc concilio *Macarius Antioch.* cum suis sociis errorem suum defendere nisus est, sed cum idonea pro se testimonia non inveniret, Ss. Patrum et Conciliorum codices corrumpere et interpolare tentavit, de qua temeritate in actione 6 et 8 convictus et depositus est. Concilium autem doctrinam catholicam in actione 18 his verbis definivit: *Duas naturales voluntates in eo* (Christo) *et duas naturales operationes indivise, inconvertibiliter, inseparabiliter, inconfuse secundum Ss. Patrum doctrinam aeque praedicamus, non contrarias, absit, iuxta quod impii asseruerunt haeretici, sed sequentem eius humanam voluntatem; et non resistentem, vel reluctantem, sed potius et subiectam divinae eius, atque omnipotenti voluntati.*

3. Theologi etiam *rationes theologicas* afferre solent, ut duas in Christo voluntates et operationes probent. Huiusmodi autem argumenta theologica quasi in nucleo proponit *S. Io. Damascenus* (2) dicens: « Si non assumpsit humanam voluntatem Christus, qua voluntate factus est Patri obediens? Si non assumpsit humanam voluntatem, qua voluntate factus est sub lege (3)? — Si non assumpsit humanam voluntatem, qua voluntate implevit omnem iustitiam (4)? - Si non assumpsit humanam voluntatem, non attulit ei remedium; quod enim non assumptum fuit, non est curatum, ait *Gregorius Theologus* etc. » — Idipsum alia ratione confirmat, quod scilicet voluntas non ad personam pertineat, sed ad naturam, si enim ad personam pertineret, cum alia sit persona Patris, alia Filii, etiam divina Christi voluntas a voluntate Patris diversa esset, quod plane absurdissimum est. Sicut ergo divina voluntas pertinet ad naturam divinam, ita humana voluntas pertinet ad naturam humanam, et hanc Christus integram non assumpsisset, si voluntate humana caruisset. Ideo etiam *S. Thomas* (5) ita argumentatur: « Manifestum est, quod Filius Dei assumpsit humanam natu-

(1) Ep. 97.
(2) Lib. de duabus Christi voluntatibus.

(3) Gal. 4, 4. (4) Matth. 3, 15.
(5) 3 q. 18 art. 1.

ram perfectam. Ad perfectionem autem humanae naturae pertinet voluntas, quae est naturalis eius potentia, sicut et intellectus.... Unde necesse est dicere, quod in Christo sint duae voluntates, una scilicet divina et alia humana. »

Nota. Cum in isto capite de humanitate Christi, et in praesenti articulo de anima Christi agamus; necessario id probandum erat, quod Monothelitae negabant, nempe Christum voluntatem quoque humanam, liberam et activam assumpsisse. Caeterum de duabus in Christo operationibus specialis sermo in sequenti capite instituetur, quoniam ad hanc theoriam rite intelligendam necesse est, ut dogmata catholica de unitate personae et de duabus naturis in Christo cognoscantur: ibi etiam obiectiones solventur, quae praecipue contra duplicem in Christo operationem a Monothelitis proferuntur. Hic illas tantum solvemus, quae propius contra dogma catholicum de duabus in Christo voluntatibus diriguntur.

Obi. I. Nulla est, nec esse potest in Christo voluntatum pugna, quod omnes admittunt: ast si allata S. Scripturae loca litterali sensu intelligerentur, talis pugna insurgeret; sequeretur enim, Luc. XXII, 42, voluntatem humanam Christi mortem refugisse, quam divina imperabat, et Io. VI, 38 satis manifeste ostenderentur duae contrariae sibi voluntates, quarum unam Christus non exequi, alteram vero adimplere debuisset: ne igitur tale absurdum sequatur, dicendum est, allata S. Scripturae testimonia metaphorice esse intelligenda, prout metaphorice illa loca biblica intelliguntur, in quibus ipsi divinitati oculi, aures, manus, pedes etc. adscribuntur.

Resp. Negandum est omnino, ex allatis Scripturae testimoniis in Christo voluntatum pugnam, seu conflictum sequi. Etenim illis verbis, quibus postulat Christus, ut si fieri posset, transiret a se passionis imminentis calix; non exprimit nisi naturalem affectionem carnis, seu, ut dicitur, partis inferioris mortem recusantis; quae quidem affectio insita nostrae naturae est, atque a Deo ipso eiusdem auctore illi ingesta. Quare, cum Christus eius vocem expressit, ut nobis consubstantialem naturam se habere ostenderet, maxime obsecutus est auctori ipsi naturae. Haec autem naturalis affectio non est proprie dicta voluntas; dici propterea nequit, inde patefieri voluntatum contrarietatem; eo magis, quod non absolute, sed sub conditione, *Si fieri potest*, eiusmodi affectionem sibi congenitam, et secundum hominem patefecerit. Vera et proprie dicta voluntas humana Christi ex subsequentibus verbis ostenditur. *Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu;* vel: *non mea voluntas, sed tua fiat;* quibus vincens naturalem affectionem infirmae naturae, se paratum exhibet ad Patris voluntati obsequendum, ac plenam ostendit voluntatis suae humanae cum voluntate divina consensionem et conformitatem. In his porro postremis verbis Catholicorum argumenti vis sita est, duae enim consentientes exhibentur voluntates, et ideo duae, quia consentientes, nam nonnisi inepte una eademque voluntas secumetipsa consentiens diceretur. Quod spectat ad alium textum, quem pariter obiiciebant haeretici ad evincendum voluntatum conflictum ex Io. VI, 38: *Descendi de coelo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me;* ostenditur quidem ex eo duplex voluntas in Christo, non autem earundem pugna.

nullo enim pacto Christus his verbis innuit, voluntatem suam voluntati Patris contrariam esse, sed solum declarat, primariam suarum actionum regulam ac motivum esse divinam, seu Patris voluntatem, et huic voluntatem suam humanam penitus submissam ac plane conformem esse. Ideo ait: *Ego quae placita sunt ei facio semper* (1); imo profitetur: *Meus cibus*, i. e. maximum meum studium, et totum meum desiderium, *est, ut faciam voluntatem eius, qui misit me, ut perficiam opus eius* (2); ex quo patet, voluntatem humanam nullo modo divinae contrariam fuisse. Nulla ergo ratio poscit, ut allata testimonia biblica metaphorice intelligamus, sed insistendum est sensui litterali, et duae in Christo voluntates agnoscendae sunt. Inepte etiam paritas petitur ex iis, quae de divinitate metaphorice dicta sunt. Nam Dei naturam mere spiritualem esse, ipsa Scriptura testatur: Verbum autem carnem factum esse, seu naturam humanam assumpsisse, eadem Scriptura docet et ipsi Monothelitae fatentur.

Obi. II. Eximii Ecclesiae Doctores in Christo unicam voluntatem, nempe divinam agnoverunt. *S. Athanasius* (3) scribit: « Iste vir natus est ex muliere, qui ex prima creatione sibi formam hominis erexit, et excitavit in ostensione carnis, sed sine voluntatibus carnalibus, et sine humanis cogitationibus, in imagine novitatis: voluntas enim erat solius divinitatis. » *S. Gregorius Naz.* (4) de Filio Dei dicit: « Velle enim illius in nulla re erat Deo contrarium, totum deificatum. » Imo *S. Athanasius, S. Cyrillus Alex.*, et alii humanitatem Christi appellant « organum et instrumentum divinitatis: » sed instrumentum non movetur propria voluntate, sed voluntate causae principalis moventis, ergo et humanitas Christi propriam voluntatem non habuit, sed a sola Divinitate mota fuit.

Resp. Ss. Patres duas in Christo voluntates professos esse iam n. 2 probatum est. Testimonia autem hic allata, si rite expendantur, doctrinae catholicae non adversantur. Nam *S. Athanasius* loquitur de carnalibus voluntatibus et humanis cogitationibus culpabilibus, quas certe Verbum divinum non assumpsit, nec assumere potuit. Hinc iam in Synodo VI, act. 8, Macario Antioch. haec Athanasii verba obiicienti, *Theophanes* Abbas respondit: « Si testimonium, quod detruncastis, in integro posuissetis, inveniebatur, quod carnales voluntates, et humanas cogitationes culpabiles, et voluptuosas accepit S. Pater, quae ex seminatione diabolica illatae sunt humanae naturae. » Quando autem *S. Athanasius* dicit, voluntatem Christi fuisse solius divinitatis, iuxta nonnullos id dicit solum quantum ad regimen et directionem, quae competebat divinitati, et cui humana voluntas perfectissime obsequens erat: iuxta alios non loquitur hic S. Doctor de natura humana, quae fuerit suae voluntatis expers, sed de ipso opere Incarnationis, quod a sola voluntate divina effectum fuit: in hoc sensu etiam *Clemens Alex.* (5) dicit: « Voluntas erat solius divinitatis, » ut nempe Verbum fieret caro, neque enim incarnatio a voluntate humana pendebat. — Verba *S. Gregorii Naz.* doctrinae catholicae non adversantur; ex iis potius colligitur, duplicem esse in Christo voluntatem, non unam; voluntas enim deificata certe non est voluntas divina, quae nulla prorsus ratione vocari potest deificata: est i-

(1) Io. 8, 29. (2) Io. 4, 34.
(3) Lib. de salutari adventu Christi.
(4) Or. 38, seu 2. (5) L. 6 Strom.

gitur voluntas humana, quae deificata dicitur, quia a Verbo assumpta et voluntati divinae penitus subiecta, et plane conformis est. Etiam *S. Agatho* Epist. I ad Imp. (1) ita respondet, dicens: « Quod natura divinum est, non indiget deificari; quod vero deificatur, non est profecto natura divinum. » Eadem igitur ratione dixerunt nonnulli Patres deificatum Christi *velle*, qua deificatam dixerunt humanam ipsius naturam, quae tamen, ipsis Monothelitis fatentibus, integra permansit. — Denique falsa est adversariorum argumentatio, dum ex eo, quod natura Christi humana divinitatis instrumentum appelletur, inferunt, eam voluntate expertem fuisse, quia instrumentum non movetur propria voluntate, sed voluntate causae principalis moventis. Hoc enim verum est, si sermo sit de instrumento inanimi, ut est securis, vel serra, quae ab artifice movetur solo motu corporali: falsum vero est de instrumento animato, intellectu et voluntate praedito; hoc enim movetur a causa principali per eiusdem voluntatem, sicut per imperium Domini movetur servus-utique per propriam voluntatem. Et sic etiam natura humana Christi movebatur a Verbi persona per propriam ipsius naturae humanae voluntatem. - Nemo profecto dubitat, *S. Io. Damascenum* duas in Christo voluntates agnovisse, quoniam hoc dogma strenue contra haereticos defendit: et tamen ipse quoque naturam humanam in Christo (2), « instrumentum divinitatis » vocat: ergo ex hac appellatione nullatenus inferri potest, humanam Christi voluntatem negari (3).

Obi. III. Monothelitae duas in Christo naturas profitebantur, et tamen duas voluntates negabant: ut autem ab hac contradictione se expedirent et errorem suum tuerentur, ita argumentabantur: Ex eo, quod duae sint in Christo naturae, non sequitur duas etiam in eo esse voluntates. Voluntas enim non pertinet ad naturam: nam quae pertinent ad naturam sunt necessaria, sed voluntas est libera, atque ideo a natura aliena: ulterius si voluntas ad naturam pertinet, tot erunt in nobis naturae, quot volitiones, et quotiescumque voluntas mutatur, mutabitur etiam natura, quod a ratione absonum est: demum valere debet exemplum de homine, in quo sunt duae naturae, corpus et anima; et tamen nonnisi una est voluntas: ergo et in Christo quamvis duae sint naturae, nonnisi una tamen est voluntas.

Resp. Ad naturam humanam pertinent corpus et anima: ad animam vero humanam pertinet sicut intellectus, ita et voluntas: ergo haec pertinet ad naturam humanam. Rationes adversariorum frivolae sunt. Ad primam recte respondetur, ipsam potentiam voluntatis esse naturalem, adeoque necessariam, seu necessario in humana natura inveniri; sed motum, seu actum huius potentiae esse liberum. Ad secundam similiter respondetur, voluntatis actus diversos esse, et infinities mutari; non autem ipsam potentiam, quae eadem semper manet: etiam oculus, qui ad corpus pertinet, varia obiecta aspicere, vel etiam ab iis aspiciendis abstinere potest, et tamen ideo nec natura oculi, nec natura corporis mutatur. Tertia denique, ex paritate hominis deducta, maxime claudicat; nam in homine est quidem natura spiritualis, et natura materialis, sed in hac voluntas, quae est potentia

(1) In Syn. 6, Act. 4.
(2) L. 3 de orth. fide c. 2, et 9.
(3) Cf. S. Thom. 3 q. 18. a 1 ad 2.

spiritualis, adesse nullatenus potest; atque ideo una manet in homine voluntas. Sed in Christo duae sunt naturae rationales, divina et humana, et in utraque voluntas necessario continetur: ergo duae sunt in Christo voluntates.

Obj. IV. Doctrina Monothelitarum oraculo pontificio confirmata fuit. Nam *Honorius* Rom. Pontifex in Epistolis ad Sergium non solum huius agendi rationem et consilium laudavit, sed etiam expresse docuit, unam esse in Christo voluntatem, et unam operationem. Nec dubitare licet, *Honorium* eandem cum *Sergio*, *Cyro*, *Macario* etc. doctrinam tenuisse, quoniam illi non minus quam his in Concilio gener. sexto anathema dictum fuit, uti ex actis huius Concilii constat.

Resp. Falsum omnino est, Honorium in Monothelitarum haeresin lapsum esse. Ipse enim omnino catholice sensit, duas in Christo voluntates, divinam et humanam, ac duas operationes agnoscens et docens. Quodsi unam Christo adscribit voluntatem, et alteram excludit, id de sola humana Christi natura dictum est. In nobis enim hominibus per peccatum originale corruptis duae voluntates distingui solent, superior, quae legi Dei condelectatur, et inferior, quae legi mentis repugnat, a bono retrahit et ad malum inclinat. Hanc inferiorem voluntatem *Honorius* Christo denegavit, humanam autem voluntatem rectam et divinae voluntati conformem ipse quoque asseruit. Istam fuisse Honorii mentem ex ipsius verbis manifestum est. Nam in Epist. I ad Sergium (1) ita loquitur: « Unde et unam voluntatem fatemur D. N. I. Christi, quia profecto a divinitate assumpta est nostra natura, non culpa; illa profecto, quae ante peccatum creata est, non quae post praevaricationem vitiata... Non est itaque assumpta, sicut praefati sumus, a Salvatore vitiata natura, quae repugnaret legi mentis eius; nam lex alia in membris, aut voluntas diversa non fuit, vel contraria Salvatori, quia supra legem natus est humanae conditionis. » — Quod attinet ad operationes, *Sergii* fraude deceptus approbavit *Honorius* ad novas praecavendas quaestiones, ne in posterum una, vel gemina decernetur in Christo operatio; quia scilicet spectabat hanc denominationem ut discordiarum segetem, quaeque potius ad grammaticam quam ad ecclesiastica dogmata pertineret. En rursus eius verba: « Utrum autem propter opera divinitatis et humanitatis una an geminae operationes debeant derivatae dici, vel intelligi, ad nos ista pertinere non debent, relinquentes ea grammaticis, qui solent parvulis exquisita derivando nomina venditare. » Caeterum catholicam doctrinam quoad duas Christi operationes *Honorium* tenuisse, evidenter ostendunt, quae in Epist. II ad Sergium (2) scripsit: « Utrasque naturas, inquit, in uno Christo unitate naturali copulatas cum alterius communione operantes atque operatrices confiteri debemus, et divinam quidem quae Dei sunt operantem, et humanam quae hominis sunt exequentem, non divise, neque confuse, aut convertibiliter... Sed naturarum differentias integras confitentes. » Ex his Honorii verbis clare patet, ipsum catholice sensisse, et a Monothelitarum errore alienum fuisse. Hoc idem etiam gravissima testimonia confirmant. Nam *Ioannes IV*, Honorii post Severinum successor, in Epist. ad Constantinum Imp. Apologiam pro Honorio exaravit (3), in qua inter alia dicit: « Decessor meus, do-

(1) V. Syn. 6. Act. 12. (2) Ibid.

(3) V. Labb. Concil. T. 5. Coll. 1760 etc.

cens de mysterio Incarnationis Christi, dicebat non fuisse in eo sicut in nobis peccatoribus mentis et carnis contrarias voluntates. Quod quidam ad proprium sensum convertentes, divinitatis et humanitatis unam eum voluntatem docuisse suspicati sunt, quod veritati omnimodis est contrarium.» Hortatu eiusdem *Ioannis IV*, alius *Ioannes* Abbas romanus, et Honorii amanuensis, qui eius nomine litteras ad Sergium exaravit, ad Imperatorem epistolam scripsit (quae inter op. *S. Maximi* extat), in qua sequentia profitetur: « Unam voluntatem diximus in Domino, non divinitatis eius et humanitatis, sed humanitatis solius. Cum enim Sergius scripsisset, quod quidam duas voluntates in Christo contrarias dicerent, diximus, Christum non duas voluntates contrarias habuisse, carnis inquam et spiritus, sicut nos habemus post peccatum, sed unam tantum, quae naturaliter humanitatem signabat. » *S. Maximus* Martyr Honorium contra Monothelitas constanter defendit, contenditque, in disputatione cum *Pyrrho* habita, legitimum epistolae Honorii sensum resciendum esse a Ioanne Honorii amanuensi et epistolae auctore, qui genuinam huius expositionem ad Imperatorem misit: quam cum *Pyrrhus* audivisset, victas dedit manus. — Denique *S. Agatho* R. P. in epistola ad Constantinum Pogonatum Imp. citat verba Christi: *Ego rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos* (1); et dein ita prosequitur: « Hic Dominus fidem Petri non defuturam promisit, et confirmare eum fratres suos admonuit, quod Apostolicos Pontifices meae exiguitatis praedecessores confidenter fecisse semper, cunctis est cognitum. » Haec Agathonis epistola in Synodo VI, act. 18 lecta approbataque fuit. — Ast vix intelligi posset, quomodo Agatho tam fidenter pronuntiare potuisset, praedecessores suos semper fratres suos in orthodoxa fide confirmasse, si illo tempore persuasio viguisset, Honorium in epistolis ad Sergium haereticam sententiam proposuisse: et multo minus intelligi posset, quomodo Agathonis epistola a Concilii Patribus, nullo reclamante, approbata fuisset. Ex hac ergo epistola recte infertur, neque Agathonem, neque Patres Concilii arbitratos esse, Honorium in Monothelitarum haeresin prolapsum esse. — Ast cur *Honorius* cum reliquis Monothelitarum coryphaeis in Concilio generali sexto anathemate perculsus est? — Nonnulli cum *Bellarmino*, *Baronio*, etc. id factum fuisse negant, et contendunt, epistolas Honorii a Monothelitis depravatas, acta autem sextae Synodi a Graecis interpolata fuisse: sed talem interpolationem difficile est admittere, difficilius probare. — Alii cum *Car. Sardagna* (2), Honorium a Concilio damnatum fuisse admittunt, sed hanc damnationem nonnisi iniquissime factam, ac ideo nunquam a Rom. Pontificibus ratihabitam esse: sed haec sententia, quae auctoritati Concilii sexti generalis nimium derogat, admitti nequit; imprimis, quia eadem quae in sexta Synodo pronuntiata sunt anathemata, subsequentes Synodi septima et octava confirmant. — Plerique cum *Petro de Marca*, *Natal. Alex.*, *Pagio*, *Gravesonio* etc. dicunt, Honorium damnatum fuisse non quod haereticus fuerit, aut haeresin docuerit, sed quod Sergio rescribens eius iudicium et sententiam laudaverit, quamvis a *S. Sophronio* de nova haeresi et cal-

(1) Luc. 22, 32.

(2) T. 1, in Append. ad Art. 3, Controv. 10.

lidis haereticorum effugiis admonitus, sicque fautor factus fuerit haeresis, et quam in ortu suo comprimere sua auctoritate debuisset, eam crescere et dilatare se permiserit intempestivo pacis studio, et ratione agendi timida nimis et ancipiti. — Hanc fuisse causam, ob quam *Honorio* anathema dictum est, confirmatur auctoritate *Leonis II* R. P., qui in epistola ad Constantinum Pogonatum Imp., qua Concilium generale sextum confirmavit, anathema dicit Monothelitis a Concilio damnatis, et dein addit: « Nec non: damnamus et Honorium, qui hanc Apostolicam Ecclesiam non apostolicae traditionis doctrina lustravit, sed profana proditione immaculatam maculari permisit. » Idem in Epist. ad Hispaniae Episcopos commemorat condemnationem Honorii, « qui flammam haeretici dogmatis, non ut decuit apostolicam auctoritatem, incipientem extinxit, sed negligentia confovit. » Idem eruitur ex Constantini Pogonati edicto, quo Concilii acta sua imperiali potestate communivit; dicit enim: « Super haec omnia anathematizamus eos, qui supervacuorum et novorum dogmatum haeretici auctores atque *fautores* sunt. Dicimus autem *Theodorum* etc... Ad haec et *Honorium*, qui fuit antiquae Romae Papa horum haereseos in omnibus fautorem, concursorem et confirmatorem; » quibus verbis Honorius aperte distinguitur ab haeresis auctoribus, et unius in Christo voluntatis adsertoribus, et id tantum in ipso reprehenditur, quod conniventia sua haeresis fautor factus sit, imo et visus fuerit ad eandem concurrere eamque confirmare. Id saltem haeretici, quamvis falso, asserebant, et de Honorii auctoritate gloriabantur. Non ergo reprehendi potest Concilium quod etiam in Honorium anathema tulerit, quod ob eius culpabilem agendi rationem iuste ferre poterat: hac enim ratione praecavit, ne haeretici ipsius auctoritate ad pravam suam doctrinam defendendam abuterentur. Caeterum, ut constat ex libro diurno Rom. Pontificum, quilibet novus electus Pontifex in professione fidei anathema dicere debuit Monothelitarum antesignanis « una cum *Honorio*, qui pravis eorum assertionibus fomentum impendit. »

III. *De humanis affectionibus et passionibus, quibus anima Christi obnoxia fuit.*

§ 284. Defectus animae humanae praecipui sunt peccatum, et ea, quae ex peccato proveniunt et ad peccatum inclinant, ut ignorantia et concupiscentia, seu fomes peccati. Christus autem, ut iam probatum est § 225, sicuti a peccato originali, ita etiam ab ignorantia et a concupiscentia penitus immunis fuit. Imo Christus etiam ab omni vel minimo peccato actuali immunis, et etiam prout homo omnino impeccabilis fuit, quod capite quarto probabitur, ubi de scientia et sanctitate Christi sermo instituetur. —Sed dantur etiam affectiones et passiones, quae in anima humana sine omni peccato et absque ulla inordinatione existere possunt. Tales animae passiones sunt duplicis generis: aliae sunt *corporales*, quibus anima patitur ad corporis laesionem; cum enim illa sit corporis forma, consequens est, quod unum sit esse animae et corporis, et ideo corpore perturbato per aliquam corpoream passionem, necesse est quod anima per accidens perturbetur, seu dolorem sentiat; aliae sunt *animales*, quae vel solam animam, vel saltem principalius animam, quam corpus afficiunt, ut affectiones appetitus sensitivi, quae in sensu maxime proprio passiones animae dicuntur, ut tristitia, metus,

ira etc. His praenotatis dicimus cum *S. Thoma* (1), animam Christi tum corporalibus, tum animalibus passionibus obnoxiam fuisse, quia non solum laesiones corporis vere sensit, et inde dolorem percepit, sed etiam tristitia, metu, ira aliisque huiusmodi passionibus affici potuit. Prohe autem notandum est, quod istae animae Christi passiones quoad substantiam quidem nostris similes, quoad modum vero dissimiles fuerint. Haec discrimina egregie exponit *S. Thomas* (2), dicens: « Sciendum tamen est, quod huiusmodi passiones aliter fuerunt in Christo, quam in nobis, quantum ad tria. Primo quidem quantum ad obiectum: quia in nobis plerumque huiusmodi passiones feruntur ad illicita, quod in Christo non fuit. Secundo quantum ad principium: quia huiusmodi passiones frequenter in nobis praeveniunt iudicium rationis; sed in Christo omnes motus sensitivi appetitus oriebantur secundum dispositionem rationis... Tertio quantum ad effectum: quia in nobis quandoque huiusmodi motus non sistunt in appetitu sensitivo; sed trahunt rationem, quod in Christo non fuit, quia motus naturaliter humanae carni convenientes sic ex eius dispositione in appetitu sensitivo manebant, quod ratio ex his nullo modo impediebatur facere, quae conveniebant. » Veritas doctrinae a Doctore angelico propositae *ex S. Scriptura*, *ex Traditione*, et *ex rationibus theologicis* probari potest.

1. *S. Scriptura* passiones tum corporales, tum animales de Christi anima praedicat. Non enim Isaias cap. LIII Messiam, v. 3, *virum dolorum, et scientem infirmitatem* appellare, neque v. 4 addere posset: *vere dolores nostros ipse portavit*, si anima Christi flagella, vulnera et caeteras laesiones corporis non sensisset, neque dolorem inde percepisset. Hoc enim supposito, nullus in Christo dolor extitisset, quia non corpus, sed anima in corpore sentit, quapropter corpus defuncti insensibile manet. In eadem hypothesi Christus ne passus quidem pro nobis dici posset, quia passio doloris sensum supponit. Ast clarissimis verbis Christus pro nobis passus dicitur; nam legitur: *In eo, in quo passus est ipse* (Christus) *et tentatus, potens est et eis, qui tentantur, auxiliari* (3); et Petrus dicit: *Christus passus est pro nobis* (4); certum ergo est, animam Christi laesiones corporis vere sensisse, et dolores inde percepisse. Praeterea anima Christi etiam passionibus, quas animales dicunt, obnoxia fuit. Memoratur enim in Ss. Litteris Iesu Christi *tristitia*, cum Matth. XXVI, 37 etc. dicitur: *Coepit contristari, et moestus esse;* et postea dixit discipulis: *Tristis est anima mea usque ad mortem;* quibus verbis voluit significare Salvator noster, talem et adeo intensam fuisse tristitiam, quam patiebatur, ut nulla maior esse posset, cuius etiam indicium apertissimum fuit sudor ille prodigiosus. Signa etiam tristitiae et tenerrimae *commiserationis* Christus exhibuit, quando Lazarum mortuum invenit; legitur enim Io. XI, 33 etc.: *Iesus ergo, ut vidit eam* (Mariam) *plorantem, et Iudaeos, qui venerant cum ea plorantes, infremuit spiritu, et turbavit seipsum... et lacrymatus est Iesus.* Aliud exemplum occurrit Luc. XIX, 41, ubi de Christo urbi Hierosolymae appropinquante dicitur: *Videns civitatem, flevit super illam,* quoniam incolarum huius urbis impoenitentiam cognovit, et futuras calamitates praevidit. — Porro Chri-

(1) 3, q. 15, a. 4. (2) Loco cit.

(3) Hebr. 2, 17. (4) 1 Ep. 2, 21.

stus aliquando *timore* et *taedio* correptus fuit: *Coepit Iesus pavere, et taedere* (1), unde etiam illius oratio ad Patrem: *Pater, si vis, transfer calicem istum a me*, et apparitio Angeli confortantis eum (2). Talem passionem iam David de Messia praedixit, quem ita loquentem inducit: *Contristatus sum in exercitatione mea, et conturbatus sum a voce inimici, et a tribulatione peccatoris... Cor meum conturbatum est in me, et formido mortis cecidit super me. Timor, et tremor venerunt super me* (3) etc. — *Ira* quoque Iesu Christo adscribitur, sed talis ira, quae ex iusta causa orta, debitum modum servans, et ad rectum finem tendens, non solum a vitio plane immunis est, sed etiam omni iure inter virtutes recensetur, et merito ira sancta, seu zelus appellatur. Talem iram sanctam habuit Christus, et ideo legitur Marc. III, 5 de ipso: *Et circumspiciens eos* (Pharisaeos) *cum ira, contristatus super caecitate cordis eorum*, etc.; et Io. II, 15 etc., Christus nolens tolerare irreverentias maximas in templo commissas, *cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes eiecit de templo... Recordati sunt vero discipuli eius, quia scriptum est: zelus domus tuae comedit me* (4). — Denique dantur etiam aliae affectiones et passiones, quae sine doloris sensu in anima humana existere possunt: et istae quoque Iesu Christo in Ss. Litteris attribuuntur, ut *admiratio: Audiens Iesus miratus est* (5), et laudavit fidem Centurionis; *amor seu dilectio:* sorores Lazari dixerunt: *Domine, ecce quem amas, infirmatur... Diligebat autem Iesus Martham, et sororem eius Mariam, et Lazarum* (6); *gaudium: Gaudeo propter vos, ut credatis* (7); *desiderium: Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum antequam patiar* (8). — Ipsa autem S. Scriptura clare docet, tales affectiones et passiones in anima Christi sine ullo peccato, imo sine omni vel minima inordinatione, aut imperfectione adfuisse: nam Paulus dicit quod Christus fuerit *tentatus per omnia pro similitudine absque peccato* (9), et testatur, quod fuerit *sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus* (10).

2. *Ss. Patres* eandem doctrinam proponunt. Et primo quidem Christum passiones corporales vere sensisse, et dolores inde percepisse, recte infertur ex eorum testimoniis § 281, n. 2 allatis. Imo et caeteras animae humanae affectiones et passiones naturales, seu animales Christo adscribebant, omnem autem inordinationem, aut imperfectionem caute ab ipso removentes. *S. Ambrosius*, lib. 2 de fide (11), ita de Christo loquitur: « Ut homo ergo dubitat, ut homo turbatur; non turbatur eius divinitas, sed turbatur anima, turbatur secundum humanae fragilitatis assumptionem, et ideo quia suscepit animam, suscepit et animae passiones; » et ibid. (12) inquit: « Mea est tristitia, quam meo suscepit affectu... ergo pro me, et in me doluit, qui pro se nihil habebat, quod doleret. » Eandem Christi tristitiam explicat lib. 10, in Luc. (13), dicens: « Tristis videbatur, et tristis erat non pro sua passione, sed pro nostra dispersione... tristis erat, quia nos parvulos relinquebat. — Tristis erat pro persecutoribus suis, quos sciebat immanis sacrilegii poenas daturos, et ideo di-

(1) Marc. 14, 33.
(2) Luc. 22, 42 etc.
(3) Ps. 54, 3 etc.
(4) Ps. 68, 10.
(5) Matth. 8, 10.
(6) Io 9, 3 et 5.
(7) Io. 11, 15.
(8) Luc. 22, 15.
(9) Hebr. 4, 15.
(10) Ibid. 7, 26.
(11) C. 7.
(12) N. 53.
(13) N. 61 etc.

xit: ***Transfer hunc calicem a me***, non quia Filius Dei mortem timebat, sed quia vel malos perire nolebat... ut passio sua esset omnibus salutaris. » Et in Ps. LXI (1), loquens in genere de Christi passionibus, ait: « Infirmatus est... sed quasi victor infirmitatum, non infirmitatibus victus pro nobis, non pro se dolebat, et infirmatus est non propter sua, sed propter nostra peccata, ut nos suo livore sanaret. » — *S. Gregorius Nyss.* (2) de Christo scribit: « Neque Lazarum humana natura vivificat, neque iacentem plorat pati nescia potestas: verum hominis quidem propria est lacryma: vita vero eius est, quae reipsa vita est. » — *S. Io. Chrysostomus* (3) in illa verba: *Nunc anima mea turbata est*, exponens qua ratione Christus turbatus fuerit, docet, id factum esse ex humana eius voluntate, ut nempe se verum hominem probaret, et occurreret illorum querimoniae, qui forte dicturi erant, non magnum quid illum facere, qui ad mortem perferendam alios hortaretur, cum ipse illam non timeret, quam sentire non posset; - quare, ait S. Doctor, ostendebat, se non esse ab humanis affectionibus et passionibus immunem, quod autem nullam inordinationem, aut imperfectionem involvit; «quemadmodum enim neque esurire, neque dormire crimini dandum est, ita neque vitam praesentem optare. Christus autem corpus ab omni peccati labe purum habebat, non tamen naturalibus non obnoxium necessitatibus; siquidem non fuisset corpus. » — *S. Hieronymus* (4) ad illa verba: *Coepit contristari et moestus esse*, haec adnotat: « Illud quod supra diximus de passione et propassione, etiam in praesenti capitulo ostenditur, quod Dominus, ut veritatem probaret assumpti hominis, vere quidem contristatus sit; sed ne passio in animo illius dominaretur, per propassionem coeperit contristari: » intelligit autem S. Doctor per passionem animi motum rationem antevertentem et a rectitudine divellentem, per propassionem autem motum animi rationi subditum ab eaque directum: in hoc sensu passionem a Christo excludit, propassionem vero in ipso admittit.— *S. Augustinus* (5) de Christo ait: « Ergo tristis fuit? - prorsus tristis, sed voluntate suscipiens tristitiam, quomodo voluntate suscipiens carnem: quomodo voluntate carnem veram, sic voluntate tristitiam veram. » Et (6) cum dixisset, humanas affectiones et passiones, si rectam rationem sequantur, a vitio esse immunes, ita prosequitur: « Quamobrem et ipse Dominus in forma servi agere vitam dignatus humanam, sed nullum habens omnino peccatum, adhibuit eas, ubi adhibendas eas iudicavit. Neque enim in quo verum erat hominis corpus, et verus hominis animus, falsus erat humanus affectus. Cum ergo eius in Evangelio ista referuntur, quod super duritia cordis Iudaeorum cum ira contristatus sit, quod dixerit: *Gaudeo super vos, ut credatis;* quod Lazarum suscitaturus etiam lacrymas fuderit, quod concupierit cum discipulis manducare pascha: quod propinquante passione tristis fuerit anima eius usque ad mortem; non falso utique referuntur. Verum ille hos motus certae dispensationis gratia ita cum voluit, suscepit animo humano, ut cum voluit factus est homo. » Et (7) in illa verba: *Nunc anima mea turbata est*,

(1) N. 6. (2) L. 4, c. Eunom.
(3) Hom. 66 (al. 67) in Io.
(4) Comment. in Matth.

(5) En. in Ps. 93.
(6) L. 14, de Civ. Dei, c. 9
(7) Tract. 49. in Io

ita disserit: « Quis enim eum posset nisi se ipse turbare? — Turbaris tu nolens, turbatus est Christus, quia voluit. » *S. Fulgentius* (1) dicit: « Igitur quia totum hominem Deus ille suscepit, ideo totius hominis in se passiones in veritate monstravit: et animam quidem rationalem habens, quidquid fuit infirmitatis animae, sine peccato suscepit et pertulit; ut dum humanae animae passiones in anima, quam accepit, vinceret, nostras quoque animas ab infirmitatibus liberaret. Carnem quoque humanam suscipiens in eiusdem veritate carnis veritatem voluntariae habuit passionis. » *S. Io. Damascenus* (2) inquit: « Christum naturales omnes, minimeque reprehendendas hominis affectiones assumpsisse confitemur. Siquidem hominem totum atque omnia, quae hominis natura fert, suscepit, peccato duntaxat excepto... Sed naturales nostrae passiones in Christo et secundum naturam et supra naturam erant. Etenim secundum naturam in ipso movebantur, cum carnem ea, quae in ipsius naturam cadebant, pati sineret: supra naturam autem, quoniam ea, quae naturalia erant, in Domino voluntatem haudquaquam antevertebant. Neque enim in eo quidquam coactum consideratur, sed omnia voluntaria. Volens enim fame, volens siti, volens metu, volens morte affectus est » (3).

3. *Rationes Theologicae* eandem doctrinam confirmant. Christus integram naturam humanam sucepit: sed ad hanc pertinent etiam naturales affectiones, et passiones tum corporales, tum animales: ergo etiam istae « in Christo fuerunt, sicut et caetera quae ad naturam hominis pertinent, » ait *S. Thomas* (4). Istae affectiones et passiones in Adamo innocente bene ordinatae et rationi obsequentes erant, et solummodo per peccatum originale factum est, ut rectus ordo perturbaretur, et affectiones ac passiones appetitus sensitivi rationem anteverterent, et legi Dei repugnarent. Ast Iesus Christus peccato originali inquinatus non est, unde in ipso omnes affectiones et passiones naturales optime ordinatae erant, et bonum non impediebant, sed promovebant, quod praecipue ex unione hypostatica naturae humanae cum Verbo sequitur, ut inferius ostendetur. — Praeterea Christus voluit nos per diras passiones redimere, nobisque in tribulationibus corporalibus et spiritualibus exemplum patientiae praebere, ut Apostolorum Princeps omnibus Christianis scribere posset: *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius* (5). Ast ad benignissimos istos fines obtinendos necesse fuit, ut anima Christi tum corporis laesiones vere sentiret, tum et affectionibus tristitiae, metus etc obnoxia esset.

Nota 1. Contra hanc doctrinam sequentes difficultates moventur.

Obi. I. Non possunt in Christo tristitia, metus, et similes passiones admitti. Nam legitur: *Non contristabit iustum quidquid ei acciderit* (6); et: *Iustus quasi leo confidens absque terrore erit* (7). Christus ergo, qui iustus et sanctus erat, imo ipsa iustitia et sanctitas, tristitiae et timori subiectus esse non potuit, et ideo de ipso dicitur: *Non erit tristis, nec turbulentus* (8). Huic adserto ipsa ratio suffragatur. Indigitatae enim a-

(1) L. 1, ad Trasimund. c. 16.
(2) L. 3, orth. fid. c. 20.
(3) Cf. eiusdem libri c. 23.

(4) 3, q. 15, a. 4.
(5) 1 Petr. 2, 21.
(6) Prov. 12, 21.
(7) Ib. 28, 1.
(8) Is. 42, 4.

nimi perturbationes in nobis oriuntur propter ea, quae contra nostram voluntatem nobis accidunt. Sic tristitia, ut ait *S. Augustinus* (1), « est de his, quae nobis nolentibus accidunt. » Timor non est nisi de malo, quod vitari non potest. Sed nihil potuit accidere Christo nolenti, tum quia ut homo Deus omnipotente virtute pollebat, tum etiam quia eius voluntas Dei voluntati plene et perfecte subiecta erat. — Recte ideo Ss. Patres tristitiam, metum, iram et similes passiones a Christo excludunt, ut *Clemens Alex.* (2) ait: « Ipse autem passionis erat expers, ut quem nullum subiret motus affectionis, neque voluptas, neque dolor. »

Resp. Allata Scripturarum testimonia intelligenda sunt de tristitia, vel trepidatione inordinata, quae hominem a recto tramite avertit, malosque effectus producit, non autem de ea tristitia, vel trepidatione, quae mentis rationem nec praevenit, nec turbat, atque perfectam erga Dei voluntatem subiectionem non tollit. Nisi ita allata testimonia exponerentur, ipsa S. Scriptura sibi contradiceret, dum etiam de hominibus iustis tristitiam, timorem similesque passiones commemorat. Sic *Moyses*, cum Israëlitae vitulum aureum adorassent, non solum *iratus valde* (3) dicitur, sed etiam magna tristitia et tanto imminentium poenarum timore repletus describitur, ut diceret: *Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo, quem scripsisti* (4). Similiter *Iob*, qui, ut iustitiae et patientiae exemplar commendatur, in maxima calamitate positus, de se fatetur: *Antequam comedam suspiro, et tanquam inundantes aquae, sic rugitus meus: quia timor, quem timebam, evenit mihi, et quod verebar accidit* (5). Generatim in Ss. Litteris non exigitur, ut iustus omnino insensibilis sit, sed solum praecipitur, ut sensus rationi, ratio autem voluntati divinae subiiciatur. Ergo etiam, dum de Christo dicitur: *Non erit tristis, nec turbulentus*, non omnis tristitiae, vel timoris sensus ab ipso excluditur, sed solum tristitia, et trepidatio inordinata, quae rationem praevenit, et malos effectus progignit. — *S. Thomas* (6) eandem difficultatem, ex Stoicorum placitis petitam solvit, dicens: Stoici « pro tristitia negaverunt aliquid posse esse in animo sapientis, quia tristitia de malo est, quod iam accidit: nullum autem malum existimant posse accidere sapienti, et hoc ideo quia non credebant aliquid esse bonum, nisi honestum, quod homines bonos facit; nec aliquid esse malum, nisi inhonestum, per quod homines mali fiunt. Quamvis autem honestum sit principale hominis bonum, et inhonestum principale hominis malum, quia haec pertinent ad rationem, quae est principalis in homine; sunt tamen quaedam secundaria hominis bona, quae pertinent ad ipsum corpus, vel ad exteriores res corpori deservientes. Et secundum hoc potest in animo sapientis esse tristitia quantum ad appetitum sensitivum secundum apprehensionem huiusmodi malorum, non tamen ita, quod ista tristitia perturbet rationem. Et secundum hoc intelligitur, quod *non contristabit iustum quidquid ei acciderit*, quia scilicet ex nullo accidente eius ratio perturbatur. Et secundum hoc tristitia fuit in Christo secundum propassionem, non autem secundum passionem. » — Neque ideo tristitia, et timor Chri-

(1) L. 14 de Civ. D. c. 6.
(2) L. 6, Strom.
(3) Ex. 32, 19.
(4) Ib. v. 32.
(5) Iob 3, 24 etc.
(6) 3. q. 15 a 6 ad 2

sto denegari possunt, quia hae animi perturbationes in nobis oriuntur propter ea, quae nobis *nolentibus* accidunt. Nam, ut observat *S. Thomas* (1), dupliciter potest aliquid nobis accidere *nolentibus*, scilicet vel quia absolute illud nolumus, et tamen inviti et coacti patimur, ut est mors: vel quia, quamquam absolute illud volumus ratione finis, est tamen in se nobis contrarium, et aliqua ratione malum, ut amara potio medicinae, vel incisio carnis, aut membri ad sanitatem procurandam. « Et hoc modo (ait Angelicus) mors Christi, et eius passio fuit secundum se considerata involuntaria et tristitiam causans, licet fuerit voluntaria in ordine ad finem, qui est redemptio generis humani. » Quantum ad timorem, observat idem Angelicus Doctor (2), potuisse quidem a Iesu Christo vitari mala futura secundum virtutem divinitatis, non potuisse autem ea vitari secundum infirmitatem carnis assumptae, in qua idcirco timor locum habere potuit. Nam ait (3): « Timor potest considerari quantum ad duo. Uno modo quantum ad hoc quod appetitus sensitivus naturaliter refugit corporis laesionem et per tristitiam, si sit praesens, et per timorem, si sit futura: et hoc modo timor fuit in Christo, sicut et tristitia. Alio modo potest considerari secundum incertitudinem futuri eventus; sicut quando nocte timemus ex aliquo sonitu quasi ignorantes quid hoc sit: et quantum ad hoc timor non fuit in Christo. » Citat *S. Thomas S. Io. Damascenum*, qui (4) eandem doctrinam tradit; docet enim, quemdam esse timorem naturalem, ut cum anima timet seiungi a corpore ob naturalem affectionem et necessitudinem, qua fit, ut pertimescat, angatur, mortem recuset: « metus hic, inquit *Damascenus*, et trepidatio, pavorque, naturalis, et inculpata, nec subiecta peccato affectio est, » atque hunc timorem fuisse in Christo Domino, credimus. « Aliud timoris genus est, prosequitur *Damascenus*, quod ex cogitationum defectione et diffidentia, atque ex eo oritur, quod quis mortis horam ignoret: ut cum noctu, oborto aliquo strepitu, timore afficimur... hunc porro timorem Dominus non assumpsit. » — Haec, quae dicta sunt, satis declarant, qua ratione Christus etiam respectu passionis et mortis suae tristitia et timore affectus fuerit: sed probe notandum est, tristitiae et moeroris in Christo alias quoque causas extitisse, uti ex adlegatis Patrum testimoniis patet. Praecipua tristitiae in Christo causa absque dubio fuerunt peccata hominum, quae noluit ac maxime abhorruit, atque perditio plurimarum animarum, quas per passionem et mortem suam salvare voluisset. — Quod *Clementem Alex.* attinet, *Tournely* (5) dicit, eum «paullo liberius ultra metam strictioris Theologiae processisse, » sed tamen plerique Theologi eundem ab errore excusant, contendentes, ipsum a Christo solum exclusisse passiones et motus affectionis rationem praevenientes, et inordinationes producentes. Eodem modo similia loca, quae in nonnullis Patribus inveniuntur, exponenda sunt.

Obi. II. Iuxta communem Theologorum sententiam, anima Christi ab ipso primo suae conceptionis instanti beata fuit, utpote intuitiva Dei visione fruens, quae summum gaudium producit: ergo non potuit esse doloribus et aliis passionibus crucianti-

(1) L. c. ad 4. (2) Ibid. a. 7, ad 3.
(3) Ibid. in O.

(4) Lib. 3, de orth. fide cap. 23.
(5) Q. 10 art. 6

bus obnoxia. Sicut enim aqua non potest esse simul calida et frigida; ita etiam in anima summum gaudium et crucians tristitia aliique dolores simul consistere nequeunt, cum sint affectiones contrariae, se invicem excludentes. Id Sanctorum exemplis confirmatur. Habemus enim in quibusdam actis sanctorum Martyrum, eos divinae contemplationis dulcedine abreptos acerbissimos cruciatus non persensisse; unde et hymnos Deo canebant, et suis tortoribus insultabant, qua de re plura disserit S *Bernardus* (1); ergo multo minus Iesus Christus perfectissima Dei contemplatione absorptus ullam potuit vim doloris, vel tristitiam, moerorem, aut timorem sentire.

Resp. Difficultas haec ad solvendum maxime ardua semper visa est Theologis, nec mirum. Incarnatio quippe Verbi *mysterium est a saeculo absconditum*, quod nulla humana mente, nullo ingenio hac in mortali vita pervadi unquam ac perfecte penetrari poterit. Certum est, quod inferius ostendetur, animam Christi in hac terra viventis intuitiva Dei visione gavisam esse; sed certum pariter est, quod allata iam argumenta probant, animam Christi tristitiae aliisque doloribus obnoxiam fuisse. Cum autem veritas veritati opponi non possit, ambas veritates certas admittere et credere debemus, quamvis intrinsecum earundem nexum non perspiciamus; nam ignorantia modi non tollit certitudinem facti. Falsum autem est, inter praefatas propositiones apertam contradictionem inveniri, seu absolute impossibile esse, ut in eadem anima summum gaudium et tristitia simul reperiantur. Contradictio enim adesset, si gaudium et tristitia circa idem obiectum et motivum versarentur; nulla autem contradictio adest, si diversa sunt obiecta et motiva, ex quibus dictae affectiones in anima oriuntur. Sic idem homo eodem tempore de recuperata sanitate summopere gaudere, et de ablata sibi pecunia maxime dolere potest. Simili modo dum animae Christi gaudium et tristitia adscribuntur, contrariae istae affectiones ex diversis obiectis et motivis repetuntur. Nam gaudium in Christo habuit pro obiecto et motivo summum bonum per visionem possessum; tristitia vero habuit pro motivo et obiecto supplicium et ignominiam crucis, Dei offensas, ruinam Iudaeorum, perditionem plurimorum hominum etc. Nil ergo contradictorii asseritur, dum animae Christi summum gaudium et maxima simul tristitia adscribuntur, quoniam istae affectiones ex diversis obiectis, et motivis repetuntur. — In nobis equidem contingere solet, quod motivum vehementissimi gaudii non relinquat naturaliter ullam efficaciam motivo tristitiae, cum actus vehementis gaudii ita rapiat voluntatem, ut non det locum tristitiae etiam respectu diversi obiecti, et vicissim vehementissima tristitia efficere solet, ut ne de grato quidem obiecto et motivo gaudium percipiamus. Ast haec ideo in nobis eveniunt, quia potentiae animae nostrae valde limitatae et imbecilles sunt, et quia per vehementes affectiones ratio nostra perturbatur, et voluntas penitus abripitur, ita ut aliis attente considerandis impares reddamur. Haec autem in Christo locum non habuerunt. Christus enim a peccato originali immunis, et praestantissimis animae dotibus exornatus, perfectissimam habuit rationem, quae nullo modo perturbari, et perfectissimam volun-

(1) Serm. 61 in Cantica.

tatem, quae nunquam inordinate moveri et abripi potuit. Ideo anima Christi et gaudii et tristitiae obiecta ac motiva simul attentissime considerare, et exinde tum summi gaudii tum maximae tristitiae sensus simul percipere potuit. — His accedit, quod iuxta Theologorum sententiam beatitudo Christi ante mortem suam non ita ex omni parte perfecta erat, uti post resurrectionem. Nam, ait S. *Thomas* (1): « Christus ante passionem secundum mentem plene videbat Deum, et sic habebat beatitudinem quantum ad id, quod est proprium animae; sed quantum ad alia deerat ei beatitudo, quia et anima eius erat passibilis, et corpus passibile et mortale, ut ex supradictis patet. Et ideo simul erat *comprehensor*, in quantum habebat beatitudinem propriam animae; et simul *viator*, in quantum tendebat in beatitudinem secundum id, quod ei de beatitudine deerat: » per ipsam enim passionem et mortem in gloriosa resurrectione obtinuit corporis et animae impassibilitatem, et perfectissimam ex omni parte beatitudinem; unde et ipsemet dixit: *Nonne haec oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam* (2)? — Haec, quae dicta sunt, satis ostendunt, doctrinam de anima Christi simul summo gaudio affecta et maxima tristitia repleta nullam contradictionem involvere. Quod si quis praefracte contendat, *naturaliter* non posse summum gaudium cum maxima tristitia in eodem subiecto consistere, respondemus cum Theologis, si id naturaliter fieri nequit, absque dubio tamen *supernaturaliter* illud fieri posse, nempe per omnipotentiam divinam, quae certe summum gaudium cum maxima tristitia in eodem subiecto coniungere valet, quoniam id essentialiter contradictorium, seu absolute impossibile non est. Ipse S. *Thomas* docet, non sine divinae operationis virtute factum esse, ut in Christo passiones cum beatitudine coniungerentur. Ait enim (3): « Virtute divinitatis Christi dispensative, sic beatitudo in anima continebatur, quod non derivabatur ad corpus, ne eius passibilitas et mortalitas tolleretur: et eadem ratione delectatio contemplationis sic retinebatur in mente, quod non derivabatur ad vires sensibiles, ne per hoc dolor sensibilis excluderetur. » Hanc angelici Doctoris theoriam fusius exponit *Melchior Canus* (4), qui cum dixisset, animam Christi maximae tristitiae obnoxiam, et doloribus repletam (5) fuisse, ita prosequitur; « Nihil obstat cur non per potentiam supernaturalem et gaudium summum et summa tristitia in eodem subiecto fuerint: tum quia nec proprie contraria erant, cum oppositio debeat fieri circa idem, ut D. Thomas saepe sumit; tum quia quod praeter naturae ordinem a Deo fit, id in naturae leges referre velle stultum est. Miraculum fuit, quod idem homo esset et viator et comprehensor: miraculum quod a gloria animae nihil derivaretur ad corpus: miraculum, quod a superioris gaudio potentiae nihil solatii in inferiores redundaret: miraculum, quod inferioribus perturbatis, nec superiores turbarentur, nec a sua perpetua operatione cessarent, nec remitterent opus, nec quietem et delectationem vel ex minima parte resolverènt. Inter haec miracula propter mysterium nostrae redemptionis explendum, quamquam voluntas Deo viso fruebatur, suscepit tamen sponte

(1) 3. q. 15, art. 10. (2) Luc. 24, 26.
(3) 3. q. 15, art. 5 ad 3.

(4) L. 12 de loc. theol. c. 13, Resp. ad 7.
(5) Ps. 87. 4.

4*

tristitiam quantam maximam capere potuit: potuit autem capere tantam, quanta maxima esse in rerum natura poterat; ut dolor pro peccatis non minor esset, quam charitas. » Neque ex hac theoria sequitur, humanitatem Christi naturaliter impassibilem fuisse, et solum per miraculum dolores sensisse; nam per miraculum, quod statuitur, factum esse asseritur, ut, non obstante unione hypostatica et visione Dei beatifica, humanitas in naturali sua conditione relinqueretur, et ideo adinstar nostrae passionibus et doloribus obnoxia esset. — Quod obiectionem attinet, ex Ss. Martyrum exemplis petitam, observandum est, probabiliorem videri eorum sententiam, qui Dei singulari gratia ita confortatos fuisse Martyres credunt, non ut vim cruciatuum non sentirent, sed ut fortiter eos tolerarent. Unde *S. Bernardus* (1) postquam multa oratorio more de hoc argumento dixisset, quasi toto lacero corpore et rimante latera ferro, anima Martyris, « exul a corpore dolores non sentiret corporis, » subdit; « Neque hoc facit stupor, sed amor: submittitur enim sensus, non amittitur; nec deest dolor, sed superatur, sed contemnitur. » Quodsi etiam admittatur, Deum aliquando minuisse vim cruciatuum, aut doloris sensum abstulisse, id factum est, ut facilius tormenta a Ss. Martyribus potuerint tolerari, et ut efficacia gratiae, omnipotentia Dei eiusque in servos fideles protectio evidenter patescant, et per talia miracula infideles ad fidem converterentur. Aliae autem prorsus rationes circa Christum militabant, quae potius exigebant, ut ipsius anima tristitiae doloribusque subiiceretur, quod praeclare ostendit *M. Canus* (2) dicens: « Quia enim in hostia pro peccato cordis contritio voluntatisque tristitia potissime desideratur; *sacrificium quippe Deo spiritus contribulatus* etc.(3), et tristitia spiritualis haec contraria est peccato medicina, quod sedem suam praecipue in voluntate habet: consentaneum profecto erat, ut Filius Dei hostiam se pro peccato exhibiturus non solum corporis et animae sensitivae dolores, sed angores quoque spiritus et voluntatis tristitiam susciperet, quo pro culpis nostris omnibus hostia illa Deo acceptissima omnibus omnino modis contereretur. Sic *vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit.* Sic non modo *vulneratus est propter iniquitates nostras*, sed *attritus est propter scelera nostra*. Sic *disciplina pacis nostrae super eum, et livore* atque dolore *eius sanati sumus*. Sic *Dominus eum voluit infirmitate conterere*, qui posuit *pro peccato animam suam* » (4).

Nota 2. Ex dictis patet, Christum corpus et animam, adeoque integram humanitatem assumpsisse, et verum hominem factum esse. Quaestio autem a Theologis moveri solet de ordine, quo humanitas a Verbo assumpta fuit. Hac in re aberrarunt *Origenes* et *Nestorius*. Iste docuit, Christum prius extitisse hominem perfectum, tum essentia, tum persona, quam a Verbo assumeretur: ille contendit, prius creatam fuisse eius animam, quae suis bonis operibus hypostaticam cum Verbo unionem meruit. Sed doctrina catholica est, quod Verbum, si ratio temporis habeatur, simul animam et corpus, seu integram humanitatem assumpserit, et quod haec secundum corpus et animam nullo temporis instanti prius extiterit, quam Verbo fuisset unita. Hanc doctrinam Ss. Patres clare proponunt. *S. Atha-*

(1) Serm. cit. (2) L. c.

(3) Ps. 50, 19. (4) Is. 53, 4 etc.

nasius (1) ait: « Carnis cnm Verbi divinitate coniunctio ex utero facta est: inde enim ipsi Verbum, cum e coelo advenisset, originem dedit; quippe non erat, antequam Verbnm adveniret, aut ante Deiparam Mariam. » *S. Augustinus* in illa verba Io. I, *Verbum caro factum est*, « Ubi enim, ait, hoc factum est? nisi in utero virginali, ubi fuit initium hominis Christi: » et in Enchir. (2) negat, hnmanitatem Christi praeextitisse, et unionem hypostaticam promeritam esse, et inter alia dicit: « Nunquid antea fuit homo, et hoc ei singulare beneficium praestitum est, cum singulariter promeretur Deum? Nempe ex quo esse homo coepit, non alind coepit esse homo, quam Dei Filius. » *S. Cyrillus Alex.* (3) inquit: « Non enim primo vulgaris quispiam homo ex Virgine ortus est, in quem Dei Verbum deinde sese demiserit; sed in ipso utero carni unitum, secnndum carnem progenitum dicitur, utpote suae carnis generationem sibi ut propriam vindicans. » *Leo M.* (4), refellens errorem Origenis, scribit: « Arbitror, talia loquentem hoc habere persuasum, quod anima, quam Salvator assumpsit, prins in coelis sit commorata, quam de Maria Virgine nasceretur, eamque sibi Verbnm in utero copularet. Sed hoc catholicae mentes auresque non tolerant: quia nihil secum Dominus de *coelo veniens* nostrae conditionis exhibuit; nec animam enim, quae anterior extitisset, nec carnem, quae non materni corporis esset, accepit. Natura quippe nostra non sic assumpta est, ut, prius creata, post assumeretur, sed ut ipsa assumptione crearetur. » *Concilium generale V*, inter anathematismos contra doctrinam Origenis pronuntiatos, hunc quoque refert: *Si quis dicit, aut sentit animam Domini praeextitisse, unitamque esse Verbo ante incarnationem et nativitatem ex Virgine, anathema sit.* Et Concilium generale VI, act. 11, n. 3 docet, *quod in incarnatione Verbi non fuit Deitas copulata carni prius animatae, aut prius praefactae, vel animae praeexistenti coniuncta, sed tunc his (anima scilicet, et carne) ad subsistendum venientibus, quando eis ipsum Verbum, et Deus naturaliter copulatus est: sed cum ipso Verbo existentiam habuerunt, et nequaquam in ictu oculi hanc illam priorem habentia, sicut Paulus Samosatenus perstrepit, atque Nestorius. Simul quippe caro, simnl Dei Verbi caro; simul caro animata rationalis; simul Dei verbi caro animata rationalis.* — His autem non obstantibus Patres et Theologi unanimi consensu affirmant, a Verbo assumptam esse carnem mediante anima: id autem asserentes neutiquam contendunt, vera aliqua temporis prioritate animam fuisse Verbo unitam ante carnem, aut animam solam immediate ac proxime, carnem vero mediate ac remote esse unitam, in quantum scilicet caro uniebatur animae Verbo unitae: sed hoc loquendi modo Patres et Theologi denotare volunt, animam rationalem fuisse medium congruentiae, imo necessitatis, quo caro reddita est idonea ad unionem cum Verbo. *S. Gregorius Naz.* Orat. 29 (5) inquit: « Verbum per intermediam mentem cum carne coniunctum est: » et Epist. 101 ad Cledon. (6) scribit: « Mens menti ut propinquiori et coniunctiori iungitur, ac per eam carni, inter divinitatem, et carnis molem intervenientem. » Ipse *Origenes* (7) ita loquitur: « Hac ergo

(1) L. 1 de Incarn. c. Apollinar. n. 4.
(2) C. 36. (3) Epist 2 ad Nestor.
(4) Ep. 25 (al. 11) ad Iul. Episc. Coënsem.

(5) (Al. 35) n. 19. (6) (Al. or. 51) n 10.
(7) L. 2 de princip. c. 6.

substantia animae inter Deum carnemque mediante: non enim possibile erat, naturam corpori sine mediatore misceri. » *S. Ambrosius*, vel alius Auctor (1), inquit: « Verbum, et substantia Dei, quae per omnia incorporea est, corpori humano inseri non poterat, nisi aliqua spiritali natura mediante, idest anima. » *S. Augustinus* (2) ad Volusian. scribit: « Ipsa (Deitas) sibi animam rationalem, et per eandem etiam corpus humanum, totumque omnino hominem cooptavit. » Et (3) ad Honoratum c. 4 inquit: « Verbum particeps carnis effectum est rationali anima mediante. » Et lib. de agone christ. (4) ita disserit: « Si visibilia munda visibilibus immundis contingi possunt, et non inquinari (sicut sol visibilis radios suos per omnes faeces corporum spargit, et eos mundos ubique servat), quanto magis invisibilis et incommutabilis veritas per spiritum animam, et per animam suscipiens corpus, toto homine assumpto ab omnibus eum infirmitatibus nulla sua contaminatione liberavit? » *S. Gregorius M.* (5) ait: « Dominus per divinitatem lumen est, qui mediante anima in eius utero fieri dignatus est per humanitatem corpus. » *S. Ioan. Damascenus* (6) dicit: « Dei Verbum carni unitum est per mediam mentem, interiectam videlicet inter Dei puritatem et carnis crassitiem. » *S. Thomas* (7) hac de re quaestionem movet, et ita respondet: « Est duplex ordo, unus quidem temporis, alius autem naturae. Secundum ordinem temporis non dicitur in mysterio incarnationis aliquid medium, quia totam humanam naturam simul sibi Verbum Dei univit. Ordo autem naturae inter aliqua potest attendi dupliciter: uno modo secundum gradum dignitatis, sicut dicimus, Angelos esse medios inter homines et Deum; alio modo secundum rationem causalitatis, sicut dicitur media causa existere inter primam causam et ultimum effectum... Sic ergo si attendamus gradum dignitatis, anima media invenitur inter Deum et carnem: et secundum hoc potest dici, quod Filius Dei univit sibi carnem mediante anima. Sed et secundum ordinem causalitatis ipsa anima est aliqualiter causa carnis uniendae Filio Dei. Non enim esset assumptibilis nisi per ordinem, quem habet ad animam rationalem, secundum quam habet quod sit caro humana. » Imo *S. Thomas* ulterius progreditur, et (8) cum *S. Augustino* (9) docet, Dei Filium animam mediante spiritu, sive mente assumpsisse; « non enim, ait, est assumptibilis (anima) secundum congruitatem, nisi per hoc, quod est capax Dei, ad imaginem eius existens; quod est secundum mentem, quae spiritus dicitur, secundum illud: *Renovamini spiritu mentis vestrae* (10). Similiter etiam intellectus inter caeteras partes animae est superior, et dignior, et Deo similior, et ideo, ut *Damascenus* dicit (11), unitum est carni per medium intellectum Verbum Dei. Intellectus enim est quid animae purissimum; sed et Deus est purissimus intellectus. » Simili ratione theologica communiter Doctores utuntur ut ostendant, Verbum mediante anima corpus assumpsisse. Nam, aiunt, substantia corporea nonnisi animae interventu gratiae et sanctitatis capax est: ergo nec increatam ac substantialem divinae personae gratiam nonnisi anima mediante percipere potest (12).

(1) Tract. de Trin. seu in Symb. c. 13.
(2) Epist. 37 (al. 3). (3) Epist. 140 (al. 120).
(4) Cap. 17. (5) L. 18 Mor. c. 12.
(6) L. 3 de orth. fide c. 6.
(7) 3, q. 6, a. 1. (8) Ibid. a. 2.
(9) L. c. de agone chr. c. 17.
(10) Eph. 4, 23. (11) L. 3 orth. fid. c. 6.
(12) Cf. Tournely de Incarn. q. 8 a. 5.

Nota 3. Aequum omnino est, ut ex proposita tanti momenti doctrina salutaria quaedam documenta hauriantur. *a*) Adam in innocentia creatus animam consecutus est perspicaci intellectu, recta et integra voluntate praeditam, imagine divina ornatam, gratia sanctificante ditatam: ast nihilominus a muliere ad transgressionem legis illectus gravissime lapsus est, dona supernaturalia amisit, in naturalibus vulneratus est, quoad corpus et animam in deterius commutatus, et cum tota sua posteritate in maximam miseriam praecipitavit. Ad tristissimum hunc lapsum reparandum secundus Adam comparuit, Christus, Dei Filius, qui etiam animam praestantissimis dotibus exornatam assumpsit. Ast huius intellectus perfectissimus nunquam a veritate deflectens Deum continuo contemplabatur, et de summi tantum boni visione laetabatur: ipsiusque voluntas rectissima divinae semper voluntati apprime conformis nonnisi sanctitatem sectabatur. Idcirco Apostolus dicit: *Primus homo de terra terrenus; secundus homo de coelo coelestis* (1); ac dein hoc grave monitum adiungit: *Igitur sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem coelestis* (2). Maxime solliciti ergo esse debemus, ut anima nostra non ut anima Adami a Deo deficiat, sed ut anima Christi cum Deo semper unita maneat: ut intellectus noster non ut intellectus Adami terrena sapiat, sed ut intellectus Christi ad Deum continuo elevetur, et de summi tantum boni contemplatione delectetur, et ut voluntas nostra non ut voluntas Adami a lege divina recedat, sed ut voluntas Christi divinae voluntati semper penitus subiecta, et apprime conformis sit. Addit Apostolus: *Hoc autem dico, fratres, quia caro, et sanguis regnum Dei possidere non possunt, neque corruptio incorruptelam possidebit* (3)— *b*). Grato semper animo immensam charitatem Filii Dei considerare debemus, qui humanam naturam assumpsit, ut in hac pati et mori posset, et sic peccata nostra tolleret, nobisque aeternam beatitudinem promereretur. Maxima vero et omni admiratione dignissima charitas Dei ex eo elucet, quod ipsam suam omnipotentiam impendens per stupendum miraculum effecerit, ut anima Redemptoris, quamvis innocentissima, imo Verbo hypostatice unita, et intuitiva Dei visione fruens, tamen moerori, taedio, pavori aliisque doloribus obnoxia esset, et in ipsa cum summo gaudio summa quoque et immensa tristitia coniungeretur. Ita Christus nobis infirmis hominibus, dum internis animae afflictionibus cruciamur, et solatium factum est et exemplum. Quoniam autem Christus maximam tristitiam ob offensas Deo illatas concepit, et *attritus est propter scelera nostra;* oportet omnino, ut anima nostra ob propria peccata serio conteratur et offensas Deo illatas deflere non cesset. Nam: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum et humiliatum Deus non despicies* (4).

(1) I Cor. 15, 47. (2) Ib. v. 49. (3) Ib. v. 50. (4) Ps. 50. 19

ARTICULUS III.

De perpetua Mariae Matris Christi Virginitate.

§ 285. Ecclesia catholica constanter credidit et docuit, Mariam Matrem Christi semper Virginem permansisse. Haec autem doctrina tria distincta dogmata complectitur. *Primo* enim dicitur, Mariam non ex carnali commercio, sed operante Spiritu sancto Christum concepisse, ita ut eius vir-

ginitas in Christi conceptione omnino illibata permaneret. *Secundo* adseveratur, Mariam ne in partu quidem virginalem corporis integritatem amisisse, sed ita Christum peperisse, ut ipsius virginitatis claustrum penitus intactum servaretur. *Tertio* demum propugnatur, Mariam etiam post partum Christi usque ad mortem intemeratam virginem permansisse. Haec tria dogmata, quae contra varii generis aberrantes probanda et defendenda sunt, ita breviter enuntiari solent: Maria, Mater Christi, fuit *Virgo ante partum*, *in partu*, et *post partum Christi.*

I. *Maria fuit Virgo ante partum Christi.*

§ 286. Praeter Iudaeos etiam veteres quidam haeretici, ut *Cerinthus*, *Ebion*, *Fotinus* et alii Christum communi caeterorum hominum more ex carnali Iosephi cum Maria commercio procreatum impie docuerunt, atque ideo Mariam nequidem ante partum Virginem agnoverunt, utpote cuius integritas per ipsam Christi conceptionem fuerit delibata. Recentiori aetate eandem sententiam propugnant *Sociniani*, qui Christum purum hominem esse docent; *Naturalistae*, qui eum impio auctore operis: *Christianismus patefactus*, nativitatem Christi ex virgine ad poëtarum fabulas referunt, et *Rationalistae biblici*, qui ut *Paulus Heidelbergensis*, *Ammon*, *Gabler* etc. evangelicam de Christi conceptione historiam nonnisi mythice intelligendam et exponendam esse contendunt (1). Contra istos solide probandum est, Christum nullatenus ex carnali commercio caeterorum hominum more, sed virtute supervenientis Spiritus sancti conceptum esse, atque ideo Mariam ante partum veram Virginem extitisse. Argumenta ex *S. Scriptura veteris et novi foederis*, *ex Ss. Patribus*, et *definitionibus Ecclesiae* depromuntur.

1. Iam *in S. Scriptura V. T.* praedictum fuit, Messiam concipiendum et pariendum esse a Virgine. Extat hac de re celebre vaticinium Is. VII, 14, ubi Propheta, cum Achaz Rex Iuda signum seu miraculum petere ausus non fuisset, haec reposuit: *Propter hoc Dominus ipse dabit vobis signum: Ecce Virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen eius Emmanuel:* promittitur hic res extraordinaria, supra naturae vires posita, verum signum seu miraculum, quod nullatenus evenisset, si ea quae virgo fuit, postmodum ex carnali commercio filium conciperet et pareret; verba ergo Isaiae necessario intelligenda sunt de virgine sine consortio viri concipiente et pariente. — De Messia autem hic sermonem esse, patet tum ex nomine symbolico *Emmanuel*, id est Deus nobiscum, tum ex iis, quae in sequentibus capitibus de eo dicuntur. Nam cap. VIII, v. 8 exhibet propheta hunc Emmanuelem Dominum totius Iudaeae, loquens enim de Assyriorum rege, ait: *Et erit extensio alarum eius implens latitudinem terrae tuae, o Emmanuel;* et cap. IX, v. 6 et seq. de hoc ipso virginis parvulo agens, Deum simul, et hominem eum exhibet, dicens: *Parvulus natus est nobis, et filius datus est nobis - et vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri saeculi, princeps pacis*, ac postea regni ipsius magnificentia et perpetua duratio describitur. Quae si invicem conferantur, iuxta regulas hermeneuticas, verba Is. VII, 14 nonnisi de Messia a Virgine concipiendo et pariendo intelligi possunt (V. Theol. gen., § 114, n. 5). Christus autem est verus Messias: ergo

(1) V. Dobmayr. T. 6. § 43.

Maria eum ut Virgo concepit et peperit. — Haec conclusio in dubium vocari non potest a Christianis, qui libros N. T. tanquam divinos venerantur; nam *Matthaeus* (1) citatum Isaiae vaticinium in Iesu Christo, eius matre *adimpletum* esse testatur, et recte observat Cl. *Dobmayr* (2) « *Matthaeus* interpres certe magis authenticus est, quam moderni Theologi hypothesibus vel philosophicis, vel theologicis occupati. » — Quod S. Scripturam, ut rectissime iubet *Concilium Tridentinum* Sess. IV, iuxta lineam traditionis, et sensum matris Ecclesiae exponere oportet; omnino illicitum est, vaticinium Is. VII, 14 aliter quam de Christo et virginea eius matre interpretari; quoniam talis interpretatio, ut ex inferius dicendis apparebit, a communi Ss. Patrum et Ecclesiae sensu penitus recedit. Ideo, dum *I. Laur. Isenbiel*, Professor studii biblici Moguntiae, edito opere ostendere conatus esset, in vaticinio Is. VII, 14 de Christo, eiusque matre sermonem non esse; Summus Pontifex *Pius VI*, die 2 sept. an. 1779 hoc opus damnavit, et declaravit « doctrinam et propositiones respective falsas, temerarias, scandalosas, perniciosas, erroneas, haeresi faventes et haereticas. »

2. *In S. Scriptura N. T.* clarissime revelatum est, Mariam non ex consortio viri, sed ex virtute supervenientis Spiritus sancti Christum concepisse. In primis Matthaeus, genealogiam Christi referens, utitur verbo, *genuit*, usquedum pervenit ad Iosephum; tunc autem non dicit: Ioseph genuit Christum, sed simpliciter ait (3): *Iacob genuit Ioseph virum Mariae, de qua natus est Iesus, qui vocatur Christus:* diversus hic modus loquendi iam satis perspicue indicat, Christum nequaquam a Iosepho genitum fuisse. Clarius rem eandem Matthaeus exponit (4), dicens: *Christi autem generatio sic erat. Cum esset desponsata mater eius Maria Ioseph, antequam convenirent*, i. e. quin consortium maritale haberent, *inventa est in utero habens de Spiritu sancto. Ioseph autem vir eius, cum esset iustus, et nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eam. Haec autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit in somnis ei dicens: Ioseph fili David noli timere accipere Mariam coniugem tuam; quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est . . . Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur, quod dictum est a Domino per Prophetam dicentem: Ecce virgo in utero habebit, et pariet filium, et vocabunt nomen eius Emmanuel, quod est interpretatum Nobiscum Deus.* Denique de Iosepho (5) dicitur: *Accepit coniugem suam, et non cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum, et vocavit nomen eius Iesum.* Clarissime his verbis enuntiatur, Christum ex carnali cum Iosepho commercio conceptum non esse; sed haec conceptio in utero Mariae soli virtuti Spiritus sancti adscribitur, qui omnipotentia sua effecit, ut Maria sine virginitatis iactura Mater Christi fieret. Alter eiusdem veritatis testis est *S. Lucas*, qui plures mirae huius conceptionis circumstantias refert. Narrat enim Angelum Gabrielem a Deo missum esse *ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph de domo David, et nomen virginis Maria* (6). Huic Angelus dixit: *Ecce concipies, et paries filium, et vocabis nomen eius Iesum* (7) etc. Cum autem Maria reposuisset: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* — *Respon-*

(1) C. I. v. 22 etc. (2) L. c.

(3) V. 16. (4) V. 18 et seq. (5) V. 24 • (6) Luc. 1, v. 26 et seq. (7) Ib. v 31.

dens Angelus dixit ei: Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque et quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur filius Dei (1) etc. His auditis, Maria dixit: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum* (2), et Filium Dei per stupendum miraculum concepit. Ita S. Scriptura N. T. luculentissime virginitatem Mariae ante partum contestatur.

3. *Ss. Patres* unanimi consensu virginitatem Mariae ante partum contestantur. *S. Ignatius M.* (3) ait: « *Deus noster Iesus Christus* in utero gestatus est a Maria iuxta dispositionem Dei ex semine David, Spiritu autem sancto conceptus fuit... Principem huius mundi latuit Mariae virginitas et partus ipsius etc. » *S. Iustinus M.* (4) dicit: « Christus e Virgine de semine Iacob, qui fuit pater Iudae per virtutem Dei conceptus fuit. » Et (5) docet, id per Isaiam VII, 14 praedictum fuisse, et addit: « Verba, *Ecce virgo concipiet*, significant, quod Virgo sine carnali commercio conceptura sit, nam si illud admisisset, non esset amplius virgo. Sed Virtus Dei venit in virginem, obumbravit illam et effecit, ut tanquam Virgo gravida fieret. » *S. Irenaeus* (6) scribit: « Sicut Eva (ante lapsum) Adam ceu coniugem habuit, et tamen adhuc virgo fuit... ita etiam Maria desponsatum sibi virum habuit, sed tamen virgo mansit, obediens fuit, et sibi, totique generi humano redemptionem attulit... Quod virgo Eva per incredulitatem ligavit, hoc Virgo Maria per fidem solvit. » *Tertullianus* (7) haec habet: « Regula est autem fidei... qua creditur... Verbum, Filium Dei appellatum... delatum ex Spiritu Patris, et virtute in Virginem Mariam, carnem factum in utero eius, et ex ea natum hominem, et esse Iesum Christum. » *Origenes* (8) de Christo inquit: « Corpus assumpsit nostro corpori simile, eo solo differens, quod natum ex Virgine et Spiritu sancto est. » Idem (9) Iesum natum confitetur « ex muliere non virum passa, et more foeminarum gravida, sed ex pura et casta Virgine, et quidem Spiritus sancti virtute, et integra semper manente eiusdem virginitate. » *S. Cyprianus* (10) inquit: « Dei Filius... in Virginem illabitur, carne per Spiritum sanctum induitur, Deus cum homine miscetur. » *S. Athanasius* (11) dicit: « Verbum cum ad nos venit, ex Virgine sibi ipsi corpus formavit, ut omnibus non parvum suae divinitatis argumentum exhiberet, ut scilicet inde pateret, eum qui corpus illud formaverat, aliorum quoque corporum opificem esse. » *S. Gregorius Naz.* (12) ita praeclare canit: « Sua gloria aeterni Dei Patris Filius Matre carens ipse et sine patre novus mihi filius visus est: nec vero novus: propter me enim, cum immortalis esset, mortalis prodiit ex matre virgine, totum totus ut me salvaret..... Propterea more humano, et contra humanum morem venerandis in visceribus virginis mulieris incarnatus (o miraculum infirmis animis incredibile!) venit Deus, et mortalis etc. » *S. Hilarius* (13) scribit: « Corpus, quod Christus assumpsit, id ex Virgine conceptum, formam eum esse servi effecit. Virgo enim nonnisi ex sancto Spiritu genuit. » *S. Petrus Chrysol.* (14) ait: « Natus est in carne

(1) Luc. v. 34. (2) Ib. v. 38.
(3) Ep. ad Ephes. n. 18.
(4) Apol. 1, n. 32. (5) N. 33.
(6) L. 3 adv. haer. c. 22.
(7) L. de praescript. c. 13.
(8) L. 1 de princip. n. 4.
(9) L. 10 contra Celsum.
(10) L. de idol. vanit.
(11) De incarn. Verbi n. 18.
(12) Carm. 9 de Testam. et adventu Christi v. 40 etc. (13) L. 10 de Trin.
(14) Serm. 15.

Christus, sed natus de Spiritu sancto: accepit hospitium carnis, sed in aula virginis: ut et veritas esset corporis humani, et de pollutione humani corporis nil haberet. »

4. *Ecclesia catholica* semper credidit et docuit, Christum sine carnali viri consortio sola Spiritus sancti virtute a Maria Virgine conceptum esse. Hanc Ecclesiae fidem *Symbola* et *Concilia* contestantur. Nam in Symbolo *Apostolico* de Christo dicitur: *Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine.* In Symbolo *Nicaeno CPtano* dicitur: *Et incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria Virgine, et homo factus est.* Concilium *Toletanum I* anno 400, cap. 21, regulam fidei stabiliens, profitetur, *Filium Dei... sanctificasse uterum Virginis Mariae, atque ex ea verum hominem sine virili generatum semine suscepisse.* Concilium *Ephesinum* cap. 1 dicit: *Si quis non confitetur, Deum esse veraciter Emmanuel.,et propterea Dei genitricem sanctam Virginem... anathema sit;* et cap. 13 ita loquitur: *Nec enim primum natus est homo communis de sancta Virgine, et tunc demum inhabitavit in eo Verbum, sed in ipsa vulva, uteroque virginali secum carnem coniunxit.* Concilium generale V, cap. 2 haec pronuntiat: *Si quis non confitetur Dei Verbi duas esse nativitates, unam quidem ante saecula, et sine tempore ex Patre incorporaliter; aliam vero eiusdem in ultimis diebus descendentis de coelo, et incarnati ex sancta gloriosa Dei genitrice, semperque virgine Maria... talis anathema sit.*

5. *Rationes theologicae* pro eodem dogmate a *S. Thoma* adducuntur, qui (1) ita disserit: « Quod Christus sit conceptus ex virgine, conveniens est propter quatuor. *Primo* propter mittentis Patris dignitatem conservandam. Cum enim Christus sit verus et naturalis Dei Filius, non fuit conveniens, quod alium patrem haberet quam Deum, ne dignitas Dei Patris transferretur ad alium. *Secundo* hoc fuit conveniens proprietati ipsius Filii, qui mittitur, qui quidem est Verbum Dei. Verbum autem absque omni corruptione cordis concipitur; quin imo cordis corruptio perfecti verbi conceptionem non patitur. Quia ergo caro sic fuit a Verbo assumpta, ut esset caro Verbi Dei, conveniens fuit, quod etiam ipsa sine corruptione matris conciperetur. *Tertio* hoc fuit conveniens dignitati humanitatis Christi, in qua locum peccatum habere non debuit, per quam peccatum mundi tollebatur secundum illud Io. I, 29: *Ecce agnus Dei,* scilicet innocens, *qui tollit peccatum mundi...* » Ergo immaculatam Christi humanitatem, quae peccatum sublatura venerat, non decebat iis obnoxiam esse sordibus, quibus caro ex concubitu nata subiecta est. « *Quarto* propter ipsum finem incarnationis Christi, quae ad hoc fuit, ut homines renascerentur in filios Dei *non ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo,* id est, ex ipsa Dei virtute, cuius rei exemplar apparere debuit in ipsa conceptione Christi. Unde *Augustinus* dicit (2): Oportebat caput nostrum insigni miraculo secundum carnem nasci de virgine, quo significaret membra sua de virgine Ecclesia secundum spiritum nascitura. » — *Quintam* rationem addit Cl. *Contensonius* (3) dicens: « Quia effectus incarnationis est sanctificatio nostra, qua mundamur ab omni corruptione peccati: » ergo non fuit conveniens, ut Verbum incarnatum

(1) In lib. 3, q 28, art. 1.

(2) In l. de s. virginitate c. 6.

(3) L. 10, dissert. 6, c. 2, specul. 3.

virginitatem Mariae nascendo corrumperet. « Fas non erat, inquit *Augustinus*, ut per eius adventum violaretur integritas, qui venerat sanare corrupta. Nec congruebat ut matris honorem nascendo minueret, qui parentes praeceperat honorari. »

Nota. Adversarii tum veteres, tum recentiores contra allata argumenta varias difficultates movent, quas solvere oportet.

Obi. I. Ex vaticinio Is. VII, 14 male argumentum deducitur; nam in textu hebraico legitur: *Ecce halma concipiet*, etc., quae vox denotat adolescentulam sive dein virgo sit, sive virum cognoverit. Id confirmant loca parallela, ubi eadem vox occurrit, ut Ps. LXVII, 26: *Praevenerunt principes coniuncti psallentibus in medio iuvencularum tympanistriarum*. Cant. I, 2: *Oleum effusum nomen tuum, ideo adolescentulae dilexerunt te*. Ibid. VI, 7: *Adolescentularum non est numerus*. Prov. XXX, 19: *Tria sunt difficilia mihi, et quartum penitus ignoro... viam viri in adolescentia* (in hebr. *in adolescentula*). His in locis, et praecipue in ultimo *per halma* nullatenus illibata virgo intelligitur. Ideo *Symmachus, Aquila* et *Theodotion* vertunt: *Ecce adolescentula concipiet, et pariet filium*. Nullatenus ergo verba Isaiae significant, eam, quae concipit et parit, virginem permanere. Si id Propheta indicare voluisset, non voce *Halma*, sed voce *Bethulah* usus fuisset, quoniam banc Hebraei adhibent ad virginem illibatam significandam.

Resp. Vox *Halma* adolescentulam denotat non qualemcunque, sed virginem; derivatur enim a verbo *halam*, abscondere, eamque significat, quae nunquam virorum patuit consortio, et magna parentum diligentia custoditur. Maxime autem significatur virgo, quando vox *alma* scribitur cum praepositione litterae *he*, ut fit Is. VII, 14, *haalma*. Sane nonnisi tribus in locis haec vox invenitur, et semper significat virginem. Sic Gen. XXIV, 16 et 43, *Rebecca* virgo appellatur cum littera *he* praeposita *haalma*. Exod. II, 8, *Maria* soror Moysis, quae virgo erat, vocatur *haalma*. Nec ullibi in tota S. Scriptura legitur haec vox *haalma* ad designandam puellam, quae virgo non fuerit; adeo ut *S. Hieronymus* in sacro textu hebraico versatissimus ita fidenter potuerit asserere in Comment. in hunc locum: « Quantum cum mea pugno memoria, nunquam me arbitror *alma* in muliere nupta legisse, sed in ea, quae virgo est: ut non solum virgo sit, sed virgo iunioris aetatis et in annis adolescentiae. Ergo *alma* non solum puella, vel virgo, sed *virgo abscondita* dicitur, et secreta, quae nunquam virorum patuerit aspectibus, sed magna parentum diligentia custodita est. » Idem addit: « Lingua quoque punica, quae de Hebraeorum fontibus manare dicitur, proprie virgo *alma* appellatur.» Neque contrarium evincunt loca obiecta. Nam Ps. LXVII, 26 adolescentulae virgines Deum laudantes nominantur. Etiam in Canticis I, 2, illae adolescentulae, quae vocantur *Alamot*, virgines erant, utpote quae inferius c. VII, v. 7 distinguuntur a Reginis; seu uxoribus Salomonis, et a concubinis: *Sexaginta sunt reginae, et octoginta concubinae, et adolescentularum non est numerus*, nempe virginum, quae in gynecaeo asservabantur, ut quando opus esset, in coniuges assumerentur. Locus Prov. XXX, 19 valde obscurus est, et a nonnullis ad incomprehensibile Incarnationis mysterium refertur: alii autem putant, ibi vocem *alma* usur-

pari ad denotandam virginem, quae talis saltem est ex communi fama, iudicio et opinione aliorum, quamquam occulto et aliis ignoto modo corrupta fuerit. Quodsi etiam concedatur, hoc loco nomen *Alma* adhibitum fuisse ad significandam puellam non vere, sed simulate virginem, nihil inde inferri potest contra oraculum Isaiae, qui non de simulata, sed de vere Virgine loquitur, eamque *Haalma* appellat. — *Symmachum* Ebionitam, *Aquilam*, et *Theodotionem*, prius Christianos, dein Iudaeorum proselytos non moramur; constat enim, eos Scripturas interpretatos esse, ut Christianorum interpretationes subverterent, quorum castra deseruerunt. Praeferenda sane est versio LXX, in qua vox *haalma* vertitur per παρθένον *virginem*. Ita quoque verterunt Paraphrastes *Onkelosus*, et *Ionathan*; et ita etiam veteres aliquos Rabbinos hunc locum intellexisse, testantur *Tertullianus*(1) et *Eusebius* (2). Falsum etiam est, Hebraeos ad denotandam virginem usurpare vocem *Bethulah*; hac enim voce denotatur mulier absque marito, sive puella, sive anus virgo sit, sive adolescentula, marito, seu sponso orbata, quo sensu occurrit Ioël I, 8. Remanet ergo, ut solum nomen *Haalma* puellam significet virginem incontaminatam. — Neque verba Isaiae in sensu diviso intelligi possunt, quasi ea, quae modo virgo est, postea suscepto semine concipiat et pariat. Nam Propheta signum extraordinarium a Deo dandum promittit. Profecto autem risui omnium se exposuisset, si hoc signum nihil aliud esse voluisset, quam conceptum et partum puellae, quae ante virgo erat, et virginitatis iacturam in concipiendo fecerit. « Quid enim magnum, apposite inquit *S. Irenaeus* (3), aut quod signum fieret in eo, quod adolescentula concipiens ex viro peperisset quod evenit omnibus, quae pariunt, mulieribus? » eodem modo argumentatur *S. Hieronymus* in hunc locum, et clare ostendit, ex isto invictum pro virginitate Mariae ante partum argumentum deduci.

Obi. II. Vaticinium Isaiae non potest ad Christum referri. Propheta enim voluit aliquo signo persuadere Regi Achaz, destruendam esse potentiam duorum foederatorum Regum Assyriae et Samariae. At vero hoc signum debebat praecedere destructionem duorum regnorum, quae conspiraverant adversus Ierusalem: Christus ergo post sexcentos et amplius annos natus non potuit liberationis proxime speratae *signum* vocari. Necesse igitur est, ut vaticinium intelligatur de filio Prophetae, de quo cap. VIII, v. 2 etc. sermo est, et qui v. 18 dicitur datus *in signum et portentum in Israël a Domino exercituum*. Id clare patet ex eo quia v. 4 de filio Prophetae dicitur: *Antequam sciat puer vocare patrem suum, et matrem suam, auferetur fortitudo Damasci, et spolia Samariae coram rege Assyriorum:* ergo de eodem filio Prophetae exponendus est locus parallelus, cum c. VII, v. 16 dicitur: *Antequam sciat puer reprobare malum, et eligere bonum, derelinquetur terra, quam tu detestaris a facie duorum regum suorum*. Vel si duo pueri distinguendi sint, per puerum, de quo sermo est cap. VII, v. 14-16, intelligendus est filius uxoris Achaz, nempe *Ezechias*. Ex isto ergo vaticinio, quod ad Christum non pertinet, etiam pro Mariae virginitate ante partum nullum argumentum desumi potest.

(1) Contra Iud. c. 9 (2) l. 7. Dem. ev. c. 7

(3) L. 3 adv. haer. c. 21.

Resp. Nonnulli recentiores Theologi putarunt, propositam difficultatem optime tolli dicendo, quod vaticinium Is. VII, 14 etc. in sensu litterali de filio Isaiae ex prophetissa nato, in sensu mystico autem de Christo, eiusque virginea matre exponendum sit. Ita sentiunt *Dan. Huetius*, *Bossuet*, *Lamy*, *Calmet*, et alii. Sed huic sententiae varia opponi possunt. Nam prophetae uxor non ut virgo concepit et peperit; filius prophetae neque nomine, neque re *Emmanuel* fuit; ac denique praedicta Syriae et Samariae eversio contigit anno sexto Ezechiae Regis (1), hoc est sexdecim circiter annis post vaticinium Isaiae: ergo non antequam puer nasciturus sciat reprobare malum et eligere bonum, aut vocare patrem et matrem. Eaedem rationes prohibent, quominus de Ezechia vaticinium exponatur. Praestat ergo, ut communi veterum christianorum interpretum sententiae adhaerentes dicamus, vaticinium in sensu litterali et proximo ad Christum, eiusque virgineam Matrem referri. Neque allatae difficultates nos ab hac sententia deterrere debent. Falsum enim est, Christum non posse signum a Deo datum appellari. Nam signum potest dupliciter sumi; aliud *prognosticon*, et tunc eventum rei quam significat, certe praecedere debet, ut quando idem Isaias Regi Ezechiae pro signo futurae sanitatis prodigiosam dedit retrogressionem umbrae in horologio decem lineis (2). Aliud signum est *rememorativum*, ut illud quod Moysi dedit Deus: *Hoc habebis signum, quod miserim te: cum eduxeris populum meum de Aegypto immolabis Deo super montem istum* (3). Hoc secundo sensu sumi potest signum ab Isaia praedictum. Hoc porrò signum temporis circumstantiis maxime congruum fuit. Isaias enim ut ostenderet, Deum posse ac velle liberare urbem de manibus Regum obsidentium eam, argumentum ducit a maiori ad minus: Si Deus nobis aliquando daturus est quod maius, quod difficilius, quod stupendum prorsus, et inauditum est, ut Virgo concipiat, et pariat Emmanuelem, de cuius promissionis complemento nemo vestrum dubitat; quanto magis Deus vobis daturus est, quod facilius et minus est, nimirum ut liberemini e manibus duorum Regum, qui modo vos vexant? Quod quidem argumentum eo firmius erat, quod Messias e domo David nasciturus esset: haec igitur exscindenda non erat a duobus illis Regibus. Ne autem putarent, adveniente tantum Messia, liberationem secuturam esse, addit, iam ante adventum Messiae inimica regna evertenda esse, quod poëtico modo exprimit, dicens: *Antequam puer sciat* etc. — Neque contra hanc interpretationem aliquid inferri potest ex iis, quae sequuntur, et quae cap. VIII de filio Prophetae dicuntur. Non enim insolens est, imo frequentissimum apud Prophetas, ut repente de uno subiecto ad aliud transeant, propter quod maxime obscuri sunt, ut non semel notavit *S. Hieronymus* (4). Caeterum ad omnem difficultatem tollendam, provocamus ad argumenta iam allata, quae probant, vaticinium ad Christum referendum esse, et ad sensum Ecclesiae, quae in exponenda Scriptura infallibilis est. Qui plura hac de re legere cupit, consulat *Natal. Alex.* (5), *Gazzaniga* (6), *Perrone* (7).

(1) 4 Reg. 18, 10. (2) 4 Reg. 20, 9.
(3) Ex. 3, 12.
(4) Ad Isa. 3, ad Ier. 8, 15, et ad Nahum 2.
(5) In Hist. V. T. in 5.ta mundi aetate, diss. 10, a. 7, et Hist. Eccl. Saec. 1, diss. 28.
(6) T. 5, Sect. 2, diss. 2, c. 2, obi. 2.
(7) De Incarn. P. 2, c. 2, Prop. 2.

Obi. III. Christus neque vocatus fuit Emmanuel, neque butyro et melle pastus legitur, neque ignorantiae capax erat, quae omnia Isaias VII, 14 etc. affirmat: *Et vocabitur nomen eius Emmanuel. Butyrum et mel comedet, ut sciat reprobare malum et eligere bonum.* Ergo vaticinium istud nequit applicari Christo.

Resp. In S. Scriptura τὸ *vocari* non semper refertur ad appellationem externam nominis, sed interdum ad efficientiam, interdum ad applicationem rei per nomen designatae, quo sensu hoc vel illo nomine vocandus dicitur, cui hoc, vel illud nomen optimo iure competit, seu qui illius significatum implet. Sic de Eva dicitur: *Vocabitur virago* (1), quamvis hoc nomen non alibi in Scriptura occurrat. Idem Isaias IX, 6 de Messia dicit: *Vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius* etc., per quae nomina nonnisi eius dignitatem, et beneficentiam denotat. Eodem modo nomen *Emmanuel* divinam Messiae dignitatem, eiusque incarnationem significat. Caeterum omnem scrupulum exemit Matthaeus cap. I, utrumque nomen simul coniungens *Iesus*, et *Emmanuel*, quorum unum ab Angelo impositum fuit, alterum a Propheta, primum officium Salvatoris explicat, secundum eiusdem Salvatoris personam divinam in duplici natura subsistentem. — Verba illa: *Butyrum et mel comedet*, nil aliud innuunt, nisi puerum illum, etsi admirabili ac supernaturali modo conceptum et natum, consueto tamen modo educandum cibisque communibus nutriendum, quales erant inter Iudaeos butyrum et mel, quae solebant infantibus exhibere praecipue in Iudaea, quae dicitur fluere lacte, et melle. Posteriora verba: *Ut sciat reprobare malum, et eligere bonum, et antequam sciat puer* etc., intelligenda sunt ut verba Evangelistae, *proficiebat sapientia*, de scientia experimentali, vel potius de scientia exterius manifestata. Quamvis enim Christus perfectissimam rerum omnium scientiam habuerit etiam qua homo a primo suae conceptionis momento, eam tamen a primis annis non demonstrabat; sed paullatim crescente aetate, ne verus homo non videretur. Caeterum Patres allata verba in sensu spirituali exponunt, ita ut per *butyrum et mel* suavitatem et dulcedinem Salvatoris, seu eius sapientiam et gratiam intelligant, qua malos reprobabit et bonos eligat, seu qua efficiet, ut homines malum reprobent et bonum eligant (2).

Obi. IV. Ex Evangeliis patet, Christum a Iosepho genitum fuisse. Haec enim erat communis Iudaeorum persuasio (3), quam ipse Christus approbat, dicens: *Et me scitis, et unde sim scitis* (4). Ideo Matthaeus, cap. I, Christum filium David ex eo probat, quia Ioseph ex David descendit: atqui hoc argumentum nullius roboris esset si Ioseph verus pater Christi non fuisset. — Imo Ioseph diserte dicitur pater Christi: *Erat pater eius, et mater mirantes* (5); ipsa quoque Maria Iosephum Patrem Christi profitetur, dicens: *Fili, quid fecisti nobis sic? ecce pater tuus, et ego dolentes quaerebamus te* (6). His accedit, quod neque Christus, neque Ioannes, neque Paulus de virgineo conceptu verbum referant, sed potius contrarium indigitent, Mariam *mulierem* vocando (7). At mulier dicitur illa, quae a viro est cognita.

(1) Gen. 2, 22. (2) Cf. Richardum a S. Victore l. de Emmanuele c. 18 et seq.

(3) Luc. 3, 23. (4) Io 7, 28. (5) Luc. 2, 33. (6) Ib. v. 48. (7) Io. 2, 4; Gal. 4, 4 et 29.

Resp. Iudaei Christum sicut filium Mariae, ita etiam filium Iosephi esse putabant, quoniam virginei conceptus mysterium ignorabant. Falsam hanc opinionem Christus nullatenus approbavit; dicendo enim: *Et me scitis, et unde sim scitis*, Iudaeorum iactantiam redarguit, qua cognitionem sibi adscribebant, quam non habuerunt, neque personam Christi; neque divinam eius originem cognoscentes; ideo addit: *Et a me ipso non veni, sed est verus, qui misit me, quem vos nescitis.* Quodsi praedicta verba de temporali Christi origine intelligenda essent, dicendum foret, Christum Iudaeorum opinionem eatenus approbasse, quatenus eum filium esse Mariae, et ex patria sua Nazareth venisse credebant.—Matthaeus hoc ipso quod ostenderit S. Iosephum ex stirpe Davidis progenitum esse, ostendit etiam Mariam ex eadem stirpe descendere, quia lege divina cautum erat, ne ex alia tribu et stirpe uxores ducerentur (1), quam legem Ioseph *vir iustus* certe observavit: ergo ex commemorata genealogia Christus filius David ostenditur, quamvis non esset filius Iosephi. — *S. Ioseph pater* Christi appellatur, non quod vere pater illius fuerit, sed quod pater haberetur secundum communem persuasionem, vel etiam pater ipsius esset non quidem naturalis, sed tamen legalis, seu nutritius: et certe hoc tantum sensu Maria dixit: *Ecce pater tuus* etc. Christus certe ex sapientissimo consilio admirabilem suam conceptionem Iudaeis non patefecit, quia tanti mysterii manifestatio illis temporum adiunctis congrua non fuisset. Silentium porro Ioannis et Pauli argumentum duntaxat negativum efformat, quod argumenta positiva non infringit: si illud argumentum valeret, multa neganda essent, quae in caeteris Evangelistis dicta reperiuntur. Denique *mulier* Hebraeis erat quaecunque foemina, sive virgo, sive corrupta. Sic Eva, antequam cognosceretur ab Adamo, vocatur mulier: *Dixit autem serpens ad mulierem* (2); *Vidit igitur mulier, quod bonum esset lignum* (3); *Mulier, quam dedisti mihi sociam* (4) etc.: ergo ex hac appellatione nihil contra virginitatem Mariae argui potest.

Obi. V. Impossibile est, iuxta naturae leges a Creatore ipso statutas, foeminam, absque viri consortio matrem fieri. Ergo virginalis Mariae conceptus contradictionem involvit et admitti non potest. Quodsi Scriptura negat, Mariam ex Iosepho concepisse, non tamen inficiatur, quod ab alio, forte a Nicodemo, aut a Iosepho ab Arimathaea impraegnata fuerit. Haec blasphemis vocibus nonnulli Increduli et Rationalistae nostri temporis deblaterant.

Resp. Non negamus, naturaliter non posse foeminam absque viri consortio matrem fieri: sed quis negabit, id per omnipotentiam Dei fieri potuisse? Recte utique Angelus, annuncians hoc mysterium, dixit: *Non erit impossibile apud Deum omne verbum* (5). Et certe virtuti Altissimi, seu omnipotentiae divinae virgineus Christi conceptus adscribitur: unde non minus impium quam insipiens est, aliam illius causam inquirere velle. Iam Gentiles et Iudaei eandem obiectionem protulerunt, quam confutans *S. Cyrillus Hier.* (6), ita praeclare loquitur: « Sed convincere nos student tam Graeci, quam Iudaei, et dicunt, quod erat impossibile, Christum de Virgine nasci: Graecis igitur primum ex ipsorum fabulis os obstruamus. Qui enim dicitis, proiectos

(1) Num. 36.
(2) Gen. 3, 4.
(3) Ib. v. 6.
(4) Ib. v. 12
(5) Luc. 1, 37.
(6) Catech. 12.

lapides in homines mutari, quomodo Virginem parere posse, negatis? qui ex Iovis cerebro natam filiam fabulamini, quomodo ex utero virginali nasci aliquem impossibile esse dicitis? —Illis vero, qui sunt de circumcisione, sic occurrens perquire... Sterilis erat Sara et postquam muliebria desierant, praeter naturam peperit. Igitur si sterilem generare praeter naturam est, hoc quoque praeter naturam, Virginem matrem fieri: aut ergo utrumque nega, aut utrumque concede; idem enim Deus utrumque operatus est, neque audebis dicere, illud quidem possibile, hoc autem impossibile esse Deo... Eva ab initio de quo nata est?..... quae mater illam sine matre foeminam concepit? ait autem Scriptura, quod ex Adae costa effecta est. Ergone Eva ex viri latere sine matre nata fuerit, puer vero ex virginis utero absque opera viri nasci non poterit?..... Unde Adam factus est? nonne Deus, pulverem e terra sumens, admirabile illud figmentum construxit? quid ergo? lutum in oculum transformatur, et virgo filium non generabit? » Equidem Increduli omnia miracula negant, eorundemque possibilitatem impugnant, atque ideo non admittunt, Mariam, salva virginitate, Christum concepisse. Ast gravissimus illorum error iam satis refutatus est in Theol. gen., § 64. — Et sane miraculorum possibilitatem negare idem est ac omnipotentiam divinam limitare, et Deum ipsum e medio tollere. Deus utique legibus, quas non sibi, sed naturae praefixit, non subest, et vires naturae, quam condidit, superare potest. Posita ergo omnipotentis Dei operatione, quam Revelatio contestatur, nullam prorsus Christi in utero virginis conceptio contradictionem involvit. Rationi potius maxime contradicit, quod cum horrenda impietate blasphemant dicentes, Mariam, si non a Iosepho, consequenter ab alio viro impraegnatam fuisse. Tali enim adsertione factum historicum adstruunt, quod nullo testimonio authentico, imo ne minimo quidem monumento probare possunt, et de pessimo crimine illam accusant, cuius illibatam puritatem et sanctitatem tota antiquitas contestatur.

II. *Maria fuit Virgo in partu Christi.*

§ 287. Saeculo quarto *Iovinianus* monachus, ob laxiorem doctrinam a *S. Hieronymo* « Christianorum Epicurus » merito nuncupatus, ex monasterio Mediolanensi erumpens, praeter alios errores docuit, Matrem Dei, licet in conceptione Christi virgo permanserit, in partu tamen quando Christum in lucem edidit, integritatem amisisse. « Virgo concepit, inquiebat, non Virgo peperit. » Causam errori suo praetexuit, ne Christum cum Manichaeis phantasma crederemus, si matris incorrupta virginitate diceremus exortum. Virginitatem Mariae in partu negarunt etiam saeculo VII Pelagius quidam et Helladius in Hispania, et saeculo XIV alii haeretici, *Lolhardini* dicti. Contra istos, duce *verbo* scripto et tradito, probandum est, quod Maria etiam in partu Christi virgineam corporis integritatem conservaverit, seu quod, sicut tanquam virgo concepit, ita etiam ut Virgo peperit Christum.

1. *S. Scriptura* hac de veritate nos satis certos reddit. Nam Is. VII, 14 non solum dicitur, quod *Virgo concipiet*, sed etiam quod *pariet filium:* ergo mater Emmanuelis sicut in conceptione, ita etiam in partu Virgo praedicitur. Matthaeus autem totum Isaiae vaticinium in Maria matre Iesu adimpletum esse testatur, quoniam ex-

presse dicit: *Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur, quod dictum est a Domino per prophetam dicentem: Ecce Virgo in utero habebit, et pariet filium* (1); ergo Maria ut Virgo in utero habuit, ac ut Virgo peperit Christum.

2. *Ss. Patres* in eodem dogmate consentiunt. *S. Iustinus M.* (2) totum Isaiae VII, 14 vaticinium Mariae applicat, et (3) inquit: « Christus se filium hominis nominavit, quia a Virgine stirpis davidicae genitus fuit. » *S. Irenaeus* quoque (4) strenue propugnat Isaiae vaticinium Christo et Mariae applicandum, et (5) dicit, « promissionem divinam per partum Virginis, nempe Mariae, adimpletam fuisse. » *S. Gregorius Nyss.* (6) ait: « Puer pannis involutus est, et in praesepio requiescens: et illa post partum Virgo incorrupta mater fovet filium. » *S. Ephrem* (7) inquit: « Non perdidit sigillum natura Virginis Christo concepto, et ob id neque eo genito reserata est, ut partum in lucem ederet. Neque vero rupta est, dum gigneret, nam neque rupta est dum conciperet... Spiritus erat, qui puerperam thori maritalis nesciam in partu adiuvabat: quapropter neque quod natum est, sigillum virginitatis commovit, neque Virgo laborem ac dolorem in partu sensit. » *S. Ambrosius* (8) de Maria scribit: « Haec est Virgo, quae in utero concepit, Virgoque peperit filium. Sic enim scriptum est: *Ecce Virgo in utero concipiet, et pariet filium.* Non enim concepturam tantummodo Virginem, sed et parituram Virginem dixit... Quid autem incredibile, si contra originis naturalis modum peperit Maria, et virgo permanet, quando contra usum naturae mare vidit et fugit, atque in fontem suum Iordanis fluenta remearunt?—Non ergo excedit fidem, quod Virgo peperit, quando legimus, quod petra vomit, in montis speciem maris unda solidata est. » Idem (9) haec habet: « Quae est haec porta (10) nisi Maria? Ideo clausa, quia Virgo. Porta igitur Maria, per quam Christus intravit in hunc mundum, quando virginali fusus est partu, et genitalia virginitatis claustra non solvit. Mansit intemeratum septum pudoris, et inviolata integritatis duravere signacula, cum exiret ex Virgine, cuius altitudinem mundus sustinere non posset. » *S. Hieronymus* (11) inquit: « Pulcre quidam portam clausam, per quam solus Dominus Deus Israël ingreditur, et dux, cui porta clausa est, Mariam Virginem intelligunt, quae et ante partum, et post partum Virgo permansit. » — *S. Augustinus* (12) ita de Maria loquitur: « Virgo genuit, quia virgo concepit. Inviolata peperit, quia in conceptu libido non fuit. Utrobique miraculum: et sine corruptione gravida, et in partu virgo puerpera. » —*Isidorus Pelus.* (13) scribit: « Quemadmodum, Virgine manente, natura partus Domini contigit, nec incarnati Verbi progressus ullam castitati decessionem attulit, sic, obsignato sepulcro, facta resurrectio est, quippe Dei facti hominis utraque propria fuerunt. » *Proclus* Patr. CP'tanus (14) ait: « Nisi enim mater virgo mansit, nudus homo extitit ille, qui natus est, nec admirabilis ille partus fuit. Quodsi post partum virgo per-

(1) Matth. 1, 22.
(2) Apol. 1, n. 33.
(3) Dial. cum Tryph. n. 100.
(4) L. 3, adv. haer. cap. 21.
(5) N. 5.
(6) In Oratione de Nat. Christi.
(7) In orat. de margarita pretiosa.
(8) In Epist. 7 ad Siricium.
(9) Lib. de institut. virginis c. 7
(10) Ezech. 44.
(11) Comment. in c. 44 Ezech.
(12) Serm. 21 de temp.
(13) L. 1 Epist. 184.
(14) Orat. 1 in Deiparam.

mansit, nonne et Deus erat, et mysterium in hoc ineffabile est? Quoniam ille ineffabiliter natus est, qui et clausis ianuis, nullo prohibente, ingressus est.» *S. Petrus Chrysol.* (1) ita loquitur: «Qui egreditur et ingreditur, et introitus sui et exitus nulla vestigia relinquit, divinus habitator est, non humanus: et qui conceptu suo virginem servat, et ortu suo relinquit virginem, non terrenus homo est, sed coelestis.» *S. Leo M.* (2) dicit: «Nova autem nativitate genitus est, conceptus a Virgine, natus ex Virgine, sine paternae carnis concupiscentia, sine maternae integritatis iniuria; quia futurum hominum Salvatorem talis ortus decebat, qui et in se haberet humanae substantiae naturam, et humanae carnis inquinamenta nesciret.» *S. Fulgentius* (3) ait: «Dominus namque verus veram ex Virgine suscipiens carnem, perfectionem ex ea humani corporis sumpsit, virginitatis ei gratiam non ademit.» *S. Hormisdas* R. P. (4) scribit: «Dignum plane Deo nascente mysterium, ut servaret partum sine corruptione, qui conceptum fecit esse sine semine.» *S. Io. Damascenus* (5) inquit: «Quemadmodum autem ille, qui conceptus fuit, eam, quae conceperat, Virginem servavit, sic nascendo virginitatem illius incolumem custodivit, solus per eam transiens, clausamque conservans. — Neque enim hoc ei impossibile erat, ut per portam transiret, sigillis eius nulla parte labefactis.»

3. Constans et universalis *Ecclesiae fides* de virginitate Mariae in partu ex *Symbolis* et *Conciliis* colligitur. In Symbolo Apostolico Christus non solum dicitur *conceptus de Spiritu sancto*, sed etiam *natus ex Maria Virgine*, quibus verbis Ecclesia profitetur, Mariam ut virginem Christum peperisse, et in partu virginem permansisse; nam, ait *S. Augustinus* (6), «si per nascentem corrumperetur eius integritas, non ille de Virgine nasceretur, eumque falso, quod absit, natum de Virgine tota confiteretur Ecclesia.» — *Siricius* Papa anno 390 Romae Cleri sui Synodum collegit, et *Iovinianum* eiusque sectatores, Mariae virginitatem in partu negantes damnavit, et hac de re Ecclesiam Mediolanensem certiorem reddidit. Accepta epistola Siricii, Mediolani sub *S. Ambrosio* concilium ab Italiae et Galliae Episcopis habitum est, in quo omnes damnationi a Siricio in Iovinianum latae subscripsere, et dogma catholicum de virginitate Mariae in partu professi sunt, ut patet ex epistola synodica, quae est inter Ambrosianas 42. In Concilio *Ephesino* Theodorus Ancyranus in oratione habita, et ab omnibus approbata, dixit: «Neque enim nostrum Verbum, cum paritur, corrumpit mentem; neque Deus Verbum substantiale, partum eligens, peremit virginitatem.» In Concilio *Chalcedonensi* approbata est epistola *S. Leonis* 24, in qua (7) dicitur: «Maria Christum salva virginitate edidit, quemadmodum salva virginitate concepit.»

Nota 1. Difficultates, quae propositae doctrinae obiiciuntur, sunt sequentes.

Obi. I. Luc. II, 22 legitur de Christo: *Tulerunt illum in Ierusalem, ut sisterent eum Domino sicut scriptum est in lege Domini: quia omne masculinum adaperiens vulvam sanctum Domino vocabitur.* Ergo Christus in templo praesentatus et Domino obla-

(1) Serm. 142 de Annunt.
(2) Serm. 2 de Nativ. c. 2.
(3) Lib. 1 de verit. Praedest. c. 2.
(4) Epist. 79 ad Iustinum Imp.
(5) L. 4 de orth. fide c. 14.
(6) In Enchir. c. 34 n. 10.
(7) Can 2

tus fuit, quia matris suae vulvam aperuit. Etiam Ss. Patres passim docent, in Nativitate Christi apertam fuisse vulvam Mariae. *S. Athanasius* (1), probat Christi carnem similem nostrae fuisse ex eo, quod «oblatum sit sacrificium propter apertum ab eo, qui natus est, uterum.» *S. Basilius* (2) *primogeniti* vocem explicans, quatenus Christo convenit, «appellari, ait, primogenitum, qui primus aperit vulvam, non qui post se alios fratres habeat.» *S. Ambrosius* (3) dicit: «Christus aperuit matris suae vulvam, ut immaculatus exiret.» Idem dicunt *S. Irenaeus* (4), *S. Epiphanius* (5), *S. Hieronymus* (6) et alii. Ergo Maria in partu virgo non permansit.

Resp. Christus legem de primogenitis Deo offerendis adimpleri voluit, ut, iuxta vaticinia Prophetarum, ad templum suum veniens, Patrem honoraret et se mundi Salvatorem ostenderet. Exinde autem non sequitur, Christum in sensu adversariorum matris vulvam aperuisse. Neque id S. Lucas dicit, sed solum generalem legem Israëlitis datam citat. In ferendis porro legibus id spectat Legislator, quod naturaliter accidit et ordinarium est, non quod extra ordinem et per miraculum evenit. — Quodsi Ss. Patres dicunt, Christum matris suae vulvam aperuisse, nullatenus ideo docent, virginale Mariae claustrum per partum Christi violatum esse. Id manifeste constat ex eo, quia etiam *S. Ambrosius*, *S. Hieronymus* et *S. Epiphanius* hoc loquendi modo utuntur, qui tamen virginitatem Mariae in partu contra Iovinianum acerrime defendunt. Per apertionem vulvae ergo nonnisi ipsum partum intelligunt, quia *aperire vulvam* et *parere* tanquam synonima habentur. Nam, ut scite observat *Petavius* (7), etiam in reliquis foeminis vulva, quamvis iam in conceptione aperta fuerit, tamen, cum pariunt aperiri dicitur, et «quoniam apertionis illius finis, et fructus, ac certissimum indicium est foetus emissio; ideo *aperire uterum* pro eo usurpatur, quod est simpliciter partu in lucem emitti.» Hoc idem post *V. Bedam* (8) asserit *S. Thomas*, qui (9) dicit: «Illa adapertio non significat reserationem communem claustri pudoris virginei, sed solum exitum prolis de utero matris.» — Alii autem putant, Christum dici nascendo aperuisse vulvam matris, quia dedit ei foecunditatem. Sicuti enim in Ss. Scripturis (10) Deus dicitur vulvam concludere, dum mulieres steriles manent, ita dicitur vulvam aperire, cum foecunditatem tribuit, quocunque demum modo postmodum partus contingat. Nec improbabile est, Patres in hoc sensu dixisse, Christum matris uterum aperuisse.

Obi. II. Maria, Luc. II, 22, *postquam impleti sunt dies purgationis eius*, accessit iuxta legis praescriptum in templum, ut purificaretur. Ergo erat immunda, seu corrupta ex partu non minus, quam caeterae mulieres parturientes.

Resp. Hanc obiectionem solvit *S. Thomas* (11) dicens: «Licet B. Virgo nullam haberet immunditiam, voluit tamen purgationis observantiam implere, non propter indigentiam, sed propter legis praeceptum; ipsa enim secundum se purgatione non indigebat.» Cuius rei rationem clarius ex-

(1) Epist. ad Epictetum.
(2) Orat. de Nat. Dom.
(3) Comment. in Luc. 2, 22.
(4) L. 4, c. 66. (5) Haer. 77.
(6) Lib. 2 adv. Iovin.

(7) De incarn. l. 14, c. 5, n. 6.
(8) Cap. 8, in Luc. (9) 3, q. 28, a. 2.
(10) Gen. 20, 18, 1 Reg. 1, 5.
(11) 3. q. 37. a. 4 ad 1.

ponit (1) dicens: « Sicut plenitudo gratiae a Christo derivatur in Matrem, ita decuit, ut Mater humilitati Filii conformaretur. Et ideo, sicut Christus, quamvis legi non esset obnoxius, voluit tamen circumcisionem et alia legis onera subire ad demonstrandum humilitatis et obedientiae exemplum, et ut approbaret legem, et ut calumniae occasionem Iudaeis tolleret: propter easdem rationes voluit et Matrem suam implere legis observantias, quibus tamen non erat obnoxia. » Eodem modo Patres passim docent, Mariam purificationis legi non fuisse subiectam, quia Virgo concepit, et peperit; lex autem dicit: *Mulier, si suscepto semine pepererit, immunda erit* (2) etc.

Obi. III. Nullo modo explicari potest, quomodo Christus ex utero Mariae nascendo prodire potuerit, quin eius claustrum virginitatis violaretur. Ipsi Theologi catholici in hoc modo explicando non conveniunt. Nonnulli dixerunt, Christum ex latere Mariae prodiisse, et sic veram eius nativitatem negant. Alii autumarunt, Christum in partu sigillum virginitatis fregisse, et illico postea per miraculum restituisse, qua sententia admissa, iam perpetua Mariae virginitas negatur. Alii quidem dixerunt, Christum ita ex Mariae utero egressum esse, prout clausis ianuis ad discipulos ingressus est. Sed etiam id admitti nequit; nam *S. Gregorius M.* (3) dicit: « Christus per hoc, quod ianuis clausis post resurrectionem intravit, Dominus ostendit corpus suum esse eiusdem naturae et alterius gloriae: » per clausas nempe ianuas transire, non ad naturam, sed ad gloriam corporis pertinet. Ast corpus Christi in sua conceptione non fuit gloriosum, sed passibile, *habens similitudinem carnis peccati* (4); ergo non potuit per uterum Virginis clausum exire. Omnino ergo dicendum est, Christum more caeterorum hominum aperto matris utero natum esse, ne cum Phantasiastis Christo corpus solum apparens et umbratile attribuendum sit.

Resp. Theologi catholici omnes admittunt, Christum vere ex Maria natum esse, et Mariam in eius partu virginem permansisse: qui hoc, vel illud negant, Catholici non sunt. Sententia eorum, qui Christum ex latere virginis prodiisse dicebant, iam reprehensa et confutata fuit a *S. Io Damasceno* (5). Contrarium ipsa Ecclesia docet; nam Concilium *Ephesinum* in Confessione fidei profitetur, quod *Filius Dei nativitatem nostram sustinuit, ex vulva homo de muliere procedens;* et in officio divino Ecclesia canit: « Beata coeli nuntio, foecunda sancto Spiritu, desideratus gentibus cuius per alvum fusus est. » Eodem modo Ecclesia nunquam admisit sententiam de sigillo virginitatis fracto et reparato, quoniam per illam virginitas Mariae in ipso partu negaretur. — Non negamus, difficile esse modum explicare, quo virgineus partus evenit, quoniam generatim, quae praeter naturae ordinem eveniunt, a nobis perfecte concipi et explicari non possunt; sed ignorantia modi non tollit certitudinem facti. Recte ideo *S. Augustinus* (6) hac de re scribit: « Ipsa virtus per inviolatae matris virginea viscera membra infantis eduxit, quae postea per clausa ostia membra invenis introduxit. Hic si ratio quaeritur, non erit mirabile; si exemplum poscitur, non erit singulare. Demus, Deum aliquid posse,

(1) Ibid. in O. (2) Lev. 12, 2.
(3) Hom. 26 in Evang. (4) Rom. 8.

(5) L. 4, orth. fid. cap. 15.
(6) Epist. 137 (al. 3) ad Volusianum.

quod nos fateamur investigare, non posse. In talibus rebus tota ratio facti est potentia facientis. » Communis tamen Ss. Patrum et Theulogorum sententia est, Christum cum vero et naturali suo corpore exivisse ex clauso Mariae utero, eum penetrando, quam sententiam iam proposuit Magister sentent., dicens: « Sol penetrat vitrum, nec frangitur, aut violatur; sic Virgo peperit, nec maculata fuit. » Naturaliter quidem corpus humanum non potest aliud penetrare; sed supernaturaliter, seu virtute divina id fieri posse, nemo negabit, nisi qui omnipotentiae Dei limites ponit. - Verum equidem est, quod status gloriae permanens, ut *S. Gregorius M.* innuit, in corpore Christi solum post eius resurrectionem inceperit: sed extraordinario modo, per virtutem divinam certe fieri potuit, ut etiam corpus passibile uterum maternum penetraret. Et ex hoc ipso, quod talis penetratio omnipotentis Dei virtuti adscribatur, patet, corpus Christi non mere phantasticum, seu apparens, sed verum, solidum et reale fuisse. Quantum autem tam admirabilis partus Christo conveniens fuerit, ostendit *S. Thomas* (1) dicens: « Ita voluit Christus veritatem sui corporis demonstrare, quod etiam eius divinitas declararetur: et ideo permiscuit mira humilibus. Unde ut corpus eius verum ostenderetur, nascitur ex foemina: sed ut ostenderetur eius divinitas, nascitur ex Virgine. Talis enim partus decet Deum, ut *Ambrosius* dicit in hymno Nativitatis. »

Nota 2. B. Virginem Christum absque ullo dolore peperisse, constans est Ss. Patrum doctrina. *S. Zeno* (2) dicit: « Parturit Maria non dolore, sed gaudio.... quae principaliter stupet, talem sibi filium provenisse, qui ex se natus non crederetur, nisi quia sicut fuit virgo incorrupta post conceptum, permaneret talis quoque post partum. » *S. Gregorius Nyss.* (3) ita de Christo loquitur: « Cuius conceptio duorum a coniunctione profecta non est, huius partus minime inquinatus et doloris expers fuit. » *S. Chrysostomus* (4), loquens de humana Christi generatione, inquit: « Ne quaeras naturae modum et ordinem, quando supra naturam sunt quae fiunt; ne spectes coniugii dolores, quando maior quam in nuptiis nativitatis modus erit. » *S. Io. Damascenus* (5) ait: « Quam nulla voluptas anteivit, nec dolor quidem in partu secutus est. » *S. Bernardus* (6) exclamat: « Cui poterit Christus asper, aut durus videri, qui nec ipsi Matri in nativitate quidquam asperitatis, quidquam intulit laesionis? O nova vere miracula! Conceptus fuit sine pudore, partus sine dolore. Mutata est in Virgine nostra maledictio Evae; peperit enim filium sine dolore: mutata est, inquam, maledictio in benedictionem. » In Concilio *Trullano* Patres (can. 79) dicunt: *Absque ullo dolore Virginis partum fuisse confitemur, ut qui sine semine constitutus sit.* Ecclesia in sacris officiis dicit: « Nesciens mater Virgo virum peperit sine dolore Salvatorem saeculorum. » *S. Thomas* id sequenti ratione probat (7): « Dolor parientis causatur ex apertione meatuum, per quos proles egreditur. Christus autem egressus est ex clauso utero matris, et sic nulla violentia apertionis meatuum ibi fuit. Et propter hoc in illo partu nullus fuit dolor, sicut nec aliqua corruptio; sed fuit ibi

(1) L. 3, q. 28, art. 2 ad 2.
(2) Ep. Veron. Serm. 3 de Nativ. Christi.
(3) Hom. 13 in Cant. (4) Hom. 49 in Gen.
(5) L. 4 de fide c. 15.
(6) Serm. 4 in Vig. Nativ.
(7) 3, q. 35, art. 6

maximaiucunditas ex hoc, quod homo Deus natus est in mundum secundum illud Isaiae: *Germinans germinabit sicut lilium, et exultabit laetabunda, et laudans* (1). » — Ideo merito inter fabulas reiicitur, quidquid a nonnullis de obstetrice Mariae parturienti assistente narratum fuit. Nam, ait *S. Hieronymus* (2): « Nulla ibi obstetrix, nulla muliercularum sedulitas intercessit: ipsa pannis involvit infantem, ipsa et mater et obstetrix fuit: quae sententia apocryphorum deliramenta convincit. »

III. *Maria post partum Christi semper Virgo permansit.*

§ 288. Saeculo quarto *Helvidius*, Auxentii Ariani discipulus, sanctissimae Deiparae perpetuam virginitatem edito impiissimo libello impugnavit, temere effutiens, ipsam, postquam Christum ex Spiritu sancto concepit, et Virgo peperit, alios ex Iosepho coniuge liberos procreasse, qui fratres Domini in Evangelio vocarentur. Eundem errorem eodem saeculo docuit *Bonosus* Sardicensis Episcopus, cuius meminit *S. Ambrosius* (3). — *Apollinaristae* quoque a *S. Epiphanio* inter Antidicomarianitas, id est, inter virginitatis Mariae impugnatores numerantur (4), quibus accensendi sunt *Eunomius* et *Iovinianus*, ac saeculo septimo quidam Hispani a *S. Ildephonso* confutati. — Extinctum Helvidii errorem saeculo XVI a Novatoribus quibusdam suscitatum fuisse, testatur *V. Petr. Canisius* (5). Certum est, illum propugnasse *Anabaptistas*, et nonnullos etiam inter *Lutheranos* et *Calvinianos*, qui perpetuam Mariae virginitatem profiteri recusarunt, quoniam in S. Scriptura clare expressa non legitur. Denique eandem negant *Naturalistae*, *Rationalistae*, et generatim omnes, qui Christum merum hominem et more caeterorum hominum natum esse dicunt. Contra istos aberrantes iam probandum est, Mariam post partum Christi semper usque ad obitum intemeratam Virginem permansisse. Pro hac veritate catholica nonnulla equidem *S. Scripturae* loca citari soleut, sed tamen praecipua argumenta ex altero Revelationis fonte, nimirum *ex Traditione* petenda sunt.

1. *S. Scriptura* perpetuam B. Mariae post partum Christi Virginitatem nullibi claris et conceptis verbis asseverat. Sed tamen ad hanc probandam nonnulli, quorundam Ss. Patrum auctoritati suffulti, citant verba Ezech.: *Porta haec clausa erit, et vir non transibit per eam: quoniam Dominus Deus Israël ingressus est per eam, eritque clausa principi* (6). Per portam hanc clausam plures Patres virgineum Mariae uterum intelligunt, quem Christus ingressus est, et qui alteri non patuit. Sic. *S. Ambrosius* (7) ait: « Quae est haec porta, nisi Maria? ideo clausa, quia virgo, porta, per quam Christus intravit in hunc mundum. » *S. Hieronymus* (8) scribit: « Pulcre quidam portam clausam Mariam Virginem intelligunt, quae et ante partum, et post partum virgo permansit.... virgo aeterna ad confundendos eos, qui arbitrantur, illam post nativitatem Salvatoris habuisse filios de Ioseph. » *Ruffinus* (9) in illa verba: *Natus ex Maria Virgine*, similiter explicat portam illam, dicens: « Quid tam evidens dici de conservatione Virginis potuit? — per ipsam intro-

(1) Cap. 35, 2. (2) L. contra Helvidium c. 4.
(3) Epist. 5 (4) Haeres. 77 et 78.
(5) L. 2 de B. Maria. (6) 44, 2.

(7) De instit. Virg. cap. 7.
(8) Comment. in Ezech. 44.
(9) In expos symb. apost.

ivit Dominus, et per ipsam in hunc mundum processit, et in aeternum porta Virginis clausa servata virginitate permansit. » *S. Augustinus* (aut alius antiquus auctor) Serm. 14 de Natali Domini interrogat: « Quid est *porta* in domo Domini *clausa*, nisi quod Maria semper erit intacta? Et quid est; *vir non transibit per eam*, nisi quia Ioseph non cognoscet eam?.... et quid est; *clausa erit in aeternum*, nisi quod Maria Virgo est ante partum, Virgo in partu, et Virgo post partum? » Certius *S. Augustini* sunt verba, quae leguntur serm. 2 ibid. (1): « Porta clausa signaculum est pudoris, immaculata carnis integritas; non enim est violata partu, quae magis est sanctificata conceptu. » Concilium *Mediolanense* (2) inquit: « Quae est Sanctuarii illa porta, porta illa exterior ad orientem, quae manet clausa, et nemo transibit per eam, sed solus Deus Israël transibit per eam?.... Haec porta est Maria, de qua scriptum est: Dominus pertransibit per eam, et erit clausa post partum. » Ita eundem locum intelligit *S. Thomas* (3). Ex N. T. recte adlegantur verba, quae Maria reposuit Angelo sibi nuntianti, quod filium conceptura et paritura sit; ait enim: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco* (4)? quibus verbis Virgo sanctissima significat, impedimentum se habere, quominus filium concipere et parere possit: impedimentum autem illud non aliud esse potuit, quam perpetuae virginitatis votum iam emissum. Illa enim verba: *virum non cognosco*, non significant: iam actu non cognosco, sed: non licet mihi cognoscere; alioquin ineptissima interrogatio fuisset, cum statim potuisset respondere: etsi nunc non cognoscis, tamen paullo post cognosces. Sicuti ergo abstemius dicit: non bibo vinum, id est, bibere non possum; et caecus: lumen coeli non video, id est, videre non possum; et in Quadragesima dicimus: carnibus non vescimur, id est, non licet nobis hoc tempore carnibus vesci; sic B. Virgo dixit: *Virum non cognosco*, id est, prohibeor virum cognoscere. Cur autem prohiberetur, nulla ratio reddi potest, nisi votum; nam et virum habebat et iuvenis erat; nec est credibile, sterilem, aut impotentem fuisse, vel certe id ipsa nondum scire poterat, cum ad virum non pervenisset. Nec denique prohibebatur virum cognoscere lege aliqua communi, ut notum est; igitur lege particulari, id est voto. Ideo *S. Augustinus* (5), in citata Mariae verba, dicit: « Quod profecto non diceret, nisi Deo virginem se ante vovisset. » Imo praeter hunc S. Doctorem etiam alii Patres ex iisdem verbis inferunt, Mariam perpetuae virginitatis voto obstrictam fuisse. *S. Gregorius Nyss.* (6) ita Mariam loquentem inducit: « Interdixi mihi consuetudinem viri; quomodo istud erit mihi, quoniam virum non cognosco?.... Quia carnem Deo consecratam, tanquam sanctum aliquod oblatum munus, oportet intactam integramque praestare: idcirco licet Angelus sis, licet de coelo venias, licet id, quod ostenditur, naturam superet humanam, tamen me virum cognoscere nefas est. » V. *Beda* (7) scribit: « Propositum suae mentis reverenter exposuit (Maria), vitam videlicet virginalem se ducere decrevisse. » *S. Anselmus* (8) inquit: « Virgo et tenera et delicata, regali stirpe pro-

(1) Vel in append. de diversis.
(2) In citata epist. synod. ad Siric.
(3) Q. 28, art. 3. (4) Luc. 1, 34.
(5) L. de sancta virginitate c. 4.
(6) Or. in Natal. Christi.
(7) In cap. 1 Lucae.
(8) L. de excell virg c. 4

genita, speciosissima, totam intentionem suam, totum amorem suum, totum studium suum ad hoc intendit, ut corpus et animam suam Deo virginitate perpetua consecraret.» Idem testatur *S. Bernardus* serm. 4 super *Missus est*; et serm. de Virgine in illa verba Apocalypsis, *signum magnum apparuit in coelo*, dicit: «B. Virginem vovendo virginitatem legis mosaicae decreta transcendisse.» Etiam *S. Thomas* (1) votum virginitatis a Maria emissum defendit, sed putat, ipsam prius conditionatum, et solum cum desponsata esset, una cum S. Iosepho absolutum perpetuae virginitatis votum emisisse: sed hanc sententiam, ut ait *Billuart* (2), angelicus Doctor propugnavit delusus per supposititium S. Augustini textum a Magistro sententiarum, et a Gratiano relatum: ideo hac in re Theologi communiter a sententia S. Thomae recedunt, docentes, Mariam iam ante desponsationem absolutum perpetuae virginitatis votum emisisse. Si autem Maria hoc votum emisit, certe illud etiam semper observavit, cum de eius sanctitate dubitare non licet: et si matris divinae dignitatem cum virginitatis iactura acceptare noluisset, multo minus post obtentam illam dignitatem virginitatis decore privari se permisit.

2. *Ss. Patres* perpetuam Mariae post partum Christi virginitatem contestantur. *Origenes* (3) adseverat: «Mariam semper Virginem permansisse, nec alium habuisse filium, praeter Iesum.» Eos, qui contrarium sentiunt, insanire dicit; ait enim (4): «In tantam, nescio quis, prorupit insaniam, ut assereret, negatam fuisse Mariam a Salvatore, eo quod post nativitatem illius iuncta fuerit Ioseph.» *S. Basilius* (5) dicit: «Christi amantes audire non sustinent, quod Deipara aliquando esse desierit virgo.» *S. Hilarius* (6) illos reprehendit et vocat «pravissimos, qui praesumunt, quod, plures Dominum nostrum fratres habuisse, traditum sit.» *S. Gregorius Nyss.* (7) dicit, ex divino consilio factum esse, ut Maria cuipiam desponsaretur, «qui tamen dumtaxat ad custodiendam eius virginitatem idoneus esset»... «sacerdotum consilio Ioseph puellam sponsam accepit, quae tamen coniunctio sponsalia non est egressa.» Idem (8) protestatur, quod «Virginem sanctam nemo nostrum ausus est hominiparam dicere.» *S. Ambrosius* (9) inquit: «Non deficit Maria, non deficit virginitatis magistra: nec fieri potuit, ut quae Deum portaverat, portandum hominem arbitraretur. Nec Ioseph, vir iustus, in eam prorupisset insaniam, ut Matri Domini corporeo concubitu misceretur.» *S. Zeno* (10) exclamat: «O magnum sacramentum! Maria Virgo incorrupta concepit; post conceptum Virgo peperit; post partum Virgo permansit.» *S. Hieronymus* in lib. c. Helvidium totus in eo est, ut perpetuam Mariae virginitatem vindicet; et c. 19 de S. Iosepho scribit: «Mariae custos potius fuit, quam maritus: relinquitur, virginem eum mansisse cum Maria.» Idem (11) scribit, Christum in cruce Mariam Ioanni commendasse, «ut haereditatem virginis Domini, virginem matrem, filius virgo susciperet.» *S. Augustinus* (12) dicit: «Vi-

(1) L. 3 q. 28, art. 4.
(2) De mysteriis Christi Diss. 1 a. 4.
(3) Comment. in Matt. (p. 223 ed. Huet.).
(4) Hom. 7 in Lucam.
(5) Hom. 25 in Chr. gener. n. 5.
(6) In Matth. c. 1 n. 4.
(7) Or. in Natal. Christi.
(8) In Ep. ad Eustath. et Ambros.
(9) L. de Instit. Virg. c. 6, n. 45.
(10) Serm. 2 de Nativ. Christi.
(11) Epist. 16 ad Principiam (Marcellae vid. Epitaph. (12) Serm. 23 de temp.

dete miraculum matris dominicae! Virgo concepit, Virgo peperit, Virgo post partum permansit; » et alibi (1) ait: « Christus natus est de matre, quae a viro intacta concepit, semperque intacta permansit; Virgo concepit, Virgo peperit, Virgo mortua est. » *S. Epiphanius* (2) de Antidicomarianitis dicit: « Eo temeritatis progressi sunt, ut sanctissimam Mariam post Christum in lucem editum cum viro suo Iosepho consuetudinem habuisse dicerent; » quos confutat dicendo: « Quis ullo tempore unquam extitit, qui S. Mariae nomen appellare auderet, et non rogatus subinde Virginis vocabulum adiiceret?... Sic sancta Maria Virgo nuncupatur, nec appellatio ista aliquando commutabitur: haec enim perpetuo incorrupta permansit. » *S. Cyrillus Alex.* (3) ait: « Unum et solum peperit S. Virgo, nempe Emmanuelem... neque enim ulli alii post ipsum ex illa nati sunt. Perpetuo namque illa virginitatem conservavit. » *S. Petrus Chrys.* serm. 62 de Maria ita loquitur: « Virgo concipit, Virgo parit, permanet Virgo post partum: » idem repetit serm. 142 de annunt. et alibi. *S. Leo M.* (4) inquit: « Divina potestate subnixum est, quod Virgo conceperit, quod Virgo pepererit, et Virgo permanserit... Oportuit enim, ut, primam genitricis integritatem nascens incorruptio custodiret, et complacitum sibi claustrum pudoris, et sanctitatis hospitium divini Spiritus, virtus servaret. » *S. Fulgentius* (5) de Maria ait: « Sicut Virgo fuit ante conceptum, sic Virgo permansit inviolata post partum. » *Gennadius* (6) scribit: « Integra fide credendum est, B. Mariam Dei Christi matrem, et Virginem concepisse, et Virginem genuisse, et post partum Virginem permansisse » (7).

3. *Ecclesia* in Symbolis, libris symbolicis, et liturgicis passim Virginem appellat; non solet autem Ecclesia illas foeminas, quae aliquando virgines fuerant, sed postea corruptae sunt, verum eas tantum, quae usque ad obitum continentiam servarunt, glorioso virginum nomine honorare. In nonnullis Symbolis Ecclesiarum particularium, praesertim orientalium, Maria expresse *semper Virgo*, seu *Virgo perpetua* vocatur. — Fides Ecclesiae etiam patet ex condemnatione haereticorum. Sic *Bonosus*, perpetuam Mariae virginitatem negans, in Concilio *Capuano* anno 389, et in Concilio *Thessalonicensi* anno 390 damnatus est, et hanc damnationem *Siricius* R. P. ratam habuit, uti patet ex eius epistola ad Anysium Episc. Thessal. *Iovinianus* quoque, virginitatem Mariae in partu, et post partum impugnans, tanquam haereticus anno 390 in duobus Conciliis, *Romano* et *Mediolanensi*, damnatus fuit. Patres Concilii *Chalcedonensis* in sermone prosphonetico ad *Marcianum* Imp. laudant Mariam Dei Genitricem *propter eum, qui virginitatem ipsi etiam post conceptum largitus est, atque ut Deo dignum erat, uterum obsignavit, ut nullius iniuriae pateret*. Concilium *CPtanum II*, gener. V, Mariam nominat *semper Virginem immaculatam* (8). — Concilium *Lateranense* sub Martino I anno 649 habito can. 3 dicit: *Si quis non confitetur, proprie, et vere Dei Genitricem sanctam semper virginem immaculatam Mariam in ultimis saeculorum absque semine concepisse ex Spiritu sancto, et incorruptibiliter enixam esse, in-*

(1) L. de catech. rudibus n. 4.
(2) Haer. 78, n. 1.
(3) L. 2 de recta fide ad Regin.
(4) Ser. 2 de Nativ.

(5) L. 1 de verit. praedest. c. 2.
(6) De eccles. dogm. c. 69.
(7) Cf. Petav. de incarn. l. 14, c. 6.
(8) Cap. 2.

dissolvibili permanente et ante, et post partum eiusdem virginitate, sit condemnatus. In Concilio *CPtano III*, generali VI, act. 11, laudatur *Mariae illibata virginitas, quae ante partum, in partu, et post partum est interminabilis.* Concilium *Nicaenum II* in professione fidei dicit: *qui incarnatus est propter nos ex intemerata Dei Genitrice semper Virgine Maria.* Huic fidei constanter insistens Ecclesia ita B. Virginem precari solet: *Post partum Virgo inviolata permansisti, Dei Genitrix, intercede pro nobis.*

Nota 1. Cum doctrina de perpetua B. Mariae virginitate post partum semper, ubique et ab omnibus Catholicis credita fuerit, et ipsa Ecclesia fidem suam tum in conciliis, tum extra concilia satis clare proponat, dubitari profecto non potest, illam ad fidei dogmata referendam esse. Id confirmatur ex variis iudiciis in sententiam eorum latis, qui adserere non verebantur, Mariam post partum Christi cum Iosepho consortium habuisse, et alios filios genuisse. Eam *Origenes* (1) vocat « insanam opinionem; » *S. Ambrosius* (2) « sacrilegium; » *S. Epiphanius* (3) « blasphemiam; » *S. Siricius* (4) « perfidiam iudaicam; » *S. Basilius* (5) « intolerabilem auribus amantium Christum; » *S. Hieronymus* (6) « impiam, et rabiosi hominis progeniem. » Quantum a tali sententia abhorrendum sit, praeclare ostendit *S. Thomas*, qui (7) ita disserit: « Absque omni dubio detestandus est error Helvidii, qui dicere praesumpsit, matrem Christi post partum a Ioseph esse carnaliter cognitam et alios filios genuisse. Hoc enim *primo* derogat Christi perfectioni, qui sicut secundum naturam divinam Unigenitus est Patris, tanquam perfectus per omnia filius eius; ita decuit, ut esset Unigenitus Matris, tanquam perfectissimum germen eius. *Secundo* hic error iniuriam facit Spiritui sancto, cuius sacrarium fuit uterus virginalis, in quo carnem Christi formavit: unde non decebat, quod de caetero violaretur per commixtionem virilem. *Tertio* derogat dignitati et sanctitati Matris Dei, quae ingratissima videretur, si tanto Filio contenta non esset, et si virginitatem, quae in ea miraculose conservata fuerat, sponte perdere vellet per carnis concubitum. *Quarto* ipsi Ioseph esset ad maximam praesumptionem imputandum, si eam, quam, revelante Angelo de Spiritu sancto Deum concepisse cognoverat, polluere attentaret. Et ideo simpliciter est asserendum, quod Mater Dei, sicut Virgo concepit, et Virgo peperit, etiam et Virgo post partum in sempiternum permansit. »

Nota 2. Difficultates, quae contra dogma catholicum moveri solent, in libro S. Hieronymi contra Helvidium egregie solutae leguntur.

Obi. I. Matth. I, 18 legitur: *Antequam* (Maria et Ioseph) *convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto*, ex quo necessario infertur, quod postea convenerint. Quemadmodum enim de eo, qui nunquam pransurus est, non dicitur: antequam pranderet; ita de iis, qui nunquam convenire debent, dici nequit: *antequam convenirent.*

Resp. Hanc obiectionem refellit *S. Hieronymus* (8) dicens: « Licet haec propositio *antequam* saepe consequentiam indicet, tamen nonnunquam ea tantum, quae prius cogitabantur ostendit; unde nec necesse est, ut cogitata fiant, quum aliud ideo interve-

(1) Hom. 7 in Luc.
(2) L. de inst. Virg. c. 5.
(3) Haer. 78.
(4) Epist. 5 ad Theophilum, et Anysium.
(5) Hom. 25 de Nativ.
(6) Lib. c. Helvid.
(7) 3, q. 28, art. 3.
(8) N. 3.

rit, ne ea quae cogitata sunt fierent... ut si dixerimus: Helvidius, antequam poenitentiam ageret, morte praeventus est, non sequitur, quod post mortem poenitentiam egerit, cum ibi non sit poenitentiae locus, dicente Scriptura: *In inferno autem quis confitebitur tibi* (1)? — Igitur cum Evangelista ait: *Antequam convenirent*, proximum nuptiarum tempus ostendit, ut quae prius sponsa erat esse uxor inciperet; non tamen sequitur, Ioscphum cum Maria convenisse post partum. » Helvidii probationem S. Doctor conterit alio exemplo dicens: Si dicam antequam in portu pranderem, in Africam navigavi, non sequitur me postea in portu prandisse. Sicuti ergo in hac propositione: antequam pranderem; idem est ac: quin pranderem; ita etiam: antequam convenirent, idem est ac: quin convenirent etc.; hunc enim sensum poscit scopus Evangelistae, qui non alius erat, quam ut ostendat, Mariam iuxta vaticinium Isaiae ut virginem Christum concepisse et peperisse.

Obi. II. Angelus ad Iosephum, Matth. I, 20, dixit: *Noli timere accipere Mariam coniugem tuam:* ergo ipse Angelus Iosepho indicavit quod possit Mariam ut coniugem suam considerare, et iuribus coniugii uti; quod et factum esse ostendunt verba, v. 24: *Exurgens Ioseph... accepit coniugem suam.*

Resp. Quid Angelus per haec verba: *accipere Mariam coniugem* etc. intellexerit, ex immediate praecedentibus facile intelligitur. Ioseph enim, Mariam gravidam cernens et mysterium ignorans, *voluit occulte dimittere eam*, cui in sponsum, socium et custodem divinitus datus fuerat. Angelus, ut a tali proposito ipsum detineret, ait: *Noli timere accipere Mariam coniugem tuam* etc., ac si diceret: noli dimittere eam, quae tibi in coniugem data fuit, sed eam tecum retine, et custodi etc. Neque in alio sensu Ioseph *accepit coniugem suam;* nam statim subiungitur v. 25: *Et non cognoscebat eam.*

Obi. III. Quamvis admittendum sit, Iosephum ante partum Christi Mariam non cognovisse, tamen id postea factum esse, in Evangelio clare indicatur. Nam legitur: *Accepit coniugem suam, et non cognoscebat eam, donec peperit filium suum primogenitum* (2); haec autem vox *donec* determinatum tempus significat, quo impleto fiat id, quod usque ad illud tempus non fiebat: ergo Maria post Christi partum virgo non permansit.

Resp. Certum est, verbum *cognoscere* non semper coitum maritalem, sed multo frequentius rerum notitiam significare. Ideo nonnulli haec verba, *non cognoscebat eam, donec peperit* etc., intelligunt de cognitione excellentiae et meritorum B. Virginis, quam S. Ioseph non habuit plenam, nisi quando in eiusdem partu vidit Choros Angelorum canentium etc. Sic *S. Chrysostomus* (3) dicit: « Non cognovit eam Ioseph, antequam pareret, cuius fuerit dignitatis: sed postquam peperit, tunc cognovit eam, quia per ipsius prolem spatiosior et dignior facta fuerat, quam totus mundus; quia quem totus mundus capere non poterat, in angusto cubiculo uteri sui sola suscepit. » Ast *S. Hieronymus* admittit, per verbum *cognoscere* hic usum matrimonii intelligendum esse; ostendit autem nihilominus ex isto loco nihil contra perpetuam Mariae virginitatem inferri posse. Ait enim (4): « In Scripturis *donec* saepo certum tempus significat, saepe infi-

(1) Ps. 6. (2) Matth. 1, 25.

(3) Seu verius alius Auctor. op. imp. in Matth. Hom. 1. (4) L. c. n 5

nitum, ut est illud, quod Deus ad quosdam loquitur: *Ego sum, et donec senescatis, ego sum* (1); numquid postquam illi senuerint, Deus esse desistet?—Et Salvator ad Apostolus ait: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi* (2); ergone post consummationem saeculi a discipulis suis Dominus abscedet? Item in prophetia David legimus: *Dixit Dominus Domino meo: sede a dextris meis; donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum* (3); nunquid subiectis populis... ad dexteram Patris Filius sedere desinet? — Iterum David ait: *Sicut oculi ancillae in manibus dominae suae; ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum donec misereatur nostri* (4); ergo tamdiu Propheta oculos habebit ad Dominum, quamdiu misericordiam impetret, et post impetratam misericordiam oculos torquebit in terram?» His aliisque locis S. Doctor ostendit, particulam *donec* saepe tempus infinitum, et ea quae nunquam evenient, significare; unde concludit: «Iuxta quod et illud intelligitur de Ioseph, Evangelistam id indicasse, de quo scandalum poterat moveri, non eam cognitam esse a viro suo usque ad partum, ut multo magis intelligeremus, cognitam non fuisse post partum, a qua tunc se abstinuit, cum adhuc de visione poterat fluctuare... Nam Ioseph, qui Annam prophetissam, Magos, stellam, Herodem, Angelos viderat, qui, inquam, miracula tanta cognoverat, Dei templum, Spiritus sancti Sedem, Domini sui Matrem audebit attingere? » —

Obi. IV. Maria *peperit filium suum primogenitum* (5); atqui vox ista *primogenitus* indicat alios postea genitos; sicuti enim primus dies, et primus mensis alios inferunt dies, et menses, ita primogenitus alios genitos: ergo Maria plures filios habuit.

Resp. In Scripturis *primogenitus* dicitur ille, ante quem nullus est genitus, sive alter post ipsum natus fuerit, sive non. *S. Hieronymus* (6) id probat ex ipsa Scriptura (7); et addit: « Definivit sermo Domini, quid sit primogenitum: *omne*, inquit, *quod aperit vulvam...* Alioquin si non esset primogenitus, nisi is tantum, quem sequuntur fratres, tamdiu sacerdotibus primogenita non deberentur, quamdiu non alia fuerint procreata, ne forte partu postea non sequente unigenitus sit, et non primogenitus.» Paritas de prima die, aut primo mense nihil prorsus evincit; nam si dicam infantem primo die aut primo mense mortuum esse, non sequitur, alterum diem, aut alterum mensem vitae suae subsecutum esse; sed prima dies etiam unica dies vitae infantis esse potest. Eodem modo non implicat quod idem *primogenitus*, et simul *unigenitus* sit: imo id de Christo allata iam argumenta probant.

Obi. V. In Evangeliis commemorantur fratres et sorores Christi. Dicitur enim: *Nonne hic est fabri filius? nonne mater eius dicitur Maria, et fratres eius Iacobus, et Ioseph, et Simon, et Iudas, et sorores eius nonne omnes apud nos sunt* (8)? — Si autem Christus habuit fratres, Maria alios habuit filios. Ipsa etiam expresse *mater Iacobi et Ioseph* nominatur, dum dicitur: *Erant ibi*, scilicet iuxta crucem Christi, *mulieres... inter quas Maria Magdalene, et Maria Iacobi et Ioseph mater, et mater filiorum Zebedaei* (9). Per secundam autem intelligenda est ipsa Christi mater, quam

(1) Isa. 46 (2) Matth. 28. (3) Ps. 109. (4) Ps. 122. (5) Matth. 1, 25. (6) L. c. n. 9 etc.

(7) Ex. 13, 2; Num. 18, 15. (8) Matth. 13. 55. (9) Matth. 27 55.

apud crucem stetisse, testatur Ioannes XIX, 25.

Resp. Ad hanc obiectionem *Eusebius* (1), *S. Gregorius Nyss.* (2), *S. Hilarius* (3), *S. Epiphanius* (4), et alii respondent, fratres Domini fuisse filios S. Iosephi, non ex Maria sed ex priori coniuge progenitos. Sed hanc sententiam, ex apocryphis tantum libris desumptam, reiicit *S. Hieronymus* (5), et S. Iosepho perpetuam virginitatem adiudicat; dicit enim (6): « Ioseph magis credendus est virgo permansisse, quia aliam uxorem habuisse non scribitur, et fornicatio in sanctum virum non cadit. » Facile tamen obiectio e medio tollitur. Nam, ut observat S. Doctor, per *fratres* in Scripturis non semper proprie tales, nempe ex utroque, vel alterutro parente nati, sed saepe consanguinei tantum, vel agnati intelliguntur. Sic Abraham Loth nepoti suo dixit: *Fratres enim sumus* (7). Et Laban ad Iacob filium sororis suae: *Quia frater meus es, gratis servies mihi* (8). Similia exempla complura ex libris V. et N. T. affert S. Doctor, et ostendit, nomine fratrum Domini nec Mariae, nec Iosephi filios, sed consanguineos duntaxat, vel agnatos intelligi. Id clare apparet ex eo, quia Iacobus frequenter frater Domini appellatur: duo autem tantum nomine Iacobi insigniti in Evangeliis occurrunt, quorum unus fuit filius *Zebedaei*, alter *Alphaei*: ergo neuter erat Mariae, et Iosephi filius (9). Ideo etiam *Theodoretus* Comment. in cap. 1, Ep. ad Galat. de Iacobo scribit: « Vocatur quidem frater Domini, sed non erat natura. Nec vero fuit Iosephi filius, ut quidam existimarunt, ex priori matrimonio natus, sed *Cleophae* filius erat Domini consobrinus; matrem enim habuit matris Domini sororem. » Putant autem critici, huius Iacobi patrem duplex nomen gessisse, *Alphaei* et *Cleophae*, ergo etiam Maria, quae dicitur *Iacobi et Ioseph mater* (10), est uxor Alphaei, vel Cleophae, et non Maria, mater Iesu; nam, ut observat *S. Thomas*(11), haec: « In Evangelio non consuevit nominari nisi cum cognominatione huius dignitatis, quod sit mater Iesu. » Nec refert, quod haec a Matthaeo inter mulieres cruci adstantes non commemoretur, quamvis ibi fuerit. Non enim omnia adiuncta ab omnibus Evangelistis enarrantur: uti etiam in Matthaeo, Marco et Luca de Ioanne cruci adsistente nil legitur. Ideo Ioannes, varia adiuncta a caeteris Evangelistis praetermissa referens, scripsit: *Stabant autem iuxta crucem Iesu Mater eius, Maria Cleophae, et Maria Magdalene;* quae verba omne dubium solvunt.

Obi. VI. Matrimonium institutum est ad prolem procreandam. Vel ergo negandum est inter Mariam et Iosephum verum matrimonium extitisse; vel, si hoc admittitur, dicendum est, illud ad prolem procreandam initum fuisse, atque idcirco Mariam post partum Christi virginem non permansisse: quod iam *Tertullianus*(12) et *Victorinus* asseruerunt, Mariae post Christum genitum alios filios attribuentes.

Resp. Cum Ioseph *vir Mariae*(13), et Maria eius *coniux* (14), et *desponsata uxor*(15) dicatur, manifestum est inter Mariam et Iosephum verum matrimonium intercessisse. Hac de re Iudaei persuasi erant, unde *Iesus*...

(1) Hist. Eccl. l. 2, c. 1.
(2) Or. 2 de Resur. Chr.
(3) Cap. 1 in Matth. (4) Haer. 78 et 79.
(5) Com. in c. 12 Matthaei.
(6) Lib. c. Helvid. n. 9.
(7) Gen. 13, 8. (8) Gen. 29, 15.
(9) V. Matth. 10, 3; Marc. 3, 18; Luc. 4, 15.
(10) Matth. 27, 55. (11) 3, q. 28, a. 3 ad 6.
(12) L. de monogamia. (13) Matth. 1, 16.
(14) Ib. v. 19 et 24 (15) Luc. 2, 4.

putabatur filius Ioseph (1). — Ecclesia quoque christiana semper verum matrimonium inter Mariam et Iosephum agnovit. Nec refert, quod ambo virginitatem servaverint; nam matrimonium non solum ad procreandam prolem, sed etiam ad vitae duntaxat consortium, et ad mutuum sibi praestandum auxilium iniri, et sola animorum coniunctione perfici potest. « Non enim, ait *S. Ambrosius* (2), defloratio virginis facit coniugium, sed pactio coniugalis. Denique cum iungitur puella coniugium est, non cum virili admixtione coniungitur. » Et *S. Augustinus* (3) dicit: « Quibus vero placuerit ex consensu ab usu carnalis concupiscentiae in perpetuum abstinere, absit ut inter illos vinculum coniugale rumpatur: imo firmius erit, quo magis ea pacta secum inierint, quae carius, concordiusque servanda sunt, non voluntariis nexibus corporum, sed voluntariis affectibus animorum. » Si autem quaeratur, cur Maria, perpetua Virgo permansura, matrimonio cum S. Iosepho iuncta fuerit, sequentes rationes affert *S. Hieronymus* (4), scribens: « Non de simplice virgine, sed de desponsata (Christus) concipitur... *primo*, ut per generationem Ioseph origo Mariae demonstraretur; *secundo*, ne lapidaretur a Iudaeis ut adultera; *tertio*, ut in Aepyptum fugiens haberet solatium. M. Ignatius etiam *quartam* addidit causam... ut partus eius celaretur diabolo, dum eum putat, non de virgine, sed de uxorem generatum. » « Potest etiam, ait *S. Thomas* (5), et *quinta* ratio esse, quod mater Domini fuit desponsata, et virgo, quia in persona ipsius et virginitas, et matrimonium honoratur contra haereticos alteri horum detrahentes. » Denique de Tertulliano *S. Hieronymus* (6) respondet: « Nihil amplius dico, quam Ecclesiae hominem non fuisse (cum citatum librum scriberet)... de Victorino vero id assero, quod de Evangelistis, fratres eum dixisse Domini filios Mariae: fratres autem propinquitate non natura. » Tertulliano autem opponit S. Ignatium M., Polycarpum, Irenaeum, Iustinum et alios orthodoxe sentientes (7).

Nota 3. Ex dictis etiam consectaria practica deducere licet: *a*) Quam grata sit Deo virginitas, patet ex eo, quod Filius Dei nonnisi ex illibata Virgine nasci voluerit. Recte ideo *S. Chrysostomus* (8) dicit: « Bonum est matrimonium, propterea admiranda virginitas est quae bono melior sit, quo nautis gubernator, et militibus dux... imo ut fortius aliquid dicam, et amplius, quanto coelum terra, quanto hominibus Angeli. » Eodem modo *S. Cyprianus*, *S. Ambrosius*, *S. Augustinus*, *S. Bernardus* et alii Patres virginitatem maxime extollunt et summopere commendant. — *b*) Maria propria sponte mentem suam Deo corpusque sacravit, ut in carne praeter carnem vivens angelicam vitam duceret; ipsa, nulla urgente lege, nulla V. T. pagina vel praecipiento, vel consulente, vel hortante, ante omne consilium, vel exemplum, castitatem amavit, puritatem elegit, virginitatem vovit. Quis hanc Virginum vexilliferam et virginitatis magistram non admirabitur? — sed imitari non pigeat, quam celebrare delectat. Verus Mariae servus et genuinus filius, puritatis amans, et castitatis mentis, cordis et operis studiosus sit, oportet. Virgini enim purissimae placere nequa-

(1) Luc. 3, 23. (2) L. de instit. Virg. c. 6.
(3) L. 1 de nupt. et concup. c. 11, n. 12.
(4) Com. in c. 1 Matth. (5) 3, q. 29, a. 1.
(6) L. c. Helv. n. 17.
(7) Cf. F. Mazzola de B. Virgine P. 1, disput. 7. (8) Tract. de virginit n. 10.

quam possunt obsequia a corde impuro et impoenitente oblata: neque Mariae servus sed hostis est homo, carnis illecebris inserviens, et per peccata luxuriae divinum ipsius Filium crucifigens. Quamobrem ad veram erga Mariam devotionem maxime requiritur firmum servandae castitatis, statui convenientis propositum: quod ut fideliter adimpleatur certe utilissimum est, preclarissima ipsius exempla sedulo meditari et imitari, atque efficacissimam eius intercessionem continuo implorare.

CAPUT II.

DE DIVINITATIS ET HUMANITATIS CONIUNCTIONE IN CHRISTO

§ 289. Christum verum Deum et verum hominem esse, ex iis, quae hactenus dicta sunt, certissime constat. His dogmatibus fundamentalibus pro tractatu de Incarnatione iam demonstratis, ulterius inquirendum est quomodo divinitas et humanitas in Christo coniunctae sint. Quaeri enim potest, an alius sit Christus Deus, et alius Christus homo, vel an unus idemque Christus, Deus simul sit et homo? — Et si una eademque persona Christi divinitas et humanitas coniungantur, iterum quaeri potest, utrum ambae naturae, divina et humana, vi istius unionis mutationem seu confusionem passae sint, utrum etiam post unionem integrae et inconfusae permanserint? — Quaestiones istae, cum versemur in dogmate puro atque mysterio, solummodo ex Revelatione per infallibile Ecclesiae magisterium exposita solvi possunt. Per hanc autem certi reddimur, quod in una divina Christi persona duae naturae, divina et humana, integrae, inconfusae et impermixtae sint. — Ast contra hanc Revelationis doctrinam saeculo V graves errores emerserunt. *Nestorius* enim duas in Christo personas asseruit; *Eutyches* autem unam tantum in Christo naturam admisit. Contra istos errores doctrina catholica explananda, probanda et defendenda est. Idcirco: 1° *de unica Christi persona*, 2° *de duabus in Christo naturis* agemus, ac 3° quaedam de *ipsa unione hypostatica* dicemus.

Nota. « Vis et ratio christiani totius ac theologici dogmatis, quod Incarnationis mysterium complectitur, - ait *Petavius* (1), ad hoc redigi videtur, ut in Christo duo quaedam inesse distincta, et ex duobus iis unum effici fateamur. Hoc quod est unum, Graeci vocant ὑπόστασιν, et πρόσωπον, Latini *personam*, et graeco item nomine *hypostasim*; raro veteres *suppositum*, recentiores de schola Theologi frequenter appellant: quae sunt duo ea φύσεις Graeci, nostri *naturas* nominant. Ut autem in confitenda persona seu hypostasi una, et duabus naturis, sita est fidei catholicae summa; sic haereses omnes, quae hanc fidem oppugnarunt, in amborum illorum constituendo perperam usu et interpretatione versatae sunt; adeoque, quod est consequens, in vocibus duabus, quibus illa significantur, contra quam fas erat, usurpandis. Itaque *Io. Damascenus* (2) recte istud observat: Id unum fraudi haereticis esse in hoc genere, quod naturam et hypostasim idem esse persuasum habeant. Et *Io. Maxentius* (3). Nimirum haec erroris, inquit, vestri, et non alia causa est. Nam dum non valetis discernere, quid et inter personam sit et naturam, idipsum intelligentes naturam esse, quod et personam; imo nullatenus credentes, naturam

(1) De Incarn. l. 2, cap. 3, n. 4.
(2) Lib. 3 de fide c. 3.
(3) Dial. 1 adv. Nestorianos.

esse posse sine persona, vocabula personae naturarumque confunditis, et duas omnino personas, sicut duas naturas unius Filii Dei sine dubio praedicatis. » — Quae cum ita sint, ad errores facilius praecavendos, et ad ipsam doctrinam catholicam melius intelligendam, necesse est, ut non tam iuxta mentem Grammaticorum et Philosophorum, quam potius iuxta sensum et usum Ss. Patrum et Ecclesiae accurate determinetur, quid per naturam, per personam, et per alias synonimas voces, quibus haec dogmata de incarnatione enuntiari solent, intelligendum sit. — *Naturam*, ait idem *Petavius* (1), dicimus « idem esse atque οὐσίαν sive *substantiam*, aut essentiam, quae per se absoluteque spectatur, nullis particularibus, et individuorum propriis conditionibus affecta et restricta. Ut si in Petro humanitatem consideres per sese, non ut tali homini, i. e. Petro convenit, sed generatim et infinite, qua est substantia ex corpore animaque composita, et rationis particeps: quae quidem eadem prorsus inest in singulis hominibus et individuis, quae eadem continentur specie; etsi non una numero est in omnibus. — *Hypostasis* vero (seu *persona*) ex mente Veterum illa est ipsa natura, sive substantia, qua est singularis, per seque subsistit, certis definita proprietatibus, quae communitatem illam speciei determinant, et uni cuipiam accommodant... Propterea Graeci ad unum omnes οὐσίαν sive *naturam* dicunt ipsam esse speciem infimam, quae sola in definitione ponitur, tum hominis universe, tum cuiuslibet individui. Hypostasim vero esse individuum ipsum, vel naturam, qua singularis est, et una numero. Praeterea *personam* sive *hypostasim*, iisdem auctoribus, asseveravimus (2), nihil ad naturam absolute spectatam aliud addere, praeter id, quod nominant - *modum existendi.* » In eodem sensu multi breviter dicunt, *naturam* esse id, quod est pluribus commune; *personam* vero esse illud, quod est individuo singulare. Persona enim iuxta *Boëthium* definitur « naturae rationalis individua substantia, » vel: natura rationalis in individuo subsistens. Ex hac definitione patet, ad personam humanam constituendam omnino requiri non solum, ut adsit natura rationalis, sed etiam ut haec in se, et non in alio subsistat. *Subsistere in se* dicitur res aliqua, quando ipsa non existit in alio tanquam pars, nec trahitur per unionem ad aliud tanquam ad totum dignius. *Subsistere in alio* dicitur aliqua res, quando existit in alio tanquam pars, et trahitur per unionem ad aliud tanquam ad totum dignius. Sic, ex. gr., natura humana Petri habet propriam subsistentiam, quia non existit in alio tanquam pars, nec per unionem physicam trahitur ad aliud tanquam ad totum dignius: contra vero, v. g., manus et pedes Petri non habent propriam subsistentiam, quia per unionem physicam trahuntur ad constituendum Petrum, cuius sunt partes. Ipsa igitur *subsistentia*, si substantive enuntietur, semper individuum in se subsistens denotat, et aequivalet nomini *personae*. Idem dicendum est de *hypostasi*; quae, iuxta communem Ss. Patrum et Ecclesiae usum, personam significat. Quamvis autem iam saeculo quarto ab Ecclesia definitum fuerit, *hypostasin*, et *personam*, dum de Trinitatis mysterio sermo est, voces synonimas esse, nihilominus, ut ostendit *Petavius* (3), adhuc saeculo quinto, dum controversiae de incarnatione agebantur,

(1) Ibid. n. 2. (2) L. 4 de Trinit. c. 7.

(3) De incarnat. l. c. n. 3, et seq.

nonnulli Patres, inter quos nominatur etiam *S. Cyrillus Alex.*, vocem *hypostasis* modo ad significandam personam, modo etiam ad denotandam naturam adhibuerunt: quod probe observandum, ne quis eorum sententias male intelligens offendatur. Denique *suppositum*, quo nomine, teste *Petavio*, Theologi scholastici frequenter usi sunt, definitur naturae completae individua subsistentia: ergo ad suppositum requiritur natura completa, et ut haec habeat propriam subsistentiam, seu ut res ista subsistens sit individua, hoc est singularis et determinata; sed ad suppositum non requiritur uti ad personam natura rationalis, et ideo bruta supposita quidem non autem personae vocantur. Natura ergo humana, si in se subsistat, potest et persona et suppositum nominari, quia per hunc terminum ratio personalitatis non negatur; sed natura humana, quae non in se, sed in alio subsistit, nec persona, nec suppositum dici potest. Haec de variis vocabulis observanda sunt, quibus in praesenti tractatu utendum erit.

ARTICULUS I.
De unica Christi persona.

§ 290. *Nestorius*, monachus et presbyter Antiochenus, facundia potius et dicendi promptitudine, quam doctrina, et affectata quadam morum gravitate magis, quam vera sanctitate, talem famam consecutus est, ut demortuo *Sisinnio*, CPtanae Ecclesiae praeficeretur. Initio statim sui Episcopatus Arianos, Macedonianos ac Quartadecimanos insectatus est, omnibusque haeresibus bellum indixit. Mox autem haereticus et ipse, imo architectus et princeps novae est haeresis factus, quam a *Theodoro* Mopsuestiae Episcopo hausisse creditur. Negabat nempe *Nestorius* veram, realem et hypostaticam unionem naturae divinae et humanae in Christo, et moralem tantum admittebat; hanc ipsam coniunctionem moralem Verbi cum homine Christo asserens factam fuisse non in ipso ortu vitae Christi, sed post intervallum temporis, postquam nimirum Christus homo eandem coniunctionem promeritus fuit. Porro unionem hanc moralem variis modis exponebat: voluit eam esse unionem *affectus* duntaxat et *concordiae*, qua duo amici inter se coniunguntur: *habitationis*, qua Verbum in homine Christo habitabat tanquam in templo; *operationis*, per quam Verbum utebatur homine Christo tanquam instrumento in patrandis miris illis operibus a Christo factis, et *participationis*, per quam Verbum homini Christo dignitatem suam impertivit, ut Filius Dei vocaretur. Quamobrem Incarnationis mysterium nihil aliud esse existimabat, quam habitationem Dei in homine velut in domicilio suo, vel in templo, sicuti in Moyse et in Prophetis reliquis habitasse dicitur. Hinc Christum *Deiferum* appellabat, non vere Deum, sed hominem speciali quodam modo, verum morali tantum, non hypostatice cum Deo coniunctum. — Ex hac autem unione morali tanquam ex fonte et capite impuri dogmatis sequebatur: 1° Duas esse in Christo personas, unam Dei, alteram hominis, quia unio moralis, qua, v. g., inter se duo amici coniunguntur, aut Deus per gratiam habitat in anima iusti, non facit unam ex ipsis personam: atque ideo Verbum aeternum, quod Christum inhabitat, esse personam divinam, Christum autem hominem, quem Verbum inhabitat, esse personam humanam. 2° B. Virginem Mariam non posse dici

Deiparam, sed solum *Christiparam* eoquod non Deum, non Verbum genuerit, sed purum hominem, cum quo postmodum Verbum moraliter unitum fuit. 3° Duos esse Filios Dei, unum naturalem, ab aeterno ex Patre natum; alium in tempore factum, filium Mariae, non autem natura, sed adoptione tantum filium Dei. — Hunc errorem saeculo octavo recoxerunt in Hispania *Felix* Urgellitanus, et *Elipandus* Toletanus Episcopus, qui docuerunt, Christum hominem non esse nisi Filium Dei adoptivum. Contra istos Nestorii eiusque gregalium errores probanda est doctrina catholica, quae dicit, 1° *Personam Christi unicam, eamque divinam esse*, 2° *B. V. Mariam recte appellari, et vere esse Deiparam, seu Dei Genitricem*, 3° *Christum nulla ex parte dici posse Filium Dei adoptivum;* quibus dogmatibus probatis per se ruit impia Nestorii sententia asserentis, inter Verbum et Christum hominem non hypostaticam, sed moralem tantum unionem adfuisse, et hanc non in ipsa conceptione, sed post intervallum temporis incepisse. Ultimo demum, seu 4° *nonnullae quaestiones* huc spectantes discutiendae sunt.

Nota. Inter Protestantes nonnulli extiterunt, qui Cyrillum arguerent, atque Nestorio patrocinentur. Praecipue ex Calvinianis plures causam Nestorii defendendam susceperunt, Cyrillo se maxime infensos ostendentes, quod mirum non est, quoniam sanctus hic praesul in epistola synodica Concilii Alexandriae habiti realem Christi in Eucharistia praesentiam clarissime proponit. Ast etiam inter Lutheranos quidam hac de re sinistre iudicarunt. Sic e. g. *Io. Laur. Mosheim* (1) scribit: « Sunt tam veterum quam recentiorum longo plurimi, qui Nestorium idem quam Ephesinos sensisse, alio vero modo locutum esse arbitrantur, omnemque culpam funestissimi huius dissidii in Cyrilli turbulentum ingenium et iniquam erga Nestorium voluntatem coniiciunt... Aequis disceptari armis poterit, uter peius de re christiana promeritus sit, Cyrillus, an Nestorius. » Idem fere sensit et propugnare conatus est *Du-Pinius* famosus Iansenista. — Ast nonnisi homines malis passionibus obcaecati talia effutire valent. Verum equidem est, Nestorium haereticorum more hincinde ambiguis vocibus usum, et sub larva catholica haereticam pravitatem tegere conatum esse. Sed tamen errores suos tum in sermonibus habitis, tum in anathematismis Cyrillo oppositis clare manifestavit. Nam in anathematismo I Nestorius dicit: « Si quis eum, qui est Emmanuel, Deum verum esse dixerit, et non potius Nobiscum Deus, hoc est inhabitasse eam, quae secundum nos est, naturam etc. anathema sit: » in anath. II ait: «Si quis... Matrem etiam Dei Verbi, et non potius eius, qui Emmanuel est, nuncupaverit, anathema sit: » in anath. V, inquit: « Si quis unum esse post assumptionem hominis naturaliter Dei filium audet dicere, cum sit Emmanuel, anathema sit. » Hos anathematismos definitionibus Concilii Ephesini e diametro oppositos esse, manifestum est. Quam absurde ergo dicitur, Nestorium cum Patribus Ephesinis consensisse! — Perperam sane horum cum illo controversia ad meram logomachiam reducitur. Si enim recte et orthodoxe Nestorius sentiebat, nec nisi in verbis discrepantia inter ipsum, et Cyrillum ac reliquos catholicos erat; quare exortis tot commotionibus sententiam suam catholicam apertis verbis nun-

(1) T. I Instit. hist. christ. p. 404.

quam patefecit? - Si Nestorius unam personam reapsefatebatur in Christo, eumque Deum simul et hominem admittebat, ac B. Virginem vere Deiparam esse censebat, quare eius discipuli, ab ipso Nestoriani dicti, utrumque inficiati sunt et adhuc inficiantur? - Nonnulli quidem Episcopi, quamvis non errori, personae tamen Nestorii addicti, hunc ab initio contra Cyrillum defendendum susceperunt: ast re serius examinata et penitius cognita, mox ad partes Cyrilli et Concilii transierunt. Inter hos praecipue nominandus est Ioannes Patr. Antiochenus cum Episcopis suis Orientalibus, qui aliquandiu mentem Nestorii benigne interpretatus est, sed, ut ipse fatetur in epistola ad *Sixtum III.* R. P., nunquam eius errores approbavit, et cognita ipsius haeretica pravitate, eidem anathema dixit, et pacem cum Cyrillo inivit. Id *Cyrillus* ipse testatur in epist. ad Valerianum Iconii Episcopum scribens: « Religiosissimi totius Orientis Episcopi una cum domino meo *Ioanne* religiosissimo Ecclesiae Antiochenae Episcopo scripta, dilucidaque confessione palam fecerunt, se profanas Nestorianarum vocum novitates aeque ac nos condemnasse, seque nullo unquam loco habuisse » (1). *Theodoretus* quidem non immerito de Nestorianismo suspectus fuit, quoniam a Concilio Ephesino se separavit, et contra Cyrillum scripsit: ast ipse quoquo resipuit, et in Concilio Chalcedonensi Nestorio et impiae eius haeresi anathema dixit, Cyrillum non uno in loco ut virum apprime catholicum laudavit, et (2), post indicatas Nestorii blasphemias in Iesum Christum, et eius sanctissimam Matrem, ita concludit: « Unde quoniam horrenda morte periunt impii, Pontificatu per Sanctos Ephesi congregatos divino suffragio deiectus est, et ab Imperatore Oasim habitare iussus; futuri impiorum supplicii illic sumpsit exordium. » Constat denique Concilium Ephesinum Rom. Pontifice approbatum, et in Oriente atque Occidente tanquam oecumenicum receptum esse: qui ergo post tantum testimonium Nestorium excusant et Cyrillum accusant, non solum Ecclesiae auctoritati nefarie derogant, sed in temerario suo iudicio etiam omnes sanae criticae regulas conculcant. Fuse hanc de re agunt, et omnes, quae moventur, difficultates solvunt *Io. Garnerius* (3), *Ios. Simonius Assemanus* (4), *Petavius* (5), *Natalis Alex.* (6), *Tournely* (7), *Gazzaniga* (8).

I. *Unica est in Christo, eaque divina persona.*

§ 291. Ipse Nestorius fassus est, ex coniunctione morali, qua duo amici uniuntur, aut Deus per gratiam inhabitat animam iusti, nullatenus resultare unam personam, cui omnia coniunctorum attributa et operationes adscribi possint. Hinc Verbum aeternum, et Christum in tempore factum, Filium Dei, et Filium Mariae distinxit, et duos Christos seu duas in Christo personas, personam Christi divinam, et personam Christi humanam admisit. — Isti errori e diametro opponitur doctrina catholica; quae non moralem sed hypostaticam, seu personalem unionem inter naturam Christi divinam et humanam statuit, ita ut unica in Christo per-

(1) V. Acta Conc. Ephes. P. 3, in Tom. 3, Coll. Labbaei.
(2) L. 4. haer. fab. cap. 12.
(3) Dissert. de haeresi, et scriptis Nestorii.
(4) Biblioth. orient. t. 3, part. 2
(5) De incarn. l. 1, c. 7 et seq.
(6) Diss. 6, in saec. 5.
(7) De Incarn. q. 7, art. 1 etc.
(8) De incarn. sect. 2, diss. 3, cap. 1, art. 2 et 3.

sona sit admittenda. Verbum enim aeternum, Filius Patris, secunda Trinitatis persona in tempore naturam bumanam assumpsit, eamque non morali, sed hypostatico nexu secum coniunxit, ita ut una eademque persona simul Deus sit et homo, unusque sit Christus. Iuxta banc doctrinam, natura Christi humana nunquam per se substitit; sed semper coniuncta Verbo, quod illam in primo conceptionis momento assumpsit, et quoniam natura Christi humana nunquam propriam subsistentiam babuit, ideo etiam nunquam personam humanam constituit, quapropter in Christo unica persona eaque divina est agnoscenda. — Veritas huius doctrinae coutra Nestorium *ex S. Scriptura*, *ex Traditione*, et *ex rationibus theologicis* probatur.

A. *Argumenta ex S. Scriptura deprompta.*

§ 292 1. Dogma catholicum aperte tradit S. Ioannes, dicens: *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* (1): quae verba non possunt intelligi de conversione Verbi in carnem, quia Deus est immutabilis, et ens infinitum non potest fieri finitum. Sensus ergo verborum est, quod ille idem, qui est Verbum, et Deus ab aeterno, in tempore assumpsit carnem, seu naturam humanam, et homo factus est, ut nobiscum conversaretur. Ita borum verborum sensum explicat *S. Leo* (2) dicens: « Quod *Verbum caro factum est*, non hoc significat, quod in carnem sit Dei natura mutata, sed quod a Verbo in unitatem personae sit caro suscepta, cuius utique nomiue totus homo accipitur. » Acute *S. Thomas* (3) ex eodem loco argumentatur. « Omne quod factum est aliquid, est illud, quod factum est: sicut quod factum est homo, est homo, et quod factum est album, est album. Sed Verbum Dei factum est homo: igitnr Verbum Dei est bomo... Si igitur *Verbum caro factum est*, id est bomo, ut Evangelista testatur, impossibile est, quod Verbi Dei, et illius hominis sint duae personae, vel duae hypostases, vel duo supposita. » Neque adversarii vim huius argumenti effugiunt dicendo, quod Verbum morali modo, seu per gratiam, carni, seu Christo homini unitum sit. Talis enim interpretatio omnino absurda est. Cum enim unio moralis, seu inhabitatio per gratiam in anima iusti fiat, quam absono modo Evangelista illam indicasset dicendo, Verbum *carnem* factum esse! Praeterea etiam Pater et Spiritus sanctus unione morali affectus et inhabitationis uniuntur bomini iusto, iuxta illud: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus* (4); et: *Nescitis quia templum Dei estis, et spiritus Dei habitat in vobis* (5)? ergo etiam de Patre, et Spiritu sancto dicendum foret, quod caro facti, seu incarnati sint, a qua tamen sententia semper abhorruit Ecclesia, soli secundae personae incarnationem adscribens. Verba ergo Io. I, 14 non de morali tantum, sed de naturali, substantiali, intima, et hypostatica Unione Verbi cum carne, seu cum natura bumana intelligenda sunt, ideoque una est in Christo persona, eaque divina.

2. Idem probatur istis Pauli verbis, quibus Filii Dei incarnationem ita describit: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se aequalem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in si-*

(1) Cap. 1, 14. (2) Serm. 7, de Nativ.
(3) L. 4, c. Gent. c. 34, n. 3.

(4) Io. 14, 23. (5) 1 Cor. 3, 16.

militudinem hominum factus (1) etc.; quo in loco manifeste asseritur, illum ipsum factum esse hominem, qui in forma Dei et Deo aequalis erat: atqui iste, qui in forma Dei et Deo aequalis erat, certe non est alius, quam Filius Dei unigenitus, secunda scilicet persona divina: ergo ipsa est persona divina, quae assumpsit formam servi, et facta est in similitudinem hominum: neque alius est in Christo filius Dei, alius filius hominis, ut blasphemat Nestorius. *S. Thomas* (2) praeclare observat, non posse citatum Apostoli textum intelligi de Christo, si illum dividamus in duos, scilicet in hominem illum, qui est filius Dei adoptivus, et in Filium Dei naturalem: « Ille enim homo, si purus homo sit, non prius fuit in forma Dei, ut postmodum in similitudinem hominum fieret; sed magis e converso homo existens divinitatis particeps factus est, in quo non fuit exinanitus, sed exaltatus. Oportet igitur, quod intelligatur de Verbo Dei, quod prius fuerit ab aeterno in forma Dei, idest in natura Dei, et postmodum exinanivit semetipsum in similitudinem hominum factum. Non potest autem intelligi ista exinanitio per solam inhabitationem Verbi Dei in homine Iesu Christo; nam Verbum Dei in omnibus Sanctis a principio mundi habitavit per gratiam, nec tamen dicitur exinanitum. » Ex quibus concludit Angelicus, non alia ratione Verbum Dei dici *exinanitum*, id est « parvum factum » nisi quia « humanam parvitatem » assumpsit: sicut si anima praeexisteret corpori, et huic postea coniungeretur, tunc diceretur fieri substantia corporea, quae est homo « non mutatione propriae naturae, sed assumptione naturae corporeae. »

(1) Phil. 2, 6. (2) L. c. n. 19.

3. Una est in Christo persona, si ille idem, qui est filius hominis, est simul Filius Dei; si enim in Christo duae essent personae, divina et humana, alia persona esset Filius Dei et alia filius hominis, et una ab altera necessario distingueretur. — Sed in S. Scriptura ille idem Christus, qui est filius hominis, dicitur Filius Dei; nam Christus discipulos interrogavit: *Quem dicunt homines esse Filium hominis* (3)? cui Petrus respondit: *Tu es Christus Filius Dei vivi;* illum eundem ergo, quem vidit, qui locutus erat, et se *filium hominis* nominaverat, vocat Filium Dei: et Christus hoc responsum non solum approbavit, sed et aeterni Patris revelationi adscripsit. Similiter dicitur: *Misit Deus Filium suum factum ex muliere* (4); ergo non distinguitur Filius Dei a filio mulieris, sed ipse Filius Dei ab aeterno dicitur, in tempore ex muliere factus. Si ergo unus idemque est Filius Dei et filius hominis: ergo unica tantum est in Christo persona.

4. Passim in Ss. Litteris Christo homini tribuuntur, quae sunt divinitatis, et de Verbo seu filio Dei praedicantur, quae sunt humanitatis: haec autem nequaquam fieri possent, nisi una esset Dei et hominis simul persona. Quando enim duo supposita, vel personae distinguuntur, unum non dicitur alterum; sic ista propositio: Album est dulce, non est vera, nisi quando albedo et dulcedo uniuntur in eodem supposito, puta in lacte: falsa autem foret, si intelligeretur de albedine et dulcedine in diversis suppositis, puta in melle et pariete. Atqui Scriptura Christum hominem Deum nominat; nam dicitur: *ex quibus* (Patribus) *est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus*

(3) Matth. 16, 13.
(4) Gal. 4, 4.

in saecula (1). Christus ipse, in ea quam assumpserat carne, ad homines loquens, de se profitetur: *Ego sum, qui de coelo descendi* (2). *Antequam Abraham fieret, ego sum* (3). *Ego et Pater unum sumus* (4). Eodem modo de Deo, seu Filio Dei praedicantur humana: *Proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum* (5); in eodem sensu, *Dominus gloriae crucifixus* (6); *auctor vitae interfectus* (7) dicitur; et legitur: *Unigenitus Dei Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit* (8); id est doctrinam veritatis praedicavit. Una est ergo Christi Dei et hominis persona eaque divina; quoniam alias allatae biblicae sententiae falsae forent et reiiciendae.

5. Nestorius, duas in Christo personas asserens, Christum divisit in divinum, genitum a Patre, et humanum, natum ex Maria Virgine. Sed haec sententia aperte repugnat S. Scripturae, quae ubique unum dumtaxat Christum praedicat. Sic Paulus dicit: *Nobis est... unus Dominus Iesus Christus per quem omnia* (9). *Unus mediator Dei, et hominum homo Christus Iesus* (10). Deo reconciliati dicimur *in gratia unius hominis Iesu Christi* (11); *per unum Iesum Christum* (12); *per unius iustitiam* (13); *per unius obeditionem* (14). Ergo, iuxta constantem S. Scripturae doctrinam, Christus, Deus et homo, est una et individua persona, et quidem divina; haec enim immutabilis, in se persistens, humanam naturam assumpsit, in qua ob defectum propriae subsistentiae ratio personalitatis nunquam adfuit. Recte idcirco cum S. Ioanne pronuntiamus: *Omnis spiritus, qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est: et omnis spiritus, qui solvit Iesum, ex Deo non est; et hic est Antichristus* (15).

Nota. Testimoniis ex S. Scriptura adductis, Nestoriani alia opposuerunt, quibus errorem suum defendere conati sunt, sed perperam, ut ex dicendis apparebit.

Obi. I. Unio, quae inter divinam humanamque naturam Christi intercedit, unio est mere moralis, similis illi, quae est inter templum illiusque habitatorem, inter indumentum et personam illud ferentem. Nam Christus ipse corpus suum templum nominat, quod a Verbo divino inhabitatur; ait enim: *Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud... Ille autem dicebat de templo corporis sui* (16). Eodem sensu Paulus humanitatem Christi tabernaculum vocat: *Christus, assistens Pontifex futurorum bonorum per amplius, et perfectius tabernaculum non manufactum... introivit semel in sancta* (17): et idem Apostolus humanitatem Christi quasi habitum, seu indumentum Filii Dei exhibet, de quo dicit, quod sit *in similitudinem hominum factus et habitu inventus ut homo* (18). Igitur sicut inhabitans non hypostatice cum domo, et homo non hypostatice cum indumento, quod gerit, unitur, ita etiam Filius Dei non hypostatice, sed morali tantum modo cum natura coniunctus fuit humana, et ideo duas personas distinguere oportet.

Resp. S. Scriptura Christi humanitatem comparat templo, tabernaculo et indumento non ad exprimendam et declarandam duarum unionem naturarum, sed aliis de causis. Et imprimis observandum est, etiam rationalem animam in Scripturis dici ba-

(1) Rom. 9, 5. (2) Io. 6, 38. (3) Io. 8, 58.
(4) Io. 10, 30. (5) Rom. 8, 32.
(6) 1 Cor. 2, 8. (7) Act. 3, 15. (8) Io. 1, 18.
(9) 1 Cor. 8, 6. (10) 1 Tim 2, 5.
(11) Rom. 5, 15. (12) Ib. v. 17.
(13) Ib. v. 18. (14) Ib. v. 19.
(15) 1 Ep. 4, 3. (16) Io. 2, 19.
(17) Hebr. 9, 11. (16) Phil. 2, 7.

bitare in corpore velut in domo et in tabernaculo, humanumque corpus appellari indumentum. Ait enim Paulus: *Si terrestris domus nostra huius habitationis dissolvatur* (1) etc.; et: *Nam et qui sumus in hoc tabernaculo ingemiscimus gravati* (2); similiter Petrus vicinam sibi mortem significat, dicens: *velox est depositio tabernaculi mei* (3); et in Ep. Iudae I, 23 legitur: *odientes et eam, quae carnalis est, maculatam tunicam*. Quis iam dicet, S. Scripturam per has denominationes negare quod corpus et anima unam hominis personam constituant? Certe ipse Nestorius affirmare non audebit, inter rationalem animam et corpus unionem dumtaxat intercedere moralem; atque ideo ex iisdem humanitatis Christi denominationibus perperam infert, hypostaticam naturae divinae et humanae unionem esse negandam. — Deinde non ad unionem exprimendam et declarandam, sed aliis de causis allatas instituit Scriptura comparationes. Christus enim corpus suum appellat *templum*, propterea quod quemadmodum Salomonicum templum barbarorum manibus dirutum maiori fuit gloria excitatum, similiter et corpus Christi ad mortem per manus inimicorum tradendum erat, ac deinde a mortuis excitandum, gloriosum et incorruptibile. Comparatur etiam *tabernaculo*, quoniam sicuti in tabernaculo a Moyse constructo gloria Domini, antequam a Salomone templum aedificaretur, latebat. ita in corpore Christi omnis plenitudo divinitatis latebat, et a plurimis non agnoscebatur. Dicitur denique Christi corpus *habitus*, seu indumentum, quoniam ut indumentum humani corporis contegit membra, ita humanitas Christi Divinitatem contegebat; Verbum quippe divinum semetipsum exinanivit, formam servi accipiens. Denique istis locis, in quibus impropria, seu figurata locutio, vel similitudines occurrunt, quae nunquam ex omni parte urgeri possunt, opponimus loca iam citata, in quibus clare traditur, unam esse in Christo personam.

(1) 2 Cor. 5, 1. (2) Ib. v. 4.
(3) 2 Ep. 1. 13. (4) Io 1, 14.

Obi. II. Verbum divinum per gratiam, seu coniunctionem moralem in Christo homine habitasse, S. Scriptura docet. Ioannes enim declarat, quomodo *Verbum caro factum* sit, dicens: *et habitavit in nobis* (4), primario quidem Christum, et dein etiam nos tanquam templa sua eligens. Idem indigitat Paulus de Christo scribens: *in quo inhabitat omnis plenitudo Divinitatis corporaliter* (5); ergo non unione hypostatica sed morali tantum Verbum coniungitur Christo, et persona, quae inhabitat, differt a persona, quae inhabitatur.

Resp. Dictum Ioannis: *Verbum caro factum est*, de unione hypostatica Verbi cum natura humana intelligendum esse, iam probatum est. Male etiam Nestorius ex subsequentibus verbis contrarium inferre conatur; verba enim illa: *et habitavit in nobis*, idem significant ac *nobiscum* iuxta illud: *Post haec in terris visus est, et cum hominibus conversatus est* (6). Sensus ergo Apostoli est, quod Verbum hypostatice cum carne unitum nobiscum habitaverit, et Christus sit, cuius historiam enarrandam suscepit. — Verba Pauli sententiae Nestorii non favent, sed eam confutant. Apostolus enim, ut ostendat, non Philosophis Evangelio contrariis, sed Christo credendum esse, hanc rationem reddit, quia Christo omnis plenaque divinitas, et consequenter omnis sapientia, scientia et veritas inest, et

(5) Col. 2, 9. (6) Baruch 3 38

addit: *corporaliter*, id est non umbratice sicut olim in propitiatorio, sed vere, realiter, et substantialiter. Neque huic interpretationi repugnat vox, *inhabitat;* nam etiam anima dicitur inhabitare corpus, cum quo est hypostatice unita. Ergo sensus citati textus est, quod divinitas habitet in Christo, sicut anima hominis in corpore, scilicet per coniunctionem hypostaticam et substantialem, non vero per coniunctionem tantum moralem, et habitationis, ut volebat Nestorius.

Obi. III. Christus ipse de se dixit: *Qui me misit, mecum est, et non reliquit me solum, quia ego, quae placita sunt ei, facio semper* (1); quibus verbis Christus declaravit, Patrem sibi ideo unitum esse, quia eius voluntatem in omnibus adimplevit. Moralis igitur et externa est unio, quae inter Deum, et hominem in Christo intercessit, quae in voluntatum consensione et gratia consistit.

Resp. Christus, dum his verbis contestatur perfectissimam suam cum voluntate Patris consensionem et coniunctionem, non ideo negat suam cum Patre consubstantialitatem, neque excludit unionem hypostaticam cum natura humana. Haec ipsa potius perfectissima voluntatis humanae cum divina coniunctio erat unionis hypostaticae effectus et consectarium; neque particula illa *quia* debet hic sumi pro vera causa, sed potius pro signo, quo Iudaei intelligerent, se esse simul Deum et hominem; quod infra clarius expressit Christus dicens: *Non creditis, quia ego in Patre, et Pater in me est? Verba, quae ego loquor, a me ipso non loquor. Pater autem in me manens, ipse facit opera* (2). Imo in ipso loco nobis obiecto cum Christus dixit: *Ego ex Deo processi, et veni* (3), luculenter declarat, se, qui loquebatur, esse illam personam divinam, quae a Patre per aeternam generationem procedit.

Obi. IV. Si Deus unione hypostatica et perenni naturae humanae coniunctus fuisset, non potuisset Christus in cruce exclamare: *Deus meus ut quid dereliquisti me* (4)? — Verba ergo haec clare ostendunt, Verbum divinum cum Christo homine morali tantum modo coniunctum fuisse, et tempore passionis ab ipso recessisse.

Resp. Ex verbis allatis nihil contra doctrinam catholicam inferri potest. Sicuti enim Deus, quamvis immensus, et totus ubique sit, tamen vario modo praesens esse dicatur per essentiam, per scientiam, per potentiam, et specialiter per gratiam, qua habitat in anima iusti, et per auxilium, quod praestat in tribulatione: ita Deus vario modo hominem relinquere dicitur, et praecipue dum gratiam iustificantem ob peccatum subtrahit, aut dum auxilium in angustiis seu liberationem e tribulationibus negat. Et in hoc posteriori sensu Christus moriens se a Deo relictum profitetur. Non ergo suam cum Patre consubstantialitatem, nec unionem hypostaticam et perennem negat, sed solum maximam afflictionem et calamitatem manifestat, in quam, iuxta decretum divinitatis, natura humana immersa fuit, omni auxilio et solatio destituta. Ita communiter haec verba exponuntur; quamobrem *Guil. Estius* in hunc locum dicit: « haec Christi exclamatio non aliud necessario includere videtur, quam Christum derelictum a Patre, ut talia pateretur. » Nonnulli tamen putant, Christum ut Ecclesiae caput illa verba protulisse in persona hominum peccatorum, qui propter scelera sua a Deo deseri merentur; ita docent *S. Athana-*

(1) Io. 8, 29. (2) Io. 9, 10. (3) Io. 8, 42. (4) Matth. 27, 46.

sius(1), *S. Gregorius Naz.*(2), *S. Cyrillus Alex.* (3), *S. Leo M.* (4), et *S. Augustinus*, qui in hunc locum ait: « Quid voluit dicere Dominus? Non enim illum dereliquerat Dominus, cum ipse esset Deus. Quare dicitur: Deus, Deus meus, quare me dereliquisti? — quia nos ibi eramus, quia Corpus Christi Ecclesia. » Utraque haec interpretatio cum dogmate catholico de una Christi persona optime convenit; interpretatio autem Nestorii arbitraria, ex falsis tantum principiis deducta, traditioni, et scripturae contraria est, quae unam in Christo personam praedicat.

B. *Argumenta ex traditione hausta.*

§ 293. 1. *In Symbolis* Ecclesia clare profitetur dogma de una Christi Dei, et hominis persona. Nam in Symbolo Apostolico dicitur: *Credo.... in Iesum Christum, Filium eius unicum; qui conceptus est de Spiritu sancto; natus ex Maria Virgine* etc.; ergo ipse Filius Dei unicus dicitur conceptus, natus etc. Nullatenus ergo qui natus est ex Maria, qui passus et mortuus dicitur, diversus est a Filio Dei, sed est ipse Filius Dei. « Non enim, » ait *S. Thomas* (5), « ea, quae sunt hominis, de Filio Dei praedicarentur, nisi eadem esset persona Filii Dei, et hominis, quia quae uni personae conveniunt, non ex hoc ipso de altera praedicantur; sic quae conveniunt Paulo non ex hoc ipso praedicantur de Petro. » In Symbolo Nicaeno dicitur: *Credo.... in unum Dominum nostrum Iesum Christum.... Deum verum de Deo vero.... consubstantialem Patri.... qui.... incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria Virgine, et homo factus est* etc. Quibus verbis Ecclesia profitetur unum et eundem, unam et eandem personam esse Filium Dei, et hominis. — Dogma catholicum clare, et distincte proponitur in *Symbolo Athanasiano* his verbis: *Christus, licet Deus sit et homo, non duo tamen, sed unus est Christus.... unus omnino non confusione substantiae, sed unitate personae.*

2. *Ss. Patres* a primis saeculis crediderunt et docuerunt, unam esse Christi Dei, et hominis personam. *S. Ignatius M.* in Ep. ad Ephes., n. 18, scribit: « Deus noster Iesus Christus in utero gestatus est a Maria, secundum dispensationem Dei ex semine David, sed conceptus est de Spiritu sancto. » Ibid. n. 20 ait: « Convenite in una fide, et in uno Iesu Christo, secundum carnem ex genere David, Filio hominis, et Filio Dei. » *S. Irenaeus* lib. 3 adv. haer. capiti 16 hunc titulum praefigit: « Probatio, quod unus idemque Iesus Christus, Filius Dei unigenitus, verus Deus, et verus homo sit. » *Clemens Alex.* (6) dicit: « Hoc igitur Verbum Christus non solum, ut olim essemus, causa fuit (nam ille tum erat in Deo); sed idem etiam bene esse nobis dedit, et iam nuper hominibus apparuit, qui solus uterque, Deus et homo est, ut omnimodam nobis felicitatem daret. » *Tertullianus* (7), de Christo loquens, ait: « Videmus duplicem statum non confusum, sed coniunctum in una persona. » *Dionysius Alex.* (8) haec pronuntiat: « Qui ex Deo est ante saecula genitus, ipse extremis temporibus ex matre natus est. Idcirco Deicidae sunt Iudaei, qui Dominum gloriae crucifixerunt. Nisi enim fuisset Christus idem, qui erat Deus Verbum, non poterat esse alienus a potestate peccandi. »

(1) Or. 1 et 2. c. Arian.
(2) Or. 4 de Theolog.
(3) L. de fide ad Regin.
(4) Or. 17 de pass. Dom.
(5) Opusc. 2 c. 203. (6) Cohort. ad Gent. c. 1.
(7) Lib. c. Praxeam c. 27.
(8) In epist. adv. Paul. Samos. (ap. Mansi Coll. Conc. T. 1 c. 1046).

S. Cyprianus (1) inquit: « Filius Dei mittitur.... hic in Virginem illabitur... Deus cum homine miscetur: hic Deus noster, hic Christus est. » *S. Athanasius* (2) scribit: « Quomodo christiani nominis appellationem usurpare non verentur, qui Verbum in hominem sanctum perinde, ac in aliquem Prophetarum descendisse asserunt, et non ipsum, sumpto ex Maria corpore, hominem factum; sed alium Christum, alium rursus esse Dei Verbum, quod ante Mariam, et saecula erat Filius Patris? » — « Nos vero, ait (3), Filium a Verbo non dividimus, sed agnoscimus ipsum Verbum esse Filium, cui Pater in Iordane et in monte dixit: *Hic est Filius meus dilectus* etc. » — Idem (4) inquit: « Christus est Deus homo. — Unus et idem est, qui ante saecula ex Patre, et in ultimis diebus ex Virgine exortus est. » — *S. Basilius* (5) in illud: *Dominus creavit me*, postquam ostendit, aliis Scripturae locis Christum a Patre genitum, aliis creatum significari, ne quis duos suspicetur, ita pergit: « Caeterum in his omnibus, non duos dicimus, Deum seorsim et hominem seorsim; unus enim erat, sed cogitatione naturam cuiusque consideramus. » *S. Gregorius Naz.*(6) dicit: «Si quis duos introducit Filios, alterum ex Deo, et Patre, alterum ex matre, non autem unum, atque eundem, is ab ea quoque filiorum adoptione excidat, quae recte credentibus promissa est. Quamvis enim duae naturae sint, Deus et homo, non tamen duo filii. » Idem (7) ita de Verbo aeterno loquitur: « Id quod erat exinanivit, id quod non erat assumpsit: non duo factus, sed unum ex duplici natura fieri sustinens. Ambo enim Deus, nimirum quod assumpsit, et quod assumptum est: duae naturae in unum concurrentes, non duo Filii. » — *S. Chrysostomus* (8) de Christo scribit: « Etsi duplex sit in ipso natura, est tamen indivisibilis et indissipabilis unitio in una filiationis confitenda persona, et una subsistentia. » *S. Hilarius* (9) docet, quod Christus sit mediator inter Deum, et hominem « utrumque unus existens, dum ipse ex unitis in idipsum naturis naturae utriusque res eadem est, ita tamen ut neutro careret in utroque, ne forte Deus esse homo nascendo desineret, et homo rursum Deus manendo non esset. » *S. Ambrosius* (10) ita de Christo disserit: « Incarnationis sacramenta suscepit non divisus, sed unus; quia utrumque unus, et unus in utroque, hoc est, vel divinitate, vel corpore. Non enim alter ex Patre, alter ex Virgine, sed idem aliter ex Patre, aliter ex Virgine. » *S. Hieronymus* (11) scribit: « Haec dicimus, non quod alium Deum, alium hominem esse credamus, et duas personas faciamus in uno Filio Dei, sicut nova haeresis calumniatur, sed unus atque idem Filius Dei, et Filius hominis. » *S. Augustinus* in Enchir.(12) praeclare doctrinam catholicam exponit his verbis: « Christus Iesus, Dei Filius, est Deus et homo. Deus ante omnia saecula, homo in nostro saeculo. Deus enim erat Verbum. Homo autem quia in unitatem personae accessit Verbo anima rationalis, et caro. — Unus Dei Filius, idemque hominis Filius; non duo Filii Dei, Deus, et homo, sed unus Dei Filius: Deus sine initio, homo a certo initio, Dominus

(1) L. de idol. vanit. n. 7.
(2) In Ep. ad Epictet. (3) Ibid. n. 12.
(4) Orat. 4 n. 36. (5) Contra Eunom. l. 4.
(6) Epist. 101 ad Cledon. n. 4.
(7) Orat. 37 (al. 31) n. 2.
(8) Ad Caesar. Monach.
(9) L. 9 de Trinit. n. 40.
(10) L. de incarn. c. 5, n. 36.
(11) Ep. 150 ad Hedibiam, quaest. 9.
(12) C. 35.

noster Iesus Christus. » Exortam iam Nestorianam haeresin strenue impugnarunt *S. Cyrillus Alex.*, qui multos contra Nestorium tractatus exaravit, *Cassianus* (1), *Proclus* (2), *S. Prosper* (3), *S. Leo M.* (4), *Vigilius Taps.* (5), *Boëthius* (6), *S. Io. Damascenus* (7) et alii.

3. *In Conciliis* quoque dogma catholicum clare definitum est. Concilium *Romanum V*, anno 378 sub *Damaso* habitum, in professione fidei (8) inter alia dicit: *Anathematizamus eos, qui duos Filios asserunt, unum ante saecula, et alterum post assumptionem carnis ex Virgine.* Conc. *Toletanum I*, cap. 21, in professione fidei dicit: *Credimus.... Filium Dei.... verum hominem suscepisse, duabus dumtaxat naturis, id est Deitatis, et carnis in unam convenientibus omnino personam, id est Dominum nostrum Iesum Christum.* Solemni iudicio dogma catholicum definitum est in Conc. *Ephesino*, quod approbavit anathematismos Cyrilli, quorum secundus ita sonat: *Si quis non confitetur, Dei Patris Verbum carni secundum hypostasim unitum, et unum una cum sua carne esse Christum, eundem nimirum Deum simul, et hominem, anathema sit.* Conc. *Chalcedonense* acta in Conc. Ephesino contra Nestorium confirmavit, et act. 5 Christum profitetur *non in duas personas partitum, aut divisum, sed unum eundemque Filium, et Unigenitum Deum Verbum, Dominum Iesum Christum.* Conc. *CPtanum II*, gener. V, ait: *Si quis dicit, secundum gratiam, vel secundum operationem, vel secundum dignitatem, vel secundum aequalitatem honoris, vel secundum auctoritatem, aut relationem, aut affectum, aut virtutem, — sed non unitatem Dei Verbi ad carnem animatam anima rationali, et intellectuali secundum compositionem, sive secundum subsistentiam unitionem Verbi ad carnem factam esse, anathema sit.*

Nota. Adversarii nonnullis Ss. Patrum dictis abusi sunt ad errores suos defendendos. Ad huiusmodi autem difficultates solvendas observandum est, ante exortam haeresin nestorianam Ss. Patres paullo liberius locutos esse, quoniam sciebant, se a Catholicis nonnisi catholice intelligi. Praeterea loca eorundem subobscura per clariora exponenda sunt; si enim de Patribus constat, quod alibi aperte unam Christi Dei, et hominis personam professi sint, omnino dicendum est, viros doctrina et pietate praestantes sibi in ambiguis quibusdam, quas protulerunt, dictionibus nequaquam contradixisse. His praenotatis, facile est, Nestorianorum obiectiones, ex Patribus petitas solvere.

Obi. I. Ss. Patres passim asserunt, Verbum Divinum assumpsisse hominem. *S. Ambrosius* (9) dicit, « hominem fuisse a Christo assumptum. » Illi consonat *S. Augustinus* (10) inquiens: « Deus Dei Filius homine assumpto etc.; » sed nomine *hominis* intelligitur non solum natura, sed et persona humana: hanc ergo iuxta Ss. Patres Verbum assumpsit, et ideo in Christo sunt duae personae.

Resp. Ss. Patres dicendo, Verbum assumpsisse hominem, locuti sunt improprie, sumendo hominem pro humanitate, seu pro natura humana sine subsistentia. Seipsum, et alios

(1) In libris 7 de incarn.
(2) In Orat. et Epist. 2 de Fide.
(3) Epit. Nestor.
(4) In Epist. ad Flavian. et alibi passim.
(5) In I. adv. Nest. et Eutych.
(6) L. de duab. nat. et una pers.
(7) Adv. Nest. haeres.
(8) Ut patet ex Ep. Damasi ad Paulin. Antioch.
(9) L. 5 de fide c. 3.
(10) L. 11 de Civ. Dei c. 2.

explicat *S. Augustinus* in Enchir. dicens (1): « Filius Dei non gratia, sed natura suscepit hominem tanta unitate, ut *idem* esset Filius hominis; » et in l. de praedest. Ss. (2) inquit: « Respondeatur quaeso: ille homo, ut a Verbo Patri coaeterno in *unitatem personae* assumptus, Filius Dei unigenitus esset, unde hoc meruit? » in utroque loco personam humanam penitus excludi, manifestum est. Nec in alio sensu similes sententiae a Catholicis intelligebantur. Sed quia Nestoriani similibus phrasibus abutebantur, ut personam humanam a Verbo assumptam adstruerent; maiori cautela in loquendo opus erat; et hac de causa *S. Cyrillus* (3) illam Nestorianorum propositionem improbabat: « Deum et hominem simul convenientes, unum effecisse Christum; » quia his verbis significabant, « utriusque salvam esse hypostasim. »

Obi. II. *S. Augustinus* (4) dicit, Christum « esse aliud propter Verbum, et aliud propter hominem. » Item *S. Leo* (5) duo in Christo distinguit, quorum « unum coruscat miraculis, aliud succumbit iniuriis, » sed *aliud*, et *aliud* non dicitur nisi de diversis suppositis; duo ergo erant in Christo supposita, seu duae personae.

Resp. Citati Patres in Christo *aliud*, et *aliud* praedicant, non propter diversitatem suppositi, seu personae, sed propter diversitatem naturarum, quae in eo erant. Si voluissent duas personas asserere, dixissent: *alius*, et *alius*, vel *unus* et *alius*; sed *aliud* in neutro genere ad solas naturas refertur, quae uni personae insunt: sic etiam de quolibet homine dici potest: aliud est propter corpus, aliud propter animam. Ideo *S. Gregorius Naz.* (6) inquit: « Aliud, et aliud sunt ea, ex quibus Salvator est, non autem alius, et alius.... Porro aliud, et aliud dico, contra quam in Trinitate res se habet. Hic enim alius, et alius dicimus, ne personas confundamus; non autem aliud et aliud, quoniam tres quoad divinitatem unum, et idem sunt. » Praeclara sunt etiam verba *Vincentii Lirin.* in Commonit., n. 13: « Quomodo in Trinitate alius atque alius, non aliud atque aliud? Quia scilicet alia est persona Patris, alia Filii, alia Spiritus sancti; sed tamen Patris, et Filii, et Spiritus Sancti non alia et alia, sed una, eademque natura. Quomodo in Salvatore aliud atque aliud, non alius atque alius? — Quia videlicet altera substantia divinitatis, altera humanitatis, sed tamen Deitas, et humanitas non alter et alter, sed unus idemque Christus, unus idemque Dei Filius, et unius eiusdemque Christi, et Filii Dei una eademque persona; sicut in homine aliud caro, et aliud anima, sed unus idemque homo anima, et caro. »

Obi. III. Nonnulli Patres Christum dixere *hominem Deiferum*, ut *S. Basilius*, teste *Theodoreto;* alii eum vocarunt *hominem Deificatum*, seu *Dominicum*, ut *S. Athanasius* (7), *S. Epiphanius* (8), *S. Augustinus* (9). Alii humanitatem Christi vocant *Divinitatis templum*, ut *Cyrill. Al.* (10), alii *Divinitatis instrumentum*, ut *S. Io. Damascenus* (11). Atqui omnes istae loquendi formulae indicant unionem dumtaxat moralem inter Deum, et hominem Christum: remanent ergo duae hypostases, duae personae.

Resp. Adductae loquendi formulae

(1) Cap. 36. (2) C. 15.
(3) In Epist. ad Valerianum.
(4) Enchir. c. 35. (5) Ep. 28 ad Flavian.
(6) Ep. ad Cledon (101) n. 4
(7) In expos. fidei.
(8) In Aucor. § 95.
(9) L. 83 QQ. q. 36. (10) L. 6 in Io.
(11) L. 3 de fide c. 15.

indifferentes sunt ad exprimendam unionem moralem tantum, vel physicam et substantialem; personarum ergo loquentium mens, scopus et circumstantiae accurate pensandae sunt, ut genuinus verborum illorum sensus habeatur. Id iam observavit *Leontius Byzantinus* (1), eidem obiectioni ita respondens: « Non de vocibus nobis est disceptatio, sed de ipsis rebus, et harum unione et naturali cohaesione, quam Patres secundum substantiam factam esse senserunt: vos autem secundum habitudinem et voluntatem eam introducitis. » Et sane Patres ante exortam Nestorii haeresin liberius loquentes nomine hominis non intelligebant personam, sed naturam humanam, quam recte Deiferam, Dominicam, Deificatam etc. appellabant, utpote a persona divina in consortium suae naturae assumptam; de quo dogmate adstruendo unice solliciti erant contra multiplices haereses, quae illud negabant. Perperam ergo Nestoriani de citatis Patrum locutionibus gloriantur, quae nonnisi in sensu catholico prolatae fuerunt. Christum nempe dixerunt *Deiferum*, hoc vero sensu, quod Deum hypostatice sibi unitum ferret; licet *S. Basilius* non ipsum hominem Christum, ut obiiciebat *Theodoretus* tunc Nestorio favens, sed eius carnem vocaverit *Deiferam*, Christum appellarunt *Deificum*, et *Dominicum*, hoc vero sensu, quod Christus propter unionem hypostaticam non sit purus homo, sed homo Deus; id enim Patres per illa verba significare voluerunt; et sic has voces explicant *S. Maximus M.* (2) et ipse *Theodoretus* (3): Humanitatem Christi vocarunt *templum Divinitatis*, sed sensu a Nestorianis omnino diverso, scilicet non negata, sed confessa unione substantiali et hypostatica cum divinitate. Denique eandem humanitatem nuncuparunt *instrumentum divinitatis* non autem separatum, sed hypostatice Verbo coniunctum, quo nempe una persona divina utebatur ad opera satisfactoria exercenda, uti homo corpore utitur ad operationes vitae sensitivas exercendas: ideo acerrimi unius Christi Dei hominis personae defensores *S. Cyrillus Al.* et *S. Io. Damascenus* istos terminos non repudiaruut.

Obi. IV. *S. Chrysostomus* (4), exponens verba Ps. XLIV, relata ab Apostolo: *Propterea unxit te Deus, Deus tuus* etc., scribit: « Hic (Apostolus) et Iudaeos et Pauli Samosateni asseclas et Arianos, Marcellumque, et Sabellium feriit, et Marcionem. Quomodo? Iudaeos quidem ostendens unum esse duo, et Deum, et hominem... Adversus Marcellum, et alios, quod sint duae personae divisae per hypostasin. Adversus Marcionistas autem quod divinitas non ungatur, sed humanitas. » Nihil disertius dici potuit pro sententia Nestorii, qui duas personas in Christo asserens nonnisi tam celebris praedecessoris sui doctrinam secutus est.

Resp. Verba *S. Chrysostomi* Nestorianae haeresi nullatenus favent, sive dum asserit, « unum esse duo, » quod de duplici Christi natura apertissime usurpat, dicens « et Deum, et hominem; » sive dum ait, quod sint « duae personae divisae per hypostasin. » Loquitur enim hic de duabus personis, Patre nempe et Filio, qui distinguuntur per hypostasin, seu personalitatem uniuscuiusque propriam, prout eius scopus exigit. Sibi enim proposuerat evincere, illis verbis Sabellianos refelli, qui distinctio-

(1) L. 3 c. Eutych. et Nestor.
(2) In Schol. ad c. 7. Dionys. de coel. Hier.
(3) In Confut. anath. 5. ti.
(4) Hom. 3 in c. 1. Ep. ad Hebr. n. 1.

nem personarum in Deo auferebant. Hunc autem finem haud assecutus esset, si de distinctione inter personam Christi divinam, et humanam eiusmodi dictum usurpasset. Admittendum igitur est, ipsum de distinctione duarum personarum divinarum, Patris et Filii, locutum esse, quod maxime confirmatur ex eo, quod S. Doctor eundem textum Ps. XLIV(1) de duabus SS. Trinitatis personis, Patre et Filio, interpretetur, dicens: « Visne discere, ubi Patrem et Filium simul positos Deum, et Deum docet? Audi prophetam David, et Apostolum Paulum hoc ipsum nobis declarantem: *propterea unxit te Deus, Deus tuus* etc. » Atque hinc factum est, ut neque Nestorius, neque Nestorianus aliquis unquam ad *Chrysostomi* patrocinium confugerit; imo huius orthodoxa fides a catholicis semper laudata fuerit. Sic *S. Cyrillus* (2) scripsit: « Numquid qui illum (Nestorium) antecesserunt, doctrinae fidei operam non dederunt? numquid eloquentior est Ioanne? » Et *S. Coelestinus* (3) inquit: « Ut a recentioribus inchoëmus, quid non animis vestris eruditio sanctae memoriae Episcopi Ioannis infudit, cuius sermo adstruens catholicam fidem toto orbe diffusus est? »

C. *Argumenta ex rationibus theologicis deducta.*

§ 294. 1. Ecclesia semper *Incarnationem* tanquam summum mysterium et singulare ac proprium secundae Trinitatis personae opus credidit, et professa est. Sed si cum Nestorio moralis tantum unio inter Verbum, et hominem Christum asseritur, ita ut duae personae distinguendae sint, praefata Incarnationis notio penitus evertitur. Inhabitatio enim divini Verbi per gratiam non sufficit, ut Verbum dicatur *incarnatum;* habitavit enim Verbum Dei, et Deus ipse Pater, ac Spiritus sanctus in omnibus Sanctis a constitutione mundi secundum illud Apostoli: *Vos estis templum Dei vivi, sicut dicit Dominus, quoniam inhabitabo in illis* (4); quae tamen inhabitatio nunquam dicta fuit, vel dici potest incarnatio. Neque etiam ad rationem incarnationis sufficit, si dicatur, Verbum Dei pleniore gratia in Christo Iesu inhabitasse, quia magis et minus speciem non faciunt diversam. Si igitur substantialis et hypostatica negetur unio duarum Christi naturarum, totum tollitur Incarnationis mysterium, quod fundamentum est Christianae Religionis.

2. Duae naturae formaliter ab invicem distinctae, de se invicem substantive et in concreto praedicari non possunt, nisi uniantur in persona (ideo enim non dicitur substantive: *homo est vestis*, sed tantum adiective: *homo est vestitus*, quia non est unum, idemque hominis, et vestis suppositum): atqui (ut mox ex Scriptura et Traditione ostendetur) natura divina et natura humana, formaliter ab invicem distinctae, de se invicem substantive, et in concreto praedicantur; recte enim dicitur: *Deus est homo* et *homo est Deus*, et recte de Filio Dei humana, et de Filio hominis divina praedicantur: ergo natura divina et natura humana in una persona uniuntur. Quaecumque ergo capite sequenti de communicatione idiomatum dicentur, unicam in Christo personam commonstrant, et haeresin Nestorii refellunt.

3. Si duae in Christo asseruntur personae, maximum inconveniens se-

(1) In Hom. 5 de incompr. Dei nat.
(2) Ep. ad Clerum CPtanum.
(3) Ep. 14 ad Clerum, et populum CPtanum.
(4) 2 Cor. 6, 16.

quitur, nempe quod nulla sit redemptio nostra. Neutra enim ex illis duabus personis potuit nos a peccato redimere; non divina, quia non potuit pati, nec pro nobis satisfacere; non humana, quia non potuit conferre operibus suis satisfactoriis valorem infinitum, qualis ad redemptionem nostram requirebatur. Ergo per impiam Nestorii doctrinam etiam tota oeconomia Redemptionis generis humani per Christum factae subvertitur. Sed ex S. Scriptura et ex Traditione, ut inferius ostendetur, certissime constat, nos vere et perfecte a Christo redemptos esse: ergo falsa est doctrina Nestorii. Etiam illa igitur, quae in Sectione secunda de Redemptione dicentur, dogma de unica eaque divina Christi persona confirmant.

Nota 1. Variis argutiis tum Nestoriani, tum alii increduli probatum iam dogma catholicum impugnant, quorum impios conatus elidere oportet.

Obi. I. Si natura humana, cum qua Verbum divinum unitum fuit, est integra, necessario in eadem agnoscenda est etiam persona humana. Nam anima unita corpori constituit personam humanam: ergo si Verbum assumpsit animam humanam et corpus hnmanum, eoipso assumpsit personam humanam. Et certe natura humana Christi non est minoris dignitatis ac nostra: atqui personalitas vel maxime pertinet ad naturae nostrae dignitatem: ergo multo magis erat in Christo persona hominis,alias eius natura proprio et ultimo caruisset complemento, ipseque perfectus homo dici non posset.

Resp. Omnes Catholici fatentur, Christum integram et perfectam naturam humanam assumpsisse; sed ideo nullatenus etiam personam humanam assumpsisse dicendus est. Nam ad personam constituendam duo requiruntur, nimirum primo natura rationalis, et secundo ut haec per se, seu in individuo subsistat. Idcirco homines, quorum anima et corpus per se subsistunt, et individua constituunt, personae dicuntur. Sed de Christo aliter loqui oportet. Nam Verbum divinum equidem integram et perfectam naturam humanam assumpsit, nempe animam humanam ratione et voluntate praeditam, et corpus simile nostro. At haec natura humana nunquam per se substitit, seu nunquam propriam et individuam subsistentiam habuit, sed semper substitit in Verbo, cui fuit in primo conceptionis momento hypostatice unita. Deest ergo secunda conditio ad rationem personalitatis requisita: atque ideo quamvis sit in Christo integra et perfecta natura humana, attamen non est persona humana. Neque inde inferri potest quod natura humana Christi sit minoris dignitatis, quam nostra, sed contrarium potius asserendum est. Subsistentia enim in suo conceptu nil aliud dicit, nisi existendi modum alicuius substantiae. Hic modus autem certe eo dignior, et nobilior est quo perfectius et intimius substantia cum Ente perfectissimo et infinito unitur, et ab hoc regitur et completur. « Et ideo, ait *S. Thomas* (1), ex hoc ipso humana natura dignior est in Christo, quam in nobis, quod in nobis quasi per se existens propriam personalitatem habet, in Christo autem existit in persona Verbi. » Quis autem non videat longe perfectius esse, naturam humanam existere modo divinae personae proprio, quam suo, regi a persona Verbi, quam a sua, ab eaque dirigi et compleri? Quot inde decora, quot perfectiones, et quantam sublimitatem consecuta est, quam

(1) 3. q. 2 art. 2 ad 2.

admirari quidem, at assequi mente non possumus! — Ergo Christus non solum perfectus homo est ratione integrae naturae humanae, sed perfectissimus plane ratione personalitatis, seu subsistentiae divinae, qua existit, completur et regitur.

Obj. II. Naturam inter et personam vel nulla prorsus, vel metaphorica tantum distinctio intercedit, quae ex diversis, et in infinitum variantibus Philosophorum notionibus pendet. Quis autem notionibus tam ambiguis, tam inter se oppositis innixum dogma constituat? Ecclesia notiones istas a Philosophis mutuans, Christo applicans, et de ipso docens, quod naturam quidem, sed non personam humanam assumpserit, doctrinam Religionis non illustravit, sed obscuravit, et difficultatibus ac contradictionibus involvit. Recte enim quaeri potest, an ratio personae in natura humana sit essentialis, an accidentalis? si primum, hominis personam Christus homo debuit habere; si secundum, cum accidentalia a Deo modis pluribus suppleri possint, nemo sciet amplius an sit persona, nec ne: et ex defectu huius certitudinis multa inconvenientia sequi, manifestum est. Haec obiicit *Bayle* (1).

Resp. Hanc obiectionem egregie solvit Cl. *Perrone* (2), cuius verba notatu dignissima referri merentur: « Hallucinatur, inquit, Bayle, dum pro certo assumit, dogma catholicum ab eiusmodi philosophicis notionibus pendere, cum contra certum sit nonnisi serius accommodatas esse dogmati a Deo revelato eiusmodi notiones. Quemadmodum enim ex revelatione scimus, Deum unum et simplicissimum esse, ac simul in Deo esse Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, ita ex eadem revelatione novimus, unum, eundemque esse Christum qui est Deus, et homo. Haec semper professa est Ecclesia catholica, a Deo edocta. Insurgentibus vero haereticis Sabellianis, qui realem Patris, et Filii, et Spiritus sancti distinctionem negarunt, coepit Patrem, Filium et Spiritum sanctum vocare hypostases, seu *personas;* quod vero iisdem commune est, seu quod unum de Deo praedicatur, vocavit *naturam*, analogia ducta ex iis, quae de natura et personis philosophi de rebus naturalibus, praesertim humanis, disserentes tradebant. Sic cum Novatores alii, quae in revelatione de uno eodemque Christo diversa praedicantur, dispescerent, ut Nestoriani, vel quae eidem tribuuntur, confunderent, ut Eutychiani, Ecclesia ipsis sese opponens, quod unum de Christo dicitur, vocavit *hypostasin*, *personam*, aut *suppositum;* quae distincte de eo enunciantur, vocavit *naturas*. Metaphysici postea in eiusmodi voces et notiones subtilius et accuratius inquirentes theorias suas de natura, substantia, subsistentia, persona et supposito tradiderunt iuxta id quod christiana religio ex revelatione divina de Trinitate et Incarnatione iam docebat. Quare non religio christiana a philosophia, sed a religione accuratiores suas theorias mutuata est philosophia. » Et in nota addit: « Ex his patet, tantum abesse, ut religio scientiis noceat, ut potius eas perficiat; certe veteres philosophi nec suspicati quidem sunt distinctionem inter subsistentiam et naturam. » Caeterum probe notandum est, Ecclesiam in docendo infallibilem esse, et etiam in adhibendis et explicandis vocabulis, quibus fidei dogmata enunciat, errare non posse. Rationalistae potius et Protestantes, infallibili ma-

(1) In Diction. hist. V. Pyrrhon.

(2) De Incarn. P. 2. c. 3. n. 362.

gisterio destituti, tum in adhibendis, tum in explicandis vocabulis facillime et saepissime aberrant, non lineam traditionis, sed placita philosophorum sequentes. Temere ergo et omnino falso Bayle Ecclesiam de obscurata, aut corrupta religionis doctrina accusat. Nullam enim in catholica de incarnatione doctrina contradictionem contineri, in capite sexto ostendetur: sed ex nestoriana doctrina magna inconvenientia sequi, et Religionis christianae fundamenta subverti, iam monstratum est. Captiosum autem Baelii dilemma facile solvitur: certe enim ratio personae in natura humana non ita essentialis est, ut haec sine illa cogitari et existere non possit, quia in Christo vere natura humana sine persona humana extitit. Fatemur autem, id sola natura divina factum esse, quoniam naturaliter fieri non potest, ut anima corpori unita in altero individuo subsistat. Quapropter in hominibus necessario rationem personalitatis agnoscimus; nullus enim hominum propriam subsistentiam in aliud individuum transferre valet. Quod autem homines non valent, virtute divina perfici posse, nemo negabit, nisi qui omnipotentiam Dei negat, aut restringit. Neque exinde sequitur, neminem de sua personalitate certum esse posse. Cum enim a facto extraordinario et summe prodigioso, qualis est Incarnatio Verbi, non valeat consequentia ad ea, quae secundum cursum ordinarium naturae fiunt; quilibet satis tuto concludere potest, se esse personam, conscientia intima cuivis attestante, quod sit persona peculiaris ab aliis distincta. Deus utique etiam aquam in vinum mutare potest, quod Christus in Cana Galileae fecit, et nemo tamen ex fonte hauriens dubitat, se aquam et non vinum bibere, — gustu testimonium ferente.

Nota 2. Gravissime errant nonnulli recentiores Rationalistae, qui cum *Wegscheider* (1) effutire non erubescunt, doctrinam de una Christi persona adiaphoram esse, et neque ad rectam fidem stabiliendam, neque ad salutares virtutes promovendas inservire. Contrarium ex iam dictis patet. Dogmati enim de una Christi Dei hominis persona duo summa mysteria Incarnationis et Redemptionis innituntur, et illo sublato ipsa fundamenta Religionis christianae subvertuntur. Idem dogma etiam ad salutares virtutes promovendas efficacissimum est, quoniam, ut caetera taceamus, humilitatem nobis inculcat, quae omnium virtutum fundamentum est. Quale enim praestantius humilitatis exemplum nobis proponi posset quam *Verbum caro factum?* - Apostolus idcirco incarnationem exinanitionem appellat, et pio stupore repletus de Filio Dei scribit: *Exinanivit semetipsum formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo* (2) etc. Quid magis miserum et abiectum est, quam forma servi, si ad Deum referatur? aut quid iudicio hominum tam indignum Regi totius universitatis, quam habitu ut homo imbecillis et fragilis inveniri? Et tamen Rex Regum, et Dominus Dominantium volens libensque formam servi accepit, altissimus Deus in terram descendit, et nostrum limum in personae suae unitatem assumpsit. Quanta humilitas! At vero si teste homine gentili *Cicerone* « duo illa nos maxime movent, similitudo et exemplum, » quanto magis Filii Dei incomparabile nos moveat exemplum, ut ipsius imitatores fiamus! Praeclare *S. Bernardus* (3) exclamat: « Erubesce super-

(1) Christol § 128. (2) Phil. 2.

(3) Hom. 1. sup. Missus est.

be cinis! Deus se humiliat, et tu te exaltas?... Si hominis, o homo! dedignaris imitari exemplum, non erit tibi indignum sequi auctorem tuum.» Absit ergo, ut superbe de nobis sentiamus, nos temere aliis praeferamus, et ambitioso fastu honores aucupemur, sed infirmitates nostras considerantes, et nihilum nostrum agnoscentes, humiles sensus in corde geramus, et verbis ac operibus manifestemus; imo et humiliationes, quae nobis obtingunt, ferre non recusemus, ut Filio Dei pro nobis exinanito similes reddamur. Non enim ad excelsam, quae nobis promissa est, patriam pervenire valemus, nisi parvuli reddamur, per viam humilitatis incedentes, qua Christus ingressus est. Convenit igitur, ut unusquisque alte cordi imprimat grave monitum *S. Augustini* (1): « Dignare humilis esse propter Deum, quia Deus dignatus est humilis esse propter te, et erubescat superbire humana infirmitas cum ita se humiliaverit divina maiestas. »

II. *B. V. Maria recte appellatur, et vere ac proprie est Deipara.*

§ 295. Dogma hoc catholicum publice primum negarunt duo Nestorii amici et disciPuli, nempe *Dorotheus* quidam Episcopus, et *Anastasius* presbyter. Hi dum Constantinopoli inter Sacra sermonem ad populum de more facerent, praesente Nestorio, consceleratam hanc vocem audacter protulerunt: « Deiparam Mariam nullus nominet. Nam Maria homo erat: impossibile est autem, ut homo Deum pariat. » Nova haec doctrina murmur et tumultum in audiente populi coetu excitavit, multique ex presbyteris et monachis contra impiam propositionem reclamarunt. At vero Nestorius temeritatem impietatemque Dorothei et Anastasii adeo non repressit, ut etiam laudaret, eique in suis ad populum concionibus suffragaretur. Callidis equidem tergiversationibus utens admisit, in lato et improprio sensu Mariam θεοτόκον, Deiparam appellari posse, non autem in sensu vero et proprio, quo solummodo χριστοτόκον, Christipara, est dicenda, quia eum genuit, cum quo postea Verbum speciali modo unitum fuit. Ob heterodoxam hanc doctrinam mox a synaxibus abstinere coeperunt monachi, senatus et populi CPtani maxima pars, ne se Nestorii communione pollueret. Hic vero verbis, et scriptis errores suos defendere et disseminare non destitit.—Contra ipsum probanda est doctrina catholica, quae dicit, Mariam recte appellari, et vere ac proprie esse *Deiparam*, et *Matrem Dei*.

1. *In S. Scriptura* expresse quidem nullibi B. Virgo Deiparae nomine insignitur; sed, ut observat *S. Thomas* (2): « Licet non inveniatur expresse in Scriptura dictum, quod B. Virgo sit Mater Dei; invenitur tamen expresse in Scriptura, quod Iesus Christus est verus Deus (§ 80 - § 84), et quod B. Virgo est Mater Iesu Christi (§ 280): unde sequitur ex necessitate ex verbis Scripturae, quod sit Mater Dei. » Porro in Ss. Litteris talia continentur, quae Deiparae, seu Matris Dei denominationi aequivalent. Luc. I, 35, Angelus Mariae dixit: *Quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei;* si ille, qui nascitur ex Maria, recte vocatur, et vere est *Sanctus* per excellentiam (3), *Filius Altissimi*(4), Filius Dei, ac proinde verus Deus: ergo illa, ex qua nascitur, recte dicitur, generare Sanctum, Filium Altissimi, Filium Dei, et consequenter vere et proprie est Deipara, ac

(1) Serm. 39 de Verb. Dom.

(2) 3, q. 35, art. 4 ad 1.
(3) Cf. Dan. 9, 24. (4) Luc. 1 32.

Mater Dei. — Expresse etiam B. Virgo in S. Scriptura *Mater Domini* appellatur. Luc. I, 43: Elisabeth a Maria visitata exclamat: *Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me?* — Iam alibi (P. 1, § 81, n. 5) probatum est, nomen *Domini* in S. Scriptura communiter sumi pro nomine *Dei*. Et in hoc sensu idem nomen in citata exclamatione sumi, patet tum ex subsequentibus Elisabethae verbis: *Beata, quae credidisti, quoniam perficientur ea, quae dicta sunt tibi a Domino* (1); tum ex iis, quae reposuit Maria, dicens: *Magnificat anima mea Dominum* (2); in utroque enim loco per Dominum ipsum supremum Deum intelligi, nullum dubium esse potest. Imo cum Elisabeth, quae *Repleta est Spiritu sancto* (3), non sine divina inspiratione locuta sit; recte dicitur, Mariam ab ipso Spiritu sancto *matrem Domini*, seu quod idem est, matrem Dei appellari. — Rom. IX, 5: Paulus inquit, loquens de Iudaeorum Patribus: *Ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in saecula*, ergo ille idem, qui est Deus, dicitur esse ex Iudaeorum Patribus secundum carnem: sed Christus ex virili semine conceptus non est; ergo concludit *S. Thomas* (4): « non est ex Iudaeis nisi mediante Virgine. Unde ille, *qui est super omnia Deus benedictus in saecula*, est vere natus ex B. Virgine sicut ex sua matre. » Denique dicitur: *Misit Deus Filium suum factum ex muliere* (5), id est: Filius unigenitus, quem Deus Pater misit (6), non fuit creatus ut Adam, sed factus ex substantia B. Virginis per operationem Spiritus sancti et ex ipsa natus est, et consequenter Filius Dei unigenitus, verus Deus factus est et filius Virginis Mariae, et haec proinde vere, et proprie facta est eius Mater, Deipara, seu Dei genitrix.

2. *Ss. Patres* pro dogmate catholico egregia testimonia ferunt, *S. Ignatius M.* in Epist. ad Ephesios n. 18 ait: « Deus noster Iesus Christus a Maria in utero gestatus est: » ergo non postmodum Verbum cum Christo homine unitum fuit, sed « Deus in utero gestatus est » et ideo Deum Maria peperit; ibid. n. 7 dicit de Christo: « Medicus unus est - factus et non factus, in carne Deus, et ex Maria, et ex Deo » id est unus, idemque est filius Mariae secundum humanitatem, et Filius Dei secundum divinitatem: quodsi Deus est Filius Mariae, Maria est Mater Dei. *S. Iustinus M.* (7) eandem doctrinam proponit, et inter alia dicit: « Christum prius extitisse Filium Conditoris omnium ac Deum, qui genitus est homo per Virginem. » *S. Irenaeus* (8) scribit: « Verbum existens ex Maria, quae adhuc erat Virgo, recte accipiebat generationem Adae recapitulationis, » et prosequitur S. Pater explicans similitudinem primae formationis Adam e limo terrae, et generationis Verbi, quam vocat « recapitulationem Adae » ex utero V. Mariae: - quem locum Irenaei laudavit *Theodoretus* Dial. 5 ubi hic idem citat etiam *S. Hippolyti M.* verba: « Dic mihi, o B. Maria, quid erat, quod a te in utero conceptum est, et quid a te in virginea matrice gestabatur? Verbum enim erat primogenitum a coelo in te delapsum, et homo primogenitus in utero formatus, ut primogenitum Dei Verbum primogenito homini copulatum ostenderetur. » *S. Dionysius Alex.* in Epist. synod. contra Paulum Samos. ait: « Una sola

(1) Luc. 1, 45. (2) Ib. v. 47. (3) Ib. v. 41.
(4) L. c. (5) Gal. 4, 4. (6) Io. 3, 16.

(7) In Dial. c. Tryph. n. 100 et seq.
(8) L. 3. adv. haer. c. 21.

Virgo, filia vitae genuit vivens Verbum, et subsistens... Quomodo ais tu hominem esse eximium Christum, et non revera Deum, et ab omni creatura cum Patre et Spiritu sancto adoratum, incarnatum ex S. V. et *Deipara* Maria? » — Et in Resp. ad quaest. 5 Samosateni inquit: « Ostendit (Isaias) Dei Genitricem Virginem quemdam concepisse, quem quidem nos agnovimus Deum nostrum, et Patri coaeternum Filium Verbum » (1). *Tertullianus* (2) in Regula fidei dicit, credendum proponi « Verbum delatum ex Spiritu Dei Patris in virtute in Virginem matrem, carnem factum in utero eius, et ex ea natum hominem, et esse Iesum Christum. » Et de carne Christi c. 17 inquit: « Ante omnia commendanda erit ratio, quae praefuit, ut Dei Filius de Virgine nasceretur. » *S. Athanasius* (3) dicit: « Hic igitur scopus et character ex S. Scriptura. — nempe ut duo de Salvatore demonstret, illum scilicet Deum semper fuisse, et Filium esse, quippe cum sit Patris Verbum, splendorque, et sapientia, ipsumque propter nos, carne ex V. *Deipara* Maria assumpta, hominem factum esse » (4). *S. Cyrillus Hier.* (5) ita loquitur: « Crede hunc unigenitum Dei Filium propter peccata nostra de coelo in terram descendisse, et assumpsisse iisdem nobiscum subiectam humanitatem, et ex S. Virgine et Spiritu sancto esse genitum. » *S. Basilius* Hom. 25 de humana Christi generat. n. 5 expresse Mariam *Deiparam* appellat (6). — *S. Gregorius Naz.* (7) inquit: « Si quis sanctam Mariam Deiparam non credit, extra divinitatem est. » — *S. Chrysostomus* (8) ita disserit: « Valde auditu mirum et inusitatum est, Deum inaccessum et ineffabilem, et qui mente comprehendi nequit, ac Patri aequalem, per uterum venisse virgineum et ex muliere gigni voluisse, et habere stirpis auctores Davidem et Abrahamum. » Et (9) de Filio Dei dicit: « Genitus est secundum carnem, ut tu spiritus gignaris: genitus est ex muliere, ut tu desinas mulieris esse filius. » *S. Ambrosius*(10) de Christo ait: « Idem ex Patre genitus, et ex Virgine natus; idem qui ante saecula ex Patre, et qui in tempore carnem assumpsit ex Virgine. » Et (11) Mariam encomiis effert, dicens: « Quid nobilius Dei Matre; quid splendidius ea, quam splendor elegit? » *S. Paulinus* (12) ita Gabrielem ad Mariam loquentem inducit: « Virginibus cunctis felicior orbe puella, magno lecta Deo, mater dicaris ut eius, cuius et ille Pater: felix age concipe pondus, impolluta viro, coituque immunis ab omni; Verbo foeta Dei: corpus tua viscera praestent illi, qui coelum, terras, mare, sidera fecit etc. » Et paullo inferius ita refert Elisabethae verba ad Mariam « Salve o Mater, ait, Domini, salve pia Virgo, immunis thalami, coitusque ignara virilis, sed paritura Deum. » *S. Hieronymus* (13) scribit: « Natum Deum esse de Virgine credimus, quia legimus. » *S. Augustinus* (14) inquit: « Idem Iesus Christus, Filius Dei unigenitus, id est, unicus, Dominus noster, natus est de Spiritu sancto et Virgine Maria. » — Veterum Patrum hac in re consensum testatur *S. Cyrillus Alex.* qui l. de re-

(1) Cf. Resp. ad quaest. 7 et 10.
(2) L. de praescript. c. 13.
(3) Orat. 3 (al. 4) c. Arian. n. 29.
(4) Cf. l. de Incarn. n. 8, l. 1, c. Apoll. n. et alibi. (5) Catech. 4.
(6) Cf. l. de Spir. S. c. 5, n. 12.
(7) Ep. 101 ad Cledon. 1, n. 4.
(8) Hom. 2, in Matth. ver. 24.
(9) Ibid. ver. 36.
(10) In Ps. 35, praef. n. 4.
(11) L. de Instit. Virgin. c. 5, n. 35.
(12) Poëm. 5, de Io. Bapt.
(13) L. c. Helvid. n. 19.
(14) In Enchir. c. 37.

cta fide ad Regin. c. 9 scribit: « Vocem hanc *Deipara*, veteribus Patribus, quorum sanctimoniam et fidei integritatem admiramur, nec non omnibus, qui eos deinceps hucusque sunt secuti per universum, ut ita dicam, terrarum orbem, perquam familiarem esse, ostendendum esse existimavi: » citat ideo multorum Patrum testimonia, qui aut Mariam Deiparam vocarunt, aut, quod idem est, genitum natumque ex Maria Deum affirmarunt. Idem (1) dicit: « Nemo, opinor, ex orthodoxorum numero illam Deiparam vocare dubitavit, quandoquidem verum est, Emmanuelem esse Deum: » Ipse *Ioannes* Patr. Antioch. Nestorii fautor in epistola ad hunc data (2) scribit: « Nomen hoc: θεοτόκος nullus unquam ecclesiasticorum doctorum repudiavit. Qui enim illo usi sunt, multi reperiuntur, et apprime celebres: qui vero illud non usurparunt, nunquam erroris alicuius eos insimularunt, qui illo usi sunt. » Atque alter Nestorii fautor, *Theodoretus* (3) testatur, antiquissimos fidei catholicae praecones ex apostolica Traditione docuisse, Matrem Domini memorandam colendamque esse ut *Dei Genitricem*.

3. *Ecclesia* nomen Deiparae Virgini Mariae attribuendum esse, clare docet dum in Symbolo Apostolico Filium Dei unicum — *natum ex Maria Virgine* profitetur: si enim Filius Dei, secunda Trinitatis persona, verus Deus natus est ex Maria, huius profecto filius est, et consequenter Maria recte appellatur, et vere ac proprie est ipsius Mater, seu Deipara. Ideo sane iam in primis saeculis Christiani Mariam nomine Deiparae decorare consueverunt. Hinc *Iulianus* Apostata, teste *Cyrillo* (4), contra Christianos hanc accusationem protulit: « Vos Mariam non cessatis vocare Deiparam. » - Ecclesia etiam solemniter definivit, Mariam recte appellari, et vere, ac proprie esse Deiparam, cum id ab impio Nestorio negaretur. Nam Concilium *Ephesinum* can. 1 pronuntiavit: *Si quis non confitetur, Emmanuelem vere Deum esse, et ob id S. Virginem Deiparam (genuit enim illa incarnatum Dei Patris Verbum secundum carnem) anathema sit.* Hoc decretum synodale incredibili fidelium plausu et gratulatione exceptum est. Qui quidem ab ortu solis ad vesperam usque rei exitum praestolati, audientes manere B. Virgini Deiparae dignitatem, damnatumque, qui eam violare attentaverat, faustis acclamationibus, et cum taedis et facibus discedentes Episcopos ad diversorium prosecuti sunt. Tum per totam urbem accensa sunt lumina in signum laetitiae. Atque ab eo tempore multo magis per omnium ora ferebatur Deiparae nomen, nec aliter Virgo Maria vocata est, quam addito illo tam excelsae dignitatis titulo. — Concilium *CPtanum II*, gener. V, can. 6 dicit: *Si quis abusive, et non vere Dei Genitricem dicit sanctam gloriosam semper Virginem Mariam, vel secundum relationem, quasi homine puro nato, sed non Deo Verbo incarnato, et nato ex ipsa — talis anathema sit.* Et Conc. *Nicaenum II*, action. 7 ait: *Confitemur autem et Dominam nostram sanctam Mariam proprie, et veraciter Dei Genitricem, quoniam peperit carne unum ex sancta Trinitate Christum Deum nostrum.*

Nota 1. Nestorius, et qui ipsum secuti sunt, contra nomen Deiparae

(1) In Ep. ad Acac. Ep. Beraens.
(2) Ap. Mansi Coll. Conc. T. 4. c. 1066.
(3) L. 4. haer. fab. cap. 12.
(4) L. 8. c. Iulian.

munas difficultates moverunt, quae solvendae supersunt.

Obi. I. B. Virgo divinitatem non genuit, nec divinitati originem dedit; quod tamen ad matrem constituendam requiritur: Maria ergo Dei Genitrix, seu Mater nec est, nec dici potest.

Resp. Negamus, quod Nestoriani falso supponunt, ad matrem nempe constituendam requiri, ut originem det omni substantiae, quae est in supposito, quod ex ea nascitur. Nam quaelibet foemina pariens recte dicitur, et vere est mater hominis, quamvis soli corpori originem det, non autem animae, quae a Deo creatur et infunditur: quoniam autem corpus edit animae unitum, ideo personam humanam, seu hominem parere dicitur. Eodem modo Maria divinitati equidem originem non dedit, sed substantiam dedit corpori Christi: sed corpus Christi animatum anima rationali hypostatice, seu in unitate personae unitum fuit Verbo: ergo ille, quem Maria peperit, fuit persona divina, verus Deus: atque ideo Maria recte dicitur et vere est Deipara seu Mater Dei. Iam *S. Cyrillus* hanc obiectionem, quam maxime urgebat Nestorius, eadem argumentatione confutavit. Ait enim (1). « Simile est humano partui incarnati Verbi mysterium. Etenim terrenorum hominum matres, naturae ad gignendum servientes, carnem habent in utero, quae paulatim compacta, et inexplicabilibus quibusdam efficientiis progressa in humanam speciem absolvitur. Deus porro spiritum animali, quibus scit modis, infundit... Verum etsi mulieres istae nonnisi sint terrenorum corporum matres, nihilominus cum totum animal pepererint ex anima et corpore compositum, non solam eius partem peperisse dicuntur. Nec aliquis dixerit, Elisabetham, matrem Ioannis carnis esse genitricem, non animae, peperit enim animatum Baptistam, ac sic tanquam unum aliquid ex ambobus, hominem videlicet anima, et corpore. Huiusmodi quidpiam actum esse fatebimur in Emmanuelis generatione, quippe natum est, ut dixi, ex Dei Patris substantia unigenitum ipsum Verbum. Cum autem carnem suscepit, et propriam sibi fecit, ut filius hominis esset, ac similis nostri fieret, tunc minime est absurdum dictu, imo necessario profitendum, illum ex muliere secundum carnem esse natum, quemadmodum anima una cum proprio corpore gignitur, et unum cum eo reputatur. »

Obi. II. Etsi anima intimo quoque nexu corpori uniatur, inepte tamen mulier vocaretur animae mater, sed hominis mater dici debet; et ratio est, quia mulier corporis causa existit, non autem animae, quae a Deo creatur. Ergo etsi in Christo natura divina hypostatico nexu cum humana iungatur, attamen B. Virgo non Dei, sed Christi mater est dicenda; etenim iuxta omnes Maria non est causa Dei, ergo nec mater Dei.

Resp. Secundum omnes Philosophos terminus generationis est suppositum, seu persona geniti: idcirco dum quaeritur, quem mulier pepererit, non dicitur quod corpus, aut quod animam pepererit, quia nec corpus solum, nec anima sola personam humanam constituit, sed respondetur, quod genuerit hominem, infantem, puerum, puellam etc., seu generatim reponitur nomen, quod personam humanam significat. Itaque etiam dum quaeritur, quem Maria peperit? in responsione nominanda est persona, quae ex ipsa prodiit. At

(1) In Epist. ad Monachos.

haec est persona divina, quae ex Maria naturam humanam assumpsit:, recte ergo dicitur, Mariam peperisse personam divinam, seu verum Deum, atque ideo ipsa iure appellatur, et vere est Deipara, Mater Dei. Nec refert, quod Maria non sit causa Dei; nam terminus, *causa*, latius patet, quam nomen, *Mater:* ut enim quis causa alterius dicatur, requiritur, ut illud totum producat, cuius causa dicitur; sed ad notionem matris non requiritur, ut suppositum ex omni parte producatur, sed solum ut per generationem procedat. Ideo sane mulier pariens dicitur mater hominis, licet animae, seu nobilioris partis, causa non sit. Ergo etiam Maria, quamvis non sit causa Dei, vere tamen est Mater Dei, quia Christus, persona divina, Deus et homo ex ipsa per generationem processit. Egregie hanc in rem observat Cl. *Perrone* (1). « Si severius loqui velimus, B. Virgini potius competit titulus Deiparae, quam caeteris mulieribus titulus matris cuiusdam hominis, quia in caeterorum hominum conceptu, ex communi sententia, prius est corpus, quam anima, quae corpori non accedit, nisi organis vitae iam instructo; contra vero nec ullo temporis puncto Christi corpus sine anima in Virginis utero extitit, ac propterea quin subsisteret integra eius humanitas hypostatico nexu cum divini Verbi persona. »

Obi. III. Ad generationem requiritur, ut genitus procedat tum ex substantia, tum in similitudinem generantis (§ 106, n. 4). Maria igitur, si Deum genuit, dicenda etiam erit consubstantialis Deo, et pro vera Dea habenda et colenda. In gravissimum hunc errorem, quem iam aliqui in Ecclesia propugnarunt, omnes prolabi debent, qui Mariam vere et proprie Dei Genitricem esse contendunt.

Resp. Catholici omnes in Christo duplicem distinguunt generationem, unam aeternam secundum divinitatem ex Patre, et alteram temporalem secundum humanitatem ex Maria: ideo unus idemque Christus secundum naturam divinam est consubstantialis Patri, et secundum humanam naturam est consubstantialis Matri. Ex hac doctrina nullatenus sequitur, Mariam, ut sit Deipara, debere eiusdem esse cum Deo substantiae; sed cum B. Virgo filium generat duabus constantem naturis, divina et humana, filio consubstantialis esse debet ratione naturae humanae, non autem ratione naturae divinae: neque enim Verbum fuit Filius Mariae ratione divinitatis, sed ratione humanitatis Verbo personaliter unitae: atque ideo, quamvis Maria non sit consubstantialis Deo, est tamen vere et proprie Mater Dei, non quia divinitati originem dedit, sed quia eum genuit, qui ab aeterno est verus Deus. Ex doctrina catholica ergo nullatenus sequitur, Mariam, ut Deam esse habendam et colendam. Fuerunt equidem, qui stulte et impie hoc assererent, nempe *Collyridiani*; sed isti tanquam haeretici ab Ecclesia habiti et damnati sunt. Contra istos *S. Epiphanius* (2) scribit: « Honoretur sane Maria: Pater vero, Filius, et Spiritus sanctus adorentur. Mariam adorare nemo velit. » Et infra « Maria in bonore sit, Dominus adoretur. » Haec fuit semper fides et praxis Ecclesiae quae constanter docuit et docet, solum Deum cultu latriae adorandum esse.

Obi. IV. Ex doctrina catholica varia absurda sequuntur. Maria enim

(1) De Incarn. p. 2, cap. 3, art. 1, prop. 2, ad Obi. 2. n. 391.

(2) Haer. 79.

dicitur genuisse Deum et hominem; sed implicat, duas substantias ex una substantia generari. Praeterea Maria dicitur Mater eius, quo posterior est tempore: absonum autem est, illum, qui aeternus est, ab ea generari, quae in tempore orta est. Denique, cum sub nomine Dei tota Trinitas intelligatur, si B. Virgo dicitur Mater Dei, dicenda etiam erit mater Patris et Spiritus sancti, quod tamen nemo asserit.

Resp. Ex doctrina catholica nil absurdi sequitur. Quod enim *primum* attinet, absurdum sequeretur, si diceretur, Mariam tum substantiae divinitatis, tum substantiae humanitatis originem dedisse. Sed nemo Catholicorum dicit, Mariam substantiae divinitatis originem dedisse, sed ipsa Dei Genitrix dicitur, quia genuit naturam humanam, non in se subsistentem, sed hypostatice Verbo Dei unitam. Iam *Ferrandus* diaconus (1) haeretico sibi obiicienti: « ex una substantia generari nullatenus potuisse substantias duas » ita respondit: « Veraciter dicit, si separatim generatas audierit. Nunc vero in magno illo et mirabili sacramento, quod manifestatum est in carne, divina substantia secundum humanam substantiam proprie nata est, quia non separatim nata est, nec humanitatem proprie natam sibi divinitas adunavit, sed adunando eam sibi proprie nata est... Proprie est nata de Patre divinitas pura, proprie nata est de matre eadem incarnata divinitas. Et hoc distat inter unius Filii Dei duas generationes, quod in divina generatione nulla fuit humanitas; in humana generatione adunata fuit humanitati proprie nascenti divinitas. Si enim dixero, vel dicere voluero: Maria semper Virgo proprie genuit humanitatem, non proprie genuit divinitatem, videbitur sub aliquo modo hominem purum genuisse, quem nullo modo ita genuit, quia Verbum caro factum proprie genuit. » — Quoad *secundum*, certum est, neminem posse aliquem se anteriorem gignere secundum id, quo est anterior. At B. Virgo Deum peperit non secundum divinitatem, qua erat anterior, sed secundum humanitatem, qua erat posterior: eadem enim divina persona, quae ab aeterno habuit Patrem ratione naturae divinae sibi communicatae, in tempore habuit Mariam tanquam matrem, a qua naturam humanam accepit: quod *Alcimus Avitus* (2) sic expressit, dicendo: « Ante aevum de Patre, ex matre in tempore natus, seminis hinc expers omnino et temporis illinc: sic Virgo foecunda fuit, quae pondere casto Factorem portare suum, Dominumque perennem edere promeruit, dignoque agnomine dici Virgo Dei Mater. » — Respectu *tertii* respondemus, Mariam dici matrem Dei, quia illum genuit, qui est persona divina, non autem persona Patris, nec persona Spiritus sancti, sed persona Filii; nam *Verbum caro factum est*, quapropter Maria, nec mater Patris, nec mater Spiritus sancti dici potest, sed solum mater Filii Dei. Cum autem hic sit verus Deus, Maria recte dicitur Mater Dei; nam, ut observat *S. Thomas* (3), « hoc nomen Deus, quamvis sit commune tribus personis, tamen supponit quandoque pro sola persona Patris, quandoque pro sola persona Filii, vel Spiritus sancti; ut supra habitum est (4). Et ita cum dicitur: Beata Virgo est Mater Dei, supponit pro sola pers Filii incarnata. » In ipsa S. Scri

(1) Ep. ad Anat. § 17, (Bibl. Galland. tom. 11, p. 353). (2) Lib. 6 de laude castit.

(3) 3, q. 35, art. 4 ad 3
(4) Q. 16, a. 1 et 2.

nomen *Dei* absolute positum tribuitur ei, qui mortuus est iuxta illud: *In hoc cognovimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit* (1); et illud Pauli: *Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo* (2). Ergo eadem vox absolute et simpliciter tribui etiam potest ei, qui de Virgine natus est, cum eiusdem sit nasci et mori: et si ex citatis Scripturae locis non sequitur, Patrem mortuum esse, aut Spiritum sanctum sanguinem fudisse; etiam ex eo, quod Maria Mater Dei appelletur, non sequitur, ipsam matrem dicendam fore Patris et Spiritus sancti, cum vox, *Deus*, per Revelationem et Ecclesiam iam satis determinata sit.

Obi. V. Si Patres hincinde Mariam Deiparam, seu matrem Dei appellarunt, non ideo sequitur, ipsam genuisse personam divinam. Nam etiam mulier, quae filium peperit, qui postea presbyter fit, episcopus, aut rex, dicitur mater presbyteri, episcopi, aut regis, quamvis non ipsum presbyterum, episcopum aut regem pepererit. Eodem modo Maria dici potest Mater Dei, quia illum peperit, qui postea speciali quodam modo cum Verbo, seu Filio Dei coniunctus fuit.

Resp. Nulla mulier dicitur mater presbyteri, episcopi, aut regis, nisi ille, quem genuit, verus presbyter sit, verus episcopus, aut verus rex. Ergo etiam Maria non potest appellari Deipara, nisi ille, quem genuit, sit verus Deus. Neque ad hoc sufficit coniunctio moralis, quae fit per gratiam: alias etiam Elisabeth et omnes mulieres, filios gratia sanctificante ornatos habentes, dicendae essent matres Dei. — Ss. Patres, ut ex dictis constat, non solum Mariam matrem Dei appellant, sed et cum Apostolo dicunt, *Dei Filium factum ex muliere esse*, Verbum ex Maria carnem assumpsisse, in eius utero gestatum, ex ea natum esse etc., et sic satis ostendunt, quantum abhorreant a doctrina Nestorii, purum hominem ex Maria natum esse dicentis, cui postmodum Verbum moraliter unitum fuerit. Iuvat audire *Vincentium Lirin.*, qui postquam multa contra nefariam Nestorii haeresim dixisset, ita demum colligit (3): « Quae cum ita sint, absit ut quisquam S. Mariam divinae gratiae privilegiis et speciali gloria fraudare conetur. Est enim singulari quodam Domini ac Dei nostri, Filii autem sui munere verissime ac beatissime Theotocos confitenda; sed non eo modo, quo impia quaedam haeresis suspicatur, quae asserit eam Dei Matrem sola appellatione dicendam, quod eam scilicet pepererit hominem, qui postea, factus est Deus; sicut dicimus presbyteri matrem, aut episcopi matrem, non iam presbyterum, aut episcopum pariendo, sed eum generando hominem, qui postea presbyter, vel episcopus factus est. Non ita, inquam, S. Maria Theotocos, sed ideo potius, quoniam, ut supra dictum est, iam in eius sacrato utero sacrosanctum illud mysterium perpetratum est, quod propter singularem quamdam, atque unicam personae unitatem sicut Verbum in carne caro, ita homo in Deo Deus est. »

Nota 2. Eximia sunt encomia, quibus S. Ecclesiae Doctores divinam Mariae maternitatem extollunt. *S. Anselmus* (4) ait: « Quid amplius, quid ultra in Virgine requiris? — sufficit tibi, quod Mater Dei est. Complexus est itaque Evangelista omnia excellentiae argumenta, dum de Virgine ait: *de qua natus est Iesus*: in hoc clauditur quidquid dici de illa potest,

(1) 1 Io. 3. 16. (2) Act. 20. (3) N. 15.

(4) Serm. de B. Virgine.

si mille libri scriberentur. » *S. Bernardus* (1) ita B. Virginem alloquitur: « Quam familiaris ei (Filio Dei) fieri meruisti? In te manet, et tu in eo: vestis eum, et vestiris ab eo: vestis eum substantia carnis, et vestit ille te gloria maiestatis: vestis solem nube, et sole ipsa vestiris. » *S. Thomas* (2) inquit: « B. Virgo ex hoc, quod est Mater Dei, habet quandam dignitatem infinitam ex bono infinito, quod est Deus; et ex hac parte nihil potest fieri melius, sicut non potest aliquid melius esse Deo. » *S. Bonaventura* (3) scribit: « Maiorem mundum facere posset Deus, maius coelum facere posset Deus, maiorem Matrem, quam Matrem Dei non posset facere Deus. » Quodsi ex ipsius rationis praecepto quodlibet ens iuxta dignitatem suae naturae aestimare et amare oportet, quantus honor, qualisque amor a nobis Mariae Matri Dei impendendus est? — Rectissime sane agunt Catholici, Mariam venerando, eam laudibus extollendo, et varia ipsi devotionis obsequia praestando. Neque timendum est, quod per haec cultui ipsi Deo exhibendo aliquid subtrahatur. Nam obsequia pia Matri Dei praestita in gloriam Filii redundant, qui illam tanta dignitate decoravit. Ipsum autem Filium Dei parum honorat, qui erga Matrem eius frigidus et indifferens est.

III. *Christus nec etiam quoad humanam naturam est, aut appellari potest Filius Dei adoptivus.*

§ 296. Saeculo octavo *Felix* Episcopus Urgellitanus, et *Elipandus* Archiepiscopus Toletanus, quamvis admitterent, Christum ut Deum esse Filium Dei naturalem, docuerunt tamen Christum ut hominem esse, et appellari debere Filium Dei adoptivum. Haec propositio duplici sensu intelligi potest; nimirum vel ponendo in Christo duas personas, unam divinam et alteram humanam, ratione cuius sit filius Dei adoptivus, et haec est haeresis Nestorii; vel servata unitate personae, asserendo, Christum spectata illius humana natura a divinitate praecisa, seu *in abstracto* sumpta, appellari posse Filium Dei adoptivum; et hanc sententiam tenuerunt *Durandus*, *Scotus*, et aliqui scholastici non attendentes, quod filiatio et adoptio non cadant in naturam, sed in personam, et quod tota subsistentia humanitatis Christi sit persona divina Verbi, qua subsistentia sublata, neque existeret in rerum natura eiusmodi humanitas, aut certe non esset humanitas Christi: ex quibus rationibus merito haec *Durandi* et *Scoti* sententia a Theologis reiicitur et nonnullis etiam a Concilio *Francofurtiensi* damnata esse videtur (4). — Quidam putarunt, Felicem et Elipandum in posteriori sensu Christum Filium Dei adoptivum dixisse, et ab haeresi nestoriana immunes fuisse: huius opinionis fuerunt *Vasquez*, *Iuenin* et alii inter Catholicos pauci, sed multi Protestantes eandem defenderunt, ut latam a Conciliis et a Papa damnationem criminarentur. Ast gravissimi Theologi, ut *Petavius* (5), *Natalis Alex.*, *Berti*, *Billuart* (6), *Gazzaniga* (7) et alii ex coaevorum testimoniis invicte probarunt, Felicem et Elipandum in sensu nestoriano Christum esse Filium Dei adoptivum docuisse. *Hon. Tournely* (8) utriusque opinionis argumenta proponit, ac demum con-

(1) Serm. in Signum magnum etc.
(2) I, q. 25, art. 6 ad 4.
(3) In spec. c. 8.
(4) V. Billuart de Incarn. Diss. 21, a. 2 § 3.
(5) T. 4 l. 1 c. 22.
(6) L. c. § 2.
(7) Sect. 2, Diss. 2, cap 1 Pr. 1
(8) De Incarn. Q. 12. § 1.

cludit, certum et exploratum esse « duos illos Episcopos, caeterorum Haereticorum more, ita mentem suam ambiguitate verborum et arte multiplici involvisse, ut vix liquido eorum sensus dignosci possit. » — Quidquid autem sit de istorum mente, fidei dogma est, Christum agnoscendum esse ut unicum Filium naturalem Dei, existentem in duabus naturis, divina nempe et humana, quae simul hypostatice iunctae non sunt nisi unus Christus: hic idcirco etiam secundum naturam humanam nec est, nec appellari potest Filius Dei adoptivus, quia ipsius natura humana non subsistit nisi in unica persona Verbi. — Dogma istud a non paucis Theologis proponi solet, dicendo: Christus, qua homo, seu quatenus homo, non fuit Filius Dei adoptivus, sed naturalis: sed in hac propositione cavendum est, ne naturae humanae seorsim spectatae propria subsistentia, et naturalis filiatio divina attribuatur, et Christus dupliciter, - etiam ratione humanitatis - Filius Dei naturalis putetur; nam unica est in Christo persona, eaque divina, ac sensus propositionis est, quod Verbum subsistens in humanitate sit Filius Dei naturalis. Cl. *Billuart* (1), praefatam Theologorum propositionem explicans, dicit: « Certum est, Christum qua hominem in sensu materiali, et identico, seu per communicationem idiomatum esse Filium Dei naturalem, sicut certum est quod hoc sensu homo sit Deus: dicimus autem, Christum quatenus hominem etiam formaliter esse Filium Dei naturalem, sic tamen ut ly *quatenus* importet in recto, non naturam humanam, sed suppositum subsistens in natura humana, non reduplicative, alias sensus foret, quod esset Filius naturalis Dei, quia subsistit in natura humana, quod est falsum; sed specificative, ita ut sensus sit: Verbum subsistens in natura humana est Filius naturalis Dei, quod est verissimum, siquidem per assumptionem humanitatis non amiserit filiationem Dei naturalem. Et hoc sensu intelligendae sunt auctoritates S. Scripturae (2), Concilii Francofurtiensis et Patrum, quibus Christus qua homo Filius Dei naturalis dicitur; » Et Cl. *Perrone* (3) fidei dogma proponit et dicit: « Christus prout *hic homo* est in concreto, est Filius naturalis Dei, quia ob unionem hypostaticam eius humanitas subsistit in persona Verbi divini: » dein quaestionem scholasticam refert, utrum natura Christi humana *in abstracto* considerata possit adoptata dici nec ne; ac demum concludit: « Ex his colligimus, minus accurate a nonnullis auctoribus propositionem catholicam his verbis enunciari: *Christus qua homo, non fuit Filius Dei adoptivus, sed naturalis,* cum dici debuisset: *Christus qua hic homo, non est Filius Dei adoptivus, sed naturalis*, alioquin permiscetur dogma fidei cum quaestione mere scholastica. » — His praenotatis, *ex S. Scriptura*, *ex Traditione*, *et ex rationibus Theologicis* probatur, Christum esse Filium Dei naturalem, ipsumque etiam secundum naturam humanam nec esse, nec appellari posse Filium Dei adoptivum.

1. *Ex S. Scriptura* iam probatum est, Christum ut Deum esse *Filium Dei unigenitum*, *primogenitum*, *proprium*, seu naturalem (§ 100). Sed etiam secundum naturam humanam S. Scriptura nullibi Christum appellat Filium Dei adoptivum, quod iam observavit *S. Augustinus* l. c. Secundinum Manichaeum. c. 5. scribens:

(1) L. c. § 4 Sec. ratio.

(2) Rom. 8. (3) L. c. Art. 2 n. 401

« Lege itaque Scripturas, nunquam inveniens de Christo dictum, quod adoptione sit Filius Dei. » Imo ille idem Christus, qui ut homo visibilis apparuit, in S. Scriptura Filius Dei unigenitus et proprius vocatur. Io. I, 18 dicitur: *Deum nemo vidit unquam: unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit*, ergo ille idem, qui coelestem doctrinam ut homo in Iudaea et Galilaea praedicavit, dicitur *unigenitus Filius, qui est in sinu Patris*, id est, in ipsa essentia divina. Io. III, 16 legitur: *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret*, nempe in mortem pro salute mundi (1); sed mortem Christus ut homo subiit; hic est ergo *unigenitus*, seu unicus naturalis Filius Dei in oppositione ad adoptivos, quorum multi sunt. Porro de Christo a Ioanne baptizato Deus Pater dixit: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui* (2). — Petrus, ad Christum loquentem, et se filium hominis appellantem, dicit: *Tu es Christus Filius Dei vivi* (3); itaque Filius hominis est Filius Dei vivi, id est Filius Dei naturalis, qualem Petrus solum per revelationem divinam cognoscere potuit. Io. XX, 17 Christus ait: *Ascendo ad Patrem meum, et Patrem vestrum;* quae Iesu Christi distinctio inter Patrem suum et Patrem nostrum, vana et otiosa dici non potest sed manifeste innuit, non eodem modo Deum esse Patrem suum et Patrem nostrum, quia Christi Pater est per naturam, noster autem Pater per adoptionem: ita iam S. *Augustinus* hunc locum exposuit (4), dicens: « Non ait: *Patrem nostrum:* aliter ergo meum, aliter vestrum: natura meum, gratia vestrum. » Haec verba Christi contra aberrantes Episcopos Hispanos urgebat *Hadrianus* *Papa*, quoniam Christus secundum humanitatem ascensurus in coelum Deum Patrem suum naturalem in oppositione ad Patrem adoptantem vocavit. Paulus de aeterno Patre dicit: *Qui proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum* (5); ubi certe sermo est de Iesu Christo secundum humanam naturam, qui tamen *proprius*, idest naturalis Filius Dei nuncupatur. Ut enim observat *S. Thomas* in hunc locum (6): « Cum (Apostolus) supra de multis filiis mentionem fecisset, dicens: *Accepistis Spiritum adoptionis filiorum;* ab omnibus illis hunc filium separat, dicens: *proprio filio suo*, i. e. non adoptivo, ut haeretici mentiuntur, sed naturali, et coaeterno, *ut simus in vero Filio eius Iesu Christo* » (7). Ante Angelicum iam *S. Hilarius* (8), eadem Pauli verba allegans, ait: « Numquid, etiam nunc adoptionis in eo erit nuncupatio, in quo p[...]rietatis est nomen. » Quae quidem licet S. Doctor protulerit contra Arianos, una tamen simul Adoptianorum iugulum petunt.

2. *Ss. Patres* in eodem dogmate consentire, patet tum ex eorum dictis, quibus Christum verum Deum profitentur (§ 89), tum ex ipsorum testimoniis, quibus unam in Christo personam, eamque divinam agnoscunt (§ 294). His addi possunt etiam loca eorundem, quibus aperte adoptionem a Christo excludunt, eumque in duabus naturis subsistentem Filium Dei naturalem esse docent. *S. Irenaeus* (9) inquit: « Cum interrogasset, *quem dicant homines esse filium hominis?* Petrus tum respondit: *Tu es Christus, Filius Dei vivi:* et cum laudatus esset ab eo, quoniam *caro et sanguis non revelavit* ei, *sed Pa-*

(1) Io. v. 14, 15. (2) Matth. 3, 17.
(3) Matth. 16, 16. (4) Tract 121 in Io.
(5) Rom 8, 32. (6) Lect. 6.
(7) 1 Io. 5, v. ult. (8) L. 6 de Trinit.,
(9) L. 3. adv. haer. c. 20.

ter, *qui est in coelis*, manifestum fecit, quoniam Filius hominis hic est Christus Filius Dei vivi.» *S. Hilarius* l. 3 de Trin. n. 11 ait de Christo: «Non solum nomine contestatus est, esse se Filium, sed et proprietate, qua dicitur tuum. Multi enim nos Filii Dei; sed non talis hic Filius est: Hic enim et verus, et proprius est Filius, origine, non adoptione; veritate, non nuncupatione; nativitate, non creatione.» Ibid l. 6, n. 45 dicit: « Apostolus volens charitatem erga nos Dei ostendere, ut magnificentia Dei dilectionis ex comparationis genere nosceretur, non pepercisse Deum proprio Filio suo docuit: non utique pro adoptandis adoptato, neque pro creatis creaturae, sed pro alienis suo, pro nuncupandis proprio.» *S. Athanasius* (1) scribit: « Filius unus est. Quapropter errant, qui dicunt, alium esse, qui passus ut Filius, et alium, qui passus non est.» Idem (2) ait: « Propterea taceant, qui aliquando dixerunt eum, qui ex Maria processit, non esse ipsum Christum, et Dominum, et Deum. Nisi enim Deus esset, quinam statim, ac ex Maria prodiit, vocatus est Emmanuel, quod est interpretatum Nobiscum Deus.» *S. Gregorius Naz.* (3) ita de Christo disserit: « Si quis divinitatem in eo, velut in propheta, per gratiam operatam fuisse, non autem secundum essentiam copulatam fuisse, atque copulari dixerit, a praestantiori afflatu vacuus sit, imo contrario impleatur. — Si quis eum ex operibus perfectum fuisse, aut post baptismum, vel resurrectionem ex mortuis in filium adoptatum dixerit, quemadmodum quos Graeci adscriptitios inducunt, anathema sit.» — *S. Gregorius Nyss.* (4) scribit: « Qui Apollinaris patrocinantur dogmatibus - obiiciunt, quosdam ex Ecclesia catholica duos in suo dogmate filios agnoscere, alterum naturalem, alterum, qui adoptione postmodum accessit. Quod nescio, a quonam audierint, aut cum qua persona luctentur. Nam hactenus neminem novi, qui talia perperam effutiret.» *S. Ambrosius* (5) ait: « Ecclesiastica fide et Dei Patris, et David idem atque unus est Filius.» *S. Damasus I* (6) inquit: « Anathematizamus etiam eos, qui duos filios esse profitentur, unum ante saecula, et alterum post carnis assumptionem ex Virgine.» *S. Hieronymus* (7), ad illa verba: *Qui descendit, ipse est et qui ascendit super omnes coelos*, haec adnotat: « Hic locus adversus Ebionem et Photinum vel maxime facit... nec non et contra eos, qui duos filios insano errore confingunt, Filium videlicet Dei, et filium hominis. Ecce hic apertissime dicitur, quod ipse sit ascendens, atque descendens... Sic unum et Dei, et hominis Filium confitemur.» *S. Augustinus* Tract. 7 in Ioan. (8) ait: « Oportebat ergo, ut ille baptizaret, qui est Filius Dei unicus, non adoptatus. Adoptati filii ministri sunt unici. Unicus habet potestatem, adoptati ministerium.» Et in Enchir. (9) inquit: « Cum esset unicus Dei Filius non gratia, sed natura, ut esset etiam plenus gratia, factus est et hominis filius: idemque ipse utrumque ex utroque unus Christus.» *Leporius* in libello emendationis, cui Africani Episcopi subscripserunt, n. 6 (10) inter alia dicit: « In hoc maxime fides nostra consistit, ut credamus unicum Filium Dei, non adoptivum, sed proprium.» *Faustinus* (11)

(1) L. 1, c. Apollin. n. 12.
(2) In Epist. ad Epictetum.
(3) Ep. 101, ad Cledon. 1 n. 5.
(4) Lib. c. Apollinar. (5) L. 5, de fide c. 3.
(6) In Ep. ad Paulin. Antioch.
(7) In cap. 4 Ep. ad Ephes.
(8) N. 4. (9) C. 35, n. 10.
(10) In Bibl. Galland. l. 9. (11) In l. c. Arian

dogma catholicum praeclare probat ex Matth. III, 17, dicens: « Certe Moyses, et Elias pariter videbantur cum eo loquentes, quos utique de adoptione factos esse filios Dei negare non potes. Et quomodo de solo Christo vox divina testatur, dicens: *Hic est filius meus dilectus* etc.? si enim et Christus de adoptione filius est, cum staret inter duos filios adoptivos, dixisset utique: et hic filius meus est, ne Christus solus filius esse crederetur. At cum dixit: *Hic est filius meus dilectus*, adoptionis filios separavit, ut proprietas vorae nativitatis in Christo solo Filio crederetur. » *S. Gregorius M.* (1) de Christo dicit: « Omnes, qui in fide Deo nascuntur, superat, quia non ut caeteros adoptio, sed natura illum divinitatis exaltat, qui etsi humanitate caeteris apparuit similis, divinitate tamen mansit super omnia singularis. » Eandem doctrinam proponunt *S. Cyrillus Alex.* (2), *Cassianus* (3), *Gennadius* (4), *S. Fulgentius* (5), *Vigilius Taps.* (6), ac alii apud *Petav.* (7). — Dogma autem catholicum a Felice et Elipando impugnatum strenue defenderunt *Beatus* Presbyter Astroganus, *Etherius* Ep. Uxamensis, *Paulinus* Patr. Aquileiensis, *Alcuinus*, *Agobardus* Ep. Lugdunensis, et *Hadrianus I. R. P.* — Adoptianorum errorem etiam condemnarunt *Concilia*, nempe *Narbonense* anno 788, *Foroiuliense* a. 791, *Ratisbonense* a. 792, et *Froncofurtiense* anno 794 habitum, quod decretum fecit, ab *Hadriano* R. P. et universa Ecclesia approbatum: *Christum in utraque subsistentem natura Filium Dei proprium et naturalem esse, non adoptivum.* Idem confirmavit Concilium *Romanum* sub Leone III a. 799.

(1) L. 1 Mor. c. 6.
(2) In Dialogo de uno Christo.
(3) L. 2. de incarn. c. 6.
(4) De eccl. dogm. c. 2.
(5) Lib. 3, ad Trasim. c. 6.

3. *Ratio theologica* petitur ex ipsa notione adoptionis, quae Christo ex nulla parte applicari potest. Adoptio enim iuxta definitionem non solum a Theologis, sed etiam a Iurisperitis communiter receptam, est personae extraneae in filium et haeredem gratuita assumptio. Ergo Christus neque secundum naturam divinam, neque secundum naturam humanam adoptari potuit: non secundum naturam divinam, quia secundum hanc est quidem persona, sed non persona extranea, verum Filius Dei naturalis, proprius, Patri consubstantialis, ab aeterno genitus, non secundum naturam humanam, quia haec a primo existentiae suae momento Verbo hypostatice unita propriam, seu individuam subsistentiam nunquam habuit, nec personam humanam constituit, quae ideo adoptari non potuit. Eandem rationem ita proponit *S. Thomas* (8) dicens: « Filiatio proprie convenit hypostasi, vel personae, non naturae... In Christo autem non est alia persona, vel hypostasis, quam increata, cui convenit esse filium per naturam. Dictum est autem (9), quod filiatio adoptionis est participata similitudo filiationis naturalis. Non autem recipitur, aliquid dici *participative*, quod *per se* dicitur. Et ideo Christus, qui est Filius Dei *naturalis*, nullo modo potest dici adoptivus. » Demum concludit, illos tantum Christum filium adoptivum dicere posse, qui duas in ipso admittunt personas.

Nota 1. Ad Theologiae polemicae munera adimplenda, difficultates, quae doctrinae catholicae opponi videntur, enodare, et Adoptianorum obiectiones diluere oportet.

(6) L. 5, contra Eutych. et Nestor.
(7) De incarn. lib. 7, cap. 6.
(8) 3, q. 23, art. 4. (9) Art. praec.

Obi. I. Apostolus docet, homines per adoptionem fieri filios Dei, et ideo conformes imaginis Christi, eius fratres, et cohaeredes. Ait enim: *Si autem filii, et haeredes, haeredes quidem Dei, cohaeredes autem Christi* (1); et: *Quos praescivit, et praedestinavit conformes fieri imaginis filii sui: ut sit ipse primogenitus in multis fratribus* (2). Necesse ergo est, ut Christus sit filius adoptivus, quoniam alias non posset dici primogenitus inter filios adoptivos, neque isti possent conformes ipsius imagini, eiusque fratres et cohaeredes appellari.

Resp. Verba Pauli nihil aliud significant, quam nos per gratiam assumptos ad adoptionem filiorum Dei factos esse *cohaeredes Christi*, seu participes illius haereditatis, quae Christo non per adoptionem, sed per naturalem filiationem convenit. Quemadmodum si Pater filium habens naturalem, assumat personam extraneam, eamque adoptet in filium, hic adoptivus filius erit filio naturali cohaeres. Dicitur porro Christus *primogenitus in multis fratribus* non quod sit adoptivus Dei filius per gratiam sicuti nos sumus, sed aliis de causis; nempe quia prior est omnibus hominibus tempore, utpote ab aeterno genitus, quia prior est omnibus creaturis honore ac dignitate, cum sit consubstantialis Patri, et quia sicut antiquitus primogenitus erat haeres bonorum paternorum, ac distributor, ita Christus est haeres universorum, et homines per ipsum capiunt haereditatem salutis. Ideo Paulus ipse Christum ab adoptivis filiis distinguit, quos non aequales Christo, sed conformes, seu similes dicit imagini ipsius.

Obi. II. Paulus de Christo scribit: *Qui praedestinatus est Filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis* (3); per praedestinationem autem intelligit adoptionem, quae fit per gratiam iuxta illud: *Praedestinavit nos in adoptionem filiorum* (4); hoc sensu etiam Christus *praedestinatus* dicitur, quod patet ex additis verbis: *in virtute secundum spiritum sanctificationis.* Cum autem haec praedestinatio, quae non est nisi adoptio in filium, non possit de natura divina intelligi, intelligenda erit de natura humana, ut secundum hanc sit filius Dei adoptivus. Ideo *S. Augustinus* l. de praedest. Ss. (5) dicit: « Ipsum Dominum gloriae, in quantum homo factus est Dei Filius, praedestinatum esse didicimus: » et tract. 105 in Io. (6) ait: « Quisquis igitur filium Dei praedestinatum negat, hunc eundem filium hominis negat. »

Resp. Ad hanc obiectionem duplex datur responsio, quoniam duplici modo verba Pauli exponuntur. Plerique graeci Patres non immerito legunt: *qui pronunciatus, seu declaratus est Filius Dei* (7); nam vox: ὁρίζειν non solum significat definire et decernere, verum etiam certo pronunciare et declarare. Syriaca Versio habet: *et agnitus est Filius Dei.* Aethiopica: *quem declaravit esse Filium Dei. S. Chrysostomus* (8) ita hunc locum exponit: « Qui *declaratus est* miraculis, quae edidit, magnum potentiae argumentum praebens. » Eodem modo locum interpretantur *Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius*, et alii, quorum scholia in hunc locum citat *Erasmus.* Haec interpretatio etiam textus apostolici scopo congruit. Vult enim Apostolus hic demonstrare, eum, qui veram ex semine David progenitam carnem assumpsit, declara-

(1) Rom. 8, 17. (2) Ibid. v. 29.
(3) Rom. 1, 4. (4) Ephes. 1, 5.

(5) Cap. 15. (6) N. 8 (7) Rom. 1, 4.
(8) Hom. 1. in Ep. ad Rom

tum fuisse naturalem Filium Dei, tribus potissimum argumentis, nempe *in virtute*, seu per potentiam miraculorum; per *sanctificationis Spiritum*, peccata remittendo, Spiritum sanctum conferendo; et per *resurrectionem mortuorum*, qua se, et alios suscitavit a mortuis. Haec interpretatio Graecorum valde naturalis, et aptissima est, ad omnem difficultatem penitus removendam. — Ast Patres latini cum Vulgata legunt: *qui praedestinatus est Filius Dei*. Nam probabile est olim in textu graeco lectum fuisse non ὁρισθέντος, sed προορισθέντος quae vox idem est ac *praedestinati*: et revera ita legunt *S. Irenaeus* (1), *Origenes* (2), *S. Epiphanius* (3). Porro in S. Scriptura etiam verbum ὁρίζειν saepe sumitur pro praedestinare, ut videre est Luc. XXII, 22, Act. II, 23, et X, 42, et in eodem sensu sumitur etiam a profanis Scriptoribus, ut ostendit *Guil. Budaeus*. — Recte ideo ipse Christus *praedestinatus Filius Dei* dicitur. Ex hac autem propositione nullatenus sequitur, Christum esse filium Dei adoptivum, quod ex ipsa Christi praedestinatione rite intellecta patebit. Christus enim ut homo praedestinatus fuit, sed non ad gratiam adoptionis, verum ad gratiam unionis hypostaticae duarum naturarum, quae fieri debebat in tempore, et per quam Deus factus est homo, et homo Deus. Hoc sensu praedestinatio Christi non potest negari, quin et ipsum Incarnationis mysterium e medio tollatur. Quidquid enim in tempore completur, praesertim si beneficium Dei sit, et ad communem utilitatem praeordinatum, illud absque omni dubio fuit in aeterna Dei praescientia, ac praefinitione dispositum. Si ergo Christus Dominus non fuit praedestinatus Filius Dei, nec in tempore conceptus erit et natus, aut saltem non erit id singulare beneficium, et gratiae donum maximum ac praestantissimum. Et hoc docet *S. Augustinus*, cum Dominum gloriae praedestinatum dicit, et addit: « Quisquis igitur Filium Dei praedestinatum negat, hunc eundem filium hominis negat. » Idem docet *S. Thomas* (4), dicens: « Praedestinatio proprie accepta est quaedam divina praeordinatio ab aeterno de his, quae per gratiam Dei fienda sunt in tempore. Est autem hoc in tempore factum per gratiam unionis a Deo, ut homo esset Deus, et Deus esset homo. Nec potest dici, quod Deus ab aeterno non praeordinaverit, hoc se facturum in tempore: quo sequeretur, quod divinae menti aliquid de novo accideret. Et ideo oportet dicere, quod ipsa unio naturarum in persona Christi cadat sub aeterna Dei praedestinatione, et ratione huius Christus dicitur esse praedestinatus. » — Quaeri autem potest, quale sit huius praedestinationis subiectum, cum in Christo unica persona sit, eaque divina, quae praedestinari non potest? — Nonnulli ex Scholasticis reposuerunt, subiectum illud esse naturam humanam, non personam Verbi; quia scilicet humanae naturae facta est haec gratia, ut uniretur Filio Dei in unitate personae. At *S. Thomas* (5) negat, praedestinationis subiectum dici posse naturam humanam: — « Primo quidem ratione communi; non enim dicimus, naturam alicuius praedestinari, sed suppositum, quia praedestinari est dirigi in salutem, quod quidem est suppositi agentis propter beatitudinis finem. Secundo ratione speciali; quia esse Filium Dei non convenit humanae naturae: est enim haec falsa: *humana*

(1) L. 3, c 18. (2) L. 2, Periarch. c. 4.
(3) In Haer. 16. (4) Q. 24, a. 1.

(5) L. c ad 2.

natura est Filius Dei.... Relinquitur ergo, quod praedestinatio attribuatur personae Christi, non quidem secundum se, vel secundum quod subsistit in divina natura, sed secundum quod subsistit in humana natura. Unde cum dixisset Apostolus: *qui factus est ei ex semine David secundum carnem*, subiunxit: *qui praedestinatus est Filius Dei in virtute*, ut daret intelligere, quod, secundum hoc quod est factus ex semine David secundum carnem, est praedestinatus Filius Dei in virtute; quamvis enim sit naturale illi personae secundum se consideratae quod sit Filius Dei in virtute; non tamen est ei naturale secundum humanam naturam, secundum quam hoc sibi convenit per gratiam unionis. » Iuxta hanc declarationem praedestinatio Christi non est nisi aeternum Dei decretum de Incarnatione Verbi in tempore perficienda, ob quam idem esset filius hominis, et filius unigenitus Dei. Et exinde patet, ex hac doctrina nullatenus sequi, Christum secundum humanam naturam esse Filium Dei adoptivum; iuxta aeternum enim Dei decretum natura humana hypostatice debuit Verbo uniri ita ut per se non subsistat, rationem personae in se non habeat, ac proinde non possit adoptari (1).

Obi. III. Iuxta omnes Theologos, homines per gratiam habitualem, seu sanctificantem fiunt filii Dei adoptivi, quapropter filiatio Dei adoptiva est effectus formalis gratiae habitualis; atqui in Christo fuit gratia habitualis, quia dicitur *plenus gratiae* (2): ergo ipse fuit etiam filius Dei adoptivus.

Resp. Certum omnino est, homines per gratiam sanctificantem constitui filios Dei adoptivos, quia per illam Deo fiunt cari, grati, atque ideo participes divinae naturae. Sed negandum est, quod filiatio Dei adoptiva sit effectus formalis primarius, seu essentialis et inseparabilis gratiae sanctificantis. Etenim gratia est qualitas absoluta, filiatio autem est relatio; unde filiatio non potest esse effectus formalis, saltem primarius gratiae, sed eius effectus formalis primarius est reddere subiectum Deo gratum et carum; unde gratia sanctificans communiter dicitur charitas Dei diffusa in cordibus nostris, ex qua dein filiatio adoptiva sequitur. Potest autem forma esse sine ullo effectu formali secundario, maxime quando subiectum est illius incapax, ut contingit in praesenti; quia nempe ad adoptionem requiritur, quod persona adoptata sit extranea adoptanti. Verbum autem est *apud Deum*, *in sinu Patris* (3), et Filius eius naturalis; unde non potest esse Filius adoptivus. Neque ideo Christo aliquid subtrahitur, sed recte dicitur *plenus gratiae*, nam gratia unionis hypostaticae multo maior et nobilior est, quam sola gratia adoptionis. Unde *S. Augustinus* (4) dicit: « Praedestinata est ista humanae naturae tanta, et tam excelsa subvectio, ut quo attolleretur altius non haberet. » Summam etiam charitatem erga Filium suum hominem factum Deus Pater manifestavit, dum de solo Christo, inter Moysen et Eliam filios adoptivos, stante, dixit: *Hic est Filius meus dilectus*, *in quo mihi complacui* (5).

Obi. IV. In Christo duae sunt generationes: una aeterna ex Patre, altera in tempore ex matre; ergo in ipso sunt etiam duae filiationes: per primam Christus est Filius natura-

(1) Cf. Berti de disc. theol. l. 27, c. 3.
(2) Io. 1, 14.
(3) Io. 1.
(4) L. de Praedest. Ss. c. 15.
(5) Matth. 3. 17.

lis Patris aeterni, per secundam est Filius Mariae, imo et Filius naturalis Davidis, qui expresse *eius pater* (1) nominatur, ergo ut homo non est Filius naturalis Dei, sed adoptivus, quia unus homo duos patres naturales habere nequit. Id confirmatur ex eo, quia humanitas Christi non est genita ex substantia Dei, et in similitudinem naturae divinae, sed ex substantia matris, et in similitudinem hominum (2). Ergo Christus ut homo non est Filius naturalis Dei, sed adoptivus.

Resp. Ex eo, quod in Christo duae sunt generationes, non sequitur, etiam duas esse filiationes; nam utriusque generationis idem est terminus, nempe divina persona Verbi, quae procedit a Patre secundum naturam divinam per aeternam generationem, procedit vero a Matre per generationem carnis assumptae: utraque autem generatione unus existit Filius Dei. Ideo etiam Maria non mater personae humanae, sed mater personae divinae, seu unigeniti Filii Dei, seu *Deipara* dicitur, quo nomine in sententia adversariorum decorari non posset. — Christus autem filius Davidis, et hic eius pater ideo tantum dicitur, quia Christus carnem ex B. V. Maria, quae fuit ex stirpe Davidis, sumpsit, quamobrem David inter progenitores Christi numerari potest: at vero David naturalis pater Christi nequaquam dici potest, quia B. Virgo fructum ventris sui absque opera viri concepit et edidit. Ergo Christus etiam qua homo alium patrem naturalem non habuit, quam coelestem, cum una fuerit in Christo persona, eaque divina, quam Deus Pater genuit. Denique ut Christus, qua hic homo, seu qua Verbum incarnatum sit naturalis Dei Filius, necesse non est, ut humanitas Christi ex Dei substantia sit genita, sed satis est, quod tota Christi persona genita sit ex substantia Dei Patris: sicut homo naturalis dicitur patris sui filius, quamvis anima a patre non sit genita. Ipsi etiam Catholici admittunt et docent, non vi generationis aeternae, sed vi unionis hypostaticae factum esse, ut natura humana coniungeretur Verbo in unitate personae quae est, et semper manet naturalis Filius Dei.

Obi. V. Plures Ss. Patres Iesum Christum Filium Dei *adoptivum* appellare non dubitarunt. *S. Irenaeus* (3) ait: « Qui Filius Dei est, filius hominis factus est, ut, adoptionem percipiens, fiat filius Dei. » *S. Hilarius* (4) de Christo dicit: « Potestatis dignitas non amittitur, dum carnis humilitas adoptatur. » *S. Cyrillus Alex.* (5) ita de Christo loquitur: « In Filium adscriptus est Dei, adoptatus nobiscum. » *S. Isidorus* (6) de Christo inquit: « Unigenitus autem vocatur secundum divinitatis excellentiam, quia sine fratribus; primogenitus secundum susceptionem hominis, in qua per adoptionem gratiae fratres habere dignatus est, de quibus esset primogenitus. » Similia habent *Marius Victorinus*, *S. Augustinus*, *S. Ildephonsus* (7) etc.

Resp. Huic difficultati opponimus citata iam n. 2, Ss. Patrum etiam *S. Irenaei, S. Hilarii, S. Augustini*, et aliorum testimonia, in quibus Christum ut Filium Dei naturalem profitentur, et adoptionem excludunt. Quodsi nonnulli Patres *adoptionem* Christo attribuunt, hanc vocem in sensu latiori, seu improprio sumunt pro *susceptione*, seu *assumptione* naturae humanae in consortium divinae sub unitate personae. Latinis

(1) Luc. 1, 32. (2) Phil. 2. (3) L. 3, c. 21.
(4) L. 2 de Trin. n. 27. (5) Dial. 3.
(6) L. 7 Etymol. c. 2. (7) In Liturgia.

quippe scriptoribus idem saepe est adoptare ac *eligere*, *adsciscere*, *suscipere*, atque *assumere*, quidquid tamen illud sit, quod adsciscitur sive filius, sive quidvis aliud. Unde *Cicero* in Verrem: « Quem sibi illa in defensorem sui iuris..... adoptavit, » hoc est elegit, assumpsit, destinavit; et *Ovidius* canit: « Fac ramus ramum adoptet, » i. e. cum ramo iungatur. Si vero Patres, de adoptione proprie dicta loquentes, humanae Christi naturae eam vocem accommodarunt, ut *S. Augustinus* et *Facundus* Hermianensis, qui *gratia* hominem in Christo Filium Dei factum asseruerunt, de causa, seu ratione remota naturalis filiationis Christi hoc dixisse intelligendi sunt, quia gratia provecta est ad hoc humana natura, ut in personae cum Verbo consortium adhiberetur (1). Alterutra igitur admissa expositione huius vocis, apte omnium patrum dicta, quae difficultatem primo intuitu facessere videntur, explicantur. — Sed et ad singula loca obiecta singularis responsio dari potest. Et quantum ad *S. Irenaeum* evidens est ex iis, quae praecedunt, et quae subinde pertexit, quod ait: « ut adoptionem percipiens fiat filius Dei, » non ad Christum referendum esse, sed ad homines, quos redemit, et quibus potestatem dedit, filios Dei fieri: nec obscure Irenaei sensum demonstrat praesentis temporis verbum: *fiat;* nam, si de Christo accipiendum esset, adhibuisset praeteritum: ideo idem locus Irenaei in textu graeco apud *Theodoretum* (2) ita legitur: « Ob eam causam-Filius Dei filius hominis factus est, ut homo-adoptionem consecutus Filius Dei efficeretur. » — Quod *S. Hilarium* attinet, graves auctores, ut *Vasquez*, *Germonius*, *Sardagna* (3) defendunt, textum Hilarii corruptum fuisse, et pro *adoptatur* legendum esse *adoratur:* et certe negari non potest, hanc posteriorem vocem in multis codicibus saeculo octavo lectam fuisse, quoniam alias, ut observat Cl. *Berti*, non potuisset *Felix* Urgellitanus, qui priorem vocem citaverat, tam audacter et publice de textus corruptione accusari. Ast tametsi, ut cum aliis criticis vult *Petavius*, legendum sit *adoptatur*, nil contra doctrinam catholicam inferri potest. *S. Hilarius* enim utitur verbo *adoptare* pro *assumere*, ita ut sensus sit: « Potestatis dignitas non amittitur, dum humilitas carnis *assumitur:* » ita ad textum obiectum iam respondit *S. Thomas* (4), dicens: « Sicut filiatio non proprie convenit naturae, ita nec adoptio. Et ideo cum dicitur, quod carnis humilitas adoptatur, impropria est locutio, et accipitur ibi adoptatio pro unione humanae naturae ad personam Filii. » — Cum *S. Cyrillus Alex.* Christum dicit « adoptatum nobiscum, » non intelligit adoptionem veram humanae naturae, quam contra Nestorium constanter negavit, sed *assumptionem* humanitatis in unitatem personae; dicit enim: « Cum forma nostra assumpta velut unus ex nobis *in Filium adscriptus est Dei*, adoptatus nobiscum, et propter nos; *ille verus*, *et germanus*, ut et nos propter ipsum filii, supernaturalis gloriae simus participes. » Ubi statim magnum discrimen ostendit inter nostram et ipsius filiationem; sed et gratiae simul adscribere videtur hypostaticam naturae humanae unionem cum Verbo, ex qua pro nobis adoptionis gratia profluxit. — Etiam verba *S. Isidori* ita intelligenda sunt, ut non

(1) Cf. Petav. l. 7 de incarn. c. 4, n. 5 et 6.
(2) Dial. 1.

(3) T. 1, a. 3, contr. 8, n. 256 etc.
(4) 3. q. 23, a. 4 ad 1.

alius eorum sensus sit, quam Filium Dei per susceptionem humanitatis nobis promeruisse gratiam adoptionis, qua sumus Filii Dei, haeredes et cohaeredes Christi, quam explicationem ipse indicat, dum dicit: « in qua susceptione scilicet hominis, per adoptionem gratiae, » quam nobis promeruit, « fratres habere dignatus est. » Caeterum in eodem loco *S. Isidorus* unam in Christo personam fatetur, inquiens: « Sic autem Dei Filio iuncta est humana natura, ut ex duabus substantiis fieret una persona utique Filii Dei naturalis. » Liturgicae Ecclesiae Toletanae preces, in quibus « adoptivi hominis passio » et « adoptio carnis » commemoratur, a Patribus Francofurtiensibus improbatae fuerunt, eo quod a Liturgiis aliarum Ecclesiarum, et praecipue Ecclesiae romanae discordarent; sed tamen Theologi observant, illas preces catholice explicari posse de *assumptione* humanae carnis a Verbo facta.

Nota 2. Quamvis Christus, ut Filius Dei naturalis, non possit esse Filius Dei adoptivus, ipse tamen nobis gratiam promeruit, ut filii Dei adoptivi esse possimus. Cum enim per incarnationem in terram venisset, *quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius* (1). Hanc gratiam admirans, Apostolus Christianis acclamat: *Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur, et simus* (2). Et sane haec gratia nunquam satis aestimari et laudari potest: Filius enim Dei adoptivus est Deo gratus et carus, consors divinae naturae, genuina imago Patris, membrum vivum Christi, templum sacrum Spiritus sancti, aeternae et beatissimae beatitudinis haeres. Nam, ait Paulus: *Si autem Filii, et haeredes; haeredes quidem Dei, cohaeredes autem Christi* (3). Ast probe attendenda sunt etiam verba, quae idem Apostolus addit: *Si tamen compatimur, ut et conglorificemur*. Ergo carnem cum concupiscentiis crucifigentes, et in via mandatorum divinorum ambulantes, Christi vestigia sequi debemus, ut thesaurum, quem portamus in vasis fictilibus, conservemus, et ad sempiternam cum Christo gloriam perveniamus. Stultissimus, nequissimus et miserrimus est dicendus, qui ob bonum terrenum, aut caducam voluptatem gratiam adoptionis perdit, quae sola ipsi summam dignitatem, aeternas divitias et ineffabilia gaudia comparare valet.

(1) Io. 1, 12. (2) 1 Io. 3, 1. (3) Rom. 8, 17.

IV. *Quaestiones huc spectantes.*

§ 297. Variae quaestiones, quae cum praecedentibus dogmatibus intime coniunguntur, a Theologis in tractatu de una Christi persona, aut quandoque etiam alibi moveri et solvi solent. Quaestiones istae adiaphorae et inutiles non sunt, sed illas discutere oportet, tum ut completa doctrinae de incarnatione intelligentia obtineatur, tum ut falsis ab haereticis, et praecipue ab Adoptianis, inde deductis consectariis, via praecludatur, tum ut nonnulla Ss. Patrum dicta et Conciliorum decreta legitime intelligantur.

QUAEST. I. *An Christus dici possit servus Dei.*

§ 298. In hac quaestione solvenda tum Patres, tum Theologi penitus discordare videntur, cum alii Christum Dei servum dici posse negent, alii autem affirment. Ast dissentientes hae sententiae facile conciliari possunt, si cum *Petavio* (4), *Tournely* (5)

(4) L. 7, c. 9. (5) Q. 12, § 2.

et aliis Theologis diversa huius vocabuli *servi* significatio spectetur, et probe attendatur, duplici modo quemdam alterius servum esse posse, nimirum *stricte seu proprie*, et *late seu improprie*. Servus in sensu stricto et proprio est ille, qui non est sui iuris, sed domini, ad cuius haereditatem et bona nullum habet ius, cum sit persona extranea. Servus in sensu lato, seu improprio dicitur ille, qui dependentem habet naturam, qui alterius voluntati obtemperat, eique subditus est: sic etiam filii dicuntur patri servire, dum ipsi obediunt, et iniuncta opera exequuntur. Posita hac distinctione, duae sententiae statui possunt, quae ambae catholicae sunt, nempe: Christus in sensu stricto et proprio non potest dici servus Dei: sed in sensu lato et improprio recte dicitur servus Dei. Atque ideo nulla est inter Patres contradictio, cum alii in priori sensu negarunt, alii in posteriori sensu affirmarunt, Christum servum Dei appellari posse. Id clarius patebit, si utriusque sententiae momenta expendantur.

1. Cum Iesus Christus etiam cum natura humana, quam hypostatice secum coniunxit, sit Filius Dei naturalis, et vi originis suae habeat ius ad bona et haereditatem Patris, satis manifestum est, ipsum in sensu stricto et proprio servum Dei nec esse, nec appellari posse. Ideo Paulus Angelos quidem *ministros* (1) nominat; de Christo autem, qui genitus est a Patre, inquit: *Tanto melior Angelis effectus, quanto differentius prae illis nomen haereditavit* (2). Et ibid. scribit: *Moyses quidem fidelis erat in tota domo eius tanquam famulus... Christus vero tanquam filius in domo sua* (3); ex qua comparatione satis patet, Christum non ad instar Moysis famulum, vel servum dici posse. Cum Apostolo consentiunt etiam Ss. Patres. *S. Dyonisius Alex.* (4) aperte negat, « Christum, qui natura dominus erat, fuisse natura servum. » *S. Augustinus* in Homil. 39, quam laudant Patres Francofurtienses in epist. synod., diserte scribit: « Dominus noster etiam in forma servi non servus, sed in forma etiam servi dominus fuit: » quod idem insinuat Tract. 3 in Ioan. — *Theodoretus* (5) Eranisten redarguit, « quod corpus Christi nominaverit stolam, et creaturam, et instrumentum, nec non vocaverit servum, quod nullus nostrum antea ausus erat dicere. » *S. Io. Damascenus* (6) inquit de Christo: « Sciendum est, eum ne servum quidem dicere nobis licere, » cuius sententiae rationem dans, ait: « Siquidem servitutis et dominationis vocabula non naturae sunt indicia, sed ex eorum genere, quae sunt ad aliud, quemadmodum paternitatis et filiationis nomina, » id est, non in naturam cadunt, sed in solam personam; persona autem Christi, cum sit divina, nequaquam serva dici potest. His merito adiungi possunt ii omnes, qui contra Felicem et Elipandum scripserunt, ut *Etherius*, *Alcuinus* etc. Concilium *Francofurtiense* in epist. synod. dicit: « Si Deus verus est, qui de Virgine natus est, quomodo tunc potest adoptivus esse, vel servus? Deum enim nequaquam audetis confiteri servum, vel adoptivum. » *S. Hadrianus I* (7) ait: « Adoptivum eum filium quasi purum hominem, et, quod pudet dicere, servum eum impii, et ingrati tantis beneficiis liberatorem nostrum non pertimescitis venenosa

(1) Hebr. 1, 7. (2) Ib. v. 4. (3) Heb. 3, 5.
(4) In Epist. ad Paulum Samos. Resp. ad quaest. 7. (5) Dialog. 2.
(6) L. 3 de fide c. 21.
(7) In sua Epist. ad Episcopos Hispaniae

fauce susurrare. Cur non veremini, queruli obtrectatores, Deo odibiles, illum servum nuncupare, qui vos a servitute diaboli liberavit? » — Recte igitur etiam gravissimi Theologi, ut *Vasquez*, *L'Herminier*, *Thomassinus*, et alii propugnant, Christum etiam ut hominem in sensu stricto et proprio Dei servum appellari non posse. Ipse *Petavius* l. c. (1), postquam multa de praefata distinctione disseruit, ita concludit: « Si proprie loqui volumus, neque Christus, neque homo subsistens in Deo, servus nominari debet; quoniam *servi* vocabulum ex usu et proprietate nominis ad personam refertur, et ad actum velut secundum (id est ad praesentem et actualem suppositi statum); quem in Christo removet, excluditque persona Verbi in creatae ac revera servae vicem, locumque succedens. » — « Etsi enim, ait Cl. *Perrone*, humana Christi natura, utpote creata res, secundum se naturali obnoxia esset servituti, attamen, cum ipsa ne uno quidem momento sibi relicta fuerit, sed in verbo semper substiterit, omnem propterea servitutis rationem ita amisit, ut domini potius quam servi natura sit appellanda, prout Dominus, Deus, ac Dei Filius Christus ut homo in novo foedere constanter appellatur, et in fidei nostrae symbolis (2).

2. Quamvis Christus in sensu stricto et proprio non possit *servus Dei* appellari; in sensu tamen lato et improprio haec denominatio ipsi convenit, quatenus non quidem necessaria conditione, sed libere naturam humanam et formam servi assumpsit, et revera factus est sub lege, Deoque subiectus, cui obedientiam et obsequium exhibuit. In hoc sensu Christus etiam in S. Scriptura servus appellatur. Isaia XLII, 1 Deus de Messia dicit: *Ecce servus meus, suscipiam eum: electus meus, complacuit sibi in illo anima mea*. Item XLIX, 5, etc.: *Nunc dicit Dominus, formans me ex utero servum sibi..... Parum est, ut sis mihi servus ad suscitandas tribus Iacob* etc. Ezech.: *Suscitabo super eas pastorem unum, qui pascat eas, servum meum* (3); Zachar.: *Adducam servum meum orientem* (4). Locus Isaiae XLII, 1, Christo applicatur Matth. XII, 18. — Neque nomen servi duntaxat tribuitur Christo, sed nominis etiam res et substantia, scribente Apostolo: *Misit Deus Filium suum..... factum sub lege* (5): *Semetipsum exinanivit formam servi accipiens... factus obediens usque ad mortem* (6): *Ipse filius subiectus erit ei, qui subiecit sibi omnia* (7). « Quid est autem, ait Cl. *Berti* (8), quaeso, fieri sub lege, accipere formam servi, et subiectum esse, nisi esse servum? » — In eodem sensu Ss. Patres Christum servum nuncuparunt. *S. Athanasius* (9) ait: « Quatenus in confesso est illum hominem esse factum, nihil interest si dicatur, ut et dictus est, sive esse factus, sive creatus... sive servus etc. » *S. Gregorius Naz*. Or. 36 demonstrat Christum appellari posse creaturam, tum subdit: « Cuius porro velut consectarium est, ut et servus audiat tanquam multis bene serviens, et ut magnum illi sit appellari puerum Dei. Nam revera servivit carni et generationi, et passionibus nostris libertatis nostrae gratia. » *S. Gregorius Nyss*. (10) inquit: « Igitur et qui in utero Virginis formatus est, ut Propheta dixit, servus est, non Dominus: hoc

(1) Cap. 9. (2) L. c. n. 490.
(3) 34, 23. (4) 3, 8. (5) Gal. 4, 4.
(6) Phil. 2, 7. (7) 1 Cor. 15, 26.
(8) L. 27, c. 5, Prop. 1.
(9) Or. 3 c. Arian.
(10) In Opusc. fidei ad Simplicium.

est, is, qui secundum carnem homo est, in quo Deus manifestatus est. » *S. Cyrillus Alex.* (1) cum dixisset, eum, qui « secundum propriam naturam liber est tanquam ex Deo, et Deus, » formam servi assumpsisse, subiungit: « Quocirca si quis ipsum servum esse nominatum prophetarum voce dixerit, offendi neminem oportet. » *Theodoretus* ipse (2) scribit: « Tanquam homo ipse servus est, idque secundum naturam, non secundum dignitatem; et infra: Servus igitur vocatus est ut homo, et hoc, sicut dixi, non secundum dignitatem. » *S. Ambrosius* (3) dicit: « Secundum generationem divinam Deo Patri aequalis est Filius: et secundum susceptionem corporis Deo Patri servus est, quia formam servi accepit. » *S. Hieronymus* (4) ita loquitur: « Nec mirum, si servus vocetur, factus ex muliere, factusque sub lege: qui, cum in forma Dei esset, humiliavit se formam servi accipiens etc.» *S. Augustinus*(5) haec habet: « Ezechiel quoque more prophetico per David Christum significans, quia carnem de David semine assumpsit, propter quam formam servi, qua factus est homo, etiam servus Dei dicitur idem Dei Filius. » *S. Chrysostomus* (6) ita de Christo disserit: « Si forma Dei perfectus Deus est, est et forma servi perfectus servus. » Ss. Patrum vestigia secutus *S. Thomas*(7) ita argumentatur: « Cuilibet habenti aliquam naturam conveniunt ea, quae sunt propria illi naturae. Natura autem humana ex sui conditione habet triplicem subiectionem ad Deum. Unam quidem, secundum gradum bonitatis, prout scilicet divina natura est ipsa essentia bonitatis, — natura autem creata habet quamdam participationem divinae bonitatis, quasi radiis illius bonitatis subiecta. Secundo, humana natura subiicitur Deo quantum ad Dei potestatem, prout scilicet humana natura, sicut et quaelibet creatura subiacet operationi divinae dispositionis. Tertio modo specialiter humana natura Deo subiicitur quantum ad proprium suum actum, in quantum scilicet propria voluntate obedit mandatis eius. Et hanc triplicem subiectionem ad Patrem Christus de se ipso confitetur. Primam quidem Matth. XIX, 17: *Quid me interrogas de bono? Unus est bonus Deus*... per quod dedit intelligere, quod ipse secundum humanam naturam non pertingebat ad gradum bonitatis divinae... Secunda etiam subiectio Christo attribuitur, in quantum omnia, quae circa humanitatem Christi acta sunt, divina dispositione gesta creduntur... et secundum hoc etiam Filius Dei (8) dicitur formam servi accepisse. Tertiam subiectionem attribuit sibi ipsi, dicens: *Quae placita sunt ei facio semper* (9). Et haec est subiectio obedientiae Patri usque ad mortem; unde dicitur, quod *factus* est *obediens* (10) Patri *usque ad mortem*. » Cum hac Angelici doctrina non solum Thomistae, sed et plerique Scotistae, Augustiniani aliique celebres Theologi consentiunt. — Ratio theologica manifeste rem comprobat. Nam ob communicationem idiomatum, ut inferius ostendetur, de Christo praedicari possunt, quae sunt humanae naturae propria: sed humanae naturae proprium est, esse dependentem, Dei ordinationibus subiacere, Deo obedire, eiusque mandata exequi: ergo haec de Christo praedicare licet, et in hoc sensu Deo serviens, seu servus Dei

(1) In Apologet. ad 6 Anath.
(2) In Ezech. c. 34. (3) L. 5 de fide c. 3.
(4) In Isaiam. (5) L. 18 de Civ. Dei c. 34.
(6) Hom. 7 in Ep. ad Phil.
(7) 3, q. 20, a. 1. (8) Phil. 2.
(9) Io. 8, 29. (10) Phil. 2, 8.

dici potest. Observant etiam Theologi, nomina haec *dominus*, *servus* naturam, non personam respicere: alioquin si nomen Domini connotaret personam, cum tres sint in divinis personae, tres quoque essent in divinis Domini. Sicut ergo nomen *Domini* naturam divinam respicit, ita nomen *servi*, si Christo applicatur, naturam humanam respicit (1).

Nota 1. *Felix* et *Elipandus* S. Scripturae et Ss. Patrum dictis, in quibus servi nomen Christo attribuitur, abusi sunt ut ostenderent, Christum sicut servum, ita etiam filium adoptivum appellari posse. Sed male argumentati sunt. Nam naturae humanae equidem proprium est, dependentem esse, divinis ordinationibus subiacere et Dei mandatis obtemperare; quapropter haec de Christo praedicare, et in hoc sensu ipsum servum Dei appellare licet: ast naturae humanae, propria subsistentia destitutae, nullo modo propria est *adoptio*, quae non ad naturam, sed semper ad personam refertur. Et quoniam unica est in Christo persona, eaque divina, adoptio locum habere non potuit, ipseque ex nulla parte dici potest Filius Dei adoptivus. Gravissime ergo aberrarunt *Felix* et *Elipandus*, praesertim quia Christum in sensu stricto et proprio servum esse defenderunt, ut hinc eum Filium Dei naturalem esse negarent. Idcirco Patres *Francofurtienses* cum *Hadriano I*, illis fortiter restiterunt, et Christum in eorundem sensu *servum* esse, aut appellari posse penitus negarunt. — Etiam Theologi, qui Christum in sensu lato et improprio servum dici posse docent, simul monent, non decere Christum eo nomine appellare, quo haeretici ad proprium firmandum errorem abutuntur, quodque ansam eis praebere potest errandi, nisi accuratissima expositio apponatur. Ipse *S. Thomas* (2) hanc cautelam observandam praescribit, dicens: « Sicut non est simpliciter intelligendum, quod Christus sit creatura, sed solum secundum humanam naturam, sive apponatur ei determinatio, sive non, ut supra (3) dictum est: ita etiam non est simpliciter intelligendum, quod Christus sit subiectus Patri, sed solum secundum humanam naturam, etiamsi haec determinatio non apponatur; quam tamen convenientius est apponere ad evitandum errorem Arii, qui posuit Filium minorem Patre. »

Nota 2. Quamvis nomen servi Christo caute et raro attribuendum sit, cum plura alia nomina eiusdem dignitati magis convenientia habeamus; ipsa tamen res, quae per illud nomen praecipue indigitatur, frequenter proponenda, atque solerter ostendendum est, Christum perfectissime Patri subiectum fuisse, eius mandata in omnibus exequendo, et usque ad mortem crucis obediendo. Christus enim nostrum exemplar est, quod fideliter sequi tenemur. Quod si Filius Patri consubstantialis, *qui non rapinam arbitratus est, esse se aequalem Deo* (4), et qui *habet in femore suo scriptum Rex Regum, et Dominus Dominantium* (5); formam servi accipiens, factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: quanta impudentia et qualis nequitia est, si homo, si cinis et pulvis arroganti animo dicit: *non serviam?* — Procul sit a nobis tam execranda inordinatio, sed ad exempla Christi continuo respicientes Deo nos perfecte subiiciamus, ut unusquisque sincero corde dicere possit: *Quae placita sunt ei facio semper*.

(1) Cf. Mich. Marcell. Tom. 4. lib. 24. cap. 4 Concl. 2. Prob. 3. (2) L. c. ad 1.

(3) Q. 16. a. 8. (4) Philip. 2. 6. (5) Apoc. 19. 16.

QUAEST. II. *Quare Christus non dicatur Filius Spiritus sancti, cum tamen sit conceptus de Spiritu sancto?*

299. 1. Conceptio Christi attribuitur Spiritui sancto; nam Angelus, illius incarnationem Mariae annuncians, dixit: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi* (1). Iosepho pariter de Maria dictum est: *Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est* (2). Ideo in symbolo Christus dicitur: *Conceptus de Spiritu sancto.* Quaeri ergo potest, quare Christus non dicatur filius Spiritus sancti? — Hanc quaestionem proponit *S. Augustinus* in Enchir. (3), ita disserens: « Numquid dicturi sumus, patrem hominis Christi esse Spiritum sanctum, ut Deus Pater Verbum genuerit, Spiritus sanctus hominem, ex qua utraque substantia Christus unus esset, et Dei Patris Filius secundum Verbum, et Spiritus sancti filius secundum hominem, eoquod eum Spiritus sanctus tanquam pater eius, de matre virgine genuisset? — Quis hoc dicere audebit, cum hoc ita sit absurdum, ut nullae fidelium aures id valeant sustinere? — Proinde cum confiteamur Christum natum de Spiritu sancto ex Maria Virgine, qnomodo non sit filius Spiritus sancti et sit filius Virginis, cum et de illo, et de illa sit natus, explicare difficile est. Procul dubio non sic de illo, ut de patre, sic autem de illa, ut de matre natus est. Non est autem concedendum, quidquid de aliqua re nascitur, continuo eiusdem rei filium nuncupandum. Ut enim omittam, aliter de homine nasci filium, aliter capillum, aliter pediculum, aliter lumbricum, quorum nihil vilius (ut ergo haec omittam, quoniam tantae rei deformiter comparantur); certe, qui nascuntur ex aqua, et Spiritu sancto non aquae filios eos recte dixerit quispiam, sed dicuntur filii Dei Patris et matris Ecclesiae. Sic ergo de Spiritu sancto natus est Christus, nec tamen filius est Spiritus sancti. » — *S. Thomas* (4) rationem clarius explicat, ob quam Christus Filius Spiritus sancti dicendus non sit. Ad veram enim et perfectam generationem requiritur, ut genitus procedat ex substantia generantis, et in similitudinem generantis. Sed Christus carnem assumpsit non ex substantia Spiritus sancti, sed ex substantia matris, et natus est, non in similitudinem Spiritus sancti, sed in similitudinem hominum. Quamvis ergo Christus virtute Spiritus sancti conceptus fuerit, deficientibus tamen necessariis ad perfectam generationem requisitis, neque Christum Filium Spiritus sancti, neque hunc Patrem Christi appellare licet. Haec est doctrina *S. Thomae*, qui (5) dicit: « Christus conceptus est de Maria Virgine materiam ministrante in similitudinem speciei; et ideo dicitur Filius eius. Christus autem, secundum quod homo, conceptus est de Spiritu sancto sicut de activo principio; non tamen secundum similitudinem speciei, sicut homo nascitur de patre suo; et ideo Christns non dicitur Filius Spiritus sancti. »

2. Praeclare etiam *S. Thomas* ostendit, quare conceptio Christi, quae ut opus ad extra toti SS. Trinitati est adscribenda, in specie Spiritui sancto attribuatur. Ait enim (6): « Conceptionem corporis Christi tota Trinitas est operata. Attribuitur tamen hoc Spiritui sancto triplici ratione. *Primo* quidem, quia hoc congruit causae incarnationis, quae consideratur ex parte Dei. Spiritus enim sanctus

(1) Luc. 1, 35.
(2) Matth. 1, 20.
(3) Cap. 38 (al. 39).
(4) 3, q. 32, a. 3.
(5) L. c. ad 1.
(6) L. c. a. 1.

est amor Patris et Filii (1). Hoc autem ex maximo Dei amore provenit, ut Filius Dei carnem sibi assumeret in utero virginali. Unde dicitur: *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret* (2). *Secundo*, quia hoc congruit causae incarnationis ex parte naturae assumptae. Per hoc enim datur intelligi, quod humana natura assumpta est a Filio Dei in unitatem personae, non ex aliquibus meritis, sed ex sola gratia, quae Spiritui sancto attribuitur secundum illud: *Divisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus* (3). Unde *Augustinus* dicit (4): « Iste modus, quo est natus Christus de Spiritu sancto, insinuat nobis gratiam Dei, qua homo nullis praecedentibus meritis, in ipso primo exordio naturae suae, quo esse coepit, Verbo Dei copularetur in tantam personae unitatem, ut idem ipse esset Filius Dei qui filius hominis, et filius hominis qui Filius Dei. » *Tertio*, quia hoc congruit termino incarnationis. Ad hoc enim terminata est incarnatio, ut homo ille, qui concipiebatur, esset sanctus et Filius Dei. Utrumque autem horum attribuitur Spiritui sancto. Nam per ipsum efficiuntur homines filii Dei secundum illud: *Quoniam estis filii Dei, misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra clamantem: Abba, pater* (5). Ipse est etiam *Spiritus sanctificationis*, ut dicitur Rom. I. Sicut ergo alii per Spiritum sanctum sanctificantur spiritualiter ut sint filii adoptivi; ita Christus per Spiritum sanctum est in sanctitate conceptus, ut esset Filius Dei naturalis. Unde..... Angelus annuntians, ex hoc quod praemiserat: *Spiritus sanctus superveniet in te;* concludit: *Ideoque et quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.* »

(1) 1, q. 37. a. 2. (2) Io. 3, 16.
(3) 1 Cor. 12, 4. (4) In Enchir. c. 40.

Nota. Eadem ratio, quae prohibet, quominus Christum Filium Spiritus sancti dicamus, etiam probat, Christum ut hominem filium totius Trinitatis nec esse, nec appellari posse. Gravissime ergo aberravit *P. Berruyer*, qui propugnavit, Christum esse Filium naturalem Dei in tribus personis subsistentis; ait enim (6): « Iesus Christus Dominus noster vere dici potest et debet naturalis Dei Filius; Dei, inquam, ut vox illa Deus supponit pro Deo uno et vero, subsistente in tribus personis, agente ad extra, et per actionem trauseuntem et liberam uniente humanitatem Christi cum persona divina in unitatem personae. » Et ibid. (7) Christus nuncupatur « Filius factus in tempore Deo in tribus personis subsistenti; » et alibi dicit: « Non repugnat Deo in tribus personis subsistenti, fieri in tempore, et esse Patrem filii naturalis et veri. » Quam absurdae et orthodoxae fidei contrariae sint tales propositiones, satis manifestum est. Christus enim ut Deus est secunda Trinitatis persona, quae solum a prima procedit per generationem (§ 100), et ideo in Symbolo Athan. dicitur: *Filius a Patre solo est, non factus* (in tempore), *nec creatus, sed genitus*. Christus autem ut homo neque ex substantia Trinitatis natus est, neque eius natura humana in similitudinem naturae divinae processit, atque ideo filius naturalis et verus Trinitatis seu Dei in tribus personis subsistentis dici non potest. *P. Berruyer* videtur ergo sub filio Dei naturali et vero solum Filium Dei *adoptivum* intelligere, quod ex eo magis manifestum redditur, quia cum suo magistro *P. Io. Harduino* Verbum aeternum distinguit a Filio Dei, qui carnem assumpsit. Hinc graves Theologi dicunt, perdoctos illos viros

(5) Gal. 4, 6. (6) Tom. 8. p. 59. (7) P. 89.

in Nestorianismum, aut in Adoptianismum prolapsos esse: unde quae contra hunc duplicem errorem iam dicta sunt, valent etiam ad heterodoxa eorum systemata confutanda. Extiterunt equidem, qui Harduinum et Berruyerium a nota Nestorianismi et Adoptianismi, uti etiam ab aliis erroribus, de quibus merito accusantur, vindicare studuerint, sed irrito conatu. Certum est enim, in ipsorum operibus, quae a summis Pontificibus prohibita fuerunt, errores inveniri: ideo *Io. Harduini* Commentaria in N. T. reprobavit *Benedictus XIV*, anno 1742: et *Is. Berruyer* Historiam populi Dei prohibuit idem Benedictus XIV, anno 1758, et eandem prohibitionem confirmavit *Clemens XIII* (1).

QUAEST. III. *An persona Christi post incarnationem sit composita?*

§ 300. Ad hanc quaestionem solvendam duplex compositio est distinguenda: *una*, in qua partes proprie dictae mutuo se afficiunt, et in unius naturae non minus, quam suppositi effectionem concurrunt, cuiusmodi est compositio animae et corporis; quae sunt partes mutuo se perficientes, et personam hominis constituentes: talis compositio a Scholasticis vocatur *compositio ex his*, vel *per modum partium*, ab aliis (2) *absoluta*, a *Petavio* (3) *interior* sive *intrinseca*. — *Alia* est compositio, in qua non se mutuo perficiunt illa, quae iunguntur, nec aliquid a se invicem accipiunt, sed alterum tantummodo, quod assumptum est a praestantiore, fovetur ab eo, ac perficitur; ut cum ad substantiam aliquam iam completam et absolutam, perseque subsistentem alterius naturae quasi formae fit accessio: cuius rei vix communibus et ordinariis ex rebus apta transferri similitudo potest, quia nulla tam exigua res est et contempta, quae non accessione sui quamlibet potiorem alteram quoquo modo perficiat: sed lucet aliqua tamen illius expressio in ea compositione, quae ex substantia fit et accidente: haec compositio a Scholasticis nuncupatur *compositio cum his*, vel *per modum numeri*, ab aliis *simplex*, a *Petavio exterior*, « quia non interiorem substantiam afficit, sed extrinsecus superfusa velut illam colorat, et leviter imbuit. » — Posita hac distinctione, communis est Theologorum responsio, compositionem *priorem* nullatenus in Christi persona adesse; compositionem autem *posteriorem* de persona Christi recte praedicari.

1. Personae Christi nullatenus attribui potest compositio, quae fit per modum partium: hac enim admissa, divinitas, seu Verbum esset solummodo pars personae, quae per accessionem alterius partis nempe humanae naturae, compleretur et perficeretur; manifestum est autem, quod esse partem in declarato sensu imperfectionem, seu defectum, qui per aliud suppleri, seu tolli debet, importet: talis autem imperfectio, in personam infinitam et immutabilem cadere nequit: ergo persona Christi non potest absolute, seu intrinsece composita dici. — Praeterea, iuxta doctrinam catholicam, unica est persona Christi, eaque divina, nempe secunda Trinitatis persona, seu persona Verbi. Sed si ex Incarnatione persona absolute composita prodiisset, cuius unam duntaxat partem divinitas constitueret, et quae per alterius partis accessionem compleretur et perfice-

(1) Cf. S. Alph. Liguori, Istoria dell'eresie tomo ultimo Confutazione 15, Viator a cocaleo Tontam. theol. tom 4 Dissert. 4.

(2) V. Antoine, de incarn. c. 3, a. 4.
(3) De incarn. l. 3, c. 15, n. 10.

retur; tunc persona Verbi non posset dici persona Christi, sicuti sola anima non potest dici homo, uti scite observat Cl. *Antoine* (1).—Ideo iam Ss. Patres docuerunt, personam Christi, quae divina, et ideo infinita ac immutabilis est, per modum partium, seu absolute compositam dici non posse. *S. Athanasius* (2) dicit: « Cernis in una persona non partium compositionem, sed perfectarum naturarum coniunctionem qua non duae una fiunt essentia; sed una dignitas et gloria declaratur. » — *S. Augustinus* (3) scribit: « Christus una persona est geminae substantiae, quia Deus et homo est. Nec tamen Deus pars huius personae dici potest: alioquin Filius Dei Deus, antequam susciperet formam servi, non erat totus, et crevit, cum homo divinitati eius accessit. » Praesertim vero *S. Thomas* praeclare hanc doctrinam exposuit in Compend. Theol. (4), ita disserens: « Quia persona, hypostasis, et suppositum designant aliquid integrum; si divina natura in Christo est ut pars, et non ut aliquid integrum, sicut anima in compositione hominis; una persona Christi non se teneret tantum ex parte naturae divinae (subsistentis in Verbo), sed esset quoddam constitutum ex tribus, sicut et in homine persona, hypostasis, et suppositum est, quod ex anima et corpore constituitur. — Sed quia divina natura (in Verbo subsistens) est aliquid integrum, quod sibi assumpsit per quamdam ineffabilem unionem humanam naturam; persona se tenet ex parte divinae naturae (in Verbo subsistentis) et similiter hypostasis, et suppositum: anima vero et corpus trahuntur ad personalitatem personae divinae, ut sit persona Filii Dei etiam persona filii hominis, et hypostasis, et suppositum. Potest autem huiusmodi exemplum aliquale in creaturis inveniri; subiectum enim et accidens non sic uniuntur, ut ex eis aliquod tertium constituatur, sed est integrum quoddam, quod est persona, hypostasis, et suppositum: accidens autem trahitur ad personalitatem subiecti, ut sit persona eadem et hominis, et albi, et similiter eadem hypostasis, et idem suppositum. Sic igitur secundum similitudinem quamdam persona, et hypostasis, et suppositum Filii Dei est persona, hypostasis, et suppositum humanae naturae in Christo. Patet igitur ex praemissis, quod in Christo non est alia persona nisi aeterna, quae est persona Filii Dei, nec alia hypostasis, aut suppositum: unde cum dicitur hic homo, demonstrato Christo, importatur suppositum aeternum. »

2. Christus non immerito compositus dici potest ea compositionis specie, quae fit *per modum numeri*, et appellari solet compositio *cum his*, seu *simplex*, aut *exterior*. Nam *Verbum caro factum est*, seu Filius Dei naturam humanam assumpsit, atque ideo persona divina, quae semper integra, infinite perfecta et immutabilis manet, coniunctam sibi habet naturam humanam, et ob hanc hypostaticam unionem *composita* dici potest. In hoc sensu iam *Ss. Patres* Christi personam compositam nuncuparunt. Huc refertur dictum *S. Augustini* (5): « Sic Deo coniungi potuit humana natura, ut ex duabus substantiis fieret una persona, ac per hoc iam ex tribus, scilicet Deo, anima et carne. » *Dionysius* (6) appellat « Iesum ex divina natura iuncta humanitati composi-

(1) L. c. § 3.
(2) Apud Euthymium in Panoplia P. 2, tit. 15.
(3) L. 2, c. Maximin. Arian. c. 10.
(4) Cap. 211 (seu Opusc. 2).
(5) L. 13, de Trinit. c. 17.
(6) L. de div. nomin. c. 1.

tum. » Eodem compositionis vocabulo utuntur *S. Cyrillus* (1), *S. Maximus* (2), *S. Sophronius* (3), et *S. Io. Damascenus*, qui (4) ait: « In Domino duas quidem naturas, at unam duntaxat personam ex utrisque compositam agnoscimus; » et (5): « Persona Verbi, quae erat prius simplex, facta est composita ex duabus naturis: » Etiam *Concilia*, de Christo loquentia, compositionis nomen adhibuerunt. *Generale V*, collat. 8, anathematismo 4 inquit: *Qui non confitetur unitatem Verbi Dei ad carnem animatam anima rationabili et intellectuali secundum compositionem, sive secundum subsistentiam factam esse; sicut et Ss. Patres docuerunt, et ideo unam eius subsistentiam compositum qui est Dominus noster Iesus Christus, unus de sancta Trinitate, anathema sit. Generale VI*, act. 11, profitetur de Christo: *Unam eius subsistentiam compositam dicimus.* Hoc idem etiam ratione theologica osteudi potest. Nam illa persona est composita, secundum rationem subsistendi scilicet, quae est persona duarum naturarum, in qua duae naturae subsistunt, nam duae naturae subsistentes in una persona eoipso eam componunt in ratione subsistendi. Atqui talis est persona Christi; est enim persona duarum naturarum, quae naturae, divina scilicet et humana, in eius persona conveniunt et subsistunt. Ergo persona Christi secundum rationem subsistendi recte composita dicitur. Eandem rationem affert *S. Thomas* (6), dicens: « Persona, sive hypostasis Christi dupliciter potest considerari. Uno modo secundum illud, quod est in se, et sic est omnino simplex sicut et natura Verbi. Alio modo secundum rationem personae, vel hypostasis, ad quam pertinet subsistere in aliqua natura; et secundum hoc persona Christi subsistit in duabus naturis. Unde licet sit ibi unum subsistens, est tamen ibi alia et alia ratio subsistendi: et sic dicitur persona composita, in quantum unum duobus subsistit. » Idem hanc doctrinam similitudine illustrat in III Sent. dist. 1, q. 1, art. 1. Postquam enim docuit, in Christo non posse admitti illam compositionem, qua duae res confunduntur et permiscentur, neque illam, quae fit per modum partium, sed eam tantum, per modum numeri, ita prosequitur: « Si consideremus personam assumentem, sic coniungitur humanae naturae assumptae tertio modo coniunctionis, quia persona divina sit persona huius naturae humanae; sed ex his duobus non resultat aliquid tertium... et ideo Incarnatio insertioni comparatur. Sicut enim in insertione truncus, in quo erat unus ramus per naturam, fit alius ramus per insertionem; ita in eadem persona, in qua naturaliter erat divina natura, est per unionem humana natura. »

Nota. Propositae doctrinae nonnullae difficultates obstare videntur, quas enodare oportet.

Obi. I. Iam Nestoriani apud *Maxentium* (7) obiiciebant; « omne compositum partibus constare: partem autem minus esse, quam totum: ac proinde si Deus Verbum pars est Christi, quem ex divinitate et humanitate compositum asserunt Catholici, Deum Verbum partem esse Christi, et minorem Christo. Quod si pars Christi Deus est, quomodo Deus, si imperfectus est? »

(1) L. de recta fide ad Theodos. qui laudatur Act. 1 Conc. Ephes.
(2) In tractatu contra unam naturam.
(3) In Epist. ad Sergium.
(4) Lib 3, de orthod. fide c. 4. (5) Cap. 7.
(6) 3, q 2 art. 4. (7) Dial. 2.

Resp. Huic obiectioni *Maxentius*(1) respondit, « non esse imperfectum Deum Verbum; quia non, ut perficeretur, assumptione carnis indiguit, sed ut caro perficeretur in melius commutata, carni se uniens, compositus factus est, qui ante erat sine dubio summe simplex et incompositus, perfectusque per omnia utpote Deus. » — Obiectio allata locum haberet, si admitteretur compositio absoluta, in qua partes se mutuo complent et perficiunt; hanc vero etiam Catholici in Christo non admittunt: obiectio autem locum non habet, si compositio simplex, seu exterior asseritur, in qua persona divina, in se infinite perfecta et immutabilis manens, naturam humanam assumit, et cum ista ineffabili modo coniungitur; alias Deus nec Creator fieri, nec per gratiam sanctificantem moraliter cum anima hominis coniungi posset. *S. Thomas* (2) eandem obiectionem solvit, dicens: « Quod in persona composita sint plura bona, quam in persona simplici, quia est ibi bonum increatum, et bonum creatum: tamen persona composita non est maius bonum, quam simplex, quia bonum creatum se habet ad bonum increatum sicut punctum ad lineam, cum nulla sit proportio unius ad alterum. Unde sicut lineae additum punctum non facit maius, ita nec bonum creatum additum in persona bono increato facit melius. Vel etiam quia ratio bonitatis omnium bonorum est in Deo: unde et ipse dicitur *omne bonum*. Unde non potest sibi fieri additio alicuius boni, quod in ipso non sit. »

Obi. II. Persona Verbi non est composita, sed omnino simplex: atqui persona Christi est persona Verbi: ergo etiam persona Christi non est composita: alias maximum absurdum sequeretur, quod eadem persona simul simplex et simul composita sit dicenda.

Resp. Omnes Catholici credunt, naturam divinam, et ideo etiam personam Verbi nullatenus compositam, sed simplicissimam esse: omnes etiam admittunt, naturam divinam per incarnationem nullo modo immutatam, aut alteratam fuisse, sed simplicissimam permanere. Simplicitati divinae autem non repugnat, quod Deus vario modo cum creaturis se uniat, nempe naturaliter per creationem et conservationem, et moraliter per sanctificationem animae, in qua habitat: et per omnipotentiam suam, quae infinita est, potuit etiam sublimiori et perfectiori modo nempe hypostatice cum natura humana se unire. Et haec duntaxat unio exprimitur, cum persona Christi composita dicitur: non enim Catholici compositionem *ex his*, seu *interiorem*, sed solum compositionem *cum his*, seu *exteriorem* admittunt. Sicuti ergo Pater simplicissimus manet, licet post creationem recte appelletur, et vere sit Creator, et sicut Spiritus sanctus simplicissimus manet, licet post infusam gratiam sanctificantem animae moraliter unitus sit: ita etiam persona Verbi secundum se simplicissima manet, licet post incarnationem ineffabili modo, nempe hypostatice naturae humanae unita sit, et ob hanc unionem composita recte appelletur. Neque exinde absurdum sequitur, quia non sub eadem ratione, et acceptione persona simplex et composita dicitur; nam, ut S. Thomas (3) observat, dicitur simplex secundum se spectata, et dicitur composita secundum rationem subsistendi in aliqua natura considerata. Nulla ergo intervenit contradictio sicut nulla est contradictio

(1) L. c. (2) 3 Sent. Dist. 6, q. 2, a. 3 ad 1.

(3) 3, q. 2, art. 4.

in hac propositione: Secunda Trinitatis persona secundum se simplicissima in tempore assumpsit naturam humanam, eamque hypostatice secum univit.

Obj. III. In concilio *Constantiensi* fuit damnata haec propositio *Ioannis Huss:* « Duae naturae, divinitas et humanitas, sunt unus Christus; » quae tamen propositio est vera, si Christus dicatur una persona composita.

Resp. Allata propositio merito damnata fuit in perverso sui auctoris sensu, quem *Io. Huss* a Magistro suo Wicleffo hauserat, scilicet tam naturam divinam, quam naturam humanam in abstracto, et divisim acceptam, esse Christum; in hoc enim sensu accepta propositio haeresin nestorianam continet, et duos Christos, seu duas personas, divinam et humanam, asserit. Non autem damnata fuit, aut damnari potuit ea propositio in hoc sensu, quod ambae naturae simul unitae in Verbi persona Christum constituant (1).

ARTICULUS II.
De duabus in Christo naturis.

§ 301. Contra Nestorium strenue pugnavit *Eutyches* presbyter, et archimandrita CPtanus; sed litteris minime excultus, ac ideo vir « multum imprudens ac imperitus, » ut eum nominat *S. Leo* (2), falso sibi persuasit, non posse in Christo duas negari personas, si duae in eodem admittantur naturae. Ipse idcirco unicam in Christo asseruit naturam, et omnes eos, qui duas in ipso naturas admittebant, tanquam nestoriana haeresi infectos anathematizavit. Vocatus ad Concilium CPtanum, ut de fide sua rationem redderet, illam his verbis expressit: « Confiteor, ex duabus naturis fuisse Dominum nostrum ante unitionem, post unitionem vero unam naturam confiteor. » Ex quibus verbis patet, Eutychem de Nestorii, quem oppugnavit, errore participasse, cum isto haeresiarcha docens, humanam Christi naturam aliquando extitisse, priusquam cum Verbo uniretur. Imo *S. Flavianus* (3), *Theodoretus* (4), *S. Fulgentius* (5), *Gennadius* (6), *Vigilius Taps.* (7), et alii testantur, Eutychem etiam Valentinianorum errorem resuscitasse, et docuisse, quod caro Christi non a Virgine sumpta, sed de coelo a Verbo delata fuerit; qua sententia posita, non solum Mariae cum Nestorio nomen Deiparae denegare, sed ulterius inferre debuit, ne Christiparam quidem, seu veram Matrem Christi B. Virginem nominari posse. — Praecipuus autem Eutychis error in hoc consistebat, quod unam tantum in Christo naturam admiserit. Quo sensu autem docuerit, post unitionem in Christo unam duntaxat esse naturam; an scilicet unam voluerit esse naturam per commixtionem, an per compositionem, an per conversionem; item an existimaverit, ex unione divinitatis et humanitatis tertiam quandam naturam prodiisse, vel an putaverit divinam naturam in humanam, vel viceversa humanam potius in divinam conversam fuisse, atque ab eadem penitus absorptam, liquidum id, atque exploratum non est. Posterius id probabilius videtur sensisse, quod etiam testimonio *Vigilii Tapsensis* et *Gelasii* (8) probatur. Vel si forte Eutyches ipse pro sua stupiditate primum modum amplexus est, et ex unione Verbi cum

(1) Vide Thomam Waldensem in Doctrinali fidei lib. 1. cap. 42.
(2) In Epist. 28 ad Flavianum.
(3) In Ep. ad Leonem.
(4) L. 4. haer. fab. cap. 3.
(5) In Resp. ad Quaest. 4. Ferrandi.
(6) Lib. de eccl. dogm. c. 2.
(7) Initio l. 3. c. Eutych.
(8) L. de duabus Christi naturis adv. Euty.

humanitate tertiam quandam naturam prodiisse putavit; plerique tamen ex iis, qui perversam illius doctrinam amplexi, et ideo *Eutychiani*, aut *Monophysitae*, seu nnius naturae assertores dicti sunt, humanam naturam in divinam conversam, et illam ab hac penitus absorptam fuisse dictitarunt. Apud *Theodoretum* certe in dialogo, *Inconfusus*, cum dixisset orthodoxus: « Doce nos, quomodo unam post unionem dicas naturam; an quod una ex ambabus facta sit? an quod altera deleta altera remanserit?» — Respondet *Eranistes*, Eutychianorum causam agens: « Ego dico mansisse divinitatem; ab hac vero absorptam esse humanitatem; » et statim id explicat exemplo maris, dicens: « ut mare mellis guttam si accipiat; statim enim gutta illa evanescit, aquae maris permixta. » — Vix timendum erat, tam absurdum errorem, qui tum Revelationi, tum sanae rationi aperte repugnabat, inter Christianos dilatatum iri. Sed Imperatoris *Theodosii* nimia indulgentia, Aulicorum quorundam et praecipue *Chrysippi Eunuchi* et *Dioscori* Patriarchae Alexandrini violentia, praesertim in conciliabulo, seu latrocinio Ephesino adhibita, et innumeris postea subtilium Eutychianorum argutiis vires acquisivit, magnos turbines excitavit, et in Oriente valde dilatata est. Necesse igitur est, 1° ut dogma catholicum *de duabus in Christo naturis* solide probetur, et contra adversarios defendatur, et 2° ut praecipuum huius dogmatis consectarium *de duabus in Christo operationibus* rite exponatur.

Nota. Non defuerunt, qui ut nestorianam, ita etiam eutychianam haeresim imaginariam vocarent, positam scilicet in sola verborum inutili contentione, cum de rebus una esset omnium sententia. Id propugnarunt quidam ex Protestantibus, ut modum agendi a Rom. Pontificibus et a Conciliis observatum criminarentur. Sic *Io. Frid. Cotta* Lutheranus (1) memorat: « viros doctos, qui Eutychianorum sententiam ita explicant, ut a vera et orthodoxa doctrina haud differre videatur.» Etiam inter Catholicos nonnulli ita senserunt: *Gabriel Vasquez* (2) affert sententiam *Alphonsi de Castro*, putantis, Eutychem docuisse, in Christo post unionem mansisse unam naturam per compositionem « ex duabus permanentibus in ipso, non per conversionem unius in aliam; » quam sententiam et ipse *Vasquezius* approbat, et nonnulla argumenta ad ipsam confirmandam adducit. Sed hanc sententiam confutant tum ipsius Eutychis confessio facta in Concilio CPtano, tum anathema a Concilio Chalcedonensi nonnisi post maturam discussionem in Eutychem latum, tum testimonia coaevorum, et proxime sequentium auctorum: sic praeter iam citatos *S. Gelasius* (3) de Eutychianis dicit: « Iam vero, si (ut ipsi delirant) adunatione una facta natura est, aut unius abolitio, aut utriusque confusio. » *Vigilius Taps.* (4) scribit: « Nestorius, duas inducendo naturas, duas putavit esse personas... Eutyches, recipiens unam personam, unam censuit esse naturam.» *S. Leo M.* (5) de Eutyche dicit: « ex ipsa unitione id dixit effectum, ut ex duabus (naturis) una remaneret, nullatenus alterius existente substantia » (6).

(1) In Diss. 1, de persona Christi, § 44.
(2) In 3 P. S. Thomae q. 2, Disp. 14, c. 1.
(3) In l. de duabus naturis adv. Eutych.
(4) L. 2, adv. Nest. et Eut.
(5) Serm 8, de Nat. Domini c. 5.
(6) Cf. Natal. Alex. Hist. eccl. Saec. 5, diss. 10, Gazzaniga de Incarn., Sect. 2, Diss. 2, c. 2, art. 3.

1. *Duae sunt in Christo naturae integrae, distinctae, inconfusae, et impermixtae.*

§ 302. Propositio haec est dogma catholicum summi momenti; hoc enim negato, rueret tum Incarnationis, tum Redemptionis mysterium. Incarnatio enim est unio hypostatica naturae divinae et humanae in una Verbi persona: negata ergo una vel altera natura, Incarnationis notio penitus evertitur, et neque Verbum caro factum, neque Christus Deus homo dici potest. Eodem modo per pravam Eutychis doctrinam universa reparationis nostrae mysteria evertuntur. Ad hanc enim perficiendam debet natura humana satisfactionem patiendo praestare, et divina requisitum satisfactioni valorem et pretium conferre. Ast, si nonnisi una in Christo natura asseritur, haec, si mere humana et finita fuit, non potuit infinitam satisfactionem praestare; si mere divina et infinita fuit. non potuit pati, et mori, seu requisita satisfactionis opera suscipere; demum, si ex humanitatis et divinitatis unitione tertia natura prodiit, dicendum erit, divinitatem immutatam passioni mortique obnoxiam fuisse, eamque a suo statu deiectam infinitum pretium solvere haud potuisse: quae omnia maximam contradictionem involvunt. — Operae igitur pretium est, ut perversa Eutychis doctrina refellatur, et dogma catholicum de duabus in Christo naturis integris, distinctis, inconfusis, et impermixtis *ex S. Scriptura*, *Traditione*, et *ratione theologica* probetur.

A. *Argumenta ex S. Scriptura deprompta.*

§ 303. 1. Si Christus verus Deus est et verus homo, necessario in ipso duae sunt agnoscendae naturae: non potest enim Deus esse sine integra et inconfusa natura divina, et non potest homo esse sine integra et inconfusa natura humana, quia, deficiente rei essentia seu natura, ipsa res deficit. — Atqui iam ex S. Scriptura (§ 78 et seq.) probatum est, Christum esse verum Deum; quare de ipso etiam attributa divina praedicantur (§ 82), quodlibet autem attributum divinum est ipsa essentia, seu natura divina (§ 16): ergo in Christo est natura divina integra et inconfusa. Sed ex eadem Scriptura etiam demonstratum est, Christum esse verum hominem (§ 277), et in specie ostensum fuit, in Christo etiam inveniri omnia substantialia hominis, nempe corpus (§ 278 et seq.) ac animam humanam, ratione et voluntate praeditam (§ 282 et seq.), atque ideo ipsi competere etiam attributa humana, quae sine natura humana existere non possunt: ergo in Christo est etiam natura humana integra, et inconfusa. — Quamobrem, iuxta claram S. Scripturae doctrinam, duae sunt in Christo naturae integrae et inconfusae, divina et humana.

2. Specialia etiam S. Scripturae loca citari possunt, ex quibus luculenter patet, duas in Christo esse naturas integras, divinam et humanam, salvis utriusque proprietatibus, inconfusas et impermixtas. S. Ioannes, postquam in Evangelii sui initio praeclara de Verbi divinitate enuntiavit, dicens: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Omnia per ipsum facta sunt*, etc.; postea subiungit: *Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* (1): aperte ergo in Verbo distinguit naturam divinam, qua ab aeterno fuit apud Patrem, et fuit Deus, et naturam humanam, quam in tempore assumpsit, et qua habitavit in nobis. Hoc textu iam S. *Leo M.*

(1) Io. 1. 14.

contra Eutychianos usus est, in epistola ad Flavianum (lecta et approbata in Concilio Chalcedonensi, act. 2), dicens: « Unus idemque (quod saepe dicendum est) vere Dei Filius et vere hominis Filius. Deus per id, quod *in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum:* homo per id, quod *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis:* Deus per id, quod *omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil:* homo per id, quod *factus est ex muliere, factus sub lege* (1). » Christus ipse ait: *Ego et Pater unum sumus* (2); quibus verbis docuit, se unam cum Patre essentiam habere; non posset enim unum cum Patre dici, nisi unam, eandemque cum ipso essentiam, seu naturam divinam haberet. Sed idem Christus inquit: *Pater maior me est* (3); ergo in se etiam aliquid habuit per quod minor fuit Patre, aliquid finiti et creati, scilicet naturam humanam: et certe Christus secundum naturam humanam non potest esse unum cum Patre, seu consubstantialis Patri, et secundum divinam naturam non potest esse minor Patre: ergo necesse est, duas esse in Christo naturas, quarum una etiam post unionem infinita, altera autem finita mansit. Idem probat celebris locus Pauli ita do Christo disserentis: *Qui cum in forma Dei*, id est, in essentia, seu natura divina *esset, non rapinam arbitratus est, esse se aequalem Deo, sed semetipsum exinanivit*, non quidem amittens naturam Dei, sed *formam servi*, id est naturam humanam *accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo* (4): haec Pauli verba Eutychianos penitus conterunt.

(1) Gal. 4, 4. (2) Io. 10, 30. (3) Io. 14, 15.
(4) Phil. 2, 6. (5) Rom. 9, 5.
(6) L. 1 ad Trasim. c. 16. (7) Io. 8, 40.

Natura enim est id, quod est pluribus commune (§ 290, nota): sed Christus dicitur aequalis Deo, ergo habet naturam divinam; et dicitur similis hominibus, ergo habet naturam humanam. Idem Apostolus dicit: *Ex quibus* (Patribus) *est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in saecula* (5). Christus autem non secundum naturam divinam ortus est ex Patribus, neque secundum carnem est Deus benedictus in saecula. Cum autem utrumque de Christo praedicetur, duae naturae integrae et inconfusae, in ipso agnoscendae sunt. Ex verbis S. Ioannis ita argumentatur *S. Fulgentius*(6): « Quem verum hominem novit Ioannes, audiens eum dicentem: *Quaeritis me interficere hominem, qui veritatem vobis locutus sum* (7); eundem verum Deum monstrat, dicens: *Hic est verus Deus, et vita aeterna* » (8).

Nota. Argumentis biblicis Eutychiani sequentia opponunt:

Obi. I. Dictum Ioannis: *Verbum caro factum est*, eodem modo intelligendum est, quo intelligitur uxorem Loth *factam esse statuam salis* (9), aut virgam Moysis *factam esse serpentem* (10); aut aquam esse *factam vinum* (11); in omnibus enim istis locis S. Scriptura utitur eadem voce: ἐγένετο factum est. Verbum ergo dicitur factum caro per conversionem unius naturae in aliam, ita ut post adunationem nonnisi una natura superstit.

Resp. Non negamus, vocem ἐγένετο, factum, aliquando unius substantiae conversionem in aliam significare; sed ista vox non semper hunc sensum habet, verum interdum significat acquisitionem, vel assumptionem alicuius de novo: ita dicitur: *Factus*

(8) 1 Io. 5, 20. (9) Gen. 19, 26.
(10) Ex 4, 5. (11) Io. 2, 9.

est homo in animam viventem (1), non conversione corporis in animam, sed huius inspiratione in corpus; Christus dicitur *factus pro nobis peccatum* (2), et *factus maledictum*, (3) non alia de causa, quam quia debitum peccatorum nostrorum in se assumpsit, ut pro iis divinae iustitiae satisfaceret; certe enim ne Eutychiani quidem auderent dicere, Christi substantiam in *peccatum*, aut *maledictum* conversam fuisse: similiter Christus dicitur *factus Sacerdos* (4), *Sponsor* (5), *excelsior coelis* (6); quibus in locis nullam substantiae conversionem significari, sed dignitatem Christi describi manifestum est, quamvis ubique verbum γίνομαι *fio* applicetur. Igitur ex antecedentibus, et consequentibus, et ex ipsa rerum natura pensandum est quando τὸ *factum* veram conversionem, et quando acquisitionem, seu assumptionem significet. Atqui dictum Ioannis: *Verbum caro factum est*, non de conversione substantiae, sed de assumptione carnis, seu humanae naturae intelligendum esse, sole clarius ostendi potest. Imprimis enim dicit de Verbo, per quod *facta sunt omnia: in propria venit* etc., et dein modum explicat quo venerit, nempe in assumpta humana natura; unde etiam addit: *et habitavit in nobis*; quomodo enim Verbum habitavit in nobis, nisi quia, idem manens, carnem assumpsit? nec enim ideo naturam divinam perdidit, quapropter additur: *Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi Unigeniti* a Patre etc. — Praeterea si dictum Ioannis de conversione substantiae intelligeretur, maximum omnium absurdum sequeretur, quod nempe divinitas conversa sit in carnem, seu quod Verbum factum sit purus homo, cum tamen Deus plane immutabilis sit: tantum autem absurdum ipsi Eutychiani non admittunt, cum potius asserant, humanitatem a divinitate absorptam, seu naturam humanam in divinam conversam fuisse. — Denique si ad Traditionem respiciamus, Ss. Patres constanter dictum Ioannis non de conversione divinitatis in carnem, sed de assumptione humanitatis in Deum exposuerunt. *S. Ambrosius* (7) ait: « Illud *Verbum*, quod carnem suscepit, hoc *habitavit in nobis*, hoc est, in carne habitavit humana, et ideo Emmanuel dictus est, nobiscum Deus: » et (8) adv. Apollinaristas inquit: « Desinant dicere, naturam Verbi in corporis naturam esse mutatam, ne pari interpretatione videatur natura Verbi in contagium mutata peccati. » *S. Chrysostomus* (9), exponens eundem locum, ita disserit: « Subdit enim: *et habitavit in nobis*, ac si diceret: nihil absurdum suspiceris ex hoc dicto *factum est*. Non enim immutabilis naturae mutationem, sed habitationem dixi. Habitans autem non idipsum est quod habitaculum, sed aliud. Aliud enim in alio habitat, alias non esset habitatio . . . Aliud vero dixi secundum substantiam. Nam unitate et coniunctione Deus Verbum et caro unum sunt, sine ulla confusione, vel substantiarum ablatione, sed per unionem ineffabilem, inexplicabilemque. » *S. Augustinus* (10) hanc ineffabilem unionem carnis ad Verbum explicat exemplo verbi quod prius in corde conceptum est, postea ore et voce profertur, non quasi illud primum convertatur in vocem, sed illo integro ista assumitur, per quam verbum intus conceptum

(1) Gen. 2, 7. (2) 2 Cor. 5, 21.
(3) Gal. 3, 13. (4) Hebr. 7, 16.
(5) Ib. v. 22. (6) Ib. v. 26.

(7) L. de dom. incarn. sacramento cap. 6, sub fine. (8) Cap. 6.
(9) Hom. 11 (al. 10) in Ioan. n. 2.
(10) Serm. 187 (al. 27) de tempore.

foris in vocem procedit, et post multa egregie explicata concludit: « Quia Dei *Verbum*, quod manet in aeternum, *caro factum est, ut habitaret in nobis*, propter Dei formam latentem, sed manentem, sicut nunciavit Gabriel, vocamus nomen eius *Emmanuel* etc. »

Obi. II. Phil. II. 7 dicitur de Filio Dei: *Exinanivit semetipsum formam servi accipiens:* sed si tantummodo carnem sibi copulasset, nulla fuisset exinanitio. Ergo admittendum est, in Incarnatione unius naturae in aliam conversionem contigisse, ut vera sit Apostoli de exinanitione sententia.

Resp. Perperam Eutychiani glorientur de hoc textu, ut unam in Christo naturam propugnent. Nam si dicunt, naturam divinam in humanam conversam esse, maximum, ut iam diximus, absurdum praedicant, idque admittunt, quod absolute impossibile est, cum Deus immutabilis sit (§ 26). Si autem asserunt, naturam humanamin divinam conversam esse, quod communiter Eutychiani defendunt; male locutus est Apostolus dicendo eum, qui aequalis est Deo semetipsum exinanivisse, cum potius dicere debuisset, formam servi, seu naturam humanam non exinanitam et depressam, sed maxime exaltatam fuisse. Aliter ergo verba Pauli sunt intelligenda; sensus itaque verborum est: Filius Dei, aequalis Patri semetipsum quodammodo exinanivit assumendo naturam abiectam et humilem, infinitoque intervallo a divina distantem, seseque obiiciens in hac assumpta natura paupertati, ludibriis, ac morti denique ipsi; unde subdit Apostolus: *Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.* Itaque exinanivit semetipsum, ut ait *S. Augustinus* (1), « assumendo mutabilitatem nostram, non mutando divinitatem suam. » Et *S. Leo* (2) egregie eandem exinanitionem declarat, dicens: « suscepta est a maiestate humilitas, a virtute infirmitas, ab aeternitate mortalitas, et ad resolvendum conditionis nostrae debitum, natura inviolabilis naturae est unita passibili. »

B. *Argumenta ex Traditione desumpta.*

§ 304. 1. *In Symbolis* Ecclesia duas in Christo naturas profitetur. In Apostolico dicit: Credo - *in Iesum Christum Filium eius unicum:* ergo ipsi attribuit naturam divinam, et cum immediate addit: *qui conceptus - natus - passus - mortuus est* etc., agnoscit in ipso naturam humanam integram et inconfusam. In Nicaeno-CPtano profitetur *unum D. N. I. Christum-consubstantialem Patri*, ut de divina eius natura dubitari non possit, et deinde de eodem dicit, quod *incarnatus, homo factus, passus, mortuus* sit, ut etiam natura humana in ipso manifeste ostendatur, cum talia praedicentur, quae in divinam naturam cadere nullatenus possunt. In Athanasiano clarissime doctrina catholica proponitur his verbis: *Qui* (Christus) *licet Deus sit, et homo, non duo tamen, sed unus est Christus. Unus autem non conversione divinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum. Unus omnino non confusione substantiae, sed unitate personae* etc.

2. *Ss. Patres*, dum Christum ut verum Deum (§ 73), et ut verum hominem (§ 277, n. 3) praedicant, duas in ipso naturas integras, et inconfusas profitentur. Sed specialia etiam eorundem testimonia adlegari possunt, in quibus fidem suam clare explicant. *S. Ignatius M.* (3), Christum

(1) L. 7, de Trinit. c. 3, n. 5.

(2) In Epist. ad Flavian. c. 3.

(3) Ep. ad Ephes. n. 7

« in homine existentem Deum » appellat. *Clemens Alex.* (1) ait: « In omnibus iuvat Dominus et tanquam homo, et tanquam Deus: peccata quidem remittens ut Deus: ne peccemus autem, pedagogi ritu instituens, ut homo. » *Tertullianus* (2) scribit: Christus « utriusque substantiae census hominem, et Deum exhibuit; hinc natum, inde non natum: hinc carneum, inde spiritualem; hinc infirmum, inde praefortem; hinc morientem, inde viventem. » *S. Athanasius* in Epist. ad Epictet. n. 2 ita praeclare disserit: « Quisnam infernus illud eructavit, corpus ex Maria genitum esse Verbi divinitati consubstantiale? Aut Verbum in carnem, ossa et capillos, et in totum corpus mutatum fuisse, et a natura descivisse sua? Quis autem in Ecclesia, aut a Christianis unquam audivit, Dominum fictione, non natura g·stasse corpus... Quo pacto viri qui dicuntur Christiani vel ambigere ausi sunt, sitne Dominus, qui ex Maria natus est, substantia et natura sua Filius Dei, secundum carnem vero ex semine David, et ex carne sanctae Mariae ortus? » Et l. de incarn. adv. Apollinar. (3) ait: « Appellabitur perfectus Deus, et perfectus homo Christus... secundum rationem existendi sine defectu plenam et integram, ut unus sit utrinque per omnia idem et Deus, et homo. » *S. Hilarius* (4) ita de Christo loquitur: « Qui filius hominis est, idem et Filius Dei est. Natura generositatis in filii hominis assumptione non deperit. Nam non idcirco non Dei Filius, quia et hominis est filius. Non enim cum divinitatis decessione fit humilitatis accessio; nec per consortium infirmitatis contumeliam virtus excepit; quippe cum infirmitas honore sit dotata virtutis. » Idem (5) in una persona Christi duas profitetur naturas, easque (6) « coniunctas, impermixtas et inconfusas » dicit. *S. Ambrosius* (7) inquit: « Servemus distinctionem divinitatis et carnis. Unus in utroque loquitur Dei Filius quia in eodem utraque est natura. » Et alibi (8): « Ego, quod erat illius non habebam, et ille, quod meum est, non habebat. Suscepit, quod meum est, ut impertiret quod suum est: suscepit, non ut confunderet, sed ut repleret. Si credas susceptionem, affingas confusionem, Manichaeos esse desiisti, nec tamen Ecclesiae filius esse coepisti. » *S. Basilius* citatus a *Leone M.* in Ep. ad Leonem Augustum (9) ait: « Cum omni metu et reverentia contemplandum est, ut in uno, eodemque (Christo) ita utriusque naturae veritas comprobetur, ut neque aliquid indignum et indecens de divina illa et ineffabili substantia sentiatur, neque rursum quae humanitus gesta sunt, falsis illusa imaginibus aestimentur. » *S. Gregorius Naz.* (10) ita de Christo canit: « Venit Deus, et mortalis, duas naturas in unum colligens, alteram absconditam, manifestam mortalibus alteram, quarum illa Deus erat, haec autem postremo nobis formata est. » Idem docet Ep. I ad Cledon. (11). — *Amphilochius* Orat. in illud: *Pater maior me est* (12) inquit: « Discerne... naturas Dei hominis. Neque enim excidens ex Deo factus est homo, neque proficiens ex homine Deus. » *S. Cyrillus Hier.* Catech. 4 dicit: « Duplicis naturae fuit Christus; homo quidem, quod videbatur, Deus autem, quod non appa-

(1) Paedag. l. 1, c. 3.
(2) De carne Christi c. 5.
(3) L. 1, n. 16. (4) In Ps. 2.
(5) L. 10 de Trinit n. 22. (6) N. 52.
(7) L. 2 de fide c. 4.
(8) L. de incarn. c. 4. (9) 165 al. 134.
(10) Carm. 1 de Virgin. v. 149 et seq. (pag. 415 ed. Caillau.
(11) N. 3 et 4. (12) Ap. Theodoret. Dial. 2.

rebat; » et Homil. in Paraliticum (1) ait: « Duae sunt in Christo agnoscendae naturae, quia alia ex parte homo est, alia vero Deus . . . Non enim confessio humanitatis a confessione divinitatis seiuncta utilis est... Sed Deum et hominem confitentes et utrumque – verum Deum, vere ex Patre natum hominemque, non specie tantum, sed veritate factum adorantes veram salutem exspectamus. » S. *Chrysostomus* (2) rectam de Verbo incarnato fidem his verbis proponit: « Neque carnem a divinitate separat, neque divinitatem a carne; non quod substantias confundat (absit!) sed ut unitionem ostendat. » *S. Hieronymus* (3) scribit: « Carnis infirmitas Deo habitatore gaudebat, et tamen mensuram fragilitatis suae excedere non potuit, ut non apparenter tantum iuxta veteres haereticos, sed vere Dei Filius hominis filius credatur. » S. *Augustinus* Tract. 78 in Io. (4) dicit: « Agnoscamus geminam substantiam Christi, divinam scilicet, qua aequalis est Patri, humanam, qua maior est Pater. Et l. 1 de Trin. (5) scribit: Quia forma Dei accepit formam servi, utrumque Deus, et utrumque homo: sed utrumque Deus propter accipientem Deum, utrumque autem homo propter acceptum hominem. Neque enim illa susceptione alter eorum in alterum conversum, atque mutatum est: nec divinitas quippe in creaturam mutata est, ut desisteret esse divinitas; nec creatura in divinitatem, ut desisteret creatura. » *S. Cyrillus Alex.*, cuius auctoritate potissimum abutebantur Eutychiani (6), scribit: « Non enim dicimus, quod Dei natura conversa, vel immutata facta sit caro; nec quod in totum hominem, qui est ex anima et corpore, transformata sit; sed illud magis quod carnem animatam anima rationali sibi copulaverit Verbum substantialiter, et ineffabiliter factum sit homo . . . et quod diversae quidem naturae in unum convenerint, unus tamen ex ambabus Christus, et Filius non evacuata, aut sublata diversitate naturarum per coniunctionem. » Et in celebri epistola ad Ioannem Antiochenum, quae incipit, *Laetentur coeli*, ita mentem suam aperit: « In divinitate et in humanitate perfectus (Christus), et tanquam in una persona consideratur: Unus enim Dominus est Iesus Christus, quamvis non ignoretur naturarum differentia, e quibus inenarrabilem istam unionem factam esse dicimus. Ora vero eorum qui vel concretionem, vel confusionem, vel commixtionem factam esse dicunt, dignetur sanctitas tua obstruere. Est enim verisimile, et ista quosdam de me spargere, quasi talia senserim, aut dixerim. Ego vero tantum absum ab eo, ut tale quid sentiam, ut etiam insanire arbitrer eos, qui quovis modo conversionis adumbrationem in divina Verbi natura contingere posse putant; manet enim illa, quod semper est, nec alterata est, — neque ullius mutationis capax. » Post enatam haeresim Eutychianam dogma catholicum de duabus Christi naturis strenue defenderunt *S. Leo M.* (7), *S. Petrus Chrysologus* (8), *Gelasius P.* (9), *Leontius Byzantinus* (10), *Vigilius Taps.* (11), *Boëthius*, *S. Fulgentius*, *S. Gregorius M.*, *Anastasius Sinaita*, *S. Io. Damascenus*, et alii.

3. *In Conciliis* tum ante, tum post exortam haeresim Eutychianam habi-

(1) N. 6. (2) Hom. in Ps. 44.
(3) L. 2 c. Pelagianos n. 14. (4) N. 3.
(5) Cap. 7, n. 14.
(6) In Epist. 1 ad Nestor
(7) Io Ep. 24 ad Flavianum, et alibi.
(8) Ep. ad Eutych.,
(9) De duabus in Chr. naturis.
(10) C. Nestor., et Eutych.
(11) L. c. Eutych.

tis definitum est, duas esse in una Christi persona naturas, divinam et humanam. Synodus *Antiochena*, anno 264 (1), inquit: *Idcirco corpus ex Maria natum, cum totam divinitatis plenitudinem cepisset, corporaliter divinitati sine conversione unitum est. Toletanum I*, anno 400, in professione fidei dicit, *Filium Dei verum hominem... suscepisse, duabus dumtaxat naturis, id est Deitatis, et carnis in unam convenientibus personam* etc. Concilium *Chalcedonense*, doctrinae S. Scripturae et Traditionis fideliter insistens, Eutychi anathema dixit, eius doctrinam damnavit et dogma catholicum his verbis proposuit: *Unum eundemque confiteri Filium, et D. N. I. C. consonanter omnes docemus, eundem perfectum in Deitate, et eundem perfectum in humanitate, Deum verum et hominem verum, eundem ex anima rationali et corpore, consubstantialem Patri secundum Deitatem, consubstantialem nobis eundem secundum humanitatem, - eundemque Christum - in duabus naturis inconfuse, incommutabiliter, indivise, inseparabiliter agnoscendum, nusquam sublata differentia naturarum propter unitionem, magisque salva proprietate utriusque naturae, et in unam personam atque subsistentiam concurrente* (Act. 5). Eadem doctrina denuo declarata et confirmata fuit in *Conc. gen. V, CPtano II*, cap. 7 et 8, in *Lateranensi* sub Martino I, can. 6-9, in Gener. VII, CPtano III, Act. 7, in *Nicaeno II*, Act. 7 in definitione fidei.

Nota. Eutychiani errores suos Patrum auctoritate firmare studuerunt, sed irrito conatu, ut ex dicendis apparebit.

(1) In epist. adv. Paulum Samosat.
(2) In Apologet. c. 21.
(3) In lib. adv. Prax. c. 27.
(4) L. de idol. vanit.

Obi. I. Patres passim docuerunt, in Incarnatione duas naturas *commixtas* fuisse. *Tertullianus* (2) ait: « Nascitur homo Deo mixtus, » quod alibi saepe repetit, et (3) utriusque naturae « mixtionem et conversionem » defendit. *S. Cyprianus* (4) inquit: « Deus cum homine miscetur. » *S. Augustinus* (5) explicans, « quomodo Deus homini permixtus sit, ut una fieret persona Christi, » utitur similitudine hominis, in quo anima unitur corpori, ut homo sit, et concludit: « In illa ergo persona (hominis) mixtura est animae et corporis; in hac persona (Christi) mixtura est Dei et hominis. » Eadem *mixtionis* voce utuntur *S. Leo* (6) et multi alii: ergo duae naturae in Christo distinctae non manserunt.

Resp. Ss. Patres per mixtionem, seu mixturam nihil aliud intellexerunt, quam intimam et substantialem naturarum unionem in persona: mixtio enim etiam tunc dicitur, quando duae substantiae ita intime inter se iunguntur, ut tamen utraque suam integritatem servet: talis est mixtio corporis humani et animae rationalis, et talis fuit mixtio divinae naturae cum humana. Ideo *S. Cyrillus* (7) dicit: « Mixtionis nomen posuerunt nonnulli etiam Ss. Patres, sed quod metuere te dicis, nequa confusio contigisse existimetur adinstar liquidorum, quae inter se mutuo commiscentur, libero te hoc metu. Non sic illi senserunt: minime; sed voce sunt usi, cum summam unionem ostendere studerent. » Et sane *Tertullianus* (8) primo negat, talem factam esse carnis et divinitatis mixturam, « ut tertium quid efficiatur, » quomodo ex auro et argento simul mixtis fit electrum. Non aliam igitur mixtionem

(5) In Epist. 138 ad Volusian. c. 3.
(6) Serm. 3, in Nat. Dom. et Serm. 4, in Epiph. c. 4.
(7) L. 1, adv. Nestor. c. 3. (8) L. c. Prax.

intelligit, quam duarum naturarum perfectam unionem; unde etiam ita prosequitur: « Certe (invenimus) usquequaque Filium Dei et Filium hominis, cum Deum et hominem sine dubio, secundum utramque substantiam, in sua proprietate distantem, quia nec sermo aliud, quam Deus, nec caro aliud, quam homo. » *S. Cyprianus* dicit, per Incarnationem Deum cum homine misceri eodem sensu, quo in hominis generatione anima dicitur misceri corpori, id est integre et substantialiter, manente utriusque substantia integra. *S. Augustinus*, qua solebat diligentia et praecisione, seipsum explicat, ut caveatur illius permixtionis error, in quem postea Eutychiani inciderunt, ut facta sit naturarum confusio: unde, cum dixisset: « in persona Christi est mixtura Dei et hominis » statim monet auditorem, « ut recedat a consuetudine corporum, qua solent duo liquores ita commisceri, ut neuter servet integritatem suam. » Exemplum *S. Leonis M.* solum commonstrat, etiam orthodoxe *mixtionis* vocem in mysterio incarnationis adhiberi posse, dummodo confusio procul amoveatur, et ita duae naturae commixtae intelligantur, ut utraque integra permanserit; certum est enim apud omnes, *S. Leonem* Eutychis haeresin damnasse, et duas in Christo naturas integras et inconfusas asseruisse.

Obj. II. Multi veteres Patres nonnisi unam esse in Christo naturam aperte praedicarunt. *Iulius I.* R. P. (1) duplicem in Christo naturam aperte reiicit ut absurdam, quia « necesse est, eos, qui duas naturas dicunt, unam adorare, alteram non adorare, ac in divinam quidem baptizari, in humanam vero non baptizari. » *S. Gregorius Thaumat.* (2) ait: « Non duae personae, neque duae naturae, non enim quatuor nos adorare dicimus. » *S. Gregorius Nyss.* (3) docet, carnem divinitati commixtam non amplius in suis terminis et proprietatibus mansisse, sed naturam humanam ita fuisse a divina absorptam, « veluti si aceti stilla in mare proiecta huic admisceatur; fit enim mare. » *S. Cyrillus Alex.* Ep. ad Acacium Metin. scribit: « Naturas duas unitas esse dicimus; post unitionem vero, tanquam sublata iam in duo partitione, unam esse credimus Filii naturam, verum inhumanati et incarnati. » Et in Ep. I ad Successum inquit: « Post unionem non dividimus naturas a se mutue, neque in duos secamus filios illum, qui unus est et individuus: sed unum dicimus Filium, et quemadmodum locuti sunt Patres, unam naturam Verbi Dei incarnatam. » Et in Epist 2 (4) docet, duas naturas in Christo « sola mentis cogitatione distingui: » ergo non sunt a se invicem distinctae realiter; et iuxta doctrinam Patrum una est in Christo natura.

Resp. Huic obiectioni primo opponimus argumentum Traditionis ex Symbolis, Ss. Patribus et Conciliis deductum, quod nonnullorum Patrum loca obscura et ambigua infirmare non possunt. Praeterea observandum est, nomen *naturae* a veteribus Patribus hincinde pro *persona* adhibitum fuisse; quapropter *S. Thomas* sapienter (5) monet, « quod propter identitatem, quae in divinis est inter naturam et hypostasim, quandoque natura ponitur pro hypostasi, vel persona. » Quibus notatis, ad singula loca obiecta responderi potest. — Quod *Iulium R. P.* attinet. *Eulogius* Patr. Alex. (6) Eutychianis reposuit, ipsum posuisse ·

(1) In Ep. ad Dionys. Corint. Ep.
(2) Ap. Photium Cod. 230 in Expos. fidei.
(3) Orat. 4, c. Eunom. (4) Ad Successum.
(5) 3, q. 35, a. 1 ad 1. (6) Ap. Phot. l. c.

nomen *naturae* pro nomine *personae*, quod ex eo patet, quia de eo loquitur, qui adoratur, et in quo baptizamur. *Facundus* (1) ostendit Iulium duas in Christo agnovisse naturas ex eiusdem epist. ad Prosdocium, in qua dicit de Christo: « Praedicatur... perfectus Deus in carne et perfectus homo in spiritu, non duo filii; unus quidem proprius filius assumens hominem, alter vero mortalis susceptus a Deo, sed unus unigenitus in coelo, unigenitus Deus in terra: » quibus verbis et Nestorii et Eutychis haereses condemnantur. Epistolam autem Iulii ad Dionysium idem Facundus ut spuriam reiicit, et ideo (2), de Eutychianis dicit: « Quid autem illos contra haec evidentissima Patrum testimonia iuvare poterit, quod in assertionem vanissimi sui erroris dicunt, Iulium R. Ep., nescio ubi, rescripsisse, quod una sit in Christo natura. » *Hypatius* etiam Ep. Ephesinus in collatione cum Acephalis Constantinopoli habita inquit: « Beati Iulii famosam illam epistolam manifeste Apollinaris ostendimus fuisse. » Idem reponendum est ad auctoritatem *Gregorii Thaumat.*; certum enim est, citatam expositionem fidei non esse huius insignis Episcopi, sed alicuius haeretici. Id testatur *Leontius* (3), scribens: « Quidam ex haeresi Apollinarii, vel Eutychis, vel Dioscori, cum vellent suam haeresin confirmare, quasdam orationes Apollinarii Gregorio Thaumaturgo, aut Athanasio, aut Iulio inscripserunt, ut simpliciores fallerent. » *S. Gregorius Nyss.* (4) pro scopo habuit, ut ostenderet, quantum Filius Dei se humiliaverit naturam humanam assumendo, quae infinite distat. Hunc in finem similitudine usus est aceti guttulae in mare proiectae, qua orthodoxe prolata Eutychiani pessime abusi sunt. Caeterum apposite *Anastasius Sinaita* (5) in hanc rem scribit: « D. Gregorius mentionem fecit pelagi et aceti, non ut res ipsas confunderet, sed ut exemplo aliquo tenuitatem et parvitatem nostrae naturae, cum infinito et incomprehenso illo divinitatis pelago comparatae, demonstraret. » Dum praeterea Christi carnem asserit Gregorius non amplius in suis terminis et proprietatibus mansisse, non de proprietatibus essentialibus, sed de accidentalibus, ut vocant, locutus est, sine quibus salva et integra consistere potest natura humana: ideo cum (6) dixisset, quod humana natura « cum divinitate temperata non amplius in suis terminis et proprietatibus manet, » seipsum explicans immediate subdidit: « Carnis tamen et divinitatis proprietatum inconfusa permanet contemplatio » quod deinceps fuse prosequitur. *S. Cyrillum Alex.* orthodoxe sensisse, manifeste constat ex eius verbis n. 2 citatis. Neque loca hic nobis obiecta alium sensum produnt. Nam S. Pater unam dicit naturam non simpliciter et absolute, sed « incarnatam, » idest, unitam substantialiter humanitati in personalitate Verbi. Quare duas absolute admisit Cyrillus naturas, humanam et divinam, asserendo unam naturam incarnatam, aut « Filii inhumanati, seu incarnati. » Ut enim observat *Theodoretus* (7): « Qui unam Christi naturam incarnatam agnoscit, duplicem in Christo naturam confitetur; alia est enim, quae carnem assumat, alia vero carnis assumptae. » Ipse Cyrillus, cum ob citata in obiectione verba Apollinarista diceretur, ita mentem suam explicat in epist. 2 ad Successum: « Si dicentes unam

(1) L. 1, c. 4. (2) Ibid. c. 5.
(3) L. de sectis, act. 8. (4) L. c.
(5) In Odego c. 13. (6) L. c.
(7) Dial. 2.

Verbi naturam, tacuissemus, et minime adiunxissemus, *incarnatam*, excluso propemodum dispensationis mysterio, esset illorum fortasse oratio non inepta..... sed quia et illa in humanitate perfectio, et essentiae nostrae declaratio illata est, dum dicimus incarnatam, desinant baculo inniti arundineo; » ac inferius aperte confitetur, « Christum, cum sit unus, ac solus filius, eundem Deum esse et hominem, ut in deitate, ita etiam in humanitate perfectum. » Et cum dicit « post unionem non dividimus a se mutuo, » distinctionem naturarum aperte profitetur, et solum negat earundem divisionem et separationem post unionem, quia nimirum in una persona Verbi inseparabiliter unitae sunt. Et in eodem sensu asserit, naturam divinam et humanam in Christo sola cogitatione distingui: id est, naturas inseparabili nexu unitas, quamvis inter se realiter distinguantur, tamen sola cogitatione dividi ac separari posse, quod illustrat exemplo animae et corporis; haec enim realiter a se invicem in homine vivo separari nequeunt, quamvis a se invicem realiter distinguantur.

Obj. III. Incarnatio comparatur cum unione animae et corporis, ex qua resultat una natura humana. A *S. Iustino M.* (1) comparatur cum Eucharistia, in qua contingit conversio panis in corpus Christi: ergo etiam ex unione divinitatis et humanitatis una resultat natura, quia humana in divinam convertitur, et ideo illa a Patribus *deificata* dici solet.

Resp. Priori similitudine utuntur Patres, ut ostendant, non obstantibus duabus naturis, unam esse personam Christi: ideo in Symbolo Athan. additur: unum esse Christum *non confusione substantiae, sed unitate personae.* Sicut autem in homine corpus et anima retinent post unionem proprietates suas, ita et in Christo duae naturae non confunduntur, sed retinent proprietates suas. S. Iustinus comparat Incarnationem cum Eucharistia, quia sicut Verbum fit realiter caro, ita panis per consecrationem fit realiter corpus Christi: paritas autem non extenditur ad modum, quo panis fit corpus Christi. Quoad ultimum respondet *S. Thomas* (2): « Caro dicitur deificata (a Damasceno) (3) non per conversionem, sed per unionem ad Verbum salvis suis proprietatibus naturalibus, ut intelligatur caro deificata, quia facta est Dei Verbi caro, non quia facta sit Deus. »

C. *Argumentum ex ratione theologica petitum.*

§ 305. Haeresis Eutychiana, quae post unionem Verbi cum humanitate unam tantum in Christo naturam admittit, non solum divinae Revelationi, sed etiam sanae rationi penitus repugnat, cum tale quid asserat, quod absolute impossibile est, et apertam contradictionem involvit. Nam si ex unione Verbi cum humanitate una natura in Christo prodiisset, hoc factum fuisset vel *per conversionem* unius naturae in aliam, vel per utriusque naturae *commixtionem et mutationem*, vel denique *per compositionem* talem, qua ex duarum substantiarum coniunctione una natura completa produceretur. Ast nullus ex his tribus modis sine manifesta contradictione admitti potest.

1. Nullo modo admitti potest, unam in Christo factam esse naturam per *conversionem*, per alterutrius nempe naturae extinctionem, ut aqua in vinum conversa est in nuptiis Canae, vel, ut Eutychiani dictitabant,

(1) Apol. 1, n. 6. (2) 3, q. 2, a. 3 ad 3.

(3) Lib. 3. c. 6.

perinde ac gutta mellis in oceanum proiecta omnem naturalem suam amittit proprietatem, et in aquam vertitur. Etenim si tale quid in Christo contigisset, vel divina natura conversa esset in humanam, ut stolide nonnulli huius factionis homines commenti sunt; vel humana natura, quod plerique illorum dicunt, conversa esset in divinam, aut ab hac saltem uisset absorpta et extincta. Primum est absolute impossibile, quia divina natura necessaria (§ 6), aeterna (§ 25) et immutabilis (§ 26), in aliam naturam converti, aut ab hac extingui, vel absorberi nequit. —Secundum repugnat humanae naturae conditioni: ut enim ista in divinam converteretur, deberet naturae, seu essentiae divinae attributa acquirere, atque ideo ex finita deberet fieri infinita, et cum in tempore facta sit, deberet simul esse aeterna, et cum mutationibus obnoxia fuerit, deberet simul esse prorsus immutabilis etc.; quae omnia manifestam contradictionem involvunt. Neque natura humana a divina ut gutta mellis ab oceano absorpta et extincta dici potest, nam si natura humana post unionem non fuit penitus extincta, seu omnino annihilata, semper adhuc finitum ab infinito, in tempore factum ab aeterno, humanum a divino in Christo distingueretur: si vero natura humana penitus extincta et omnino annihilata dicitur, Christus post unionem non potest dici incarnatus, nec Deus homo, et de ipsa natura divina praedicandum est, quod passa et mortua sit, quae omnia a fide et a recta ratione repudiantur.

2. Nullatenus porro concedi potest, divinitatem et humanitatem *per commixtionem* in unam confluxisse Christi naturam. In naturalibus quidem talis commixtio locum habet, dum duae substantiae ita inter se coniunguntur, ut neutra integra maneat, et proprietates suas retineat, sed ex earundem commixtione seu confusione tertia quaedam substantia progrediatur, uti exempla habemus in liquoribus, electro etc.; unde *S. Thomas* (1) recte observat: « quae permiscentur, non manent integra, sed partim utrumque corrumpitur. » Si ergo talis commixtio in Christo admitteretur, divina eius natura mutata, seu corrupta fuisset, et proprietates suas amisisset, quod in immutabili divinitate absolute impossibile est. Porro si praefata naturarum commixtio in Christo contigisset, nova substantia per illam exorta nec divina, nec humana foret; Christus propterea nec Deus, nec homo esset, sed nova natura novo nomine appellanda. Longe aliter Ss. Litterae et antiquitas exposcunt, quae Christum Deum et hominem praedicant consubstantialem Patri secundum divinitatem, consubstantialem vero matri secundum humanitatem.

3. Denique non potest una Verbi incarnati natura repeti *ex compositione*, cuiusmodi reperitur in humana natura, quae ex substantia spirituali et corporea coalescit, prout iam fert communis Eutychianorum sententia, nam ideo concurrunt duae substantiae ad unam hominis naturam constituendam, quia neutra in se perfecta est in ratione naturae, sed sunt sibi invicem coordinatae ad integram naturam efformandam. Hinc anima sola non est homo, et corpus solum non est homo, seu natura humana, sed una pars altera indiget ad totum illud perfectum, unumque constituendum, quod humana natura est. Contra vero utraque natura in Christo integra est, perfecta, atque in ratione naturae completa, nec altera natura naturam

(1) L. 4 c. Gent. c. 35.

alteram postulat, ut talis sit. Siquidem natura divina tota in se perfecta est, neque est ordinata ad aliam substantiam, ut naturam constituat, sic etiam natura humana in se perfecta est, nec alia substantia indiget, ut naturam pariter efficiat. Hinc anima et corpus inter se coire debent ad naturam, quae humana dicitur, et sub hoc respectu simplex et individua est, constituendam', divinitas vero et humanitas, utpote perfectae, et in ratione naturae completae, nequeunt tanquam partes inter se componi ad unam naturam efficiendam, quae in absurda Acephalorum hypothesi nec divina, nec humana foret, ac propterea Christus nec Deus, nec homo esset.

Nota. Ex dictis patet, sententiam, quae Verbo incarnato, seu Christo unam duntaxat adscribit naturam, tum divinae Revelationi, tum sanae rationi apertissime repugnare. Et tamen *Eutyches*, vir senex, monasticae vitae deditus, et ob externam pietatem in celeberrimi monasterii Praesulem electus, quia discrimen inter personam et naturam non rite intellexit, stultissimam istam haeresin propugnavit, eique cum maxima pertinacitate inhaesit: imo, quod magis stupendum est, multos etiam fautores et asseclas habuit, qui, in varias factiones divisi, gravissimos in Ecclesia tumultus excitarunt, neque etiamnum penitus extincti sunt, cum sub nomine *Iacobitarum* in Armenia, et sub nomine *Coptorum* in Aegypto, et aliis Africae partibus Eutychianorum, seu Monophysitarum errori, spretis Ecclesiae universalis definitionibus, temere inhaereant non pauci. Haec facta lugenda manifeste commonstrant, quam facile infirma mens humana in gravissimo Religionis negotio per apparentes ratiunculas decipiatur, quantum in exponendis clarissimis S. Scripturae locis hinc inde caecutiat, quomodo per praeconceptas opiniones et inordinatas passiones in devia abripiatur, ac vanissimos ac stultissimos errores pro genuina veritate, seu pro puro verbo Dei ambabus ulnis amplectatur. Quomodo tam pestifera inordinatio, et tantum salutis aeternae discrimen evitari potest? — Non alia ratione quam audiendo Ecclesiam, quae est *columna et firmamentum veritatis* (1), quae ob iugem Christi (2), et Spiritus sancti assistentiam (3) in docendo errare nequit, et quam ex Christi praecepto quilibet audire (4), eiusque iudicio se subiicere tenetur, nisi velit inter Ethnicos et Publicanos reputari (5). Hanc infallibilem regulam deserens, Eutyches cum suis gregalibus in errorum abyssum prolapsus est; et eodem modo omnium temporum haeretici ideo salutis viam relinquunt, quia subiectivam suam persuasionem, seu potius praeconceptas suas, et ab eorum, qui se Reformatores dicere non erubuerunt, vanis placitis haustas opiniones infallibilis Ecclesiae definitionibus temere praeponunt. Utinam aliquando saperent, et in Ecclesiam redirent, extra quam salus non datur!

II. *De duabus operationibus in Christo.*

§ 306. Cum dogmatibus de Incarnatione iam hactenus probatis intime connectitur doctrina de operationibus Christi. Si enim in Christo duae sunt naturae integrae, distinctae, inconfusae et impermixtae, et duae etiam voluntates, divina et humana (§ 284), necessario in Christo asseruntur duae operationes duplici naturae et duplici

(1) I Tim. 3, 15. (2) Matth. 28, 18 etc.
(3) Io. 15, 26. (4) Luc. 10, 16.
(5) Matth. 18, 17.

voluntati convenientes. Vicissim quaecumque istas duas operationes Christo inesse probant, dogmata quoque de duabus Christi naturis et voluntatibus confirmant. — Cum autem, ut pariter iam probatum est (§ 292-295) unica sit in Christo persona, eaque divina, actiones autem et operationes semper personae adscribendae sint: recte inde infertur, quod, quamvis duae sint in Christo operationes, unus tamen sit operans et quod operationes non solum peractae a natura divina, sed etiam susceptae in natura humana, personae divinae attribuendae sint, a cuius infinita dignitate istae quoque infinitum pretium et valorem nanciscuntur. Ut haec doctrina, quae est summi momenti, rite intelligatur, et extra omne dubium ponatur, hic quaedam *de duabus operationibus in Christo, et de uno Christo operante* disserenda sunt.

A. *Duae sunt in Christo operationes.*

§ 307. Christus verus Deus consubstantialis Patri, etiam post incarnationem integram, perfectam, inconfusam naturam divinam habet, unde dubitari non potest, ipsum in hac natura, quae omnipotens est, agere et operari posse. Christus autem est etiam verus homo, et etiam natura humana post unionem cum Verbo integra, perfecta et inconfusa permansit; quapropter Christus per humanam quoque naturam agere, seu operationes naturae humanae convenientes suscipere potest. Duae ergo operationes in Christo sunt distinguendae, *divinae*, quae a sola natura divina perficiuntur, et *humanae*, quae per humanam naturam suscipiuntur; quibus a nonnullis adduntur *mixtae*, ad quas perficiendas ambae naturae concurrunt. — Etiam in quolibet homine, qui ex corpore et anima constat, duplex operatio distingui potest, nempe corporalis, e. g. dum comedit, bibit, dormit etc., et spiritualis, dum cogitat, vult, reminiscitur, cui addi potest mixta, circa quam corpus et anima occupantur, ex. gr. dum quis eruditum sermonem ore profert etc. Ast, sicuti recte dicitur, hominem quidquid agit aut per corpus aut per animam operari, ita recte asseritur, Christum omnia aut per naturam divinam, aut per naturam humanam operari, et ideo sicuti duae naturae et duae voluntates, ita etiam duae operationes, divinae et humanae, *in S. Scriptura, in Ss. Patribus* et *in Conciliis* de Christo praedicantur, ut ex dicendis apparebit.

1. *In S. Scriptura* Christus ipse sibi operationes divinas adscribit; ait enim: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor* (1); et: *Non potest Filius a se quidquam facere nisi quod viderit Patrem facientem: quaecunque enim ille fecerit, haec et Filius similiter facit* (2). Idem Christus autem operationes humanas sibi attribuit, dicens: *Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, et dare animam suam redemptionem pro multis* (3). Praeterea iam alibi ostendimus, in Ss. Litteris de Christo praedicari operationes divinas (§ 83), et operationes humanas (§ 281, n. 1). Praeclare autem *S. Leo M.* in celebri Epistola ad Flavianum ostendit, quomodo in S. Scriptura sicut duae naturae, ita et duae operationes Christo adscribantur; ait nempe: « Nativitas carnis manifestatio est humanae naturae, partus Virginis divinae est virtutis indicium. Infantia parvuli ostenditur humilitate cunarum: magnitudo Altissimi declaratur vocibus Angelorum. Similis est rudimentis hominum, quem Herodes impie molitur

(1) Io. 5. 17. (2) Ib. v. 19. (3) Matth. 20, 28.

occidere; sed Dominus est omnium, quem Magi gaudent suppliciter adorare. Nam cum ad praecursoris sui Ioannis baptismum venit, ne lateret, quod carnis velamine divinitas tegeretur, vox Patris de coelo intonans dixit: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Quem itaque sicut hominem diabolica tentat astutia, eidem sicut Deo angelica famulantur officia. Esurire, sitire, lactescere atque dormire, evidenter humanum est: sed quinque panibus quinquemillia hominum satiare, et largiri Samaritanae aquam vivam, cuius haustus bibenti praestet, ne ultra iam sitiat; supra dorsum maris plantis non desidentibus ambulare; et elationes fluctuum, increpata tempestate, consternare, sine ambiguitate divinum est. Sicut ergo, ut multa praeteream, non eiusdem naturae est, flere miserationis affectu amicum mortuum, et eundem remoto quatriduanae aggere sepulturae, ad vocis imperium excitare redivivum; aut in ligno pendere et in noctem luce conversa omnia elementa tremefacere; aut clavis transfixum esse et paradisi portas fidei Latronis aperire: ita non eiusdem naturae est dicere: *Ego et Pater unum sumus,* et dicere: *Pater maior me est.* Quamvis enim in Domino Iesu Christo Dei et hominis una persona sit, aliud tamen est, unde in utroque communis est contumelia, aliud, unde communis est gloria. De nostro enim illi est minor Patre humanitas, de Patre illi est aequalis cum Patre divinitas. » Nil sane aut eloquentius aut solidius proferri posset hac iam accurata duplicis in Christo naturae, et duplicis pariter operationis descriptione ex evangelica historia deprompta.

(1) Orat. 4, c. Arian. (2) Catech. 4, n. 10. (3) L. 4 adv. Eunom. sub finem.

2. *Ss. Patres* constanter docuerunt, duas in Christo operationes, duplici eius naturae convenientes distinguendas esse. Cum Ariani clamitarent, de Christo talia praedicari, quae a divinitate aliena sunt, ut comedere, dormire, pati etc., *S. Athanasius* (1) ipsos arguit, quod divinitati tribuant, quae a Christo ex humanae naturae imbecillitate gesta sunt: « Non enim, ait, Verbi, qua Verbum est, propria ista sunt, sed humana. Ac quemadmodum, spuente ipso, et manum extendente, et Lazarum appellante, non dicimus humanitatis esse propria praeclare facta, quamvis per corpus fierent, sed Dei: sic etiam cum de Salvatore in Evangelio humana dicuntur, rursus naturam eorum quae dicuntur, intuentes, ea tanquam aliena a Deo, non divinitati Verbi, sed humanitati ipsius imputemus. » *S. Cyrillus Hierosol.* (2) inquit: « Duplex (secundum naturas) erat Christus; homo quidem id quod videbatur: Deus vero id quod minime videbatur: manducans vere ut nos tanquam homo... quinque panibus alens hominum quinque millia utpote Deus: moriens ut homo revera, et ut Deus quatriduanum mortuum revocans ad vitam: vere in navicula dormiens tanquam homo, et ut Deus super aquas ambulans. » *S. Gregorius Nyss.* (3) dicit: « naturas ambas in Christo inconfusas manere, carnis et divinitatis proprietatibus salvis, dum in seipsis singulae spectantur.... nec caro rerum opifex est, nec divinitas patibilem vim habet.... neque Lazarum humana natura vivificat; neque iacentem plorat potestas; verum hominis quidem propria est lacryma, vita vero eius est, quae revera vita est etc.; » cuius rei rationem assignat (4), dicens: « Fieri

(4) In Epist. ad Eustath. (rel. in Synodo sexta Act. 10).

non potest, ut quae naturae ratione distant, in eandem operationum speciem inter se conveniant. Non enim refrigerat ignis, neque glacies calefacit, sed pro naturarum discrimine earum operationes a se mutuo separantur. » *S. Chrysostomus* (1) inquit: Christus « assumptam humanitatem divina operatione vacuam nunquam reliquit: verum nunc ut homo, nunc ut Deus agebat, cum naturam subindicans, tum oeconomiae fidem faciens, docensque humiliora ad humanitatem, sublimiora vero ad divinitatem referenda esse... Atque ut Deus efferatum mare sedavit, ut homo a diabolo tentatus est; ut Deus daemones expulit, ut homo pro hominibus passus est. » *S. Hilarius* (2) scribit: « Natus unigenitus Deus ex Virgine homo..... hunc per omnia evangelici sermonis modum tenuit, ut se Filium Dei credi doceret, et hominis Filium praedicari admoneret, locutus, et gerens Deus universa, quae Dei sunt, loquens deinde et gerens Deus universa, quae hominis sunt etc. » *S. Ambrosius* (3) ait: « Servemus distinctionem divinitatis et carnis. Unus in utraque loquitur Dei Filius, quia in eodem utraque natura est... Quasi Deus loquitur, quae sunt divina, quia Verbum est: quasi homo dicit, quae sunt humana, quia in ea substantia loquebatur. » *S. Zeno* Veron. (4) de Christo dicit, quod fuerit probans infirmitatibus carnem, et virtutibus maiestatem. » *S. Augustinus* (5) scribit: « Ita inter Deum et homines mediator apparuit, ut in unitate personae copulans utramque naturam et solita sublimaret insolitis, et insolita solitis temperaret. » *S. Cyrillus Alex.* (6) de Christo ita loquitur: « Quae divinitati convenienter dicta, vel facta sunt, Salvatorem indicant Deum; et rursus quae humanitus dicta sunt et facta, verum hominem ostendunt, huiusmodi enim vis est illius mysterii. » *S. Io. Damascenus* (7) inquit: « Duas in D. N. I. Christo virtutes operatrices dicimus. Nam et ut Deus eiusdemque cum Patre substantiae divinam operationem habebat, et ut homo factus, eiusdem nobiscum substantiae operatricem naturae humanae facultatem. » Denique sicut duas naturas, et duas voluntates, ita etiam *duas operationes* in Christo agnoscendas esse, solemniter definitum est in *Concilio Lateranensi* sub Martino I et in *Gen. sexto CPtano III*, quorum Conciliorum canones § 284, n. 2 citati sunt (8).

Nota. Sicut duas voluntates, ita etiam duas operationes Christo denegarunt Monothelitae, de quibus ideo *Petavius* (9) merito iudicat, quod Eutychianorum, seu Monophysitarum errore infecti fuerint, et occulte saltem duas in Christo naturas negaverint. Varias etiam contra doctrinam de duabus in Christo operationibus difficultates moverunt, quae modo solvendae sunt.

Obi. I. Ss. Patres in Verbo incarnato unam tantum operationem agnoverunt; quam Graeci *theandricam* et Latini *Deivirilem* appellarunt. Sic *Dionysius Areop.* (10) docet, « unam esse in Christo Deivirilem operationem. »

Resp. Celeberrimos Ecclesiae Doctores duas in Christo operationes agnovisse, ex allatis eorum testimoniis constat; operationes autem Christi theandricas vocarunt vel in specie illas, quae mixtae dicuntur, et ad quas

(1) Hom. in quatrid. Lazar. (tom. 2, pag. 647 ed. Paris. 1718).
(2) L. 9 de Trinit. (paullo post init.)
(3) L. 2 de fide c. 4. (4) Serm. 3, de Nativ.
(5) In Epist. 137 ad Volusian. c. 3.
(6) L. 24, Thesaur. (7) L. 3, de fide c. 15.
(8) Cf. Petav. de Incarn. l. 8, a c. 7, cap. 10.
(9) L. c., c. 6.
(10) In Epist. 4, ad Caium monachum.

perficiendas ambae naturae concurrunt, vel generatim omnes ratione unius personae, cui utriusque naturae operationes adscribendae sunt, ut mox declarabitur. Quod Dionysium attinet, *Cyrus* Patr. Alex. Monothelita eius textum fraudolenter corrupit, ac τὸ *unam* pro τὸ *novam* substituit, quod ipsi exprobrat Martinus I (1). Genuinus enim Dionysii textus ita sonat: « Caeterum (Christus) divina non qua Deus patrabat, neque humana quatenus homo gerebat, sed quatenus erat Deus, et homo, *novam* quamdam nobiscum conversando Deivirilem operationem exhibebat: » Equidem Monothelitae etiam admissa hac lectione, duce *Pyrrho* Patr. CPtano, obiectionem suam urgentes dicebant, Dionysium unicam in Christo asserere operationem, quoniam in singulari loquitur numero. Sed eos confutavit *S. Maximus M.* ostendens, Dionysium triplex genus actionum Christi distinxisse, nempe pure divinas, pure humanas, et mixtas, et ipsum has tantum per novam Deivirilem operationem intellexisse. Ait nempe *S. Maximus* (2): « Illam miscellaneam solam Deivirilem appellavit, siquidem ut Deus tantum operabatur, quando absens Centurionis filium sanabat: in quantum vero homo tantum, etsi Deus erat, quando comedebat, et tristabatur; mixtim autem operabatur miracula, caecis oculos illiniendo restituens etc. » Etiam *S. Thomas* solvit obiectionem ex auctoritate Dionysii petitam (3), dicens: « Dionysium posuisse in Christo operationem θεανδρικήν, id est divinam virilem, vel divinam humanam non per aliquam confusionem operationum, seu virtutum utriusque naturae, sed per hoc, quod divina operatio eius utitur humana, et humana eius operatio participat virtutem divinae operationis. » Quod autem Dionysius non unam, sed duplicem agnoverit in Christo operationem, colligit *S. Thomas* ex aliis eiusdem verbis in cap. 2, de div. nomin., ubi dicit: « Quod in his, quae pertinent ad humanam eius operationem, Pater, et Spiritus sanctus nulla ratione communicant, nisi quis dixerit secundum benignissimam, et misericordem voluntatem, » in quantum scilicet Pater et Spiritus sanctus ex sua misericordia voluerunt, Christum agere, et pati humana. « Sic igitur patet, concludit Angelicus, quod alia est operatio humana, in qua Pater et Spiritus sanctus non communicant nisi secundum acceptionem misericordiae suae, et alia est eius operatio, in quantum est Dei Verbum in qua communicant, Pater et Spiritus sanctus. » Immerito ergo *Mich. Le-Quien* auctorem operum Dionysii occultae Monophysitarum haeresis insimulat.

Obi II. *S. Gregorius Nyss.* (4) contra Eunomium scribit: « Ita operatur Divinitas per corpus, quod induit, omnium salutem, ut corporis quidem sint passiones, Dei autem operatio. » Ergo humanae naturae penitus operationem denegat, quam soli tribuit divinitati.

Resp. S. Pater carni tribuens passiones, humanae naturae operationes non negat, sed potius affirmat. Consuetum est enim Patribus, ut nomine *passionum* intelligant veras Christi operationes secundum naturam humanam, unde *S. Io. Chrysostomus* (5) sic loquitur: « Haud quisquam aberraverit, si ipsius quoque (Christi) passionem actionem appellaverit. In eo enim, quod omnia professus est, in-

(1) In Conc. Later., consul. 3.
(2) Scholio in Epist. 4 Dionysii.
(3) 3, q. 19, a. 1 ad 1.
(4) Rel. in Syn. 6, Act. 12.
(5) Hom. 2, in Acta Apost.

gens illud, atque mirandum opus patravit, mortem destruens, aliaque omnia operans.» Hinc *S. Maximus*, disputans cum Pyrrho, observavit, «Ss. Patres variis nominibus affecisse humanae naturae motionem, prout eius diversae motiones postulabant. Appellarunt ipsam et facultatem, et operationem, et differentiam, et motionem, et proprietatem, et passionem.» Atque hoc sensu explicanda sunt Gregorii verba. « Etenim » addit *S. Maximus*, « omnia, quae ex Deo sunt, et post Deum, eo ipsa patiuntur, quo moventur, utpote quae non sunt ipsa motio, ipsaque vis, ac virtus. » Hinc etiam *Philo* Iudaeus (1) dicebat:« Proprium Dei esse facere.... proprium creaturae pati; » quibus verbis certe non omnes creaturarum operationes excludit. Ita etiam *S. Gregorius* in citato loco naturae humanae operationem non excludit, sed ostendit, omnia, quae humana Christi natura operabatur, et patiebatur, personae divinae, seu Deo esse adscribenda.

Obi. III. *S. Cyrillus Alex.* (2) affirmat Christum « unam quandam cognatam operationem per ambas naturas ostendisse: » ergo una tantum fuit Verbi, et naturae humanae operatio.

Resp. Ad hanc *Pyrrhi* obiectionem respondit *S. Maximus*, duarum naturarum « unam dici » cognatam operationem tum ratione principii seu personae agentis, tum ratione intimae coniunctionis utriusque naturae, qua fit, ut omnes actiones Christi sint theandricae, seu Deiviriles. Quomodo autem ambae naturae in una persona Christi intime unitae vere operentur, *S. Maximus* exemplo illustrat ferri igniti, inquiens: «Quemadmodum enim ignis, ac ferri diversa est natura, aliaeque et aliae ambarum actiones; nec enim ignis secat, sed incendit et illuminat ea vi agendi, quam ei attribuit natura. Neque rursus ferrum sic a natura comparatum est, ut urat, aut illuminet, sed secat et nigrum est. Cum autem coniuncta ea fuerint, coniuncte et indivise suum munus utrumque exequitur, simul enim cum sectione existit ustio, ignisque ferri adminiculo tum incendit, tum illuminat, cum interim non una sit naturalis actio, sed duae, una ignis, qua urit, altera ferri, qua secat, ac utriusque effectus proprius est; ignis quidem ustio, ferri autem sectio; siquidem sectio talis est, quae vim habeat urendi, ac ustio, quae simul secandi. Sic in D. N. Iesu Christo accidit. Agebat utraque natura cum alterius communione quod proprium erat etc.» Non ergo negat S. Cyrillus (3) duas Christi operationes, quas alibi (v. n. 2) aperte profitetur, sed loquitur de unione, quae petitur ex arctissima coniunctione duorum inter se, nempe Verbi, et naturae humanae, quae ad operationes theandricas modo sibi convenienti concurrunt, Verbum quidem iubendo, humana natura vero per suum contactum exequendo.

Obi. IV. Natura humana Christi nihil ex se operari poterat; sed solum ut mota a divina persona; ergo *duo operata* dici poterant in Christo, non autem duae operationes. Nam ait *S. Thomas*(4), hanc Monothelitarum obiectionem proponens: « Considerandum est, quod ubicunque sunt plura agentia ordinata, inferius movetur a superiori, sicut in homine corpus movetur ab anima, et inferiores vires a ratione. Sic igitur actiones, et motus inferioris principii sunt magis *operata quaedam*, quam operationes. Id autem quod pertinet ad supremum principium, est proprie *operatio*, pu

(1) In libro de Cherubin. (2) L. 4. in Ioan.

(3) L. c. (4) 3, q. 19, a. 1 in O

ta si dicamus in homine, quod ambulare, quod est pedum, et palpare, quod est manuum, sunt quaedam hominis operata, quorumunum operatur anima per pedes, aliud per manus, et quia est eadem anima operans per utrumque, ex parte ipsius operantis, quod est primum principium movens, est una, et indifferens operatio; ex parte autem ipsorum operatorum differentia invenitur. Sicut autem in homine puro corpus movetur ab anima, et appetitus sensitivus a rationali, ita in D. I. Christo humana natura movebatur et regebatur a divina. Et ideo dicebant (Monothelitae) quod eadem est operatio, et indifferens ex parte ipsius divinitatis operantis; sunt tamen diversa operata, in quantum scilicet Divinitas Christi aliud agebat per seipsam, sicut quod portabat omnia verbo virtutis suae; aliud autem per humanam naturam, sicut quod corporaliter ambulabat... Sed (exinde conclusit *Severus* in Synodo VI) unus (scilicet incarnatum Verbum) hoc et illud operatus est: et nequaquam hoc quidem huius, hoc vero huius est naturae, neque eo, quod diversa sunt operata, ideo duas operatrices naturas, atque formas iuste definiemus. »

Resp. Hanc difficultatem egregie solvit *S. Thomas* (1) cuius argumentatio integra referri meretur, quoniam sublimi huic doctrinae magnam lucem affundit. Ita autem disserit angelicus Doctor: « In hoc decipiebantur (Monothelitae), quia actio eius, quod movetur ab altero, est duplex: una quidem, quam habet secundum propriam formam; alia autem, quam habet secundum quod movetur ab alio: sicut securis operatio, secundum propriam formam est incisio; secundum autem quod movetur ab artifice, operatio eius est facere scamnum. Operatio igitur, quae est alicuius rei secundum suam formam est propria eius, nec pertinet ad moventem nisi secundum quod utitur huiusmodi re ad suam operationem; sicut calefacere est propria operatio ignis, non autem fabri nisi quatenus utitur igne ad calefaciendum ferrum. Sed illa operatio, quae est rei solum secundum quod movetur ab alio, non est alia praeter operationem moventis ipsam; sicut facere scamnum non est seorsum operatio securis ab operatione artificis, sed securis participat instrumentaliter operationem artificis. Et ideo ubicunque movens et motum habent diversas formas, seu virtutes operativas, ibi oportet quod sit alia operatio moventis, et alia operatio propria moti; licet motum participet operationem moventis, et movens utatur operatione moti, et sic utrumque agat cum communione alterius. Sic igitur in Christo humana natura habet propriam formam et virtutem per quam operatur, et similiter divina. Unde humana natura habet propriam operationem distinctam ab operatione divina, et e converso. Et tamen divina natura utitur operatione naturae humanae sicut operatione sui instrumenti, et similiter humana natura participat operationem divinae naturae sicut instrumentum participat operationem principalis agentis. Et hoc est, quod dicit *Leo P.* (2): « Agit utraque forma scilicet tam natura divina, quam humana in Christo, cum alterius communione, quod proprium est, Verbo scilicet operante quod Verbi est, et carne exequente, quod carnis est. » Si vero esset una tantum operatio divinitatis et humanitatis in Christo, oporteret dicere, vel quod humana natura non haberet propriam formam et virtutem (de divina enim hoc

(1) L. c. (2) In Epist. ad Flavian. c. 4.

dici est impossibile), ex quo sequeretur, quod in Christo esset tantum divina operatio vel oporteret dicere quod ex divina virtute et humana esset conflata in Christo una virtus. Quorum utrumque est impossibile. Nam per primum horum ponitur natura humana in Christo esse imperfecta; per secundum vero ponitur confusio naturarum. Et ideo rationabiliter in sexta Synodo haec opinio est condemnata, in cuius determinatione dicitur: *Duas naturales operationes indivise, inconvertibiliter, inconfuse, inseparabiliter in eodem D. I. Christo vero Deo nostro glorificamus*, hoc est divinam operationem, et humanam operationem. »

Obi. V. Ss. Patres passim docent, personam Verbi usam esse humana natura tanquam instrumento quodam: instrumentum autem non habet operationem distinctam a causa principali; una enim et eadem est operatio artificis et instrumenti, quod ab artifice adhibetur: ergo etiam una et eadem est divinae et humanae naturae in Christo operatio.

Resp. Ad hanc obiectionem respondet *S. Thomas* (1): « Quod instrumentum dicitur aliquid agere ex eo quod movetur a principali agente, quod tamen praeter hoc potest habere propriam operationem secundum suam formam, ut de igne dictum est. Sic igitur actio instrumenti, in quantum est instrumentum, non est alia ab actione principalis agentis; potest tamen habere aliam operationem prout est res quaedam. Sic igitur operatio, quae est humanae naturae in Christo, in quantum est instrumentum divinitatis, non est alia ab operatione divinitatis; non enim est alia salvatio, qua salvat humanitas Christi et divinitas eius; habet tamen natura humana in Christo, in quantum est natura quaedam quamdam propriam operationem praeter divinam, ut dictum est. » Verbum enim naturam humanam integram, perfectam, inconfusam, atque ideo intellectu, voluntate, ac naturali sua operandi virtute praeditam assumpsit, eaque usus est non tanquam instrumento inanimato, inerti et otioso, sed tanquam instrumento vivo, intelligente, propria vi et efficacia praedito. Ss. Patres ergo operationem humanae naturae non negant, dum hanc organon, aut instrumentum Verbi appellant.

(1) L. c. ad 2.

B. *Operans unus est, nempe Christus, persona divina.*

§ 308. 1. Quamvis duae sint in Christo operationes, unus est tamen operans, quia unica est in Christo persona, eaque divina. Actiones enim, ut fert commune adagium, sunt suppositorum, seu actiones, quocumque medio, seu instrumento suscipiantur, ipsi personae agenti sunt adscribendae. Id aliquo modo exemplo hominis illustrari potest, cuius corpus comedit, ambulat, percutit, etc., et cuius anima cogitat, vult, decernit, etc. Recte autem dicitur: homo comedit, homo ambulat, homo percutit, homo cogitat, etc. Quamvis autem quaelibet paritas claudicet, attamen allatum exemplum Christo applicare licet, dicente Symbolo Athanas.: *Sicut anima rationalis et caro unus est homo, ita Deus et homo unus est Christus.* Unus nempe est Christus, qui in utraque natura operatur, seu unica est persona, eaque divina, cui non solum operationes naturae divinae, sed etiam operationes naturae humanae recte adscribuntur. Id Ss. Patres docent. *S. Athanasius* (2) inquit: « Deus existens proprium corpus habuit, et hoc usus est instrumento, homo propter nos factus. Ideo quae propria sunt car-

(2) Orat. 4, c. Arian.

nis, ipsius esse dicuntur, quoniam in illa inerat, ut sunt esurire, sitire, pati, fatigari, et similia, quorum capax erat caro. » *S. Ambrosius* (1) de Christo ait: « Unus in utraque loquitur Dei Filius, quia in eodem utraque natura est. Et si idem loquitur non uno semper loquitur modo. Intende in eo nunc gloriam Dei, nunc hominis passiones etc. » *S. Augustinus* (2) ita praeclare disserit: « Sicut unus est homo anima rationalis et caro, sic unus est Christus Deus et homo: ac per hoc Christus est Deus, anima rationalis et caro: Christum in his omnibus, Christum in singulis confitemur. Quis est ergo, per quem factus est mundus? Christus Iesus, sed in forma Dei. Quis est sub Pontio Pilato crucifixus? Christus Iesus, sed in forma servi. Idem de singulis quibus homo constat. Quis non est derelictus in inferno? Christus Iesus, sed in anima sola. Quis resurrecturus triduo iacuit in sepulcro? Christus Iesus, sed in carne sola etc.: » ergo omnia, quae utrique naturae contigerunt, aut ab ea facta tolerataque sunt, uni adscribuntur eidemque personae. *S. Cyrillus Alex.* (3) ait, « quod Filius Dei, quoniam in natura divina pati non potuit, natura humana, seu carne, et anima usus tanquam instrumento.... et esuriisse dicitur, et longinquarum peregrinationum labores pertulisse; consternationes item et metus, nec non dolorem et angorem, ac mortem denique in cruce. » *S. Leo M.* (4) citat verba *S. Hilarii* (5) dicentis: « Natus unigenitus Deus ex Virgine homo... hunc per omnia evangelici sermonis modum tenuit, ut se Filium Dei credi doceret, et hominis Filium praedicari admoneret: locutus et gerens homo universa, quae Dei sunt; loquens deinde et gerens Deus universa, quae hominis sunt. » *Gelasius P.* (6) docet, « ita deinceps pariter hunc eundem D. I. Christum et Deum explesse quae humana sunt, et hominem gessisse quae divina sunt, ut in utroque hunc eundem unum veraciter existentem omnis confessio christiana concelebret; sic ad passionem venisse, ut et Deus et homo verus sit crucifixus etc. » *S. Sophronius* Patr. Hier. (7) scribit: « Emmanuel unus existens, et simul utraque, Deus et homo, quae utriusque naturae propria sunt, revera faciebat, secundum aliud, atque aliud, quae agebat operans... Propterea unus et idem divina facit et humana; similiterque dicit et loquitur etc. » *S. Io. Damascenus* (8) ait: « Quoniam una est duarum naturarum hypostasis, unum eundemque dicimus esse volentem, et operantem naturaliter secundum ambas naturas, ex quibus et in quibus est Christus Deus noster. » Idem (9) scribit: « Quemadmodum caro ita deificata est ut propriae naturae mutationem nullam passa sit, eodem modo et voluntas et operatio deificatae sunt quidem, non tamen proprios limites excesserunt. Etenim unus est, qui hoc et illud, atque hoc et illo modo, divino scilicet et humano, vult et operatur » (10).

2. Ex veritate hac demonstrata recte infertur, Christi actiones et passiones, etiam quae in natura eius humana contingebant, *divinas*, seu *deificatas* dicendas esse. Egregie id declarat *Petavius* lib. 8. cap. 10. de incarn., ubi cum n. 11 quatuor modos enumerasset, iuxta quos Veteres humanas Christi operationes *deificatas* esse dicebant, n. 12 ita pergit: « Ve-

(1) L. 2 de fide c. 4. (2) Tract. 78 in Ioan.
(3) In dial. de incarnat.
(4) Epist. 97, c. 3.
(5) Ex l. 9 de Trin. paullo post init.

(6) In lib. adv. Eutych. et Nest.
(7) In Epist. Synod. ad Sergium.
(8) L. 3 de fide c. 14. (9) Cap. 15.
(10) Cf. Petav. de incarn. l. 8, c. 10 et 11.

rum ad istos quatuor, quemdam alium addi posse arbitror longe omnibus excellentiorem et appellationi congruentiorem modum, quique *deificationem* humanae cuiuscunque operationis Christi plenius et perfectius declarat. Is autem ex personali Verbi proprietate petitur, quae eadem et hnmanae naturae communicata, propria fit eius forma eamque determinat, et hoc tribuit, ut in rerum natura subsistat, ac sit actu substantia, et quod sibi consentaneum est, operetur. Etenim nulla, nisi subsistens, agit natura quippiam, ac prius definiri ac terminari illam oportet, certaque consistendi proprietate devinciri, quam functionem ullam praestare possit. Itaque personalis proprietas - etsi per se, et praecise loquendo non sit efficax et actuosa, eam tamen vim habet, ut naturam afficiens - complens ac terminans eandem ad agendum instructam et idoneam reddat. Ex quo fllud oritur, ut quaelibet actio Christi divina sit, etiam illa quae mere est humanae conditionis, et alioquin indigna Deo; quatenus humanitas eam exercere, vel perpeti, nisi divina Verbi proprietate, tanquam forma completa, determinataque, non posset. » His dictis (1) concludit: « Hinc apparet, quemadmodum humanae omnes actiones Christi deificatae, divinaeque fuerint, intima quadam et naturali, proprieque dicta ratione; non solum propter qualemcunque cum Deo Verbo coniunctionem, et naturarum inter se mutuam commeationem, vel proprietatum communionem: sive quod humana natura, auctore ac moderatore Deo, sic gubernabatur, nihil ut sine ipsius nutu prorsus ageret; verum eo maxime, quod agendi vim et potentiam divina a persona, tanquam a forma determinante et perficiente, et ultimum substantiae complementum adhibente caperet, sine quo nec existere in rerum natura nec operari omnino potuisset, ex quo factum est, ut operationes omnes hominis propriae, divinao censerentur vereque deificatae. »

3. Humanae Christi operationes et passiones, quamvis a sola natura humana et finita prodeant, tamen a persona divina et infinita, etiam in natura humana agente, summam dignitatem et infinitum pretium consequuntur. Hinc Christus per vitam, passionem et mortem suam non solum plenam et perfectam, sed etiam superabundantem satisfactionem praestitit; qua de re in sequenti sectione fusius agendum erit. Generatim autem de operationibus Christi dicendum est, quod infiniti valoris et meriti fuerint. Certum enim est apud omnes, valorem, seu quantitatem meriti alicuius operis mensurandum esse non ex solo principio, quo perficitur, nec ex solo obiecto, quod respicit, sed praecipue ex dignitate personae operantis. Persona autem Christi operans est divina, atque infinitae dignitatis, et ideo etiam eius operationes infiniti sunt valoris ac meriti. Id clare docet *Clemens VI* (2) loquens de thesauro Ecclesiae, « de cuius consumptione, aut diminutione non est aliquatenus formidandum propter infinita merita Christi. » Et paullo superius dixerat, Christum non effudisse « guttam sanguinis modicam, quae tamen propter unionem ad Verbum pro redemptione totius generis humani suffecisset. » Omnes etiam Theologi operationes et passiones Christi infiniti valoris et meriti esse docent. Non autem omnes conveniunt in declarando, undenam in operationibus Christi infinitum meritum repetendum sit. *Scotistae* istud

(1) N. 13. (2) In Extravag. Unigenitus lib 5. Tit. 9 de Poenit. et Remiss

repetunt tantum *ab extrinseco*, nempe ab acceptatione Dei; aiut enim, principium, quo illae operationes perficiebantur, fuisse naturam humanam finitam, eamque etiam per unionem cum Verbo nullatenus fuisse redditam infinitam; actiones autem, quae a natura finita procedunt, ex se infinitas esse non posse: addunt tamen, Deum ratione suppositi infiniti, seu ratione personae divinae agentis, sicut etiam ratione aliarum circumstantiarum praefatas actiones acceptare extensive pro infinitis, et quidem ad valorem et praemium infinitum. *Thomistae* autem defendunt, operationes Christi *ab intrinseco* infiniti meriti et valoris esse. Fatentur equidem etiam isti, naturam humanam etiam post unionem cum Verbo finitam esse, et pariter actiones, prout a natura finita procedunt, seu, in suo esse physico consideratas, finitas esse; sed quia eaedem operationes sunt operationes personae divinae; recte dicuntur, et vere sunt operationes divinae; et quia sunt operationes personae infinitae, recte dicuntur, et vere sunt valoris et meriti infiniti. Huic Thomistarum sententiae nunc fere omnes Theologi subscribunt (1).

Nota 1. Monothelitae vulgato axiomate: actiones sunt suppositorum - abusi sunt, ut non solum unum operantem, sed etiam unicam operationem in Christo inde inferrent; dicebant enim: Operari pertinet ad hypostasin, vel personam; sed persona in Christo est una: et ideo una est etiam in ipso operatio. — Sed male argumentabantur; nam persona est equidem principium, quod operatur, sed operatur per naturam, quae est principium, quo operatio perficitur. Si ergo in una persona duae sunt naturae, necesse est, ut duae sint etiam operationes, quia una eademque persona in utraque natura operari potest. Ideo *S. Thomas* (2) ad allatam obiectionem respondet: « Operari est hypostasis subsistentis, sed secundum formam et naturam, a qua operatio speciem recipit. Et ideo a diversitate formarum seu naturarum est diversa species operationum; sed ab unitate hypostasis est unitas secundum numerum, quantum ad operationem speciei: sicut ignis habet duas operationes specie differentes, scilicet illuminare et calefacere secundum differentiam lucis et caloris, et tamen est una numero illuminatio ignis simul illuminantis. Et similiter in Christo oportet, quod sint duae operationes specie differentes secundum eius duas naturas; quaelibet tamen operationum est una numero in Christo simul facta, sicut una ambulatio, una sanatio. »

Nota 2. Operationes Christi humanae infiniti valoris et meriti fuerunt, quia eius natura humana hypostatico nexu cum Verbo coniuncta fuit. Certum est, naturas nostras nequaquam hypostatico, seu personali nexu cum persona divina uniri. Sed tamen morali nexu, nempe per gratiam et charitatem cum Christo coniungi possumus et debemus. Sine hac coniunctione operationes nostrae absque supernaturali valore et merito remanent; per illam coniunctionem vero magnum valorem et supernaturale meritum consequuntur. Id Christus ipse docet nobis omnibus acclamans: *Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso nisi manserit in vite; sic nec vos, nisi in me manseritis. Ego sum vitis, vos palmites: qui manet in me, et ego in eo, hic fert fructum multum; quia sine me*

(1) V. Billuart de incarn. diss. 19, art. 5, ntoine de inc. cap. 6, art. 5.

(2) 3 q. 19, art. 1 ad 3.

nihil potestis facere. Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, et arescet, et colligent eum, et in ignem mittent, et ardet. Si manseritis in me, et verba mea in vobis manserint, quodcunque volueritis petetis, et fiet vobis (1). Quanti ergo momenti est, ut cum Christo per gratiam et charitatem intime coniungamur? hac tantum ratione fiet, ut aeternam perniciem evadamus et coelestium praemiorum participes reddamur. Imo quo perfectius per charitatem Christo unimur, eo maioris valoris et meriti omnes nostrae etiam leves, quotidianae et exiguae operationes fient, et eo abundantius bonis illis perfruemur, quae praeparavit Deus diligentibus se.

ARTICULUS III.
De unione hypostatica.

§ 309. Unio hypostatica definitur a *S. Thoma* (2) « relatio quaedam, quae consideratur inter divinam naturam et humanam, secundum quod conveniunt in una persona Filii Dei. » Ab aliis Theologis unio hypostatica dicitur ipse status naturae divinae et humanae, quae ad unam Dei hominis constituendam personam concurrunt. Unionem hanc in Christo vere adesse, immediate deducitur ex dogmatibus probatis, quae nos certos reddunt, duas naturas integras et inconfusas, divinam et humanam in una persona Christi esse coniunctas. Iam hic quaedam dicenda sunt de hypostaticae huius unionis: 1° *excellentia et incomprehensibilitate*, 2° *de eius natura*, et 3° *proprietatibus*, ac 4° in specie *de perpetua illius duratione et indissolubilitate.*

I. *De unionis hypostaticae excellentia, et incomprehensibilitate.*

§ 310. 1. Quod magnus *Augustinus*(3), de Deo disserens, dixit, etiam de unione hypostatica recte pronuntiatur: « facilius dicimus, quid non sit, quam quid sit. » Et sane - unio hypostatica non est *illa vulgaris* seu *universalis*, quae in concursu Dei ad omnes creaturarum actiones invenitur; nec est *moralis* tantum, quae ex consensu amicorum, aut ex inhabitatione Dei per gratiam in animabus iustis resultat; nec est mere *naturalis*, qua res sensibiles et finitae inter se iunguntur, aut etiam commiscentur, ut novam quamdam substantiam constituant; nec est *temporaria*, qualis adfuit in Prophetis, qui certis temporibus a Deo inspirati futura praeviderunt et praedixerunt; nec est *circumscripta* ad certas duntaxat actiones, qualis reperitur in cooperatione Dei ad quaedam miracula patranda per aliquem hominem: sed est unio *plane singularis*, quae praeterquam in Christo in nullo alio sive homine, sive angelo invenitur; unio *incircumscripta*, ad omnes actiones personales exstensa, et unio *continua*, quae a primo conceptionis Christi momento incepit, nunquam interrupta fuit, et in aeternum non dissolvetur.

2. Rectissime igitur unio hypostatica post unionem, seu potius unitatem trium personarum in una essentia, omnium unionum *maxima et praestantissima* dicitur. Id Theologi sequentibus rationibus probare solent: *a*) Eo maior ac praestantior aestimari debet unio extremorum, quo longius extrema a se distant, et quo perfectius tamen inter se uniuntur: atqui extrema unionis hypostaticae, natura nimirum divina et humana, a se infinite distant, et tamen ita uniuntur, ut unam personam constituant: ergo haec unio maxima et praestan-

(1) Io. 15, 4 etc. (2) 3, q. 2, a. 7.
(3) En. in Ps. 85, n. 12

tissima est dicenda: *b*) Tanto maior et praestantior est unio, quanto medium, in quo extrema coniunguntur, est magis unum et simplex, magis nobile et perfectum: atqui in unione hypostatica medium, in quo extrema coniunguntur, est persona Verbi sicut simplicissima, ita nobilissima et infinita; imo istud medium est maxime unum, atque cum uno extremo, nempe natura divina, realiter idem et unum; cum altero vero, scilicet humanitate, intime et substantialiter unitum, ita ut ei tribuat suum esse, suam unitatem, et subsistentiam: ergo hypostatica unio pleno iure praestantissima et maxima vocatur. *c*) Hoc ipsum auctoritate *Ss. Patrum* confirmari potest. *S. Augustinus* (1) de unione hypostatica scribit: « Ipsa est illa ineffabiliter facta hominis a Deo Verbo susceptio singularis, ut Filius Dei, et Filius hominis simul, et Filius hominis propter susceptum hominem, et Filius Dei propter suscipientem unigenitum Deum veraciter et proprie diceretur... Praedestinata est ista naturae humanae tanta, et tam celsa, et summa subvectio, ut quo attolleretur altius non haberet: sicut pro nobis ipsa divinitas, quousque se deponeret, humilius, non habuit. » *S. Bernardus* (2) inquit: « Inter omnia, quae recte unum dicuntur, arcem tenet unitas Trinitatis, qua tres personae una substantia sunt; secundo loco illa praecellit, qua e converso tres substantiae (divinitas scilicet, anima et corpus) in Christo una persona sunt. » — Imo nonnulli hanc unionem, quae in persona facta est, illi unitati, quae est in natura, praeferendam esse censuerunt; quoniam *S. Augustinus* (3) dicit, « quod homo potius est in Filio Dei, quam Filius in Patre. » Sed illorum sententia admitti non potest, quoniam nihil simplicius simul et augustius, atque sublimius cogitari potest, quam tres personae in una essentia simplicissima et infinita. Maior est ergo unitas personarum trium in una natura, quam unio duarum naturarum in una persona. Neque citata *S. Augustini* verba quemdam perturbare debent; nam, ait *S. Thomas* (4): « Quia illud, quod in contrarium obiicitur, falsum supponit, scilicet quod maior sit unio incarnationis, quam unitas personarum divinarum in essentia, dicendum est ad auctoritatem *Augustini*, quod humana natura non est magis in Filio Dei, quam Filius Dei in Patre, sed multo minus. Sed ipse homo quantum ad aliquid est in Filio magis, quam Filius in Patre, in quantum scilicet *idem* supponitur in hoc, quod dico *homo*, prout sumitur pro Christo, et in hoc quod dico *Filius Dei;* non autem est idem suppositum Patris et Filii. » Certum autem est, unionem hypostaticam esse maiorem ea, qua anima et corpus uniuntur ad unam hominis naturam et personam constituendam; nam, ait *S. Bernardus* (5), « si duo illa de se invicem praedices, non erraveris; Deum videlicet hominem et hominem Deum vere, catholice pronuntias. Non autem similiter vel carnem de anima, vel animam de carne nisi absurdissime praedicas, etsi similiter anima et caro unus sit homo. » Hoc idem docet *S. Thomas* (6).

3. Unio hypostatica tam excelsa et sublimis est, ut captum nostrum superet, et perfecte a nobis comprehendi et explicari non possit. Cogno-

(1) Lib. de praedest. Sanct. cap. 15.
(2) L. 5, de Consid. c. 8.
(3) L. 1 de Trin. cap. 10.
(4) 3, q. 2, art 9 in fine. (5) L. c.
(6) L. c. ad 3.

scimus quidem in doctrina de Incarnatione subiectum et praedicatum, quia nobis revelatum fuit, quod *Verbum caro factum est*, et quod ideo duae naturae, divina et humana, in una persona Verbi coniunctae sint; sed intrinsecum hunc nexum, seu hypostaticam hanc unionem intime penetrare, penitus perspicere et perfecte comprehendere non valemus. Recte ideo haec ipsa unio *incomprehensibilis*, et Incarnatio veri nominis *mysterium* appellatur. — Ipsa S. Scriptura Incarnationem Filii Dei ceu *mysterium* in Deo a saeculis absconditum praedicat, cuius cognitio a sola revelatione habetur, et cuius *investigabiles divitias* etiam Angeli scrutantur. Ait enim Paulus: *Mihi omnium minimo data est gratia haec, in Gentibus evangelizare investigabiles divitias Christi: et illuminare omnes, quae sit dispensatio sacramenti absconditi a saeculis in Deo* (1). *Mysterium, quod absconditum fuit a saeculis, et generationibus, nunc autem manifestatum Sanctis eius, quibus voluit Deus notas facere divitias gloriae sacramenti huius in gentibus, quod est Christus in vobis spes gloriae* (2). I. Tim. III, 16 Apostolus ita de incarnatione loquitur: *Manifeste magnum est pietatis sacramentum* (textus graecus habet *mysterium*), *quod manifestatum est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit Angelis, praedicatum est gentibus, creditum est in mundo.* — Etiam Ss. *Patres* unionem hypostaticam incomprehensibilem et ineffabilem esse docent. *Dionysius* (3) inquit: « Iesu in carne apparitio et ineffabilis est sermone, et omni ignota intelligentiae, ipsi quoque antiquissimo Angelorum primati non satis perspecta. » *S. Augustinus* (4) cum varia proposuisset, quae in mysterio Incarnationis a nobis perfecte comprehendi nequeunt, in fine addit: « Si ratio hic quaeritur, non erit mirabile; si exemplum poscitur, non erit singulare. Demus Deum aliquid posse, quod nos fateamur investigare non posse. In talibus rebus tota ratio facti est potentia facientis.» Ibidem (5) ex ignoratione rerum humanarum, quae quotidie oculis nostris obversantur, eorum audaciam et temeritatem reprimit, qui res divinas negant, quod eas animo capere non possint. Quis etenim explicare satis valeat, quomodo anima unitur corpori? quomodo per sensus corporeos sensibilia obiecta percipit? quomodo semen terrae commissum in segetes, vel arbores crescat? quod si ratio humana haec naturalia perfecte non perspicit, quomodo supernaturalia comprehendet? et si illa ob testimonium sensuum pro certis habet, anne haec Deo revelanti non credet, quamvis ea non comprehendat? ita argumentatur S. Doctor, atque dicit: « Miratur hoc (unionem divinitatis cum humanitate) mens humana, et quia non capit, fortasse nec credit: seipsam primitus ingrata miretur, seipsam paululum, si potest, attollat a corpore, et ab eis rebus, quas solet sentire per corpus, et videat ipsa quid sit, quae utitur corpore. Sed forte non potest. Magni quippe est ingenii revocare mentem a sensibus, et cogitationem a consuetudine abducere.» *S. Cyrillus Alex.*(6) ita de Incarnatione disserit: « Est revera sapientia, nec humana quidem ullo modo, sed divina potius, atque in reconditis quibusdam profunditatibus et incomprehensis difficultatibus po-

(1) Ephes. 3, 8 etc. (2) Col. 1, 26.
(3) De div. nom. cap. 2.
(4) Ep. 13, 7 (al. 3) ad Volusianum c. 2.

(5) N. 5. (6) Lib. 3, adv. Nestor. (pag. 60, ed. Paris. 1638.

sita, illud Christi mysterium. Ideo B. David cecinit: *Et posuit tenebras latibulum suum: in circuitu eius tabernaculum illius; tenebrosa aqua in nubibus aëris* (1); ubi tenebras, opinor, nihil aliud appellat, quam obscuram intelligentiae perceptionem, quae in oculos mentis instar caliginis incurrit.» Ex qua idem S. Pater colligit, « non sublimibus inquisitionibus, aut eiusmodi curiosa indagatione, quae ingenii humani captum superet, opus esse illi Christi mysterio; sed fide potius, quae simplici, nec ullo fuco adulterata traditione constet.» *S. Petrus Chrysol.* (2) ita praeclare loquitur: « O homo! — aestima quis sis, quantum sis, qualis sis, et tunc demum cogita, utrum possis dominicae nativitatis penetrare secretum, utrum merearis ad illius pectoris cubiculum pervenire, ubi tota superni regis, tota divinitatis requiescit maiestas; utrum debeas..... audax et curiosus arbiter... conspectibus tuis absconditum saeculis nudare mysterium, revelare tibi ipsis Angelis invisibile sacramentum, et ita coelesti fabricae praesidere, ut deprehendas liquido tu, quomodo Deus penetrale clausae carnis intraverit... et qua ratione praeter naturam - nostrae carnis integram susceperit qualitatem? et si ad haec tibi liber non perpatuerit accessus, iam Deus ex carne assumere non potuit, quod in principio assumpsit ex limo? — Imo quia totum Deo est possibile, et tibi ne ad minima quidem operum Dei possibile est pervenire; conceptum Virginis noli discutere, sed crede; Deum voluisse nasci pie senti, quia facis iniuriam si requiris; magnum dominicae nativitatis sacramentum fide percipe, quia ne minima quidem operum Dei assequi poteris sine fide, dicente Scriptura: *Omnia opera eius in fide* (3). Sed tu hic totum vis de ratione constare, ubi totum consistit ex fide: quod tamen non sine ratione subsistit, sed ratione Dei, non tua, homo. » In Concilio *Ephesino* Patres, cap. 13, profitentur, quod *Verbum*, seu Filius Dei, *substantialiter*, *ineffabiliter*, *et incomprehensibiliter factus sit homo.* Concilium *Trullanum*, can. 79, Christi partum appellat *inenarrabilem*, *supra mentem et sermonem*, *quod comprehendi non potest.* Concilium *Toletanum XI*, explicans Incarnationis mysterium, dicit: *Partus Virginis nec ratione colligitur, nec exemplo monstratur. Quod si ratione colligitur, non erit mirabile; si exemplo, non erit singulare.* — Ex his satis patet, quod constans haec fuerit in Ecclesia persuasio, unionem hypostaticam rationis humanae captum superare, et perfecte a nobis comprehendi non posse. Hoc idem propugnat *S. Thomas*, et huius incomprehensibilitatis rationem affert, a quolibet vero Philosopho approbandam. Ita enim (4) disserit: « Quia secundum quantitatem virtutis, quam Deus exercet in creaturam, magis et minus dicitur creaturae uniri, patet, quod cum efficacia divinae virtutis humano intellectu comprehendi non possit; sublimiori modo Deus potest creaturae uniri, quam intellectus humanus capere possit. Quodam ergo incomprehensibili et ineffabili modo dicimus Deum unitum esse humanae naturae in Christo, non solum per inhabitationem, sicut in aliis Sanctis, sed quodam modo singulari ita, quod humana natura esset quaedam Filii Dei natura, ut Filius Dei, qui ab aeterno habet naturam divinam a Pa-

(1) Ps. 17.
(2) Serm. 141. de Incarn. Christi.
(3) Ps. 32.
(4) Opusc. 3, c. 6.

tre, ex tempore per assumptionem mirabilem habeat humanam naturam ex genere nostrae.»

Nota. Unio hypostatica illustrari solet exemplo unionis animae et corporis in quovis homine. *S. Augustinus* (1) ita scribit: « Quidam reddi sibi rationem flagitant, quomodo Deus homini permistus sit, ut una fieret persona Christi, cum hoc semel fieri oportuerit, quasi rationem reddant ipsi de re, quae quotidie fit, quomodo misceatur anima corpori ut una persona fiat hominis. Nam sicut in unitate personae anima unitur corpori ut homo sit, ita in unitate personae Deus unitur homini ut Christus sit. In illa ergo persona mistura est animae et corporis; in hac persona mistura est Dei et hominis, si tamen recedat auditor a consuetudine corporum, qua solent duo liquores ita commisceri, ut neuter servet integritatem suam, quamquam et in ipsis corporibus aëris lux ininterrupta misceatur. » Eadem paritas *in Symbolo Athan*. adhibetur: « Sicut anima rationalis et caro unus est homo, ita Deus et homo unus est Cristus. » Et magna profecto inter utramque unionem analogia invenitur. Nam sicut anima et corpus in una persona hominis, ita divinitas et humanitas in una persona Christi coniunguntur: sicut post unionem in homine corpus retinet suas proprietates materiales, et anima suas proprietates spirituales; ita post unionem hypostaticam in Christo natura divina retinet suas proprietates divinas, et natura humana suas proprietates humanas: denique sicut anima rationalis in homine est principium superius dirigens ac moderans omnes eius actiones, ita natura divina tanquam superior ac domina coniunctam sibi humanitatem in uno Christi supposito regit, moderatur et universas eius actiones afficit. Quamvis autem inter utramque unionem tanta analogia inveniatur, nullatenus tamen putandum est, per hoc exemplum unionem hypostaticam plane intelligi et perfecte explicare posse. Dantur enim etiam satis gravia discrimina, quae inter utramque unionem intercedunt. In homine ex animae et corporis coniunctione non solum una persona, sed etiam una natura completa resultat; in Christo autem duae naturae integrae et inconfusae in una persona coniunguntur. In homine spiritus finitus cum corpore finito unitur: in Christo natura infinita hypostatice unita est cum finita. Denique in homine corpus et anima in se invicem agunt, ac se mutuo perficiunt et complent: sed Verbum divinum naturam quidem humanam assumit, perficit, exaltat regitque, non autem ita natura humana in divinitatem agere eamque perficere potest. Hinc patet, allatum exemplum nequaquam valere ad unionem hypostaticam ex omni parte declarandam, aut eandem comprehensibilem reddendam. Quamobrem eandem paritatem attentius considerantes, humiliter potius confiteri debemus, quod, si ipsam in nobis animae et corporis unionem, mutuamque, quod inter se habent, commercium perfecte non intelligimus, multo minus hypostaticam divinitatis et humanitatis unionem comprehendere et perfecte explicare valeamus.

(1) In cit. Ep. ad Volusian.

II. *De natura unionis hypostaticae.*

§ 311. Quamvis Scholastici in Verbi divini Incarnatione summum mysterium agnoscerent nihilominus unionis hypostaticae naturam investigare, et quid illa in se sit, inquirere conati sunt. Ast in hac ardua quaestione solvenda nullatenus inter se convenerunt, sed

varias sententias propugnarunt. Arbitrati sunt nonnulli, unionem hypostaticam esse ipsammet actionem, per quam humana Christi natura producta fuit. Alii cum Scoto, Suarez, Vasquez, Salmanticensibus etc. censent, unionem hypostaticam esse entitatem aliquam, quae realiter tum a natura humana assumpta, tum a persona Verbi distincta est, per quam autem haec duo extrema inter se coniunguntur: sed in determinanda, seu denominanda ista entitate patroni huius sententiae nequaquam conveniunt. Communior tandem Theologorum sententia docet, praefatam unionem non esse quid ab extremis unitis distinctum, sed esse ipsam Verbi personam quatenus propriam communicat humanae naturae subsistentiam. — Graves rationes suadent, ut repudiatis prioribus sententiis hanc ultimam amplectamur.

1. Prima sententia non potest admitti, quia unio hypostatica realiter distinguitur a productione humanitatis Christi. Haec enim productio, cum sit opus ad extra, est actio toti Trinitati communis; unio vero hypostatica solius est secundae Trinitatis personae, quia *Verbum caro factum est* (§ 273, nota); ergo unio hypostatica non est illa actio, per quam humanitas Christi producta fuit. Praeterea unio hypostatica pertinet ad ordinem supernaturalem, productio autem humanitatis Christi (si praescindatur a modo productionis in Virgine) ad ordinem pure naturalem; ergo realiter inter se distinguuntur. Hinc B. V. Maria praebuit suum concursum ad generationem humanitatis, non vero ad actionem unitivam humanitatis cum Verbo divino.

2. Secunda quoque sententia merito repudiatur. Nam non potest admitti entitas creata copulans humanitatem cum Verbo divino, quin illa non solum in humanitate, sed etiam in Verbo recipiatur, et quidem ab hoc ita recipiatur, ut tamen dici possit, Verbum immediate naturam humanam assumere, et cum hac hypostatice uniri: ast non potest entitas creata in Verbo recipi ita ut cum hoc idem sit, quia, hoc posito, ipsum Verbum mutaretur; ergo praefata entitas non potest admitti. Praeterea haec ab indicatae sententiae patronis ideo ad Verbi personam cum humanitate uniendam necessaria dicitur, quoniam nulla Verbum inter et humanam naturam esset proportio. Ast quaenam proportio esse potest inter Verbum et praedictam entitatem, sive eam qualitatem, sive relationem, sive modum nominent, si haec creata sint? — Si unio hypostatica est entitas realiter ab extremis distincta, et vinculum necessarium ad humanitatem cum Verbo coniungendam, debet admitti secunda entitas, per quam prima uniatur, et tertia, per quam uniatur secunda, et sic in infinitum; talis autem in infinitum processus penitus repugnat.

3. Iuxta tertiam sententiam unio hypostatica nihil aliud est, quam ineffabilis communicatio divini esse a Verbo facta humanitati per huius translationem in suam propriam subsistentiam. Haec autem communicatio non fit per aliquam entitatem creatam et intermediam, sed immediate per personam Verbi. Et sane eodem modo de hypostatica unione iudicandum est, ac de unione substantiali, quae inter hominis corpus animamque intercedit; hanc quippe unionem Ss. Patres saepissime ad unionem hypostaticam explicandam in exemplum adducunt. Verum unio, quae inter animam hominis, eiusque corpus intercedit, non est entitas quaedam ab anima et corpore distincta, ut omnes

sensati Philosophi docent: ergo etiam in unione hypostatica talis entitas, a Verbo et humanitate distincta, non est admittenda. Hanc esse sententiam S. *Thomae*, patet ex ipsius verbis (1): « In unione humanae naturae ad divinam nihil potest cadere medium formaliter unionem causans, cui per prius humana natura coniungatur divinae personae. Sicut enim inter materiam et formam nihil cadit in medium in esse, quod per prius sit in materia, quam forma substantialis.... ita etiam inter naturam et suppositum non potest, aliquid dicto modo medium cadere etc. » Et in Summa 3, q. 6, art. 6, ad. 1 dicit: « Unio naturae humanae ad Verbum Dei est secundum esse personale, quod non dependet ab aliquo habitu sed immediate ab ipsa natura. » Non itaque excogitare debemus aliquem nexum ab utraque natura distinctum, et utramque simul in una persona copulantem, - eo fere modo, quo calce simul uniuntur lateres, aut filo consuuntur vestes; sed potius quomodo forma unitur materiae, aut actus potentiae, quin aliquod sit vinculum, quo simul copulentur; ita divina natura et humana simul immediate coniunctae sunt in una persona Verbi divini.

Nota. Admodum subtilia, et exigui quoque momenti sunt quae scholastici de natura, seu, ut dicere consueverunt, de quidditate unionis hypostaticae disseruerunt, ac inter sese disputarunt. Recte igitur Theologi recentiores quamplures totam hanc quaestionem silentio praetereunt; sed tamen eam, breviter attigisse, supervacaneum non est. Haec enim celeberrimorum Theologorum conamina, quibus unionis hypostaticae naturam explicare tentarunt, clare ostendunt, quantum humana ratio caecutiat, dum intima mysteriorum fidei arcana penetrare praesumit. Et sane prima et secunda sententia adeo naturam unionis hypostaticae non explicat, ut potius novis difficultatibus involvat: tertia autem sententia equidem haec inconvenientia devitat, sed solum doctrinam revelatam proponit, quin de ipsa veri nominis explicationem afferat. Hinc iterum confirmatur, quod § praec. dictum est, unionem hypostaticam incomprehensibilem fide tenendam, non curiose investigandam esse.

(1) In 3 Sent. Dist. 2, q. 2, a. 2, quaestiunc. 1.

III. *De proprietatibus unionis hypostaticae.*

§ 312. Circa proprietates unionis hypostaticae variae quaestiones in scholis motae fuerunt; quaesitum enim est, an unio hypostatica sit *aliquid creatum?* an sit *substantialis, vel accidentalis?* an sit *facta per gratiam?* an *naturalis*, *vel supernaturalis* dicenda sit? — Variae, ut ex dicendis patebit, responsiones ad istas quaestiones hincinde in Theologis inveniuntur: sed, si debitae distinctiones rite attendantur, facile cognoscetur, tum quid sentiendum sit, tum quod Theologi quoad substantiam doctrinae revelatae inter se nullatenus dissentiant.

1. Unionem hypostaticam esse *aliquid creatum,* Theologi sat communi consensu docent et manifesta ratione probant. Etenim id debet necessario creatum censeri, quod non fuit ab aeterno, sed aliquando coepit in tempore: huiusmodi autem est unio hypostatica; quamvis enim Verbum divinum semper fuerit, attamen non semper fuit coniunctum humanitati nostrae, sed illam assumpsit in tempore, ex quo per veram actionem factum est hoc compositum, Christus, quod antea non erat: ergo unio hy-

postatica est aliquid creatum; hinc Ierem. XXXI, dicitur: *Creavit Dominus novum super terram: foemina circumdabit virum.* — Quidam tamen, ut observat Cl. *Tournely* (1), volunt, unionem hypostaticam partim increatam, partim creatam dicendam esse, nempe increatam ex parte Verbi aeterni, et creatam ex parte humanitatis assumptae. — Haec vero distinctio adiaphora est: omnes enim catholici Theologi admittunt, Verbum aeternum esse, et etiam Incarnationem ab aeterno divinitus decretam fuisse: unio autem ipsa in tempore facta est, cum humanitate assumpta incepit, et ideo simpliciter aliquid creatum est dicenda. Neque talis propositio aeternitati et immutabilitati Verbi divini repugnat, sicuti illi non repugnat effatum Scripturae, *Verbum caro factum est*, scilicet in tempore naturam humanam in unitatem personae divinae assumpsit.

2. Contra *Nestorium*, qui inter duas personas, Christum Deum et Christum hominem, moralem et accidentalem unionem admisit, omnes Theologi catholici propugnant, unionem hypostaticam esse *substantialem:* quod sequenti argumento ostenditur. Unio, per quam unum subsistens resultat compositum, cuius extrema non per accidens et moraliter, sed physice ac realiter unita sunt, est unio substantialis, ut hominis patet exemplo, qui est unum subsistens compositum, cuius extrema, anima scilicet et corpus, quum non moraliter, sed physice et realiter copulata sint, talis unio vocatur et est substantialis. Iam vero ex unione inter Verbum et humanitatem unum resultat compositum subsistens, nempe Christus, cuius extrema, Verbum scilicet et humanitas, physice atque realiter, non moraliter et per accidens unita sunt; unio igitur hypostatica est unio substantialis. Argumentum est *S. Cyrilli Alex.*, qui (2) scribit: « Pie recteque asseveramus, dum magnus ille Paulus, *omnem divinitatis plenitudinem in ipso* inhabitasse, scribit, non quidem per alicuius doni participationem, aut habitudinem, aut gratiae communicationem, sed *corporaliter*, hoc est essentialiter, sicut in homine dicitur inhabitare spiritus eius, non alias existens praeter ipsum. » Praeiverat illi *S. Gregorius Naz.* (3), dicens: « Si quis tanquam in propheta gratia operatum esse Deum in Christo, et non secundum substantiam coniunctum fuisse ac coniungi dixerit, a praestantiori afflatu vacuus sit, imo contrario repleatur. » — Hinc *S. Io. Damascenus* (4) inquit: « Substantialem esse hanc unionem dicimus, hoc est, veram et non imaginariam: substantialem autem, non quod duae naturae unam compositam naturam effecerint, sed quod in unam Filii Dei compositam hypostasin inter se unitae sint. » Veritatem eandem etiam Concilia definierunt. *Ephesinum*, cap. 13, ita loquitur: *Dicimus, quod Verbum substantialiter... factum est homo, non evacuata, nec sublata diversitate naturarum per coniunctionem.* Et in *Lateranensi* sub Martino I definitum fuit, secundum veterem orthodoxorum Patrum traditionem confitendum esse *unum eundemque D. N. I. Christum ex duabus et in duabus existentem naturis substantialiter unitis inconfuse et indivise.*

3. Consentiunt Theologi, unionem hypostaticam *factam esse per gratiam;* quod docet *S. Augustinus* (5), dicens: « Ea gratia fit ab initio fidei suae

(1) De Incarn. q. 7, a. 3.
(2) In lib. de recta fide.
(3) Ep. 101, ad Cledon. n. 5.

(4) L. 3, de fide orth. c. 3.
(5) L. de praedest. Sanct. c. 15.

homo quicunque Christianus, qua gratia homo ille ab initio suo factus est Christus. » Cavendum autem est, ne quis haec verba ita intelligat, quasi natura humana in Christo eodem modo Deo unita fuerit, quo iusti per gratiam habitualem, seu sanctificantem Deo coniunguntur; talia enim sentiens in Nestorii haeresin prolaberetur. Distinctionem probe attendendam proponit S. *Thomas* (1), dicens: « Gratia dupliciter dicitur: uno modo ipsa voluntas Dei gratis aliquid dantis; alio modo ipsum gratuitum donum Dei. Indiget autem humana natura gratuita Dei voluntate ad hoc, quod elevetur in Deum, cum hoc sit supra facultatem suae naturae. Elevatur autem humana natura in Deum *dupliciter;* uno modo per operationem, qua scilicet Sancti cognoscunt et amant Deum; alio modo per esse personale, qui quidem modus est singularis Christo; in quo humana natura assumpta est ad hoc quod sit in persona Filii Dei. » Idem (2) alia discrimina inter unionem hypostaticam et gratiam habitualem observat, dicens: « Gratia, quae est accidens, est quaedam similitudo divinitatis participata in homine. Per incarnationem autem humana natura non dicitur participasse similitudinem aliquam divinae naturae, sed dicitur esse coniuncta ipsi divinae naturae in persona Filii. Maius autem est ipsa res, quam similitudo eius participata »... Et praeterea: « Gratia habitualis est solum in anima; sed gratia, id est, gratuitum Dei donum quod est uniri divinae personae pertinet ad totam naturam humanam, quae componitur ex anima et corpore. Et per hunc modum dicitur plenitudo divinitatis in Christo corporaliter habitasse, quia est unita divina natura non solum animae, sed etiam corpori. » Ex his patet, quod unio hypostatica sit gratia longe maior et praestantior, quam sola gratia habitualis, seu sanctificans. Idcirco autem unio hypostatica per gratiam facta dicitur, et gratia nominatur, quia humanitas Christi ex gratuita Dei voluntate sine praecedentibus meritis ad tantam dignitatem elevata est. Ratio est manifesta. Nam humanitas Christi sine unione hypostatica nunquam extitit, siquidem in primo instanti suae conceptionis unita fuit cum Verbo, ut fides docet adversus Nestorium: ergo illam non meruit, alias effectus prior esset sua causa. Ita iam argumentatus est S. *Augustinus* lib. de praed. Sanct. (3), dicens: « Respondeatur quaeso: ille homo, ut a Verbo Patri coaeterno in unitatem personae assumptus Filius Dei unigenitus esset, unde hoc meruit? quod eius bonum qualecunque praecessit? quid egit ante, quid credidit, quid petivit, ut ad hanc ineffabilem excellentiam perveniret? — Nonne faciente, ac suscipiente Verbo ipse homo, ex quo esse coepit, Filius Dei unicus esse coepit? — Et in Enchir. (4) ait: Hic granditer et evidenter Dei gratia commendatur: Quid enim natura humana in homine Christo meruit, ut in unitatem personae unici Filii Dei singulariter esset assumpta? quae bona voluntas, cuius boni propositi studium, quae bona opera praecesserunt, quibus mereretur iste homo, una fieri persona cum Deo? numquid antea fuit homo, et hoc ei singulare beneficium praestitum est, cum singulariter promereretur? Nempe ex quo homo esse coepit, non aliud coepit esse homo quam Dei Filius..... Unde humanae naturae tanta gloria, nullis praecedentibus meritis, sine

(1) 3, q. 2, art. 10.
(2) Ibid. ad 1 et ad 2.
(3) Cap. 15.
(4) Cap. 36.

dubitatione gratuita, nisi quia magna hic et sola Dei gratia fideliter et sobrie considerantibus evidenter ostenditur, ut intelligant homines, per eandem gratiam se iustificari a peccatis, per quam factum est, ut homo Christus nullum posset habere peccatum. » Eandem sententiam S. *Thomas* (1) propugnat hac ratione: « Gratia non potest cadere sub merito, quia est merendi principium: unde multo minus incarnatio cadit sub merito, quae est principium gratiae. »

4. Unio hypostatica a nonnullis Theologis, ut a *Thoma ex Charmes* (2) *supernaturalis;* ab aliis, ut a *L'Herminier*, *Berti* (3), *naturalis* dicitur: optime procedunt qui cum Cl. *Tournely* (4) distinctionem ineunt, quam etiam S. *Thomas* (5) indigitat, docentque, unionem hypostaticam sub aliquo respectu *supernaturalem*, et sub alio *naturalem* dicendam esse, et totam quaestionem ex sensu et varia significatione huius vocis, *naturalis*, pendere, quae pluribus modis usurpatur. *a*) Naturale quippe dicitur, quod debitum est naturae, et opponitur gratuito beneficio: ita per naturam dicimur homines, et per gratiam filii Dei adoptivi. Hoc modo unio hypostatica naturalis non est, quia gratuita est, nec ullis humanis meritis debita, adeoque ex gratia, seu ex plura benignitate Dei, qui sic mundum dilexit, ut Filium suum unigenitum dederit. Recte igitur *Thomas ex Charmes* ita argumentatur: « Illud est simpliciter supernaturale, quod est naturae indebitum, omnemque illius exigentiam superat: atqui ad esse personale cum Deo attolli, est naturae creatae prorsus indebitum, omnemque illius exigentiam longe superat: ergo unio hypostatica est supernaturalis. » Praeterea naturale hincinde idem significat ac necessarium, quod opponitur libero: ita belluae dicuntur naturae instinctu ac impetu in sensibilia ferri. Hoc sensu naturalis non est, nec dici debet unio hypostatica, quae libera fuit tum ex parte Dei eam libere decernentis, tum ex parte Christi eam libere acceptantis; nam *Oblatus est, quia ipse voluit* (6). — *b*) His non obstantibus, sub vario respectu unio hypostatica recte naturalis dicitur. Naturale enim quandoque vocatur, quod opponitur ficto et umbratili, et est aliquid verum ac reale; quo sensu dicitur: *Iis qui natura non sunt dii, serviebatis* (7). Hoc sensu unio hypostatica naturalis est, quia vera et realis, non fictitia, nec imaginaria. Reprehensus a *Theodoreto S. Cyrillus Alex.* quasi unam in Christo naturam asseruisset, eoquod illos improbasset, qui negabant Verbum divinum cum humanitate coniunctum esse, *secundum naturalem unionem*, reposuit S. Pater in defensione tertii Anathematismi, se per *naturalem unionem* veram et realem, non fictam, nec umbratilem intellexisse. — Naturale contra personam aliquando distinguitur; unde duplex dicitur in Christo natura, et una persona: atque hoc sensu hypostatica unio naturalis dici potest, quia natura, non vero persona hominis a Verbo assumpta fuit: non est tamen naturalis perverso Entychetis sensu, quasi ex duabus naturis, post unionem, una conflata fuerit. Denique naturale idem significat, ac quod a nativitate inditum est, non labore, nec arte comparatum: ita dicimur, *natura filii irae* (8), propter originale peccatum, quod nascendo contrahimus. Hoc modo unio hypo-

(1) 3, q. 2, art. 11.
(2) De Deo incarn. Diss. 6, c. 3, q. 3, a. 3.
(3) L. 26, c. 20. (4) De incarn. q. 7 a. 3.
(5) 3, q. 2, a. 12.
(6) Is. 53.
(7) Gal. 4, 8.
(8) Eph. 2, 3.

statica naturalis est, quia humanitas a primo, quo concepta est, instanti Verbo personaliter coniuncta fuit: quin et ipsamet gratia habitualis statim Christo concessa, naturalis in ipso fuit. Ideo *S. Augustinus* (1) scribit: « Modus iste, quo natus est Christus de Spiritu sancto, insinuat nobis gratiam Dei, qua homo nullis praecedentibus meritis in ipso exordio naturae suae, quo esse coepit, Verbo Dei copularetur in tantam personae unitatem, ut esset ipse Filius Dei, ac sic in naturae humanae susceptione fieret quodammodo ipsa gratia illi homini naturalis, qua nullum possit admittere peccatum. » Et *S. Thomas* circa praesentem quaestionem (2) ita disserit: « Gratia Christi, sive unionis, sive habitualis, non potest dici naturalis, quasi causata ex principiis humanae naturae in Christo; quamvis possit dici naturalis, quasi proveniens in naturam humanam Christi, causante divina natura ipsius. Dicitur autem naturalis utraque gratia in Christo, in quantum eam a nativitate habuit: quia ab initio conceptionis fuit natura humana divinae personae unita, et anima eius fuit munere gratiae repleta. »

IV. *De perpetua unionis hypostaticae duratione et indissolubilitate.*

§ 313. Si de tempore quaeritur, per quod unio hypostatica perduret; dicendum est, eam in ipsa conceptione Christi incepisse, eamque nunquam dissolvendam esse, sed durare in aeternum.

1. Unio hypostatica in ipsa conceptione Christi incepit, ita ut humana Christi natura non extiterit aliqua duratione temporis ante sui cum Verbo unionem. Dogma hoc Ecclesia profitetur in Symbolo, dicens: *Credo... in Filium eius unicum, qui conceptus est de Spiritu sancto* etc.; non posset autem dici ipse Filius Dei conceptus de Spiritu sancto, nisi natura humana, operante Spiritu sancto, ex substantia Mariae sumpta in ipsa conceptione cum Verbo divino hypostatice unita fuisset. Idipsum probant verba Angeli Mariae dicentis: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi, ideoque et quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei* (3). — Generatim doctrina haec catholica confirmatur ex omnibus argumentis, quibus contra Nestorium probatum est (§ 292 et seq.), Verbum divinum naturam humanam, non autem personam humanam assumpsisse, atque ideo rationem personalitatis ex parte naturae humanae non adesse, quia haec nunquam per se substitit, sed semper unita Verbo. Hoc idem clarissime patet ex eo, quod Maria recte appelletur, et vere ac proprie sit *Deipara* (§ 296): talis autem nec esset, nec dici posset nisi natura humana quae ex ipsa originem sumpsit, iam in eius utero cum Verbo divino unita fuisset. Idcirco Ss. Patres sicuti unicam in Christo personam profitentur, et Mariam vere Dei Genitricem esse dicunt, ita pariter, docent, unionem hypostaticam in ipsa conceptione Christi incepisse, ubi *Verbum caro factum est*, seu Filius Dei naturam humanam assumpsit. Ita *S. Athanasius* (4) ait: « Carnis adunatio cum divinitate Verbi ex utero facta est. Inde enim Verbum illam excitavit, adveniens e coelo, non autem eiusmodi, ut ante Verbi adventum extiterit. » *S. Epiphanius* (5) observat, Evangelistam dixisse: *Verbum caro factum est* « ne qui fortasse crederent, quod prius extiterit homo, et venit Christus in hominem.... non

(1) In Enchir. c. 40. (2) 3, q. 2, a. 12.

(3) Luc. 1. (4) L. de Incarn. (5) Haer. 77.

enim dixit: caro Verbum facta est, ut ostenderet primum Verbum e coelo venisse, et in seipsum carnem subsistentem formasse ex utero S. Virginis etc. » *S. Augustini* praeclara testimonia iam § praec., n. 3 adducta fuerunt. *S. Cyrillus Alex.* (1) scribit: « Non enim primum homo genitus est communis e S. Virgine, atque ita demum Verbum in eum est illapsum, sed ex ipso utero copulatum carnalem generationem sustinuisse dicitur. » *S. Leo M.* (2) inquit: « Natura nostra non sic assumpta est, ut prius creata postea assumeretur, sed ut ipsa assumptione crearetur. » *S. Fulgentius* (3) dicit: « Firmissime tene, et nullatenus dubites, non carnem Christi sine divinitate conceptam in utero Virginis, priusquam susciperetur a Verbo, sed ipsum Verbum suae carnis acceptione conceptum, ipsamque carnem Verbi incarnatione conceptam. » *S. Gregorius M.* (4) haec habet: « Non purus homo conceptus, et editus post meritum, ut Deus esset, accepit; sed nunciante Angelo, et adveniente Spiritu, mox Verbum in utero, mox intra uterum Verbum caro. » Idem docent *Cassianus* (5), *Theodoretus* (6), *Gelasius P.* (7), *S. Sophronius* (8).

2. Inter proprietates unionis hypostaticae haec est praecipua, ut sit *indissolubilis*. Id tamen impie non minus quam stolide inficiari ausi sunt veteres quidam haeretici. *S. Augustinus* (9) refert: « Seleuciani negabant, Salvatorem in carne sedere ad dexteram Patris; sed ea se exuisse perhibebant, eamque in sole posuisse, accipientes occasionem de Psalmo, ubi legitur: *In sole posuit tabernaculum suum.* » *Theodoretus*(10) eiusdem insaniae arguit *Hermogenem*. Ipse *Origenes* eiusdem erroris accusatur, ab aliis autem vindicatur. *Marcellus Ancyr.* et *Photinus* aperte docuerunt, post universalem resurrectionem Christum humanitatem, et regnum depositurum esse. — Contra istos aberrantes probandum est dogma catholicum, quod dicit, ita constanti ac indissolubili nexu Verbum cum humanitate unitum esse, ut hanc nunquam deseruerit, nec unquam deserturum sit. *S. Scriptura* id satis clare contestatur. Nam dicitur: *Potestas eius* (Christi) *potestas aeterna, quae non auferetur, et regnum eius, quod non corrumpetur*(11). Angelus de Christo ait: *Regni eius non erit finis* (12). Christus de se ipso dicit: *Filius manet* in *aeternum*(13). Ipsa turba respondet: *Nos audivimus ex lege, quia Christus manet in aeternum* (14). Paulus Hebr. VII, 24 scribit: *Christus eoquod maneat in aeternum sempiternum habet sacerdotium;* et Hebr. XIII, 8: *Iesus Christus heri, et hodie, ipse, et in saecula.* Ps. CIX, 4 dicitur: *Tu es Sacerdos in aeternum* etc., quae Verba Hebr. VII Christo applicantur: atqui Christus est sacerdos ut homo: ergo ut homo manet in aeternum, ac ideo unio hypostatica indissolubilis est. — *Ss. Patres* hoc idem docent. *S. Basilius*(15) unionem hypostaticam opponit unioni temporariae Spiritus sancti in Prophetis; ait enim: « Deus in carne non est ex intervallis operans ut in Prophetis, sed cohaerentem sibi humanitatem, unitamque velut propriam obtinens, ac per cognatam nobis carnem suam humanum ad se genus reducens. » *S. Cyrillus Hier.* (16) Mar-

(1) Ep. 2 ad Nestor. (2) In Ep. 11.
(3) L. de fide c. 18. (4) L. 18 Mor. c. 17.
(5) L. 2 de Incarn. c. 7. (6) Dial. 2.
(7) L. de duab. nat. (8) In Ep. ad Sergium
(9) L. de haer. n. 59.
(10) L. 1 haer. fab. c. 19. (11) Dan. 7, 14.
(12) Luc. 1, 3. (13) Io 8, 34.
(14) Io. 12, 34. (15) Hom. 25 in Nat. Chr.
(16) Catech. 15.

celli et Photini haeresin refellit, et cum ex S. Scriptura probasset, Christum manere in aeternum, concludit: « Haec tene, his crede: quae vero haeresis effutiit, procul reiice; manifestissima namque de nunquam finiendo Christi regno audivisti.» Eandem haeresin impugnat *S. Gregorius Naz.*(1) — *S. Chrysostomus*(2) in illa verba, *et habitavit in nobis*, ita disserit: « Contemplare mihi terribilem et arcanam illius mysterii dignitatem!. nam perpetuo tabernaculum istud incolit. Etenim carnem nostram induit, non tamquam iterum cam derelicturus, sed ut secum illam semper habiturus. » *S. Hieronymus* (3) inquit: « De eo, qui passus est crucem, qui postea sedere iubetur a dextris, quid sibi vult hoc, quod ait: *Oportet enim illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius* (4)? numquid tamdiu regnaturus est Dominus, donec incipiant esse inimici sub pedibus eius, et postquam illis sub pedibus fuerint, regnare desistet? cum utique tunc magis regnare incipiet, cum inimici coeperint esse sub pedibus eius. » De perpetuo regno Christi post iudicium idem S. Doctor late disserit in Comment. ad Ephes. 1. — *S. Augustinus*, Christum Deum hominem perpetuo regnaturum esse, probat in lib. 83 qq., q. 69, ubi etiam observat, particulam *donec* Ps. CIX, 1 non ita intelligendam esse, « quasi cum posuerit inimicos suos sub pedibus suis, non sit postea regnaturus. » *Prudentius* (5) canit: « Nos.... rimantes digitos costarum in vulnera cruda mersimus, et manuum, visu dubitante, lacunas scrutati, aeternum Regem cognoscimus Iesum. » *S. Leo M.* (6) ait: « Utrique naturae in suis proprietatibus permanenti tanta est unitatis facta communio, ut quidquid ibi est Dei, non sit ab humanitate disiunctum; quidquid autem est hominis, non sit a deitate divisum.» *S. Gelasius P.* (7) de Verbo incarnato scribit: « Nunquam autem post resurrectionem unitionis naturae suae discessit a proprio templo: nec discedere potest propter ineffabilem suam benignitatem. » *S. Fulgentius* (8) inquit: « Ab ipso conceptionis virginalis exordio sic in Christo personalis unitas mansit, et utriusque naturae inconfusa veritas perduravit, ut nec homo a Deo divelli, nec Deus a suscepto posset homine separari; nec tamen Deus hominem consumeret, nec homo Deum in aliquo permutaret. » His accedunt definitiones *Conciliorum*. *CPtanum I* contra haeresin Marcelli Ancyrani Symbolo Nicaeno addidit verba: *cuius* (seu Filii Dei unigeniti, incarnati, passi, mortui, etc.) *regni non erit finis*. *Chalcedonense*, act. V, in professione fidei dicit, utramque naturam, divinam et humanam in unam personam concurrisse *indivisibiliter* et *inseparabiliter*.— Verba Apostoli (9), quae ab adversariis obiiciuntur, dogmati non adversantur, ut patet ex iis, quae dicta sunt § 87 in Resp. ad Obiect. IV.

Nota. 1. Quaesitum est, an saltem in illo triduo, quo in sepulcro iacuit Christus, divinitas ab humanitate separata fuerit? - Sed iuxta doctrinam catholicam negative respondendum est. Nam in morte Christi anima humana a corpore separata fuit, Verbum autem cum anima unitum mansit et cum corpore. Id clare patet *ex Symbolo*, in quo profitemur: *Credo... in Iesum Christum Filium eius uni-*

(1) Orat. 30 n. 4 etc. (al. 36).
(2) Hom. 11 in Io. (3) L. adv. Helvid. n. 5.
(4) 1 Cor. 15.
(5) In Apotheosi de Christo resuscitato.
(6) Serm. 8 de Nativ. (7) In Epist. 2.
(8) L. 3 ad Trasim. c. 16. (9) 1 Cor. 15, 28.

rum... qui... mortuus et sepultus, descendit ad inferos etc., atqui sepultum non fuit nisi corpus inanime: ergo corpus non fuit a divinitate separatum, alias Filius Dei non posset dici *sepultus*. Praeclare *S. Augustinus* (1) inquit: « Utique confiteris etiam illud, quod habet eadem fides, in eum Christum te credere, qui crucifixus est et sepultus. Ergo etiam sepultum Christum esse non negas, et tamen sola caro sepulta est. Si enim erat ibi anima non erat mortuus etc. » Anima vero, soluta a corpore, descendit ad inferos: ergo etiam anima non fuit a divinitate separata; alias Filius Dei non posset dici descendisse ad inferos (2). Eandem doctrinam Ss. Patres profitentur. *S. Athanasius* (3) ex morte Christi infert, ipsum animam humanam habuisse, quae a corpore separata fuit: non vero divinitatem ab humanitate separatam fuisse, probat ex absurdo, quod sequeretur; nam, ait, « si Verbum recessit a corpore, et ita mortificatio facta est, contra Deum praevaluerunt Iudaei hoc ipso, quod indissolubilem mistionem solverunt. » *S. Gregorius Nyss.* (4) scribit: « Ut.... in morte corpus ab anima separaretur per dispensationem fecit. Caeterum divinitas, quae dividi non potest in partes, semel cum subiecto temperata et commista, nec a corpore, nec ab anima divulsa est. » Idem (5) eam propositionem protulit, quae postea a Theologis instar axiomatis adoptata fuit: « Quod Verbum semel assumpsit, nunquam dimisit. » *S. Augustinus* (6) ad Dardanum scribit: « Sicut ergo potuit recte dici Dominus gloriae crucifixus, cum ad solam carnem illa passio pertineret: ita recte dici potuit: *Hodie mecum eris in paradiso*, cum iuxta humanam humilitatem per carnem in sepulcro, per animam in inferno illo die futurus esset. » *S. Leo M.* (7) ait: « In tantam unitatem Dei et hominis natura convenit, ut nec supplicio potuerit dirimi, nec morte disiungi. » *S. Fulgentius* (8) addit: « Licet in Christi morte carnem morientem fuisset anima deserta; divinitas tamen Christi nec ab anima, nec a carne posset separari suscepta. » *S. Io. Damascenus* (9) haec notatu dignissima refert: « Quamvis Christus ut homo mortem obierit, sanctaque ipsius anima ab immaculato corpore divisa sit, divinitas tamen a neutro, hoc est nec ab anima, nec a corpore quoquo modo seiuncta est. Neque propterea persona una in duas divisa fuit. Siquidem et corpus et anima simul ab initio in Verbi persona existentiam habuerunt, ac licet in morte divulsa sint, utrumque tamen eorum unam Verbi personam, qua subsisteret, semper habuit. » *S. Bernardus* (10) dicit: « Quid divinitate potentius? — Inde est, quod nec morte incidente ullatenus intercidi haec unitas potuit, etsi carne et anima ab invicem separatis. » - Contrarium quidem sensisse videntur nonnulli Patres, ut *S. Epiphanius* (11), *S. Hilarius* (12), *S. Ambrosius* (13), *Leporius* et alii, qui verba Christi: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me* (14)? de separatione divinitatis a corpore et anima exposuerunt. - Sed quod ista verba attinet rectissime observat *S. Thomas* (15); «quod

(1) Tract. 47 in Ioan. n. 13.
(2) Cf. S. Thom. 3, q. 50, a. 3.
(3) L. de salutari l. Christi adventu.
(4) In Epist ad Eustat. et Ambros.
(5) L. 1, advers. Eunom. 5, 2.
(6) Epist. 187 (al. 57).
(7) Serm. 17, de Passione. (8) L. c.
(9) L. 3, de fide c. 27.
(10) Lib. 5, de Consid. c. 9.
(11) Haer. 69, n. 62.
(12) Cap. 33, in Matth. n. 6.
(13) L. 10, in Luc. n. 127.
(14) Matth. 27, 46.
(15) 3, q. 50, art. 2 ad 1.

derelictio illa non est referenda ad solutionem unionis personalis, sed ad hoc, quod Deus Pater eum exposuit passioni: unde derelinquere ibi non est aliud, quam non protegere a persequentibus. Vel dicit se derelictum quantum ad illam orationem: *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste*, ut dicit *Augustinus* (1). In eo quippe derelinquitur deprecans in quo non exauditur. » Similiter hunc locum explicarunt S. Leo M. (2) et multi alii Patres. Atque hac eadem ratione explicari possunt et debent eorum Patrum, qui contrarium sentire videntur, testimonia, scilicet, non de dissolutione unionis hypostaticae, sed de subtractione protectionis, ut Iesus Christus pati et mori posset. Id patet ex eo, quia iidem Patres aliis in locis orthodoxam doctrinam clare profitentur. Ita *S. Epiphanius* (3), de anima Christi ad inferos descendente, et de corpore in sepulcro iacente loquens, dicit: « Quae quidem anima minime apud inferos relicta fuit, neque caro corruptionem vidit, quam divinitas, *quae cum illa coniuncta semper erat*, excitavit. » Et in Ancorato, n. 51, docet, Christum « cum sepulto corpore » adorandum fuisse. *S. Hilarius* (4) scribit: « Dei Filius crucifigitur, sed in cruce hominis mortem Deus vincit; Christus Dei Filius moritur, sed omnis caro vivificatur in Christo: Dei Filius in inferis est, sed homo refertur ad coelum. » *S. Ambrosius* (5), expendens illa verba: *Deus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* ita disserit: « Ille quidem nunquam derelictus est a Patre... sed secundum corpus, in quo est traditus passioni, vox ista processit... Dereliquisse videtur, quia non pepercit, qui tradidit morti. Sed non penitus derelictus dicitur: quia non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem. » Idem S. Doctor apud *Theodoretum* (6) ita de Filio Dei loquitur: « Nunquam post unionem... vel a suo templo recedens, vel propter ineffabilem benignitatem recedere valens. » *Leporius* Monachus in professione fidei ab Africanis Episcoscopis subscripta declarat, quid per carnem exanimem deserere intellexerit, immediate enim subiungit: « Et tam Christus Filius Dei tunc mortuus iacuit in sepulcro, quam idem Christus Filius Dei ad inferna descendit. » Per derelictionem ergo non solutionem unionis hypostaticae, sed protectionis divinae subtractionem intellexit. Ergo etiam isti Patres orthodoxe senserunt, et doctrinam catholicam confirmant (7).

Nota. 2. Quaestio etiam mota est, an sanguis Christi in passione effusus toto triduo mortis manserit Verbo unitus? — Ad hanc quaestionem communis, et vera Theologorum responsio est, quod totus sanguis, in Resurrectione resumendus, in triduo mortis Verbo unitus mansit. Veritas ista ex praecedenti doctrina infertur. Nam ideo caro et anima in triduo mortis Verbo remanserunt unitae, quia erant partes naturae humanae resumendae: atqui etiam sanguis est pars naturae humanae integrans, quia, iuxta philosophos medicosque, corpus sine sanguine non est integrum et perfectum; ergo totus sanguis reassumendus remansit Verbo unitus. Id confirmatur ex eo, quia in Ss. Litteris nostra Redemptio tribuitur speciali quadam ratione pretioso

(1) Ep. 140, n. 6.
(2) Serm. 17. de Passione.
(3) In Anacephalaeosi n. 9.
(4) Lib. 3, de Trin. n. 15.
(5) In Ps. 117, n. 19.
(6) In Dialogo Polyphermis.
(7) Cf. Gazzaniga, de Incarn. Sect. 2, cap 4, Prop. 2.

Christi sanguini. Nam dicebat ipse Christus: *Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum* (1). Paulus ait: *Si sanguis hircorum, et taurorum..... inquinatos sanctificat ad emundationem carnis; quanto magis sanguis Christi... emundabit conscientiam nostram* (2)? Petrus scribit: *Scientes quod non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis... sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, et incontaminati*(3). Ioannes dicit: *Sanguis Iesu Christi Filii eius emundat nos ab omni peccato* (4). Ac denique tota Ecclesia ita Iesum Christum orat: *Te ergo quaesumus, tuis famulis subveni, quos pretioso sanguine redemisti.* Iam vero cum nostra redemptio sit repetenda ab infinita illa virtute et efficacia, quae ex unione hypostatica in operationes Iesu Christi promanabat, non posset haec ipsa redemptio sanguini Iesu Christi tribui, nisi ipse fuisset divinitati hypostatice unitus. Quod si erat unitus ante effusionem, et in ipsa effusione, non apparet, cur post effusionem debuerit separari, cum utique sit et maneat sanguis Iesu Christi, et a Patribus ac Theologis passim vocetur sanguis divinus, qui pro nobis effusus est. Accedit auctoritas *Clementis VI*, qui in sua Extrav. *Unigenitus* de Christo sic loquitur: « In ara crucis innocens immolatus, non guttam sanguinis modicam, quae tamen *propter unionem ad Verbum* pro redemptione totius generis humani suffecisset, sed velut quoddam profluvium nosciturr effudisse. » — Circa hanc tamen doctrinam contentio enata est inter Dominicanos et Franciscanos: negabant isti, effusum Christi sanguinem divinitati unitum permansisse, illi vero pugnaciter affirmabant: utriusque partis argumenta recenset Cl. *Tournely* (5) et enarrat, quaestionem per tres dies magno animorum aestu agitatam fuisse coram R. Pontifice *Pio II*, qui autem nihil decidit, sed sub poena excommunicationis litigantibus silentium imposuit, iniuncta lege, ne aliqua erroris, aut alterius cuiuslibet censurae nota sese mutuo eam ob rem configerent, donec a S. Sede res ea conclusa et definita esset. Nonnulli vero putant, Scotistas unionem hypostaticam non toti sanguini a Christo in passione effuso denegasse, sed solum illis sanguinis particulis, quas post resurrectionem divinus Redemptor non resumpsisse dicitur. Sic Cl. *Dupasquier* in Summa Theologiae Scotisticae (6) ipse admittit, triduo mortis sicut cum anima et corpore, ita etiam cum sanguine in resurrectione resumendo divinitatem unitam remansisse, et (7) dicit: « Ita sentiunt insignes Scotistae, ut notat *Mastrius*, qui putat, controversiam non fuisse de interruptione unionis totius sanguinis effusi per mortem, sed tantum de illis particulis, quas Christus resurgens et ascendens in coelum forte reliquit in cruce, in clavis, in sudariis et sindone, et aliis instrumentis passionis. » — Quod autem istas particulas attinet, notandum est, quod *Innocentius III* (8) doceat, totum sanguinem a Iesu Christo in resurrectionem fuisse assumptum. Quam sententiam adoptavit *S. Thomas* (9) dicens: « Totus sanguis, qui de corpore Christi fluxit, cum ad veritatem naturae humanae pertineat, in corpore Christi resurrexit: » Hoc idem commu-

(1) Matth. 26, 28. (2) Hebr. 9, 13.
(3) I Ep. 1, 28. (4) I Ep. 1, 7.
(5) De incarn. in fine quaestionis septimae.
(6) Tr. II. de Incarn. Disp. 2, q. 9, Concl. 1.
(7) In Resp. ad Obi. 4.
(8) In l. de Mysteriis Missae c. 30.
(9) 3, q. 54, art. 2, ad 3.

niter fere asserunt Theologi: eandem tamen sententiam plerique sic limitant, ut minime inficientur, aliquas guttulas relictas fuisse ad memoriam dirae passionis conservandam, et ad fidelium devotionem fovendam. Tales enim guttulae variis in locis ostenduntur, et in magno honore habentur. Observat autem Cl. *Tournely* (1), « Theologos, qui pretiosas illas sanguinis Christi reliquias ut veras admittunt, fateri tamen, eas hypostatice cum Verbo unitas iam non esse. » Nam, ait Cl. *Sardagna* (2): « Axioma illud Theologicum e communi Patrum doctrina desumptum: *Quod semel Verbum assumpsit, nunquam dimisit;* intelligi non debet de minimis quibusque particulis. Nam: 1. Verbum non mansit unitum illis particulis carnis et sanguinis, quae per continuam nutritionem et calorem resolvebantur ex corpore Christi, et nunquam deinceps erant corpori coniungendae. Illae enim statim fuerunt a Verbo dimissae, quia amittebant omnem ordinem ad Christi humanitatem, cuius neque de praesenti amplius, neque deinceps futurae essent partes. 2. Idem eadem de causa dicendum foret, si quid veri ac proprii sanguinis in passione effusi Christus in terris reliquisset ad solatium fidelium. Nihilominus et iis particulis recte exhiberetur cultus hyperduliae respectivus, similis illi, qui Cruci dominicae defertur. »

Nota 3. Frustra laboramus, si unionem hypostaticam intime perscrutari, et mente nostra limitata perfecte comprehendere praesumimus, cum ipsa sit *mysterium absconditum, vincens scientiam nostram* (3). Humilem potius fidem in hoc sublimi dogmate exercere debemus infallibili Dei revelantis et Ecclesiae docentis auctoritati intellectum nostrum penitus subiicientes. Salutaria autem documenta etiam ex hoc ineffabili mysterio deducere possumus. Ad summam enim dignitatem, qua maior cogitari nequit, humana natura evecta est, cum absque aliquo medio nexu hypostatico et indissolvibili cum Verbo divino unita fuit. Ita etiam nos ad maximam dignitatem et felicitatem exaltamur, si a rebus huius mundi vanis et caducis avulsi nexu saltem morali, nempe per gratiam et charitatem cum Deo uniamur. Quod probe cognovit Psalmista exclamans: *Mihi autem adhaerere Deo bonum est* (4). Sane! ait *Thomas a Kempis* (5), « Breve et dulce verbum, Deum amplectens, et mundum excludens universum! Quid enim amplius dicendum, et quid ultra cupiendum? Nonne satis est, si fiat, quod iam dictum est? Et si dicantur alia, et alia multa, nonne ad hoc unum reducenda sunt omnia? Dic ergo anima mea cum Propheta: *Mihi autem adhaerere Deo bonum est:* o Deus meus, tu unicum bonum meum, solus bonus et dulcis! » — Maximi autem momenti est, ut etiam unio nostra moralis cum Deo constans sit, et nunquam dissolvatur. Quid enim prodest si hodie Deo adhaereamus, et cras iterum ab ipso avellamur? si modo per viam mandatorum divinorum curramus, et mox rursus ad mundi vanitates deflectamus, et in vitia prolabamur? Soli perseverantiae in bono aeterna beatitudo promissa est: *Qui perseveraverit usque in finem*, ait Christus, *hic salvus erit* (6). Ad talem ergo cum Deo unionem continuo anhelare debemus, qualem Apostolus manifestavit dicens: *Quis nos separabit a*

(1) L. c. (2) Theol. dogm. pol. tom. 1, art. 3, Controv. 5. n. 189. (3) Iob 36, 26.

(4) Ps. 72, 28. (5) Solil. cap. 1.
(6) Matth. 10, 22.

charitate Christi? tribulatio? an angustia? - an persecutio? an gladius? — Certus sum enim quia neque mors, neque vita, neque angeli — neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quae est in Christo Iesu Domino nostro (1).

CAPUT III.

DE PRAECIPUIS UNIONIS HYPOSTATICAE CONSECTARIIS

§ 314. In praecedentibus duobus capitibus iam ea pertractata fuerunt, quae doctrinae revelatae de ineffabili Incarnationis mysterio *fundamenta* et *essentiam* constituunt. Ut autem nihil praetermittamus eorum, quae ad doctrinam tanti momenti recte cognoscendam pertinent; necesse est, ut ea nunc prosequamur, quae ex probatis hactenus dogmatibus tanquam *consectaria* fluunt, et ex iis, quae de Christi divinitate et humanitate, ac utriusque in una Verbi persona admirabili unione dicta sunt, facili negotio deducuntur. Inter haec consectaria praecipuum certe locum tenet duplex doctrina catholica: nempe 1. doctrina *de communicatione idiomatum*, et 2. doctrina *de adoratione Christi*. Utraque accuratam explanationem exposcit.

ARTICULUS I.

De communicatione idiomatum.

§ 315. *Idioma* graece idem est ac latine *proprietas;* unde communicatio idiomatum est communicatio proprietatum. Hanc vero, cum de Christo loquimur, non sic intelligimus, quod proprietates naturae divinae sint realiter communicatae humanitati, et e contra, quasi humanitas facta sit aeterna, omnipotens etc., et divinitas sit facta mortalis, passibilis etc., siquidem contra Eutychen definitum sit, naturas inter se manere inconfusas et distinctas cum suis proprietatibus. Sed sic eam intelligimus, quod ratione unionis hypostaticae attributa divina possint de homine praedicari, et attributa humana de Deo. Sicuti autem naturarum proprietates, ita etiam ipsae naturae, seu nomina ipsas naturas exprimentia mutuo praedicari possunt. Observandum vero est, communicationem idiomatum solum locum habere in *concreto*, ut Scholae loquuntur, id est, tum talia nomina, seu vocabula adhibentur, quae ipsam personam significant, in qua utraque natura divina et humana subsistit: non potest autem fieri communicatio idiomatum *in abstracto*, dum talia nomina, seu vocabula adhibentur, quae formam significant sine subiecto, seu quae abstrahendo a persona unam tantum naturam seorsim spectatam enunciant. Nomina concreta sunt, e. g. *Deus, homo, Christus;* nomina abstracta: *divinitas, humanitas*: recte ergo dicitur: *Deus est homo*, sed dicere haud licet: *divinitas est humanitas*. — His praenotatis facile intelligitur, quid sit communicatio idiomatum; haec nempe recte definitur: mutua praedicatio, qua utraque natura et utriusque naturae proprietates sic enunciantur de Christo, ut quae conveniunt homini, ea tribuantur Deo, et quae conveniunt Deo, de homine praedicentur. Doctrina haec ex probatis iam dogmatibus de una Christi persona, et de duabus eiusdem naturis integris, et inconfusis immediate infertur. Fundamentum sane principale, et causa proxima declaratae communicationis idiomatum est hypostatica duarum naturarum unio: hac enim sublata locum habere non posset: ideo *Nestorius*, qui negata unione hypostatica duas personas in Christo

(1) Rom. 8 35.

asseruit, etiam circa doctrinam de communicatione idiomatum penitus aberravit. Sed necesse pariter est, ut error Eutychis praecaveatur, et duae naturae integrae et inconfusae in Christo admittantur; non posset enim communicatio in sensu exposito Christo applicari, si duae ipsius naturae confusae fuissent, et proprietates suas amisissent. Pulcre haec declarat *Leontius* in solutione argumentorum Severi dicens: « Non fieret mutua communicatio idiomatum, nisi in utraque (natura) maneret etiam in unione immobilis proprietas. Est igitur huiusmodi unio magis una, quam illa, quae omnino dividit; et copiosior quam illa, quae penitus confundit; ut quae neque faciat penitus idem esse, quae inter se unita sunt, neque penitus diversum.» -Itaque etiam *Eutyches* in sua de communicatione idiomatum doctrina a veritate longissime discessit, quoniam illam etiam in abstracto adhibendam esse censuit. Eundem errorem ex parte saltem renovarunt *Lutherani*, qui Christi humanitatem ubique praesentem esse defenderunt. Ut iam genuina doctrina catholica rite stabiliatur, et erroribus via praecludatur, 1. probandum est, *communicationem idiomatum in concreto, seu respectu personae rectissime adhiberi;* 2. *sed illam in abstracto admittendam non esse;* 3. dein *regulae reliquae in communicatione idiomatum observandae proponi debent*, ac 4 demum *error Lutheranorum de humanitate Christi ubique praesenti refellendus est.*

Nota. « Tanti interest, ait Cl. *Perrone* (1), diligenter explicare et retinere id, quod est communicatio idiomatum, quanti custodire sinceram et rectam incarnationis notionem. » Ex non rite intellecta, aut non observata doctrina de communicatione idiomatum graves facillime errores, etiam dogmatibus catholicis adversantes, in tractatus theologicos irrepunt. — Accurata eiusdem doctrinae cognitio Pastoribus quoque animarum perquam necessaria est, qui cum frequenter de Christo verba facere, et Incarnationis, ac Redemptionis mysteria populo explicare teneantur, optimo nosse debent, quomodo de Verbo incarnato loqui oporteat, quaenam propositiones orthodoxe efferri possint, a quibusnam autem cavendum sit.

(1) De Incarn. n. 486.

I. *Admittenda est in Christo idiomatum communicatio in concreto.*

§ 316. Si nomina, seu vocabula concreta, id est talia adhibeantur, quae ipsam Christi personam significant, communicatio idiomatum rectissime applicatur: quod quidem triplici modo fieri potest. De natura divina praedicari possunt nomina et proprietates naturae humanae; recte enim dicitur: *Unigenitus Patris natus est ex Maria*, *Deus passus*, *Deus mortuus est* etc. Praeterea de natura humana praedicari possunt nomina, et proprietates naturae divinae; unde fas est dicere: *Filius Mariae est verus Deus, natus Bethlehemi est aeternus, iacens in praesepio regnat in coelo* etc. Denique de integro supposito, seu de Christo utriusque naturae nomina et proprietates, quamvis sibi invicem repugnare videantur simul pleno iure efferuntur: quapropter orthodoxae sunt propositiones: *Christus est Deus et homo, est aeternus et factus in tempore* etc. Doctrina haec, quae ad fidem catholicam spectat, quam perpetuo professa Ecclesia est, sat firmis innititur argumentis.

1. *In ipsa S. Scriptura* praeclara communicationis idiomatum exempla

occurrunt. De natura divina in concreto praedicantur ea, quae sunt naturae humanae: sic Filius Dei dicitur *factus ex semine David secundum carnem* (1), *pro nobis traditus* (2) in mortem. Idem Filius Dei dicitur *factus ex muliere* (3), *Dominus gloriae crucifixus* (4), *Auctor vitae interfectus* (5). Sic pariter de natura humana in concreto praedicantur proprietates naturae divinae. Luc. I, 35 Angelus Mariae dicit: *quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur filius Dei.* Io. III, 13 Christus de se ipso ait: *Nemo ascendit in coelum, nisi qui descendit de coelo, filius hominis, qui est in coelo*, ubi filio hominis in terra degenti tribuitur descensus de coelo, et existentia in coelo, tunc soli naturae divinae propria. Aeternitatem quoque sibi idem Christus attribuit, dicens: *Antequam Abraham fieret, ego sum* (6). Denique de Christo utriusque naturae nomina et proprietates praedicantur. Idem Christus dicitur, *filius hominis*, et *filius Dei vivi* (7); *unum*(8) cum Patre et *minor*(9) Patre. — Itaque communicatio idiomatum sacrarum Litterarum auctoritate manifeste comprobatur.

2. *Ss. Patres* tum theoretice tum practice doctrinam catholicam de idiomatum communicatione confirmant. *S. Ignatius M.* (10) de Christo dicit: « Medicus unus est carnalis et spiritualis, factus et non factus, in homine existens Deus, in morte vita vera, et ex Maria, et ex Deo, primum passibilis, et tunc impassibilis I. Christus D. N.»— *Origenes* (11) ait: « Per indissolubilem unitatem Verbi et carnis omnia, quae carnis sunt, adscribuntur et Verbo, quomodo et quae Verbi sunt, praedicantur de carne. » *S. Athanasius* Or.3. c. Arian.(12) inquit: « Verbum proprias carnis infirmitates portabat, quia caro sua erat, et vicissim caro divinitatis operibus faciendis inserviebat, quia in illa erat, quippe quae Dei corpus esset.» Et l. c. Apollinar.(13) scribit: «Homo dicitur Christus, Deus quoque dicitur Christus, et Deus et homo est Christus. » *S. Gregorius Nyss.*(14) praeclare docet: «Propter exactam assumptae carnis, assumentisque divinitatis unitatem, mutuo nomina permutantur, ut quod humanum est divino, quod divinum est humano nuncupetur. » — *S. Gregorius Naz.*(15) Christum « terrenum et coelestem, visibilem et intelligibilem, comprehensibilem et incomprehensibilem » nuncupat. *S. Ambrosius* l. 2 de fide(16) ita disserit: « Illud, quod lectum est, *Dominum maiestatis crucifixum esse*, non quasi in maiestate sua crucifixum putemus; sed quia idem Deus, idem homo - Iesus Christus Dominus maiestatis dicitur crucifixus; quia consors utriusque naturae, id est humanae atque divinae, in natura hominis subiit passionem; ut indiscrete et Dominus maiestatis dicatur esse, qui passus est, et Filius hominis, sicut scriptum est, qui descendit de coelo. » Et l. de incar.(17) docet de Christo dici posse: « Idem patiebatur, et non patiebatur; moriebatur, et non moriebatur; sepeliebatur, et non sepeliebatur; resurgebat, et non resurgebat. » *S. Hilarius*(18) ait: «Qui erat, nascitur; qui inde mutabilis est, crescit aetate; qui impassibilis, patitur. » *S. Augusti-*

(1) Rom. 1, 3. (2) Ib. 8, 32.
(3) Gal. 4, 5. (4) 1 Cor. 2, 8.
(5) Act. 3, 15. (6) Io. 8, 58
(7) Matth. 16, 13, 16.
(8) Io. 10, 30. (9) Io. 14, 28.
(10) In Epist. ad Ephes. n. 7.
(11) Comm. in Rom. 1, 3.
(12) Cap. 31. (13) N. 13.
(14) In Epist. ad Theophil. Ep. Alex
(15) Ep. 101, ad Cledon. 1, n. 3.
(16) C. 7, n. 58. (17) C. 5, n. 36
(18) L. 4 de Trin.

nus (1) inquit: « Si attendas distinctionem substantiarum, Filius Dei descendit de coelo, filius hominis crucifixus est: si unitatem personae, et filius hominis descendit de coelo, et Filius Dei est crucifixus. » *Vincentius Lirin.* in Commonit. cap. 15, scribit: « Propter quam personae unitatem indifferenter, atque promiscue et quae Dei sunt propria tribuuntur homini, et quae carnis propria, adscribuntur Deo; » — et cap. 16, addit: « Beata Ecclesia, quae hanc personae unitatem tantam vim habere praedicat, ut propter eam miro, ineffabilique mysterio et divina homini, et Deo adscribat humana. Nam propter eam et hominem de coelo secundum Deum descendisse non abnegat, et Deum secundum hominem credit in terra factum, passum et crucifixum. » *S. Leo M.* (2) scribit: « Propter hanc unitatem personae in utraque natura intelligendam, et filius hominis legitur descendisse de coelo, cum Filius Dei carnem de ea Virgine, de qua est natus, assumpserit. Et rursus, Filius Dei crucifixus dicitur, et sepultus, cum haec non in divinitate ipsa, qua Unigenitus consempiternus, et consubstantialis est Patri, sed in naturae humanae infirmitate sit passus. Unde si unigenitum Filium Dei crucifixum, et sepultum omnes etiam in Symbolo confitemur. » Hoc eodem argumento deducto ex Symbolo iam contra Nestorium usus erat *S. Cyrillus Alex.* in Epist. 2 ad Nest. probe observans, sublata unitate personae non posse unigenitum Filium Dei dici incarnatum, passum, mortuum etc. Sed ait S. Pater: « Sacra, et magna illa Synodus (Nicaena) tradit, ipsum unigenitum Filium, naturaliter ex Deo Patre natum, Deum verum de Deo vero descendisse, incarnatum, et hominem factum, passum esse, tertia die resurrexisse, et ad coelos ascendisse. » Idem in anathematismo 4 approbato a Concilio *Ephesino* ita loquitur: « Si quis duabus personis, sive hypostasibus eas, quae in evangelicis et apostolicis conscriptionibus sunt, dividit voces, vel ea, quae de Christo a Sanctis dicuntur, vel ab ipso Christo de semetipso, et aliquas quidem ex his homini applicandas crediderit, aliquas vero soli Verbo deputaverit, anathema sit. » *S. Gregorius M.* (3) dicit: « Verbum, manente incommutabili essentia, quae ei est cum Patre et Spiritu sancto coaeterna, carnem assumpsit intra virginea viscera, unde et impassibilis pati, et immortalis mori, et aeternus ante saecula temporalis posset esse in fine saeculorum. » *S. Io. Damascenus* (4) scribit: « Unus est Christus, et una ipsius persona, sive hypostasis, duas tamen naturas obtinet, divinitatis et humanitatis. Porro cum ex divinitate naturaliter gloria procedat, utrique communis est propter hypostasis identitatem. Ex carne vero humilia proficiscuntur, et eadem ambobus communia; quippe unus est et idem, qui hoc et illud est, nempe Deus et homo, et ad eundem pertinent, tam quae sunt divinitatis, tam quae humanitatis propria. »

3. Doctrina de communicatione idiomatum etiam ratione theologica confirmatur. Quaecumque enim uni personae vere insunt, de ipsa etiam recte praedicantur: sed personae Christi duae insunt naturae, integrae et inconfusae, cum proprietatibus suis: ergo tum ambae naturae, tum ambarum proprietates recte de persona Christi praedicantur. Dummodo ergo

(1) L. 2, c. Maximin. c. 20.
(2) Epist. 24 (al. 10) ad Flavian. c. 5.
(3) L. 18, Mor. n. 85.
(4) L. 3 de fide c. 15.

tales termini adhibeantur, qui ipsam personam Christi significant, sive ex parte naturae divinae, sive ex parte naturae humanae desumpti fuerint, communicatio idiomatum locum habet. *S. Thomas* (1) cum contra Nestorianos asseruisset, in Christo communicationem idiomatum admittendam esse in concreto, addit: « Huius ratio est, quia cum sit eadem hypostasis utriusque naturae, eadem hypostasis supponitur nomine utriusque naturae. Sive ergo dicatur homo, sive Deus, supponitur hypostasis divinae et humanae naturae. Et ideo de homine possunt dici ea, quae sunt divinae naturae, tanquam de hypostasi divinae naturae; et de Deo possunt dici ea, quae sunt humanae naturae, tanquam de hypostasi humanae naturae. »

Nota. Duplici modo potest quis admittere idiomatum in Christo communicationem, *proprie nempe et realiter*, vel *improprie, ac metaphorice*. Propria et realis communicatio idiomatum illa est, quae ex substantiali et hypostatica unione duarum naturarum, divina scilicet et humana, profluit: hanc Catholici admittunt, et allata argumenta evincunt; quoniam enim in Christi persona duae naturae earumque proprietates vere, proprie ac realiter unitae sunt, idcirco etiam vere, proprie ac realiter de eadem persona praedicari debent. — Impropria vero ac metaphorica communicatio idiomatum fundamentum habet in unione morali, quae inter utramque naturam adesse dicitur. Et quoniam huius generis unionem in Christo admittebat *Nestorius*, communicationis idiomatum nomen non omnino reformidabat, callide subintelligens communicationem quamdam impropriam, et metaphoricam, ut ex eius epistola ad Cyrillum patet, ubi sic loquitur: « Corpus divinitatis templum esse fateamur, illudque nexu adeo sublimi, divino, et admirabili ipsi coniunctum esse statuamus, ut divina natura ea sibi vindicet, quae corporis alioquin sunt propria. » In eadem autem epistola illos, qui propriam et realem idiomatum communicationem admittunt, et nativitatem, passionem ac mortem divino Verbo adscribunt, non solum de haereticorum morbo, sed et de Ethnicorum insania arguit. — Praeter Nestorium alii quoque doctrinae catholicae adversantur, ipsique varia opponunt.

Obi. I. Tres personae SS. Trinitatis conveniunt identice in eadem essentia, et tamen non praedicantur de se invicem; nec enim dici potest: *Pater est Filius*; ergo licet naturae divina et humana Christi conveniant in eodem supposito, attamen de se invicem in concreto praedicari non possunt.

Resp. Communicatio idiomatum, ut ex dictis liquet, fundatur in unitate personae, qua sublata adhiberi non potest. Hinc patet, qua de causa communicatio idiomatum in Christo, non autem in Trinitate applicari possit; nam, ait *S. Thomas* (2), « tres personae divinae conveniunt in natura; distinguuntur tamen in supposito, et ideo non praedicantur de invicem. In mysterio autem Incarnationis naturae quidem, quia distinctae sunt, de invicem non praedicantur, secundum quod significantur in abstracto (non enim natura divina est humana), sed quia conveniunt in supposito, praedicantur de se invicem in concreto. »

Obi. II. Si vera est haec propositio: *homo est Deus*, haec quoque erit vera: *homo est Pater aeternus*, vel etiam haec alia: *homo est Trinitas*; ita

(1) 3, q. 16, art. 4.

(2) 3, q. 16, art 1 ad 2.

enim argumentatio institui potest: Homo est Deus; sed Deus est Pater, et Filius, et Spiritus sanctus: ergo homo est Pater, Filius et Spiritus sanctus; quod manifeste absurdum est.

Resp. Nomen *Deus* quandoque sumitur pro persona divina absolute, quandoque pro natura divina singulariter, quod ex adiunctis facile dignoscitur. Certe omnes Catholici norunt, in propositione: *homo est Deus*, per Deum intelligi secundam Trinitatis personam: quo notato, corruit captiosa argumentatio. Optime ideo *S. Thomas* (1), eandem obiectionem solvens, observat, hoc nomen *Deus*, quando praedicatur de Patre, sumi non pro natura divina absolute, sed pro prima Trinitatis persona, et sic etiam quando praedicatur de Filio et de Spiritu Sancto. Cum autem nec prima, nec tertia Trinitatis persona humanitatem assumpserit: nec de prima, nec de tertia dici potest: *homo est Deus*. Bene vero dici potest: *homo est Deus*, quando *Deus* sumitur pro secunda persona, quae in natura humana subsistit.

Obi. III. Unio duarum naturarum in Christo comparatur unioni animae et corporis in una hominis persona; sed de homine dici non potest: *anima est corpus*, vel *corpus est anima;* ergo neque de Christo dici potest: *homo est Deus*, et vicissim.

Resp. Inter allatas propositiones magnum discrimen versatur. Nam vocabula: *corpus*, *anima* non sunt nomina suppositi, seu personae, sed huius partes, ac ideo aequivalent nominibus abstractis, in quibus communicatio idiomatum locum non habet. E contra vocabula: *Deus*, *homo* sunt nomina suppositi, seu personae, cum non sint partes proprie, sed substantiae completae in una Verbi persona coniunctae, ideoque nomina concreta exhibent, in quibus communicatio idiomatum locum habet. *S. Thomas*, eidem difficultati obvians (2), ait: « *Anima* et *caro* significantur ut in abstracto, sicut divinitas et humanitas: in concreto vero dicuntur *animatum* et *carneum*, sive *corporeum*, sicut ex alia parte *Deus*, et *homo*. Unde utrobique abstractum non praedicatur de abstracto, sed solum concretum de concreto. » Et sane etiam in homine, si nomina concreta adhibentur, communicatio idiomatum obtinet; sic dici potest: *homo est materialis et spiritualis*, vel *qui dormit*, *habet praestans ingenium; qui ambulat est bona voluntate praeditus: doctus est pinguis; aegrotans est pius* etc. Allata ergo comparatio, si rite instituatur, non solum doctrinae catholicae de communicatione idiomatum non repugnat, sed eandem dilucidat et confirmat.

Obi. IV. Admissa communicatione idiomatum, de eodem subiecto talia praedicari possunt, quae directe, et omnino sibi opponuntur, ut e. g. *esse finitum, et infinitum; factum, et non factum* etc.; haec autem apertam contradictionem involvunt.

Resp. Ad veram contradictionem requiritur, non solum ut idem de eodem subiecto affirmetur et negetur, sed etiam, ut id sub eodem respectu fiat. De Christo autem attributa, quae sibi opponuntur, non sub eodem respectu praedicantur, sed ratione divinae naturae dicitur *infinitus*, *non factus* etc., ratione humanae naturae *finitus*, *factus* etc.; quapropter talis praedicatio nullam contradictionem involvit. Ad omne autem erroris periculum praecavendum monet *S. Thomas* (3): « Sciendum, quod in propositione, in qua aliquid de aliquo prae-

(1) L. c. art. 2 ad 2. (2) L. c. a. 1 ad 3. (3) 3. q. 16. art. 4.

dicatur, non solum attenditur, quid sit illud, de quo praedicatur praedicatum, sed etiam secundum quid de illo praedicetur. Quamvis ergo non distinguantur ea, quae praedicantur de Christo, distinguuntur tamen secundum id, secundum quod utrumque praedicatur: nam ea, quae sunt divinae naturae, praedicantur de Christo secundum divinam naturam; ea autem, quae sunt humanae naturae, praedicantur de eo secundum humanam naturam. » Unde *Augustinus* l. 1 de Trin., cap. 11, dicit: « Distinguamus, quid in Scripturis sonet secundum formam Dei, in qua aequalis est Patri, et quid secundum formam servi, quam accepit, in qua minor est Patre. » Et infra (1): « Quid propter quid, et quid secundum quid dicatur, prudens, et diligens, et pius lector intelligit. »

II. *Non est admittenda in Christo communicatio idiomatum in abstracto.*

§ 317. Nomina abstracta illa dicuntur, quae non ipsam personam significant, sed ab hac veluti abstrahentes ad unam tantum naturam referuntur. Talia nomina abstracta sunt *divinitas* et *humanitas*. Nominibus istis abstractis locus non datur, aut usus in communicatione idiomatum, quae solum in nominibus concretis licita est. Quamvis ergo recte dicatur: *homo est Deus, Deus passus, et mortuus est*, nullatenus tamen licitum est dicere: *humanitas est divinitas*, vel *divinitas passa, et mortua est*. Itaque, si nomina abstracta adhibentur, non possunt utriusque naturae proprietates mutuo praedicari, sed illae tantum, quae conveniunt naturae, quam nomen abstractum exprimit; scilicet de divinitate sola attributa naturae divinae, et de humanitate solae proprietates naturae humanae praedicari possunt. Haec eadem regula observanda est in omnibus terminis, qui aequivalent nominibus abstractis. Tales fiunt etiam nomina concreta, si istis particulae reduplicativae, *ut*, *quatenus* etc. praemittantur. Haec enim est natura istarum particularum, ut abstrahant a persona, et unam tantum formam, quae personae inest, considerandam proponant. Dum ergo dicitur: *Christus ut Deus*, idem est, ac si dicatur: *Divinitas Christi*, et terminus: *Christus tanquam homo*, vel *quatenus homo*, idem est ac humanitas Christi. Non licet ergo dicere: *Christus ut Deus est passus*, vel *Christus quatenus est homo est aeternus*. — Manifestum porro est, nominibus abstractis alias praedicationes aequivalere, ut dum Christus *in forma Dei*, et *in forma servi* distinguitur, aut dum *natura divina*, vel *natura humana* expresse nominatur. Quamvis ergo recte dicatur: *Deus est homo*, *Deus mortuus est*, *homo est immensus* etc.; falsae tamen, et illicitae sunt sequentes propositiones: *natura divina est natura humana*, *essentia divina mortua est*, *humana natura est omnipraesens*. Gravissime igitur aberrarunt Eutychiani, in Christo communicationem idiomatum in abstracto admittentes: quantum id a veritate abhorreat, facile probatur.

1. *In S. Scriptura*, dum de Christo sermo est, haud raro communicatio idiomatum, sed semper in nominibus concretis, occurrit, et ne unum quidem exemplum ostendi potest, quo illa in abstracto adhibeatur. Quod argumentum licet negativum, satis tamen idoneum est ad adversarios confundendos. *Ss. Patres* idiomatum in Christo communicationem in abstracto semper ut falsam et illicitam reputarunt. *S. Gregorius Nyss.* (2)

(1) Cap. 13. (2) L. 5, c. Eunom.

docet, Apostolum diligenter hominem simul et Deum commendare Christum, salvis utriusque naturae proprietatibus, « ut eo ipso, quod duo de uno praedicantur, in utroque quod congruens est intelligatur, - in divinitate quidem impatibilitas, in humanitate vero dispensatio passionis. » *S. Ambrosius* (1) ita de Christo loquitur: « Resurgebat igitur secundum carnem, quae mortua resurrexit; non resurgebat secundum Verbum, quod non resolutum fuerat in terram, sed apud Deum semper manebat. Ergo et moriebatur secundum nostrae susceptionem naturae, et non moriebatur secundum aeternae substantiam vitae. » *S. Augustinus* (2) inquit: « Illorum quoque similiter execramur blasphemiam, qui novo sensu asserere conantur, a tempore susceptae carnis omnia, quae erant divinitatis, in hominem demigrasse, et rursum quae humanitatis erant, in Deum esse transfusa: ut quod nulla unquam haeresis ausa est dicere, videbatur hac confusione utraque exinanita esse substantia, et deitatis scilicet, et humanitatis, et, amisso proprio statu, in aliud esse mutata. » Idem (3) demonstrat, ea verba: *tristis est anima mea usque ad mortem*, nonnisi ex natura hominis intelligenda esse, cum percipi non possit « naturam Verbi Dei unigeniti tristem esse potuisse. » *S. Cyrillus Alex.* (4) scribit: « Duarum naturarum discretio ex dictis et factis necessario facienda est. Quare debemus, quae vero Deo conveniunt divinitati eius, quae homini vero humanitati nostrae, quam propter nos assumpsit, accommodare. » *S. Fulgentius* (5) dicit: « In Christo unigenito Dei Filio personam non dividunt propria naturarum: neque unitas personae potest utriusque naturae propria confundere, vel auferre. » *S. Leo M.* (6) scribit: « Quamvis in D. I. Christo Dei et hominis una persona sit, aliud tamen est, unde contumelia in utroque communis; aliud, unde communis est gloria. De nostro enim est illi minor Patre humanitas: de Patre illi est aequalis cum Patre divinitas. » *Vigilius* (7) haec habet: « Impium et sacrilegum est ea, quae sunt propria carnis Christi, ad naturae Verbi proprietatem referre, et quae sunt propria Verbi carni adscribere. » *S. Io. Damascenus* (8) ita praeclare doctrinam catholicam proponit: « Divinitatem itaque nominantes, ea quae humanitati propria sunt, de ipsa minime affirmamus. Non enim passibilem aut creatam deitatem dicimus. Nec rursus carni sive humanitati ea tribuimus, quae deitati proprie conveniunt. Neque enim carnem, sive humanitatem increatam dicimus. » Ita Ss. Patres, sicuti communicationem idiomatum in concreto defenderunt, eandem in abstracto illicitam et falsam declararunt. Hoc idem docuerunt *Concilia*, quae contra Eutychianos definierunt, duas naturas in Christo integras et inconfusas permansisse.

2. *Ratio theologica* petitur ex dogmatibus cap. praec. probatis. Quemadmodum enim in hypostatica unione non moraliter, sed substantialiter utraque natura divina et humana spectant ad eandem personam, ut tenet catholica fides contra Nestorium: ita eaedem naturae sunt in una eademque persona cum suis attributis et proprietatibus impermixtae et distinctae, ut adversus Eutychen firmissi-

(1) De incarn. c. 5.
(2) Append. Serm. 236, n. 4.
(3) L. 2, c. Maximin. c. 20, n. 2.
(4) L. 10. thesaur.
(5) L. de incarn. et gratia c. 11.
(6) In celebri Epist. ad Flavianum c. 4.
(7) L. 5, adv. Eutych.
(8) L. 3 de fide cap. 4

me profitemur. Sicut ergo admittitur communicatio idiomatum respectu personae, scilicet enuntiantur de Christo vocabula utriusque naturae propter indivisibilem unitatem: ita nequit una natura impertiri alteri, quae sui propria sunt, ob impermixtarum naturarum differentiam et distinctionem. Id exemplo hominis illustrari potest. Recte enim de integro supposito dicitur: *Homo est spiritualis et materialis*, vel *corporeus cogitat*, aut *cogitans comedit;* sed si abstrahatur persona de partibus hominem constituentibus, haec mutua praedicatio nequit admitti, non enim dici potest: *Anima est materialis, corpus est spirituale, corpus cogitat*, aut *anima comedit*. Eadem ratione in Christo communicatio idiomatum in abstracto admitti nequit. Quae enim realiter a se invicem distinguuntur, non possunt de se invicem praedicari, nisi in aliquo communi subiecto, seu supposito uniantur: atqui duae naturae in Christo, et earum proprietates realiter distinguuntur, nec in ullo communi subiecto uniuntur, quando considerantur in abstracto: ergo naturae humana et divina in Christo, earumque proprietates, in abstracto sumptae, de se invicem praedicari non possunt (1).

III. *Regulae reliquae in communicatione idiomatum observandae.*

§ 318. Praeter regulas principales, iam modo declaratas et probatas, Theologi alias quoque praescribere. solent, quae partim illas pro praxi dilucidant, partim ex iisdem deducuntur, partim speciales quasdam cautelas in communicatione idiomatum observandas praesignant. Notatu digniores sunt regulae sequentes:

1. Communicatio idiomatum, ut iam dictum est, recte applicatur in nominibus concretis, quae personam Christi significant. Haec autem etiam ab una tantum natura denominari potest. A natura nempe divina petuntur nomina Christi personam significantia: *Deus, Verbum, Filius Dei, Unigenitus Patris* etc. Imo etiam nomina attributorum divinorum, si in masculino genere adhibeantur, aequivalent nominibus concretis, et ipsam personam significant; unde recte dicitur: *Aeternus factus est in tempore, Omnipotens ligatus est funibus* etc. A natura humana derivantur nomina concreta: *Homo, filius hominis, filius Mariae* etc.; proprietates quoque naturae humanae ita subiective enunciari possunt, ut ipsam personam, in qua haec natura subsistit, designent et communicationem idiomatum rectam et licitam reddant; quapropter orthodoxe dicitur: *Nascens in tempore est Verbum aeternum, crescens aetate est Deus immutabilis, mortuus in cruce est Creator Universi* etc.

2. Nomina abstracta naturae divinae de persona Verbi, seu de Christo identice praedicari possunt, non autem abstracta naturae humanae. Ratio est, quia omnia attributa divina sunt ipsa essentia divina, et etiam persona divina est essentia divina: ergo persona Verbi est quid idem identice et realiter cum natura divina, non vero cum natura humana; haec enim hypostatice quidem cum Verbo unita fuit, sed tamen inconfusa manens non est facta unum et idem cum divinitate. Quamobrem recte quidem dici potest: *Persona Verbi est divinitas, Christus est omnipotentia, bonitas, misericordia*, etc.; sed non potest dici: *Persona Verbi est humanitas, Christus est mortalitas*, etc.

3. Abstracta naturarum et earum proprietatum non possunt de se mu-

(1) Cf. S. Thomam 3. q. 16. a. 5.

tuo praedicari. Ratio est, quia naturae ipsae, sicut et earum proprietates sunt distinctae realiter, et ideo in abstracto enunciatae non possunt de se mutuo praedicari, quia tales praedicationes significarent, unam Christi naturam esse in aliam conversam. Quamvis ergo recte dicatur *Deus est homo*, non item dicere licet: *Divinitas est humanitas*, neque *Deus est humanitas*, vel *homo est divinitas*. Eodem modo, etsi recte dicam: *Aeternus factus est in tempore, immensus pannis involvitur;* haud recte tamen pronuncio: *Aeternitas facta est in tempore, vel immensitas pannis involvitur* etc. Natura enim divina non facta est in tempore, nec reddita est circumscripta, sicuti neque natura humana facta est aeterna et immensa: illae ergo praedicationes vitandae sunt, quae naturarum permixtionem seu confusionem significant.

4. Quod nomina *adiectiva* attinet, distinguenda sunt ea, quae derivantur a concretis substantivis, naturam significantibus, atque illa, quae significant proprietates naturae divinae aut humanae. Sic, ut prioris generis exempla adducamus, ex concretis substantivis, *Deus, Dominus, homo*, etc. derivantur adiectiva: *divinus, dominicus, humanus*. Haec adiectiva non possunt de Christo praedicari, aut in communicatione idiomatum uti concreta substantiva adhiberi. Quamquam igitur rectissime dicatur: *Christus est Deus, et homo*, non tamen dicere licet: *Christus est Deus humanus*, vel *est homo dominicus, deificatus, deifer* etc. — Ratio huius regulae petitur ex natura adiectivorum, quae ipsum nomen substantivum, cui apponuntur, afficiunt, huius naturam explicant, aut proprietates per accidens ipsi adiacentes indigitant: ergo per propositionem: *Christus est Deus humanus*, significaretur, Christum per accidens, hominum more Deum dici, ipsum vero non substantialiter Deum esse. Ex eadem ratione abstinendum est a propositione: *Christus est homo divinus;* nam, ait Cl. *Tournely* (1): « Si ex rigore dialectico loqui velimus, minus accurata videtur ista propositio: *Christus est homo divinus*, quia innuit formam accidentaliter unitam, ut cum dicimus: *Plato est homo divinus.* » *S. Thomas* tamen (2) praefatam propositionem licitam reputat ex eo, « quod hoc nomen *divinum* consuevit praedicari etiam de his, de quibus praedicatur essentialiter hoc nomen *Deus*: dicimus enim quod divina essentia est Deus ratione identitatis, et quod essentia est Dei, sive divina propter diversum modum significandi, et Verbum divinum, cum tamen Verbum sit Deus. Et similiter dicimus personam divinam etc.» — Quamvis autem dicta propositio non penitus illicita censenda sit, ab ipsa tamen abstinendum est, ne Christus cum creaturis confundi videatur, quibus nostris temporibus ob aliquantulam excellentiam idem epitheton nimis facile applicatur. — *S. Augustinus* et nonnulli veteres Patres, qui ante exortam haeresim Nestorii securius loquebantur, Christum *hominem dominicum* appellarunt. Sed hanc appellationem Christo non convenire, iam *S. Augustinus* agnovit, qui ideo (3) ait: « Non video, utrum recte dicatur *homo dominicus*, qui est mediator Dei, et hominum, homo Christus Iesus, cum sit utique *Dominus*:... Et hoc quidem, ut dicerem, apud quosdam legi tractatores catho-

(1) De Incarn. q. 9, Art. 2, Reg. 2.
(2) 3, q. 16, art. 3, ad 3.
(3) Lib. 1 Retract. cap. 19.

ticos divinorum eloquiorum. Sed ubicumque hoc dixi, dixisse me nollem. Postea quippe vidi, non esse dicendum, quamvis nonnulla possit ratione defendi: » nempe si *homo* intelligatur in abstracto pro natura humana, et non pro persona. Verum post exortam haeresim nestorianam talis denominatio Christi, qua haeretici abutebantur, penitus reprobata est. Rationem affert S. *Thomas* (1) dicens: « Cum dicitur homo Christus Iesus, designatur suppositum aeternum, quod est persona Filii Dei propter hoc, quod est unum suppositum utriusque naturae. De persona autem Filii Dei praedicatur *Deus, et Dominus essentialiter*, et ideo non debet praedicari *denominative*, quia hoc derogat veritati unionis.» Et (2) addit: « Non consuevit dici, quod aliquis homo, qui est *Dominus*, sit *Dominicus*, sed illud, quod qualitercumque est Domini, *Dominicum* dicitur: sicut dominica voluntas, vel dominica manus, vel dominica passio. Et ideo ipse homo Christus, qui est *Dominus*, non potest dici *Dominicus*. Sed potest caro eius dici *caro dominica*, et passio eius potest dici *passio dominica*.» — Concreta autem adiectiva, quae significant proprietates divinae, vel humanae naturae, possunt de Christo praedicari. Ita legitime et sane dicitur: *Christus est aeternus et temporalis*, *finitus atque infinitus*, *mortalis et immortalis*. Ratio est, quia praedicata ista in recto significant suppositum, quod illorum attributorum propter unionem hypostaticam naturae utriusque unum est subiectum.

5. Declarata communicatio idiomatum recte procedit in propositionibus *affirmativis*, quae semper verae sunt, dum divinae et humanae naturae proprietates de Christo praedicantur. Non autem putandum est, illam eodem modo etiam in propositionibus *negativis* locum habere; istae enim non semper verae sunt, gravesque errores continere possunt, si absque debita declaratione proferantur. Quamvis ergo recte dicatur: *Christus est aeternus et temporalis*, neutiquam tamen absolute enuntiari potest: *Christus non est aeternus*, vel *non est in tempore factus:* et si orthodoxa est propositio: *Deus natus, Deus mortuus est:* heterodoxa est sententia absolute prolata: *Deus non est natus*, *Filius Dei non est mortuus*. Ratio huius discriminis est, quod particulae negativae sint, ut scholae loquuntur, *malignantis naturae*, et totum praedicatum ex omni parte removeant a subiecto, unde cum e. g. absolute dicitur: *Filius Dei passus non est*, obvius sensus resultat, ut neque in divina, neque in humana natura sit passus, quod est falsum. Quapropter similes propositiones negativae exponendae sunt cum aliqua modificatione, ex gr. *Filius Dei non est passus, mortuus, sepultus secundum naturam divinam.* Etiam in humanis eadem cautela adhibenda est; nam, ex. gr. si Titius excellat in Philosophia, sed ignoret Theologiam, possum quidem affirmative dicere: *Titius est doctus*, sed non possum negative absolute pronuntiare: *Titius non est doctus*, sed ut vera loquar, addendum est: *non est doctus respectu Theologiae.* Caute ergo procedendum est in propositionibus negativis, ne quid personae Christi denegetur, quod ipsi ratione unius, aut alterius naturae vere convenit. — Quodsi propositio negativa non in concreto, sed in abstracto enuncietur, tunc oppositae naturae proprietates recte negantur; orthodoxe enim

(1) L. c. art. 3. (2) Ibid. ad 3.

dicitur: *Divinitas non est nata, passa; Christus ut homo non est aeternus* etc.

6. Vitandae sunt propositiones, quae favent erroribus ab Ecclesia reprobatis, seu quae orthodoxe quidem proferri possunt, sed ab haereticis in malo sensu usurpatae fuerunt. Ita, iuxta traditam de communicatione idiomatum doctrinam, recte diceretur *Christus est creatura*, quoniam creaturam esse ad proprietates pertinet naturae humanae; sed tamen haec propositio sine debita modificatione non est proferenda; nam, ait *S. Thomas*(1): « Hieronymus in Gal. 5 dicit: ex verbis inordinate prolatis incurritur haeresis: unde cum haereticis nec nomina debemus habere communia, ne eorum errori favere videamur. Ariani autem haeretici Christum dixerunt esse creaturam, et minorem Patre, non solum ratione humanae naturae, sed etiam ratione divinae personae. Et ideo non est absolute dicendum quod *Christus sit creatura*, vel *minor Patre*, sed cum determinatione, scilicet *secundum humanam naturam*. » Dein prosequitur generalem regulam tradens: « Ea vero, de quibus suspicari non potest, quod divinae personae conveniant secundum seipsam, possunt simpliciter dici de Christo ratione humanae naturae; sicut simpliciter dicimus, Christum esse passum, mortuum et sepultum: sicut etiam in rebus corporalibus et humanis, ea quae in dubitationem venire possunt, an conveniant toti, vel parti, si insunt alicui parti, non attribuimus toti simpliciter, id est sine determinatione, non enim dicimus, quod Aethiops est albus, sed quod est albus secundum dentes; dicimus autem absque determinatione, quod est crispus, quia hoc non potest ei convenire nisi secundum capillos. » — Vere catholica est etiam propositio: *Unus de Trinitate passus est;* quod ex S. Scriptura, ex Ss. Patribus, et ex definitione *Ioannis II* R. P. probatur(2). Sed cum *Petrus Gnaphaeus* Ep. Antiochenus illa abuteretur ad eutychianam haeresin disseminandam, *Felix III* R. P. eam damnavit in sensu nempe Petri Gnaphaei, et aliorum Eutychianorum prolatam. Et cum Monachi Scythae eam defenderent, restitit eis *S. Hormisdas* R. P., sed non propter aliud tunc hanc propositionem approbare recusavit, quam quod esset nova, et dissidiorum causa, ac quod esset nota temeritatis illorum monachorum, qui asserebant, illam loquendi formam definitioni Concilii Chalcedonensis necessario adiiciendam esse, quasi absque tali additione manca illa et imperfecta foret (3).

7. Si dicitur, de Christo praedicari posse naturae humanae proprietates, id intelligendum est de proprietatibus naturae humanae essentialibus, quas Verbum assumpsit, non autem de naturae humanae defectibus moralibus et aliis accidentalibus proprietatibus, a Verbo non assumptis. Regula ergo statuenda est, quae docet, non posse de Christo ea praedicari, quae ipsi neque ratione naturae divinae, neque ratione naturae humanae conveniunt. Ergo non possunt praedicari de Christo *ignorantia*, *concupiscentia*, *peccatum* etc.; quamvis enim isti defectus caeteroquin in natura humana inveniantur, humana tamen natura Christi ab ipsis omnino immunis fuit, ut capite sequenti fusius ostendetur. Sic pariter Christus non potest dici *Filius Dei adoptivus*,

(1) L. c. art. 8.
(2) V. Marcell. lib. 24, cap. 5

(3) Cf. Gazzaniga de Incarn. Sect. 2 dist. 3, cap. 1, n. 96 etc.

quia est Filius Dei naturalis, et etiam ratione naturae humanae, quae in una persona divina subsistit, non potuit adoptari, ut iam probatum fuit (§ 297). Ex eadem ratione Christus nullatenus dici potest *persona humana*, vel *finita*, vel *creata*, quia unica est in Christo persona, eaque divina, infinita, increata. Ideo etiam recte quidem dicitur: *Deus factus est homo*, sed non recte dicitur: *homo factus est Deus*. Observat quidem *S. Thomas*, quod haec propositio sic possit intelligi, « ut ly *factus* determinet compositionem, ut sit sensus: *homo factus est Deus*, idest, factum est ut homo sit Deus. Et sub hoc sensu utraque est vera: et *homo factus est Deus*, et *Deus factus est homo* » (1). Sed statim addit, in sensu obvio et proprio priorem propositionem esse falsam, quia cum subiectum *homo* supponat in hac propositione pro persona Verbi, sensus esset, quod suppositum, seu persona, quae ab aeterno est Deus, facta esset in tempore Deus, seu quod aliquis homo praeexistens factus esset Deus, quod utrumque est falsum.

8. Ut communicatio idiomatum recte adhibeatur, ac debito semper modo de Verbo incarnato sermo instituatur, summi momenti est, ut dogmata catholica de incarnatione accurate cognoscantur, ex quibus facile cognoscetur, quales propositiones admittendae, quales autem reiiciendae sint. Non enim pro quolibet loquendi modo speciales regulae praescribi possunt; sed ipsa doctrina revelata tanquam primaria regula habenda est, cui omnis, quae profertur sententia, conformari debet. Sic, ex. gr. dummodo quis doctrinam de incarnatione rite perpendat, facile cognoscit, naturam humanam rectissime dici tum Verbo unitam, tum a Verbo assumptam; naturam vero divinam unitam quidem, non autem assumptam dici posse, et sic pariter Verbum tum uniens, tum unitum, tum assumens, nullatenus vero assumptum appellari posse, quod fusius ostendit *S. Thomas* 3, q. 2, art. 8, ubi probat, quod unio Verbi incarnati non sit idem quod assumptio. — Praeterea dum de ineffabili Incarnationis mysterio sermo habetur, etiam in modo loquendi a linea traditionis recedendum non est. Quantum nempe fieri potest, illis tantum nominibus, phrasibus et dicendi modis utendum est, qui aut ipsius S. Scripturae, aut Ss. Patrum, aut Conciliorum, aut saltem Theologorum catholicorum usu approbati, ac veluti consecrati sunt. Novis terminis novisque phrasibus doctrinam tam sublimem proponere velle, res valde periculosa est atque suspecta. — Denique quia sancta sancte tractanda sunt, infinita Verbi incarnati dignitas perpetuo ante oculos mentis habenda est, atque de ipso nonnisi tali modo loqui oportet, qui summam eius maiestatem decet. Quamvis igitur nonnullae propositiones, iuxta traditam de communicatione idiomatum doctrinam, heterodoxae haud essent, ab ipsis tamen abstinendum est, si excellentiae tanti mysterii minus convenire videntur, aut pias aures offendere possent. Ex hac utique ratione Theologi Christum *servum* appellare vetant. — Generatim ita de Christo loqui oportet, ut eius dignitas ostendatur, charitas praedicetur, et gloria promoveatur.

IV. *Humanitas Christi non est ubique praesens.*

§ 319. *Eutychiani* unicam in Christo naturam admittentes ex duabus permixtam et confusam, communica-

(1) 3, q. 16, art. 7.

tionem idiomatum etiam *in abstracto* admittere cogebantur. Quamobrem non solum dicendum esse putabant: *Deus natus, passus, et mortuus est*, sed etiam: *Divinitas nata, passa, et mortua est:* humanitati vero, a divinitate absorptae, huius quoque attributa competere dictitabant. Crassus iste error resuscitatus fuit inter *Lutheranos* docentes, aliquas saltem divinae naturae proprietates in humanam vere et proprie esse transfusas, nominatim ubiquitatem, seu omnipraesentiam, omniscientiam et omnipotentiam. In absurdam hanc sententiam deducti fuerunt occasione litis sacramentariae, quam habebant cum *Zuinglianis* et *Calvinianis*, contra quos realem Christi in Eucharistia praesentiam, illa sententia mediante, defendere satagebant. Auctor insulsi huius erroris merito dicitur ipse *Lutherus*, qui illum aperte tradidit sermone, seu confessione in Coena Domini: eundem vero propagarunt et defenderunt *Io. Brentius, Mart. Chemnitius, Io. Fr. Buddaeus*, et alii rigidiores Lutheri sectatores, qui ideo *Ubiquistae*, seu *Ubiquetarii* dicti sunt. Sed horum sententia penitus est reiicienda. Quamvis enim Christus, ut omnes Catholici credunt et profitentur, secundum naturam divinam immensus et ubique praesens sit; non ubique praesens est secundum naturam humanam, quae etiam post unionem hypostaticam suas proprietates retinuit, et ideo finita atque loco circumscripta manet. Id *ex S. Scriptura, ex Ss. Patribus*, et *ex rationibus theologicis* invicte probatur.

1. *S. Scriptura* non solum humanitati Christi nullibi omnipraesentiam tribuit, sed hanc de illa aperte negat. Frequenter enim legitur Christus de loco in locum transiisse, modo in montem *ascendisse* (1); modo ad turbas *descendisse* (2); modo *in templo*, non autem apud parentes suos fuisse, (3); modo *relicta* Iudaea in Galilaeam abiisse (4). Talis vero mutatio loci in omnipraesente concipi nequit. — Christus ipse clarissime docet, suam humanitatem ubique praesentem non esse. Ait enim Io. XI, 15: *Lazarus mortuus est, et gaudeo propter vos, ut credatis, quoniam non eram ibi:* at certo erat ibi natura divina, utpote immensa, et ubique diffusa; ergo non erat ibi natura humana; si enim et ista adfuisset, Christus in nullo sensu vere dicere potuisset, se ibi non fuisse. Hanc absentiam etiam Lazari sorores agnoverunt, et professae sunt, dicentes: *Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus* (5). — Matth. XXVI, 11 Christus ait: *Pauperes semper habetis vobiscum, me autem non semper habetis;* quibus verbis significavit, quod secundum suam humanitatem non ita semper praesens futurus sit in terra, prout tunc cum Apostolis conversabatur. Ideo Io. XVI, 28 dicit: *Relinquo mundum, et vado ad Patrem;* quae verba, cum de natura divina immensa et immutabili explicari non possint, intelligenda sunt de natura humana, quae mundum relictura erat. — Marc. XVI, 6 dixit Angelus mulieribus: *Iesum quaeritis Nazarenum crucifixum; surrexit, non est hic: ecce locus, ubi posuerunt eum:* ergo, Angelo testante, corpus Christi non fuit in sepulcro quamvis divinitas eius adesset: si autem et humanitas Christi est ubique, quid erat, quod surrexit, et non erat ibi? — Christus ipse, suam ascensionem in coelum praenunciens, inquit: *Si non abiero, Paraclitus non*

(1) Matth. 5, 1. (2) Matth. 8, 1.
(3) Luc. 2, 46. (4) Io. 4, 3 etc.

(5) Ib. v. 21 et 32.

veniet ad vos, si autem abiero, mittam eum ad vos (1); ergo Christus ascendens in coelum *abiit* a terra: qui autem abit, non manet in eodem loco. Idcirco ascensio ipsa his verbis narratur Luc. XXIV, 51: *Recessit ab eis, et ferebatur in coelum;* divinitas Christi nec recessit ab Apostolis, nec ferebatur in coelum: restat ergo, ut dicamus, humanitatem Christi recessisse, et ideo non ubique praesentem esse. Id confirmatur Act. I, 9, ubi dicitur: *Videntibus illis elevatus est, et nubes suscepit eum;* et Angeli dicunt: *Hic Iesus, qui assumptus est a vobis in coelum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in coelum* (2). Quamvis igitur humanitas Christi per resurrectionem maximam gloriam consecuta sit, nullatenus tamen ipsi ubiquitas, seu omnipraesentia communicata fuit.

2. *Ss. Patres* unanimi consensu docent, Christum omnipraesentem esse secundum divinitatem, non autem secundum humanitatem. *S. Athanasius* in libro de suscepta natura humana Christum dicit, « secundum carnem, et mortuum, et sepultum esse, et resurrexisse, cum secundum spiritum (i. e. divinitatem) in coelo, et in terra esset, et ubique. » Idem (3) demonstrat ea verba: *Sede a dextris meis*, Christo convenire non secundum divinitatem quae coelum terramque implet, sed ratione humanitatis, propterea quod, inquit, « sedere idem est, ac esse circumscriptum in loco. » *S. Cyrillus Hier.* (4) ait: « Non enim quia nunc non adest in carne, ex co putes, quod spiritu medio hic non adsit, audiens quae de illo dicuntur, et videns quae tu cogitas, et scrutans renes et corda. » *S. Greg. Naz.* (5) unum eundemque Christum vocat « passibilem carne, impassibilem divinitate, corpore circumscriptum, spiritu incircumscriptum, eundem terrenum et coelestem. » *S. Chrysostomus* (6), expendens verba Marthae, *Domine, si fuisses hic* etc., ita loquitur: « Nescit modo mulier, Christum etiam corpore minime praesentem divinitatis adesse potentia; sed praesentia corporis vim praeceptoris metitur. » *Theodoretus* in Dial. 2, qui *inconfusus* inscribitur, haec notatu digna habet: « Corpus dominicum incorruptibile quidem resurrexit impassibile et immortale, ac divina maiestate glorificatum, et a coelestibus adoratur virtutibus, sed nihilominus est corpus priorem habens circumscriptionem. » *S. Cyrillus Alex.* (7) dicit: « Hos scire Apostolos oportuisse, etsi Christus ab eorum consuetudine carne disiungeretur, neque corporeis oculis amplius videretur, divinitatis tamen potentia praesentem adesse semper, et cum ipsis versari etc. » *S. Io. Damascenus* l. 3 de fide (8) diserte asserit: « secundum divinitatem incircumscriptum esse Christum: adeo ut caro ipsius non coëxtensa sit incircumscriptae divinitati eiusdem; » et lib. 4 (9), ait: « Ascendere in coelum e terra, et rursus descendere, actiones esse circumscripti corporis. Porro sic illum rursus esse descensurum Scriptura dicit: *Quemadmodum eum vidistis euntem in coelum.* » — In repudianda ubiquitatis fabula egregie latini Patres cum graecis concordant. *S. Hilarius* (10) demonstrat, divinitatis esse, quod Christo (11) in coelo se esse dicit, non carnis; divi-

(1) Io. 16, 7. (2) Ib. v. 11.
(3) Orat. de Fide (cit. a Theodoreto dial. 2).
(4) Catech. 14. (5) Ep. 101 ad Cledon. n. 3.
(6) Hom. in quatrid. Lazarum.
(7) L. 11 Comment. in Ioan.
(8) C. 7. (9) Cap. 1.
(10) L. 10 de Trin. (11) Io. 3.

nitas enim « non se ex infinitatis suae virtute intra regionem definiti corporis coarctavit. » S. *Ambrosius* (1) inquit: « Neque enim Deus de loco ad locum transit, qui ubique semper est. Ut homo est qui vadit, ipse qui venit. Denique et alibi dicit: *Surgite, eamus hinc*. In eo ergo vadit et venit, quod est commune nobiscum. » — *S. Hieronymus* (2) ad Marcellam docet, Christum, quamquam corpore circumscriptus sit, tanquam Deum tamen ubique esse, et virtute sua ubique operari; nam, ait, « stultum est, illius potentiam unius corpusculi parvitate finiri, quem non capit coelum. Et tamen qui ubique erat, etiam in Filio hominis totus erat. » *S. Augustinus* (3), exponens illa verba: *Hodie mecum eris in paradiso* (4), ita disserit: « Homo quippe Christus illo die secundum carnem in sepulcro, secundum animam in inferno futurus erat. Deus vero idem ipse Christus ubique semper est: » et paullo inferius (5) addit: « Cui immortalitatem dedit, naturam non abstulit. Secundum hanc formam (nempe humanitatem) non est putandus ubique diffusus. Cavendum est enim, ne ita divinitatem adstruamus hominis, ut veritatem corporis auferamus. Non est enim consequens, ut quod in Deo est, ita sit ubique ut Deus. » *S. Leo M.* (6) ita disserit: « Tunc igitur filius hominis Dei Filius excellentius sacratiusque innotuit, cum in paternae maiestatis gloriam se recepit, et ineffabili modo coepit esse divinitate praesentior, qui factus est humanitate longinquior. » *S. Petrus Chrysol.* (7) ait: « Et erat locus, ubi non erat Christus? Et quomodo non erat ibi, unde mortuum Lazarum discipulis nuntiabat? — Fratres, erat ibi Christus Deus, sed ibi non erat homo Christus. » *S. Fulgentius* (8) scribit: « Eodem tempore totus in coelo, et in terra non cessabat Christus operari: sed solius divinitatis fuit et loco non teneri, et quae ad gubernationem universitatis pertinent cum Patre naturaliter, et aequaliter operari » (9).

3. *Rationes theologicae* partim ex dogmatibus iam probatis, partim ex absurdis, quae ex adversariorum sententia sequuntur, desumi possunt. *a*) Contra Eutychianos ex S. Scriptura, Patribus et Conciliis probatum est, duas esse in Christo naturas, quae etiam post unionem inconfusae, et impermixtae permanserunt, ita ut quaelibet suas essentiales proprietates retineret (§ 303, et seq.): ergo natura divina remansit infinita et immensa; natura vero humana remansit finita et loco circumscripta; Lutherani igitur naturae humanae omnipraesentiam tribuentes merito de haeresi eutychiana accusati sunt, neque inanibus suis tergiversationibus a turpi hac nota se eximere potuerunt. — *b*) Quia communicatio idiomatum non admittitur *in abstracto* (§ 318); de humanitate Christi non possunt praedicari attributa divina. Sed omnipraesentia est attributum divinitatis: ergo illa non potest de humanitate Christi praedicari. — *c*) Humanitatem Christi ipsi adversarii non ex alia ratione ubique praesentem dicunt, nisi quia vi unionis hypostaticae omnipraesentia humanitati a divinitate communicata fuit. Ast omnia attributa sunt ipsa essentia divina (§ 16), ita ut unum

(1) L. 2 de fide c. 4. (2) Epist. 168.
(3) In Epist. 187 (al. 57 ad Dardanum).
(4) Luc. 23. (5) N. 10.
(6) Serm. 2 de Ascensione.

(7) Serm. 63.
(8) In Respons. ad 2.am quaest. Ferrandi.
(9) Cf. Petav. de Incarnatione lib. 10, cap. 9 et 3.

attributum sine altero, seu sine tota divina essentia adesse non possit. Ergo si vi unionis hypostaticae naturae humanae communicata est omnipraesentia, necesse est, ut eidem etiam communicata sit aeternitas, independentia, immutabilitas, etc., atque ideo humanitas Christi aeterna, independens, immutabilis, etc., dicenda erit, quod ipsi adversarii non admittunt. Absona est etiam distinctio, quam ineunt dicentes, humanitati Christi attributa divina operativa communicata fuisse, non autem quiescentia, seu non operativa; nam in Deo attributa operativa a non operativis realiter non distinguuntur, sed illa sicut ista sunt una simplicissima essentia divina, quapropter illa sine istis communicari non possunt. — *d*) Si omnipraesentia communicata fuisset humanitati Christi, sequeretur, Christum ex utero B. Virginis vere in lucem non prodiisse, imo adhuc hodie esse in utero matris, vere non ascendisse in coelos, neque vere venturum esse iudicare vivos et mortuos. Eadem adversariorum sententia pugnat etiam cum Sacramento Eucharistiae, istudque evertit. Illa enim admissa, dicendum erit, corpus Christi in quolibet cibo et potu, imo et in aëre, qui attrahitur, vere praesens esse et realiter percipi. Quale ergo discrimen erit inter panem eucharisticum et panem domesticum? — Respondent quidam, Christum, licet ubique praesentem, in solo pane eucharistico conferre fructum spiritualem, quem non confert in pane communi. Sed hoc asserentes discrimen inter utrumque panem ad solam virtutem et efficaciam restringunt, et ideo patrocinantur sententiae illorum, quos impugnandos susceperant.

(1) P. 2, art. 8, n. 76. (2) Col. 2, 9.

Nota. Absonam de omnipraesentia humanitatis Christi sententiam ex ipsis quoque Lutheranis multi repudiarunt. Variae inter ipsos hac de re concertationes habitae sunt, in quibus autem Lutheri sententia ita praevaluit, ut haec in famosa *Formula Concordiae* (1) credenda proponeretur. Ad eandem defendendam etiam varia argumenta congesta fuerunt, quae autem nullius roboris sunt, ut ex dicendis patebit.

Obi. I. Paulus de Christo dicit: *In ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter* (2); quibus verbis clare asseritur, etiam corpori Christi communicatam esse plenitudinem divinitatis, ad quam utique omnipraesentia pertinet. Id Christus ipse confirmat, dicens: *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo*(3); quae quidem verba debent referri ad naturam humanam, quia secundum divinam nihil ei poterat a Patre tradi. Cui simile est, quod idem Christus dicit Io. XVI, 15: *Omnia quaecunque habet Pater, mea sunt*; ex qua sententia recte infertur, sicut Patrem, ita etiam Christum in natura humana omnipraesentem esse.

Resp. Haec omnia, et si quae sunt alia his similia, intelligi debent non de sola natura humana, sed de Christo, hoc est de persona divina subsistente in utraque natura divina, et humana. Hinc non sine causa S. Paulus, masculino genere utens, dixit: *in ipso*, id est Christo, habitare plenitudinem divinitatis; cum in Lutheranorum sententia debuisset uti genere foeminino, et dicere: *in ipsa*, id est natura humana. Illud autem adverbium *corporaliter* *S. Augustinus* (4) ita explicat, ut intelligatur, unionem divinae naturae et hu-

(3) Matth. 11, 27.
(4) En. in Ps. 67, n. 23.

manae factam esse « non umbraliter, sed corporaliter, id est solide atque veraciter. » In S. Scriptura enim *corpus* saepe sumitur pro eo, quod opponitur apparentiae, aut nudae rerum speciei; unde *corporaliter* idem significat ac *substantialiter*, seu *per essentiam*. Paulus ergo docet, Christo inesse divinitatem non solum per gratiam, et mirabilium operum efficientiam, sed substantialiter, et per essentiam, quia vere natura divina cum humana hypostatice est unita: ex hoc autem nullatenus sequitur, ipsum corpus Christi esse divinitatem, aut humanitatem Christi esse omnipraesentem (1). — Ea autem Christi verba: *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo*, intelliguntur de aeterna Verbi generatione, per quam habuit a Patre essentiam et omnia attributa divina. Sed, si quis velit ea detorquere etiam ad ipsum Christum ut subsistentem in natura humana, debent haec intelligi non de attributis divinis communicatis humanitati, sed potius de iis, quae spectant ad regimen et gubernationem Ecclesiae cuius erat caput; hanc enim Christo tradendam esse, iam in V. T. praedictum est, dicente Patre ad Filium: *Dabo tibi Gentes haereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae* (2). Et in eodem sensu Christus dicebat: *Data est mihi omnis potestas in coelo, et in terra: Euntes ergo docete omnes gentes* (3) etc. Postrema Iesu Christi verba Io. XVI, 15 inepte prorsus ad Christi humanitatem referuntur; nam plus quam manifestum est, ibi Christum loqui de sua divinitate. Promittit enim Apostolis, missurum se Spiritum sanctum, quem a se quoque procedere docet, quia, inquit, *omnia quaecunque habet Pater, mea sunt*, unde infert: propterea dixi: quia de meo accipiet; id est de meo esse, et de mea substantia, ut alibi (§ 103) explicatum est.

Obi. II. In S. Scriptura de Christo secundum humanam naturam varia attributa divina praedicantur. De ipso praedicatur omniscientia: *In quo* (Christo) *sunt omnes thesauri sapientiae, et scientiae absconditi* (4); Io. II, 23 dicitur: *Iesus novisse internas hominum cogitationes*. Io. XXI, 17 Petrus ad Christum dicit: *Tu omnia nosti*. Eidem tribuitur omnipotentia; nam ipse Christus dicit: *Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra* (5); Filius dicitur vivificare mortuos sicut Pater; Paulus eidem tribuit efficacem *operationem, qua etiam possit subiicere sibi omnia* (6). Pari ratione Apoc. V, 12 Agnus occisus, id est Christus, secundum humanam naturam dicitur *dignus accipere virtutem et divinitatem, et sapientiam et fortitudinem et honorem et gloriam, et benedictionem*. Etiam potestatem peccata remittendi sibi vindicat Christus ut homo Matth. IX, 6 dicens: *Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata;* haec potestas autem soli Deo est propria (7). Maxime autem notari debet potestas iudicandi communicata Iesu Christo prout homo est: *Et potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est* (8). Si ergo haec attributa divina Christo competunt secundum naturam humanam, de hac etiam recte praedicatur omnipraesentia.

Resp. Male omnino adversarii ad errorem suum defendendum S. Scriptura abutuntur. Omnia enim adlegata Scripturae testimonia in *concreto*,

(1) Cf. Bernardin. a Picon. et Calmet. in h. l.
(2) Ps. 2, 8. — Cf. Ps. 71 etc.
(3) Matth. 28, 18.
(4) Col. 2, 3.
(5) Matth. 28, 18.
(6) Phil. 3, 21.
(7) Is. 43, 25.
(8) Io. 5, 27.

nempe de persona Christi enuntiantur, quae aut Iesus, aut Filius, aut filius hominis, aut agnus occisus etc. appellatur. Ast ipsi etiam Catholici admittunt, attributa divina in concreto de integro supposito praedicari posse: ergo loca citata sicut doctrinae Catholicorum non opponuntur, ita causam adversariorum non iuvant. Deberent isti loca citare, in quibus in abstracto de humanitate Christi attributa divinitatis praedicentur: talia autem citare nequeunt, quia non exstant. — Quod Apoc. V, 12 attinet, in textu greco pro *divinitatem*, legitur πλοῦτον, *divitias:* S. Ioannes nempe summam exaltationem illis verbis declarat, quam Christus per obedientiam usque ad mortem promeruit (1). Christus non in abstracto loquitur, sed in concreto, quia dicit: *Filius hominis* etc. filius hominis autem ipsam divinam Christi personam significat. Hoc idem observandum est quoad ultimum locum obiectum (2), etsi libenter concedamus, in isto etiam maximam gloriam, per passionem et mortem promeritam indigitari, qua ipsa quoque humanitas Christi in die extremi iudicii fulgebit.

Obi. III. Matth. XXII, 44 Christus sibi applicat verba Ps. CIX, 1: *Dixit Dominus Domino meo: sede a dextris meis:* sed secundum divinam naturam, qua est unum cum Patre, non indiget hac Patris iussione: ergo secundum humanam naturam iubetur sedere a dextris Patris. Recte igitur ita argumentamur: Humanitas Christi sedet ad dexteram Dei: sed dextera Dei est ubique: ergo Christi humanitas est ubique.

Resp. Dextera in loco citato metaphorice sumi debet pro honoris, et dignitatis aequalitate cum Patre: Christus autem tanquam secunda Trinitatis persona vere est aequalis Patri, et idem Deus cum illo: et quamvis ipse non indiguerit tali iussione, cum sit Filius Dei ab aeterno; necesse tamen fuit, ut tanquam talis coram hominibus declararetur. Hinc Christus ipse (3) hunc textum Psalmistae adhibuit, ut suam Iudaeis divinitatem probaret. Dubitari ergo non potest, quod Christus ut persona divina ad dexteram Dei sedere dicatur. Equidem etiam humana natura, Verbo hypostatice unita, dici potest sedere ad dexteram Dei: utpote ad maximam gloriam evecta. Sed ideo non sequitur, humanitatem ipsam factam esse aequalem Deo, et divinitatis attributa consecutam esse. Aptissimo exemplo rem declarat Card. *Bellarminus* (4) dicens: « Cum rex induit purpuram, sedetque in solio, evehit purpuram ad solium; non tamen ita, ut purpura dicatur sedere, aut regnare, sed ut dicatur vestis sedentis, aut regnantis. Pari ratione dici non potest, quod humanitas Christi sedeat ad dexteram Patris (ut aequalis divinitati), sed solum dici potest, quod humanitas Christi sit humanitas sedentis ad dexteram Patris, vel quod hic homo sedeat ad dexteram Patris. » Imo etiamsi sessio ad dexteram Dei stricte de humanitate Christi intelligeretur, non tamen inde inferri posset, eam ubique praesentem esse. Nam animae iustorum dicuntur esse *in manu Dei* (5); quis inde concludet eas ubique esse?

Obi. IV. Christum etiam post suam in coelum ascensionem ubique in terra praesentem esse, ex claris S. Scripturae testimoniis colligitur. Nam Matth. XVIII, 20 Christus ait: *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum:* Matth.

(1) Cf. Phil. 2, 9; Matth. 9, 6.
(2) Io. 5, 27. (3) L. c.

(4) L. 3 de Christo c. 15.
(5) Sap. 3, 1.

XXVIII, 20 Apostolis diserte promittit: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi*. Paulus Ephes. IV, 10 de Christo ita loquitur: *Ascendit super omnes coelos, ut impleret omnia*. Christus autem secundum naturam humanam in coelum ascendit; ergo ettiam secundum humanitatem *implet omnia*, seu ubique praesens est.

Resp. Adducta S. Scripturae testimonia *in concreto* enunciata sunt de persona Christi, quam ubique praesentem esse, nemo Catholicorum dubitat: falso ergo asseritur, in illis humanitatem Christi *in abstracto* ubique praesentem affirmari. Matth. XVIII, 20 Christus auxilium suum orantibus, et Matth. XXVIII, 20 non corporalem praesentiam, sed assistentiam spiritualem Apostolis docentibus promittit, ut ex contextu patet. Sed tum orantes exaudire, tum Evangelium praedicantibus cum Spiritu sancto assistere, ad naturam divinam spectare, manifestum est. — Verba Apostoli Ephes. IV, 10 duplici modo exponi possunt sed in neutro sensu adversariorum errori patrocinantur. Iuxta *S. Thomam* Paulus dicit, Christum ascendisse super omnes coelos, *ut impleret omnia*, scilicet quae de eo fuerant a Prophetis praenuciata; unde etiam Christus iamiam ascensurus in coelum dicebat discipulis suis: *Necesse est impleri omnia, quae scripta sunt in Lege Moysi, et Prophetis, et Psalmis de me* (1). — Alii vero existimant, Apostolum his verbis significasse Christum ascendisse super omnes coelos *ut impleret omnia* gloria sua, seu ut ubique gloriam, maiestatemque suam ostenderet. Hanc enim Christus in terra per plurima miracula, et per gloriosam resurrectionem ostenderat; eandem apud inferos, ad quos post mortem descendit, commonstravit; unde conveniens fuit, ut super omnes coelos ascendens impleret omnia loca gloria, et maiestate sua. Cum autem id a Christo secundum humanitatem successive factum sit, patet, quam inepte ex citato loco argumentum pro simultanea humanitatis Christi omnipraesentia petatur.

Obi. V. Ss. Patres Christi humanitatem ubique praesentem praedicant. *S. Cyrillus Alex.* (2) ait: « Animas et corpora eorum per carnem suam sanctificans impartibiliter, atque integre in omnibus est, cum unus ubique sit, nullo modo divisus. » *S. Hieronymus* in lib. c. Vigilantium dicit, « Agnum Dei Christum ubique esse, » et epist. 50 ad Marcellam scribit, Christum non opus habuisse ascendere et descendere, « quia ubique est. » *S. Ambrosius* (3) ita Christum alloquitur: « Licet ubique sis semper, et stans in medio nostrum, non cerneris a nobis; erit tamen tempus, quo universa caro te aspiciet revertentem. » Ac denique *S. Io. Damascenus* (4) inquit: « Divinitatem corpori praerogativas suas impertitam fuisse. »

Resp. Quid Ss. Patres senserint, iam patet ex eorum testimoniis supra n. 2 citatis. Neque in locis hic adductis alios sensus produnt. Nam *S. Cyrillus* (5) explicat Jesu Christi praesentiam in Eucharistia, et docet, totum Christum ubique id est in qualibet particula vere consecrata contineri. — *S. Hieronymus* Vigilantium refutat cultum reliquiarum reiicientem, et contra ipsum probat, animas sanctorum preces nostras audire, quia sequuntur agnum, qui ubique est ut Deus, qui omnia novit et in quo etiam sancti preces nostras co-

(1) Luc. 21, 44. (2) L. 12 in Io. c. 32.
(3) L. 7 in Luc. n. 83.

(4) L. 3 de fide c. 14

gnoscunt: in epist. autem ad Marcellam apertissime de Christi divinitate loquitur. Etiam S. *Ambrosius* de divina Christi natura est intelligendus, secundum quam ubique est, et invisibilis, et tamen *non longe ab unoquoque nostrum* etc. Demum S. *Io. Damascenus* nihil aliud vult, quam humanae Christi naturae fuisse vim, et efficaciam ad nos redimendos in passione impertitam; dixerat enim quasi immediate antea: « Patienti carni coniuncta erat divinitas, impassibilis perseverans, passionesque salutares reddens et perficiens. »

Obi. VI. Quando duae res inseparabiliter unitae sunt, tunc ubi una est, necesse est, ut sit etiam altera. Sed humana natura inseparabiliter est Verbo unita: ergo sicut Verbum est ubique, necesse est, ut humanitas Christi sit ubique.

Resp. Ut duae res inseparabiliter unitae sint, necesse non est, ut ubicunque est una, ibi et altera sit, sed sufficit, ut alicubi simul coniunctae existant. Sic e. g., si duo asseres diversae longitudinis intime conglutinantur, non ideo sequitur, quod ubicunque maior est, etiam illa sit, quae minorem extensionem habet. Aliud exemplum ab ipso homine desumi potest. Quamdiu enim hic vivit, caput intime est animae unitum; et tamen caput non est ubicunque est anima; haec enim est etiam in pede, in quo sentit, et in quem agit; quis autem inde concludet, ergo etiam caput est in pede? — Quamvis igitur natura humana intime et inseparabiliter cum Verbo unita sit, inde non sequitur, naturam humanam sicuti Verbum immensam, et ubique praesentem esse. Nam per unionem hypostaticam naturae confusae non fuerunt, sed integrae et distinctae permanserunt, essentialia attributa retinentes. Verbum ergo immensum, et omnipraesens; natura autem humana finita, et loco circumscripta mansit.

Obi. VII. Si humanitas Christi non est ubicunque est Verbum, ergo Verbum alicubi non est homo. Sed Verbum ubique est homo, ergo ubique est cum humanitate, unde recte dicitur, hanc ubique adesse.

Resp. Male omnino argumentantur adversarii. Non enim eaedem, sed diversae omnino sunt duae hae propositiones: Verbum alicubi existens non est homo; et: Verbum alicubi existit sine humanitate. Prior est falsa, quia Verbum ibi existens unitam sibi habet humanitatem alibi existentem; altera vero propositio est vera, quia humanitas finita non potest, ut divinitas, immensa et omnipraesens esse. Sic a pari anima rationalis existit in capite sine pedibus, quia pedes non sunt in capite; et tamen anima in capite existens est anima pedum, quia illa ipsa anima, quae existit in capite, etiam pedes sibi habet unitos. Idem multo magis de Verbo dicendum est, quod ineffabili modo ubique praesens est, quin spatium occupet, vel loco circumscribatur. Errant ergo adversarii, dum supponunt, unionem hypostaticam factam esse per quamdam localem coëxistentiam, quod stultum est asserere; per hypostaticam enim unionem regitur a Verbi persona humanitas, quae in ea, et per eam subsistit. Hac porro divina subsistentia non obstante, humana Christi natura suas proprietates retinet, ut contra Eutychianos probatum fuit, et ideo non est ubique praesens.

ARTICULUS II.
De Christi adoratione.

§ 320. Nomine adorationis in sensu stricto, et communiter a Theologis recepto, intelligitur summus latriae

cultus, qui soli Deo exhibetur propter infinitam eius excellentiam, qua supremum in omnes res creatas dominium habet. — Cum Iesus Christus sit verus Deus, dubitari non potest, ipsum vere adorandum, seu summum latriae cultum ipsi impendendum esse. — Sed Iesus Christus est etiam verus homo, ex anima rationali et humana carne subsistens. Quaeri ergo potest, qualis cultus ipsi tanquam Verbo iocaroato, seu homine facto exhibendus sit? — Verum quaestio ista ex iam probatis dogmatibus facile solvitur. Nam duae equidem sunt in Christo naturae, divina et humana, sed una est persona, eaque divioa, cui proinde absque dubio adoratio, seu cultus latriae debetur. Difficultas ergo solum remanet, utrum humanitas Christi, prout est unita Verbo, et velut unum totum cum illo constituit, sit adoranda? — Praeterea quaeri potest, num idem latriae cultus etiam singulis partibus humanitatis Christi, et in specie saoctissimo Cordi Iesu exhiberi possit? — Ac demum investigare oportet, qua ratione etiam Crux Christi adoranda dicatur? — Ut istae quaestiones solvaotur, 1.° *de adoratione humanitatis Christi*, 2.° *de cultu sanctissimi Cordis Iesu*, et 3.° *de adoratione sanctae Crucis* disserendum est.

I. *De adoratione humanitatis Christi.*

§ 321. Ecclesia catholica constanter credidit, et contra Eutychianos definivit, naturam humanam Christi etiam post unionem naturales suas proprietates retinuisse: quapropter siculi infinita facta non est, ita et per se, seu in abstracto considerata, supremum latriae cultum exigere nequit. Sed eadem Ecclesia contra Nestorianos docet, unum esse Christum, seu uoam esse Dei hominis personam. ergo etiam natura humana Christi subsistit in persona divina, cui summus latriae cultus debetur, ac proinde illa quoque in Christo et cum Christo adoranda est. Sicut nempe divinitas et humanitas Christi unam personam constituunt, ita etiam uoa eademque adoratione divioitas Christi et eius humanitas adoranda est. — Ad quam doctrioam dilucidandam Theologi cum S. *Thoma* (1) distinguunt adorationis *obiectum*, et eiusdem *causam*, seu *motivum*. Ad obiectum adorationis, quod est integer Christus, pertinet etiam ipsa caro, seu potius humanitas Christi, prout subsistit in Verbo, seu *in concreto*, quae adoratur directe, immediate, et in se: causa vero, seu motivum huius adorationis est unio hypostatica, qua factum est, ut natura humana subsistat in persona divina, et ipsa caro sit propria Verbi, seu caro Dei, ut Patres loquuntur. Hinc etsi caro Christi adoretur *in se*, non adoratur tamen *propter se*, quod proprium est solius divinitatis, quae est simul obiectum et motivum supremi latriae cultus, ac propterea adoratur *in se*, et *propter se*. — Sed tamen praefata adoratio humanitatis, non dicenda est *relativa*, sicut ea, quae defertur imagini Christi, sed *propria*, et *absoluta*, quia adoratur persona, cuius est oatura, totum, cuius est pars, adeoque ipsa ut pars totius adorati terminat etiam adorationem, secundario tamen et minus principaliter, quia adoratur non propter seipsam, sed propter Verbum coniunctum, ad quod ideo primario et principaliter terminatur adoratio. Ex eadem porro doctrina sequitur, nuoquam adorari posse latriae cultu humanitatem Christi in abstracto, sed semper coli debere in concreto, seu totum et integrum Christum, qui pro-

(1) 3 q. 25 art. 1

fecto in partes discerpi nequit. Et quia Christus dividi nequit, idcirco perinde est adorare Christi humanitatem, seu carnem, ac adorare Christum ipsum, qui Deus homo est. — Doctrina iam exposita *ex S. Scriptura*, *ex Ss. Patribus*, *ex Conciliis*, et *ratione theologica* probatur.

1. *S. Scriptura* Verbum incarnatum, seu Filium Dei hominem factum summo iatriae cultu adorandum esse, clare commonstrat. Nam S. Paulus (1) Filio Dei, per quem Deus *novissime locutus* (2), et qui multo *melior Angelis effectus* est (3), adaptans verba Ps. XCVI, 8, inquit: *Cum iterum introducit primogenitum in orbem terrae, dicit: Et adorent eum omnes Angeli eius:* quem locum *S. Io. Chrysostomus* (4) intelligendum esse dicit, « non de Deo Verbo (prout ab aeterno est apud Deum), sed de Christo, qua est carne praeditus; » et, hunc esse citati loci legitimum sensum, ipse contextus evincit. Quodsi omnes Angeli Christum hominem, ex anima rationali et humana carne subsistentem adorare tenentur, id multo magis de omnibus hominibus dicendum est. Hinc Paulus de Filio Dei, qui semetipsum exinanivit, formam servi accepit, et obediens factus est usque ad mortem, mortem autem Crucis, dicit: *Propter quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genuflectatur coelestium, terrestrium, et infernorum* (5); nec dubitari potest, per hanc genuflexionem summum latriae cultum exprimi, ab Angelis, ab hominibus, et a spiritibus, qui in inferis sunt, Christo exhibendum, quod confirmatur ex versu sequenti, quo dicitur: *et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris;* qui enim eandem cum Patre suo gloriam habet, eidem aequalis etiam cultus debetur. — S. Scriptura etiam exempla adorationis Christo homini exhibitae commemorat. Matth. II, 11 legitur, quod Magi divino impellente Spiritu Christum Iesum *procidentes adoraverunt*, hanc vero adorationem religiosam et latreuticam, non autem mere civilem fuisse, patet ex eo, quia vix intelligi posset, quomodo cultum regium potuerint illi Magi tribuere Christo, quando in pauperrima forma vagiebat in cunabulis: praeterea Ss. Patres passim docent, Magos lumine coelesti repletos per oblationem thuris Christi divinitatem professos esse, unde dubitare non licet, ipsos Christo etiam verum latriae cultum exhibuisse. — Io. IX, 35 et 38 coecus natus, interrogatus a Christo: *Tu credis in Filium Dei?* respondit: *Credo, Domine, et procidens adoravit eum.* — Matth. XXVIII, 17 de Apostolis, quibus Christus post resurrectionem gloriosus apparuit, refertur: *Et videntes eum adoraverunt.* — Summus latriae cultus Christo homini, seu Agno occiso etiam in coelo exhibetur, et ubique exhibendus declaratur; nam Apoc. V, 12, etc. legitur: *Dignus est agnus, qui occisus est, accipere virtutem et divinitatem - et honorem, et gloriam, et benedictionem. Et omnem creaturam, quae in coelo est, et super terram, et sub terra, - omnes audivi dicentes: Sedenti in throno, et Agno benedictio, et honor, et gloria, et potestas in saecula saeculorum. Et quatuor animalia dicebant: Amen. Et viginti quatuor seniores ceciderunt in facies suas, et adoraverunt viventem in saecula saeculorum.*

2. *Ss. Patres* clare docent, humanam Christi naturam cum Verbo divino, cum quo est hypostatice con-

(1) Hebr. 1, 6. (2) Ib. v. 2. (3) Ib. v. 4. (4) Hom. 3 in Ep. ad Hebr (5) Phil. 2, 9.

iuncta, uno eodemque supremo latriae cultu adorandam esse. *S. Athanasius* (1) ita praeclare loquitur: « Nos creaturam non adoramus, absit. Gentilium enim et Arianorum eiusmodi est error. Sed Dominum rerum creatarum incarnatum Deum Verbum adoramus. Quamvis enim caro ipsa per sese pars est creaturarum, tamen Dei corpus est facta. Neque huiusmodi corpus a Verbo dividentes scorsim adoramus, neque Verbum adorare volentes ipsum longe a carne disiungimus: sed cum sciamus, Verbum carnem factum esse, hoc ipsum etiam in carne positum Deum agnoscimus. Quis igitur ita desipit, ut Domino dicat: Recede a corpore, ut te adorem? — Aut quis ita impius est, ut cum Iudaeis propter corpus dicat ei: cur tu, homo cum sis, te Deum facis? » — *S. Gregorius Naz.* (2) ait: « Si quis crucifixum non adorat, anathema sit, et in eorum, qui Deum interemerunt, numerum adscribatur. » Idem (3) dicit: « Nos Dei Filium, qui ex Patre primum, ac deinde ex S. Maria Virgine genitus est, in unum iungimus, nec duos Filios nominamus, sed unum et eundem in invisibili deitate et honore adoramus. » *S. Gregorius Nyss.* (4) scribit: « propter unionem hypostaticam et ille, qui crucifixus est, Dominus gloriae a Paulo vocatur, et ille, qui ab omni creatura coelestium, terrestrium, et infernorum adoratur, Iesus nominatur. » *S. Epiphanius* (5) haec habet: « Nemo sic insanit, ut dum adorare velit Imperatorem in ipsius augustali, dicere huic audeat: exi ab illo tuo augustali, ut te adorem. Sic igitur nemo Unigenito dixerit: depone corpus, ut adorem te. Quin potius ipsum adorat cum corpore Unigenitum, increatum cum templo sancto, quod veniens assumpsit. » — *S. Ambrosius* (6) verba illa: *Adorate scabellum pedum eius, quia sanctum est* (7), sic accipit, ut scabellum pro carne sumatur, « quia in Christo etiam incarnationis adoranda mysteria sunt. » Et, paucis interiectis, de scabello isto ita fusius disserit: « Legimus alibi: *Coelum mihi thronus, terra autem scabellum pedum meorum* (8). Sed nec terra adoranda nobis, quia creatura est Dei. Videamus tamen, ne terram illam dicat adorandam Propheta, quam Dominus Iesus in carnis assumptione suscepit. Itaque per scabellum terra intelligitur, per terram autem caro Christi, quam hodie quoque in mysteriis adoramus, et quam Apostoli in Domino Iesu, ut supra diximus, adorarunt. Neque enim divisus Christus, sed unus: neque cum adoraretur tanquam Dei Filius, natus ex Virgine negabatur. » *S. Augustinus* (9), S. Ambrosii expositioni insistens, ait: « *Adorate scabellum pedum eius*: Fluctuans converto me ad Christum, quia ipsum quaero hic; et invenio, quomodo sine impietate adoretur terra, sine impietate adoretur scabellum pedum eius. Suscepit enim de terra terram; quia caro de terra est, et de carne Mariae carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulavit, et ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit; nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adoraverit; inventum est, quemadmodum adoretur tale scabellum Domini, et non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando. » — *S. Cyrillus Alex.* equidem in Anath. 8 asserit, « nefas esse hominem assumptum coadorare cum

(1) In Epist. ad Adelphium Episc.
(2) Ep. 101 ad Cledon. n. 5.
(3) Ep. 102, n. 1 (al. Or. 52).
(4) In Epist. ad Theoph. adv. Apollinar.
(5) In Ancor. n. 51.
(6) L. 3 de Spir. S. c. 12. (7) Ps
(8) Is. 66.
(9) Enar. in Ps. 98, n. 9.

Deo Verbo, » sed id dixit in sensu Nestorii personas dividentis, quia si non est una persona Deus et homo, homo non potest coadorari cum Deo. Quoniam autem unam Dei hominis personam S. Cyrillus propugnavit, unam quoque divinitatis et humanitatis Christi adorationem strenue defendit. Nam in Epist. ad Monachos Aegypti scribit: « Adora tanquam unum, non dividens in duos post unitionem. » Et in Scholiis de Incarn. Unig. c. 27 ait, « Adoratione non est dividendum in hominem seorsum et Deum seorsum.... Sed unum adorandum hominem factum et incarnatum Dei Verbum. » Et in lib. 2 c. Nestor. aperte profitetur, Christum « adorari etiam cum carne, ut ante carnem erat adorandus. » Clarissime doctrinam catholicam proponit *S. Io. Damascenus* (1) dicens: « Unus est Christus, Deus perfectus, et homo perfectus, cui unam eandemque adorationem cum Patre et Spiritu non exclusa immaculata eius carne adhibemus. Neque enim adorandam esse eius carnem negamus; quippe quae adoratur in una Verbi persona, quae quidem ipsi persona et hypostasis facta est. Qua in re non creaturae servimus; non enim illam ceu nudam carnem adoramus, sed velut divinitati unitam, et quia duae ipsius naturae ad unam Dei Verbi personam reducuntur unamque subsistentiam. Carbonem tangere ob ignem cum ligno coniunctum vereor. Ambas Christi naturas ob unitam carni divinitatem adoro. »

3. *In Conciliis* eadem doctrina definita est. Concilium *Nicaenum I* adv. Paulum Samos. ita loquitur: *Confitemur Dominum nostrum Iesum Christum... totum adorabilem etiam cum corpore, sed non secundum corpus adorabilem; totum adorantem etiam cum divinitate, sed non secundum divinitatem adorantem: totus quippe ergo est Deus etiam cum corpore, non secundum corpus; totus adorandus etiam cum corpore, non propter corpus*. Haec verba referuntur in Concilio *Ephesino* (2). Hoc idem Concilium damnavit errorem Nestorii, qui sicut duas in Christo personas distinxit, ita etiam duas adorationes introduxit, quarum altera seorsim Dei Verbo, altera seorsim homini exhiberetur. Contra istum errorem in anath. 8 dicitur: *Si quis... non una potius adoratione Emmanuelem honorat, unamque illi glorificationem attribuit, quatenus Verbum factum est caro: anathema sit.* — Eutychiani cum Apollinaristis unam quidem Christo adorationem tribuendam esse docuerunt, at id asseruerunt ducti haeretico principio de confusione naturarum in Christo, damnati idcirco in Concilio *Chalcedonensi*, act. V. — Contra utramque haeresin doctrinam catholicam definivit Concilium *generale V*, can. 9, dicens: *Si quis adorari in duabus naturis dicit Christum, ex quo duas adorationes introducunt, semotim Deo Verbo, et semotim homini: aut si quis ad peremptionem carnis, aut ad confusionem deitatis et humanitatis, unam naturam, sive essentiam convenientium portentose dicens, sic adorat Christum, sed non una adoratione Deum Verbum incarnatum cum eius carne adorat, iuxta quod sanctae Dei Ecclesiae ab initio traditum est, talis anathema sit.* Concilium *Nicaenum II*, act. V, dicit: *Cum adoratur Christus, non separatur humanitas a divinitate, sed utraque ut unum adoratur latria.* Huc referri potest, quod Concilium *Tridentinum* (3) de adora-

(1) L. 3 de fide orth. c. 8.

(2) Part. 3, cap. 6 (V. Billuart, de Incarn. Diss. 23, art. 2).

(3) Sess 13, can. 6.

tione Christi in Eucharistia definivit.

4. *Ratio theologica* ita a Scholasticis proponi solet. — Cum persona honoratur, tota honoratur, sive honoratur totum eius esse substantiale. Ergo etiam dum persona Christi adoratur cultu supremae latriae, tota adoratur. Tota autem persona Christi est non solum personalitas Verbi, sed etiam omnis natura in illa personalitate subsistens. Ergo cum adoratur persona Christi, eadem adoratione adoratur non solum eius personalitas, sed etiam natura humana in eadem personalitate subsistens. Ex quo etiam patet, humanitatem Christi esse vere adorationis *obiectum*, quamvis unio hypostatica dicenda sit eiusdem adorationis *motivum*, seu *causa*. — Hoc etiam exemplo ab hominibus desumpto illustrari potest. Nam quando, ex. gr., honoramus aliquem virum propter excellentiam animae eius, quae sanctitate et dotibus eximiis, sive supernaturalibus, sive etiam naturalibus ornatur; licet anima sit tota honoris exhibiti causa, et non corpus, attamen honor non soli animae, sed toti composito, adeoque et corpori exhibetur.

Nota 1. Praeter *Nestorianos*, *Apollinaristas*, et *Eutychianos* a catholica doctrina etiam *Wicleffus* recessit, qui, teste *Thoma Waldensi*, docuit, humanitatem etiam si per impossibile a persona Verbi separaretur, cultu latriae adorandam esse. Inter *Socinianos*, etsi omnes divinitatem Christi negant, alii tamen ipsum cultum latriae adorandum esse statuunt, eoquod tanquam legatus divinus Dei referat personam: alii vero cultum latriae Christo, ut puro homini, nequaquam tribuendum esse censent. — Difficultates, quae doctrinae catholicae opponuntur, ex iis, quae iam dicta sunt, facile solvuntur. Trita est obiectio, qua nonnulli ita argumentantur: « Soli Deo cultus latriae debetur: humanitas vero Christi Deus non est: ergo cultus latriae illi non debetur. » Concedunt sane Catholici, quod humanitati Christi ratione sui, et propter se cultus latriae non debeatur: sed tamen illi debetur ratione unionis hypostaticae, et propter Verbum, in quo ipsa subsistit, ut iam expositum fuit. Ergo etiam iuxta doctrinam catholicam soli Deo cultus latriae defertur, quia humanitas Christi tantum in Verbo adoratur, quod verus Deus est, seu ipsum Verbum cum humanitate adoratur. — Obiici solet etiam locus *S. Augustini* Tract. 23 in Ioan. (1) dicentis: « Honoratur homo Christus, sed non sicut Pater Deus. Quare? quia secundum hoc dixit: *Pater maior me est.* » Sed S. Doctor hic loquitur de humanitate in abstracto spectata, et hanc non ita, ut Deum Patrem, ratione sui et propter se adorandam esse dicit: in concreto autem humanitatem adorandam esse cultu latriae S. Doctor apertissime docuit, uti patet ex eius verbis iam relatis, quibus alia adiungi possunt ex Enar. in Ps. XLVI, ubi dicit: « Christus occisus est a civibus, et honoratur a Gentibus; crucifixus a suis, adoratur ab alienis. » Similia habet in citato Tract. (2). Eodem modo intelligenda sunt verba *S. Io. Damasceni* (3) dicentis: « Non materiam, sed materiae auctorem adoro, qui propter me materia factus est..... materiam vero, per quam mihi salus parta est, colere non desinam, non tamen ut Deum: » quibus verbis nihil aliud innuit, nisi quod humanitatem Christi non in abstracto, sed in concreto, non propter se, sed ob unionem hypostaticam adoret, uti se explicat (4),

(1) N. 13. (2) 23 in Io. n. 6. (3) Orat. 1 de Imag. (4) L. 4 de fide c. 3.

dicens: « Ipsius caro suapte quidem natura... haudquaquam adoranda est, utpote condita: at cum Deo Verbo copulata sit, ob ipsum, et in ipso adoratur. »

Nota 2. Quaeri potest, an recte dicatur: *Christus ut homo est adorandus?* — Cl. *Engel. Klüpfel.* (1) hanc propositionem improbat, eamque errori Eutychiano, aut Lutheranorum opinioni de omnipraesentia humanitatis Christi affinem esse censet, quia particula reduplicativa efficit, ut nomen concretum aequivaleat abstracto; ex quo concludit, dictam propositionem non esse admittendam, sicuti admitti nequeunt sequentes: *Christus ut homo est Deus*, vel *Humanitas Christi est aeterna*, *omnipraesens* etc. Sed tamen Theologi magna consensione, uti ipse *Klüpfel* fatetur, tuentur thesin istam: *Christus ut homo est adorandus*, eandemque exponit etiam Cl. *Io. Schwetz* (2). — Et certe haec propositio omnino orthodoxe profertur. Quamvis enim dici non possit: *humanitas Christi est aeterna vel omnipraesens* etc., quia proprietates unius naturae non fuerunt alteri communicatae; recte tamen dicitur: *humanitas Christi est adoranda*, quia ipsa humanitas, licet non ratione sui et propter se, tamen ratione unionis hypostaticae in Verbo est verum, et proprium adorationis obiectum. — Praeterea observandum est, quod iuxta Scholasticos haec vox: *homo*, dum de Christo sermo est, tam naturam humanam, quam ipsam personam divinam significare, et quod reduplicatio aut hanc, aut illam afficere possit. Sic *S. Thomas* (3) quaerit, utrum haec propositio sit vera: *Christus, secundum quod homo, est Deus?* — atque respondet « dicendum, quod iste terminus *homo* in reduplicatione positus potest dupliciter accipi. Uno modo quantum ad naturam, et sic non est verum, quod Christus, secundum quod homo, sit Deus: quia humana natura est distincta a divina secundum differentiam naturae. Alio modo potest accipi ratione suppositi: et sic cum suppositum naturae humanae in Christo sit persona Filii Dei, cui per se convenit esse Deum, verum est, quod Christus, secundum quod homo, sit Deus. » Etiam ope huius distinctionis impugnata propositio defendi potest. Observant tamen nonnulli Theologi, quod ad ipsam personam Christi significandam dicta propositio melius ita enuntietur: *Christus ut hic homo est adorandus*. Caeterum ab omnibus approbatur propositio sine reduplicatione ita simpliciter enunciata: *Christus homo est adorandus*.

Nota 3. Non pauci ex Scholasticis asseruerunt, quod praeter cultum latriae integro Christo exhibendum, eius humanitas etiam in abstracto secundum se sumpta, et ut per intellectum praecisa a Verbo adorari possit cultu inferiori et quidem *hyperdulia* ob excellentissimas suas perfectiones creatas. Hanc sententiam tenent *Caietanus*, *Suarez*, *Billuart* et alii, eamque etiam tradere videtur *S. Thomas*, qui (4) dicit: « Adoratio humanitatis Christi dupliciter potest intelligi. Uno modo ut sit eius sicut rei adoratae; et sic adorare carnem Christi nihil est aliud, quam adorare Verbum Dei incarnatum; sicut adorare vestem Regis nihil est aliud, quam adorare Regem vestitum. Et secundum hoc adoratio humanitatis Christi est adoratio latriae. Alio modo potest intelligi adoratio humanitatis Christi, quae fit ratione humanitatis Christi perfe-

(1) Inst. th. dogm. l. 2, § 51, nota 2.
(2) In sua Theol. dogm. vol. 2. § 60.
(3) 3. q. 16, art. 11.
(4) 3. q. 25, art. 2.

ctae omni munere gratiarum, et sic adoratio humanitatis Christi non est adoratio latriae, sed adoratio duliae; ita scilicet quod una et eadem persona Christi adoretur adoratione latriae propter suam divinitatem, et adoratione duliae propter perfectionem humanitatis. » — Hunc autem hyperduliae cultum humanitati Christi in abstracto exhibendum reiiciunt, et impugnant *Vasquez*, *Thomassinus*, *Antoine* aliique, quia Concilia unam divinitatis et humanitatis Christi adorationem praescribunt, et duas Nestorianorum adorationes condemnant, et quia humanitas inseparabiliter Verbo unita ab hoc separari non potest. Recte etiam Cl. *Thomassinus*(1) quaerit: « Quid attinet novos excogitare, et congerere illi carni honores? An ei abunde non sufficiunt divini? An ei non sufficiunt, qui Deo sufficiunt? An illi parum est, quod Deo satis est? — Quod *S. Thomam* attinet, S. Doctor id tantum asserit, adorationem Christo delatam duplici titulo ipsi deferri tum ratione divinitatis, tum ratione excellentissimarum perfectionum creatarum, quas etiam in eodem Christo agnoscere et adorare debemus. Hunc esse verborum *S. Thomae* sensum, patet ex eo, quia comparationem instituit inter Christum, et ipsum Deum Patrem, qui etiam ex duplici titulo adoratur, nempe ob infinitam excellentiam, et ob supremum dominium in creaturas. Verbis enim supracitatis immediate subiungit: « Nec hoc est inconveniens, quia ipsi Deo Patri debetur honor latriae propter deitatem, et honor duliae propter dominium quo gubernat creaturam: » quo in loco per « honorem duliae » unum eundemque cultum latriae intelligit, ut *Caietanus*, *Billuart*, etc. testantur. Quod autem Angelicus adorationem humanitatis in abstracto non admittat, patet ex iis, quae dicit ibid. (2): « Glossa illa non est sic intelligenda, quasi seorsum adoretur caro Christi ab eius divinitate: hoc enim posset contingere solum hoc modo, si esset alia hypostasis Dei et hominis: » hoc idem iam docuerat. a. a. — Recte ergo Christo etiam applicatur dictum: *Quod Deus coniunxit, homo non separet* (3). Sicuti enim divinitas cum humanitate inseparabili nexu unita est, ita utramque uno supremo latriae cultu adoremus, oportet. Quodsi etiam ad humanitatem Christi oculos convertamus, ipsius summas perfectiones consideremus, non tamen a divina Christi persona abstrahere, sed hanc potius perfectissimo modo nempe supremo latriae cultu adorare debemus, ut obligationi satisfaciamus, qua plurimis titulis Christo obstricti sumus.

II. *De cultu SS. Cordis Iesu.*

§ 322. Saeculo decimo septimo SS. Cor Iesu Redemptoris nostri a piis devotisque Catholicis speciali cultu honorari coepit. Ad cultum istum promovendum haud parum contulit virgo, pietate insignis, quae etiam in fama sanctitatis obiit, nempe *Ven. Margarita Alacoque* Monialis ex Ordine Visitationis Mariae. Haec enim testata est, per extraordinariam Revelationem divinam sibi iniunctum fuisse, ut devotionem erga SS. Cor Iesu, et institutionem Festi in honorem eiusdem Cordis promovere nitatur. Humilis virgo, factam sibi Revelationem candide et constanter manifestans, multos quidem adversarios, sed etiam non paucos fautores nacta est. — Ab isto porro tempore cultus SS. Cordis Iesu non solum in Galliis sed etiam in aliis orbis catholici p

(1) De Incarn. l. 11, c. 3, § 13. (2) Ad 1.

(3) Matth. 19, 6.

tibus maxime propagatus est, et in dies nova incrementa coepit. Quamvis autem Apostolica Sedes pro summa prudentia et maturitate, qua in huiusmodi negotiis procedere solet, non statim precibus annueret Festum SS. Cordis Iesu instituendo; nunquam tamen ipsum SS. Cordis cultum improbavit, sed illum potius ut licitum salubremque approbavit et commendavit. Nam summi Pontifices cultoribus SS. Cordis Iesu plurimas indulgentias concesserunt, ac denique etiam singulare Festum in honore SS. Cordis Iesu instituerunt. — Non defuerunt tamen qui cultum SS. Cordis Iesu acriter impugnarent. Putarunt nonnulli, Cor Iesu, quod solummodo partem aliquam sacrati Corporis constituit, non posse speciatim supremo cultu latriae adorari. Quidam eousque progressi sunt, ut dicerent, per praefatum cultum Nestorianismum resuscitari, Christum dividi, et plures eiusdem adorationes induci, quum tamen Ecclesia definierit, unicam adorationem Verbi incarnati esse admittendam. Alii aliquanto mitius senserunt, sed tamen eundem cultum ut inanem, absonum et superstitiosum suggillarunt. Praecipue Iansenistae, approbatum a Sede Apostolica cultum SS. Cordis Iesu impugnare non destiterunt. Conciliabulum *Pistoriense* eundem cultum inter devotiones novas, erroneas, aut saltem periculosas reiicit; aperte etiam asserit, « adorare directe humanitatem Christi, magis vero aliquam eius partem fore semper honorem divinum datum creaturae; » atque idcirco cultores SS. Cordis arguit, quod illicito modo partem aliquam humanitatis cum separatione, aut praecisione a divinitate adorent. — Contra istos adversarios iam probandum est, cultum SS. Cordis Iesu *licitum, et fidei orthodoxae consonum* esse, si eius *obiectum* spectetur; eundemque etiam *convenientissimum ac saluberrimum* esse, si eius *motivum* consideretur.

1. *Obiectum* cultus de quo loquimur, est SS. Cor Iesu, Filii Dei incarnati, qui cum perfectus homo sit, sicut reliquas humani corporis partes, ita etiam cor carneum, seu naturale assumpsit, et cum divinitate sua hypostatice coniunxit. Ergo licitum, et orthodoxae fidei apprime consonum est, Cor istud colere, imo etiam supremo latriae cultu adorare. De fide enim est, ut ex demonstratis constat, unionem hypostaticam immediate cum tota Christi humanitate, ac singulis eiusdem humanitatis partibus factam esse, imo hypostaticam unionem Verbi cum humanitate esse rationem formalem, qua humanitas ipsa, ac singulae eius partes subsistant, ac existant in rerum natura, seu in concreto. Ergo tum humanitas, tum singulae eiusdem humanitatis partes colendae sunt cultu latriae ob divini Verbi personam, cuius propriae factae sunt. — Quamobrem graviter hallucinati sunt Theologi illi, qui totam quidem humanitatem in Christo adorandam esse admiserunt, at eundem latriae cultum Cordi Iesu delatum improbarunt, non attendentes, quod etiam tota humanitas non ratione sui, et propter se, sed ratione unionis hypostaticae, et propter Verbum, seu in Verbo adoranda sit, et quod sicut tota humanitas, ita etiam Cor hypostatice Verbo unitum sit, et licet non ratione sui et propter se, attamen ratione unionis hypostaticae et propter Verbum, et in Verbo supremo latriae cultu adorari possit et debeat. Id confirmatur ex consensu Ss. Patrum et veterum Theologorum, qui constanter docuerunt, triduo mortis Verbum cum anima et cum corpore unitum mansisse (§ 314,

nota 1), atque ideo cultum latriae tum animae sine corpore, tum corpori sine anima deferendum fuisse. Sicuti ergo istis humanitatis partibus a se quidem separatis, sed Verbo unitis, ita etiam SS. Cordi Iesu cultus latriae merito exhibetur. Exinde etiam patet quam atrox calumnia cultoribus SS. Cordis Iesu ab illis impingatur, qui dicunt per huiusmodi devotionem Nestorianismum resuscitari, Christum dividi, duplicem adorationem induci, et partem aliquam humanitatis cum separatione, aut praecisione a divinitate illicito modo adorari. — Omnia haec a sensu Catholicorum longissime distant. Omnes enim unum D. I. Christum Deum et hominem confitentur, cuius Cor non adorant, nisi quia est Cor Dei, seu personae Verbi; imo una eademque adoratione colitur Cor Divini Verbi, seu potius persona Christi in Corde suo: et tantum abest. ut Catholici Cor adorantes istud a divinitate separent, aut praescindant, ut potius omnem cultum suum ad ipsum Iesum, seu ad personam Verbi dirigant. Hânc vero etiam in una humanitatis parte licite, et recte adorari, iam *S. Thomas* innuit, qui (1), de humanitatis Christi adoratione agens, inter alia dicit: « Proprie honor exhibetur toti rei subsistenti. Non enim dicimus, quod manus hominis honoretur, sed quod homo adoretur: et si quandoque contingat, quod dicatur honorari manus vel pes alicuius, hoc non dicitur ea ratione, quod huiusmodi partes secundum se honorentur, sed quia in istis partibus honoratur totum. » Ergo etiam dum SS. Cor adoratur, « honoratur totum » seu adoratur persona Christi. — Alii quoque praestantissimi Theologi docuerunt propter unionem hypostaticam sicut humanitatem, ita etiam eiusdem partes supremo latriae cultu in Christo adorandas esse: ita Cl. *Sylvius* (2) dicit: « Quare simpliciter dicendum est, carnem et animam Christi, sicut et membra corporis eius, adoranda esse adoratione latriae, quae quidem eis debetur ratione hypostasis Verbi Dei; a qua, et in qua sustentantur. » Denique cultum SS. Cordis Iesu licitum, et fidei orthodoxae plane consonum esse, certo constat ex eo, quia ab Apostolica Sede approbatus et commendatus fuit, cum qua etiam totius orbis catholici Episcopi consentiunt. Rem conficiunt censurae a *Pio VI* in celebri Constit. *Auctorem fidei* latae in propositiones, quibus *Synodus Pistoriensis* cultum SS. Cordis Iesu fellicare ausa est. Censura enim in propositionem 62am his verbis concepta est: « Doctrina quae devotionem erga sacratissimum Cor Iesu reiicit inter devotiones, quas notat Synodus Pistor. velut novas, erroneas, aut saltem periculosas, intellecta de hac devotione, qualis est ab Apostolica Sede probata, — *falsa, temeraria, perniciosa, piarum aurium offensiva, in Apostolicam Sedem iniuriosa.* » Censura vero, qua perstringitur propositio 63a, ita sonat: « Item in eo, quod cultores Cordis Iesu hoc etiam nomine arguit (3), quod non advertant, sanctissimam carnem Christi, aut eius partem aliquam, aut etiam humanitatem totam cum separatione, aut praecisione divinitate adorari non posse cultu latriae: quasi fideles Cor Iesu adorarent cum separatione, vel praecisione a divinitate, dum illud adorant ut est Cor Iesu, Cor nempe personae Verbi, cui inseparabiliter unitum est, ad eum modum, quo exsangue corpus Christi in triduo mortis sine separatione, aut praecisione

(1) 3, q. 25, art. 1.

(2) In p. 3, q. 25, art. 2.
(3) Synodus Pist.

a divinitate adorabile fuit in sepulcro, *captiosa, in fideles cordis Christi cultores iniuriosa.* »

2. Si *motivum* consideratur, ex quo SS. Cordi Iesu prae caeteris sacrosanctae humanitatis partibus specialis cultus defertur; facile intelligitur, eundem cultum *convenientissimum* ac *saluberrimum* esse. Nam Cor Iesu speciali modo colendum proponitur, *propter amorem, quo erga nos exarsit, propter dolores, quos pro nobis sustinuit, et propter virtutes, quas nobis ab ipsomet addiscendas praescripsit.* — *a)* Verum equidem est Philosophos non consentire in humanarum affectionum sede determinanda cum alii quidem in corde, alii vero in cerebro principium sensationum et motuum a voluntate pendentium residere putent. Sed certum est, quod ex communi hominum sensu, et recepto ac universali loquendi usu a S. Scriptura ipsa consecrato, *cor* tanquam amoris et affectionum sedes reputetur. Ideo sane *maximum et primum mandatum* his verbis exprimitur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo* (1); Prov. XXII, 26 Deus, amorem postulans, inquit: *Praebe, fili mi, cor tuum mihi.* Propheta regius amore divino accensus exclamat: *Deus cordis mei, et pars mea Deus in aeternum* (2); et: *Cor meum, et caro mea exultaverunt in Deum vivum* (3). Apostolus ait: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis* (4). Quodsi in ipsa S. Scriptura affectus amoris praecipuo quodam modo cordi humano adscribitur, et in isto residere dicitur; rectissime etiam Cor Iesu tanquam sedes, seu saltem tanquam symbolum immensae illius charitatis et amoris colitur, quo Christus tot et tanta pro nobis fecit, ac perpessus est ad nos redimendos, ac potissimum quo pro nobis instituit SS. Sacramentum corporis et sanguinis sui, quo pascimur et potamur. Et quis negabit, convenientissimum esse, ut homines frequentissime devoto animo immensam illam charitatem recolant, qua e servitute peccati liberati, filii Dei et haeredes aeternae gloriae constituti sunt? et quis non cognoscet, hanc eandem piam considerationem efficacissimam esse ad gratos animi sensus, et divini amoris affectus in cordibus hominum excitandos? — Iste est autem primarius finis in quem cultus SS. Cordis Iesu tendit. Homines enim, qui sensibus alligati difficulter ad obiecta mere spiritualia contemplanda mentem attollunt, et per sensibilia magis commoveri solent, Cor Iesu attente respicientes amorem divinum facilius considerant magis teneros affectus in se excitari sentiunt, et ad eum redamandum, qui prior dilexit nos, efficacius commoventur. Quapropter dubitari non potest, cultum SS. Cordis Iesu convenientissimum et saluberrimum esse. — *b)* Christus praeter externos corporis cruciatus etiam plurimos maximeque acerbos dolores internos sustinuit. Futura enim supplicia, quae ante oculos mentis habuit, humani generis peccata innumera et gravissima, quae in se suscepit ac amare deflevit, ingratitudo hominum et damnatio plurimorum, non obstante durissima passione et morte, pro Redemptore nostro ineffabilis tristitiae causae fuerunt. Ideo Christus in horto: *Coepit contristari, et moestus esse*; dixitque discipulis suis: *Tristis est anima mea usque ad mortem* (5). Tristitiam autem, quamvis in anima resideat, etiam corpus afficere, et

(1) Matth. 22, 37.
(2) Ps. 72. 26 (3) Ps. 83. 3.
(4) Rom. 5, 5. (5) Matth. 26, 37 etc.

praecipue cor comprimere et contorquere, experientia docet. Hinc dolores Messiae interni his verbis praedicti sunt: ***Factum est cor meum tanquam cera liquescens in medio ventris mei*** (1); et: ***Cor meum conturbatum est in me, et formido mortis cecidit super me*** (2). Certe sudor sanguineus Christi Domini in horto nonnisi ex maxima compressione cordis, seu ex vehementissima perturbatione, quam systema vasculare, seu sanguineum, cuius centrum cor constituit, a summa tristitia passum est, explicari potest (3). — Quod si Cor Iesu tam acerbos pro nobis dolores sustinuit, aequum est, ut a nobis etiam speciali modo colatur. Graves quoque rationes nobis persuadent internos Christi dolores maiores et acerbiores externis fuisse; convenientissimum igitur est, ut homines internos praecipue dolores pie, ac devote meditentur, quos autem facilius in Corde Iesu materiali, quam in anima eius mere spirituali concipiunt, atque recogitant. — Quid porro utilius est quam ut homines serio perpendant, Cor Iesu sanctissimum et benignissimum, ob cuncta, quae cognovit et deflevit, peccata atrocissimis doloribus cruciatum fuisse? quis hos considerans, nisi omnino insensatus fuerit, ad peccata commissa deflenda et ad futura praecavenda non commovebitur? — Itaque devotio erga SS. Cor Iesu, etiam sub hoc respectu considerata convenientissima et saluberrima est dicenda. — *c*) Denique cor, quia animi affectionibus maxime afficitur, etiam tanquam praecipua quaedam virtutum sedes considerari consuevit. Communi usu loquendi homines recte ambulantes bonum, perverse procedentes malum cor habere dicuntur. Ps. CXVIII, 2 de iustis scriptum est: ***In toto corde exquirunt eum.*** Christus Matth. V, 8 ait: ***Beati mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt.*** Luc. VIII, 16 illos laudat, ***qui in corde bono, et optimo audientes verbum retinent, et fructum afferunt in patientia.*** Sicuti ergo, ut Christus innuit (4), vitia ***de corde exeunt***, ita etiam virtutes de corde scaturire, et in isto residere dici possunt. Quamobrem rectissime Cor Iesu tanquam perfectissimarum virtutum, quas divinus Redemptor in terris ambulans exercuit, sedes consideratur, colitur, hominibusque ut exemplar proponitur. Christus ipse nos a corde suo virtutes addiscere iubet; ait enim: ***Discite a me quia mitis sum, et humilis corde*** (5). — Convenientissima et saluberrima proinde dicenda est devotio erga SS. Cor Iesu, quae eo quoque dirigitur, ut homines SS. Cor venerantes, considerantes et invocantes, ad eiusdem virtutes imitandas magis magisque incitentur. Desinant ergo adversarii huius cultus quaerere, quare prae caeteris sacrosanctae humanitatis partibus Cor Iesu speciali modo colatur. Rationes enim allatae, seu motiva explicata satis ostendunt, hunc cultum nullatenus absonum, aut superstitiosum esse, sed merito a Sede Apostolica approbatum et propagatum fuisse, nec unquam satis omnibus commendari posse.

Nota. Nonnulli putarunt, cultum Cordis Iesu, prout a S. Sede approbatus est, non habere pro obiecto nisi solam Christi charitatem sub sensibili cordis symbolo exhibitam, ex quo concluserunt, perperam, et contra eiusdem S. Sedis apertam declarationem cor ipsum reale, materiale, seu physicum Christi Iesu adstrui tamquam eiusdem cultus obiectum. Sententiam suam probare tentarunt

(1) Ps. 21, 15. (2) Ps. 54, 5.

(3) Cf. Calmet. Diss. de sanguineo Christi sudore. (4) Matth. 15, 18. (5) Matth. 11 29.

ex eo, quia in huius Festi decreto (1) sacra Rituum Congregatio declarat, per eiusmodi cultum « symbolice renovari memoriam illius divini amoris, quo Unigenitus Dei Filius humanam suscepit naturam ; » et quia in eodem Festo lectione tertia secundi Nocturni expresse dicitur : « Quam charitatem.... ut fideles sub SS. Cordis symbolo devotius ac ferventius recolant, eiusdemque fructus uberius percipiant, *Clemens XIII* P. M. eiusdem SS. Cordis festum, quibusdam petentibus Ecclesiis, celebrare permisit. » — Sed qui ita sentiunt, *obiectum* cum *motivo* eiusdem cultus permiscent, atque confundunt. Primarium equidem motivum, ex quo Cor Iesu colendum proponitur, est devota, et fervens memoria immensae illius charitatis, qua Filius Dei nos dilexit, et istud primarium motivum in decreto S. Congregationis, et in citata lectione exprimitur. Ast ideo minime negatur, cultum ad ipsum Cor Iesu reale et proprie dictum dirigi. Nam Ecclesia hunc cultum approbavit, et festum SS. Cordis Iesu instituit « quibusdam petentibus Ecclesiis, » quarum votis summus Pontifex benigne annuit. Ast nulla Ecclesia petierat festum cordis symbolici, sed omnes (quod ipsi adversarii fatentur) petierunt festum veri, ac realis Cordis Christi, quod ergo iuxta mentem Ecclesiae obiectum cultus constituit. Idipsum manifestum fit ex ipsa lectione *S. Bernardi*, quae in illo festo recitatur, in qua sermo est de Corde Christi vulnerato, et ex eiusmodi Officii hymnis. Controversiae quoque circa praefatum cultum motae non fuissent, si de sola charitate Christi pie et devote recolenda actum esset, sed cultores Cordis Iesu ideo reprehensi fuerunt, eoquod partem aliquam humanitatis Christi colerent. Istorum autem cultum S. Congregatio « praevio recessu a decisis approbavit, et ampliavit, quia in citato decreto dicitur: Simulque intelligens (S. Congregatio) huius Officii et Missae celebratione non aliud agi, quam ampliari cultum iam institutum. » Denique omnis dubitatio circa sensum S. Sedis sublata est ex censura, quam retulimus, propositionis 63 Synodi Pistoriensis. Fusius hanc materiam pertractant *P. Ios. Gallifet* S. I. (2), *Emm. Marques* (3), *Card. Gerdil* (4), *Perrone* (5).

III. *De cultu S. Crucis.*

§ 323. Crucem olim atrocissimae poenae instrumentum, et maximae ignominiae signum fuisse, ex historia constat: ideo in ipsa S. Scriptura legitur: *Maledictus omnis, qui pendet in ligno* (6). — Ast postquam Filius Dei in cruce mortuus homines redemit, crux a Christianis tanquam signum honoris et salutis considerari colique coepit. In summo honore habita fuit vivifica illa crux ipsa, cui Christus affixus erat, et quam saeculo quarto S. Helena invenit. Sed ad istius conformationem in toto orbe christiano etiam crucis imagines confectae sunt, quibus honor exhibebatur, et cultus deferebatur. Ipsi Iconoclastae, quamvis in imagines B. V. Mariae et Sanctorum dire debaccharentur, imaginibus tamen sanctae Crucis iniurias non intulerunt, sed in earum honore et cultu constanter institerunt: id patet ex *S. Io. Damasceno*, qui illorum incohaerentiam arguit, qua imagines S. Crucis vene-

(1) 6 Febr. 1765. (2) De cultu SS. Cordis Dei, et D. N. I. C. Romae 1726.
(3) Defensio SS. Cordis Iesu.
(4) Animadversiones in Notas Xav. Feller.
(5) De Incar. p. 2. c. 4, a. 2. prop. 2.
(6) Gal. 3. 13. — Cf. Deut. 21. 23.

rantur, et illas Sanctorum reiiciunt, cum par ratio militet pro utrisque: eodem argumento contra Iconomachos usi sunt Patres Concilii *Nicaeni II*, act. 7. Mox autem tales proruperunt, qui cultui S. Crucis et Imaginum eius bellum indixerunt. Inter huiusmodi aberrantes recensendi sunt *Claudius* Ep. Taurinensis, *Pauliciani*, *Bogomili*, *Petrobrusiani*, *Cathari*, *Waldenses*, *Wicleffitae*, *Lutherani*, et *Calviniani* (1). Ecclesia autem catholica constanter docuit, tum imaginibus S. Crucis, tum praecipue Cruci ipsi, in qua Christus pependit et salutem nostram operatus est, cultum devotum exhibendum esse, ita tamen, ut adoratio, seu cultus latriae non in imagine, aut in materiali ligno sistat, sed ad prototypon referatur, nempe ad ipsum Christum dirigatur, cuius imago in cruce exhibetur, aut cuius pia memoria per crucem excitatur. Talis cultus S. Crucis et Imaginum eius non solum omni superstitione vacat, et licitus dicendus, sed etiam tamquam aequus et salutaris maxime commendandus est; quod gravissima argumenta probant.

1. Quamvis Crux ipsa, quam Christus sua morte sacravit, per tria saecula latuerit, pia tamen imagines S. Crucis colendi consuetudo semper in Ecclesia viguit, ita ut ad eundem cultum vindicandum *argumentum praescriptionis* adferre liceat. Nam, iuxta regulas iam alibi memoratas, quando ab universali Ecclesia aliquid observatur, cuius institutionis initium ignoratur, illud ad apostolica tempora est referendum, uti cum *S. Augustino* (2) Ss. Patres et Theologi docent. — Constat autem, cultum S. Crucis antiquissimum esse, et in eundem nationes etiam dissitas, et quoad mores et consuetudines inter se maxime discordes consensisse, quin illius origo a Conciliorum, seu Ecclesiae decretis repeti possit: explicari itaque nequit, quomodo hic consensus in colenda cruce universalis fieret, si aliunde non innotuisset, eundem cultum ab Apostolis promanasse. — Equidem *Dallaeus* propugnare conatus est, ante saeculum quartum cultum S. Crucis in Ecclesia nullo modo viguisse. Sed quamvis id concedamus respectu ipsius crucis dominicae, quae saeculo demum quarto inventa fuit, contrarium tamen dicendum est de Crucis signo, eiusque imaginibus, quarum cultum iam tribus primis saeculis inter Christianos viguisse varia monumenta probant. Id sane testatur conficta illa ab Ethnicis in Christianos calumnia, cruces omnes ab illis adorari: de qua calumnia loquuntur, eamque refutant *Tertullianus* (3), *Origenes* (4), *Minucius Felix* (5). Ast, ut recte animadvertit *Petavius* (6), « non de nihilo apud gentes rumor iste percrebuerat, cruces omnes, etiam noxiorum, a Christianis in honore cultuque haberi, neque hoc illis obiicerent, nisi certas venerari ipsos viderent; » ex iis igitur, quae Gentiles obiiciebant, et Patres respondebant, ut idem *Petavius* (7) inquit, inferendum est, « quibusdam crucibus honorem ab illis (Christianis) adhibitum, quas ad crucifixi Domini memoriam proponebant; non passim universis, ut Ethnici mentiebantur. » — In quanto honore imagines S. Crucis inter Christianos habitae fuerint, etiam colligi potest ex universali et pia consuetudine, manu signum cru-

(1) V. Petav. de Incarn. l. 15, c. 7.
(2) De Bapt. contra Donat. l. 2, c. 7, n. 12.
(3) L. 1, ad Nationes c. 12.
(4) L. 2, c. Celsum. (5) In Octavio.
(6) De Incarn. l. 15, c. 9, n. 4.
(7) Ibid. n. 5.

cis tum in proprio corpore, tum in aliis obiectis efformandi. *Tertullianus* (1) hunc usum testatur, dicens: « Ad omnem progressum atque promotum, ad omnem aditum et exitum, ad vestitum, calciatum, ad lavacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quaecunque nos conversatio exercet, frontem crucis signaculo terimus. » Et (2) eundem usum repetit ex Traditione, inquiens: « Harum, et aliarum disciplinarum, si legem expostules Scripturarum, nullam invenies: traditio tibi praetendetur auctrix, consuetudo confirmatrix, fides observatrix. » Eandem consuetudinem Christianis omnibus communem contestatur *Eusebius* (3). — Non autem fideles tam frequenter signo crucis se munivissent, nisi firmiter credidissent, quod per hoc signum salutis benedictionem divinam, protectionemque contra adversariorum insidias consecuturi essent. Quis igitur negabit, trium primorum saeculorum Christianos S. Crucis imagines maximi aestimasse, et coluisse, quas continuo proprio corpori imprimere studuerunt? — Sed cultum istum etiam alia antiqua monumenta probant. — *Lactantius* ita praeclare canit: « Flecte genu, lignumque Crucis venerabile adora, Flebilis, innocuo terramque cruore madentem Ore potens humili lacrymis suffunde subortis; » quos versiculos vere Lactantii esse, solide probat *Alexius Simmachus Mazochius* (4). *Cl. Ruinart* exhibet acta *S. Theodori*, et *septem Virginum;* de quibus Martyribus, qui iam ante saeculum quartum obierunt, haec leguntur: « Rursus ergo perterrefacti, Crucis signum suae quisque impressit fronti, et mox apparuit eis Crux illustris, quae videbatur ex parte orientali radium ignitum emittere: ad quam apparitionem mixtus gaudio timor fuit, et genibus flexis adoraverunt versus locum, unde Crux apparuerat. » *Asterius* egregius saeculi quarti scriptor, passionem memorans *S. Euphemiae* (5), haec narrat: « Fundente hac (virgine) orationem, apparet supra caput illius signum, quod Christianorum consuetudine adoratur, et passim inscribitur. » Cum autem Asterius adorationem illius signi, id est S. Crucis, ex Christianorum consuetudine derivet, necessario colligere debemus, hanc etiam prioribus saeculis inter Christianos viguisse.

2. Deus ipse *crebris stupendisque miraculis* sibi S. Crucis cultum acceptum esse testatum voluit. Huc imprimis refertur celebris illa visio, quam *Constantinus* Imperator, non dormiens, sed vigilans habuit, dum splendidam in coelo crucem conspexit cum inscriptione: *Hoc signo vinces*, et postea a Christo sibi per quietem apparente mandatum accepit, ut ad signi illius similitudinem quod viderat, fabricandum curaret vexillum, quo tamquam praesidio certissimo uteretur in praeliis contra impetus hostiles, prout reipsa Imperator effecit, ac *Labarum* nuncupavit, sibique salutare esse perpetuo expertus est (6). Divina disponente providentia, etiam factum est, ut reddita post conversionem Constantini Ecclesiae pace, vera Crux Christi, quae persecutionum tempore latuit, ne a christiani nominis hostibus profanaretur, aut combureretur, a *S. Helena* Imperatoris matre inventa fuerit. Cum autem tres cruces repertae fuerint, et

(1) L. de Corona milit. c. 3. (2) Ibid. c. 4.
(3) L. 6, dem. evang. cap. ult.
(4) In Comment. in Marmor. Neapolit. Calendar., l. 3. pag. 806.
(5) In Oratione, quae allegatur action. 4 Concilii Nicaeni 2.
(6) Cf. Euseb. de vita Constant. l. 1, c. 28-32.

titulus, quem Pilatus scripserat, ab illis seiunctus esset, per miraculum factum est, ut Crux Christi a crucibus latronum distingueretur; ad illius enim contactum mulier graviter decumbens, et morti proxima integrae confestim sanitati restituta est. Enarrantur haec a *Socrate*(1), a *Theodoreto* (2), a *Ruffino* (3), et ab aliis. *S. Paulinus Nol.* (4) scribit, per contactum Crucis a S. Helena inventae mortuum ad vitam resuscitatum esse. Ab *Eusebio* equidem illa inventionis S. Crucis historia non describitur, sed neque negatur. Caeterum *Eusebius* ipse (5) inquit: « Quod si quis animum adhibeat iis, quae nostro tempore ad sepulcrum et martyrium Salvatoris nostri patrata sunt, mirabilibus, is sane deprehendet, quo pacto ea, quae praenunciata fuerant, opere completa sint. » Huc pariter spectant, quae de prodigiosa crucis effigie in Iudaeorum vestibus impressa referuntur, cum ipsi, iubente Iuliano apostata, templum Hierosolymitanum restaurare aggressi sunt: narrant haec *Socrates* (6), *Sozomenus*(7), *Ruffinus*(8), *Theodoretus*(9): hic insuper affirmat: « in coelo visam esse salutiferae Crucis multa luce coruscantem imaginem: » quod et ante hunc *S. Gregorius Naz.*(10) his verbis exposuit: « Quod autem hoc etiam admirabilius et illustrius fuit, lux in coelo stetit crucem in orbem describens, et nomen illud ac figura, quae in terra ab impiis ignominiosa putabatur, nunc in coelo omnibus ex aequo conspicua est, ac Deo victoriae de impiis adeptae trophaeum existit trophaeo quovis excelsius.» Dubitari autem sane nequit, Deum per talia miracula gloriam crucis ostendere, hominesque ad hanc colendam excitare voluisse.

3. *Ss. Patres* quoque de S. Crucis cultu testimonia ferunt, eumque approbant. Insignis est locus *S. Ambrosii*, qui Orat. in funere Theodosii Imp. (11), loquens de Crucis dominicae inventione, ait: « Invenit ergo (Helena) titulum, Regem adoravit, non lignum utique, quia hic gentilis est error et vanitas impiorum, sed adoravit illum, qui pependit in ligno, scriptus in titulo; » et inferius addit: « Sapiens Helena, quae crucem in capite Regum locavit, ut Crux Christi in Regibus adoretur. » *S. Cyrillus Hier.* testatur (12), Crucem Christi ab Helena inventam fuisse, et eiusdem particulas per orbem terrarum sparsas a fidelibus summo honore haberi; ait enim (13): «Lignum illud S. Crucis testatur (Deum esse Christum), quod hodieque apud nos cernitur; et per eos, qui cum fide particulam ex illo capiunt, totum isthinc orbem terrarum fere complevit. » Similia habet Catech. 4, n. 10, et Cat. 13, n. 4. — *S. Hieronymus*(14) Paulam commendat, quod « prostrata ante Crucem, quasi pendentem Dominum cerneret, adorasset.» *Sozomenus*(15) de Constantino scribit: « Crucem divinam maximo cultu veneratus est. » *S. Prudentius*(16) venerationem a Principibus cruci exhibitam describit, canens: « Iam purpura supplex sternitur Eneadae rectoris ad atria Christi, vexillumque Crucis summus dominator adorat. » — Cum *Iulianus apostata*

(1) L. 1, hist. eccl. c. 13.
(2) L. 1, hist. eccl. c. 18.
(3) L. 1, hist. eccl. c 7.
(4) Ep. 31 (al. 11) ad Severum n. 3.
(5) Ps. 87, n. 13.
(6) L. 3, c. 20.
(7) L. 5, c. 22.
(8) L. 1, c. 30.
(9) L. 3, c. 20.
(10) Or. 5 (al. 4) contra Iulianum 2.
(11) N. 43.
(12) In Epist. ad Constantium n. 3.
(13) Catech. 10, n. 19.
(14) Epist. 46 (al. 17) ad Marcell.
(15) L. 1, c. 8.
(16) In Apoth. poëm. 3, vers. 126.

Christianis irrideret, eoquod lignum crucis adorent, et hominis crucifixi imagines venerentur, huic respondens *S. Cyrillus Alex.* (1), tantum abest, ut obiectam adorationem neget, ut eius fructus et emolumenta percenseat, eamque depingi ad humanum genus erudiendum satius esse contendat, quam insulsas, et ad corruptelam hominum fictas poëtarum fabulas. *S. Chrysostomus* (2) cultum S. Crucis commendat, dicens: « Crux prius condemnationis et supplicii nomen erat; nunc res est venerabilis, et desiderabilis. Crux antea dedecoris et poenae argumentum erat, nunc gloriae et bonoris est occasio... Crux caput nostrae salutis, Crux infinitorum bonorum argumentum... haec reconciliationem Dei cum hominibus instituit... Propter banc daemones fugiunt, diabolus profligatur. Propter hanc humana natura cum angelica vivendi ratione contendit. » *Theodoretus* (3) honori nostrae Religionis adscribit, quod « Graeci, Romani, Barbari crucifixum Deum pronunciarent, Crucisque signum honore prosequerentur. » *Rusticus* Diaconus (4) scribit: « Clavos, quibus confixus est (Christus), et lignum venerabilis Crucis omnis per totum mundum Ecclesia absque ulla contradictione adorat. » *S. Sophronius* (5) ait: « In medio ieiunii adorationis gratia proponi solet lignum vitale venerandae Crucis, quodque nostrae salutis causa defixum est in medio terrae: » hunc eundem ritum sub nomine Exaltationis S. Crucis multi scriptores graeci commemorant. Denique *S. Io. Damascenus* (6) inquit: « Venerabile lignum, in quo se Christus pro nobis hostiam obtulit, uti sanctissimi corporis et sanguinis tactu sanctificatum iure debet adorari... Figuram quoque vivificae ac pretiosae Crucis adoramus non quod materiam colamus (hoc avertat Deus), sed figuram velut qua Christus designatur... Materia vero, ex qua constat figura crucis, destructa forte figura nequaquam adoranda est. Cuncta igitur, quae Deo dicata consecrataque sunt, ita adoramus, ut cultum illorum ad eum referamus. »

4. *Concilia* quoque S. Crucis cultum approbaverunt. Concilium *Trullanum*, can. 73, dicit: *Cum Crux vivifica illud salutare nobis ostenderit, nos omne studium adhibere oportet, ut ei, per quam ab antiquo lapsu salvati sumus, eum, qui par est, honorem habeamus. Unde et mente, et sermone, et sensu adorationem ei tribuentes, Crucis figuras, quae a nonnullis in solo, ac pavimento fiunt, omnino deleri iubemus, ne incedentium conculcatione victoriae nobis trophaeum iniuria afficiatur. Qui secus fecerit, excommunicari decernimus.* Concilium *Nicaenum II*, act. 7, ita doctrinam catholicam proponit: *Definimus sicut figuram pretiosae ac vivificae Crucis, ita venerabiles, ac sanctas imagines proponendas... videlicet imaginem Domini Dei Salvatoris nostri Iesu Christi, intemeratae Dominae nostrae Dei Genitricis Mariae, - Angelorum, - et Sanctorum. Quanto enim frequentius per imaginalem formationem videntur, tanto qui has contemplantur, - alacrius eriguntur ad primitivorum eorum memoriam, et desiderium, et honorariam adorationem tribuendam, non tamen veram latriam, quae secundum fidem est, quaeque solam divinam naturam decet, impartiendam:*

(1) L. 6, c. Iulian. n. 5.
(2) Hom. 2, de Cruce et latr. n. 1.
(3) In cap. 1 Isaiae.
(4) In lib. contra Acephalos.
(5) Patr. Hier. Hom. in laudem S. Crucis.
(6) L. 4. de fide cap. 11

sed ut istis sicuti figurae pretiosae, ac vivificae Crucis, et Ss. Evangeliis, et reliquis sacris monumentis incensorum, et luminum oblatio ad harum honorem efficiendum exhibeatur, quemadmodum a veteribus pie in consuetudinem hoc adductum est. Imaginis enim honor in prototypon transit, et qui adorat imaginem, adorat in ea depicti subsistentiam. Observandum est, quod Concilium, dum imaginibus *veram latriam* exhibendam negat, intelligat latriam absolutam; nam latria simpliciter dicta est latria absoluta, nisi haec vox aliunde ad latriam relativam determinetur. Id patet ex his Concilii verbis: *Non tamen veram latriam-quae solam naturam divinam decet;* latria quippe, soli divinitati debita, est absoluta, non relativa: ergo Concilium docuit, tum Cruci Christi, tum eius imaginibus exhibendum esse cultum latriae quidem, sed relativum, id est qui ad prototypon, seu ad ipsum Christum refertur. Idem docet *Conc. Trident.* (1).

5. *Rationes theologicae* addi possunt, ex quibus patet, S. Cruci Christi, eiusque imaginibus cultum exhibendum esse. Nemo enim ignorat, Crucem illam a Christo Filio Dei delatam fuisse super humeros suos, eiusdemque sanguine fuisse dirissime a crucifixoribus cruentatam. Hoc profecto solum satis superque est, ut Fideles ab illa pie consideranda et devote colenda non cessent. Verumtamen alia quamplurima in eadem Cruce ponderanda se sistunt; qualia sunt, quod omnia mysteria redemptionis in ipsa Cruce complementum habuerint; quod ibi dolores lethiferos humanae menti plane impervios Filius Dei fuerit perpessus; quod talem tantamque coniunctionem cum Christo haec habeat, ut divinus Redemptor sese Patri suo in ea fixum obtulerit, ut humanam salutem pertractaret. Crux altare fuit, in quo divina victima pro hominis redemptione fuit mactata: super eam infinitum redemptionis pretium fuit erogatum. Sapientia Patris in ea sedit, ut lectiones vitae universo mundo profunderet, talemque cathedram data opera elegit, ut cathedra ipsa mysterium fieret doctrina coelesti refertissimum in aeternum permanens. Crux fuit thronus, in quo Filius Dei sedit, regnans a ligno, per quod de inferno triumphavit, et propter quod exaltatus est, et accepit nomen, quod est supra omne nomen. Crux est ipsius vexillum eiusdemque imago, adeo ut praeclara Christi facta numquam melius quam per crucem valeant repraesentari. Quemadmodum itaque in gloriam Principis honor ille resultat, qui iis rebus impenditur, per quas princeps magnificentiam acquisivit, suosque triumphos reportavit; pari modo cultus, qui Cruci defertur, Filio Dei in ea passo et mortuo, et in eadem triumphanti plenissime resultat. — Rationes istae clare ostendunt, convenientissimum esse, ut tam Crux ipsa, in qua Christus mortuus est, in summo honore habeatur, quam eiusdem imagines colendae proponantur, per quas Christi monita et exempla, atque immensa redemptionis beneficia in Fidelium memoriam efficacissime revocantur (2).

Nota 1. Omnes Theologi catholici consentiunt, cultum latriae, qui imaginibus S. Crucis, aut ipsius Christi exhibetur, esse plane relativum, qui non in imaginibus sistit, sed ad ipsum Christum refertur. Hoc ipsum docet *S. Thomas* (3) dicens: « Imagini Christi, in quantum est res quaedam

(1) Sess. 25.

(2) Cf. Gretser. de Cruce vol. 3; Petav. l. 15. c. 7-10.

(3) 3, q. 25, a. 3.

(puta lignum sculptum, vel pictum) nulla reverentia exhibetur, quia reverentia nonnisi rationali creaturae debetur. Relinquitur ergo, quod exhibeatur ei reverentia solum in quantum est imago: et sic sequitur, quod eadem reverentia exhibeatur imagini Christi, et ipsi Christo. Cum ergo Christus adoretur adoratione latriae, consequens est, quod eius imago sit adoratione latriae adoranda. » Quod autem per adorationem imaginis nonnisi cultum relativum intelligat, clare patet ex eius verbis ibid.(1): « Nos adoramus adoratione latriae imaginem Christi, qui est verus Deus, non propter ipsam imaginem, sed propter rem, cuius imago est, sicut dictum est. » — Quod autem attinet ipsam Crucem, in qua Christus pependit, nonnulli ex scholasticis docuisse videntur, eam propter intimam cum Christo coniunctionem, et sanguinis eiusdem aspersionem latreutice adorandam esse: pro qua sententia *Alexander Hal.*, *S. Bonaventura*, *Capreolus*, et cum aliis ipse etiam *S. Thomas* citari solent. Sed iam *Bellarminus* (2), hanc materiam eruditissime pertractans, observat, ita illorum mentem exponendam esse quasi hoc unum voluerint, Crucem dominicam tantum per accidens, vel propter aliud, seu improprie adorandam esse. Certum est, *S. Thomam* ipsi Cruci dominicae nonnisi cultum relativum attribuere; ait enim (3): « Honor, seu reverentia non debetur nisi rationali creaturae; creaturae autem insensibili non debetur honor, vel reverentia nisi ratione rationalis naturae. Et hoc dupliciter: uno modo in quantum repraesentat rationalem naturam; alio modo in quantum ei quocunque modo coniungitur. Primo modo consueverunt homines venerari regis imaginem; secundo modo eius vestimentum. Utrumque autem venerantur homines eadem veneratione, qua venerantur et regem. Si ergo loquamur de ipsa Cruce, in qua Christus crucifixus est, utroque modo est a nobis veneranda. Uno scilicet modo in quantum repraesentat nobis figuram Christi extensi in ea; alio modo ex contactu ad membra Christi, et ex hoc, quod eius sanguine est perfusa. Unde utroque modo adoratur eadem adoratione cum Christo, scilicet adoratione latriae. Et propter hoc etiam Crucem alloquimur et deprecamur quasi ipsum crucifixum. » Sicuti ergo homines vestem regiam non propter se, sed propter regem, seu in veste regem honorant, ita S. Crux non absolute, sed relative, seu in cruce ipse Christus adoratur, quapropter angelicus Doctor adorationem crucis ab adoratione Christi non distinguit. — Cultum latriae, qui S. Cruci exhibetur, plane relativum esse debere, patet ex citatis verbis *S. Ambrosii* et *S. Io. Damasceni*, atque ex definitione Concilii *Nicaeni II*. Et sane, crux nullatenus cum Verbo hypostatice unita fuit, neque cum effusis supra crucem sanguinis guttis, quas Christus in resurrectione non reassumpsit, divinitas hypostatice unita mansit (§ 314, nota 2): ergo nulla ratio suppetit, Crucem per se, et directe latreutice colendi. Christus utique etiam cum Maria, in cuius utero gestabatur, intime coniunctus fuit, et tamen nullus Catholicorum dicit, Mariae idcirco cultum latriae exhibendum esse: ergo neque Cruci in se spectatae hic exhiberi potest; sed cultus iste ita relativus sit oportet, ut ad eum, qui per crucem, seu in cruce repraesentatur, nempe ad Christum dirigatur. Ecclesia, dum cantat: *O*

(1) Ad 2. (2) L. 2 de imag. c. 20-25. (3) L. c. art. 4.

Crux, ave, spes unica etc., et dum *crucem adorandam* appellat, per Crucem Christum significat, a quo salutis praesidia petimus, non ab ipsa Cruce; vel innuit, nos exspectare fructum Crucis, id est aeternam salutem per merita Christi, qui in Cruce passus et mortuus est. — Caeterum sicuti reliquiae merito in maiore honore habentur quam solae imagines, ita prae imaginibus S. Crucis longe maiorem venerationem meretur Crux ipsa, quam Christus suo contactu sacravit, et sanguine conspersit, quae inter reliquias principem locum obtinet, et per qua..; Deus iam multa miracula patrare, et magna beneficia impertiri dignatus est. Non ergo reprehendendi, sed laudandi sunt fideles, qui etiam minimas S. Crucis particulas summi aestimant, argento, vel etiam auro gemmisque ornant, et tamquam pretiosum thesaurum devotissime colunt et conservant.

Nota 2. Qui cultum S. Crucis reiiciunt, huic sequentia opponunt.

Obi. I. Nullus pius filius veneratur contumeliam patris sui, puta flagellum, quo vulneratus, vel lignum, in quo suspensus fuit: ergo nec crucem colere licet, quae dolores et ignominiam attulit Christo.

Resp. Pius filius non veneratur flagellum et patibulum patris, quia in his nonnisi opprobrium et malum patris considerat; si autem illa fuissent patri causa exaltationis, et filio liberationis ex acerba tyrannide, eadem in pretio haberet. Similiter nos non colimus Crucem, quia dolores et ignominiam attulit Christo, sed quia scimus, Christum per ignominiam et dolores in cruce toleratos sibi maximam gloriam promeruisse (1), praeclarissimos triumphos reportasse (2), atque nos homines redemisse, filios Dei ac haeredes aeternae gloriae constituisse (3). — Ideo ipse Paulus dixit: *Mihi absit gloriari nisi in Cruce Domini nostri Iesu Christi* (4); et: *Verbum crucis pereuntibus quidem stultitia est; his autem, qui salvi fiunt, id est nobis, virtus Dei est* (5).

Obi. II. Si cruci deferendus est cultus ob illius cum corpore Christi contactum, etiam labiis Iudae, quibus Christum osculatus est, manibus carnificum Christum percutientium, et crucifigentium, imo etiam aquis Iordanis, terrae Palestinae, asello, cui Dominus insedit, idem cultus exhibendus erit; quae profecto absurdissima sunt.

Resp. Certum est, rem ex contactu ad aliquam personam excellentem secundum communem aestimationem hominum contrahere ordinarie aliquam dignitatem et venerationem, qua fit, ut habeatur in maiori pretio, quam ante: sed ad hoc requiritur, ut res moraliter loquendo censeatur participasse de eius excellentia aut sanctitate, vel ut ad piam huius memoriam excitandam et nutriendam specialiter accommodata sit, et ut in ipsa re venerationi nihil obstet. His notatis, obiectio facile refellitur. Labia enim Iudae, et manus percutientium et crucifigentium nullatenus participaverunt sanctitatem Christi, sed potius malitiam eorum, quorum erant membra, ita ut fuerint instrumenta immediata passionis, non tam ut erat passio salutaris, quam ut erat actio scelerata (sub quo duplici respectu passio Christi considerari potest). — Crux autem, sicuti et clavi et aliae res inanimes fuerunt instrumenta immediata passionis Christi, ut erat passio sanctissima et saluberrima, at mediata tantum actionis sceleratae Iu-

(1) Phil. 2. (2) Col. 2, 14 (3) Rom. 5, 10. (4) Gal. 6, 14. (5) 1 Cor. 1. 18.

daeorum. Haec ergo instrumenta contactu Christi sacrata ad eius passionis, et mortis piam memoriam excitandam, et nutriendam aptissima sunt: venerationi autem labiorum Iudae et manuum carnificum penitus obstat illius et horum impietas, quae non cultum, sed detestationem meretur. Praeterea notandum est, veram Christi crucem singularem cultum seu venerationem mereri non solum ob corporis Christi contactum, sed etiam ex aliis rationibus (Cf. n. 5), et praecipue quia selecta a Christo fuit tanquam instrumentum, quo salutis nostrae hostes devicit, *palam triumphans eos in semetipso*, ut loquitur Apostolus, et in quo affixum fuit, et deletum *chirographum decreti, quod erat contrarium nobis* (1). — Eadem vero ratio non est aquis Iordanis, terrae Palestinae, aliisque rebus, quae quidem ad contactum Christi pervenerunt, sed tamen tantae virtutis non sunt, ut sicuti crux ob oculos nostros Christi passionem ponere, et pios animi nostri erga Christum sensus excitare, atque fovere valeant: recte idcirco non eodem modo sicuti S. Crux coli consueverunt.

Obi. III. Saltem nulla ratio est, quare crucis imaginem speciali ratione venerari debeamus, quia refert dominicam crucem; alioquin ex eadem ratione omnia praesepia, columnae omnes, spinae, flagella pariter colenda essent; de omnibus etenim dici potest, quod referant loca in quibus, vel instrumenta per quae Christus passus est.

Resp. Si praesepia, columnae, spinae, flagella etc. eo fine, ut fieri solet, pinguntur, vel sculpuntur, ut Christi Domini mysteria, ex. gr. nativitatis, aut passionis referant, certe veneratione aliqua digna, et ad pios animi nostri sensus excitandos ac commodata sunt. Non autem inde sequitur, omnia praesepia, spineta et caetera huiusmodi ad repraesentanda mysteria Christi ordinari; eadem enim ad alios quoque usus adhibentur. Cruces autem per se unice institutae sunt ad repraesentandam veram Christi Crucem. Iam enim primi Imperatores christiani prohibuerunt, ne in posterum crux tanquam supplicii instrumentum adhibeatur, et e contra ordinarunt, ut hoc signum in memoriam Crucis dominicae ubique in magno honore habeatur. Ideo *S. Augustinus* (2) scribit: « Sed quia ipse honoraturus erat fideles suos in fine huius saeculi, prius honoravit crucem in hoc saeculo, ut terrarum principes credentes in eum prohiberent aliquem nocentium crucifigi, et quod cum magna insultatione persecutores Iudaei Domino procurarunt, magna fiducia servi eius, etiam reges in fronte nunc portant. » Et *S. Chrysostomus* (3), gloriam Crucis exaltans, ait: « Quippe reges, deposito diademate, crucem suscipiunt, mortis illius (Christi) signum. In purpureis vestibus crux inest; in diadematibus crux, in ornatibus crux, in armis crux, in sacra mensa crux, et ubique terrarum sole ipso clarius refulget. »

CAPUT IV.

DE EXIMIIS CHRISTI HOMINIS PRAEROGATIVIS

§ 324. Christo Filio Dei consubstantiali Patri sicut essentiam divinam, ita etiam omnia attributa divina inesse, ex iam probatis constat. Quicumque igitur divinitatem Christi admittunt, profitentur etiam, Christum ut Deum omniscium, infinite sanctum, liberrimum, omnipotentem etc. esse. Sed Christus sicuti est verus Deus,

(1) Col. 2, 14.

(2) Serm. 88 de Script. (al. 18 de verbis Domini c. 9. (3) Hom. 61 in Matth.

ita est etiam verus homo: unde etiam indagare oportet, quales spirituales, seu morales perfectiones Christo ut homini propriae sint. Dubitari enim non potest, ipsam Christi humanitatem, ad unionem hypostaticam cum Verbo elevatam, eximiis praerogativis exornatam fuisse. Quas ut recte cognoscamus, quaedam de Christi ut hominis considerati, 1.° *scientia*, 2.° *sanctitate* etc., 3.° *potentia* disserenda sunt.

ARTICULUS I.

De scientia Christi ut hominis considerati.

§ 325. 1. *Ioannes de Ripa* (1) et *Hugo Victorinus* (2) asseruerunt, in Christo praeter divinam non esse aliam scientiam agnoscendam: quae sententia a nonnullis ut haeretica, a pluribus ut temeraria, ab omnibus Theologis catholicis ut falsa et absurda reiicitur. Christus enim ut perfectus homo etiam animam rationalem facultate intelligendi et volendi praeditam assumpsit, atque ideo praeter divinam scientiam habuit intellectionem, seu cognitionem actualem creatam, id est humanam. Ipsa S. Scriptura Christo ut homini scientiam attribuit. Iesus enim, de se ipso ut homine loquens, ait ad Iudaeos: *Scio quia filii Abrahae estis, sed quaeritis me interficere* (3); alibi legitur: *Cognita autem Iesus nequitia eorum, ait: quid me tentatis hypocritae* (4)? et iterum: *Sciens Iesus, quia venit hora eius* etc. (5). Eodem modo Ss. Patres in Christo praeter divinam etiam humanam scientiam agnoscunt: sic *S. Ambrosius* (6) ita ex persona ipsius Christi loquitur: « Deus igitur ante carnem, Deus in carne perfectionem naturae assumpsi humanae: Suscepi sensum hominis, sed non sum sensu carnis inflatus» etc.; et hoc idem etiam reliquos Patres docere, ex inferius dicendis apparebit. Praeterea Concilium *generale VI* definivit, duas esse in Christo operationes, divinam et humanam (§ 307), quod complectitur non solum actus voluntatis, sed etiam actus intellectus, praesertim cum volitioni creatae debeat connaturaliter praeire cognitio creata ei proportionata, et vera operatio humana actum intellectus humani, et actum voluntatis humanae requirat. Ideo *Agatho* R. P. in epistola dogmatica ab eodem Concilio approbata dicit: « Confitemur in Christo omnia duplicia, quae ad naturas pertinent: duas naturas eius praedicamus, et unamquamque proprietates naturales habere confitemur; divinam omnia, quae divina, humanam omnia, quae humana sunt etc. » Non potest ergo Christo scientia humana denegari. Id probat *S. Thomas* triplici ratione: « Primo quidem, propter animae perfectionem. Anima enim secundum se considerata est in potentia ad intelligibilia cognoscenda.... Quod autem est in potentia, est imperfectum, nisi reducatur ad actum. Non autem fuit conveniens, quod Filius Dei humanam naturam imperfectam assumeret, sed perfectam, utpote, qua mediante, totum humanum genus ad perfectum erat reducendum. Et ideo oportuit, quod anima Christi esset perfecta per aliquam scientiam, quae esset propria perfectio eius. Et ideo oportuit, in Christo esse aliquam scientiam praeter scientiam divinam; alioquin anima Christi esset imperfectior animabus aliorum hominum. Secundo, quia cum quaelibet res sit propter

(1) In 3 Sent. Dist. 14.
(2) In lib. de Sapien. Christi.
(3) Io. 8, 37.
(4) Matth. 22, 18.
(5) Io. 13, 1.
(6) L. de incarn. c. 7 (al. 12).

suam operationem, - frustra haberet Christus animam intellectivam, si non intelligeret secundum illam, quod pertinet ad scientiam creatam. Tertio, quia aliqua scientia creata pertinet ad animae humanae naturam (ut cognitio summorum principiorum)..... Nihil autem naturalium Christo defuit, quia totam humanam naturam suscepit.... Et ideo in sexta Synodo (1) damnata est propositio negantium in Christo esse duas scientias, vel duas sapientias » (2). His rationibus theologicis etiam alia addi potest. Nam in sacris litteris habetur, Christum ut hominem orasse ad Patrem: oratio autem, cum sit mentis elevatio ad Deum, absque cognitione intellectus fieri non potest: Christus ergo sicut secundum humanitatem oravit, ita etiam secundum humanitatem cognitionem habuit.

2. Triplex a Theologis distinguitur scientia, ad quam intellectus creatus pervenire potest, nempe *infusa*, *beatifica* et *acquisita*. Scientia dicitur infusa, quando Deus supernaturali modo in anima rerum cognitionem producit: talis scientia fuit in Angelis, in primo homine, in prophetis etc. Scientia beatifica est illa, quae in clara Dei visione consistit, et talis habetur in Beatis. Scientia acquisita ea nuncupatur, quae propriis naturae viribus comparatur. — Quaeritur iam, quaenam scientia creata fuerit in anima Christi humana? respondent Theologi, Christum perfectissimam habuisse scientiam *infusam*, *beatificam* et *acquisitam*. De hac triplici Christi scientia aliqua dicenda sunt, tum ut errores huic doctrinae oppositi praecaveantur, tum ut perfecta Christi cognitio, quae Theologum decet, obtineatur.

(1) In Epist. Agathonis. (2) 3, q. 9, a. 1.
(3) L. 1, c. 17. (4) In cap. 3 S. Marci.

I. *Christus ut homo habuit perfectissimam scientiam infusam.*

§ 326. Nonnulli extiterunt, qui Christum ut hominem ignorantiae subiectum dicere haud veriti sunt. *Gnostici* et *Valentiniani*, referente *S. Irenaeo* (3), Christum sub ferula praeceptoris alphabeto dedisse operam fabulabantur. *Ariani* et *Nestoriani*, qui Christum pro mero habebant homine, omnem ipsi in primo conceptionis momento infusam scientiam consequenter denegarunt. Mirum est, etiam inter *Eutychianos* eandem sententiam propugnatam fuisse: saltem ex ipsis prodiit secta eorum, qui *Agnoitae* dicti sunt ab ignorantia, cui Christum obnoxium fuisse asserebant. *Hugo Grotius* (4) docet, Christo nonnisi post resurrectionem omnem scientiam concessam fuisse, et hanc esse veterum sententiam: « Sicut igitur, inquit, post resurrectionem accepit omnem potestatem, ita et omnem scientiam. » Etiam inter recentiores quidam hac in re aberrarunt, laboriose indagare et explicare studentes, quomodo Christus pedetentim per vaticinia V. T. et alia media ad suae dignitatis et divinae missionis cognitionem pervenerit. — Contra istos aberrantes probandum est, quod Christus ut homo, a primo instanti suae conceptionis perfectissimam habuerit rerum omnium scientiam infusam: quae propositio *ex S. Scriptura*, *ex Traditione* et *ex rationibus theologicis* probatur.

1. *S. Scriptura* infusam Christo perfectissimam scientiam contestatur. Isaias cap. XI, cum v. 1 ortum Messiae praenunciasset, immediate v. 2 subiungit: *Et requiescet super eum spiritus Domini: spiritus sapientiae et intellectus: spiritus consilii-spiritus scientiae* etc.; quibus verbis significatur, quod Spiritus

sanctus Messiam, dum oritur ex stirpe davidica, perfectissimis donis impleturus sit, quae requiescent super eum, id est semper in illo permanebunt. Hoc testimonium expendens *S. Bernardus* (1), ita de Christo loquitur: « Non fuit hora in quacunque aetate sua, qua de plenitudine illa, quam in sui conceptione accepit in utero, vel aliquid minueretur, vel aliquid adiiceretur, sed a principio perfectus, a principio, inquam, plenus fuit *spiritu scientiae et intellectus* etc. » — Io. I, 14, cum Apostolus Verbi incarnationem praedicavit, statim addit: *vidimus - plenum gratiae et veritatis.* Christo igitur sicut plenitudo gratiae et sanctitatis, ita etiam plenitudo veritatis et scientiae adiudicatur. Hanc plenitudinem Christus ipse sibi adscribit, dicens: *Quem misit Deus, verba Dei loquitur; non enim ad mensuram dat Deus spiritum. Pater diligit Filium, et omnia dedit in manu eius* (2); quae autem in manu habentur, clare quoque cognoscuntur. Paulus laudat Christum Iesum, *in quo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi* (3). S. Petrus aperte declarat, Christo omnia nota fuisse: *Domine, tu omnia nosti; tu scis quia amo te* (4); id vero intelligebat de homine Christo, a quo interrogatus fuerat. Hoc idem etiam quasi per partes declaratur: Christus enim dicitur cognoscere cogitationes hominum: *et cum vidisset cogitationes eorum* (5); futura: *Sciebat ab initio Iesus, qui essent non credentes, et quis traditurus esset eum* (6); arcana divinitatis: *Pater diligit Filium, et omnia demonstrat ei* (7).

2. *Ss. Patres* Christo homini perfectissimam scientiam infusam adscribunt. *S. Iustinus*, aut alius antiquus auctor, Quaest. 58 ad Orthodoxos, ait: « impietatis esse, Christo ignorantiam adscribere, atque id certum, eum omnium obtinere praescientiam perfectam. » *S. Athanasius* (8) cum dixisset, Christum varia interrogasse, e. g. *quem dicunt homines esse Filium hominis? quot panes habetis?* etc., postea subiungit: « Non quisquis interrogat, ignarus est eorum, quae interrogat, sed fit, ut de illis percunctetur, de quibus plenam scientiam habet: certe Ioannes, qui inducit interrogantem Dominum, quot panes haberent, noverat, illum earum rerum ignarum non esse, sed conscium; ait enim: *ipse noverat, quid facturus esset.* Si igitur norat id, quod faciendum sibi erat, utique ignoratione laborare non potuit. » Et inferius, loquens de die iudicii omnibus ignoto, inquit: « Ubi dicit: *ne Filius quidem* etc. ibi discipulis recenset ea, quae diem illum antecedunt, dum inquit, ista, et ista futura sunt, ac tum denique finis. Iam qui ea, quae diem illum antecedunt, eloquitur, omnino in cognitione sua diem habet, quae post res praenunciatas subsecutura est. » *Origenes* ad illa verba Christi: *Intellexistis haec omnia* (9), sic disputat: « Qui novit quae sunt in cordibus hominum, Christus Iesus.... non ignorans interrogat: sed quoniam semel assumpserat hominem, utitur omnibus, quae sunt hominis, quorum unum illud est, interrogare. Nec mirandum, si id facit Servator, cum ipse etiam omnium Deus moribus hominum sese accommodans.... percontetur, velut in hoc: *Adam ubi es?* et, *ubi est Abel frater tuus?* » — S.

(1) Hom. 2 super *missus est.*
(2) Io. 3, 34. (3) Col. 2, 3. (4) Io 21, 17.
(5) Matth. 9. 4. (6) Io. 6, 65.
(7) Io. 5, 20. (8) Orat 4 c. Arianos.
(9) In Matth. 13, 51. (10) Matth. 12, 31.

Basilius (1) de Christo scribit: « Propter te et horam et diem iudicii ignorat, quamquam nihil latet veram illam sapientiam. Nam per illam omnia sunt condita; nemo enim mortalis usquam est, qui opus suum, quod fecit, ignoret. » *S. Chrysostomus* (2) ait: « Quomodo is, per quem omnia facta sunt, et sine ipso factum est nihil, diem illam (ultimi iudicii) ignorabit? » — Et serm. in Lazarum quaerit: « Ignoravit, o Iudaee, qui interrogavit: *ubi posuistis eum?* Itaque ignoravit etiam in paradiso Pater, ubi absconditus esset Adam. » *S. Ambrosius* (3) dicit: « Multo magis arbitror, quia Filius, qui cum hominibus conversatus est, et hominem egit, et carnem suscepit, nostrum assumpsit affectum, ut nostra ignoratione nescire se diceret, non quia aliquid ipse nescierit.... Nihil ergo fuit, quod ignoraverit Dei Filius; nihil enim fuit, quod ignoraverit Pater. » *S. Hieronymus* (4) scribit: « Nullus homo, excepto eo qui ob nostram salutem carnem est dignatus induere, plenam habuit scientiam et certissimam veritatem. » *S. Augustinus* (5) sic loquitur: « Quam plane ignorantiam nullo modo crediderim fuisse in infante illo, in quo Verbum caro factum est, ut habitaret in nobis; nec ullam ipsius animi infirmitatem in Christo parvulo fuerim suspicatus, quam videmus in parvulis. » *Leporius* in celebri emendationis libello, ab Episcopis Africanis approbato, fatetur, se olim inscitiam tribuisse Christo, sed addit: « Nunc dicere non praesumo, verum etiam errorem anathematizo prolatam in hac parte sententiam, quia dici non licet etiam secundum hominem ignorasse Dominum Prophetarum. » *S. Cyrillus Alex.*, lib. 3, c. Nestorium, eius solvens obiectionem ex eo ductam, quod incrementum aliquod sapientiae Christo accesserit, respondet, « id plane stultum esse; » et pergit: « Credimus enim, ex ipso ventre atque utero virgineo ipsum Emmanuel, cum Deus esset, hominem prodiisse plenum procul dubio sapientia et gratia, quae illi naturaliter inerat. Quodnam igitur is incrementum susciperet, in quo sunt omnes thesauri sapientiae? » *S. Petrus Chrysologus* (6) de Filio Dei dicit: « Ab unctione Christus - vocatus est - quia et unctio quae per reges, prophetas et sacerdotes olim cucurrerat in figuram, in hunc Regem regum, Sacerdotem sacerdotum, Prophetam prophetarum tota se plenitudine spiritus divinitatis effudit: » Christo ergo tota plenitudo scientiae, quae prophetis ex parte communicata fuit, infusa est. *S. Fulgentius* (7), citans Isa. XI, 2, subiungit: « Ac per hoc non solum ad divinitatem Christi, sed ad eius quoque animam illa perfectionis praerogativa pertinet, quam ipsi Christo assignat Apostolus dicens: *in quo sunt omnes thesauri sapientiae, et scientiae absconditi.* Si enim non ad mensuram accepit spiritum sapientiae et scientiae, necesse est ut omnes thesauros sapientiae et scientiae habeat. Quod si ei aliquid eius plenitudinis demitur, consequens est, ut ad mensuram accepisse spiritum praedicetur. » *S. Gregorius M.* (8) ad Eulogium Patr. Alex., qui scripsit contra Agnoitas, inquit: « Doctrina vestra per omnia Latinis Patribus concordavit.... Res autem valde manifesta est: quia quisquis Nestorianus

(1) Epist. 141.
(2) Hom. 78 in Matth.
(3) L. 5 de fide cap. 18.
(4) Epist. ad Damas.
(5) L. 2 de peccat. mer. et rem. c. 29.
(6) Hom. 59 in Symbolum 4.
(7) Resp. 3 ad Ferrand.
(8) Lib. 10 Epist. 42 (al. 39).

non est, Agnoita esse nullatenus potest. Nam qui ipsam Dei sapientiam fatetur incarnatam, qua mente valet dicere, esse aliquid, quod Dei sapientia ignoret? » *S. Io. Damascenus* (1) inquit: « Caeterum cum operante Verbi Deitate, qua cuncta reguntur et gubernantur, communicat (mens et anima Christi) omnia intelligens, cognoscens et administrans, non ut simplex, et nuda mens hominis, sed ut quae Deo secundum hypostasim unita sit, Deique mens existat. » Et (2) fatetur, humanam naturam per se ignorantiae subiectam esse, quod autem negat de anima Christi humana; nam, ait: « ob personae identitatem, atque indivulsam coniunctionem Domini anima rerum futurarum cognitione - locupletata est.... Nos didicimus unum Christum, eundem simul Deum et hominem, omniaque ei nota et explorata esse. Col. II, 3. » *S. Petrus Damian.* (3) in illa verba Christi: *De die autem illa, vel hora nemo scit, nec Angeli in Coelo, nec Filius nisi Pater*, ita disserit: « Hoc procul dubio intelligendum est, quod discipulis hoc tantummodo nesciat, qui sibi nihil prorsus ignorat. »

3. *Rationes theologicae* a Patribus et Theologis variae ad propositam veritatem confirmandam adducuntur. — *a*) Primaria ex ipsa unione hypostatica petitur. Nam si Verbum dicitur *lux vera, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* (4), quis negabit hoc idem Verbum perfectissimo modo eam animam illuminasse, cum qua hypostatice unitum est? — Ideo *S. Fulgentius* (5) dicit: « Non existimo illi animae in aliquo plenam divinitatis deesse notitiam, cuius una est persona cum Verbo; quam sic sapientia suscepit, ut eadem sapientia ipsa sit. » Et quia unio hypostatica in primo conceptionis instanti incepit, et nunquam solvitur, hoc idem de perfectissima scientia animae Christi infusa dicendum est. Quapropter *S. Io. Damascenus* (6) sic argumentatur: « Si caro Deo Verbo a primo ortu unita est, imo potius in ipso extitit, ac personalem cum eo identitatem habuit, quid tandem afferri potest, quin omnibus prorsus sapientiae, gratiaeque opibus affluxerit? » — *b*) *S. Anselmus* (7) ita de Verbi incarnatione disserit: « Illa hominis assumptio in unitatem personae nonnisi sapienter a summa Sapientia fiet, et ideo non assumet in homine quod nullo modo utile, sed valde noxium est ad opus, quod idem homo facturus est. Ignorantia namque ad nihilum illi utilis esset, sed ad multa noxia. Quomodo enim tot, ac tanta opera, quae facturus est, faciet sine summa sapientia? aut quomodo illi homines credent, si eum scient nescium? si autem nesciet, ad quid erit illi utilis ignorantia illa? Deinde si nihil amatur, nisi quod cognoscitur; sicut nihil erit boni quod non amet, ita nullum bonum erit quod ignoret etc. » — *c*) *S. Thomas* (8) ita argumentatur: « Conveniens fuit, ut anima Christi omnino esset perfecta per hoc, quod omnis eius potentialitas sit reducta ad actum. Est autem considerandum, quod in anima humana sicut in qualibet creatura consideratur duplex potentia passiva, una quidem per comparationem ad agens naturale; alia vero per comparationem ad agens primum, quod potest quamlibet creaturam reducere in actum aliquem altiorem actu in quem redu-

(1) Lib. 3 de fide c. 19. (2) Cap. 21.
(3) Epist. 4 ad Desiderium. (4) Io. 1, 9.
(5) L. c., n. 29. (6) L. c., c. 22.

(7) L. 2. Cur Deus homo c. 13.
(8) 3. q. 11 art 1

citur per agens naturale: et haec consuevit vocari potentia obedientiae in creatura. Utraque autem potentia animae Christi fuit reducta in actum, secundum hanc scientiam divinitus inditam. Et ideo secundum eam anima Christi primo quidem cognovit, quaecunque ab homine cognosci possunt per virtutem luminis intellectus agentis; sicut sunt quaecunque pertinent ad scientias humanas: secundo vero per hanc scientiam cognovit Christus omnia illa, quae per revelationem divinam hominibus innotescunt: sive pertineant ad donum sapientiae, sive ad donum prophetiae, sive ad quodcunque donum Spiritus sancti: omnia enim ista abundantius et plenius caeteris cognovit anima Christi. » Ex hac angelici Doctoris argumentatione Theologi recte inferunt, Christum ut hominem non quidem infinita, sed tamen omnia cognovisse, quae intellectus creatus cognoscere potest, et praecipue ea cognovisse, quorum scientia ipsius dignitati et muneribus conveniebant. Cognovit ergo Christus ut homo a primo conceptionis momento perfectissime se ipsum, suam unionem cum Verbo, suam destinationem, sua fata futura; cognovit non solum actiones et verba hominum, sed et cogitationes cordium, quia talem scientiam exigebat dignitas capitis, domini et iudicis universi; cognovit futura contingentia, quae ipsi non ex parte ut caeteris prophetis, sed in tota plenitudine ut Regi prophetarum patefacta sunt; cognovit entia supernaturalia, et mysteria gratiae, quia talem scientiam postulabat ipsius dignitas, quatenus est causa tum effectiva, tum finalis omnium donorum spiritualium (1).

Nota 1. Propositae doctrinae variae difficultates obstare videntur, quae tamen adducta iam argumenta enervare non valent, ut ex dicendis apparebit.

Obi. I. Christus ipse sibi ignorantiam adscribit: ait enim: *De die autem illo, vel hora* (ultimi iudicii) *nemo scit, neque Angeli in coelo, neque Filius, nisi Pater* (2). Quodsi etiam admittatur, Christum ut Deum diem iudicii cognoscere, saltem fateri oportet, Christum ut hominem eundem diem ignorasse, alias enim dicendum foret, Christum falsa locutum esse. Simili modo Christus per varias interrogationes, se quasdam res nesciisse, manifestavit. Ideo etiam veteres Patres Arianis divinitatem Christi ex illa ignorantia impugnantibus responderunt, ignorantiam illam cadere in Christum ut hominem, non ut Deum. Ita senserunt *S. Athanasius* (3), *S. Gregorius Naz.* (4), *S. Basilius* (5), *Cyrillus Alex.* (6), *Hilarius* (7), et alii.

Resp. Haec difficultas ex parte iam soluta fuit § 87, ubi dictum est, Christum dici diem iudicii nescire, quia illum non aperit, nobis non revelat. Sicuti enim in stylo Scripturae Deus illud primum cognoscere dicitur, quod publico experimento manifestat, ex. gr. Gen. XXII, 12; ita etiam aliquid ignorare Christus dicitur nempe respectu nostri quod nobis non manifestat. Ideo Patres unanimi consensu negant, Christum diem iudicii ignorasse. Nam, ait *S. Ambrosius* (8): « Quomodo nescivit iudicii diem, qui horam iudicii(9), locum(10), signa et causas (11) expressit? » (12) — Verum est, Patres aliquos Christo non ut Deo, sed tamen ut homini ignorantiam il-

(1) Cf. Billuart De incarn. Diss. 11, a. 2.
(2) Marc. 13, 32. (3) Or. 4, c. Arian.
(4) Orat. 36. (5) Ep. 381, ad Amphil.
(6) L. 22 Thesaur.
(7) L. 9, de Trin.
(8) L. 5, de fide c. 16, n. 203.
(9) Luc. 17. (10) Matth. 24. (11) Luc. 21.
(12) Cf. Coccii Thesaur. l. 2, a. 3.

lam imputasse videri. Sed, quod probe attendendum est, rem illi habebant cum Arianis, qui ex illa ignorantia concludebant, Christum verum non esse Deum: adversus quos sancti illi doctores figura, ut vocant, *concessionis* utebantur, ac ita argumentabantur: dato, et non concesso, Christum diem illam ignorasse, eam non ignoravit ut Deus, sed tantum ut homo: ergo immerito prorsus inde infertur, eum vere Deum non esse: quae arguendi ratio non supponit, a Patribus reipsa concessum fuisse, Christum hominem aliquid nescivisse, contrarium potius ex aliis eorum testimoniis patet, in quibus magnifice de Christo homine loquuntur, omnemque ignorantiam et imperfectionem longe ab ipso removent. — Denique etiam observandum est, veteres ignorantiam, quam Christo homini tribuere videntur, unice referre ad nativam carnis nostrae conditionem, ita ut eorum sensus sit: Christum in carne existentem (propter scientiam infusam) nihil quidem ignorasse: attamen ex ipsa carnis nostrae conditione eum non habuisse, ut omnia sciret. Caro quippe nostra, seu humanitas ignorantiam ex se ipsa habet, et cum Christus carnem nostram assumpserit, sic interdum loquitur, quasi ignorantiam quoque nostram assumpsisset. « Qui enim, ait *S. Augustinus* (1), suscepit similitudinem carnis peccati, cur non susciperet similitudinem vocis peccati? » — Simili modo Patres dum ignorantiam quarundam rerum Christo adscribere videntur, id tantum affirmant, perfectam, quam Christus habuit, scientiam non ex naturae humanae conditione, sed ex unione hypostatica promanasse, seu divinitus infusam fuisse. Hanc fuisse Ss. Patrum mentem dilucide exponit, et confirmat *S. Gregorius M.* (2), dicens: « Unigenitus factus pro nobis homo perfectus, in natura quidem humanitatis novit diem et horam iudicii, sed tamen hunc non ex natura humanitatis novit. Quod ergo in ipsa novit, non ex ipsa novit. » Ita pariter Christus interrogavit non ignorans aut dubitans, sed humano loquendi modo se accommodans, et aliorum attentionem excitans.

Obi. II. Luc. II, 52 legitur: *Iesus proficiebat sapientia, et aetate, et gratia apud Deum et homines.* Qui proficit sapientia, novas acquirit cognitiones: cum autem talis profectus in natura Christi divina locum non habeat, restat ut ille naturae eius humanae adscribatur, quae pedetentim tantum cognitiones acquisivit. Ideo *S. Athanasius* (3) contra Arianos dicit: « Isti claudunt oculos, ne videant quod hic in sapientia proficere non significet ipsam sapientiam proficere, sed humanam tantum naturam in ea proficere: » hoc idem asserunt *S. Gregorius Naz.* et *S. Ambrosius*

Resp. Ss. Patres etiam in hac expositione contra Arianos et Apollinaristas figura concessionis utentes id tantum asseruerunt, quod profectus, si in sensu adversariorum admitteretur, non divinitati, sed naturae humanae adscribendus sit. Ipsum autem sapientiae profectum in natura humana duplici modo explicarunt. Dicebant enim, Christum profecisse sapientia experimentali, quando scilicet eas in anima sua humanas doloris atque tristitiae affectiones expertus est, quas licet antea novisset, non tamen senserat. Multo magis autem alteri explicationi insistebant, ut dicerent, Christum sapientia profecisse non quoad se, sed quoad nos, quibus in dies magis ac magis proficere vi-

(1) In Ps. 49. (2) I. 10 Ep. 42 (al. 39).

(3) Or. 3. (al. 4) n. 52.

debatur, tametsi reipsa non proficeret. Ita *S. Athanasius* (1) dicit: « Corpore aetate crescente, in illo quoque crescebat maior divinitatis explicatio, omnibusque ostendebatur, templum Dei ipsum esse, et Deum esse in corpore. » *S. Gregorius Naz.* (2) ait: « Ut aetate, ita et sapientia proficiebat; non quod haec in eo incrementum caperent (quid enim eo, quod a principio perfectum erat, perfectius esse possit), sed quod haec paullatim detegerentur, ac elucerent. » *S. Cyrillus Alex.* (3) scribit: « Quomodo igitur profecisse dictus est? — Ut ego arbitror, quia Deus Verbum pro incremento et aetate sui corporis divinorum bonorum, quae sibi inerant manifestationem admetiebatur. » *S. Bernardus* (4) inquit: « Neque enim minus habuit sapientiae, vel potius non minus fuit sapientia Iesus conceptus, quam natus, parvus, quam magnus. Sive ergo latens in utero, sive vagiens in praesepio, sive iam grandiusculus interrogans Doctores in templo, sive iam perfectae aetatis docens in populo, aeque profecto plenus fuit Spiritu sancto... Nam, quod de sapientia et gratia hic (5) dictum est, non secundum quod erat, sed secundum quod apparebat, intelligendum est: non quia videlicet aliquid ei novum accederet, quod antea non haberet; sed quod accedere videretur, quando volebat ipse, ut videretur. » Neque huic explicationi obstat quod Iesus non solum apud homines, sed etiam *apud Deum* sapientia et gratia profecisse dicatur: per hoc enim tantum significatur, quod sapientiae et gratiae manifestatio coram Deo, et iuxta aeterni Patris ordinationem facta sit.

Nota 2. Vera et perfecta sapientia nonnisi a Deo infunditur. Nam Iac. I, 17: *Omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum.* Nulli quidem hominum tam perfecta scientia infunditur sicut animae Christi. Sed tamen Apostolus medium nobis indicat, per quod congruentem, utilemque nobis sapientiam obtinere possimus. Ait enim: *Si quis vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, et non improperat* (6). Orationi itaque iugiter insistendum est, ut recta, et salutaris scientia acquiratur. — Quid enim non invenit, aut cognoscit oratio fide fulta, spe freta, charitate succensa? — Oratio, ut Ss. Patres passim affirmant, mentem purificat, rationem illuminat, affectum regit, dirigit actus, corrigit excessus, componit mores, reficit infirmitates, proficuam divinarum pariter et humanarum rerum scientiam confert. Facile autem tenebris obruitur, passionibus obcaecatur, illusionibus decipitur, erroribus et praeiudiciis involvitur, qui socors animum ab oratione remittit, et suis unice rationis viribus confidens lumen divinum implorare negligit. Quapropter etiam ad perfectam et salutarem scientiam, et sapientiam obtinendam *oportet semper orare, et nunquam deficere* (7).

II. *Christus ut homo habuit scientiam beatificam.*

§ 327. Scientia beatifica ea dicitur, quae in visione Dei consistit, ex qua ineffabilis beatitudo exurgit, et per quam fit, ut anima et ipsum Deum, et in Deo omnia ad se pertinentia clarissime cognoscat. Generatim loquendo scientia ista non est hominum in

(1) Or. 4, (al. 3) c. Arian. n. 53.
(2) Or. 43, (al. 20) n. 38.
(3) Lib. 3, c. Nestor.
(4) Hom. 2, de laudibus B. Mariae V.
(5) Luc. 2, 52.
(6) Iac. 1, 5.
(7) Luc. 18, 1.

hac terra peregrinantium, qui ideo *viatores* dicuntur, sed eorum, qui in statu gratiae mortui, et a peccatorum maculis perfecte purgati ad regnum coelorum perveniunt, *comprehensores* idcirco nuncupati. Quod autem Christum attinet aliter loqui oportet. Nam Christus ut homo a primo instanti conceptionis scientiam beatificam perfectam habuit, ita ut anima ipsius Deum, et in Deo omnia ad se pertinentia clarissime et perfectissime cognoverit. Haec doctrina, ut aiunt *Melch. Canus* (1), *Tournely* (2), *Thom. ex Charm.* (3), equidem fidei dogma non constituit, sed tamen ita certa est, ut contraria sit saltem *temeraria*, utpote communi Theologorum sententiae repugnans: eandem *falsam* et *erroneam* esse, ostendunt satis gravia argumenta, quibus probatur, Christum ut hominem semper scientiam beatificam habuisse.

1. *In S. Scriptura* non obscure indicatur, Christum ut hominem a primo instanti conceptionis scientiam beatificam habuisse. Io. I, 18 legitur: *Deum nemo vidit unquam. Unigenitus, qui est in sinu Patris, ipse enarravit*. Loquitur hic Apostolus de Christo non solum tanquam de Deo, sed etiam tanquam de homine: non solum enim dixerat: *Verbum erat apud Deum*, sed et, *Verbum caro factum est:* et hic nominat Unigenitum Filium, sed cum, *qui enarravit*, idest, Evangelium praedicavit: Christus igitur ut Deus, et ut homo est *in sinu Patris*, ut Deus per aeternam generationem et essentiae unitatem; et ut homo est *in sinu Patris* per claram, intuitivam ac beatificam Dei visionem, quam nemini in hac vita concessam fuisse testatur Evangelista. — Alter locus extat Io. III, 13: *Nemo ascendit in coelum, nisi qui descendit de coelo, Filius hominis qui est in coelo:* Christus ergo ut *Filius hominis* dicitur esse *in coelo:* quo tempore autem haec dicebat Christus nondum corpore in coelum ascenderat, erat tamen in coelo, quomodo? per visionem scilicet Dei intuitivam ac beatificam, qua ratione *Angeli*, ad custodiam nostram in terris deputati dicuntur *in coelis semper* videre *faciem Patris* (4), quia nempe licet in terris sint, Deo tamen intuitive fruuntur. Confirmatur hoc argumentum ex verbis praecedentibus Io. III, 11, ubi Christus, volens persuadere Nicodemo sibi ut testi oculato esse credendum, dicit ipsi: *Quod scimus, loquimur, et quod vidimus, testamur*. Christus vero loquebatur et testabatur ut homo: ergo etiam sciebat et videbat ut homo, quomodo enim potuisset testari ut homo, si non vidisset ut homo? siquidem vox testimonii debeat correspondere cognitioni: ergo divina, quae ibi v. 16 et seq. Christus locutus et testatus est, non solum ut homo scivit, sed etiam vidit, nempe per visionem Dei intuitivam. Ideo idem Christus dicit: *Omnis qui audivit a Patre, et didicit, venit ad me. Non quia Patrem vidit quisquam nisi is, qui est a Deo hic vidit Patrem* (5): Christus ut homo ita de se loquitur et testatur, se vidisse Patrem, visione utique intuitiva, cum hanc visionem opponat communi cognitioni, seu abstractivae visioni aliorum viatorum. In eundem sensum adduci potest et aliud Christi testimonium, qui Io. VIII, 14 ita ad Iudaeos loquitur: *Si ego testimonium perhibeo de meipso, verum est testimonium meum, quia scio unde veni, et quo vado: vos autem nescitis...*

(1) L. 12. de loc. th. c. 13.
(2) De Incarn. q. 11. art. 2.
(3) De Deo incarn. Diss. 7. c. 1. concl. 2 etc.

(4) Matth. 18. 10.
(5) Io. 6. 45 etc.

et: *Non cognovistis eum* (Patrem), *ego autem novi eum, et si dixero quia non scio eum, ero similis vobis mendax: sed scio eum, et sermonem eius servo* (1). Christus hic loquitur de seipso ut homo est, quod probant haec verba: *sermonem eius servo;* ut homo ergo profitetur se nosse Deum: *Novi eum, scio eum:* quibus verbis certe non solum cognitionem Dei per fidem, quae etiam inter Iudaeos inveniebatur, sed claram et perfectam Patris scientiam, seu intuitivam Dei visionem sibi attribuit. Denique Io. XVII, 24 Christus inquit: *Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi sum ego, et illi sint mecum, ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi;* vult Christus pro electis suis statum beatitudinis, in quo se iam esse profitetur; *ubi sum ego*, et optat eis visionem beatificam, quam sibi iam concessam asserit: *Quam dedisti mihi;* haec verba autem Christus locutus est ante passionem et mortem, ubi claritatem corporis adhuc consecutus non fuerat, ergo illa intelligenda sunt de animae claritate, seu de scientia beatifica et intuitiva visione Dei. — Recte porro ex his sicut etiam ex caeteris citatis Scripturae verbis infertur, Christum visionem beatificam non per passionem duntaxat et mortem promeritum, sed iam a primo conceptionis instanti consecutum fuisse. Nam visio beatifica debebatur animae Christi vi suae unionis hypostaticae cum Verbo, ut innuitur Io. I, 14: *Vidimus gloriam eius quasi Unigeniti a Patre plenum gratiae et veritatis* (ad plenitudinem enim gratiae et veritatis etiam visionem beatificam pertinere, manifestum est); atqui a primo instanti conceptionis anima Christi fuit unita Verbo: ergo a primo instanti conceptionis habuit visionem beatificam.

(1) Io. 8, 55. (2) L. 10 Dem. evang. c. 21.

2. *Ss. Patres* fundamentalibus de Verbo incarnato dogmatibus contra haereticos defendendis maxime occupati de visione beatifica, animae Christi a primo conceptionis instanti concessa, pauca quidem scripserunt, sed illam tamen non negarunt. Imo quaedam Patrum testimonia a theologis referri solent, in quibus praefatum privilegium animae Christi adiudicatur. — *Eusebius Caesar.* (2), exponens illa verba Ps. XXI, 11: *In te proiectus sum ex utero: de ventre matris meae Deus meus es tu*, ita loquitur: « Cum adhuc intra cellam gestantis me in utero viderem, te tamen Deum meum videbam. » *S. Augustinus* (3) ita disserit: « Per distantiam divinitatis et infirmitatis Filius Dei manebat in coelo, filius hominis ambulabat in terra: per unitatem vero personae, qua utraque substantia unus Christus est, et Filius Dei ambulabat in terra, et idem ipse filius hominis manebat in coelo; » id est in statu beatitudinis non secundum corpus, quod ante ascensionem in terra morabatur, sed secundum animam, quae continuo visione Dei beatifica fruebatur. Idem S. Doctor (4) suscitati a Domino Lazari allegoricam significationem explicans, sudarium, quo tecta erat eius facies, figuram esse dicit praesentis in nobis visionis, qua *per speculum videmus in aenigmate* (5), quod cum auferri iubet Christus nostrum futurae vitae statum insinuat, « hoc est quod post hanc vitam auferentur omnia velamenta, ut facie ad faciem videamus. Quantum autem intersit inter hominem, quem Dei sapientia gestabat, per quem liberati sumus, et caeteros homines, hinc intelligitur, quod Lazarus nisi exiens de monumento non

(3) L. 1 de pecc. mer. et rem. c. 31.
(4) L. 83 qq., quaest. 65. (5) 1 Cor. 13, 12

solvitur: id est etiam renata anima nisi resolutione corporis libera ab omni peccato et ignorantia esse non potest, quamdiu per speculum, et in aenigmate videt Dominum. Illius autem linteamina et sudarium, qui peccatum non fecit et nihil ignoravit, in monumento inventa sunt. Ipse solus in carne non tantum in monumento non est oppressus, ut aliquod peccatum in eo inveniretur, sed nec linteis implicatus, ut eum aliquid lateret, aut ab itinere retardaret. » Hic, ut observat *Petavius* (1), Augustinus indicare videtur, Christi animam adhuc in mortali corpore degentis, sublato velamine, *facie ad faciem* Deum vidisse, nec eam latuisse quidquam. Hoc idem *S. Augustinus* docet (2), ubi, postquam asseruit, neminem in hac vita videre posse limpidissimam illam lucem, in qua Trinitatis aequalitas et incommutabilitas cernuntur, sic addit: « qua maxime proprietate distat a caeteris homo, cuius susceptione Verbum caro factum est. » — *S. Ambrosius* (3) scribit de Christo; « Accepit plenitudinem naturae et perfectionis humanae: sicut Deo nihil deerat, ita nec hominis consummationi, ut esset perfectus in utraque forma. Unde et David dicit: *Speciosus forma prae filiis hominum* etc; » his Verbis Dei Filio incarnato visio beatifica adscribitur, quae certe ad plenitudinem perfectionis humanae pertinet, ad quam homines ad finem et consummationem suam tendunt. —*S. Leo M.* (4) inquit: « Cum simplex et incommutabilis natura Deitatis tota sit semper in sua essentia, nec damnum sui recipiens, nec augmentum, et sic naturam (in incarnatione) assumptam beatificans, ut glorificata in glorificante permaneat. » *S. Fulgentius* (5) ait: « Sicut Christus singulariter habet, ut sit verus Deus, sic totam divinitatem suam singulariter novit, et plenam habet notitiam divinitatis suae scilicet secundum animam. » *S. Isidorus Hisp.* (6) dicit: « Trinitas sibi soli nota est, et homini assumpto; » in quae verba observat *S. Thomas* (7), « quod homo assumptus connumeratur divinae Trinitati in sui cognitione, non ratione comprehensionis, sed ratione cuiusdam excellentissimae cognitionis prae caeteris creaturis.» *S. Io. Damascenus* (8) ex ipsa unione hypostatica in conceptione incipiente repetit, quod humanitas Christi « omnibus prorsus sapientiae, gratiaeque opibus affluxerit; » ad quas opes praecipue visio beatifica pertinet. *S. Remigius* (9) in illud: *Et ecce aperti sunt ei coeli*, ita disserit: « Sed nunquid tunc primo aperti sunt ei coeli etiam secundum humanam naturam? Fides enim Ecclesiae tenet, quod non minus aperti sunt ei coeli ante, quam post. » *Richardus Victorinus* (10) ita praeclare de Christo loquitur: « Quod igitur accepturi sumus in vita futura, ille accepit in vita ista: quod nobis dabitur in consummatione, illi datum est ab hora conceptionis suae. »

3. *Rationibus theologicis* eadem veritas confirmatur. Nam quod dignius, quod excellentius est, et fini Incarnationis non repugnat, sed illum promovet, affirmandum est de Christi humanitate, quae per unionem hypostaticam ad summam dignitatem elevata est; atqui dignius et excellentius est animae Christi ab instanti

(1) De Inc. l. 11, c. 4. n. 5.
(2) L. 4 de consensu Evang. cap. ult.
(3) L. 7 Epist. 47 ad Iren.
(4) Epist. 25 (al. 11) ad Iulian.
(5) Resp. ad quaest. 3 Ferrandi.
(6) L. 1 de summo bono c. 3.
(7) 3, q. 10, a. 1, ad 1.
(8) L. 3 de fide c. 22.
(9) Ap. M. Canum l. c.
(10) L. 2 de Emmanuele c. 22

conceptionis visione beatifica praeditam fuisse quam illa aliquando caruisse, quia alias anima Christi aliquando privilegium non habuisset, quo Angeli fruuntur, eum tamen Christus dicatur *melior angelis effectus* (1). Neque visio beatifica fini Incarnationis repugnat, quoniam illa non impediebat animae, et multo minus corporis dolores et erueiatus, quos Christus pro salute mundi sustinere voluit, ut iam probatum fuit § 284, in Resp. ad Obi. II. Imo visio beatifica fini Incarnationis maxime congrua fuit; nam Christus debuit esse dux et praeceptor gentium, imo perfectissimus hominum magister, summusque doctor: ad talem autem spectat, res divinas, quas annuntiat, non solum perfecte cognoscere, sed et clarissime videre. Denique Christus est *Via, Veritas, et Vita* (2); ergo per Christum homines ad visionem veritatis, et ad fruitionem vitae, seu beatitudinis perveniunt: neque dubitari potest, Christum a primo conceptionis momento eo contendisse, ut homines ad istum nobilissimum finem perduceret: conveniens igitur fuit, ut Christus ipsemet ceu beatitudinis fons, a primo conceptionis instanti visione beatifica frueretur. Eadem fere argumentatione utitur *S. Thomas*, qui (3) dicit: « Homo est in potentia ad scientiam beatorum, quae in Dei visione consistit, et ad eam ordinatur sicut ad finem: est enim creatura rationalis capax illius beatae cognitionis, in quantum est ad imaginem Dei. Ad hunc autem finem beatitudinis homines reducuntur per Christi humanitatem secundum illud: *Decebat eum, propter quem omnia, et per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummari* (4). Et ideo oportuit, quod cognitio beata in Dei visione consistens excellentissime Christo homini conveniret; quia semper causam oportet esse potiorem causato. » — In hac veritate admittenda ita Theologi conspirant, ut *Card. de Laurea* (5) scripserit: « Nusquam in scholis vel aliqua Ecclesia particulari privilegium hoc fuit negatum animae Christi. » — Eundem Theologorum consensum testatur *Petavius* (6).

Nota 1. Theologi, qui visionem beatificam Christo adscribunt, omnes tamen fatentur, animam Christi humanam non habere cognitionem Dei comprehensivam. Impossibile enim est, ut divina essentia, quae infinita est (§ 7), ab intellectu finito plene comprehendatur (§ 10). Sed anima Christi, quomodocunque perfecta, et summis praerogativis exornata, etiam post unionem hypostaticam suas proprietates retinuit, et finita mansit, quapropter Deum perfecte et adaequate comprehendere non potuit. Id docet *S. Thomas* (7), dicens: « Sic facta est unio naturarum in Christi persona, quod tamen proprietas utriusque naturae inconfusa permanserit... Est autem impossibile, quod aliqua creatura comprehendat divinam essentiam, — eo quod infinitum non comprehenditur a finito. Et ideo dicendum, quod anima Christi nullo modo comprehendit divinam essentiam. » Hinc in Concilio *Basileensi* (8) damnata est ut erronea haec propositio *Augustini de Roma*: « Anima Christi videt Deum tam clare et intense sicut Deus videt seipsum: » et haec damnatio fuit approbata a *Nicolao V*. — Nonnullis visus est *S. Fulgentius* eandem erroneam sententiam propugnasse; sed contrarium constat.

(1) Hebr. 1, 4. (2) Io. 14, 6. (3) 3. q. 9. a. 2. (4) Hebr. 2. 10.

(5) D. 14, q. 2. (6) L. c. n. 8. (7) 3 q. 10. a. 1. (8) Sess. 22.

ex eius verbis l. c., ubi dicit: « Possumus plane dicere, animam Christi habere plenam notitiam divinitatis suae; nescio tamen, utrum debeamus dicere, quod anima Christi sic suam deitatem noverit, quemadmodum se ipsa divinitas novit: an hoc potius dicendum est, quia novit quantum illa, sed non sicut illa. Ipsa enim deitas sic se novit, ut hoc se naturaliter inveniat esse, quod novit: anima autem illa sic totam deitatem suam novit, ut ipsa tamen deitas non sit.» Manifeste ergo S. Pater distinguit scientiam animae Christi humanae a scientia infinita et comprehensiva, quae soli divinitati competit. Caeterum Theologi docent, animam Christi propter unionem hypostaticam clarius divinam essentiam videre, quam ulla alia creatura illamque in Verbo omnia, quae contingunt, praeterita, praesentia et futura perfectissime cognoscere. Nam anima Christi per scientiam beatam cognovit omnia, quae ad suum statum pertinent; haec enim scientia conceditur omnibus beatis, cum debeat satiari omnis naturalis eorum appetitus. Atqui ad statum Christi omnia praeterita, praesentia et futura referuntur. Nam Christus qua homo est caput Ecclesiae, finis universi, Dominus coeli et terrae, Iudex vivorum et mortuorum; atqui pertinet ad caput habere notitiam membrorum; ad finem intellectualem cognoscere media ad se ordinata; ad dominum cognoscere subditos suos; ad iudicem cognoscere omnia, quae spectant ad suum tribunal, quales sunt omnes et singulae actiones, locutiones et cogitationes; et licet aliquae subsecuturae sint extremum iudicium, quia tamen pertinent vel ad praemium in Beatis, vel ad poenam in damnatis, cognosci debent a iudice, cuius est vel poenas imponere, vel praemia dispensare. Negant tamen iidem Theologi animam Christi per scientiam beatificam omnia possibilia cognoscere: talis enim cognitio non est nisi adaequata cognitio omnipotentiae divinae: et quia haec ab anima Christi non comprehenditur, etiam omnia possibilia ab ipsa non cognoscuntur (1).

Nota 2. *Calvinus*, *Bucerus* et nonnulli alii visionem beatificam animae Christi in mortali hac vita penitus denegant, et contra doctrinam Catholicorum varias difficultates movent, quarum praecipuae saltem proponendae et solvendae sunt.

Obi. I. Christus omnia cognovit per scientiam divinam: ergo inutilis erat scientia creata qua nullo modo indiguit, et quae, si in ipso adfuisset, penitus absorpta esset per scientiam infinitam, sicut per lumen solis obfuscatur lumen candelae. Non potest ergo in Christo omniscio admitti scientia creata, et multo minus concedi potest duplex scientia creata, *infusa* et *beatifica;* cum iam alterutra Christo suffecisset ad omnia, quae ad ipsum spectabant, cognoscenda. Nam Deus, qui legem parsimoniae observat, inutilia nec efficit, nec largitur.

Resp. Christum ut Deum omniscium esse, omnes Catholici profitentur; sed ideo scientiam ipsius creatam nullatenus inutilem reputant, et quidem rectissime: nam ut Christus perfectus homo esset omnino necesse fuit, ut etiam intellectu humano, et quidem perfecto - non solum in potentia, sed in actu posito - praeditus esset, adeoque etiam scientiam humanam, seu creatam haberet. Et sicut in Christo iuxta dogmata catholica humanitas non fuit absorpta a divinitate (§ 301 et seq.), nec voluntas humana a voluntate infinita (§ 283),

(1) V. Billuart. Diss. 10. a. 3.

ita scientia quoque creata non fuit sublata per scientiam increatam et infinitam. Male porro applicatur paritas adducta: nam lumen solis non extinguit lumen candelae, nec in se minorem reddit; sed nostri sensus maiori lumine affecti minoris luminis efficientiam percipere haud v. ent. Sed sicut lumen candelae cum lumine solis consistere potest, ita in Christo uti duae naturae, divina et humana, sic et duae scientiae, increata et creata, impermixtae et inconfusae consistunt. Neque inutiliter Christo duplex scientia creata, infusa et beatifica, tribuitur. Duplex enim est modus, quo entia rationalia, si ad perfectionis suae culmen pertingant, cognitionem rerum acquirunt, quas in seipsis aspicere, et in Deo videre possunt. Convenientissimum autem absque dubio est, ut Christus qua homo omnibus creaturarum rationalium perfectionibus praeditus sit. « Et ideo, ait *S. Thomas* (1), sicut in Angelis secundum *Augustinum* ponitur duplex cognitio: una scilicet *matutina*, per quam cognoscunt res in Verbo; et alia *vespertina*, per quam cognoscunt res in propria natura per species sibi inditas; ita praeter scientiam divinam et increatam est in Christo secundum eius animam scientia beata, quae cognoscit Verbum, et res in Verbo, et scientia infusa, sive indita, per quam cognoscit res in propria natura per species intelligibiles humanae menti proportionatas » (Cf. § 145); et hic quoque modus cognoscendi Christum decebat, sicut et decuit, ut videret oculis corporeis, quod mente per scientiam beatificam videbat. — Denique admittimus, Deum, non ob legem parsimoniae, cui nullatenus subiicitur, sed ob naturam sapientiae suae inutilia nec efficere, nec largiri: sed ex hoc ipso inferimus, in Christo praeter scientiam divinam inutilem non esse duplicem scientiam creatam, infusam, et beatificam: quare? quia utraque a Deo Christo ut homini concessa fuit, quod allata iam argumenta probant. Observandum vero etiam est, hominum non esse decernere, quid utile, et quid inutile sit dicendum, dum de rebus supernaturalibus et rationis captum excedentibus agitur, quoniam etiam circa res naturales eorundem iudicia saepe falluntur.

Obi. II. Praestantius item et iucundius est, gloriam et honorem consequi per opera digna, quam sine ullo omnino merito. Christus ergo animae suae felicitatem tanquam virtutis praemium accepit: quare non est in primo instanti visionem Dei consecutus. Meritum enim praemium antecedit laborque mercedem. Quod etiam in Christo obtinuisse S. Scriptura testatur. Nam Is. LIII, 11 de Messia dicitur: *Pro eo quod laboravit anima eius, videbit et saturabitur*, ad eundem Deus dicit, Ps. XLIV, 8: *Dilexisti iustitiam, et odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus Deus tuus oleo laetitiae* etc. Luc. XXIV, 26 legitur: *haec oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam*: Paulus cum dixisset, Christum obedientem fuisse usque ad mortem, Phil. II, 9 addit: *propter quod Deus exaltavit illum*. Apoc. V, 12 legitur: *Dignus est Agnus accipere virtutem, et divinitatem, et sapientiam* etc. Ergo Christus visionem beatificam solum per passionem, et mortem promeruit, et obtinuit.

Resp. Hanc obiectionem egregie solvit *S. Thomas* (2) dicens: « Nobilius habetur id, quod habetur per meritum, quam id, quod habetur sine merito. Quia autem omnis perfectio et nobilitas Christo est attribuenda,

(1) 3, q. 9, a. 3. (2) 3, q. 19, a. 3.

consequens est, quod ipse per meritum habuerit illud, quod alii per meritum habent: nisi sit tale quid, cuius carentia magis dignitati Christi, et perfectioni praeiudicet, quam per meritum accrescat. Unde nec gratiam, nec scientiam, nec beatitudinem animae, nec divinitatem meruit: quia cum meritum non sit nisi eius quod nondum habetur, oporteret, quod Christus aliquando istis caruisset; quibus carere magis diminuit dignitatem Christi, quam augeat meritum. Sed gloria corporis vel siquid aliud huiusmodi est, minus est quam dignitas merendi, quae pertinet ad virtutem charitatis. Et ideo dicendum est, quod Christus gloriam corporis, et ea, quae pertinent ad exteriorem eius excellentiam, sicut est ascensio, veneratio et alia huiusmodi, habuit per meritum. » Et (1) addit: « Christo secundum quod est Deus, et Dei Filius, per naturam debetur gloria divina, et dominium omnium sicut primo et supremo Domino. Nihilominus debetur ei gloria sicut homini beato; quam quantum ad aliquid debuit habere sine merito, et quantum ad aliquid cum merito. » His praemissis, facile est ostendere, allata Scripturae testimonia doctrinae catholicae nullatenus adversari; illa enim non de visione beatifica, sed de gloria corporis, de totius humanitatis impassibilitate et exaltatione, de summo honore et de exteriori excellentia intelligenda sunt; haec enim Christus per passionem et mortem promeritus est. Sic exponendum esse locum Is. LIII, 11, patet ex verbis praecedentibus: *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longaevum* etc., quia gloria Messiae externa in Ecclesia undique propagata manifeste praedicitur. Ps. XLIV dicitur: Quia Christus dilexit iustitiam, ideo exaltavit eum Deus in Regem hominum et Angelorum; ungere enim est regem constituere. Christus Luc. XXIV, 26 apertissime loquitur de gloria corporis, quam per passionem promeruit, et in resurrectione obtinuit. Paulum quoque Phil. II, 9 de gloria externa loqui, patet ex verbis subsequentibus: *Ut in nomine Iesu omne genu flectatur coelestium, terrestrium, et infernorum.* Eodem sensu accipienda sunt verba Apoc. V, 12; nam si in sensu adversariorum intelligerentur, sequeretur, Christum per mortem suam etiam divinitatem, seu unionem hypostaticam promeruisse, quod ipsi non concedunt (2).

Obi. III. In S. Scriptura visio beatifica Christo penitus denegatur; nam Io. VII, 39 legitur: *Iesus nondum erat glorificatus.* Id confirmatur ex eo, quia eadem Scriptura maximam tristitiam, et acerbissimos Christi dolores commemorat, qui per visionem beatificam omnino excluderentur.

Resp. Iesus dicitur in Evangeliis *nondum glorificatus* per gloriosam resurrectionem et admirabilem ascensionem, non quod intuitiva careret visione. Eodem quippe modo ait Ioannes Christum nondum fuisse glorificatum, quomodo inquit, Spiritum sanctum nondum fuisse datum; sic enim habet integer versiculus: *Nondum enim erat Spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus.* At Spiritus sanctus tunc revera datus erat multis, puta *Mariae*, *Annae*, *Zachariae*, *Elisabethae* etc., quamvis datus non esset omnibus, nec visibili modo ut in die Pentecostes in Apostolos venisset: itaque etiam Christus erat tunc per intuitivam Dei visionem glorificatus, quamvis nondum glorificatus esset per admirabilem suam

(1) Ibid. ad 2.

(2) Cf. M. Canum l. c. Resp. ad 3.

ascensionem. Sensus ergo Evangelistae est, Spiritum sanctum nondum fuisse datum, quia Iesus adhuc non ascenderat in coelum. Ergo in hoc loco visio beatifica Christo nullatenus denegatur. — Praeterea iam observatum fuit, Christum visionem intuitivam et beatitudinem comprehensorum eatenus habuisse, quatenus haec fini Incarnationis non repugnabat. Sed gloria corporis, et impassibilitas humanitatis fini Incarnationis repugnassent, quoniam per Christi passionem et mortem redemptio generis humani perficienda erat. Idcirco ex infinitae sapientiae et immensae bonitatis decreto factum est, ut Christus visione beatifica ita frueretur, ut per hanc acerbissimi tum animae tum corporis cruciatus non impedirentur (1).

Nota 3. Visio beatifica nobis non quidem in hac vita concessa, sed pro aeterna vita promissa est. Tunc enim Deum *videbimus sicuti est* (2), *facie ad faciem* (3), et per hanc visionem ineffabili et incessabili beatitudine replebimur. Ut autem ad hanc perveniamus, Christum imitari debemus, et sicut anima ipsius continuo Deum intuebatur, ita nobis adlaborandum est, ut, quantum fieri potest, continuo saltem praesentiae divinae memores simus. Nam, ait *S. Gregorius Naz.* (4): « Non tam saepe respirare quam Dei meminisse debemus. » Et *S. Bernardus* (5) inquit: « Sicut nullum est momentum, quo homo non utatur, vel fruatur Dei bonitate, et misericordia, sic nullum debet esse momentum, quo eum praesentem non habeat in memoria. » Per iugem praesentiae divinae memoriam a peccatis retrahemur, ad virtutes excitabimur, tentationes vincemus et protectionem divinam obtinebimus. Ideo Regius Propheta dixit: *Oculi mei semper ad Dominum, quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos* (6).

(1) Cf. § 284 Resp. ad Obi. 2.
(2) I Io. 3, 2.
(3) I Cor. 13, 12.
(4) Or. I de Theol.
(5) C. 6, Medit.

III. *Christus ut homo habuit etiam aliquam scientiam acquisitam.*

§ 328. Scientia *acquisita* dicitur illa, quae propriis naturae viribus successu temporis comparatur: haec dici solet *experimentalis*, si obtinetur per actualem sensuum operationem, cui et adiungitur cognitio intellectus super illas operationes reflectentis. Investigandum iam est, an, et qualis scientia acquisita Christo ut homini sit attribuenda.

1. Christus ut homo praeter scientiam beatificam et infusam habuit etiam scientiam acquisitam. Haec insinuatur Luc. II, 52: *Iesus proficiebat sapientia, et aetate, et gratia apud Deum, et homines;* hoc enim cum neque de divina, neque de beata, neque de infusa Christi scientia intelligi possit, quasi aliqua istarum trium secundum seipsam augmentetur; intelligendum necessario est de scientia experimento acquisita, et consequenter per hoc supponit Evangelista, talem scientiam fuisse in Christo. Ss. Patres equidem haec verba quoad scientiam Christi divinam, beatificam, et infusam de sola manifestatione successu temporis proficiente exponunt (7); sed tamen quoad scientiam experimento acquisitam verum in Christo profectum agnoscunt. *S. Ambrosius* (8) ait: « Quomodo proficiebat sapientia Dei? — doceat te ordo verborum: profectus est aetatis et profectus sapientiae: ideo aetatem praemisit, ut secundum hominem crederes dictum; aetas enim non divinitatis est, sed

(6) Ps. 24, 15.
(7) V. § 326 Resp. ad Obi. 2.
(8) L. de Incarn. cap. 7.

corporis: ergo si proficiebat aetate hominis, proficiebat secundum sapientiam humanam: sapientia autem sensu profecit, quia a sensu (i. e. ab experientia) sapientia. » *S. Augustinus* (1) inquit: « In hac forma (humana) secundum Evangelium sapientia et studio profecit. » Similia habent *S. Cyrillus Alex.* (2), *V. Beda* et *Theophilactus* (3). Et *S. Thomas* (4) scribit: « Humana scientia est, quae humano modo acquiritur, scilicet per lumen intellectus agentis. Ergo Christus secundum hanc scientiam profecit. » Nam, ait (5), « tam scientia infusa animae Christi, quam scientia beata fuit effectus agentis infinitae virtutis, qui potest simul totum operari, et ita in neutra scientia Christus profecit, sed a principio eam perfectam habuit. Sed scientia acquisita causatur ab intellectu agente, qui non simul totum operatur, sed successive, et ideo secundum hanc scientiam Christus non a principio scivit omnia, sed paullatim, et post aliquod tempus scilicet in perfecta aetate: quod patet ex hoc, quod Evangelista simul dicit eum profecisse scientia, et aetate. » — Hebr. V, 8 dicitur: *Cum esset Filius Dei, didicit ex iis quae passus est obedientiam.* Qui locus intelligitur de scientia experimentali acquisita, qua proprio experimento didicit, quam arduum esset exequi quae Deus ab eo postulabat; licet enim hanc arduitatem iam antea noverit per scientiam divinam et infusam, nondum tamen cognoscebat experientia propria, qua certe non excluditur scientia aut divina, aut beatifica, aut infusa. *S. Chrysostomus*(6), eundem locum exponens, ait: « Nunc passiones nostras non ignorat: eas non solum scit ut Deus, sed etiam ut homo per eam, qua passus est, experientiam. » *Theodoretus* in verba Pauli: *In eo, in quo passus est ipse, et tentatus, potens est et eis, qui tentantur auxiliari* (7), hoc ad nostram consolationem dici notat, quod « experientia didicerit humanae naturae imbecillitatem non ut Deus utique, sed ut homo. »

2. In Christo scientiam acquisitam fuisse, *S. Thomas* ratione theologica probat, dicens (8): « Si in aliis Deus, et natura nihil frustra faciunt, multo minus in anima Christi aliquid fuit frustra. Frustra autem est, quod non habet propriam operationem. — Propria autem operatio intellectus agentis est facere species intelligibiles actu, abstraendo eas a phantasmatibus... Sic igitur necesse est dicere, quod in Christo fuerint aliquae species intelligibiles per actionem intellectus agentis in intellectu possibili eius receptae; quod est esse in ipso scientiam acquisitam, quam quidam experimentalem nominant. » Et certe Christus ut perfectus homo oculis ad videndum, auribus ad audiendum, et reliquis sensibus usus est, per quos successive obiecta percepit, quae antea sensibus non perceperat: ita pariter Christus successu temporis famem, sitim, lassitudinem, aliosque dolores et cruciatus sensit, quos antea actu expertus non fuerat, et cum perspicacissimo intellectu praeditus esset, huius reflexio deesse non potuit, atque ideo in Christo vere fuit scientia experimentalis, seu successive acquisita. — Et, hanc scientiam dignitati Christi non repugnare, hac quoque argumentatione confirmant Theologi: Christo convenit non solum omnes habere scientias, sed et-

(1) Serm. 5 de divers.
(2) L. 10 Thesaur. c. 7. (3) In h. l. Lucae.
(4) 3, q. 12, a. 2 in eundem locum.
(5) Ibid. ad 1. (6) Hom. 5 in Ep. ad Hebr.
(7) Hebr. 2, 18. (8) 3, q. 9, a. 4.

iam eas habere omni modo connaturaliter possibili, et convenienti: ergo Christo conveniebat habere scientiam non solum modo divino per scientiam beatam; nec tantum modo angelico per infusionem, sed etiam modo humano per acquisitionem (1).

3. Scientiam acquisitam in Christo longe perfectiorem et excellentiorem quam in caeteris hominibus fuisse, graves rationes ostendunt. Homines enim communiter loquendo pluribus annis indigent, ut perfectum rationis usum consequantur. Christus autem a primo instanti conceptionis habuit usum rationis, et intellectionem humanam. Nam Christus a primo instanti conceptionis exercuit actus virtutum meritorios, quod testatur Apostolus de Verbo incarnato scribens: *Ingrediens mundum dicit*: *Hostiam, et oblationem noluisti; corpus autem aptasti mihi... tunc dixi: ecce venio... ut faciam, Deus, voluntatem tuam* (2). Hoc idem ad dignitatem Christi, hominum et Angelorum capitis pertinebat; imo et ad redemptionem nostram proderat, ut nempe toto vitae mortalis tempore mereretur. Et Christus non assumpsit eos defectus, qui ad redemptionem nostram prodesse non poterant, qualis erat carentia usus rationis. Sicuti ergo primus Adam, qui homines perdidit, in creatione usum rationis obtinuit; ita multo magis secundus Adam, qui homines redemit, et *melior Angelis effectus est*, a primo conceptionis instanti perfectum rationis usum habuit.

4. Praeterea homines, quacunque sagacitate praediti, suis viribus relicti erroribus obnoxii sunt, per sensus falli, et in iudiciis suis a veritate deflectere possunt. Christus autem etiam ut homo non potuit errare et decipi, atque eius scientia acquisita non potuit esse falsa. Id ex ipsa unione hypostatica inferendum est. Verbum enim nihil admittere potuit in natura assumpta, nisi quod esset honestum, vel ad honestatem conferret; error autem neque rationem honesti habet, neque ad honestatem confert, et ideo in natura Christi humana admitti non potuit. Dein actiones humanitatis Christi sunt vere actiones Verbi et suppositi, atque ideo etiam error humanitatis Christi adscribendus esset Verbo, seu personae divinae: sed hanc errori subiici absolute impossibile est; ergo etiam in scientiam humanam Christi error irrepere nequit. His accedit, Christum peccato originali et ignorantiae tenebris obnoxium non fuisse (§ 225), et vires integras (§ 206), sensus perfectissimos, ac intellectum perspicacissimum habuisse; ita ut etiam naturaliter omnia, quae scientiae humanae subiiciuntur multo facilius, clarius, et certius quam reliqui homines cognoverit. Nam, ait *S. Thomas* (3): « Scientia rerum acquiri potest non solum per experientiam ipsarum, sed etiam per experientiam quarumdam aliarum rerum: cum ex virtute luminis intellectus agentis possit homo procedere ad intelligendum effectus per causas, et causas per effectus, et similia per similia, et contraria per contraria. Sic... licet sensibus corporalibus Christi non fuerint subiecta omnia sensibilia; fuerunt tamen sensibus eius subiecta aliqua sensibilia, ex quibus propter excellentissimam vim rationis eius potuit in aliorum notitiam devenire per modum praedictum, sicut videndo corpora coelestia potuit comprehendere eorum virtutes et effectus, quos

(1) V. Billuart Diss. 12. a. 1.

(2) Hebr. 10, 5 etc.

(3) 3, q. 12, a. 1 ad 1 et 2.

habent in istis inferioribus, qui eius sensibus non subiacebant, et eadem ratione ex quibuscunque aliis in aliorum notitiam devenire potuit » (1).

5. Homines aliorum instructione indigent, ut in scientiis proficiant, atque plurima aliorum auctoritati credentes addiscunt. Sed, ait *S. Thomas* (2): « Cum duplex sit modus acquirendi scientiam, scilicet inveniendo, per propriam experientiam et rationis reflexionem, et addiscendo, per aliorum institutionem; modus, qui est per inventionem est praecipuus; modus autem, qui est per disciplinam est secundarius. Unde dicitur (3): « Ille quidem est optimus, qui omnia per seipsum intelligit; bonus autem rursus est ille qui bene dicenti obedit. » Et ideo Christo magis competebat habere scientiam acquisitam per inventionem, quam per disciplinam, praesertim cum ipse daretur a Deo omnibus in doctorem secundum illud: *Laetamini in Domino Deo vestro, quia dedit vobis doctorem iustitiae* » (4). Hoc idem Angelicus probat q. 12, art. 3, ubi inter alia haec habet: « Dicitur Is. LV, 4: *Ecce testem populis dedi eum, ducem, ac praeceptorem gentibus.* Praeceptoris autem non est doceri, sed docere. Ergo Christus non accepit aliquam scientiam per doctrinam alicuius hominis. » Neque his obstat, quod de Christo legitur: ***Invenerunt illum in templo sedentem in medio doctorum audientem illos, et interrogantem eos*** (5). Nam, ut ait *Origenes* (6): « Dominus interrogabat, non ut aliquid addisceret, sed ut interrogans erudiret. Ex uno quippe doctrinae fonte manat et interrogare et respondere sapienter. » Unde et in Evangelio sequitur, quod *stupebant omnes, qui eum audiebant, super prudentia, et responsis eius* (7). — *S. Thomas* ulterius progreditur, et ostendit, Christum etiam ab Angelis nihil didicisse, quod (8) ita probat: « Sicut anima humana media est inter spirituales substantias, et res corporales; ita duobus modis nata est perfici: uno quidem modo per scientiam acceptam ex rebus sensibilibus; alio modo per scientiam inditam, sive impressam ex illuminatione spiritualium substantiarum. Utroque autem modo anima Christi fuit perfecta: ex sensibilibus quidem secundum scientiam experimentalem, ad quam quidem non requiritur lumen angelicum, sed sufficit lumen intellectus agentis: ex impressione vero superiori secundum scientiam infusam, quam est immediate adeptus a Deo. Sicuti enim supra communem modum creaturae anima illa unita est Verbo in unitate personae; ita supra communem modum hominum immediate ab ipso Dei Verbo repleta est scientia, et gratia, non autem mediantibus Angelis, qui etiam ex influentia Verbi rerum scientiam in sui principio acceperunt, sicut (9) *Augustinus* dicit. » Legitur quidem quod apparuit Christo *Angelus de coelo confortans eum* (10). Sed Angelus iste non instruebat Christum, nec ei robur adiiciebat, sed potius ei ministrabat, eiusque fortitudinem celebrabat. Ita hunc locum exponit *S. Epiphanius* (11) dicens: « Confortent ipsum omnes Angeli eius, non ut fortitudinem illi, ac robur adiiciant; neque enim illorum confirmatione opus habebat; sed confortent ipsum, hoc est, reddant ei vim suam ac fortitudinem acceptam

(1) Cf. Antoine de Incar. c. 6, a. 1, § 1 et 4.
(2) 3, q. 9, a. 4 ad 1.
(3) In 1 Ethic. c. 4.
(4) Ioël. 2, 23.
(5) Luc. 2, 46.
(6) Hom. 18 et 19 in Luc.
(7) Luc. 2, 47.
(8) Ibid. art. 4.
(9) L. 2 de Gen. ad litt. c. 8.
(10) Luc. 22, 43.
(11) Haer. 69, n. 60.

illi referant. Nam et nos infirmi et imbecilles Deo saepe numero benedicimus, saepe illi robur tribuimus: non quod benedictione nostra indigeat, sed ut expressam illa benedictione potestatem inesse in illo confiteamur. Hinc singillatim ita praedicamus: Tua est virtus, tua potentia, tua fortitudo etc. Num igitur Deo fortitudinem tribuimus, cum ita dicimus? etc.» *S. Thomas* cum *V. Beda* dicit (1): « quod illa confortatio Angeli non fuit per modum instructionis, sed ad demonstrandam proprietatem naturae humanae.» Quoniam enim Angeli hominibus in magnis tribulationibus subvenire solent, voluit Christus, ut etiam sibi, maxima tristitia affecto, Angelus appareret, quamvis hoc non indigeret, nec instructionem aut fortitudinem ab eo reciperet.

Nota. Scientiam Christi acquisitam imitantur, qui sacris studiis operam dant, divinorumque verborum et factorum meditationi non perfunctorie, sed sedulo, sed quotidie, sed assidue incumbunt. Haec Christi imitatio nunquam satis iis commendari potest, qui ad curam animarum vocati sunt. Quantum enim isti Ecclesiae prosunt, si theologicis scientiis bene instructi sint; tantum et sibi et aliis obsunt, sacratiores disciplinas negligentes. Cuilibet Clerico ideo incessanter acclamandum est, quod Paulus dixit: *Attende tibi, et doctrinae, insta in illis: hoc enim faciens, et teipsum salvum facies, et eos qui te audiunt* (2). Nunquam te satis eruditum putes, sed semper in doctrina et pietate proficere conare. Tamdiu discendum est, quamdiu nescias, id est quamdiu vivas. Non quantum scias, sed quantum ignoras, considera. Doctissimus *S. Gregorius Naz.* dicere (3) non erubuit: « Optabile est mihi et praeclarum, usque ad ultimam ediscere senectutem, quoniam nulla aetas ad perdiscendum sufficere potest. » Nunquam ergo et nobis a studiis cessandum, sed continuo adlaborandum est, ut ad exemplum Salvatoris sicut aetate, ita sapientia, et gratia coram Deo et hominibus proficiamus.

ARTICULUS II.

De sanctitate Christi ut hominis considerati.

§ 329. Christus, ut secunda Trinitatis persona, et verus Deus, ex natura sua Sanctus, imo ipsa Sanctitas est (§ 44). Christus autem est etiam verus homo: ast humana ipsius natura hypostatice unita est Verbo, in quo subsistit, et a quo sustentatur et regitur. Quamvis enim in Christo duae sint naturae, una tamen est persona, eaque divina; et licet duae sint operationes in Christo, divinae et humanae, unus tamen est operans, nempe Christus persona divina, et infinite sancta (§ 309). Ergo humanitas Christi sanctificatur per infinitam sanctitatem Verbi, cum quo hypostatice unitur, et cui omnes operationes sunt adscribendae: et ex hac ratione omnes operationes, etiam in natura humana peractae, sicut divinae, ita infinite sanctae dicendae sunt. Recte idcirco Theologi dicunt, quod per unionem hypostaticam, seu per gratiam unionis humanitas Christi sanctificata sit *sanctitate substantiali*, imo divina, et infinita per participationem: quod etiam solide probari potest.

1. *In S. Scriptura* Christus, ut Verbum incarnatum, seu ut Filius Dei, qui naturam humanam assumpsit per excellentiam Sanctus, vel

(1) L. c. ad 1. (2) 1 Tim. 4, 16.

(3) In Apolog.

Sanctificatus dicitur. In celebri vaticinio Danielis IX, 24 venturus Messias nominatur *Sanctus Sanctorum*, imo in textu hebr. *Sanctitas Sanctitatum*. — Angelus annuncians Mariae Christi conceptionem dicit: *Quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei* (1); Christus ergo, qui ut homo ex Maria natus est, iam in ortu suo Sanctus appellatur, ex quo patet, sanctitatem Christo communicatam fuisse a primo instanti conceptionis. Christus ipse dicit: *Quem Pater sanctificavit, et misit in mundum, vos dicitis: quia blasphemas, quia dixi: Filius Dei sum* (2); ubi Christus significat, se ut hominem a Patre sanctificatum esse propter unionem sui cum Verbo, ut *S. Hilarius, S. Athanasius, S. Chrysostomus* et alii Patres exponunt. Et vero Christus ibi probare vult, se esse Filium Dei naturalem, quia sanctificatus, et missus fuit a Patre, ac proinde loquitur de sanctitate substantiali sibi per unionem hypostaticam communicata. Daemonium veritatis testimonium ferre compulsus exclamat: *Scio te, quis sis: Sanctus Dei* (3). S. Petrus Iudaeos, qui Christum interemerunt, increpat his verbis: *Vos Sanctum, et Iustum negastis* (4) etc. S. Paulus de Christo ait: *Talis decebat, ut nobis esset Pontifex sanctus, innocens .... excelsior coelis factus* (5); quibus verbis Apostolus docet, talem solummodo Pontificem nos redimere potuisse, qui Deus simul et homo, et mediante unione hypostatica substantialiter Sanctus erat.

2. *Ss. Patres* Christi ut hominis sanctitatem a gratia unionis, seu a divinitate repetunt, quacum natura humana hypostatice unita fuit, atque ideo Christi hominis sanctitatem *naturalem et substantialem* vocant, ac naturam humanam *deificatam, a Verbo unctam, a deitate sanctificatam* etc. appellant. Sic *Dionysius Alex.* (6) scribit: « In eo ostendebatur Christi a Ioanne discrimen ex summa munditia et incomparabili iustitia: quia in Ioanne quidem erat opus et labor iustitiae, in Iesu vero natura. » Et iterum: « Naturalis iustitia existit in Christo. » *S. Basilius* (7) ait: « Caeteri homines labore, exercitatione et attentione animi hoc consequuntur, ut ad honestatem bene sint affecti, et a malo aversi. Tibi vero (Christe) naturalis est cognatio cum bono, et alienatio a malo. » *S. Gregorius Naz.* in fine Orat. 10 (8) dicit: « Deum Patrem unxisse Christum oleo exultationis prae consortibus suis cum humanitatem divinitate unxit, ut ambo unum faceret. » Et Or. 30 (9) inquit: « Quid maius et honorificientius hominis humilitati contingere queat, quam Deo copulari, atque ex illa mixtione Deum effici, tantumque ab Oriente ex alto visitari, ut illud etiam *Sanctum*, quod gignebatur, Altissimi Filius vocaretur? » - et (10) varia Christi nomina explicans ait: « Christus dicitur propter divinitatem. Haec enim unctio est humanitatis, non operatione, ut in caeteris Christis, sed totius ungentis praesentia sanctificans: cuius hic effectus est, ut quod ungit homo nuncupetur, et quod ungitur Deus fiat. » *S. Augustinus* (11) de his verbis agens: *Et pro eis ego sanctifico meipsum, ut sint et ipsi sanctificati* (12), docet in Verbo sanctificatum esse assumptum Filium hominis per hypostaticam unionem; ait enim: « In quo (Verbo)

(1) Luc. 1, 35. (2) Io. 10, 36.
(3) Luc. 4, 34. (4) Act. 3, 14.
(5) Hebr. 7, 26.
(6) In Epist. synod. ad Paulum Samos.

(7) Hom. in Ps. 44. (8) Al. 5.
(9) (Al. 36) n. 3. (10) N. 21.
(11) Tr. 109, in Ioan. in fine.
(12) Io. 12.

et ipse Filius hominis sanctificatus est ab initio creationis suae, quando Verbum factum est caro: quia una persona facta est Verbum et homo. Tunc ergo sanctificavit se in se, hoc est hominem se in Verbo se, quia unus est Christus Verbum et homo, sanctificans hominem in Verbo. » Idem (1) in illa verba: *Unxit eum Deus Spiritu sancto* (2), ita disserit: « Non utique oleo visibili, sed dono gratiae - nec sane tunc unctus est Christus Spiritu sancto, quando super eum baptizatum velut columba descendit. Tunc enim corpus suum, id est Ecclesiam suam praefigurare dignatus est, in qua praecipue baptizati accipiunt Spiritum sanctum. Sed ista mystica et invisibili unctione tunc intelligendus est unctus, quando Verbum Dei caro factum est, id est quando humana natura sine ullis praecedentibus bonorum operum meritis Dei Verbo est in utero Virginis copulata, ita ut cum illo fieret una persona. » S. *Cyrillus Alex.* (3) dicit: « Sanctum est quodcumque cernitur a mundi sordibus immune, quod quidem est in Christo naturaliter: adscititium vero et adventitium in sanctis discipulis, sanctificatione nimirum per gratiam: » paulo ante dixerat: « Naturalis est in Christo... puritas: Deus enim est verus, qui peccato obnoxius esse nequit, cum virtutis sit fons, et eius quae sanctificatione constat sanctitatis. » *S. Io. Damascenus* (4) inquit: « Christi porro vocabulum personae esse dicimus, ut quod non unimode dicatur, sed duplicem naturam significet. Ipse etenim seipsum unxit, corpus videlicet divinitate sua ungens ut Deus, unctus autem ut homo, quandoquidem ipse et hoc et illud est. Unctio porro humanitatis est divinitas. » Concilium *generale VI*, Actione 18, in definitione fidei haec habet: *Quemadmodum enim sanctissima atque immaculata animata eius caro deificata non est peremta... ita et humana voluntas deificata non est peremta.* Ergo humanitas Christi est deificata, et quidem modo singulari et ipsi proprio, quatenus scilicet ipsa natura divina mediante personalitate Verbi cui identificatur, seipsam communicat humanitati: in hoc sensu humanitas Christi deificatur, id est per divinitatem sanctificatur; nam deificari est formaliter sanctificari ita ut operationes Christi ut hominis sint operationes divinae, et sanctitas Christi ut hominis sit sanctitas divina.

3. *Ratione theologica* ita sanctitas Christi substantialis probari solet: Sanctificari substantialiter est habere esse divinum sibi substantialiter unitum: atqui Christi humanitas per unionem hypostaticam habet esse divinum sibi substantialiter unitum, quia Verbum divinum seipsum formaliter ac substantialiter communicavit humanitati suae hoc ipso, quod ei personaliter unitum est: ergo humanitas Christi per gratiam unionis hypostaticae substantialiter fuit sanctificata. Alii brevius ita argumentantur: In Christo humanitas hypostatice coniuncta erat divinitati, ob quam unionem Christus est vere Filius Dei naturalis. Ast Filius Dei naturalis nonne sanctus est per essentiam (5)?

Nota 1. Ex tradita doctrina magna difficultas oriri videtur. Nam si dicitur, propter unionem hypostaticam humanitati a Verbo communicatam esse sanctitatem substantialem, divinam et infinitam; eodem modo admittendum erit, eidem humanitati communicatam fuisse immensitatem,

(1) L. 15, de Trin. c. 26. (2) Act. 10, 38.
(3) L. 11, in Ioan. c. 9.
(4) L. 3, de fide c. 3.
(5) V. Mich. Marcell. l. 23, c. 9 concl. 1.

aeternitatem, omnipotentiam etc., quia omnia attributa divina sunt ipsa simplicissima essentia Dei, et ideo unum attributum sine altero communicari non potest. — Ad hanc difficultatem tollendam Theologi cum *Tournely, Th. ex Charm.* et aliis negant consequentiam: nam, aiunt, disparitas est, quod humanitas sit capax recipiendae sanctitatis substantialis, quae nihil aliud est, quam sui unio hypostatica cum Verbo; e contra immensitatis et aeternitatis recipiendae est incapax: cum enim humanitas illa sit finita et limitata, tum in entitate, tum in duratione, habet ex natura sua repugnantiam, ut sit infinita, immensa et aeterna. — Sed in hac responsione solvitur quidem obiectio ex parte humanitatis, quae sanctitatis, non autem immensitatis et aeternitatis capax dicitur, sed non tollitur difficultas ex parte divinorum attributorum, quorum unum sine altero non potest communicari. Aliter ergo respondendum esse videtur. Et certe difficultas optime tollitur, si doctrina catholica rite perpendatur. Haec enim docet, etiam post unionem duas naturas in Christo impermixtas et inconfusas permansisse: ergo natura divina ex omni parte infinita, natura humana ex omni parte finita mansit. Idcirco etiam substantialis, divina et infinita sanctitas humanitati Christi non in abstracto tribuitur, sed in concreto, nimirum ratione Verbi, cui hypostatice unita est, quod etiam ex allatis argumentis elucet. Operationes ergo Christi, etiam quae fiebant in natura humana, erant divinae, et infinite sanctae, sed non ratione humanitatis, in qua perficiebantur, sed ratione personae divinae, quae per naturam humanam operabatur. Sanctitas ergo, quam Theologi *substantialem* vocant, et quae certe divina et infinita est, est ipsa sanctitas Verbi incarnati, Dei hominis seu personae divinae, in utraque natura operantis. *S. Thomas* sanctitatem Christi ut hominis considerati accurate distinguit a sanctitate eiusdem substantiali, divina et infinita: nam (1) postquam dixit hominem per gratiam habitualem coniungi Deo secundum affectum, et ideo fieri ipsi gratum, addit: « Alia vero est coniunctio hominis ad Deum, non solum per affectum aut inhabitationem, sed etiam per unitatem hypostasis.... Et haec.... est propria Iesu Christi.... et gratissimum Deo facit, ita quod de ipso singulariter dicatur: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* » Hinc angelicus Doctor in 3, quaestione septima, quam inscribit, *De gratia Christi, prout est quidam singularis homo*, non agit de gratia unionis nec de sanctitate Christi substantiali, sed alias quaestiones pertractat, quae proprie ad naturam Christi humanam, seu ad sanctitatem Christi ut hominis considerati pertinent. De his quaestionibus in praesenti articulo quaedam disserenda sunt.

Nota 2. Sanctitas humana per gratiam divinam obtinetur, quae efficit, ut homo peccatum fugiat, et virtutes exerceat. Quaeri ergo potest, an anima Christi humana gratia divina praedita fuerit? - an a bono deficere, seu peccare potuerit? an et quas virtutes exercuerit? - Ut his quaestionibus satisfiat agendum est de Christi ut hominis considerati 1) *gratia*, 2) *impeccabilitate*, et 3) *virtutibus*.

De gratia Christi ut hominis considerati.

§ 330. Ad sanctitatem hominis maxime requiritur *gratia habitualis, seu sanctificans*, quae est donum Dei homini inhaerens, eumque iustum,

(1) Opusc. 2. cap. 214.

sanctum, Dei filium et aeternae gloriae haeredem constituens. Quidam negarunt, in Christo adfuisse gratiam habitualem, quam existimarunt omnino superfluam illi, qui per gratiam unionis excellentissimo modo sanctificatus erat. Quomodo autem non obstante unione hypostatica, in natura Christi humana gratia habitualis esse potuit et debuit, explicat *S. Thomas.* (1) dicens: « Christus est verus Deus secundum personam et naturam divinam. Sed quia cum unitate personae remanet distinctio naturarum, - anima Christi non est per suam essentiam divina. Unde oportet, quod fiat divina per participationem, quae est secundum gratiam. » Et ibid. (2) ait: « Similiter etiam in quantum (Christus) est Verbum Dei, habuit facultatem omnia bene operandi operatione divina. Sed quia praeter operationem divinam oportet poni in eo operationem humanam, oportuit, in eo esse habitualem gratiam, per quam huiusmodi operatio in eo esset perfecta. » Nam addit (3): « Humanitas Christi est instrumentum divinitatis, non quidem sicut instrumentum inanimatum, quod nullo modo agit, sed solum agitur, sed tamquam instrumentum anima rationali animatum, quod ita agitur quod etiam agit. Et ideo ad convenientiam actionis oportuit eum habere gratiam habitualem. » Cum *S. Thoma* communi consensu Theologi docent, Christum a primo instanti conceptionis gratiam habitualem, imo plenitudinem gratiae habuisse. Haec doctrina *ex S. Scriptura, ex Ss. Patribus*, et *ex rationibus theologicis* probari potest.

1. *In S. Scriptura* Is. XI, 2 de Messia praedictum fuit: *Requiescet super eum Spiritus Domini*: at Spiritus sanctus dicitur habitare in hominibus per gratiam habitualem (4); ergo per eandem habitavit in Christo, et quidem a primo ortu, ut innuitur v. 1; plenitudo autem gratiae indicatur per septem, quae indicantur Spiritus sancti dona. Is. LXI, 1 Messias dicit: *Spiritus Domini super me, eo quod unxerit Dominus me*, quem locum Christus de se explicat (5); Per hanc autem Spiritus sancti unctionem Ss. Patres intelligunt plenitudinem gratiae animae Christi concessam (6). Io. I, 14 legitur: *Vidimus gloriam eius, gloriam quasi Unigeniti a Patre, plenum gratiae, et veritatis*: expressis ergo verbis Christus *plenus gratia* dicitur, et haec plenitudo ex eo petitur, quia est Unigenitus Patris: talis autem fuit a primo instanti conceptionis. Apostoli ad Deum orantes Christum nominant *Sanctum puerum tuum Iesum, quem unxisti* (7). Petrus praedicat *Iesum a Nazareth, quomodo unxit eum Deus Spiritu sancto, et virtute* (8). Per unctionem vero gratiam habitualem intelligi, patet ex I Io. II, 20, ubi ad Christianos in fide et charitate permanentes dicitur: *Vos unctionem habetis a Sancto.* Paulus scribit: *In quo* (Christo) *sunt omnes thesauri sapientiae* (9); ad sapientiam vero, quae ad Deum ut ultimum finem tendit, et cum eo unitur, gratia habitualis requiritur: huius ergo thesauri omnes Christo adscribuntur: et idem Apostolus ait: *in ipso* (Christo) *inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter*(10); id est, sicut Christus est essentialiter Deus ita in ipso inhabitat plenitudo gratiarum divinarum, quas ut homo possidet, et ut caput in membra sua diffundit, unde v. 10 ait: *Et*

(1) 3, q. 7, a. 1, ad 1. (2) Ad 2.
(3) Ibid. ad 3.
(4) 1 Cor. 3, 16; 2 Tim. 1, 14.
(5) Luc. 4, 18.
(6) V. Petav. de Inc. l. 11, c. 8
(7) Act. 4, 27. (8) Act. 10, 38.
(9) Col. 2, 3.
(10) Ibid. v. 9.

estis repleti in illo, qui est caput etc.

2. *Ss. Patres* gratiam habitualem, imo plenitudinem gratiae Christo ut homini adscribunt. *S. Athanasius* (1) in illa verba: *Et pro eis sanctifico meipsum* (2), ait: « Quinam fit hoc? - quomodo istud dicit: Ego, qui Patris sum Verbum, ipse mihi homini facto Spiritum tribuo, et meipsum factum hominem in illo sanctifico. » *S. Ambrosius* (3) inquit: « Ita etiam de Spiritu sancto Pater se dicit effundere super omnem carnem. Non enim totum effundit, sed quod effudit, omnibus abundavit. Supra nos ergo effusum est de Spiritu. At vero super Dominum Iesum cum in forma esset hominis manebat Spiritus, sicut scriptum est: *Super quem videris Spiritum descendentem de coelo, et manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto*. Circa nos ex afluenti commodo liberalitas largientis est, in illo totius manet in aeternum Spiritus plenitudo. » *S. Crysostomus* (4) in illa verba: *Diffusa est gratia in labiis tuis* ita disserit: « Gratiam eam intelligit, quae in carnem venit: *Super quem*, inquit, *videris Spiritum descendentem sicut columbam*, et *manentem super eum* etc. Omnis enim gratia effusa est in templum illud. Non enim in mensura dat illi Spiritum. Quippe nos de plenitudine eius accepimus: at illud templum totam gratiam accepit. » Subiicit Isaiae locum in quo dicitur, requievisse super illum Spiritum sapientiae etc. et pergit: « Verum illi quidem integra est, totaque gratia: in hominibus vero pusillum aliquid, et tanquam stilla gratiae illius. Propterea non dixit: Do Spiritum meum, sed *Effundam de Spiritu meo super omnem carnem* (5). — « *S. Augustinus* (6) in illa verba: *Non enim ad mensuram dat Deus Spiritum*, subiungit: « Christus qui dat, non ad mensuram accipit. » Et lib. 15. de Trin. (7) scribit: « Dominus ipse Iesus non solum Spiritum sanctum dedit ut Deus, sed etiam accepit ut homo: et propterea est plenus gratiae, quia unxit eum Deus Spiritu sancto, non utique oleo visibili, sed dono gratiae, quod visibili significatur unguento, quo baptizatos ungit Ecclesia; » et statim subiungit, hanc unctionem esse peractam, et plenitudinem gratiae incepisse, quando Verbum caro factum est, nempe in ipsa Christi conceptione. *S. Cyrillus Alex.* (8) in verba Christi, *Sanctifico meipsum*, inquit: « Natura cum sit Sanctus tanquam Deus, sanctificabatur nobiscum tanquam homo, templum proprium inungens Spiritu sancto. » Et (9) in eadem verba scribit: « Sanctificatur propter nos in Spiritu sancto non eum sanctificante altero quopiam, sed ipsamet sanctificationem propriae carnis operante. Recipit enim Spiritum suum; et accipit quidem quatenus est homo; sibi vero dat tanquam Deus. » *Theodoretus* locum Is. XI, 2 de Christo exponens, ait: « In ipso babitavit tota plenitudo divinitatis corporaliter, et secundum humanitatem omnia Spiritus charismata. » *S. Fulgentius* (10) de Christo dicit: « In forma Dei manens Spiritum dat, formam servi accipiens, Spiritum accipit; sed quia ipse ad mensuram dat, ideo non ad mensuram accipit. Ad mensuram quippe dat multis filiis, sed non ad mensuram accipit unicus Filius, quia sic est verus homo, ut sit verus Deus... Illi homini singulariter non ad mensuram,

(1) L. 2. c. Arian. (2) Io. 17.
(3) L. 1 de Spiritu S. c. 7.
(4) Hom. in Ps. 44. (5) Ioël 2, 8.
(6) Tract. 14, in Io. (7) C. 26.
(8) Dial. 6. de Trinit. (9) L. 11, in Ioan
(10) In Resp. ad quaest. 3, Ferrandi.

sed omnem plenitudinem inesse dicimus. »

3. *Rationes theologicas* affert *S. Thomas* (1) dicens: « Necesse est in Christo ponere gratiam habitualem propter tria. Primo quidem, propter unionem animae illius ad Verbum Dei. Quanto enim aliquod receptivum est propinquius causae influenti, tanto magis participat de influentia ipsius. Influxus autem gratiae est a Deo secundum illud: *Gratiam et gloriam dabit Dominus* (2). Et ideo maxime fuit conveniens, ut anima illa reciperet influxum divinae gratiae. Secundo, propter nobilitatem illius animae, cuius operationes oportebat propinquissime attingere ad Deum per cognitionem et amorem: ad quod necesse est elevari rationalem creaturam per gratiam. Tertio, propter habitudinem ipsius Christi ad genus humanum. Christus enim in quantum homo est *mediator Dei et hominum*, ut dicitur I Tim. II, et ideo oportebat, quod haberet gratiam etiam in alios redundantem secundum illud: *De plenitudine eius omnes accepimus, et gratiam pro gratia* » (3).

Nota 1. Ex tradita doctrina sequentia corollaria recte deducuntur. — *a*) Si in Christo fuit plenitudo gratiae, habuit ergo ipse etiam *gratiam actualem*, non quidem excitantem, sed cooperantem. Gratia quippe excitans dicitur, quae hominem quasi sopitum excitat ad bonum operandum: at tali gratia non indiguit Christus, ad optima semper vigil et erectus, nullaque difficultate, obice nullo retardatus. Gratia cooperans est ipsamet Dei nobiscum operantis actio seu concursus, qui ad quamcumque creatam actionem semper necessarius est ob essentialem, et necessariam dependentiam creaturae a Creatore: hinc natura humana Christi, non obstante gratia unionis et habituali, egebat insuper gratiis actualibus adiuvantibus, quibus homines egent ad actus supernaturales eliciendos. Unde *S. Augustinus* (4) scribit: « Sicut in capite sunt omnes sensus, ita et in Christo sunt omnes gratiae. » — *b*) In Christo fuerunt *omnia dona Spiritus sancti*. Nam expresse legitur: *Requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientiae, et intellectus, Spiritus consilii, et fortitudinis, Spiritus scientiae, et pietatis, et replebit eum Spiritus timoris Domini* (5). Neque obstat dictum Apostoli: *Perfecta charitas foras mittit timorem* (6); hoc enim de timore servili ex metu poenarum concepto intelligendum est: sed, ait *S. Thomas* (7): « In Christo fuit timor Dei non quidem secundum quod respicit malum separationis a Deo per culpam, neque etiam secundum quod respicit malum punitionis pro culpa, sed secundum quod respicit ipsam divinam eminentiam, prout scilicet anima Christi quodam affectu reverentiae movebatur in Deum a Spiritu sancto acta. Unde dicitur, quod in omnibus *exauditus est pro sua reverentia* (8). Hunc enim affectum reverentiae ad Deum, Christus secundum quod homo, prae caeteris habuit pleniorem. Et ideo ei attribuit Scriptura plenitudinem timoris Domini. » — Etiam in S. Scriptura N. T. Christo dona Spiritus sancti attribuuntur. Nam, ait *S. Thomas* (9): « Dona sunt proprie perfectiones quaedam potentiarum animae secundum quod sunt natae moveri a Spiritu sancto. — Manifestum

(1) 3, q. 7 in O. (2) Ps. 83, 12. (3) Io. 1, 16. (4) Epist. 187 (al. 57) ad Dardanum.

(5) Is. 11, 2. (6) 1 Io. 4, 18. (7) 3, q. 7, a. 6. (8) Hebr. 5, 7. (9) Ib. a. 5.

est autem, quod anima Christi perfectissime a Spiritu sancto movebatur secundum illud: *Iesus autem plenus Spiritu sancto regressus est a Iordane, et agebatur a Spiritu in desertum* (1). Unde manifestum est, quod in Christo fuerunt excellentissime dona. » — c) *Gratiae gratis datae* dicuntur illae, quae ad utilitatem et salutem aliorum conferuntur. Istae hominibus, ad aliorum instructionem, et aedificationem destinatis ex parte concedi solent; nam legitur: *Unicuique datur manifestatio Spiritus ad utilitatem. Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiae; alii autem sermo scientiae secundum eundem Spiritum; alteri fides in eodem Spiritu; alii gratia sanitatum in uno Spiritu; alii operatio virtutum; alii prophetia; alii discretio spirituum; alii genera linguarum; alii interpretatio sermonum* (2). Istae autem omnes gratiae gratis datae in Christo fuerunt. Nam, ait *S. Thomas* (3): « Spiritualis doctrinae et fidei primus et principalis doctor est Christus secundum Hebr. II, 3. Unde manifestum est, quod in Christo excellentissime fuerunt omnes gratiae gratis datae sicut in primo et principali fidei doctore. » Et iam *S. Augustinus* (4) inquit: « Mensura divisio quaedam donorum est. Alii enim datur per Spiritum sermo sapientiae; alii sermo scientiae. Sed Christus, qui dat, non ad mensuram accepit. » Ideo *S. Gregorius M.* (5) scribit: « Quantalibet Sancti claritate fulgeant, aliud est, homines sapientes esse in Deo, atque aliud esse hominem sapientiam Dei: Quam profecto sapientiam ille veraciter agnoscit, qui mediatori Dei et hominum aliquem comparare Sanctorum non praesumit. » Et sane; si recte perpendantur, quae de scientia Christi (art. praec.) et de eius miraculis (Th. gen., § 127 et seq.), ac vaticiniis (ib., § 136 et seq.) dicta sunt, et in sequenti Sectione de muneribus Christi dicenda erunt; facile patebit, Christum excellentissimo, et incomparabili modo Spiritus sancti charismatibus praeditum fuisse, quamvis ea tantum iuxta infinitae sapientiae consilia manifestaverit.

Nota 2. Quaestio mota est, an haec plenitudo gratiae, quae ponitur in Christo, significet gratiam infinitam? — *S. Thomas* negative respondet (6), dicens: « Omne creatum est finitum secundum illud: *Omnia in numero, et pondere, et mensura disposuisti* (7); ergo gratia Christi non est infinita. » Ad maiorem autem quaestionis dilucidationem ita disserit: « In Christo potest duplex gratia considerari. Una quidem est gratia unionis, quae - est ipsum uniri personaliter Filio Dei, quod est gratis concessum humanae naturae, et hanc gratiam constat esso infinitam secundum quod ipsa persona Verbi est infinita. Alia vero gratia habitualis, quae quidem potest dupliciter considerari. Uno modo secundum quod est quoddam ens; et sic necesse est, quod sit ens finitum: est enim in anima Christi sicut in subiecto; anima autem Christi est creatura quaedam habens capacitatem finitam: unde esse gratiae, cum non excedat suum subiectum, non potest esse infinitum. Alio modo potest considerari secundum propriam rationem gratiae (idest quatenus ad sanctificationem ordinatur): et sic gratia Christi potest dici infinita, eo quod non limitatur, quia scilicet habet, quidquid potest pertinere ad ratio-

(1) Luc. 4, 1. (2) 1 Cor. 12, 7 etc. (3) Ib. a. 7. (4) Tract. 14 in Ioan. (5) L. 18 Mor. c. 27 (al. 13). (6) Ibid. art. 11. (7) Sap. 11, 21.

nem gratiae, et non datur ei secundum certam aliquam mensuram id, quod ad rationem gratiae pertinet; eoquod secundum propositum Dei, cuius est gratiam mensurare, gratia confertur animae Christi sicut cuidam universali principio gratificationis in humana natura, secundum illud: *Gratificavit nos in dilecto Filio suo* (1): sicut si dicamus, lucem solis esse infinitam, non quidem secundum suum esse, sed secundum rationem lucis, quia habet quidquid ad rationem lucis pertinere potest. » Quamvis autem gratia animae Christi non fuerit infinita, ut mox explicatum est, docet tamen *S. Thomas* (2), eam non potuisse augeri, neque ex parte ipsius gratiae, neque ex parte subiecti eandem recipientis. Non ex parte ipsius gratiae; cum enim finis gratiae sit unio creaturae rationalis ad Deum, non possit autem esse, aut intelligi maior unio creaturae rationalis ad Deum, quam quae est in persona; ideo gratia Christi pertingit ad summam mensuram gratiae. Neque augeri potest ex parte subiecti, quia Christus secundum quod homo a primo instanti suae conceptionis fuit verus et plenus comprehensor; unde non potuit in eo esse gratiae augmentum, sicut nec in aliis beatis, quorum gratia augeri non potest, quia sunt in termino. — Legitur quidem quod *puer Iesus proficiebat... gratia apud Deum, et homines* (3). Sed ait *S. Thomas* (4): «In sapientia et gratia aliquis potest proficere dupliciter. Uno modo secundum ipsos habitus sapientiae, et gratiae augmentatos: et sic Christus in eis non proficiebat. Alio modo secundum effectus, in quantum scilicet aliquis sapientiora et virtuosiora opera facit: et sic Christus proficiebat sapientia et gratia, sicut et aetate; quia, secundum processum aetatis, perfectiora opera faciebat, ut se verum hominem demonstraret et in his quae sunt ad Deum, et in his quae sunt ad homines. »

II. *De impeccabilitate Christi.*

§ 331. Iesum Christum, quamvis naturam humanam susceperit, a peccato tamen originali penitus immunem fuisse, iam § 225 probatum est. Ast tum S. Scripturae, tum Ss. Patrum testimonia ibi citata generatim omne peccatum a Christo removent: iisdem ergo etiam probatur, Christum etiam ab omni peccato actuali omnino alienum fuisse. Ideo Christus infensissimos sibi adversarios fidenter provocare potuit, dicendo: *Quis ex vobis arguet me de peccato* (5)? — Ideo discipulis suis dixit: *Venit princeps mundi huius, et in me non habet quidquam* (6); id est, in me non est peccatum; tanto enim plus, vel minus in aliquo diabolus habet quidquam, quanto plus, vel minus aliquis est peccator. Ideo coram Iudaeis publice contestatus est: *Ego quae placita sunt ei* (Patri) *facio semper* (7). — Ideo denique Christus per excellentiam: *Sanctus Sanctorum* vel *Sanctitas sanctitatum* (8), *Sanctum* (9), *Sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus* (10), nuncupatur. Divina ergo Revelatio docet, Christum sicuti a labe originali, ita etiam ab omni vel levissimo peccato actuali penitus immunem fuisse. Imo eadem Revelatio nos credere iubet, Christum ut hominem non solum numquam peccasse, sed ne potuisse quidem peccare, atque iam, dum vitam terrestrem agebat, impeccabilem fuisse. Veritas haec catholica, quae iam

(1) Ephes. 2, 6. (2) Art. 12. (3) Luc. 2, 52. (4) L. c. ad 3.

(5) Io. 8, 46. (6) Io. 14, 30. (7) Io. 8, 29. (8) Dan. 9. (9) Luc. 2, 35. (10) Hebr. 7, 26.

ex doctrina S. Scripturae recte infertur, *ex constanti Ecclesiae traditione*, *et ex rationibus theologicis* confirmatur.

1. *Ss. Patres* Christum ut hominem non solum ab omni peccato actuali immunem, sed etiam a potestate peccandi alienum profitentur. Hanc impeccantiam Christi secundum humanitatem ex ipsa unione hypostatica repetunt; *Tertullianus* (1) ait: « Solus homo sine peccato Christus, quia et Deus Christus. » *S. Iustinus M.* (2) Christum nominat iustissimum, solum immaculatum, et a peccato immunem. *S. Hippolytus M.* (3) inquit: « Arca ex lignis, quae putrescere non poterant, erat ipse Salvator... Nam, qui peccavit, confitetur, et dicit: *Putruerunt, et corruptae sunt cicatrices meae a facie insipientiae meae:* Dominus autem a peccato alienus erat. » *Origenes* (4) dicit: « Tota anima Christi totum (Verbum) recipiens, atque in eius lucem splendoremque cedens, facta est cum ipso principaliter unus spiritus. » — Quod illustrat duplici comparatione, ferri candentis, quod frigus capere, quamdiu candens est, non potest. « Hoc modo, inquit, illa anima (Christi), quae quasi ferrum in igne sic semper in Verbo, semper in Deo posita est, omne quod agit, quod sentit, quod intelligit, Deus est; et ideo nec convertibilis et mutabilis dici potest. » Altera similitudo est vasis, quod suave continens unguentum nihil foetidum redolere potest. — « Sicut, ait, vas ipsum, quod substantiam continet, et unguentum, nullo genere potest aliquid recipere foetoris..... ita Christus velut vas ipsum, in quo erat unguenti substantia, impossibile fuit, ut contrarium reciperet odorem. » — *S. Athanasius* (5) Catholicos omnes iubet: « profiteri Deum apparuisse in carne, - nec non iustitiam, quam Dominus habuit in spiritu, hoc est non humana mutatione, sed divina puritate. Impossibile enim erat alio modo integritatem et impeccantiam in humanam recipi naturam, nisi Deus in carne crederetur esse, qui peccati expertem iustitiam in mundo invexit, cuius participes facti salutem adipiscimur. Quod enim scriptum est: *Non est iustus super terram, qui faciat bonum et non peccet* (6): commune est utique omnibus hominibus. Ideo de coelo descendit, qui illibatam iustitiam ex se ipso donaret, Verbum scilicet. » *S. Basilius* (7) scribit, naturales quidem affectiones Christum assumpsisse, « quae autem ex peccato existunt passiones, quibus vitae nostrae integritas inficitur, eas tanquam divinitate indignas repudiasse. Ideo scriptum esse ab Apostolo, in similitudine carnis peccati natum esse Christum. » Idem (8) « compactam ex sanctitate carnem esse Christi, » asseverat. *S. Hilarius* (9) ita de Christo loquitur: « Non fuit habitus ille tantum hominis, neque caro illa caro peccati, sed similitudo carnis peccati; dum et habitus carnis in nativitatis est veritate, et similitudo carnis peccati a vitiis humanae carnis aliena est. » — *S. Ambrosius* (10) ita disserit: « Quaero igitur qua ratione animam putent quidam a Domino Iesu non esse susceptam? An quia metus est, ne sensu Christus laberetur humano? .... Tantum abest, ut Christum Apostolus putaverit lege carnis in peccati vincula esse deducendum, ut ipse in aestu positus fragilitatis humanae per

(1) Lib. de anima c. 13.
(2) Dial. cum Thriph. n. 110.
(3) Apud Theodoretum Dial. 1.
(4) L. 2 de princip. c. 2.

(5) L. de Incarn. Verbi Dei n. 17. etc.
(6) 2 Paral. 6, 36. (7) Epist. 65.
(8) Hom. 25. (9) Lib. 10 de Trin.
(10) L. de Incarn. c. 7, n. 64 etc.

Christum sibi subveniri posse crediderit... Qui ergo alios a carnis lubrico vindicabat, numqnid formidare poterat, ne etiam ipse dominatu quodam carnis istius vinceretur?... Quomodo lubricum poterat timere peccati, qui peccatum remissurus advenerat? » Et in eodem capite expresse dicit: « Anima Christi est incapax peccati, quia per unionem facta est impeccabilis. » Idem (1) inquit: « Nemo sine peccato nisi unus Deus. Si igitur non potest non esse Deus, qui Dei Filius est, utique Dei Filius arbiter iustitiae est, non obnoxius culpae. » *S. Augustinus* (2) sic loquitur: « Neque metuendum est, ne isto ineffabili modo in unitatem personae a Verbo Deo natura humana suscepta per liberum voluntatis peccaret arbitrium, cum ista susceptio talis esset, ut natura hominis a Deo ita suscepta nullum in se motum malae voluntatis admitteret. » Et in Enchir. (3) ait: « per eandem gratiam iustificari homines a peccatis, per quam factum est, ut homo Christus nullum habere posset peccatum. » *S. Cyrillus Alex.* (4) dicit: « Stolidi ac dementes prorsus sunt, qui ipsum etiam Christum nescio quo pacto peccare posse affirmant eam ob causam, quod in eadem atque nos specie fuerit versatus. » Idem (5) exponens verba: *Quis ex vobis arguet me de peccato* (6)? quae utique a Christo ut homine pronunciabantur, hanc istius impeccantiae causam affert: « quod prorsus fieri nequeat, ut in peccatum incidat, qui ex Deo prodiit Deus verus. » *S. Leo M.* (7) dicit: « Non enim superare nos possemus peccati, et mortis auctorem, nisi naturam nostram ille susciperet, et suam faceret, quem nec peccatum contaminare, nec mors potuit detinere. » *S. Fulgentius* (8) inquit: « Deitas non potest superari; propterea utique etiam Christi humanitas sine peccato permansit, quia eam in unitate personae divinitas accepit, quae naturaliter peccare non novit. » *S. Agatho* R. P. (9) ita loquitur: « Duas naturas (Christi) praedicamus, et unamquamque proprietates naturales habere confitemur: divinam omnia, quae divina; humanam omnia, quae humana sunt, et absque ullo peccato. » Idem *Concilium gen. VI*, act. 18, definivit, duas esse in Christo naturales voluntates, *non contrarias, absit, iuxta quod impii asseruerunt haeretici, sed sequentem eius humanam voluntatem, et non resistentem, vel reluctantem, sed potius et subiectam divinae eius, et omnipotenti voluntati*; quibus verbis immunitas Christi a quocumque peccato actuali satis clare pronunciata est. Imo iam *Concilium Ephesinum*, can. 10, de Christo dixit: *Non eguit oblatione, qui peccatum omnino nesciril.*

2. *Ratio theologica* primaria, per quam impeccabilitas Christi probatur, ex unione hypostatica naturae humanae cum Verbo est petenda. Licet enim duae sint in Christo naturae, unica tamen est persona, eaque divina, cui utriusque naturae operationes adscribendae sunt (§ 308). Quamobrem si supponi posset humanitatem Christi peccare, peccatum istud imputandum foret ipsi divinitati, seu personae Verbi: ast absolute impossibile est, in personam divinam cadere peccatum: ergo etiam secun-

(1) Apol. 2 in David. c. 4.
(2) L. de correpl. et grat. c. 11.
(3) C. 36. (4) L. contra Antropomorphitas cap. 26. (5) L. 6 comment. in Ioan.
(6) Io. 8, 46. (7) In Epistola ad Flavian. approbata in Concilio Chalcedonensi.
(8) L. 3 ad Trasim. c. 29.
(9) In Epist. dogmatica in Concilio generali sexto approbata.

dum naturam humanam Christus peccare non potuit. Hac argumentatione iam Ss. Patres impeccantiam Christi probasse, patet ex eorundem testimoniis allatis. Eodem modo plerique Theologi contra *Durandum* et *Scotistas* defendunt, impeccantiam in Christo praecise ex hypostatica naturae humanae cum Verbo unione oriri. — Sed tamen negari non potest, quod etiam aliae rationes theologicae secundariae afferri possint ad Christi impeccabilitatem confirmandam. Christus enim sicuti a peccato originali immunis, ita etiam neque ignorantiae, neque concupiscentiae, seu fomiti peccati obnoxius fuit, ac ideo nullatenus ut caeteri homines per naturam corruptam ad peccandum alliciebatur. Ex hac ratione iam *S. Ambrosius* impeccantiam Christi probavit (1), de Christo scribens: « Nihil enim carnis suae habebat adversum; non discordia desideriorum gignebat compugnantiam voluptatum; sensus corporei vigebant sine lege peccati, et veritas affectionum sub moderamine deitatis, et mentis, nec tentabatur illecebris, nec cedebat in vitiis. » His accedit plenitudo gratiae tum habitualis, tum actualis, ad omne peccatum longissime removendum, et ad perfectissimam sanctitatem promovendam ordinata. Hinc *S. Bernardus* (2), exponens illa verba, *quod nascetur ex te Sanctum* etc., dicit: « Procul dubio ac singulariter *Sanctum* fuit et per Spiritus sanctificationem, et per Verbi assumptionem. » Denique cum *Scoto* impeccabilitas Christi recte etiam probatur ex visione beatifica, qua eius anima a primo instanti conceptionis donata fuit; ex eadem enim visione beatifica etiam Angeli et Beati impeccabiles redduntur.

Nota. Quicunque Christum verum Deum esse crediderunt, eiusdem etiam impeccantiam professi sunt. Monothelitae ipsam humanam voluntatem Christo denegandam esse putaverunt, ne peccato, aut peccandi periculo obnoxius dicendus esset. Catholici autem doctrinae Revelationis insistentes Christo humanam quoque voluntatem attribuerunt, sed divinae perfecte subiectam et conformem, ita ut a bono deficere, seu peccare non possit (§ 283). — Teste tamen *Bellarmino* (3), Christo peccatum aliquod imputare non erubuit *Calvinus*, qui (4), exponens verba: *Deus meus, Deus meus, quare dereliquisti me?* innuit verba haec fuisse animi deiecti, impatientis et quasi desperantis. Sed tale quid asserere, maximae impietatis est. Praedicta enim verba non sunt hominis impatientis, aut desperantis, sed hominis doloris sui acerbitatem indicantis, ac suae humanitatis veritatem demonstrantis, ut observant *S. Epiphanius* (5), *S. Cyrillus Alex.* (6) et alii. Et certe quomodo desperasset Christus, qui intuitiva Dei visione fruebatur, qui de resurrectione certus erat, qui Deo Patri dicebat: *In manus tuas commendo Spiritum meum:* haec verba clare ostendunt, animam Christi morientis cum Deo Patre perfectissima charitate coniunctam fuisse. Ergo etiam priora verba non ex impatientia, sed eum in finem prolata fuerunt, ut a nobis vehementissimi dolores interni cognoscerentur, quos anima Christi ob peccata hominum, ob derelictionem synagogae, ob multorum perditionem etc., sustinuit: simili modo divinus Redemptor moriens arden-

(1) Epist. ad Hieron. in Mai. 7, 1, 160.
(2) Hom. 4 in *Missus est*.
(3) L. 4 de anima Christi c. 4.
(4) L. 2 Instit. c. 16, n. 11 et 12.
(5) Haer. 69, n. 64. (6) L. 1 ad Regin

tem quoque sitim, quae oculis corporeis conspici non poterat, per aliud verbum manifestavit. — Reliquae difficultates, quae moveri solent, aut parvi momenti, aut iam alibi solutae sunt, aut in aliis tractatibus aptius solventur.

III. *De virtutibus Christi.*

§ 332. Virtus a *S. Augustino* (1) et a *S. Thoma* (2) definitur bona qualitas mentis, qua recte vivitur. Aliae sunt virtutes *theologicae*, quae pro immediato obiecto Deum habent; et aliae sunt *morales*, quae mores hominum iuxta rectam rationem componunt. Virtutes porro sunt aut *infusae*, quae per ipsam gratiam habitualem animae inseruntur, aut *acquisitae*, quae, adiuvante gratia, per propriam hominis operationem producuntur. Ex his facile cognoscitur, virtutes eo maiorem perfectionem obtinere, quo ampliores sunt gratiae, quae homini conceduntur, quo minora sunt obstacula, quae gratia in anima invenit, et quo promptius, diligentius atque constantius homo gratiae cooperatur. — Ex hoc principio sponte fluit, virtutes Christi ut hominis considerati perfectissimas et excellentissimas fuisse, et incomparabili modo omnes tum Angelorum, tum hominum virtutes superasse. Amplissimam enim gratiam Christo ut homini concessam fuisse, iam (§ 330) probatum est. Hinc *S. Thomas* 3, q. 7, art. 2 dicit: « Sicut gratia respicit essentiam animae, ita virtus respicit potentiam eius (3). Unde oportet quod sicut potentiae animae derivantur ab eius essentia, ita virtutes sint quaedam derivationes gratiae. Quanto autem aliquod principium est perfectius, tanto magis imprimit suos effectus. Unde cum gratia Christi fuerit perfectissima, consequens est, quod ex ipsa processerint virtutes, ad perficiendum singulas potentias animae quantum ad omnes animae actus; et ita Christus habuit omnes virtutes. » Neque enim gratia vel levissimum quoddam obstaculum in illo invenire potuit, qui uti a peccato originali, ita ab ignorantia et concupiscentia penitus immunis fuit, atque perspicacissimo intellectu et perfectissima voluntate praeditus a bono deficere nulla ex parte potuit. Recte idcirco Theologi omnes virtutes Christo in summo gradu adscribunt, atque illarum excellentiam a lingua creata nunquam satis enarrari posse fatentur. Suam tamen propositionem ita proferre ac simul limitare solent: Christus ut homo habuit a primo conceptionis instanti perfectissimo et excellentissimo modo omnes theologicas et morales, infusas et acquisitas virtutes, quarum actus repugnantiam non habent cum statu unionis hypostaticae et visionis beatificae. Et haec ipsa limitatio aliqua declaratione indiget, quam *S. Thomas* in citata quaestione suppeditat.

1. Inter virtutes theologicas prima est *Fides*, quae dicitur: *sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium* (4). Fidei ergo obiecta sunt veritates, quae clare non videntur, sed propter infallibilem Dei revelantis auctoritatem pleno assensu ut certae habentur. Exinde patet, in Christo etiam ut homine considerato fidem locum non habuisse. Nam, ait *S. Thomas* ib. (5): « Christus a primo instanti suae conceptionis plene vidit Deum per essentiam (et per hanc visionem beatificam etiam omnia supernaturalia clarissime perspexit). Unde in eo fides esse non potuit. »

(1) L. 4, c. Iulian. c. 8. (2) 1 2, q. 55, a. 4. (3) Cf. 1 2, q. 111, a. 3. 4

(4) Hebr. 11, 1. (5) Art. 3.

Quodsi de Messia dicitur: *Erit fides cinctorium renum eius* (1), iuxta *S. Hieronymum* in his verbis fides credentium intelligitur; iuxta alios autem, quibus consonat Versio LXX, fides pro *veritate* accipitur, ut ostendatur, Messiam omnes veritates clarissime cognoscere et infallibiliter docere. — Similiter Christo in sensu stricto non potest attribui *Spes*, quia haec virtus theologica versatur circa res futuras et nondum possessas. Nam Rom. VIII, 24 legitur: *Spes quae videtur, non est spes: nam quod videt quis, quid sperat? Si autem, quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus.* Christus autem ea, quae nos speramus, per visionem beatificam possedit, et ideo haec sperasse dicendus non est. Qua de re *S. Thomas* ib. (2) ita disserit: « Spes, in quantum est virtus theologica, habet pro obiecto ipsum Deum, cuius fruitionem homo principaliter expectat per spei virtutem, sed ex consequenti ille, qui habet virtutem spei, potest etiam in aliis divinum auxilium expectare; sicut et ille, qui habet virtutem fidei, non solum credit Deo de rebus divinis, sed etiam de quibuscunque aliis divinitus sibi revelatis. Christus autem a principio suae conceptionis plene habuit fruitionem divinam, et ideo virtutem spei non habuit: habuit tamen spem respectu aliquorum, quae nondum erat adeptus, licet non habuerit fidem respectu quorumcunque; quia licet plene cognosceret omnia, per quod totaliter fides excludebatur ab eo; non tamen adhuc plene habebat omnia, quae ad eius perfectionem pertinebant, puta immortalitatem et gloriam corporis, quam poterat sperare. » — Volunt tamen nonnulli Theologi, *S. Thomam* hic de actu spei large sumpto pro simplici desiderio intelligendum esse (3). — Charitas autem in Christo perfectissima semper et summa fuit. Sicuti enim in Beatis fides et spes cessant, dum Deum vident et possident, sed *charitas nunquam excidit* (4); imo per ipsam visionem beatificam maxime perficitur: ita anima Christi visione beatifica praedita, et amplissima gratia repleta charitatem in perfectissimo et summo gradu habuit. Hanc Christus ipse sibi attribuit, dicens: *Diligo Patrem, et sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio* (5); et: *Cum dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos* (6): charitatis huius testimoniis plena sunt Evangelia, tum illius, quae circa Deum est, tum eius, quae respicit homines propter Deum; et haec praecipue ex opere Redemptionis elucebit, de quo in proxima sectione sermo erit. Recte etiam Theologi observant, charitatem Christi ut hominis considerati charitatem omnium Angelorum et hominum longissime superare. Cl. *Antoine* (7) scribit: « Actus amoris a Christo ut homine eliciti longe, imo prope infinite superant intensione omnes actus amoris omnium hominum et Angelorum simul sumptos: nam Christus ut homo semper operatus est, quam intensissime potuit. »

2. In Christo fuerunt etiam omnes virtutes morales per se infusae, ipsi non repugnantes. Cum enim istae sint proprietates gratiae, necessario repeririuntur in eo subiecto, in quo est gratia: sed in Christo fuit plenitudo gratiae: ergo etiam omnis generis virtutes infusae modo perfectissimo et excel-

(1) Isa. 2, 5. (2) Art. 4.
(3) Contenson, Diss. 5, c. 1 Spec. 1. Billuart, Diss. 8, a. 3. (4) 1 Cor. 13, 8.
(5) Io. 14, 31. (6) Io. 13, 1.
(7) De Incarn. c. 6, a. 2, § 2.

lentissimo in ipso fuerunt. Ast perfectissimae, quae Christo inerant, virtutes vere etiam propriis actibus acquisitae fuerunt. Christus enim ut perfectus homo liberi quoque arbitrii vires, et quidem integerrimas, habuit, quas plenitudini gratiae fidelissime cooperans in toto vitae suae tempore cum ineffabili solertia adhibuit ad perfectissimas virtutes exercendas. Et sane virtutes morales eo modo debent admitti in Christo, quo magis ipsum decet, et cum omni perfectione, quae statui beatitudinis et unioni hypostaticae non repugnat: atqui perfectius et nobilius est habere virtutes per proprios actus, quam solum per infusionem, atque id neque unioni hypostaticae, neque statui beatitudinis repugnat, quia natura humana, quamvis Verbo unita, integra tamen et inconfusa mansit, et quia Christus comprehensor quidem, sed simul etiam viator fuit: ergo in Christo virtutes propriis actibus acquisitae admitti debent. Historia quoque evangelica testatur, totam Christi vitam continuum perfectissimarum virtutum exercitium fuisse, et ubique ex ipso insignem prudentiam, tenerrimam devotionem, profundissimam humilitatem, promptissimam obedientiam, invictam animi fortitudinem, mansuetudinem, patientiam caeterasque virtutes morales singulari prorsus modo refulsisse, quod ex iis, quae in sequenti sectione dicenda erunt, clarius patebit. Veruntamen etiam ex virtutibus moralibus quaedam de Christo praedicari non possunt. Sic Christo non potest attribui virtus poenitentiae, quatenus haec est detestatio expiativa et satisfactiva *proprii peccati* cum emendationis proposito coniuncta; quoniam enim Christus non solum ab omni peccato immunis, sed etiam impeccabilis fuit, in ipso poenitentia in sensu declarato locum habere non potuit. Attamen Christus non caruit poenitentia, quatenus eius actus referebantur ad *peccata aliena*, quae vere deflevit, et pro quibus satisfecit, ut postmodum dicetur. — Christo etiam adscribi nequeunt continentia et temperantia, quatenus istae virtutes ad motus concupiscentiae et aliarum inordinatarum passionum reprimendos et coërcendos ordinantur: cum enim in Christo neque concupiscentia, neque alia inordinata passio fuerit, praedictae virtutes in sensu declarato ab ipso exerceri non poterant. Nullatenus autem inde inferri potest, Christum minus caeteris hominibus animi fortitudinem exercuisse. Nam, ait *S. Thomas* (1): « fortitudo spiritus aliqualis ostenditur ex hoc, quod resistit concupiscentiae carnis sibi contrariantis; sed maior fortitudo spiritus ostenditur, si per eius virtutem totaliter caro comprimatur, ne contra spiritum concupiscere possit. Et ideo hoc competebat Christo, cuius spiritus summum fortitudinis gradum attigerat: et licet non sustinuerit impugnationem interiorem ex parte fomitis, sustinuit tamen exteriorem impugnationem ex parte mundi et diaboli, quos superando victoriae coronam promeruit. » Recte etiam Christus perfectissime temperantiam et mortificationem exercuisse dicitur, dum honestis commodis carere voluit, a licitis delectationibus declinavit, famem, sitim et alia pertulit, quae maxime ardua fuerunt.

Nota. Sanctitatem Christi non tantum admirari, sed etiam imitari oportet. Aeternam enim beatitudinem illi consequentur, *quos* Deus *praescivit, et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui* (2). Summ' igitur mo

(1) 3, q. 15, a. 2 ad 3. (2) Rom. 8, 30.

menti est, ut ad exemplum Christi peccata cum omni solertia fugiamus et virtutes omnes cum continua sedulitate exerceamus. Perperam nos ab hac imitatione excusamus dicentes, nobis tam copiosas gratias, sicuti Christo, concessas haud esse. Nam *de plenitudine eius nos omnes accepimus, et gratiam pro gratia* (1). Et sane per merita Christi gratia habitualis nobis in baptismo infusa est, et quot gratiae actuales nobis continuo conceduntur? his fideliter cooperantes, novasque per fervidam orationem implorantes eo pervenire possumus, ut *secundum eum, qui vocavit* nos *Sanctum et ipsi in omni conversatione sancti* simus: *Quoniam* (2) *scriptum est: Sancti eritis, quoniam ego Sanctus sum* (3).

ARTICULUS III.

De potentia Christi ut hominis considerati.

§ 333. Quod Christus, ut Deus, seu secundum divinitatem sit omnipotens, nullus dubitat, nisi qui ipsam Christi divinitatem negaverit. Omnipotentia enim est attributum divinitatis, quapropter sicuti est verus Deus, ita est etiam omnipotens. Per communicationem idiomatum etiam recte dicitur: *homo est omnipotens;* vel: *natus ex Maria est infinitae virtutis:* nam Christus, Verbum incarnatum, Deus homo, persona divina vere omnipotentiam habet.—Gravissime ergo aberravit *P. Is. Berruyer*, qui in concreto loquens docuit, Christum non propria virtute, sed prece tantum et postulatione miracula patrasse, et in hoc tantum sensu miraculorum effectorem dici posse. Assertio ista aperte contradicit S. Scripturae, in qua Christus ita loquitur: *Quaecunque enim ille* (Pater) *fecerit, haec et Filius similiter facit... Sicut enim Pater suscitat mortuos et vivificat, sic et Filius, quos vult vivificat*(4). (Cf. § 83). Eadem contradicit constanti doctrinae Ss. Patrum, qui ex ipsis miraculis Christi ostenderunt, eum omnipotentiam Patri coaequalem habere, et verum Deum esse (§ 89). Quodsi Christus hinc inde oculos sursum levavit, ut in multiplicatione panum, aut oravit, ut in resuscitatione Lazari, « non propter necessitatem suffragii, sed propter exemplum hoc fecit, ait *S. Thomas* (5), unde dicit: *propter populum, qui circumstat, dixi, ut credant, quia tu me misisti.* » Etiam *S. Hilarius* (6) de Christo dicit: « Non prece eguit; pro nobis oravit, ne filius ignoraretur. » *S. Ambrosius* (7) scribit: « Noli insidiatrices aperire aures, ut putes Filium Dei quasi infirmum rogare, ut impetret, quod implere non possit: potestatis enim auctor, obedientiae magister ad praecepta virtutis suo nos informat exemplo. » *S. Chrysostomus* (8) dicit: « Oportebat credi de Christo, quoniam a Patre est, et quod ei aequalis est. Et ideo ut utrumque ostendat, nunc quidem cum potestate, nunc autem orans, miracula facit: et in minoribus quidem respicit in coelum, puta in multiplicatione panum: in maioribus autem, quae sunt solius Dei, cum potestate a se ipso agit; puta quando peccata dimisit, mortuos suscitavit etc. » *S. Augustinus* (9) ait: Christus « se Patri exhibere voluit precatorem, ut meminisset, nostrum se esse doctorem. » Penitus ergo reiicienda est Berruierii sententia, quae ex impiis tantum Arianorum, aut Nestorianorum principiis dedu-

(1) Io. 1, 16. (2) Lev. 11, 44.
(3) 1 Petr. 1, 15 etc. (4) Io. 5, 19 etc.
(5) 3, q. 43, a. 2 ad 2.
(6) L. 10 de Trin. circa finem.
(7) In Luc. cap. 6.
(8) Hom. 50 in Matth. 14, 19
(9) Tract. 104 in Ioan.

citur, et confitendum est, Christum, Filium Dei omnipotentem propria divina virtute miracula effecisse (1). — Humanitas autem Christi, in abstracto considerata, *omnipotens non est*, sed tamen *singulari, imo summa, quae creaturae rationali tribui potest, potentia praedita recte dicitur*. Istae propositiones breviter declarandae et probandae sunt.

I. *Humanitas Christi omnipotens non est.*

§ 334. *Augustinus de Roma*, ut refert Concilium *Basileense* Sess. 22, docuit, quod anima Christi, quia est persona Verbi, habeat omnipotentiam simpliciter. *Lutherus* quoque eiusque gregales propugnarunt, vi unionis hypostaticae humanitati Christi sicuti omnipraesentiam seu ubiquitatem, ita etiam omnipotentiam communicatam fuisse. Talem vero assertionem omnino falsam esse, facile probatur.

1. *Ex ipsa S. Scriptura* contra errorem Lutheri argumenta desumi possunt. Nam quod est proprium solius Dei, non potest alicui creaturae convenire. Sed proprium est Dei habere omnipotentiam: nam Ex. XV, 3 dicitur: *Dominus quasi vir pugnator: omnipotens nomen eius*. Omnipotentiam divinam omnia opera manifestant, et sic gloriam Dei promovent (2). Deus vero expresse dicit: *Gloriam meam alteri non dabo* (3): et Iob XXXIV, 13 legitur: *Omnipotens.... quem constituit alium super terram? aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est?* aperte igitur negatur, omnipotentiam divinam creaturae communicari. Ast ipsi Lutherani fatentur, humanitatem Christi non esse aeternam, sed in tempore factam seu creatam; ac ideo et admittere tenentur, omnipotentiam divinam ipsi non fuisse communicatam. Et sane ipse Christus dicit: *Pater maior me est* (4): ita autem, quod omnes fatentur, non ut Deus, sed ut homo loquitur: ast si ut homo haberet omnipotentiam, et consequenter essentiam divinam, falso omnino dixisset, Patrem se maiorem esse. Ne ergo Christus mendacii arguatur, concedendum est, ipsum ut hominem nec infinitum, nec omnipotentem esse. Propterea etiam Paulus scribit: *Unde debuit per omnia fratribus similari, ut misericors fieret, et fidelis pontifex ad Deum* (5): quibus verbis innuit, Christum ut hominem adinstar fratrum finitam et limitatam naturam habuisse. Equidem Christus ipse dicit: *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo* (6); et: *Data est mihi omnis potestas in coelo, et in terra* (7). Sed haec et similia loca intelligenda sunt de Christo per communicationem idiomatum, ita ut sicut homo dicitur Deus, ita etiam dicatur omnipotens: et Christus in citatis locis loquitur in concreto de sua persona, et non in abstracto de sua humanitate. — Dicit autem hanc potestatem sibi datam post resurrectionem, quia tunc potissimum virtus eius enituit: dicitur enim iuxta phrasim S. Scripturae familiarem, rem tunc fieri, quando innotescit; « quamvis enim, ut observat *S. Thomas* (8), haec potestas iam ante resurrectionem innotuerit Angelis, post resurrectionem tamen innotuit omnibus hominibus, ut *Remigius* dicit. » Possunt etiam intelligi haec verba de Christo homine quoad potestatem excellentiae, quam habuit ad regendum et imperandum in ordine ad praedicationem Evangelii; unde mox subiun-

(1) V. S. Alph. Ligor., Stor. dell'eres. tom. ult. Confut. 15 § 4. (2) Ps. 18, 1. (3) Is. 48, 11. (4) Io. 14, 28.

(5) Hebr 2, 17. (6) Matth. 2, 27. (7) Matth. 28, 18. (8) 3, q. 13, a. 2 ad 1.

gitur: *euntes ergo docete omnes gentes* etc. Non ergo Christo ut homini omnipotentia data dicitur, sed illa suprema potestas, quae ipsi ut capiti totius Ecclesiae competit, de qua inferius disserendum erit.

2. *Ecclesia* in Concilio Chalcedonensi definivit, duas naturas in Christo etiam post unionem hypostaticam mansisse integras, inconfusas et impermixtas. Ex hoc dogmate sequitur, attributa divinitatis non transiisse in humanitatem: sed omnipotentia est attributum divinitatis, ergo non transiit in humanitatem. Ex eodem dogmate *S. Thomas* (1) probat, Christum ut hominem non esse omnipotentem, et sic porro argumentatur: Potentia activa cuiuslibet rei sequitur formam ipsius, quae est principium agendi: sed anima Christi est finita, cum sit creatura: ergo potentia activa, quae sequitur illam, est finita et limitata. Denique ut quis sit omnipotens, necesse est, ut omnia efficere possit; sed, ait *S. Thomas* (2), anima Christi « non potest omnia facere, quod pertinet ad rationem omnipotentiae; et inter caetera manifestum est, quod non potest creare seipsam: » ergo non est omnipotens. Hoc idem Ss. Patres constanter docuerunt, qui in concreto quidem Christum omnipotentem praedicant, non autem in abstracto eius humanitati omnipotentiam adscribunt.

II. *Humanitati Christi excellentissima potestas collata est.*

§ 335. Natura Christi humana per unionem hypostaticam ad tantam dignitatem evecta est, ut quo attolleretur altius non haberet (§ 310, n. 2). Quapropter summa, quae creaturae rationali tribui potest, potentia Christo ut homini est adiudicanda. Quantacunque ergo sit potentia Angelorum (§ 161), longe maior est potentia animae Christi, qui est *tanto melior Angelis effectus, quanto differentius prae illis nomen haereditavit* (3). Rectissime ergo *S. Thomas* animae Christi excellentissimam potentiam collatam esse docet (4), ita disserens: « Anima Christi dupliciter considerari potest: uno modo secundum propriam naturam, et virtutem sive naturalem, sive gratuitam; alio modo prout est instrumentum Verbi Dei sibi personaliter uniti. Si ergo loquamur de anima Christi secundum propriam naturam et virtutem sive naturalem, sive gratuitam, potentiam habuit ad illos effectus faciendos, qui sunt animae convenientes; puta ad gubernandum corpus et ad disponendos humanos actus, et etiam ad illuminandum per gratiae et scientiae plenitudinem omnes creaturas rationales ab eius perfectione deficientes per modum, quo hoc est conveniens creaturae rationali. — Si autem loquamur de anima Christi secundum quod est instrumentum Verbi sibi uniti; sic habuit instrumentalem virtutem ad omnes immutationes miraculosas faciendas, ordinabiles ad incarnationis finem, qui est instaurare omnia sive quae in coelis, sive quae in terris sunt » (5). — Ex his patet, animae Christi multo excellentiorem, quam Angelis et caeteris hominibus potentiam et virtutem collatam esse. — Tres autem praecipuae conveniebant potestati Christi dotes, quibus virtutibus aliis Sanctis collatis immensum antecellebat. *Prima* erat facilitas summa, qua mirabilia quaeque extemporanee operabatur, ut ex decursu Evangelii perspicuum est. Solo namque verbo, gestu, tactu, gressu, nutu morborum

(1) 3, q. 13, a. 1 (2) Ib. ad 2

(3) Hebr. 1, 4. (4) 3, q. 13, a. 2
(5) Eph. 1, 10.

omnium distillabat medicinam, sedabat procellas, caecos illuminabat, mortuos suscitabat. *Secunda* erat universalitas; nam si humanitas, secundum quod est instrumentum Verbi sibi uniti, habuit virtutem ad omnes immutationes miraculosas faciendas ordinabiles ad finem incarnationis, qui est instaurare omnia in coelo et in terra, certe et in Angelos et in homines sua corrivabat fluenta gratiarum. *Tertia* est foecunditas: tunc enim aliqua virtus censetur perfecta quando potest sibi similem producere, quia tunc fit effusio plenitudinis bonitatis: Christo autem Domino data est virtus miraculorum cum tanta praerogativa, ut non solum ipse miracula ad nutum ederet, sed etiam discipulis miraculorum patrandorum virtutem copiosissime transfuderit. Unde dicitur: *Convocatis duodecim discipulis, dedit eis potestatem spirituum immundorum, ut eiicerent eos, et curarent omnem languorem, et omnem infirmitatem* (1). — In hac doctrina quoad substantiam omnes Theologi consentiunt, Christo ut homini excellentissimam potentiam adscribentes, et huius facilitatem, universalitatem et foecunditatem praedicantes. — Magna autem controversia agitata est inter Theologos circa modum, quo humanitas Christi tanquam instrumentum Verbi sibi uniti dicenda sit miracula, et alios effectus supernaturales ad finem incarnationis pertinentes producere. — Duobus enim modis humanitas Christi dici potest miracula patrare, et effectus supernaturales producere, *physice* et *moraliter:* physice per verum, realem ac physicum influxum; moraliter vero per imperium, orationem, et praecipue per merita ex passione et morte parta: huiusmodi autem moralis influxus est etiam vera et realis causalitas, cui effectus aliquando magis imputatur quam causae physicae; sic ex. gr. mors hominis rei, qui suspenditur, magis imputatur crimini tamquam causae morali, quam carnifici, physice mortem inferenti. Observandum porro est, omnes Theologos docere, quod Christus ut homo sit causa moralis omnium gratiarum supernaturalium, quia cunctas per passionem et mortem de condigno promeruit. Ita pariter omnes profitentur, quod humanitas Christi sit quidem iustificationis et gratiae sanctificantis causa meritoria, non autem causa principalis physica, seu efficiens; haec enim, ut dicit Concilium *Tridentinum* (2), est *misericors Deus, qui gratuito abluit, et sanctificat:* et Rom. III, 30 legitur: *Unus est Deus qui iustificat.* Circa reliquas vero gratias, miracula et effectus supernaturales *Thomistae* humanitati Christi tanquam instrumento Verbi sibi uniti influxum physicum, *Scotistae* vero influxum moralem adscribunt; alii demum cum distinctione procedentes utramque sententiam conciliare tentant. Breviter praecipua saltem istarum sententiarum argumenta proponenda sunt.

1. *Thomistae* fatentur in primis, humanitatem Christi ante executionem Incarnationis non fuisse causam physicam, sed tantum moralem gratiae antiquis Patribus collatae, quia operari physice supponit necessario existentiam physicam causae. Aiunt autem quod post executionem Incarnationis humanitas Christi fuerit nedum causa moralis, sed et instrumentalis physica gratiae et miraculorum aliorumque operum supernaturalium, quae ad finem Incarnationis conducunt. Sententiam suam sequentibus potissimum argumentis

(1) Matth. 10, 1. (2) Sess. 6, c. 7.

probant. *a*) S. Scriptura miracula naturae Christi humanae tanquam causae physice agenti adscribit. Luc. VI, 19 dicitur: *Omnis turba quaerebat eum* (Christum) *tangere, quia virtus de illo exibat, et sanabat omnes.* Luc. VIII, 46, occasione mulieris, quae a fluxu sanguinis tacta fimbria vestimentorum Christi sanata est, Christus ait: *Quis me tetigit? tetigit me aliquis; nam ego novi virtutem de me exiisse;* quibus verbis aperte sanatio mulieris contactui et quidem physico humanitatis Christi tribuitur. Praeterea Christus filiam Iairi suscitavit manum eius *tangendo*, Lazarum *clamando*, caeco nato visum restituit oculos *saliva sua ungendo*, Apostolis Spiritum sanctum dedit *insufflando,* Thomam ad fidem revocavit *vulnerum tactum* permittendo; quae omnia non moralem, sed physicam causalitatem innuunt. — *b*). Eandem Ss. Patres admittunt. *S. Hilarius* (1), loquens de sanitate reddita mulieri fluxu sanguinis laboranti, inquit: « Est autem in simplici intelligentia magnae virtutis dominicae admiratio, cum potestas intra corpus manens rebus caducis efficientiam, usque ad vestium fimbrias operatio divina procederet. » At si humanitas Christi moraliter tantum Deum movendo et excitando miraculum illud perfecisset, non videretur esse tantae admirationi locus. *S. Cyrillus Alex.* (2) notat, quod Christus in suscitandis mortuis non solum verbo et imperio uteretur, verum etiam carnem cooperatricem adhibebat, ut « ostenderet, carnem quoque suam, quoniam Verbo coniuncta erat, vivificam esse. » In Concilio Ephesino, can. 11, dicitur, quod *caro Christi sit vivificatrix propter unionem ad Verbum* · et talis nominatur non moraliter tantum propter merita passionis et mortis, sed physice propter hypostaticam unionem cum Verbo. *Euthymius* (3) hunc physicum in humanitate Christi agendi modum exemplo satis apto exponit, dicens: « Quemadmodum ferrum, quod in igne aliquo tempore permansit, habet ignis operationes; ita quoque sancta Christi caro divinitati unita, quae divinitatis sunt, operabatur. » *S. Io. Damascenus* (4) dicit: « Caro vicissim cum operante Verbi divinitate communicabat, tum quia per corpus, veluti instrumento quodam divinas actiones efficiebat etc. » — *c*) Humanitas in Christo est instrumentum divinitatis eo fere modo, quo corpus hominis est instrumentum animae ad vitales operationes exercendas; atqui corpus physice et efficienter concurrit ad vitales operationes exercendas: ergo eodem modo humanitas Christi concurrit ad operationes supernaturales perficiendas. — *d*) Humanitati Christi est concedendum, quod nobilius et perfectius est, si vel in se, vel fini Incarnationis non repugnat: atqui operari non solum moraliter, sed etiam physice effectus supernaturales et miraculosos est quid nobilius et perfectius, nec aliunde in se vel fini Incarnationis repugnat, quia Verbum omnipotens ita per suam humanitatem operari, et ea, quae finem Incarnationis promovent, efficere potest: ergo talis physicus operandi modus humanitati Christi adscribendus est (5).

2. *Scotistae* contendunt, humanitatem Christi non attingere physice productionem gratiae et aliorum miraculorum, sed moraliter, quod pro-

(1) In Matth. cap. 9.
(2) L. 4 in Io. c. 14.
(3) In c. 7 Lucae. (4) L. 3 de fide c. 19
(5) V. Billuart l. c. Diss. 13 a. 9

bant sequentibus argumentis. *a*) *Ss. Patres* miracula Christi soli divinitati tribuunt saltem quoad physicam causalitatem. *S. Athanasius*(1) ait: « Humano quidem modo (Christus) manum extendit, divinitas autem morbum compescuit; humanum fuit ex carne emisisse spiritum; divinitas autem oculos aperuit. » *S. Augustinus*(2) inquit: « Miraculum, quod facturus erat, mutans aquam in vinum, secundum divinitatem factum erat, non secundum infirmitatem. » *S. Leo M.* (3) duas in Christo distinguit naturas: « unam, quae fulgebat miraculis; alteram, quae succumbebat iniuriis. » *S. Io. Damascenus* (4) scribit: « Humanae actionis finis in libera manus extensione et tactu positus erat; divinae autem in puellae excitatione » (Cf. § 307, n. 2). *b*) Humanitas Christi non fuit instrumentum physicum, sed causa moralis gratiae in V. T. Patribus collatae, quod omnes concedunt. Ast Petrus dicit: *Per gratiam Domini nostri Iesu Christi credimus salvari, quemadmodum et illi* (5) (Patres V. T.): ergo eodem modo gratia tribuitur fidelibus in N. T. prouti iam concessa fuerat Patribus V. T. *c*) Iuxta Concilium *Tridentinum* humanitas Christi non est causa efficiens, sed meritoria, seu moralis tantum nostrae iustificationis; ergo hoc idem etiam de reliquis gratiis gratum facientibus, vel gratis datis dicendum est, quia non potest assignare sufficiens ratio, cur per humanitatem Christi gratia habitualis moraliter tantum, reliquae vero gratiae physice producantur. *d*) Ad rationem instrumenti physici requiritur, ut hoc realiter contingat subiectum, in quod agit; non enim potest agere in distans, ex. gr. serra non facit cathedram, nisi lignum tangat. Nullo modo autem exponi, aut intelligi potest, quomodo humanitas Christi, quae non est ubique praesens, realiter contingat omnia subiecta, in quibus gratiae, et effectus supernaturales producuntur; ergo non habet rationem physici instrumenti (6).

3. Ex dictis patet, ex utraque parte haud spernenda argumenta prolata. Quapropter ad hanc controversiam dirimendam aurea illa regula applicanda esse videtur, quae illum, qui bene distinguit, bene quoque docere dicit. Hanc secutus, *Cl. Tournely* (7) hanc conclusionem proponit: « Probabile est, humanitatem Christi physice ad ea miracula concurrisse, quae contactu aut actione physica in subiecta praesentia, moraliter vero ad illa, quae in subiecta distantia peracta fuerunt. » — Et sane argumenta Thomistarum ex S. Scriptura et Patribus petita id tantum probant, quod humanitas Christi physice ad ea miracula concurrerit, quae contactu, aut actione physica in subiectis praesentibus perficiebantur; de his enim in citatis locis sermo est. Idem patet ex adducta analogia: anima enim non potest uti corpore tanquam instrumento physico nisi circa obiecta praesentia. Humanitati Christi equidem, quidquid perfectius et nobilius est, concedere oportet; sed tamen non potest admitti quod repugnantiam involvit, aut saltem non sine maxima difficultate intelligi aut exponi potest. Merito potius dicitur, naturam Christi humanam, quae proprietates suas retinuit, physice in praesentia tantum subiecta agere. Perperam etiam Thomistae sententiam suam angelico Do-

(1) Or. 4 c. Arian. (2) Tract. 8 in Io.
(3) Ep. 24 ad Flavian.
(4) L. 3 de fide c. 15. (5) Act. 15, 11.

(6) Dupasquier, Theol. Scotist. de Incarn. Disp. 10, q. 1, Concl. 2.
(7) De Incarn. q. 10, art. 7.

ctori tribuunt cum contrarium potius doceat (1), dicens: « nullam fuisse virtutem in Christi anima ad immutandam legem, vel cursum naturae, sive ad patranda miracula, nisi per modum orationis, aut intercessionis. » Et si (2) animae Christi secundum quod est instrumentum divinitatis instrumentalem virtutem ad omnes immutationes miraculosas faciendas adscribit, ipsi Thomistae fatentur, haud liquido constare, de qua virtute instrumentalis sit intelligendus, an de morali, an de physica. Equidem (3) dicit, actiones Christi ut hominis fuisse « gratiam in nobis causantes et per meritum, et per *efficientiam quamdam;* » sed ex his verbis patet, S. Doctorem humanitati Christi non *efficientiam* physicam universalem, sed *quamdam* tribuere. Recte ergo dicitur, humanitatem Christi instrumentalem virtutem physicam circa subiecta praesentia habere, cui sententiae etiam argumenta a Scotistis allata non opponuntur.

Nota 1. Christo ut homini non summam et excellentissimam prae caeteris hominibus potestatem collatam fuisse, videtur ex ipsius Christi verbis inferendum esse, qui dicit: *Qui credit in me, opera quae ego facio, et ipse faciet, et maiora horum faciet* (4). — Sed hanc difficultatem iam solvit *S. Augustinus* in fine tract. 71 in Ioan. et in init. tract. seq., ubi inter alia haec habet: « Audi ergo et intellige: *Qui credit in me, opera quae ego facio, et ipse faciet.* Prius ego facio, deinde ipse faciet: quia facio ut faciat... Ad vocem Domini surrexerunt mortui; ad umbram transeuntis Petri surrexit mortuus: maius videtur hoc quam illud; sed Christus sine Petro facere poterat, Petrus nisi in Christo non poterat. » Quoniam ergo Apostoli et alii credentes opera mira solum per virtutem a Christo capite suo sibi communicatam perfecerunt, clarissime apparet, per talia opera potentiam Christi non obscuratam, sed magis glorificatam fuisse. Praeterea Christus de quibusdam operibus, quae tunc admirabantur Iudaei, non autem de omnibus operibus locutus est, quae per ipsum facta sunt. Inter haec enim talia sunt, quae nemo alius fecit; quod etiam observat *S. Augustinus* (5) dicens de Christo: « Aliquid proprium facere debuit, nasci de Virgine, resurgere a mortuis, coelum ascendere. Hoc Deo qui parum putat, quid plus exspectet ignoro. »

Nota 2. Haud necesse est, ut praecise explicare possimus modum, quo per Christum gratiae dispensantur, miracula patrantur, et alia beneficia supernaturalia conferuntur: divinus enim operandi modus limitatae menti humanae impervius, et etiam magnum pietatis mysterium est, *quod manifestatum est in carne* (6). Magni autem momenti est, ut potentiam Christi agnoscamus, Salvatorem nostrum ut omnium gratiarum et bonorum fontem consideremus, et cum plena fiducia ad ipsum recurramus. Hinc Psalmista exclamat: *Accedite ad eum, et illuminamini, et facies vestrae non confundentur* (7). Accedendum autem ad eum est non pedibus, sed affectibus; non motibus corporis, sed cordis suspiriis; non astantium praesentia membrorum, sed humili, et iugi oratione. Ita ad Christum Paulus in aestu tentationum positus accessit, et eius virtutem expertus, et auxilium consecutus bonum certamen certavit, et plenus fiducia dixit: *Omnia possum*

(1) 3, d. 16, q. 1, a. 3.
(2) 3. q. 13, a. 2.
(3) 3, q. 8, art. ad 1. (4) Io. 14. 12.
(5) In Epist. 137 (al. 3) ad Volusian c. 3.
(6) 1. Tim. 3, 16. (7) Ps. 33, 6.

in eo, qui me confortat (1). — Utinam etiam nos in tentationibus et tribulationibus nostris eadem fiducia ad Christum recurreremus, certe etiam ipsius virtutem mox experiremur: ipse etenim, potentiam suam diffundendi desiderio flagrans nobis acclamat: *Venite ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos* (2).

CAPUT V.

DE INCARNATIONIS MOTIVO ET NECESSITATE

§ 336. Quo et quisque sapientior est artifex, et perfectius molitur opus, eo dum agit nobiliorem in finem intuetur. Nulla autem humana, vel angelica sapientia cum divina comparari potest; unde dicitur: *Magnus Dominus noster, et magna virtus eius, et sapientiae eius non est numerus* (3). Quodsi Deus *omnia in Sapientia fecit* (4), quid de Incarnatione Filii Dei dicendum erit? — « Nihil mirabilius inter omnia, quae facta sunt sive in coelo sive in terra, quam id, quod Deus dignatus est concipi et nasci de foemina, » ait *Rupertus* (5). Cui *S. Bernardus* assentiens, ea, quae in Incarnatione gesta sunt; « ita singulariter mirabilia, et mirabiliter singularia esse, dicit, ut talia nec facta sint, nec facienda sint amplius super terram; » ut merito propterea *S. Augustinus* per excellentiam « opus Dei » esse dicat quod per evangelicum effatum declaratur: *Verbum caro factum est* (6). — Dubitare ergo non licet, Incarnationem ad nobilissimum finem ordinari. Quodsi « rei cuiuslibet perfecta cognitio causarum est notitia, » ut *Aristoteles* (7), caeteris assentientibus Philosophis, docet; magni profecto momenti est, ut, ipsa Revelatione duce, cognoscere satagamus, 1° *quo ex motivo, seu quem in finem Incarnatio peracta sit*, et ut ulterius inquiramus 2° *an ad praestitutum finem Incarnatio necessaria fuerit*.

ARTICULUS I.

De motivo, seu fine Incarnationis.

§ 337. Quoniam *universa propter semetipsum operatus est Dominus* (8), absque dubio finis Incarnationis principalis et supremus est gloria Dei. Ideo nato Christo, Angeli cecinere: *Gloria in altissimis Deo* (9); Christus ipse se in hunc finem venisse profitetur; ait enim: *Meus cibus est, ut faciam voluntatem eius, qui misit me, ut perficiam opus eius* (10). *Ego honorifico Patrem meum* (11): *Ego autem non quaero gloriam meam* (12). *Qui autem quaerit gloriam eius, qui misit eum, hic verax est, et iniustitia in illo non est* (13). Propterea in baptismo Christi vox Patris intonuit: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui* (14). Paulus Incarnationis beneficia commemorans, ea a Deo collata esse docet: *In laudem gloriae gratiae eius; in laudem gloriae eius* (15); *in laudem gloriae ipsius* (16). — Sed praeter hunc finem totalem, seu supremum, ad quem omnes creaturae destinatae sunt, opera divina etiam ad fines partiales, speciales, seu proximos diriguntur, quos ex hac ipsa ratione perscrutari oportet, ut ex illis divinae perfectiones cognoscantur, et sic gloria Dei promoveatur (§ 139, etc.). Inquirendum igitur est, qualis sit proximus Incarnationis finis: hunc autem nobis clarissime manifestat divina Re-

(1) Phil. 4, 13. (2) Matth. 11, 28.
(3) Ps. 146, 5. (4) Ps. 103, 24.
(5) L. 1 de oper. Spir. S. c. 14.
(6) Ap. Petav. de Incarn. l. 2, c. 5, n. 1.
(7) L. 1 Mor. c. 3. (8) Prov. 16, 4.
(9) Luc. 2, 14. (10) Io. 4, 14.
(11) Io. 8, 49. (12) Ib. v. 50.
(13) Io. 7, 18. (14) Matth. 17, 5
(15) Ephes. 1, 6 et 12.
(16) Ib. v. 14.

velatio, quae docet, *Filium Dei incarnatum esse ad lapsum genus humanum redimendum*. In hoc dogmate catholico omnes Theologi consentiunt: nonnulli autem contenderunt, *alias quoque finales Incarnationis causas assignari posse*, ita ut recte dicatur, etiamsi Adam non peccasset, Verbum tamen carnem assumpturum fuisse, cui autem sententiae plurimi se opposuerunt. — Iam ut certa ab incertis distinguantur, et in necessariis unitas, in dubiis libertas, et in omnibus charitas observetur, *primo* dogma catholicum probandum est, et *secundo* quaedam de indigitata quaestione theologica dicenda sunt.

I. *Motivum adaequatum, seu finis proximus Incarnationis fuit Redemptio generis humani.*

§ 338. Totum genus humanum propter peccatum originale, cui innumera peccata actualia addidit, a sua destinatione penitus aberravit, in captivitatem daemonis incidit, et gratia sanctificante privatum, ac quoad animae vires debilitatum, non solum temporalibus, sed et aeternis poenis addictum fuit. Ad humanum genus a tam profundo lapsu erigendum, a tanta miseria redimendum, et in aeternae salutis viam reducendum *Verbum caro factum est*, seu Filius Dei naturam humanam assumpsit. — Ex hoc motivo, seu hunc in finem Incarnationem peractam fuisse, *ex S. Scriptura* et *ex Traditione* certissime constat.

1. Iam in *S. Scriptura V. T.* praefatus Incarnationis finis indigitatur. Nam protoparentibus (1) Messias, seu Filius Dei incarnatus promissus fuit, qui *conteret caput* serpentis, id est, fastum et potentiam daemonis conculcabit, damna ab ipso hominibus illata reparabit, eosque in viam salutis revocabit. Idcirco Patriarchis promissum fuit, in ipsorum *semine*, id est in Messia omnes gentes benedicendas esse (v. Th. gen. § 105). Prophetae quoque Christum ut humani generis Redemptorem praenunciarunt. Isa. (2) exclamat: *Confortamini, et nolite timere... Deus ipse veniet, et salvabit vos.* Idem (3): *Dominus rex noster ipse salvabit nos.* Ieremias (4) loquens de tempore Messiae ait: *In diebus illis salvabitur Iuda, et Israël habitabit confidenter, et hoc est nomen, quod vocabunt eum: Dominus iustus noster.* Dan. (5) Messias ideo venturus praedicitur, *ut consummetur praevaricatio, et finem accipiat peccatum, et deleatur iniquitas, et adducatur iustitia sempiterna.*

2. *S. Scriptura N. T.* clarissime docet, ad homines redimendos Verbum incarnatum esse. Christus ipse id adseverat, dicens: *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam aeternam* (6). *Non egent qui sani sunt medico, sed qui male habent. Non veni vocare iustos, sed peccatores ad poenitentiam* (7). *Venit enim Filius hominis quaerere, et salvum facere quod perierat* (8). — Eandem Incarnationis causam Apostoli assignant: Gal. IV, 4 etc.: *Ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus.* I Tim. I, 15: *Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere.* I Io. III, 5: *Scitis, quia ille apparuit, ut peccata nostra tolleret:* et v. 8: *In hoc apparuit Filius Dei, ut dissolvat opera diaboli.* Plurima sunt

(1) Gen. 3, 15. (2) 35, 4. (3) 33, 22.
(4) Cap. 23. (5) 9, 24. (6) Io. 3, 16.

(7) Luc. 5, 31 etc. (8) Luc. 19, 10.

alia loca, quae hoc idem probant, quae autem in proxima sectione citanda erunt, quoniam magis ad saluberrimos Incarnationis effectus declarandos inserviunt.

3. *Ss. Patres* unanimi consensu docent, Incarnationis motivum, seu finem fuisse redemptionem generis humani. *S. Irenaeus* (1) dicit: « Si non haberet caro salvari, nequaquam Verbum Dei caro factum esset. Et si non haberet sanguis iustorum inquiri, nequaquam sanguinem habuisset Dominus. » Et ibid. (2) docet, Dominum filium hominis factum esse; « ut quemadmodum per hominem victum descendit in mortem genus nostrum, sic iterum per hominem victorem ascendamus in vitam. » *Tertullianus* (3) ait: « Eadem est ergo causa, ut hominem gestaret Christus: salus hominis fuit causa, scilicet ad restituendum, quod perierat. » *S. Cyprianus* (4) inquit: « Pater Filium misit, ut reparare nos posset; Filiusque missus, et hominis Filius esse voluit, ut nos Dei filios faceret. » *S. Athanasius* (5) eandem veritatem tradit, et ita disserit: « Dominus non habuit causam, ut esset Verbum, nisi quod Patris esset germen, et Sapientia unigenita: cum tamen homo efficitur, tum causa subtituitur, cur eum oporteat carnem gestare: necessitas quippe et indigentia hominum anterior est, quam illius nativitas, qua (necessitate) sublata, carnem non induisset etc. » (6). *S. Basilius* (7) ait: « Hoc Verbum, Filius Dei, homo factum est ob lapsum hominem Adamum. » *S. Gregorius Naz.* (8) haec habet: « Quae humanitatis a Deo propter nos susceptae causa extitit? Profecto ut salus nobis pareretur. Quid enim aliud causae afferri possit? » — *S. Gregorius Nyss.* (9) ita facunde loquitur: « Quaeris causam, cur Deus genitus sit inter homines?... Si naturae divinae indicium et signum proprium est benevolentia in homines, habes rationem, quam quaerebas, cur Deus venerit ad homines. Opus enim habebat medico natura nostra, quae morbo laborabat. Opus habebat eo, qui erigeret, homo, qui ceciderat. Opus habebat eo, qui ad bonum reduceret, qui defluxerat a boni participatione. Egebat lucis praesentia, qui erat inclusus in tenebris. Quaerebat redemptionem captivus, adiutorem vinctus, liberatorem is, qui iugo premebatur servitutis. An haec parva et indigna sunt, quae Deum moveant, ut descendat ad humanam naturam visitandam? » — *S. Chrysostomus*(10) ad haec verba: ***non veni vocare iustos, sed peccatores***, inquit: « Adeo procul abest, ne peccatores abominetur, ut solum eorum causa se advenisse testetur. » *S. Ambrosius* (11) ait: « Didicistis igitur, quia sacrificium de nostro obtulit (Christus). Nam quae erat causa incarnationis, nisi ut caro, quae peccaverat, per se redimeretur? » — *S. Augustinus* Serm. 174 (12) dicit: « Venit Filius hominis quaerere, et salvare, quod perierat. Si homo non periisset, filius hominis non venisset. » Et (13) Serm. 175 ita praeclare loquitur: « Nulla causa fuit veniendi Christo Domino, nisi peccatores salvos facere. Tolle morbos, tolle vulnera, et nulla est causa medicinae. Si venit de coelo magnus medicus, magnus per totum orbem

(1) L. 5 adv. haer. c. 14.
(2) C. 2., n. 1. (3) L. de carne Christi c. 14.
(4) L. de op. et eleem. n. 1.
(5) Or. 2, c. Arian. n. 67.
(6) V. Orat. 3, n. 33.
(7) Hom. 29 adv. calumniatores SS. Trinit.
(8) Orat. 30 (al. 36) n. 2.
(9) Orat. Catech. c. 15.
(10) Hom. 31, in Matth. (11) L. de Incarn. c. 6, n. 56. (12) (Al. 8) n. 2. (13) Al. 9

iacebat aegrotus » (1). *S. Leo M.* (2) haec profert: « Si homo ad imaginem et similitudinem Dei factus in suae honore naturae mansisset, nec diabolica fraude deceptus a lege sibi posita per concupiscentiam deviasset, Creator mundi creatura non fieret, neque aut sempiternus temporalitatem subiret, aut aequalis Deo Patri Filius Deus formam servi et similitudinem carnis peccati assumeret. » *S. Petrus Chrysologus* (3) ait: « Centurio sic sentire, sapere sic docetur, quare ad servum in servo venerit Christus; quare ad hominem in homine venerit Deus: utique ut levaret iacentes, elisos erigeret, solveret compeditos, et eos, quos iam nemo nec afferre nec offerre poterat, ipse operis sui vector clementissimus baiularet. » — *S. Gregorius M.* (4) dicit: « Nisi Adam peccaret, Redemptorem nostrum carnem suscipere nostram non oporteret. Non enim venit vocare iustos, sed peccatores ad poenitentiam. Si ergo pro peccatoribus venit, si peccata deessent, eum venire non oporteret. » — *S. Bernardus* (5) contra Abaëlardum scribit: « Si verum est dicere, quod Christus non venit ad hominem liberandum, sed tantum ad institutionem vitae, et charitatis commendationem (ut Abaëlardus volebat), hoc modo ipse Abaëlardus cum Pelagio evacuat pretium sanguinis Christi. »

4. *Ecclesia* in Symbolo *Nicaeno CPtano* palam profitetur fidem in *Filium Dei unigenitum; qui propter nos homines, et propter nostram salutem descendit de coelis, et incarnatus est* etc.; quibus verbis clare proponitur credendum, Incarnationis finem esse humani generis Redemptionem. Ideo in Concilio *Ephesino*, can. 10, legitur: *Qui dicit, quod* (Filius Dei incarnatus) *pro se obtulisset semetipsum oblationem, et non potius pro nobis solis (non enim eguit oblatione, qui peccatum omnino nescivit), anathema sit.* Concilium *Toletanum VI*, anno 638, can. 1, haec habet: *Ex tribus personis divinis solum Filium fatemur ad redemptionem humani generis propter culparum debita, quae per inobedientiam Adae originaliter, et nostro libero arbitrio contraximus, resolvenda - humanitatem sine peccato de S. Virgine assumpsisse.* Eandem fidem *Ecclesia* profitetur, dum Sabbato sancto canit: *O felix culpa, quae talem ac tantum meruit habere Redemptorem!* et iterum: *O certe necessarium Adae peccatum, quod tali morte deletum est!* — quibus verbis Ecclesia non negat, peccatum libere ab Ada commissum fuisse, neque illud a Deo decretum dicit, sed solum innuit, tam pretiosam mortem et tam admirabilem Redemptionem futuram non fuisse, si Adam non peccasset.

Nota. Doctrina de Incarnationis motivo et fine intime cohaeret cum dogmate de propagatione peccati originalis, quod praeclare ostendit Apostolus Rom. cap. V. Quicunque ergo hoc dogma negant, necessario etiam circa illam doctrinam aberrant. Sic *Pelagiani* negarunt, Christum in hunc finem venisse, ut homines a labe originali mundaret, quos innocentes nasci affirmabant, ac propterea non alium illi Incarnationis finem agnoverunt, quam ut Christus exemplo suo, doctrina et miraculis homines erudiret, ac promptiores redderet ad vitam aeternam capessendam. *Abaëlardus* quoque similem errorem propugnavit, docens, Christum non ve-

(1) Cf. l. 1 de peccat. mer. et rem. c. 26.
(2) Serm. 3 de Pentec.
(3) Serm. 15, in Matth. 8, 7.
(4) l. 1 in libros Regum c. 1. (5) Ep. 190

nisse, ut hominem a captivitate diaboli liberaret; nam, inquit, «ut nobis videtur nec diabolus unquam ius aliquod in homine habuit... Nec Filius Dei, ut hominem liberaret, carnem assumpsit.» (1) Huc merito referuntur *Sociniani* et *Rationalistae*, qui Christum equidem Redemptorem appellant, sed quia peccati originalis propagationem negant, veram redemptionis notionem evertunt, et in Christo eximium duntaxat Doctorem venerantur. Quantum autem isti a doctrina Revelationis aberrent, ex allatis argumentis patet. Difficultates vero, quas contra dogmata catholica movent, in proxima sectione solventur.

II. *An aliae quoque finales Incarnationis causae assignari possint, inter Theologos disputatur.*

§ 339. Quamvis in declarato dogmate omnes Catholici consentiant, celebris tamen inter Theologos enata est disputatio, utrum propter istud solum motivum, nempe propter redemptionem generis humani, sic incarnatus fuerit Filius Dei, ut si Adam non peccasset, Verbum revera non fuisset incarnatum. Voluerunt quidam, non propter solam redemptionem hominis lapsi, sed propter alios praeterea fines et quidem priores, et multo nobiliores Incarnationem ab aeterno decretam fuisse ita ut, etiam Adamo non peccante, nihilominus Verbum caro factum fuisset. Sententiam istam defenderunt *Rupertus* Abbas Tuitiensis, *Alexander Halensis*, *Albertus M.*, *Scotus*, et qui eum ceu Magistrum secuti sunt, et nuperrime *Lieber*, e coetu Protestantium in sua Christologia (2). — Huic vero sententiae *S. Thomas* contrarius est, eandemque non solum, qui angelici Doctoris principiis toti inhaerent, sed et plurimi alii Theologi impugnant. Controversia autem praecipue inter *Scotistas* et *Thomistas* acta fuit: et operae pretium est, ut illorum *argumenta* et horum *responsa* breviter expendantur.

A. *Argumenta Scotistarum.*

§ 340. 1. Incarnationem, per quam natura divina cum humana in una persona Verbi coniuncta fuit, esse opus Dei excellentissimum, omnes Theologi fatentur. Vix autem intelligi potest, tale opus accidentale dumtaxat, et quidem conditione peccati ab hominibus committendi adstrictum fuisse. Multo magis repugnare videtur, Filium Dei naturam humanam, postquam in peccatum lapsa est, hypostatice sibi unire, eandem autem, si innocens, sancta et Deo grata mansisset, nequaquam ad tantam dignitatem evehere voluisse. Ne autem talia inconvenientia admittenda sint, dicere oportet, Deum Incarnationem Verbi primario et absolute decrevisse, ita tamen, ut Filius Dei, si homo innocentiam servaret, carnem impassibilem et immortalem assumeret; si autem homo peccaret, carnem passibilem, et mortalem indueret, et per passionem et mortem naturam humanam perditam repararet. Quoniam autem Adam vere peccavit, ideo Verbum incarnatum in statu humilitatis apparuit, et passionem ac mortem subiit, quod factum non fuisset, si Adam non peccasset. Ita S. Scripturae et Ss. Patrum testimonia intelligenda sunt, dum pro Incarnationis motivo redemptionem humani generis assignant, aut etiam adseverant, quod Verbum, si Adam non peccasset, carnem assumpturum non fuisset: idest, carnem passibi-

(1) V. S. Bernard. l. c.

(2) Goettingae 1849.

lem non induisset, nec tam atrocem mortem sustinuisset.

2. In S. Scriptura Christus dicitur ante omnes creaturas a Deo intentus et praedestinatus: ergo decretum Incarnationis antecedit decretum creationis hominum et Angelorum; adeoque non sequitur ex praevisione lapsus humani generis in peccatum. — Nam Sapientia de se dicit: *Dominus possedit me* (iuxta LXX *creavit me*) *in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret a principio* (1): quem locum de Christo, seu de *Sapientia incarnata* intelligendum esse, affirmant multi ex Patribus adversus Arianos, qui eo loco abutebantur, ut probarent, Filium Dei meram esse creaturam, quibus reponebant Ss. illi Doctores, citata verba intelligenda esse non de aeterna, sed de temporali Verbi generatione in utero B. Virginis: ita hunc locum exponunt *S. Augustinus* (2), *S. Epiphanius* (3), *S. Cyrillus Alex.* (4) et alii. Ergo ante mundi creationem, ac proinde ante peccatum Adami iam *a principio* determinata erat Incarnatio Verbi divini. Colos. 1, 15 etc. de Christo dicitur: *Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturae; quoniam in ipso condita sunt universa in coelis, et in terra ... omnia per ipsum, et in ipso creata sunt, et ipse est ante omnes, et omnia in ipso constant;* ergo Christus ante omnem creaturam a Deo intentus et praedestinatus fuit; nam si non ita, nempe de decreto praedestinationis, citata verba intelligerentur, Christus, qui solum in plenitudine temporis *actu* incarnatus est, non posset omnibus prior dici, cum tamen de eo Apostolus dicat: *et ipse est ante omnes;* et: *primogenitus omnis creaturae.* Denique Christus dicitur finis, ad quem omnes creaturae ordinantur: *Decebat eum; propter quem omnia, et per quem omnia* (5). *Omnia vestra sunt; vos autem Christi; Christus autem Dei* (6). Ast finis prius intenditur, quam medium quod ad finem ordinatur. Ergo Deus primo Verbi Incarnationem decrevit, et propter Verbum incarnatum omnia creavit. Ergo ordo invertitur, si Deus Christum, seu Incarnationem Verbi solummodo propter hominem lapsum decrevisse dicitur. Quam consequentiam suggillans *S. Cyrillus Alex.* (7) scribit: « Sicut dicunt haeretici, ut nos produceret Deus, Filium produxit; erit ipse propter nos factus, non nos propter ipsum. Cur ergo nobis non aget gratias, qui propter nos factus est? » Et lib. 5 Thesauri (8) ita loquitur: « Si propter nos factus est Filius, et non propter Filium nos, erimus nos ipso multo praestantiores. » Quamobrem S. Pater ibid. (9) concludit: « Praefundatur ante nos Christus, et in ipso nos omnes superaedificamur, idque ante initium mundi in praescientia Dei. » Postea subdit: « Creator noster Christum salutis fundamentum etiam ante initium mundi formavit, ut si praevaricatione caderemus, in ipso rursus revocaremur. » — Quibus verbis clare docetur, Incarnationem Verbi primario et absolute a Deo decretam fuisse, ita tamen, ut hic idem Filius Dei incarnatus, si homo peccaret, huiusce medicus et Redemptor fieret (10).

3. Deus omnia creavit ad gloriam suam, seu omnia produxit, ut a creaturis rationalibus agnosceretur, ama-

(1) Prov. 8, 22. (2) L. 1 de Trin. c. 12.
(3) Haer. 69. (4) L. 5 Thesauri n. 4.
(5) Hebr. 2. 10 (6) 1 Cor. 3. 23.
(7) Comment. in Ep. ad Hebr. c. 2.
(8) Cap. 3. (9) Cap. 8.
(10) V. Cl. Frassen, Mastrium, P. Henno etc.

retur et coleretur. Ast si omnes Angeli et homines cunctas vires suas in hunc finem fidelissime impenderent, nunquam tamen Deo cultum adaequatum, scilicet infinitum, praestare valerent, quo autem absque dubio Deus ob infinitas suas perfectiones dignissimus est. Talem cultum infinitum Deo solummodo Verbum incarnatum, Deus homo, seu Christus deferre potest, qui in natura humana Deum adorans ob dignitatem personae cultum praestat infiniti valoris. Deus itaque, qui perfectissimo modo gloriam suam manifestare, et perfectissimum cultum sibi procurare voluit, primario propter se Incarnationem Filii sui decrevit; quae idcirco, etiamsi Adam non peccasset, tamen futura fuisset (1).

4. Homo obligatur ad Religionem (v. Th. gen. § 44), quae est moralis relatio hominis ad Deum (ib. § 23). Obiectum ergo Religionis est Deus, ad quem homo omnes facultates animae omnesque vires corporis referre tenetur (ib. § 45 etc). Quoniam autem homo ex duplici substantia, spirituali et materiali, constat, et ipsius anima corpori eiusque sensibus intime colligata est: idcirco homo, quamvis per rationem Deum ex natura sua invisibilem esse cognoscat, maximum tamen in se desiderium sentit, ut Deum sibi visibilem colere possit. Cuius desiderii vehementis testes sunt tum Gentiles, qui idcirco vel astra adorarunt, vel alia sibi idola efformarunt, tum Iudaei, qui in idololatriam valde proclives aegre tulerunt, quod non adinstar Gentium Deum visibilem ostendere possint. Ipse David propterea profitetur: *Fuerunt mihi lacrymae meae panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie: ubi est Deus tuus* (2)? — Ipsa itaque Religio, ut homini ex duplici substantia composito plene accommodata sit, id exigere videtur, ut Deus ex natura sua invisibilis, per Incarnationem visibilis fiat, et tanquam Verbum incarnatum, seu ut Deus homo ab hominibus cultum recipiat. Sed homo iam ante lapsum ex anima et corpore constabat, et ad perfectam Religionem obligabatur, atque ideo recte dicitur, Deum, qui omnia sapientissime et benignissime ordinat, Incarnationem Verbi non solum propter lapsum Adami, sed etiam hunc in finem ordinasse, ut obiectum Religionis naturae humanae plene accommodatum fiat: ex quo sequitur, Incarnationem futuram fuisse, etiamsi Adam non peccasset (3).

5. Christus est caput hominum et Angelorum, in quos necessariam gratiam influit: ergo cum, nullo etiam supposito peccato, gratia tum hominibus, tum Angelis concessa fuisset, ut reipsa concessa fuit; sequitur etiam nullo peccato supposito Christum venturum fuisse tanquam caput hominum et Angelorum. Dicitur enim Eph. I, 22: *Omnia subiecit sub pedibus eius, et ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam*. Et Col. II, 10: *Christus est caput omnis principatus, et potestatis.*

B. *Responsa Thomistarum.*

§ 341. *S. Thomas* circa praesentem controversiam sententiam suam (4) his verbis expressit: « Quidam dicunt, quod etiamsi homo non peccasset, Dei Filius incarnatus fuisset. Alii vero contrarium asserunt; quorum adsertioni magis assentiendum videtur. Ea enim, quae ex sola voluntate Dei proveniunt supra omne de-

(1) V. Ludov. Argent. de Christo Confer. 5, art. 9.

(2) Ps. 41, 4.

(3) V. Ludov. Argent. ibid. art. 8.

(4) 3, q. 1, art. 3.

bitum naturae, nobis innotescere non possunt, nisi quatenus in S. Scriptura traduntur, per quam divina voluntas nobis innotescit. Unde cum in S. Scriptura ubique Incarnationis ratio ex peccato primi hominis assignetur, convenientius dicitur, Incarnationis opus ordinatum esse a Deo in remedium contra peccatum; ita quod peccato non existente, Incarnatio non fuisset. Quamvis potentia Dei ad hoc non limitetur; potuisset enim, etiam peccato non existente, Deus incarnari.» Hanc angelici Doctoris sententiam non solum Theologi O. P., sed etiam plurimi alii amplexi sunt, ut ex. gr. *L'Herminier*, *Tournely*, *Antoine*, *Thomas ex Charmes*, *Berti* etc. Isti non negant, Incarnationem, etiam secluso Adami peccato, possibilem fuisse, sed aiunt, non aliud eius motivum assignandum esse, nisi quod assignat Revelatio, et est redemptio lapsi generis humani; atque ideo, si Adam non peccasset, Incarnationem non fuisse perficiendam, quod Ss. Patres sat universali consensu docent. Hoc principio posito, ad singula Scotistarum argumenta respondent.

Ad I. Decreta Dei, operationes ipsius ad extra respicientia, liberrima esse, etiam Scotistae fatentur, qui ideo Incarnationem absolute necessariam dicere haud possunt. Nil porro huius mysterii excellentiae derogatur, si dicitur statutum fuisse occasione peccati; nam Incarnatio dominica est opus misericordiae; misericordia vero exercetur occasione miseriae, illaque eo praestantior est, quo indignioribus exhibetur. Secluso peccato, homines Redemptore non indiguissent, et Deus misericordiam suam in tanta luce manifestare non potuisset, atque ideo Adamo non peccante Verbum non fuisset incarnatum. Falso etiam Scotistae asserunt, S. Scripturae et Ss. Patrum testimonia id tantum asserere, quod, secluso peccato, Christus non in passibili et mortali carne venisset, quamvis in corpore impassibili et immortali venturus fuisset. Nam haec distinctio neque in S. Scriptura, neque in Ss. Patribus invenitur, adeoque isti falsum protulissent sine distinctione dicendo, Verbum carnem assumpturum non fuisse, si Adam non peccasset.

Ad II. Citatus Proverbiorum textus intelligendus est de aeterna Verbi divini generatione, non de temporali carnis assumptione: alias sequeretur, Christum etiam quoad humanitatem suam extitisse ante creatum mundum; eodem enim capite Prov. v. 25. Sapientia de seipsa ait: *Ante colles ego parturiebar... quando praeparabat coelos aderam.* Nonnulli quidem Patres textum de Sapientia incarnata exposuerunt, versionem LXX secuti, in qua legitur: *Dominus condidit*, seu *creavit me:* sed iam *Eusebius* (1) in praedictam versionem incuria ex scriptoris mendum irrepsisse, quem ex hebraeo emendant *S. Hieronymus* (2), *S. Basilius* (3), *S. Gregorius Nyss.* (4), *S. Epiphanius* (5). — Quodsi textus de Verbo incarnato exponendus esset, id tantum significaretur, Deum ab aeterno lapsum hominis praevidisse, et iam ante mundi creationem Verbum incarnatum ut Redemptorem decrevisse: decreta enim divina aeterna sunt, mundus autem in tempore factus est. — Textus Col. I, 16, intelligendus est de divina persona Verbi, per quod *omnia facta sunt* (6). Neque vero refert, quod ibidem Paulus quaedam admisceat, quae Iesu Christo conveniunt secundum humanam

(1) L. 3 dem. ev. c. 2. (2) Epist. 139.
(3) L. 2 c. Eunom. (4) L. 1 c. Eunom.
(5) Haer. 69, n. 25. (6) Io. 1, 3.

naturam: potuit enim recte loqui de Verbo, modo secundum naturam divinam, quam a Patre accepit per aeternam generationem, modo secundum naturam humanam, quam temporali nativitate assumpsit (§ 317). — Col. I, 15 Christus dicitur *primogenitus omnis creaturae* dignitate atque excellentia, seu, ut loquitur *S. Hieronymus* hunc locum commentans, « non tempore, sed honore.» Nec insolens est apud Ss. Scriptores huius vocis usus ad indicandam dignitatem, ut cum Deus vocat Israël *primogenitum suum* (1) et de Davide inquit: *Primogenitum ponam illum excelsum prae regibus terrae* (2); hinc est etiam, quod idem Apostolus in eodem capite, v. 18, Christum appellat *primogenitum ex mortuis, ut sit in omnibus primatum tenens.* — Verba Hebr. II, 10, non de Christo ut homine, sed de Deo Patre intelligenda sunt, sicut expresse docet *S. Chrysostomus* (3) et series sermonis satis indicat: et sane de Christo, quatenus homo est, omnia facta esse dici non possunt. Equidem quia Pater et Verbum unum sunt etiam Christus ratione suae divinitatis est finis, ad quem omnes creaturae ordinantur, sed ratione humanitatis est finis creaturarum, supposito peccato, et decreto de homine redimendo: quod Apostolus innuit I Cor. III, 23. — *S. Cyrillus Alex.* in prioribus locis non de Incarnatione, sed de aeterna generatione Verbi loquitur; confutat enim Arianos, qui Christum creaturam esse dicebant, ideo ab initio productam, ut per illam mundus perficeretur. Neque posterior locus Scotistarum sententiam probat; nam in eodem capite S. Pater, mentem suam clarius explicans, ait: « Sed Deus, qui futura omnia novit, aeternaliter quoque fundavit quantum ad cognitionem suam Filium suum; hoc est fundamentum illud futurum constituit, ut nos superaedificati in ipso a corruptione in incorruptionem resurgamus: sciebat enim mortales nos futuros propter peccatum, ac ideo ex misericordia sua ante saecula constituit, ut Verbum suum homo, et initium viarum, et fundamentum fieret. » Ergo iuxta *S. Cyrillum* Deus, quia praevidit hominem casurum, praedestinavit Christum ut naturae lapsae reparatorem, et ut fundamentum totius aedificii supernaturalis.

Ad III. Certum est, a spiritibus finitis non posse deferri cultum infinitum, qualem Deo Verbum incarnatum offert. Sed humana ratio non a priori determinare potest, an, et qualem cultum Deus exigat. Deus in se infinite beatus, *nec indigens aliquo* (4), non necessitate compulsus, sed liberrima voluntate mundum creavit, et in illo creaturas rationales, quae ipsum agnoscerent, et colerent, produxit. Eodem modo liberrima voluntate Deus Incarnationem Filii sui decrevit, nec dicere licet, Deum per illam de cultu infinito sibi providere *debuisse;* nam si hoc admitteretur, explicari vix posset, cur post quatuor tantum annorum millia Verbum caro factum sit. His accedit, quod iste finis, nimirum cultus infinitus, etiam obtentus fuisset, si Verbum angelicam naturam assumpsisset. Quoniam igitur ratio humana non a priori decretorum divinorum finem determinare potest; insistendum est doctrinae Revelationis, quae pro motivo adaequato, et fine proximo Incarnationis assignat lapsi humani generis Redemptionem. Caeterum per Verbum incarnatum, Redemptorem hominum Deo satisfactionem infinitam

(1) Ex. 4, 22. (2) Ps. 88, 28. (3) In h. l. (4) Act. 17, 25.

praestitam esse, et cultum infinitum deferri, omnes credunt, et profitentur.

Ad IV. Per peccatum duntaxat originale factum est, ut in hominibus vires animae debilitarentur, per stimulos inferiores deorsum traherentur, atque ad sensibilia et carnalia magis, quam ad spiritualia inclinarentur. Ergo desiderium Deum corporeum colendi, quale in Gentilibus et Iudaeis observatum fuit, ex ipso Adami lapsu exortum est. Non ergo ipsa natura Religionis, ad quam homines obligantur, Deum visibilem exigit, quia vires corporis saltem mediate per imperium animae ad Deum referri possunt; quapropter haud satis solida est conclusio, qua dicitur, etiamsi Adam non peccasset, Incarnationem futuram fuisse, ut obiectum Religionis naturae humanae plene accommodatum fiat.

Ad V. Christus ut Deus est Creator et Dominus Angelorum et hominum, et quatenus Angeli boni et homines in statu innocentiae per gratiam sanctificantem, quam ipsis elargitus est, tum inter se, tum cum ipso coniuncti erant, et Ecclesiam Sanctorum constituebant, recte ipsorum caput dictus est. Christus ut homo est caput Adami innocentis, et Angelorum dignitate et excellentia, non autem influxu gratiae. Dona enim quae primis parentibus ante lapsum, et Angelis sanctis concessa sunt, erant dona Dei Creatoris, non autem Christi Redemptoris: ergo ex locis Eph. I, 22, Col. II, 10 inferri nequit, Christum etiam Adamo non peccante in carne venturum fuisse (1).

Nota. Ex dictis patet, Scotistas praecipue rationibus theologicis, seu argumentis speculativis usos fuisse ad sententiam suam propugnandam; Thomistas vero eos impugnasse per argumenta ex Revelatione petita, cui soli hac in re insistendum esse contenderunt. Nullatenus autem Scotistarum hac de re disputationes praematuro iudicio ut falsas ac absonas carpere, nec ut penitus inutiles, et adiaphoras contemnere licet: quamvis enim ad moralitatem parum conferat scire, quid si Adam non peccasset, futurum fuisset, non parvi tamen momenti est, ut variae causae cognoscantur, ex quibus praestantissimum Incarnationis opus perfici potuit. Subtilis enim illarum investigatio non parum contulit ad divinae sapientiae consilia magis magisque perspicienda, quae ex mirabili opere Incarnationis elucent. — Caeterum summi momenti est, ut Incarnationis motivum et finem, in divina Revelatione nobis clarissime, et frequentissime manifestatum serio perpendamus; Verbo divino, quod ad nos redimendos carnem assumpsit, incessanter gratias agamus; et gratum animum nostrum per vitam puram, et sanctam ostendamus; nam *Deus — fecit redemptionem plebis suae... ut sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati serviamus illi in sanctitate, et iustitia coram ipso omnibus diebus nostris* (2).

ARTICULUS II.

De necessitate Incarnationis.

§ 342. Necessarium aliud est absolute, et simpliciter, aliud vero hypothetice duntaxat, seu posita quadam conditione. — Solus Deus est Ens per se et absolute necessarium: *Ego sum qui sum*, ait Deus ipse ad Moysen, et Moyses ad filios Israël: *Qui est, misit me ad vos* (3). Caetera vero entia contingentia sunt a Deo

(1) Cf. Tournely de Incarn q. 6, a. 1; Billuart de Inc. Diss. 3, a. 3; Berti l. 25, c. 12.

(2) Luc. 1, 68 etc. (3) Ex. 3. 14.

libere condita. Certum igitur est, Incarnationem non fuisse absolute necessariam; nam illud non est absolute necessarium, quod potest a Deo poni, vel non poni: atqui talis est Incarnatio; est enim opus ad extra, circa quod Deus est omnino liber: absoluta ergo Incarnationis necessitas nullatenus propugnari potest. - Quaestio igitur versatur circa hypotheticam necessitatem, in qua determinanda nonnulli a veritatis tramite deviarunt. Extiterunt enim, qui dicerent, necessariam fuisse simpliciter Incarnationem Verbi ex hypothesi creationis mundi, quoniam, hac posita, Incarnatio requiritur tanquam opus perfectissimum, et absolutissimum mundi ornamentum. Id docuit *Raymundus Lullus,* hanc afferens rationem, quod Deus non potuit non facere id, quod optimum erat, quale certe est opus Incarnationis. Longius progressus est *Io. Wicleffus* in Trialogo, ubi docet, necessitate absoluta compulsum fuisse Deum non tantum ad Incarnationem Verbi, et ad hominem a perditione redimendum, sed etiam ad creationem universi, et eorum omnium, quae in eo continentur. Alii non quidem Wicleffi principiis adhaerentes, sed aliis rationibus innixi asseruerunt, posito peccato originali, Deum debuisse homines a tanta miseria redimere, ut iterum nobilem suum finem assequi possent, id autem alio modo perfici non potuisse quam per Verbi Incarnationem: haec sententia a nonnullis (1) tribuitur *S. Anselmo* (2). Inter Scholasticos quidam docuerunt, Deum in hypothesi, quod lapsum hominem reparare, et salvum facere voluerit, id quidem perficere sine Incarnatione potuisse ex potentia extraordinaria et absoluta, non autem ex potentia ordinaria, et iure virtutibus temperato, seu ex legibus divinae iustitiae, iuxta quas Incarnatio ad hominem redimendum penitus necessaria fuit: hanc sententiam defendit Cl. *Tournely* (3). — Alii e contra, falsis pelagianismi, aut rationalismi principiis imbuti, asseruerunt, hominem Incarnatione Verbi nullatenus indiguisse, cum ipse propriis viribus se a statu peccati liberare possit. Contra istos aberrantes ostendendum est, Incarnationem *nullo modo necessariam fuisse ex parte Dei:* eandem vero *hypothetice necessariam fuisse ex parte humani generis lapsi.*

I. *Incarnatio nullo modo necessaria fuit ex parte Dei.*

§ 343. Deum ut Ens primum et independens nec motivis ad agendum impelli, nec legibus subiici, sed in operationibus ad extra undequaque liberrimum esse, alibi (§ 41) probatum est. Ab hac recta notio..e Dei deflectunt, qui asserunt, Deum debuisse Incarnationem Filii sui decernere vel iam in hypothesi creationis mundi, vel sub conditione lapsus generis humani, vel saltem posita voluntate homines reparandi, et salvos faciendi. Quantum autem istae sententiae a veritate aberrent, facile ostenditur.

1. *Incarnatio necessaria non fuit ex hypothesi creationis mundi.* Haec enim visibilis rerum universitas est ordinis naturalis, mysterium autem Incarnationis est ordinis supernaturalis; nullatenus igitur inter haec duo talis connexio datur, ut ex uno ad alterum necessaria conclusio inferri possit. Omnibus suis numeris perfectus coalescit mundus ex sola entium naturalium multitudine, ac varietate.

(1) V. Tournely de Inc. q. 4.

(2) In libro: Cur Deus homo. (3) L. c.

Idcirco peracto sex dierum opificio legitur: *Vidit Deus cuncta, quae fecerat, et erant valde bona* (1). Quis igitur dicet, creationem divinam mancam fuisse, utpote necessario suo complemento carentem, nempe Incarnatione Verbi, quae post quatuor tantum annorum millia secuta est? Num dicere licebit, Deum per tantum temporis spatium obligationem suam neglexisse? — Sed certe quilibet tantam blasphemiam perhorrescit, quae ex adversariorum sententia inferenda esset. — Negari quidem non potest, Incarnationem esse opus perfectissimum, et absolutissimum mundi ornamentum; sed negandum est, Deum qui nec motivis regitur, nec legibus subest, tale ornamentum mundo adiicere debuisse. Ipsius quippe voluntas, omnino independens et liberrima, sicuti fons omnis boni, ita sola est regula ac mensura perfectionum, quas creaturis communicat. Ideo dicitur: *Omnia quaecumque voluit fecit* (2); et: *Magna opera Domini exquisita in omnes voluntates eius* (3). Quemadmodum itaque Deus non necessitate compulsus, sed liberrima voluntate mundum creavit, ita etiam non necessario, sed liberrime Incarnationem Verbi decrevit. Caeterum error huic doctrinae oppositus tantum ex falsis principiis deducitur, quibus absona sententia de *Optimismo* innititur: quae ergo contra istum dicta sunt (§ 151) etiam ad illum refellendum inserviunt (4).

2. *Incarnatio necessaria non fuit, posito lapsu generis humani*, neque Deus ullo modo obligabatur ad homines redimendos. Nam status iustitiae seu gratiae sanctificantis et felicitatis, in quo primitus homines constituti sunt, non erat eis debitus (§ 207), sed ex sola benignitate Deus hominibus nobilissimum finem praefixit et, ut hunc assequi possent, excellentissima dona concessit. Cum autem ista dona supernaturalia per lugendam praevaricationem amisissent, quis dicet, quod Deus ea peccatoribus debuerit reddere, quae ne innocentibus quidem concedere obligatus fuerat? — Si homines a fine suo, quem Deus ipsis non ex necessitate, sed ex liberrima voluntate praefixerat, etiam perpetuo aberrassent et miseri remansissent, nil de sua felicitate Deus perdidisset, qui in se infinite, et immutabiliter beatus est. Nulla ergo ratio nec ex parte Dei, nec ex parte hominum afferri potest, ob quam Deus lapsum genus humanum reparare debuisset. S. Scriptura haud obscure indigitat, quod Deus hominem perditum in peccato et statu damnationis relinquere potuit. Nam dicitur: *Quis dicet tibi, quid fecisti? aut quis stabit contra iudicium tuum? aut quis in conspectu tuo veniet vindex iniquorum hominum? aut quis tibi imputabit, si perierint nationes, quas tu fecisti* (5)? Et: *Numquid sicut figulus iste non potero vobis facere domus Israël* (6); id est, dissipare vos, sicut iste dissipavit vas, quod faciebat (7) et aliud facere, *ait Dominus?* Ideo *S. Augustinus* (8), loquens de peccato originali, quod totum genus humanum perdidit, ait: « Universa massa poenas debet, et si omnibus debitum damnationis supplicium redderetur, non iniuste procul dubio redderetur. » — Angeli nobilioris erant naturae quam homines, sed *Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum*

(1) Gen. 1, 31. (2) Ps. 149, 3.
(3) Ps. 110, 2.
(4) V. Tournely l. c. Concl. 1; Klee l. 2, c. 2, art. 1, § 2.

(5) Sap. 12, 12. (6) Ierem. 18, 6.
(7) Ib. v. 4.
(8) L. de nat. et grat. c. 5.

tradidit cruciandos (1). Eodem modo Deus etiam homines peccantes in statu peccati relinquere, et damnationi subiicere potuisset, quin ipsum de minima iniustitia arguere fas esset. — Nonnullae equidem rationes adduci solent, quae aliquo modo ostendunt, quare Deus angelis peccantibus non pepercerit, lapsorum autem hominum misertus sit. Illi enim puri spiritus, horum vero animae carne circumdatae erant, unde Ps. CII, 13 etc. dicitur: *Misertus est Dominus timentibus se, quoniam ipse cognovit figmentum nostrum.* Angeli alienum seductorem non habuerunt; homines autem ab Angelo decepti et seducti fuerunt. Inter Angelos tertia tantum pars peccavit; ast Adami peccato totum genus humanum obnoxium fuit, et, homine pereunte, mundus materialis quodammodo supervacaneus redditus est, quoniam proxime propter hominem conditus fuerat. Ast rationes istae solummodo aliquatenus ostendunt, congruum fuisse, ut homines potius quam Angeli a peccato redimerentur, sed nullatenus probant, Deum hominum lapsorum misereri debuisse, quoniam isti neque per infirmitatem, neque per seductionem a peccato excusari poterant, et propter hoc gratia divina penitus indigni erant. Idcirco S. Scriptura ubique clarissime docet, opus redemptionis humanae plane gratuitum esse, ac purum divinae misericordiae beneficium. Sic dicitur: *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret* (2). *Commendat autem charitatem suam Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est* (3). *Deus autem, qui dives est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, et cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos in Christo (cuius gratia estis salvati)* (4). *Apparuit enim gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus* (5). *Cum autem benignitas, et humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei, non ex operibus iustitiae, quae fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit* (6). *In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam Filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per eum* etc. (7).

3. *Incarnatio non fuit absolute necessaria etiam ex hypothesi, quod Deus hominem lapsum voluerit reparare.* Nam Deus per suam omnipotentem virtutem poterat humanam naturam multis aliis modis reparare, vel gratis illi condonando iniuriam sibi per peccatum illatam ut persona offensa et supremus index, vel acceptando aliqualem hominis satisfactionem, vel quoquo modo sibi placuisset. Infinita enim est et inexhausta divina potentia; et qui sumus nos, ut ei limites praescribamus? Multo sane plura potest Deus, quam nos excogitare valeamus. *Non erit tibi difficile omne verbum*, ait Ieremias (8); et Christus ipse dicit: *Apud homines hoc impossibile est, apud Deum autem omnia possibilia sunt* (9). Ss. Patres quoque docuerunt, Incarnationem non fuisse absolute necessariam ad lapsi humani generis reparationem, sed hanc etiam aliis modis perfici potuisse. S. *Athanasius* (10) inquit: « Etiam sine ullo eius (Salvatoris) adventu poterat Deus tantummodo dicere, et ita solvere maledictionem. Verum attendere oportet,

(1) 2 Petr. 2, 4. (2) Io. 3, 16.
(3) Rom. 5, 8 etc. (4) Eph. 2, 4, 5.
(5) Tit. 2, 11. (6) Ib. 3, 4 etc.

(7) 1 Io. 4, 9. — V. Tournely l. c. Concl 2; Klee l. 2 c. 1, § 2 et 3.
(8) 32, 17. (9) Matth. 19, 26.
(10) Or. 2 (al. 3) c. Arian.

quid sit hominibus utile, non autem quid in omnibus possit Deus. » *S. Gregorius Naz.* (1) dicit: « Haec Salvator fecit, — cum tamen sola voluntate nobis utpote Deus, salutem afferre posset, quemadmodum et universam rerum machinam solo iussu atque imperio procreavit. » Hoc idem docet *S. Gregorius Nyss.* (2). *S Augustinus* (3) ait: « Sunt stulti qui dicunt: Non poterat aliter Sapientia Dei homines liberare, nisi susciperet hominem, et nasceretur de foemina, et a peccatoribus omnia illa pateretur? Quibus dicitur: poterat omnino; sed si aliter faceret, similiter vestrae stultitiae displiceret. » Et alibi (4): « Dicunt: itane defuit Deo modus alius, quo liberaret homines a miseria mortalitatis huius, ut unigenitum Filium Deum sibi coaeternum hominem fieri vellet? — cui quaestioni respondens, ostendit, non alium modum possibilem Deo defuisse, cuius potestati cuncta aequaliter subiacent. » *S. Leo M.* (5) ita loquitur: « Verax misericordia Dei, cum ad reparandum humanum genus infallibiliter ei multa suppeterent, hanc potissimum consulendi viam elegit. » Et (6) unico prolato verbo Deum homines a miseria liberare potuisse docet. *S. Bernardus* (7) de erroribus Abaëlardi dicit: « Quis negat, omnipotenti ad manum fuisse alios modos nostrae redemptionis, iustificationis, liberationis? Verum hoc non praeiudicat huius quem e multis elegit, efficaciae. » Etiam Theologi in hoc consentiunt, quod incarnatio non fuerit absolute necessaria ad humani generis reparationem. Quidam tamen solum sub distinctione id admittunt, dicentes Deum potuisse quidem absque Incarnatione et satisfactione hominem lapsum reparare *potentia absoluta et extraordinaria* (seu abstracte a caeteris attributis considerata), non autem potentia ordinatâ (i. e. iustitiae infinitae iuncta). — Sed haec distinctio merito repudiatur (Cf. § 207, nota 3); omnia enim attributa divina sunt una eademque simplicissima essentia, atque unum attributum sine altero operari non potest. Quicumque ergo praefatam distinctionem proponunt, reapse negant, Deum absque Incarnatione hominem lapsum reparare potuisse. Perperam etiam rationibus theologicis sententiam suam confirmare student; aiunt enim: Deus necessario et ex natura sua est iustus; imo est ipsa iustitia nec omnino potest esse iniustus, quia *seipsum negare non potest* (8). Atqui iustitia exigit punitionem peccati: ergo necessaria fuit simpliciter incarnatio, ut Christus per poenas peccato debitas iustitiae Dei satisfaceret: ita fere argumentatur Cl. *Tournely* (9), cuius argumentationem vellicat Cl. *Billuart*(10), dicens: « *Tournely*, licet agnoscat, Deum posse de potentia extraordinaria reparare hominem absque Incarnatione, tenet tamen non posse potentia ordinaria temperata virtute iustitiae, quasi vero potentia extraordinaria non debeat esse temperata virtute iustitiae. Forte poterit Deus de potentia extraordinaria aliquid iniustum? — Peccat ergo *Tournely* in ipso limine, et dum dicit, Deum non posse potentia ordinaria dimittere peccatum sine satisfactione, quia non potest esse iniustus, et se negare, probat pariter id non posse potentia extraordinaria, quia Deus non potest, etiam potentia extraordinaria facere

(1) Or. 19 (al. 9). (2) Or. Catech. c. 15.
(3) L. de agone christ. c. 11.
(4) L. 13 de Trin. c. 10.
(5) Serm. 2 de Nativ.
(6) Serm. 63, c. 1.
(7) Epist. 190 ad Innoc. P. cap. 8.
(8) 2 Tim. 2. (9) L. c. Concl. 4.
(10) L. c. art. 2.

iniustum, et se negare. » Ast eandem obiectionem *S. Thomas* (1) sibi proponit, et sic respondet: « Ad tertium dicendum quod haec etiam (Dei) iustitia dependet ex voluntate divina, ab humano genere satisfactionem exigente pro peccato: nam si voluisset absque omni satisfactione hominem a peccato liberare, contra iustitiam non fuisset: ille enim iudex non potest, salva iustitia, culpam sine poena dimittere, qui habet punire culpam in alium commissam, puta, vel in alium hominem, vel in totam rempublicam, sive in superiorem principem. Sed Deus non habet aliquem superiorem, sed ipse est supremum et commune bonum totius universi; et ideo si dimittat peccatum quod habet rationem culpae ex eo, quod contra ipsum committitur, nulli facit iniuriam: sicut quicunque homo remittit offensam in se commissam absque satisfactione, misericorditer et non iniuste agit. Et ideo David misericorditer petens dicebat: *Tibi soli peccavi;* quasi dicat, potes sine iniuria mihi dimittere. »

Nota. Ut magis magisque pateat, Incarnationem ex parte Dei nullo modo necessariam, sed immensae duntaxat bonitatis, et misericordiae opus fuisse. Theologi ostendunt, in Deo respectu Incarnationis, neque moralem illam necessitatem seu obligationem adfuisse, quae ex meritis oritur, quibus remuneratio debetur. Ad quod probandum duplex meritum distinguunt, nempe *meritum de condigno*, quod resultat ex opere bono cui stricto iure praemium debetur, ita ut sine iniustitia negari non possit, et *meritum de congruo*, quod prodit ex opere bono, cui ex quadam duntaxat decentia praemium debetur (ad prius requiritur status gratiae ex parte operantis, et promissio ex parte praemiantis, non vero ad posterius). Praeterea Incarnationem considerant *circa ipsam substantiam*, nempe prout dicit hypostaticam cum Verbo unionem, et *secundum varias illius circumstantias*, ex. gr. quod facta sit ex tali gente, familia, muliere, hoc vel illo tempore etc. Quibus praemissis, quaerunt, utrum Christi humanitas, veteres Patriarchae, et B. V. Maria meruerint Incarnationem Verbi? — Ad has quaestiones unanimi fere consensu sequentia respondent:

a) *Humanitas Christi* nec de condigno, nec de congruo meruit hypostaticam cum Verbo divino unionem; nam Christi humanitas sine unione hypostatica nunquam fuit, siquidem in primo instanti suae conceptionis unita fuit cum Verbo, ut fides docet adversus Nestorium; ergo illam non meruit, alias esset effectus prior sua causa: praeterea, ut cum *S. Thoma* Theologi docent, principium omnis meriti non cadit sub meritum; alias idem esset meritum et praemium, causa et effectus, adeoque idem seipso prius et posterius: atqui unio hypostatica in Christo est principium et radix omnis meriti, ergo illa non cadit sub meritum. Hinc *S. Augustinus* (2) dicit: « Hic (in mysterio Incarnationis) granditer et evidenter Dei gratia commendatur. Quid enim natura humana in homine Christo meruit, ut in unitatem personae unici Filii Dei singulariter esset assumpta? Quae bona voluntas, cuius boni propositi studium, quae bona opera praecesserunt, quibus mereretur iste homo una fieri persona cum Deo? » Hoc idem S. Doctor propugnat l. de praed. Ss. et de corrept. et grat. (3).

b) *Veteres Patriarchae* et alii iu-

(1) 3, q. 46, art. 2.
(2) In Enchir. cap. 39.
(3) Cap. 15 et 11.

sti, et Sancti V. T. homines non meruerunt, nec mereri potuerunt de condigno substantiam Incarnationis. Nam omne meritum humanum ex Christo vim et efficaciam habet; de fide enim est, nullum in statu naturae lapsae meritum esse, nisi ex meritis Dei incarnati: ergo Incarnatio secundum substantiam sumptam praesupponitur cuilibet merito, quomodo igitur Veteres illi substantiam Incarnationis meruissent? — Etiam ideo hanc non poterant promereri, quia quodcunque meritum purae creaturae ex quacunque gratia supernaturali elicitum, condignum non est, seu non satis proportionatum cum unione hypostatica: haec enim infiniti pretii et valoris est, omne autem meritum humanum est finitum. Hoc idem docet *S. Thomas* 3, q. 2, art. 11, qui, postquam ostendit humanitatem Christi non meruisse unionem cum Verbo, quia « omnis operatio illius hominis (1) subsecuta est unionem, ergo nulla eius operatio potuit esse meritum unionis; ita pergit: Sed neque alterius cuiuscunque hominis potuerunt esse meritoria huius unionis ex condigno. Primo quidem, quia opera meritoria hominis proprie ordinantur ad beatitudinem, quae est virtutis praemium, et consistit in plena Dei fruitione. Unio autem incarnationis cum sit in esse personali, transcendit unionem beatae mentis ad Deum, quae est per actum fruentis; et ideo non potest cadere sub merito. Secundo, quia gratia non potest cadere sub merito, quia est merendi principium. Unde multo minus Incarnatio cadit sub merito, quae est principium gratiae secundum illud: *Gratia et veritas per Iesum Christum facta est* (2). Tertio, quia Incarnatio Christi est reformativa totius humanae naturae et ideo non cadit sub merito alicuius hominis singularis, quia bonum alicuius puri hominis non potest esse causa boni totius naturae. » His probatis, angelicus Doctor haec addit: « Ex congruo tamen meruerunt sancti Patres incarnationem desiderando et petendo; congruum enim erat, ut Deus exaudiret eos, qui ei obediebant. » Sed hoc dictum Theologi non de substantia Incarnationis, sed de aliquibus eiusdem circumstantiis intelligendum esse censent. Ita Abraham sua prompta obedientia hanc gratiam meruit, ut ex ipsius semine Messias nasceretur: *Benedicentur in semine tuo omnes gentes terrae, quia obedisti voci meae* (3). Sic Davidi, cuius mansuetudo et zelus pro gloria Dei laudatur, dicitur: *Iuravit Dominus David veritatem, et non frustrabitur eam: de fructu ventris tui ponam super sedem tuam* (4). Ita Daniel (5), quia *vir desideriorum* (6) erat, suis suspiriis, et precibus meruit contrahi tempus adventus Messiae, dicente Angelo (7): *Septuaginta hebdomades abbreviatae sunt super populum tuum*, etc. Meritum porro illud de congruo duntaxat fuit, non de condigno, quia nullum Deum inter et homines pactum intercessit.

c) *B. V. Maria* non de condigno meruit, ut Verbum caro fieret, aut ut ipsa fieret Mater Dei. Id patet tum ex iis, quae antea dicta sunt, tum quia licet opera B. Virginis praestantissima fuerint et excellentiae singularis, non tamen pretii ac valoris infiniti, ac consequenter non eiusdem ordinis cum unione hypostatica, tum quia nulla Dei promissio intercesserat, nec ad dignitatem illam aspirabat humillima Virgo, quae, Angelo tantum beneficium annunciante, turbata fuit.—Sed tamen B. Virgo per gratias et dona

(1) Luc. 1, 35. (2) Ioan. 1, 17.
(3) Gen. 22, 18. (4) Ps. 131, v. 1, 11.

(5) Cap. 9. (6) V. 23. (7) V. 24.

Dei, quibus sanctissima vita respondit, ita praeparata et disposita fuit, ut quantum fert conditio creaturae, decenter maternitatem reciperet; et in hoc sensu, per virtutes suas de congruo hanc dignitatem meruisse, recte dicitur. Ideo ipsa B. Virgo in suo Cantico dixit: ***Respexit humilitatem ancillae suae*** (1): quorsum autem Deus respexit humilitatem B. Virginis, nisi ut illi concederet Maternitatem, propter quam eam *Beatam omnes nationes* dicturae essent? Etiam Ss. Patres meritum in Maria agnoscunt, per quod maternitate divina digna facta est. *S. Ambrosius* (2) ait: « Quid in singulis immoror, quae (B. V. Maria) digna fuit, ex qua Filius Dei nasceretur? » *S. Hieronymus* (3) ad Eustoch. scribit: « Propono tibi B. Virginem, quae tantae extitit puritatis, ut Mater Domini esse mereretur. » *S. Augustinus* (4) dicit: « Concipere et parere meruit eum, quem constat nullum habuisse peccatum. » *S. Gregorius M.* (5) inquit: « Meritorum verticem usque ad solium divinitatis erexit. » Ipsa Ecclesia ad Mariam clamat: « quem meruisti portare, resurrexit. » In Maria ergo meritum non quidem de condigno, sed saltem de congruo agnoscendum est. Ideo S. *Thomas* (6) docet, « quod B. Virgo non meruit Incarnationem, sed supposita Incarnatione meruit, quod per eam fieret, non quidem merito condigni, sed merito congrui. » Et 3, q. 2, art. 11 ad 3 ait: « B. Virgo dicitur meruisse portare Dominum omnium, non quia meruit ipsum incarnari, sed quia meruit ex gratia sibi data illum puritatis et sanctitatis gradum, ut congrue posset esse mater Dei. » — Ex integra hac doctrina clare apparet, Incarnationem Filii Dei nullis praecedentibus meritis debitam fuisse, sed eam soli benignitati et misericordiae Dei adscribendam esse (7).

II. *Incarnatio hypothetice necessaria fuit ex parte lapsi generis humani.*

§ 344. Si probari potest, Deum peccatum sine condigna satisfactione remittere noluisse, et nullam puram creaturam pro peccato condignam satisfactionem exhibere potuisse, manifeste concludendum est, Incarnationem ad humani generis reparationem necessariam fuisse. Utrumque autem sat firmis argumentis probari potest.

1. Ad offensum spectat determinare, qua conditione offensas remittere, et quam satisfactionem exigere velit. Homo equidem, dum de condonandis iniuriis agitur, mandata divina exequi, et regulas iustitiae et charitatis observare tenetur: Deus autem nullis legibus subiectus et undequaque independens liberrime modum determinat, quo illatas sibi iniurias remittere velit. Talis igitur modus nullatenus per rationem, sed per solam revelationem cognosci potest. Haec autem clare testatur, Deum peccata hominum gratis condonare noluisse, sed pro iis condignam satisfactionem exegisse, et quidem a Filio suo incarnato praestandam. Nam Io. III, 14 dicitur: *Exaltari* (in cruce) *oportet Filium hominis, ut omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam aeternam.* Ergo ad salutem hominis recuperandam *oportuit*, seu necesse fuit, ut Filius Dei incarnatus passionem subiret, quod dici non posset nisi supposito decreto divino, hanc satisfactionem exigente.

(1) Luc. 1, 48. (2) L. 2 de Virgin.
(3) L. 2, Epist. 17.
(4) L. de nat. et gratia c. 36.
(5) In lib. 1 Reg. cap. 1.
(6) In 3, d. 4, q. 3, art. 1 ad 6.
(7) Cf. Tournely de Incarn. q. 6, a. 2; Thom. ex Charm. Diss. 5, cap. 2; Klee l. 2, cap. 2, art. 1. § 3.

Luc. XXIV, post commemoratam (v. 20) passionem et mortem, v. 26 dicitur: *Nonne haec oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam?* Non *oportuit autem pati Christum*, nisi quia oportuit exequi voluntatem Patris, condignam satisfactionem postulantis. Ideo Paulus aperte docet, nos iustificationem, seu peccatorum remissionem obtinere in Christo Iesu, *quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiae suae propter remissionem praecedentium delictorum* (1); non posset autem dici, propitiationem in sanguine Christi *ad ostensionem iustitiae* divinae factam esse, nisi haec eadem iustitia divina passionem et mortem incarnati Filii Dei tanquam condignam satisfactionem exegisset. Idem Apostolus dicit: *Sine sanguinis effusione non fit remissio. Necesse est ergo exemplaria quidem coelestium his mundari, ipsa autem coelestia melioribus hostiis quam istis* (2); quae verba hunc sensum referunt: necesse fuit, ut haec quae dixi, tabernaculum, vasa, sacerdotes, populus Iudaicus etc. quae Ecclesiae et rerum, quae fiunt in Ecclesia, typi erant et figurae, typico pecorum sanguine mundarentur: at vero res figurata, Ecclesia spiritualis, coelestis et divina, spirituali et divino sanguine Christi debuit sanctificari, quod in subsequentibus versiculis fusius exponitur. - Ergo si necesse fuit, nos a peccatis mundari et sanctificari sanguine Christi, manifestum est argumentum, Deum noluisse absque condigna satisfactione peccatum remittere. Idem confirmatur, ubi dicitur: *Impossibile est, sanguine hircorum et taurorum auferri peccata. Ideo ingrediens mundum dicit: Hostiam et oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi* (3); id est: quia vetera sacrificia non poterant expiare peccata, nec erant ad hoc instituta, sed tantum ad cruentum Christi sacrificium praefigurandum, hinc Christus ingrediens, id est, in primo Incarnationis instanti dixit Deo: sacrificia vetera tibi non satisfecerunt; nunc autem corpus mihi dedisti aptum immolationi, corpus scilicet passibile et mortale, sed unitum Verbo divino, et ideo hostiam infiniti valoris Deo dignam: *Tunc dixi: Ecce venio..... ut faciam, Deus, voluntatem tuam* (4); et condignam, quam exigis, satisfactionem tibi offeram meipsum immolando (5). Christus ergo *unam pro peccatis offerens hostiam* (6) voluntatem Patris implevit, seu decretum divinum executus est, peccata hominum non sine condigna satisfactione remittendi.

2. Condignam pro peccato satisfactionem Deo praestare non potuisset pura creatura, seu ea quae hypostatice Deo non est unita. Et in primis manifestum est, quod homines per peccatum originale inimici Dei facti non potuerint propriis viribus Deo reconciliari, et supernaturalem sibique indebitam gratiam recuperare. Ideo Apostolus de hominibus ait: *Omnes peccaverunt, et egent gloria Dei* (7), per quam intelligit redemptionem a Christo peractam, ut ex praecedentibus et subsequentibus patet. « Non erat possibile, ait *S. Irenaeus* (8), eum hominem, qui semel victus fuerat, et elisus per inobedientiam replasmare et obtinere bravium victoriae. » Imo Ss. Patres clare docent, nullam puram creaturam, quantacunque gratia exornata supponatur, potuisse pro peccato

(1) Rom. 3, 25. (2) Hebr. 9, 22 etc.
(3) Hebr. 10, 4 etc. (4) Ib. v. 7.
(5) Ib. v. 10, 11 etc. (6) Ib. v. 12.
(7) Rom. 3, 23. (8) L. 3, c. 28, n. 2.

condignam satisfactionem praestare. Sic *S. Basilius* Hom. in Ps. XLVIII, exponens illa verba: *Fratres non redimit, redimet homo: non dabit Deo placationem suam*, ita loquitur: « Neque igitur fratrem in redemptionem quaere, sed aliquem, qui tuam excedat naturam: neque hominem nudum, sed hominem Deum Iesum Christum, qui solus pro nobis omnibus Deo dare potest placationem. » Eadem fere habet *S. Ambrosius* in eundem Ps., ubi de Christo dicit: « Ipse solus est, qui redimit hominem... quia pro alienis sanguinem suum fudit, quem nemo potest offerre pro fratre. » *S. Athanasius* (1) inquit: « Nisi quae propria sunt carnis, Verbi esse dicerentur, ab his homo non penitus fuisset liberatus. » — *S. Augustinus* (2) scribit: « Neque per ipsum liberaremur unum mediatorem Dei et hominum Iesum Christum, nisi esset et Deus. » *S. Cyrillus Alex.* (3) ait: « Quo pacto unus pro omnibus mortuus iustum pro omnibus pretium exsolvere potuit, si perpessionem illam puri cuiusdam hominis esse dicamus? » ubi supponit, hominem purum, gratia ornatissimum, qualem Nestorius dicebat Christum, non potuisse pretium condignum exsolvere. *S. Leo M.* (4) ita de Christo loquitur: « Nisi esset verus Deus, non afferret remedium; si non esset homo, non praeberet exemplum. » *S. Fulgentius* (5) haec habet: « Nullatenus humana natura ad auferendum peccatum mundi sufficiens atque idonea fieret, nisi in unionem Verbi Dei... transiret. » *S. Anselmus* (6), ex professo ostendens, condigne pro peccato satisfacere non posse nisi *hominem Deum*, inquit: « Hanc satisfactionem non potest facere nisi Deus; nec debet nisi homo, necesse est, ut eam faciat *Deus homo.* » *S. Thomas* (7) ad quaestionem, utrum fuerit possibilis alius modus liberationis humanae, quam per passionem Christi, respondet: « Aliquid potest dici possibile, vel impossibile dupliciter: uno modo simpliciter et absolute; alio modo ex suppositione. Simpliciter igitur et absolute loquendo possibile fuit Deo alio modo hominem liberare quam per passionem Christi, quia *non est impossibile apud Deum omne verbum* (8). Sed ex aliqua suppositione facta fuit impossibile. Quia enim impossibile est Dei praescientiam falli, et eius voluntatem, seu dispositionem cassari, supposita praescientia, et praeordinatione Dei de passione Christi; non erat simul possibile Christum non pati, vel hominem alio modo, quam per eius passionem liberari. » Idem (9) omnino negat, potuisse ab homine puro plene ac perfecte Deo pro nostris peccatis satisfieri, « tum quia tota humana natura erat per peccatum corrupta, nec bonum alicuius personae vel etiam plurium poterat per aequiparantiam totius naturae detrimentum recompensare; tum etiam quia peccatum contra Deum commissum quamdam infinitatem habet ex infinitate divinae maiestatis: tanto enim offensa est gravior, quanto maior est ille in quem delinquitur. Unde oportuit ad condignam satisfactionem ut actus satisfacientis haberet efficaciam infinitam, utpote Dei et hominis existens. » — Praeeunte *S. Thoma*, Theologi etiam rationibus theologicis probant, puram creaturam non posse pro peccato condignam satisfactionem prae-

(1) Or. 3 (al. 4) c. Arian. n. 33.
(2) In Enchir. c. 108.
(3) Epist. 1 ad Monachos Aegypti c. 17.
(4) Serm. 1 de Nativ.
(5) Lib. de Incarn. et gratia c. 4.
(6) Lib. 2 Cur Deus homo c. 6.
(7) 3. q. 46, art. 2.
(8) Luc. 1, 37. (9) O. 1 a 2 ad 2.

bere, quia quaecunque satisfactio esset semper minor quam offensa illata. Nam gravitas offensae praecipue desumitur ex dignitate personae laesae, e contra valor satisfactionis praecipue petitur ex dignitate personae satisfacientis; atqui Deus offensus est infinitus, pura vero creatura satisfaciens est finita et veluti nihilum ante Deum, dicente Profeta: *Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, et quasi nihilum, et inane reputatae sunt ei* (1); ergo inter gravitatem offensae et valorem satisfactionis non potest esse aequalitas, et ideo a pura creatura condigna satisfactio praestari nequit. — Praeterea ad perfectam et condignam satisfactionem requiritur, ut sit ex bonis propriis personae satisfacientis, quamobrem servus domino suo ex rigore iustitiae satisfacere non potest, cum nihil habeat proprium. Ast respectu Dei nulla creatura aliquid proprium habet, quia Deus est omnium Creator et supremus Dominus, unde dicitur: *Cuncta, quae in coelo sunt, et in terra, tua sunt... Domine* (2). Ergo nulla pura creatura Deo pro peccato condignam satisfactionem praestare valet. Insuper veri nominis satisfactio ex bonis alias indebitis facienda est; unde ille, qui id tantum praestat ad quod ex aliis titulis obligatur, in sensu stricto nequit dici satisfaciens pro culpa antea commissa. Verum quaelibet creatura iam aliunde ad Deum perfecte colendum et amandum obligatur, in quem finem omnes facultates suas impendere debet: ergo nihil illi restat, per quod pro praeterito peccato condignam satisfactionem praestet. Errant ergo qui dicunt, etiam hominem purum per actum charitatis perfectae tantum Deo tribuere, quantum ab ipso per actum peccati ablatum fuit, atque ideo plene satisfacere: nam homo iam aliunde Deum ex toto corde, ex tota anima, et ex tota mente diligere tenetur, quapropter actus charitatis eliciens praesentem obligationem adimplet, non autem Deo aliquid tribuit, quod per se ad praeteritas praevaricationes compensandas valeat. Ex his aliisque rationibus theologicis probatur, nullam puram creaturam pro peccato condignam Deo satisfactionem praestare posse. Denique pro hac doctrina argumentum afferri potest ex Concilio *Tridentino*, quod (3) dicit: *Dum satisfaciendo patimur pro peccatis, Christo Iesu, qui pro peccatis nostris satisfecit, ex quo omnis nostra sufficientia est, conformes efficimur:* ergo citra satisfactionem Christi non haberet homo, quo condigne satisfaceret.

Nota. Ex tradita doctrina varia documenta moralia erui possunt. *a*) Omnes iustitiae hominum, Angelorum cunctarumque creaturarum possibilium unico peccato mortali condigne expiando non sufficiunt. Agnoscamus ergo, quale sit monstrum, quod nequit tot sanctorum legionibus interimi, qualis deformitas, quae nullo totius creatae sanctitatis nitore mundari potest, quales tenebrae, quae adeo splendidis sanctorum omnium radiis illustrari non valent: quia nimirum peccatum summum malum est, et malorum omnium summa. Recte exclamat *S. Bernardus* (4): « Agnosce homo, quam gravia sunt vulnera, pro quibus necesse est, Dominum Christum vulnerari. Si non essent haec ad mortem sempiternam, nunquam pro eorum remedio Dei Filius moreretur. » - *b*) Eadem doctrina humilitatis sensus cordi nostro inge-

(1) Is. 40, 17. (2) 1 Par. 29, 11. (3) Sess. 14. c. 8. (4) Serm. de Nativ.

rere debet. Ex illa quippe clare perspicimus, quod propriis viribus relicti Deum quidem offendere, sed non illum placare, animam peccatis inquinare, sed non illam mundare, aeternam damnationem mereri, sed non ab ista nos liberare possimus. Hanc miseriam et infirmitatem nostram probe cognoscentes, et humiliter confitentes, divinam facilius misericordiam consequimur, dicente Deo: *Ad quem respiciam nisi ad pauperculum, et contritum Spiritu, et trementem sermones meos* (1)? et: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam* (2). — *c*) Praecipue autem ex dictis immensa Dei erga homines dilectio elucet. Deus enim nullis motivis coactus, nullis legibus impulsus, sola misericordia motus, Incarnationem Filii sui decrevit. Perpendamus hunc Dei erga nos amorem, perpendamus, inquam, amorem hunc Dei, qui Filium suum unigenitum, Filium suum carissimum propterea incarnari, nasci ac mori voluit, ut nos ab ira Dei, qua nihil gravius, e regno satanae, quo nihil tristius, ab aeterna morte, qua nihil horribilius est, liberaret. Tantum beneficium haud frequenter et serio meditari, pessima incuria, et talem benefactorem non redamare, horrenda cordis duritia esset, merito ignibus aeternis torquenda. — Ut tantum ingratitudinis monstrum procul sit a nobis, exclamat Apostolus Ioan.: *Diligamus ergo Deum, quia ipse prior dilexit nos* (3); et *S. Augustinus* (4) dicit: « Si amare pigeat, saltem redamare non pigeat. » Et *S. Leo M.* (5) inquit: « Authorem suum humana natura, sciendo, quantum ab eo sit dilecta, plus diligat. Miserendi enim nostri causam Deus nisi in sua bonitate non habuit. » *

(1) Is. 66, 2. (2) Iac. 4, 6. (3) 1 Io. 4.
(4) L. de catech. rudibus c. 4.

CAPUT VI.

DE POSSIBILITATE, ET CONVENIENTIA INCARNATIONIS

§ 345. Revelatio christiana ita comparata est, ut licet multa in se contineat, quae rationem superant, nec minimum tamen proponat, quod rationi contrarium sit. Non est ergo cur sanae rationis areopagum reformidet. Imo excellentia huiusce Religionis revelatae eo clarius apparet, quo magis per sanam Philosophiam, iustos terminos non trascendentem, consideratur (v. Th. gen., § 297). — Quod hic in genere dictum est, recte etiam doctrinae de Incarnatione applicatur. Quamvis enim haec veri nominis mysterium sit, et perfecte comprehendi non possit; nihilominus non solum licitum, sed et utile est, ut ratio quoque circa illam functiones suas peragat, dogmata de tam admirabili opere revelata magis magisque cognoscere satagat, quomodo tum inter se, tum cum principiis rationalibus conveniant, attentius indaget, et sic per ipsam fidem ad sublimiorem quandam intelligentiam evehi studeat. — Ex hac ratione iam scholastici de possibilitate et convenientia Incarnationis disserere consueverunt. Talis tractatio nostris praecipue temporibus perquam necessaria est, in quibus non pauci dantur, qui falsae Philosophiae principiis imbuti, sicut caetera mysteria revelata, ita etiam doctrinam de Incarnatione impugnare tentant, eamque ut rectae rationi repugnantem et absonam reiicere non verentur. Sic *Socinus* (6), *Spinoza* (7), *Wegscheider* (8), et generatim *Sociniani*, *Pantheistae* et *Rationalistae* omnem lapidem movent, ut doctrinam de Incarnatione

(5) Serm. 13 de Passione.
(6) Expl. in c. 1 Io.
(7) Epist. 21 ad Oldenb.
(8) Instit. Theol. chr. dogm. (1811 p. 483 etc.)

rectae rationi repugnare ostendant. Contra adversarios istos doctrina catholica vindicanda, atque probandum est, 1° *Incarnationem possibilem esse*, nullamque involvere repugnantiam, aut contradictionem; 2° imo eandem etiam *convenientissimam*, seu subiectis, quae respicit, et finibus, ad quos refertur, accommodatissimam esse.

ARTICULUS I.

De Incarnationis possibilitate.

§ 346. Quidquid apertam et absolutam contradictionem non involvit, per omnipotentiam divinam effici potest (§ 42), ac ideo possibile est dicendum; unde Luc. XVIII, 27 legitur: *Quae impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum*. Atqui nulla est aperta repugnantia, aut absoluta contradictio, quod Verbum divinum sibi copulet arctissimo et indissolubili vinculo naturam humanam: ergo concedendum est, Incarnationem possibilem esse. Hoc argumento usus est Archangelus Gabriel, quando B. V. Mariae arcanum hoc mysterium proposuit credendum, inquiens: *Quia non erit impossibile apud Deum omne Verbum* (1). — Quilibet autem facile videt, totam huius argumentationis vim pendere a propositione minori, qua dicitur, Incarnationem Verbi nullam apertam repugnantiam, seu absolutam contradictionem involvere. Haec igitur propositio solide probanda, seu potius contra adversarios defendenda est.

1. Positivum argumentum, quo certissimo probatur, Incarnationem rectae rationi non repugnare, petitur ex facta nobis Revelatione divina. Certum enim est, ut ex hactenus probatis constat, mysterium Incarnationis a Deo nobis revelatum esse. Quidquid autem Deus revelat, falsum esse, aut rectae rationi repugnare non potest, quia Deus ipsa Veritas est, et tum per rationem, tum per Revelationem ad nos loquens, sibi contradicere nequit. - Ergo Incarnatio rectae rationi non repugnat, adeoque quacunque ex parte possibilis est dicenda. Hoc argumento ad illos, qui Incarnationem impossibilem et absonam dixerunt, confutandos iam usus est *S. Augustinus* (2), qui solita sua facundia breviter omnia ea argumenta exponit, quibus adversus Gentiles, et Iudaeos manifeste ostenditur, veram esse Religionem, a Iesu Christo nobis promulgatam, unde postea sequitur, etiam verum esse mysterium Dominicae Incarnationis, quod doctrinae christianae caput est et fundamentum.

2. Aliquam huius mysterii similitudinem, tametsi longissime distantem, nobis suppeditat coniunctio animae cum corpore ad individuum humanum constituendum; quamvis enim anima sit naturae a corpore omnino diversae, utpote spiritualis, potuit tamen divina omnipotentia ita utrumque coniungere, ut una inde resultaret humana natura, unum individuum, una persona: pari ergo ratione potuit Deus naturam humanam sibi tam arcte copulare, ut unum exurgeret suppositum divinum in duabus naturis subsistens. Hoc quoque argumentum indigitat *S. Augustinus* (3) dicens: « Quidam reddi sibi rationem flagitant, quomodo Deus homini permistus sit, ut una fieret persona Christi, cum hoc semel fieri oportuerit, quasi rationem ipsi reddant de re, quae quotidie fit, quomodo misceatur anima corpori, ut una fiat persona hominis: nam, sicut in unitate personae anima unitur corpori, ut homo sit, ita in unitate

(1) Luc. 1, 37. (2) In Ep. 137 ad Volusian.

(3) In citata Ep. ad Volus

personae Deus unitur homini, ut Christus sit. In illa ergo persona mistura est animae et corporis; in hac persona mistura est Dei et hominis; si tamen recedat auditor a consuetudine corporum, qua solent duo liquores ita commisceri, ut neuter servet integritatem suam, quamquam et in ipsis corporibus aëris lux incorrupta misceatur, etc.»

3. In praesenti controversia nos versamur in propositione negativa, et pleno iure tamdiu negamus, in doctrina de mysterio Incarnationis contradictionem inveniri, quamdiu adversarii hanc non evincunt. Contradictio enim supponit duas saltem ideas claras et certas, quae se mutuo tollunt, aut e diametro sibi opponuntur. Ad adversarios ergo spectat, tales duas ideas, apertam et absolutam contradictionem involventes, ostendere, quamdiu id non praestiterint, contradictio rectissime negatur. — Sed nullus adversariorum id unquam praestitit, quoniam obiectiones ab his propositae a Ss. Patribus et Theologis solidissime confutatae sunt, ut ex dicendis apparebit: ergo contradictio iure negatur, et Incarnatio omni iure possibilis dicitur. Hoc ipsum ex attenta doctrinae revelatae consideratione elucet. Incarnatio enim est unio hypostatica naturae divinae simul et humanae in una persona Verbi. Si ergo contradictio daretur, haec esset vel *ex parte Verbi naturam humanam assumentis*, vel *ex parte naturae assumptae*, vel *ex parte unionis;* sed ex nulla parte repugnantiam, seu contradictionem evinci posse, ex dicendis patebit.

I. *Nulla datur repugnantia ex parte Verbi assumentis.*

§ 347. Iuxta dogma catholicum contra Eutychen definitum duae naturae in Christo, divina et humana, post unionem hypostaticam integrae, inconfusae et impermixtae permanserunt. Verbum itaque divinum ob unionem cum humanitate nec in possessione divinae maiestatis et beatitudinis turbatum, nec quoad infinita sua attributa circumscriptum fuit, eiusque divinitas nullam vel mutationem, vel passionem in se recepit; ergo iuxta doctrinam catholicam ex parte Verbi naturam humanam assumentis nulla contradictio datur. Frustra adversarii talem repugnantiam evincere tentant.

Obi. I. Doctrina de Incarnatione penitus convenit cum Ethnicorum commentis, qui deos colebant ex mulieribus natos, ex corpore et anima compositos, et post varia fata in coelum raptos. Tales autem fabulae merito ab omnibus Christianis reiiciuntur, utpote rectae rationi aperte contradicentes, quae Deum aeternum et perfectissimum Spiritum esse cognoscit. Eodem modo repudianda est doctrina de Incarnatione, quae Deum natum, conceptum, corpore circumscriptum etc. proponit.

Resp. Maxima impietas et vesania est Christianorum de Verbo incarnato doctrinam commentis Ethnicorum aequiparare. Ab his enim illa tum authentia, tum interna natura, tum fine quam maxime differt. Quae enim Ethnici in sua mythologia fabulabantur, nulli authentico monumento innitebantur, sed tantum ex poëtarum fictionibus, aut ex corrupta et erroribus repleta populorum traditione originem trahebant; ast doctrina de Verbi Incarnatione ex authenticis et infallibilibus monumentis, nempe ex sacris V. et N. Testamenti libris probatur, innumeris miraculis confirmatur, et firmissimis credibilitatis motivis innititur. — Praeterea Ethnici autuma-

bant, deos deasque, cum conciperentur et nascerentur, existentiam suam incepisse, ipsa corpora ad divinitatis essentiam pertinere, eique sicut non aeternitatem, ita nec spiritualitatem et immensitatem competere. Ast iuxta doctrinam christianam Verbum, quod in tempore naturam humanam assumpsit, ab aeterno extitit, eiusque essentia etiam post unionem simplicissima et immensa manet. — Denique quae ab Ethnicis de origine et fatis deorum dearumque asserebantur, non ad nobiles et honestos, sed plerumque ad inanes, aut etiam ad turpes fines referebantur. Verum Incarnatio ex sapientissimo consilio decreta, et ad finem nobilissimum et saluberrimum directa fuit, ut iam probatum est § 337 etc.

Obi. II. Illa doctrina absurda et rationi repugnans est, quae Deo mutationem adscribit; immutabilitas enim Dei ex ratione et revelatione certissima est. Admissa autem Incarnatione, etiam mutatio in Deo facta concedenda est. Nam ille vere et intrinsece mutatur, qui vere et intrinsece incipit uniri naturae, cui unitus antea non erat: atqui Verbum divinum, si carnem vere assumeret, vere ac intrinsece uniri inciperet cum natura humana, cui antea unitum non erat; ergo vere et intrinsece mutaretur. Vel etiamsi admitteretur, naturam divinam integram et impermixtam remansisse; tamen, posita Incarnatione, dicendum foret, quod Deus homo factus aliter se habuisset post Incarnationem atque ante fuit; accessisset enim divinae personae relatio ad naturam humanam, qua antea caruit, et sic mutatio contigisset. Denique, cum assumptio naturae humanae in tempore facta sit, haec ipsa actio in Verbo, ad actum in tempore transeunte, mutationem supponit.

Resp. Ex mysterio Incarnationis nullatenus sequitur, Verbum divinum mutatum fuisse. Omnis enim mutatio facta est in natura humana, quae fuit a Verbo assumpta, et secundum hanc solam dicitur Verbum in utero Virginis conceptum, natum, passum et mortuum: non autem in natura divina, quae aeterna est et immutabilis. Quamobrem observat S. *Augustinus* (1), Apostolum dixisse de unigenito Filio Dei quod *habitu* sit *inventus ut homo* (2); ut intelligeremus, non mutatum esse Verbum susceptione hominis, sicut nec membra veste induta mutantur. Verum quidem est, humanitatem a Verbo assumptam esse non *modo accidentali*, ut ab homine assumitur vestimentum; sed Verbum *vere et intrinsece* hominem factum esse. Ast duplex est huius propositionis sensus. Si per *intrinsece* intelligitur, quod unio illa non moralis tantum fuerit, sed personalis et hypostatica, vera est propositio, et dogma catholicum exprimitur. Si autem intelligitur, Verbum humanam naturam in seipso recepisse tanquam novam formam, aut perfectionem, falsa est: atque in hoc tantum sensu mutationem argueret. Mutatio enim unice cadit in rem, quae aut novam aliquam perfectionem acquirit, aut aliquid perfectionis possessae amittit. Quando autem Verbum carnem assumpsit, nihil ipsi ab humanitate accessit, unde perficeretur, nihilque de nativis perfectionibus deperiit. Verbum in Christo naturam quidem humanam complet, terminat ac perficit admirabili illa unione hypostatica, atque per hanc Deus fit homo, et homo Deus, atque perficitur homo, et in melius mutatur; at non perficitur Deus. Id etiam

(1) L. 83 qq., q. 73. (2) Phil. 2, 7.

per similitudinem aliquo modo declarari potest. Si nova a Deo crearetur telluris portio, nulla inde fieret in sole mutatio, qui eam radiis suis illuminaret, neque ulla soli perfectio accresceret, quamvis praefata telluris portio per solem perficeretur. Sublimiori modo rem explicat *S. Augustinus* (1) dicens: « Cum sapientia homini accidit, non ipsa mutatur, sed hominem mutat, quem de stulto sapientem facit; » ex quo concludit, etiam Verbum naturam humanam sibi hypostatice uniens mutatum non esse, quamvis humanitas per hanc unionem ad summum perfectionis gradum elevata fuerit: ideo (2) dixerat: « Homo Deo quidem accessit, non Deus a se recessit. » — Ast, aiunt adversarii, saltem nova relatio ad humanam naturam Verbo accessit, et cum illa in tempore assumeretur, nova actio a Verbo posita fuit, adeoque in isto mutatio contigit. — Verum qui ita ratiocinantur, Deum turpiter cum hominibus confundunt, qui tempori subiecti sunt, et omnia in tempore perficiunt, atque ideo de actu ad actum transeunt. Deus autem aeternus, et ita tempori subiectus non est, ut ne duo quidem momenta in ipso distinguantur (§ 25). Improprie tantum et ad captum humanum loquimur, cum dicimus Deum, aliquid modo velle aut facere, quod antea noluit, et non fecit; proprie enim Deus omnia uno, simplicissimo et simultaneo actu decernit et efficit. Ipsi Philosophi, recte de Deo sentientes, hoc principio utuntur, ut ostendant, Deum nec in creatione mutatum esse, quamvis iuxta nostrum concipiendi modum ipsi relatio ad res creatas accesserit, nec per conservationem et gubernationem mundi mutari, quamvis nos varias operationes divinas sibi succedentes distinguamus, quia omnis mutatio solum ex parte creaturarum contingit (§ 26). Ita pariter, dum de Incarnatione sermo est, omnis mutatio ex parte naturae humanae contigit, quae in tempore incepit, et variis vicissitudinibus subiecta fuit; Verbum autem aeternum, nulli tempori subiectum, et ideo prorsus immutabile permansit (3).

Obj. III. Si Deus universa propter gloriam suam operatur non potuit permittere Incarnationem, per quam eius gloria non promovetur, sed obfuscatur. Nam maiestate divina prorsus indignum est concipi, in utero gestari, nasci, pauperem esse, iniuriis, doloribus et ipsi morti subiici. Quaecumque autem Deum dedecent, a recta ratione admitti nequeunt, et ideo etiam Incarnatio non est admittenda, sed respectu Dei impossibilis dicenda.

Resp. Quid Deum deceat, aut dedeceat, non est hominum decernere. In tali iudicio facillime fallitur mens limitata. Unde Apostolus, de Christo crucifixo loquens, ait: *Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus, et quod infirmum est Dei, fortius est hominibus* (4), idest, quod stultum Ethnicis videtur in Deo crucifixo, hoc ipsum omni sapientia humana sapientius est; et quod infirmum Iudaeis videtur in Messia crucifixo, hoc omni potentia humana fortius est. — Indignum sane non est Deo, aliis benefacere, sed id infinitae bonitati maxime congruit. Ast per Incarnationem maximum beneficium praestitum est hominibus, qui per illam a maxima miseria liberati, et aeternae salutis participes redditi sunt: ergo Incarnatio

(1) L. c. (2) In eadem Ep. c. 3.

(3) Cf. Tournely de Incarn. q. 2, a. 1, Obi. ex parte Verbi. Gazzaniga de Inc. Sect. 1, c. 2.

(4) 1 Cor. 1 25.

Deo indigna non fuit. Neque per istam maiestas Dei offuscata, aut beatitudo eius turbata fuit. Nam, sicut sol illuminando lutum nihil inde sordidi recipit, ita nec Verbum carni non peccato inquinatae, sed innocentissimae coniunctum ullo modo pollutum est. Et sicuti infinita Dei maiestas et beatitudo nihil deperdit, dum etiam de rebus minimis et vilissimis curam gerit; ita etiam infinita Verbi gloria et beatitudo per ea, quae in assumpta humanitate agebantur, nullo modo imminuta, aut turbata fuit. Nam si Christus conceptus, natus, passus, mortuus dicitur, haec iuxta dogma catholicum non in natura divina, sed in natura humana facta sunt. Hinc *S. Thomas* (1) ad eandem obiectionem respondet: « Si ea, quae ad defectum pertinent (ut pati, mori etc.) Deo attribuerentur secundum divinam naturam, esset blasphemia, quasi pertinens ad diminutionem honoris ipsius; non autem pertinet ad Dei iniuriam, si attribuantur ei secundum naturam assumptam. Unde in quodam sermone Ephesini Concilii (2) dicitur: Nihil putat Deus iniuriam, quod est occasio salutis hominibus. Nihil enim abiectorum, quae elegit propter nos iniuriam facit illi naturae, quae non potest esse subiecta iniuriis: propria vero facit inferiora, ut salvet naturam nostram. Quando ergo quae abiecta et vilia sunt, divinam naturam non iniuriantur, sed salutem hominibus operantur; quomodo dicis, ea quae causa nostrae salutis sunt, iniuriae occasionem Deo fuisse? » His accedit, quod in ipsis naturae humanae humiliationibus semper aliquis fulgor divinitatis resplendeat. Nam concipitur Christus in carne, sed de Spiritu sancto; nascitur, sed de Virgine; in humili et obscuro loco pannis involvitur, sed praecones habet Angelos canentes: *Gloria in excelsis Deo* etc.; iacet in praesepio, sed a Regibus adoratur; fugit in Aegyptum, sed ibi idola sua praesentia prosternit; vivit pauper et abiectus, sed stupenda miracula patrat; baptizatur, sed voce Patris glorificatur; esurit in deserto, sed ministros Angelos habet; rapitur a militibus, sed eos prius unica voce prosternit; crucifigitur, sed terra concutitur; moritur, sed sol obscuratur; sepelitur, sed propria virtute resurgit. Atque ita Christus ut se Deum simul et hominem probet, quasi alternis vicibus et divinitas humanitatem illustrat, et humanitas divinitatem obscurare videtur. Quodsi etiam nobilissimi fines perpendantur, ad quos Christi in natura humana humiliationes et passiones dirigebantur, nemo sanae mentis asserere poterit, illas rectae rationi repugnare et a Deo permitti non potuisse. Idcirco iam *Tertullianus* Marcioni, qui Deo indignum esse causabatur nasci, mori etc. dicebat (3): « Haec indigna Deo tibi videntur, nobis autem necessaria; et ita iam Deo digna, quia nihil tam Deo dignum, quam salus hominis. »

Obi. IV. In doctrina de Incarnatione Verbi aperta contradictio datur. Omnes enim Theologi docent, opera Dei ad extra tribus divinis personis communia esse: concedunt etiam, Incarnationem esse opus ad extra, et tamen ut dogma defendunt, Incarnationem soli secundae Trinitatis personae propriam esse. Haec doctrina ideo etiam repugnat, quia una est et simplicissima trium personarum essentia, et quaelibet persona est ipsamet haec essentia ita ut tres unum sint. Fieri ergo non potest, ut una persona sine altera incarnetur, sed si

(1) 3, q 16, art. 4 ad 2.

(2) P. 3, c. 10 Theodori Ancyr. serm. 2 de nativ. (3) Lib. 2, cap. 27.

Verbum incarnaretur, Pater quoque, et Spiritus sanctus incarnati dicendi forent. Ast haeretici declarantur, qui Patrem incarnatum et passum dicunt, et solum Verbum incarnatum esse, credendum est: ergo aperta contradictio hac in doctrina continetur.

Resp. Dum Theologi docent, opera Dei ad extra tribus personis communia esse, excipiunt Incarnationem, quam soli secundae personae propriam esse dicunt. Nullatenus ergo hac in doctrina sibi contradicunt; alias etiam Philosophi sibi contradicerent, propositiones generales statuentes, easdemque per exceptiones quasdam limitantes. Praeterea Theologi Incarnationem sub duplici respectu considerant, nempe quatenus est naturae humanae creatio, conservatio etc., et quatenus est formalis unio cum aliqua persona: sub priori respectu eam esse a tota Trinitate concedunt; sub posteriori eam solius secundae personae propriam dicunt. Incarnatio igitur in his quae externa sunt, et causam efficientem postulant, est a tribus personis efficienter; sed formaliter est solius Verbi, quia Verbum solum naturam humanam per suam subsistentiam propriam complet ac terminat, eam sibi hypostatica unione coniungendo. — Neque contradictio ex eo sequitur, quia una est trium personarum essentia, seu natura: contradictio enim sequeretur si unio, in qua posita est Incarnatio, facta esset in natura divina, in qua tres personae unum sunt; nulla autem contradictio sequitur, si facta est in persona, qua parte sunt distinctae, et inter sese mutuo opponuntur. Atqui ex dogmatibus contra Eutychem et Nestorium probatis constat, unionem factam esse non in natura, sed in persona Verbi, quae naturam humanam perficit, ac ultimo terminat; ergo nulla contradictio sequitur. — Certum est enim ex Revelatione, tres divinas personas realiter inter se distingui, unde recte dicitur: *alia est Persona Patris, alia Filii, alia Spiritus*, atque ideo potest ratione personalitatis uni personae, aliquid proprium esse, quod non est proprium alteri; quamobrem etiam non repugnat, Incarnationem solius esse secundae personae. Concedendum quidem est, modum, quo id fiat, a nobis perfecte perspici et explicari non posse, quia mente limitata nec infinitam et simplicissimam essentiam divinam, nec distinctionem personarum comprehendere valemus. Sed ex hac ipsa ratione adversarii in proposita doctrina apertam pugnam seu contradictionem ostendere non valent. Et quia haec ostendi nequit, Revelationi immobiliter insistendum et humilis in tanto mysterio fides exercenda est.

II. *Nulla datur repugnantia ex parte naturae humanae assumptae.*

§ 348. Natura humana a Verbo assumpta non in divinam mutata est, sed integra, inconfusa et impermixta permansit; neque illa perfectiones divinas in se recipit, sed essentiales suas proprietates retinens a Verbo divino, cum quo hypostatice unita est, terminatur, perficitur et regitur. Nil profecto in hac doctrina invenitur, quod contradictionem involvat, aut rectae rationi repugnet. Quae autem ab adversariis opponuntur, facile refelluntur.

Obi. I. In doctrina de Incarnatione adest contradictio manifesta. Ex una enim parte affirmatur, Verbum naturam humanam integram assumpsisse, et perfectum hominem factum esse: ex altera autem parte hoc idem negatur, quia dicitur, naturam humanam in Christo propria subsistentia

carere, et non constituere personam humanam, quod idem est ac ipsam naturam humanam inficiari. Nam, ut cum Boëthio Theologi et Philosophi docent, persona est « naturae rationalis individua substantia; » ergo si Christo persona humana non attribuitur, ipsa humanitatis substantia, aut saltem substantialis proprietas ei denegatur.

Resp. In doctrina de Incarnatione nullatenus idem affirmatur et idem negatur; affirmatur enim natura humana, negatur autem persona humana: alia est autem ratio naturae, et alia ratio personae; sic, ex. gr., anima est natura spiritualis, et coniuncta corpori constituit personam humanam; sed si fuerit a corpore separata, retinet quidem naturam spiritualem, at non dicitur persona humana, quia pars est dumtaxat hominis, non totus homo. Exinde iam patet, perperam adversarios de manifesta contradictione gloriari, non enim idem sub eodem respectu de Christo affirmatur et negatur. Neque opponi potest, animam a corpore separatam non solum amittere rationem personae humanae, sed illam etiam non habere amplius integram naturam humanam, atque ita Christo, sublata persona humana, denegandam etiam esse naturam humanam. Hanc enim consequentiam falsam esse, ex eodem allato exemplo ostendi potest. Verum quippe est, animam a corpore separatam non habere integram naturam humanam, sed tamen retinet integram naturam spiritualem, quae est pars illius compositi, quod dicitur persona humana. Ita pariter Verbum post unionem hypostaticam est persona composita (§ 300), quia cum divinitate coniuncta est natura humana, quae est pars illius compositi, quod est Christus, Deus et homo. Sicuti ergo anima post separationem a corpore non constituit personam humanam, sed habet tamen integram naturam spiritualem, quae est pars personae humanae: ita Verbum post unionem hypostaticam, quamvis non habeat personam humanam, habet tamen integram naturam humanam, quae veluti pars concurrit ad totum compositum, id est, ad Deum hominem, seu ad Christum constituendum. — Falso etiam adversarii ex *Boëthii* definitione probare tentant, rationem personalitatis substantiam vel substantialem proprietatem humanitatis esse; nam allata definitio non ita est intelligenda, sed, ut Theologi observant, *substantia* sumitur pro subsistentia: sic *S. Thomas* (1) inquit: « Dicendum, quod substantia non ponitur in definitione personae secundum quod significat essentiam, sed secundum quod significat suppositum: quod patet ex hoc, quod additur individua. » Idcirco nonnulli Theologi clarius personam definientes dicunt, personam esse naturam rationalem in individuo subsistentem. Unde ad personam non sufficit natura rationalis, sed requiritur etiam, ut ipsa in individuo subsistat. Iam vero Verbum integram et perfectam naturam assumpsit, quod iam probatum est § 276 et seq.; sed tamen haec integra et perfecta natura humana, non est persona humana, quoniam illa non in individuo, non per se, sed in Verbo subsistit. Non tamen ideo integritati et perfectioni naturae humanae aliquid deest, quia dicta subsistentia non importat perfectionem, aut proprietatem essentialem, sed solum quemdam existendi modum: imo subsistere in Verbo pro natura humana maioris est dignitatis, quam subsistere in se ipsa (2).

(1) 1, q. 30, art. 1, ad 1.

(2) Cf. § 294 Resp. ad [illegible]

Obi. II. Difficultatem iam modo solutam sub alia forma recoquunt recentiores. Aiunt enim: « Rectae rationis limites transcenduntur, si ab originali duarum naturarum unione (in Christo) perfectio humanae naturae — in sola personalitate consistens — excluditur. Quid enim personalitas aliud est quam *conscientia sui* (vel *sui conscium esse?*) — et quid hoc aliud est nisi *essentialis forma* spiritus? An de *vera* humanitate sermo esse potest, *exclusa* essentiali (spiritus) forma, et admisso dimidio tantum; utpote sua forma carente spiritu, in velamine corporali? quomodo, his praesuppositis, Christus *Homo prototypus* dici poterit, si idipsum, quod hominem ut hominem efficit, nempe conscientia sui, personalitas, exulatur? Post talia praemissa *insania Apollinaris*, *necessarium* consectarium fuit. » ita *A. Günther* (1).

Resp. Citatus auctor videtur quidem ea, quae hic adlegata sunt, per modum obiectionis proponere; ast in epistola sequenti (11a), in qua ad priorem responsio datur, obiectio haud debito modo solvitur, imo ne turpes quidem errores historici corriguntur, quibus (l. cit.) dicitur, quod post damnatum Eutychen, Nestorius naturae Christi humanae personalitatem suam vindicaverit, quod eo tempore divina Christi natura nondum impugnata fuerit, et quod ea definitionibus contra Nestorium editis insania Apollinaris originem duxerit! — Porro in eadem epistola non negatur, sed magismagisque confirmatur, personam non esse nisi conscientiam sui, et ideo (2) conceptis verbis dicitur: « Ego opinor, quod personalitas spiritus humani non sit personalitati Verbi divini, seu secundae Trinitatis personae mactanda, ut sic dicta hypostatica (personalis) unio duarum naturarum (substantiarum) metaphysice comprehendatur; » et post varias philosophicas disquisitiones concluditur, rectam modo notionem et persuasionem obtentam esse « de unione creatae personae cum persona absoluta » (3); et immediate additur, ad intelligendam unitatem personae in Christo, non obstantibus duabus naturis, applicandam esse sententiam (tum *S. Augustino*, *tum Leibnitio* falso adscriptam) qua unitas essentiae divinae, non obstantibus tribus personis, declaratur, et quae ita sonat: « Sunt ergo tres substantiae singulares, relatio una absoluta illas complectens, » id est, sicuti tres substantiae divinae, quia omnino aequales et inter se perfecte consentientes sunt, unus Deus nominantur; ita multo magis duae personae in Christo ob perfectum moralem inter se consensum unius personalitatis nomine insigniuntur. Quis iam talem doctrinam a putidis Nestorii erroribus distinguere valebit? — Ast palmaris Guntheri error in eo versatur, quod in conscientia sui rationem personalitatis reponat; qua in re non solum Philosophis et Theologis, sed etiam infallibili Ecclesiae contradicit. Nam omnes Theologi admittunt, Christum habere animam humanam rationalem, mente praeditam, atque consciam sui, et id Ecclesia contra Apollinarem definivit (§ 282). Et tamen eadem Ecclesia contra Nestorium definivit, unam esse in Christo personam, et ratio est, quia mente seu ratione praeditum, et sui conscium esse necessario quidem pertinet ad integritatem naturae humanae, sed non necessario constituit personam humanam, quia ad hanc requiritur, ut natura humana in individuo,

(1) Schola praepar. ad Theol. Specul. P. 2, Epist. 10, p. 214 (Viennae 1829).

(2) Pag. 214. (3) Pag. 252.

seu per se subsistat: unde natura humana, quae in Verbo subsistit, non potest constituere personam humanam. Perperam ergo *Günther* Scholasticos, qui doctrinam Ecclesiae fideliter sequebantur, de contradictione arguit: quod quam iniuste fiat, ex eo potissimum apparet, quia nullibi solide probat, notionem personae a Philosophis et Theologis communiter adoptatam falsam esse, sed loco solidae confutationis sarcasmis tantum indulget (1).

Obi. III. Aliae contradictiones in doctrina de Incarnatione inveniuntur. Docent enim Theologi de natura Christi humana in abstracto attributa divinitatis praedicari non posse, et tamen Christo ut homini *impeccantiam* attribuunt, quae soli Enti infinite perfecto competit. Praeterea admittunt, Christum integram naturam humanam assumpsisse, ac ideo etiam humanam voluntatem liberam habuisse; hanc ipsam autem iterum negant, Christo ut homini impeccantiam tribuentes, quia si impossibilis est abusus libertatis, impossibilis est etiam usus eiusdem: ergo aperta adest contradictio (2).

Resp. Theologi impeccantiam Christo praecipue ratione unionis hypostaticae attribuunt, ex qua fit, ut in utraque natura unus sit operans, Filius Dei, in quem peccatum cadere non potest. Recte autem et sine contradictione etiam de natura Christi humana impeccantia praedicatur, haec enim creaturis quoque competit, si ad summam suam perfectionem pervenerint, ut ex. gr. Angelis et Beatis: ergo impeccantia non est attributum, quod exclusive soli divinitati competit, sed quod et in creaturis inveniri potest. Neque ob impeccantiam, quae Christo tribuitur, naturae eius humanae libertas denegatur; sicuti enim peccare non est nisi a bono deficere, ita posse peccare non insinuat perfectionem libertatis, sed eiusdem defectum. Unde Deus, Ens infinite perfectum, sicuti peccare omnino non potest, ita pariter infinite perfecta libertate gaudet: ex quo patet, impeccantiam cum libertate consistere posse. Sed hac de re plura in proxima sectione dicentur, cum de libertate Christi in morte subeunda sermo erit.

III. *Nulla datur repugnantia ex parte unionis.*

§ 349. Unionem hypostaticam humanae rationis captum superare et vere incomprehensibilem esse, iam § 310 n. 3 probatum est. Frustra ergo laborat, qui unionem istam perfecte comprehendere et adaequate explicare praesumit. Ex hoc ipso autem sequitur, etiam adversarios ex parte huius unionis nullam contradictionem demonstrare posse. Nullatenus enim duae clarae ideae, sibi invicem aperte repugnantes, ostendi possunt in re, quae clare et perfecte perspici nequit. Caeterum ipsa ratio cognoscit Deum in creaturas, quas fecit et conservat, agere, et se vario modo cum illis coniungere posse. Et quia Deo omnipotentia et sapientia infinita attribuenda est, absque dubio, etiam talis modus unionis Deum inter et creaturam possibilis est, quem mens hominis limitata neque excogitare, neque comprehendere valet. Egregie hac de re loquitur *S. Thomas* (3): « Quia secundum quantitatem virtutis, quam Deus exercet in creaturam magis et minus dicitur creaturae uniri; patet, quod cum efficacia divinae virtutis humano intellectu comprehendi non possit, subli-

(1) Cf. Oischinger Güntheriana Philos. etc. § 114. (2) V. Günther l. c. p. 220 etc.

(3) Opusc. 3, c. 6.

miori modo Deus potest creaturae uniri, quam intellectus humanus capere possit. » Quamvis ergo Deus immensitate sua omnia repleat, et omnibus creaturis coniunctus sit, tamen « secundum quantitatem virtutis, quam Deus exercet in creaturam » varius unionis modus distingui potest, et debet. Quapropter idem angelicus Doctor (1) dicit: « Tribus modis est Deus in rebus: unus est communis per potentiam, praesentiam, et essentiam; alius per gratiam in Sanctis; tertius modus est singularis in Christo per unionem » (scil. hypostaticam). — Quodsi generatim modum, quo Ens infinitum operatur, et quo Deus in creaturas agit easdem creando et conservando, perfecte non comprehendimus, et si multo minus modum, quo Deus per supernaturalem gratiam in iustis habitat, explicare valemus; quis mirabitur, nos modum prorsus singularem quo Verbum hypostatice naturae humanae unitur, perspicere non posse? — Magna profecto tum impietas, tum insania esset negare, Deum omnipotentem talem cum sua creatura unionis modum efficere posse, qui limitatae mentis captum superat; sed non minoris impietatis et insaniae arguendus est, qui, cum Revelatio in mysterio Incarnationis talem unionis modum proponit, qui comprehendi non potest, nihilominus eundem diiudicare et tanquam absonum, contradictorium et impossibilem declarare praesumit. Ex ipsa potius unionis hypostaticae incomprehensibilitate concludendum est, in illa repugnantiam, seu contradictionem nequaquam ostendi posse.

Nota 1. Increduli contra propositionem nostram, sequentem movent difficultatem. Incarnatio, aiunt, repugnat ex parte unionis naturae utriusque, quia proportio quaedam esse debet inter extrema, quae uniuntur: atqui nulla est proportio inter divinam et humanam naturam, quae tanto a se invicem distant intervallo; quae enim esse potest finiti ad infinitum proportio? Ex hac ergo extremorum improportione nusquam accidens cum substantia uniri potest ad totum aliquod per se substantiale efficiendum. Ad hanc obiectionem refellendam Theologi recte distinguunt propositionem maiorem, et ita respondent: Inter duo extrema, quae unienda sunt, debet quidem esse *proportio habitudinis*, qua fit, ut ad coniunctionem, per virtutem quamdam perficiendam apta sint; non autem requiritur *proportio entitatis*, seu non requiritur, ut extrema aequalis sint naturae aut mensurae, vel ut ex natura sua ad coniunctionem disponantur. Si haec distinctio non admitteretur, nec anima unquam posset corpori uniri, quia nulla est entitatis proportio inter spiritum et materiam; nec mens humana unquam Deum intuitive videre posset, quia inter intellectum creatum et Deum videndum infinita est distantia. Est tamen inter recensita proportio quaedam habitudinis, quia anima habilis est ad coniunctionem cum corpore virtute divina perficiendam; mens pariter humana quamdam habet cum Deo intuitive videndo inchoatam proportionem habitudinis, qualis accurrit inter facultatem cognoscitivam et obiectum, quod cognosci potest, quae tamen facultas et proportio superiori lumine corroborari ac elevari debet, ut in obiectum supernaturale tendere possit. Ex his patet, quod inter duo extrema, quae unienda sunt, non requiratur proportio entitatis, sed sufficiat proportio habitudinis. — Itaque quamvis nulla sit quoad entitatem

(1) Lect. 2. in c. 2. Ep. ad Colos.

proportio inter finitum et infinitum, immensum et circumscriptum, est tamen proportio habitudinis, quia in Verbo adest virtus infinita, qua potest terminare, ac ultimo complere naturam humanam in ratione personae, et natura humana, utpote Dei creatura, habilis est ad actionem et influxum Verbi recipiendum (1). Eodem modo iam *S. Thomas* ad eandem obiectionem respondit (2), dicens: « Quamvis inter illas duas naturas (divinam et humanam) infinite distantes non sit proportio *entitatis* et *commensurationis*, est tamen quaedam *proportio ordinis*, scilicet potentiae activae Dei, quae est infinita et potentiae passivae in creatura; qua fit, ut Verbum divinum potuerit humanam naturam in consortium divinae assumere. »—Repugnantiam sane Incarnatio involveret, si diceretur, quod natura divina infinita per assumptam humanitatem incrementum ceperit, et maior facta sit: ast assertio talis abhorret a doctrina revelata, iuxta quam natura divina inconfusa et immutata permansit; atque ideo etiam dicitur, unionem Verbi incarnati non factam esse in natura, sed in persona Verbi, omnipotenti virtute sua naturam humanam assumentis, terminantis et complentis. Ideo *S. Thomas*(3) dicit: « Quod est perfectum in se non unitur alteri ad acquirendam, sed ad communicandam perfectionem. Et sic Deus homini uniri voluit non propter se, quia non habet, quo crescat eius perfectio, sed propter hominem cui subveniendum erat. »

Nota 2. *S. Augustinus* (4) Platonicos Philosophos alloquens eos opportune monebat, *humilitate opus esse*, ut credatur Deum assumpsisse humanam carnem sicuti catholica fides nobis credendum proponit. Et postquam nonnullis exemplis ex eorum Philosophia petitis ostenderit, hoc arcanum mysterium esse possibile et credibile, ita eos arguebat: « Quid causae est, cur... Christiani esse nolitis, nisi quia Christus humiliter venit, et vos superbi estis?.... quod iterum dico: Christus est humilis, vos superbi! an forte corrigi pudet? et hoc vitium nonnisi superborum est. Pudet videlicet doctos homines ex discipulis Platonis fieri discipulos Christi, qui piscatorem suo spiritu docuit sapere ac dicere: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* etc... Sed ideo viluit superbis Deus ille magister, quia *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis*: ut parum sit miseris, quod aegrotent, nisi se in ipsa aegritudine etiam extollant, et de medicina, qua sanari poterant, erubescant. Non enim hoc faciunt, ut erigantur, sed ut cadendo gravius affligantur. » Haec verba S. Doctoris ostendunt, difficultates quae contra doctrinam de Incarnatione moventur, non ex persuasione intellectus, qui in illa repugnantiam demonstrare nequit, sed ex superbia mentis procedere ea, quae eius captum superant, credere recusantis. Sed mysteria fidei credere oportet, non quia comprehenduntur, sed quia a Deo revelata sunt, ob cuius infallibilem auctoritatem in captivitatem redigendus est omnis intellectus in obsequium fidei. Humilitate ergo opus est, ut fides de Incarnatione Verbi in corde concipiatur, et per inania dubia et apparentes difficultates nunquam conturbetur.

(1) Cf. Tournely de Incarn. q. 2, a. 1.
(2) In 3 Sent. Dist. 1. q. 1. a. 1 ad 3.
(3) L. c. ad 2.
(4) L. 10, de Civ. Dei c. 29.

ARTICULUS II.
De Incarnationis convenientia.

§ 350. Nihil humanam rationem magis decet, quam tum ipsum Deum, tum eius opera considerare: et quo attentius haec investigat, eorumque indolem, finem mutuumque inter se nexum perscrutatur, eo efficacius ut in sanctam admirationem rapiatur, necesse est. Quod praecipue de mirabili Incarnationis opere adseverare oportet. Vere enim *S. Thomas* (1) dixit: « Pie consideranti mysterium Incarnationis semper magis ac magis mirabiles congruentiae et rationes se offerunt. » Quas paullo fusius referre haud supervacaneum sed saluberrimum est, ut iis et fidelium charitas inflammetur, et infidelium cureretur fastidium, quibus nostrum mysterium stultitia videtur. Et sane, ipsa ratio per Revelationem illustrata facile cognoscit, mysterium Incarnationis tum *Deo*, tum in specie *Verbo* seu *secundae Trinitatis personae*, tum *Religioni*, *Revelationi* et *Ecclesiae* tum *toti humano generi* convenientissimum esse.

I. *Incarnatio convenientissima fuit Deo.*

§ 351. *S. Thomas*, ut hanc propositionem demonstret (2), ita disserit: « Unicuique rei conveniens est illud, quod competit sibi secundum rationem propriae naturae; sicuti homini conveniens est ratiocinari, quia hoc convenit sibi, inquantum est rationalis, secundum naturam suam. Ipsa autem natura Dei est essentia bonitatis. — Unde quidquid pertinet ad rationem boni, conveniens est Deo. Pertinet autem ad rationem boni ut se aliis communicet... Unde ad rationem summi boni pertinet, quod summo modo se creaturae communicet, quod quidem maxime fit per hoc, quod naturam creatam sic sibi coniungit, ut una persona fiat ex tribus Verbo, anima et carne, sicut dicit *Augustinus* (3) — Unde manifestum est, quod conveniens fuit Deum incarnari. » Hanc angelici Doctoris argumentationem declarans et confirmans, Cl. *Contensonius* (4) dicit: « Per opus Incarnationis Deus se summo modo communicavit; nullus enim maior est, vel excogitari potest communicationis modus eo quo natura divina et humana in eodem supposito subsistunt, et quo Creator et creatura una eademque persona evadunt. Nam in ordine quidem naturae dat Deus dona sua, sed naturalia; in ordine gratiae dat quidem supernaturalia, sed creata: in ordine gloriae dat quidem seipsum, sed in esse intelligibili; at in unione hypostatica dat seipsum secundum esse proprium, naturale et personale, ita ut sit verum dicere: Deus est homo, homo est Deus. In prima communicatione facit Deus hominem creaturam rationalem, in secunda sanctum, in tertia beatum, in quarta Deum. Ire ulterius divina profusio non potest, nisi aliquid quaeramus post omnia, vel aliquid sit maius Deo. » — Eadem convenientia alio quoque argumento probatur. Illud enim Deo maxime conveniens est dicendum, per quod infinitae ipsius perfectiones manifestantur, et sic eius gloria promovetur; nam ad istum nobilissimum finem omnia creata sunt (§ 141). Ast in mysterio Verbi incarnati divinae perfectiones, praesertim *Omnipotentia*, *Bonitas et Misericordia*, *Iustitia et Sapientia* maximo fulgore resplendent: ergo Incarnatio Deo convenientissima fuit.

(1) L. 4, c. Gentes cap. 54.
(2) 3, q. 1, art. 1.
(3) L. 13 de Trin. cap. 17.
(4) Theol. mentis et cordis l. 9, Diss. preamb. c. 1, Spec. 3.

1. *Omnipotentia* in mysterio incarnationis clarissime resplendet: idcirco illud *Opus Dei* per excellentiam nominatur dicente Propheta Hab.: *Domine opus tuum, in medio annorum vivifica illud* (1). B. Virgo idem mysterium admirans ait: *Fecit mihi magna, qui potens est... fecit potentiam in brachio suo* (2). Deus nempe duas naturas tam extremas et distantes intime coniunxit, sine ulla tamen confusione et permixtione, servatis unicuique suis affectionibus ac proprietatibus, « ut nec inferiorem consumeret glorificatio, nec superiorem minueret assumptio, » quemadmodum loquitur *S. Leo* (3). — Quot praeterea et quam stupenda divinae virtutis prodigia in nativitate Christi ex Virgine, in vita eius miraculis referta, in passione et morte, in resurrectione et ascensione eiusdem effulserunt! Merito igitur Ss. Patres divinam omnipotentiam ex Incarnatione relucentem disertissimis verbis extollunt. *S. Basilius* (4) ait: « Non tantopere coelum, nec terra, nec marium immensitas..... nec illa admirabili varietate distincta rerum universitas excellentem vim Dei commendat; quantum illud unum, potuisse Deum, qui comprehendi a nullo potest, citra passionem aliquam, per carnem cum morte congredi. ut propria passione nobis impatibilitatem tribueret. » *S. Gregorius Nyss.* (5) dicit: « Naturam omnipotentem ad humanae naturae vilitatem potuisse descendere, maius est potentiae argumentum, quam ingentia quaelibet, et stupenda miracula. Etenim magnum aliquid et excelsum elaborare divinam potentiam, naturae quodammodo consentaneum est, et consequens.... At vero delapsus ille ad id, quod abiectum est et humile, abundantia quaedam est potentiae, quae nec in illis quidem quae sunt praeter naturam impediri potest. » Quemadmodum ignem sursum niti nemo miratur: eundem vero si deorsum gravium corporum more ferri videamus tum in admirationem rapimur. « Sic ergo divinam praestantemque vim, et potestatem non coelestium globorum magnitudines, non siderum splendores, non ille ornatus universi, non perpetua rerum administratio adeo demonstrat ut illa Dei ad naturae nostrae imbecillitatem descensio. » Iure itaque *S. Io. Damascenus*(6) « omnium novorum maxime novum, appellat, quod solum novum est sub sole, per quod infinita Dei potentia manifesta fit. Quid enim maius est, quam Deum hominem esse factum? » — Et *S. Augustinus* (7) scribit: « Quia ergo non oportebat, ut (Deus) novum faceret mundum, nova fecit in mundo. Homo enim de Virgine procreatus, et a mortuis in aeternam vitam resuscitatus, et super coelos exaltatus, potentius fortasse opus est, quam mundus. »

2. *Bonitas et Misericordia Dei* ex Incarnationis mysterio imprimis emicant. Etenim ad homines peccatores, impios ac inimicos redimendos Filium suum unigenitum misit Deus (§ 338). Ideo dicitur: *Sic*, id est, tam immense, tam ineffabiliter, *Deus dilexit mundum, ut Filium suum Unigenitum daret* (8) etc. Zacharias remissionem peccatorum obtineri dicit *per viscera misericordiae Dei nostri, in quibus visitavit nos oriens ex alto* (9). Paulus scribit: *Benignitas et humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei* (10). Ioannes inquit: *In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quo-*

(1) Cap. 3, 2. (2) Luc. 1, 49 etc.
(3) Serm. 20, seu 1, de Nativ. c. 2.
(4) Lib. de Spir. S. cap. 8.
(5) Catech. c. 24. (6) L. 3, orth. fid. c. 1.
(7) Epist. 5. (8) Io. 3, 16.
(9) Luc. 2 78. (10) Tit. 3, 4.

niam Filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per eum. In hoc est charitas: non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, et misit Filium suum propitiationem pro peccatis nostris (1). Immensam Dei Filium suum in carne mittentis charitatem et misericordiam etiam Ss. Patres diserte praedicant. *S. Augustinus* (2) dicit: « Gratia Dei non potuit gratius commendari, quam ut ipse unicus Dei Filius in se incommutabiliter manens indueret hominem, et spem dilectionis suae daret hominibus, homine medio, quo ad illum ab hominibus veniretur, qui tam longe erat immortalis a mortalibus, incommutabilis a commutabilibus, iustus ab impiis, beatus a miseris. » Et *S. Leo M.* (3) ait: « Semper quidem diversis modis, multisque mensuris humano generi bonitas divina consuluit, et plurima providentiae suae munera omnibus retro saeculis clementer impertiit; sed in novissimis temporibus omnem abundantiam solitae benignitatis excessit, quando in Christo ipsa ad peccatores misericordia, ipsa ad errantes veritas, ipsa ad mortuos vita descendit. »

3. *Iustitia* quoque divina in mysterio Incarnationis luculentissime manifestatur. Deus enim pro hominum peccatis condignam satisfactionem exegit, quam purae creaturae ne unitis quidem viribus praestare potuissent (§ 344). Ideo ipse Filius Dei *semetipsum exinanivit formam servi accipiens in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo. Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis* (4), ut per hoc cruentum infiniti pretii sacrificium condignam Patri satisfactionem exhiberet, peccatum tolleret, hominesque a miserrimo suo statu liberaret. Hinc Paulus diserte docet, Deum in Verbo incarnato iustitiam suam ostendisse; ait enim, redemptionem factam esse *in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiae suae propter remissionem praecedentium delictorum. In sustentatione Dei ad ostensionem iustitiae eius in hoc tempore, ut sit ipse iustus, et iustificans eum, qui est ex fide Iesu Christi* (5). — Deus equidem, tum Angelis rebellibus (§ 177), tum protoparentibus peccantibus (§ 213), tum eorum posteris iniqua agentibus (§ 243), gravissimas poenas infligendo iustitiam suam clare manifestavit. Attamen omnes istae poenae, etiam quae in aeternum durant, quoniam initium habent et puras creaturas afficiunt, infinitae dici non possunt. Ast dum Deus *proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum*, infiniti valoris et pretii satisfactionem exigens et accipiens, infinitam quoque iustitiam sole clarius commonstravit.

4. *Sapientia* divina mirifice elucet in mysterio Incarnationis, ita ut Paulus de illo merito dicat: *Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus* (6). Difficillimum enim est pro limitata ratione humana intelligere, quomodo in Deo infinita iustitia cum infinita misericordia coniungatur, illius enim est omnia peccata cum summo rigore punire; huius vero est peccantium cum summa clementia misereri. Quod autem humana ratio sibi relicta nunquam intelligere potuisset, id divina Sapientia adinvenit, et in uno eodemque Incarnationis

(1) 1 Ep. 4, 9 etc.
(2) L. 10 de Civ. Dei c. 29, n. 1.
(3) Serm. 23 seu 4 de Nativ. c. 1.

(4) Phil. 2, 7 etc.
(5) Rom. 3, 24 etc.
(6) 1 Cor. 1, 25.

mysterio clarissime patefecit. Deus enim Filium suum unigenitum pro peccatoribus mittens, *infinitam misericordiam*, et ab eodem condignam satisfactionem exigens et accipiens, infinitam simul iustitiam commonstravit (§ 52). Hinc Propheta regius, Verbi Incarnationem praevidens, exclamavit: *Misericordia et veritas obviaverunt sibi; iustitia et pax osculatae sunt* (1); et recte *Ivo Carnot.* (2) dicit, Deum natum et passum esse, « ut Deus nec peccatum hominis dimitteret impunitum, quia iustus est; nec insanabile, quia misericors est. » — Ss. Patres divinam sapientiam etiam specialiter in modo admirantur, quo princeps huius mundi devictus, et humanum genus ex eius captivitate liberatum est. Qua de re *S. Bernardus* (3) scribit: Deus « qui non solum potenter sed etiam sapienter quaecunque voluit fecit, sicut in omnibus operibus suis quasdam rerum vel temporum congruentias propter ordinis pulcritudinem servare consuevit, ita in hoc quoque tam magnifico opere suo nostrae videlicet reparationis, non tantum potentiam suam, sed et prudentiam ostendere voluit. » Idcirco Christus superbiam maligni spiritus humilitate incarnationis contrivit; auctorem mortis, morte tolerata, superavit, et decretum damnationis ex arbore prodiens, in ligno crucis delevit. Quod eleganter proponit *S. Gregorius Naz.* (4) dicens: « Quoniam ille vitii parens et effector, ideo se invicto quodam robore praeditum esse existimabat, quia nos, spe divinitatis obiecta tanquam illecebra quadam, in fraudem induxerat: ideo et carne obiecta, velut esca, illectus est ipse, ut in illum tanquam in Adamum incurrens, in Deum incideret, atque ita novus Adam veterem recuperaret, atque hoc modo carnis damnatio solveretur, dum mors morte perimitur. » Simili modo *S. Gregorius M.* (5) ea, quae de Leviathan hamo capto dicuntur, Christo accommodans inquit: « In hamo esca ostenditur, aculeus occultatur. Hunc ergo Pater omnipotens hamo cepit, quia ad mortem illius incarnatum Unigenitum misit. In quo et caro passibilis videri posset, et divinitas impassibilis videri non posset... In hamo ergo eius incarnationis captus est, quia dum in illo appetit escam corporis, transfixus est aculeo divinitatis... In hamo ergo captus est, quia inde interiit, unde momordit. Et quos tenebat mortales iure perdidit, quia eum, in quo ius non habuit morte appetere, immortalem praesumpsit. » Variis aliis modis divinam sapientiam in mysterio Incarnationis manifestatam esse ex dicendis apparebit.

II. *Convenientissimum fuit, Verbum, idest secundam Trinitatis personam incarnari.*

§ 352. Si quaeritur, qua de causa non prima, neque tertia, sed secunda Trinitatis persona incarnata sit, fatendum est, tam sublime mysterium a limitata mente humana comprehendi et explicari non posse, et cum Apostolo exclamandum esse: *O altitudo divitiarum sapientiae, et scientiae Dei! quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, et investigabiles viae eius! quis enim cognovit sensum Domini? aut quis consiliarius eius fuit* (6)? Sed tamen, praeeunte Revelationis lumine, viri doctrina et sanctitate eximii, rationes quasdam afferre conati sunt, quae ostendunt, convenientissimum fuisse, ut Ver-

(1) Ps. 84, 11. (2) Serm. 6
(3) Hom. 2 super *Missus est.*

(4) Orat. 39, n. 13. (5) Hom. 25 in Ioh. c. 10.
(6) Rom. 11, 33. etc.

bum, seu secunda Trinitatis persona incarnaretur.

1. Cum per Verbum omnia facta sint, consentaneum fuit, hominem per idem Verbum reformari et reparari, a quo conditus fuerat. Rationem istam affert *S. Leo M.* (1) dicens: « In hac ineffabili unitate Trinitatis, cuius in omnibus communia sunt opera... reparationem humani generis proprie Filii persona suscepit: ut quoniam ipse est, per quem omnia facta sunt, quique plasmatum de limo terrae hominem flatu vitae rationalis animavit, idem naturam nostram ab aeternitatis arce deiectam amissae restitueret dignitati, et cuius erat conditor, esset etiam reformator. » In hunc finem laudant Ss. Patres illud Apostoli: *Decebat eum, propter quem omnia, et per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummare* (2). — Subtiliori modo eandem rationem proponit *S. Thomas* (3) dicens: « Verbum artificis, idest conceptus eius, est similitudo exemplaris eorum quae ab artifice fiunt. Unde Verbum Dei, quod est aeternus conceptus eius, est similitudo exemplaris totius creaturae. Et ideo, sicut per participationem huius similitudinis creaturae sunt in propriis speciebus institutae, sed mobiliter; ita per unionem Verbi ad creaturam non participatam, sed personalem conveniens fuit reparari creaturam in ordine ad aeternam et immobilem perfectionem: nam et artifex per formam artis conceptam, qua artificiatum condidit, si collapsum fuerit, restaurat » (4).

2. Verbum incarnari ideo quoque conveniens fuit, ne filii appellatio ad aliam transiret personam, ex quo in SS. Trinitatem promiscua quaedam redundaret atque indecora confusio. Ideo, ait *Gennadius* (5): « Non Pater carnem assumpsit, neque Spiritus sanctus, sed Filius tantum: ut qui erat in divinitate Dei Patris Filius, ipse fieret in homine hominis matris filius; ne filii nomen ad alterum transiret, qui non esset aeterna nativitate filius. » Similiter *S. Bernardus* (6) inquit: « Videtur - nec Patris, nec Spiritus incarnationem in pluralitate filiorum effugisse confusionem, dum alius Dei, alius filius hominis diceretur. Videtur et illud maxime congruum, ut is specialiter filius fieret, qui filius erat, ne quid ambiguitatis esset in nomine » (7).

3. Conveniens fuit personam Filii incarnari, quoniam ipsi virtus et sapientia appropriantur secundum illud: *Praedicamus... Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam* (8). — Homo enim, deceptus a serpente, peccaverat appetendo scientiam, sed recedente gratia Dei quoad intellectum obscuratus, ac in tantam subinde dementiam lapsus est, ut *Iumentis insipientibus similis factus sit* (9). Quapropter congruum ac consentaneum fuit, hominem per Verbum Dei, seu per Sapientiam Patri suae primaevae rationi ac sapientiae restitui. « Ut contraria contrariis curentur, ait *Richardus Victorinus*(10), attendite, quam congruum, quam artificiosum videtur, ut qui per insipientiam ceciderat, per sapientiam resurgat. Par fuit, ut cui falsitas fuit causa perditionis, Veritas fieret via salutis. Par fuit, ut qui mortem in-

(1) Serm. 12 de Pass. (2) Hebr. 2, 10.
(3) 3, q. 3, art. 8.
(4) Cf. S. Chrysostom. Hom. 18 in Ioan.; S. Augustin. Serm. 13 de Natal. D.
(5) L. de Dogmat. eccles. c. 2.
(6) Serm. 2 de Annunt.
(7) Cf. S. Anselmum l. de Incarn. c. 4.
(8) 1 Cor. 1, 24.
(9) Ps. 48, 13.
(10) L. de Incarn. Pars I, c. 11.

currerat per verbum diaboli, ad vitam rediret per Verbum Dei » (1).

4. Homo ad imaginem Dei factus est, quam peccando misere deformavit: consentaneum igitur fuit, priora illa imaginis deformatae lineamenta reparari ab eo, *qui* natura sua *est imago Dei invisibilis* (2), nempe secunda Trinitatis persona, quae ex intellectu procedit. Qua de re *S. Athanasius* (3) praeclare loquitur: « Quid enim aliud facere Deum oportebat; aut quid facto opus erat, nisi ut illud instaurarctur, quod *ad imaginem* dicitur: ut per illud rursus ipsum nosse homines possent? Hoc autem qua tandem ratione fieri potuisset, nisi ipsamet imago Dei advenisset, hoc est Salvator noster Iesus Christus? Etenim per homines id erat impossibile fieri; quoniam et illi ipsi ad imaginem facti sunt: sed neque per Angelos; nam nec ipsi sunt imagines. Idcirco Dei Verbum per seipsum venit; ut cum Patris imago sit, hominem iterato creare posset, qui ad imaginem est factus. » Alio modo eandem rationem proponit *Richardus Victor*. (4) ita disserens: « Per praesumptionem vetiti, et quasi per rapinam gestivit homo ascendere usque ad similitudinem Dei. Ut igitur modus satisfactionis responderet modo praevaricationis, ratio exigebat, ut ruinae nostrae reparator per exinanitionem descenderet de similitudine Dei ad similitudinem lapsi. Filius autem est imago et figura Patris. Ipsum itaque, iuxta congruum debitae expiationis modum, oportuit descendere et assumere similitudinem hominis, ut unus atque idem haberet similitudinem Dei ex generatione divina, et similitudinem hominis ex generatione humana » (5).

5. Ut homines cognoscant, immensam charitatem, qna ex morte translati sunt ad vitam, tribus divinis personis communem esse, convenientissimum fuit, secundam Trinitatis personam incarnari. Incarnatio enim *Missio* dicitur (6), et certe inter homines quoque, si quis ad alium liberandum mittitur, charitas tam in mittente, quam in misso recte praedicatur. Ast Pater mittere quidem, sed non mitti, Spiritus sanctus vero mitti, sed non mittere, Filius autem et a Patre mitti, et Spiritum sanctum mittere potest. Incarnatio igitur maxime congruit Filio, qui et a Patre missus, et Spiritum sanctum mittens immensam totius Trinitatis charitatem clarissime manifestat. Hoc eodem modo etiam iustitia iuncta misericordiae aptissime commonstrata est. Quem in finem admodum congruebat, ut persona illa, quae medium tenet inter divinas, fieret *mediator* inter Deum et homines in negotio reconciliationis, ut simul divinitatis laesae iura servans, lapsui etiam nostro subveniret. Qua de re *Richardus Victor*. (7) scribit: « Nulli alii personae in Trinitate magis conveniebat ab alia propitiari quam Patri; nulli alii causam hominis apud Patrem expiare magis congruebat quam Filio. Divisit itaque inter se summa illa Trinitas personarum unus Deus negotium salutis humanae ut unam eandemque hominis culpam Pater puniret, Filius expiaret, Spiritus sanctus ignosceret. Ad maiorem igitur lapsi hominis gloriam, ut possit resurgere per iustitiam Pater satisfactionem exigit, Filius exsolvit, Spiritus sanctus se medium interponit. Haec via, haec porta sa-

(1) Cf. S. Thom. l. c. (2) Col. 1, 15.
(3) Lib. de Incarn. (4) L. c., cap. 10.

(5) Cf. S. Cyrillum Al. l. 1, in Io.; S. Damascen. l. 1, de fide c. 4. (6) Gal. 4, 4.
(7) L. c. cap. 11.

lutis, hic summus, hic singularis humanae restaurationis modus. »

III. *Incarnatio convenientissima est Religioni, Revelationi et Ecclesiae.*

§ 353. 1. Religio exigit, ut homo omnes facultates suas ad Deum referat, quem ut Ens infinitum, et summum Bonum super omnia, et in omnibus aestimare, amare et colere tenetur (v. Th. gen. § 46). Ast homo per peccatum originale corruptus, quoad animae facultates debilitatus, et praevalentibus stimulis inferioribus, ita ad sensibilia inclinatus fuit, ut non sine magna difficultate mentem ad ens mere spirituale, et penitus invisibile extollat, et in isto considerando, amando et colendo constanter occupetur. Hac de causa factum est, ut homines Deum visibilem anhelantes, et Creatorem in creaturis quaerentes a vera Religione defecerint, variaque idola adorantes, vanam non minus quam impiam superstitionem sectarentur. Ad tantam inordinationem tollendam, et ad Religionis exercitium infirmae hominis post peccatum conditioni magis magisque accommodandum, convenientissimum et utilissimum fuit, Deum incarnari; quo factum est, ut homines invisibili invisibilem, in homine Deum verum colere possint. Hoc modo verae Religionis exercitium legitimumque Dei cultum restauratum esse, docet S. *Athanasius* (1) scribens: « Quoniam homines Dei contemplationem aversati ac velut in profundum demersi, et humi defixos oculos habentes in generatione, ac sensibilibus rebus Deum quaerebant, mortales homines ac daemones pro diis sibi figentes, ideo amator hominum communisque salvator omnium, Dei Verbum, sibi corpus assumit, et inter homines tanquam homo versatur, ac sensus praeoccupat omnium hominum: ut qui corporeis in rebus Deum inesse cogitabant, ex iis, quae Dominus per opera corporis exercebat, veritatem intelligerent, ac per ipsum ad Patris se cogitationem attollerent.»

(1) Lib. de Incarn.

2. *Revelatio* iuxta sapientissima decreta divina ita pro hominum salute facta est, ut iam in periodo patriarchali inciperet, in periodo mosaica nova incrementa caperet, ac denique in plenitudine temporum, seu in periodo christiana summam perfectionem acquireret. Convenientissimum autem erat, ut plenam Revelationis lucem Praeco maximus et dignissimus afferret. Ast non poterat maior nobiliorque inveniri, quam ipse Filius Dei incarnatus. Hinc Paulus sapientiam et bonitatem divinam etiam ex eo commendat, quod prius quidem per puros homines sanctitate insignes et miraculis conspicuos, ultimo autem per ipsum Verbum incarnatum salutares veritates revelatae fuerint. Ait enim Hebr. I, 1: *Multifariam multisque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis: novissime, diebus istis locutus est nobis in Filio, quem constituit haeredem universorum: per quem fecit et saecula.* Quantus autem splendor ipsi Revelationi ex eo accedit, quod per ipsum Filium Dei incarnatum annunciata fuerit? — Imo Incarnatio Revelationi non solum respectu formae, sed etiam ratione materiae convenientissima est. Maxime enim necessarium est hominibus, ut ipsis per supernam Revelationem patefiat modus Deum post commissam culpam placandi, mediumque e miserrimo suo statu evadendi (v. Th. gen. § 59). Huic autem necessitati excellentissimo modo subventum est per Verbum incarnatum, quod Deum

placavit, homines redemit, et efficacissima salutis media suppeditavit, ut ex postea dicendis apparebit.

3. *Ecclesia* est coetus hominum eiusdem fidei professione, et eorundem Sacramentorum participatione colligatus sub regimine legitimorum pastorum a Christo institutus. Ecclesia ergo visibilis est, sed ad finem spiritualem tendit, ex hominibus constat, sed virtute divina regitur, externis mediis utitur, sed interna gratia vivificatur. In Ecclesia ergo visibilia et invisibilia, corporalia et spiritualia, humana et divina concurrunt. Societati autem ita constitutae maxime convenit Verbum incarnatum, Deum hominem sicuti tanquam auctorem, ita etiam tanquam supremum Caput, Dominum et Rectorem habere. Idcirco Christus, Deus homo Ecclesiae *Caput*, Ecclesia vero mysticum eius *corpus* nuncupatur (1): imo ipsa Ecclesia visibilis ex hominibus composita, et divina virtute ita sustentata et gubernata, ut portae inferi adversus eam non praevaleant, continuata quaedam mystica incarnatio rectissime dicitur (2).

IV. *Incarnatio convenientissima est toti generi humano.*

§ 354. Quantum Incarnatio toti generi humano conveniens atque proficua fuerit, manifeste patet ex iis, quae de illius motivo et fine (§ 338) dicta sunt. Etenim per Verbum incarnatum homines a gravissimo suo lapsu erecti, ex captivitate daemonis et aeterna damnatione liberati, atque cum Deo ita reconciliati sunt, ut nobilissimum suum finem iterum attingere et aeternam beatitudinem consequi possent. — Ad hanc equidem acquirendam omnino necesse est, ut homines, libero arbitrio praediti et gratia divina instructi, perfectam moralitatem sectentur. Per redemptionem enim non iam decretum divinum, destinationem seu finem hominis respiciens (§ 202) mutatum fuit, sed homo lapsus ita reparatus est, ut nobilem suam destinationem beatumque finem iterum assequi possit. Ergo, etiam positis infinitis Redemptoris meritis, homines per moralitatem perfectam ad felicitatem aeternam tendere debent. Sed ipsa moralitas, ad quam omnis homo primario obligatur, per Incarnationem efficacissimo modo promovetur, quod cum *S. Augustino* et *S. Thoma* (3) ex variis rationibus ostendi potest.

1. *Fides* est primum Religionis et perfectae moralitatis fundamentum; *sine fide autem impossibile est placere Deo* (4). Ast fides per Incarnationem maxime firmatur. Quis enim de divinitate doctrinae dubitabit, quam ipsum Verbum incarnatum de coelo attulit, et proprio ore hominibus annunciavit? quis non inconcussa mentis persuasione iis inhaerebit, quae *unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit* (5)? — Idcirco Paulus de novae Legis fidelibus dicit, quod sint *superaedificati super fundamentum Apostolorum, et Prophetarum ipso summo angulari lapide Christo Iesu* (6). Et *S. Augustinus* (7) inquit: « Ut fidentius (homo) ambularet ad veritatem, ipsa veritas Deus Dei Filius, homine assumpto, non tamen Deo consumpto, eamdem constituit atque fundavit fidem, ut ad Deum iter esset homini per hominem Deum. »

2. *Spem* summi esse pro moralitate momenti ex eo patet, quoniam illa

(1) Col. 1, 18; Ephes. 1, 12.
(2) V. Moehler Symbol. § 36.
(3) 3, q. 1, a. 2.
(4) Hebr. 11, 6.
(5) Io. 1, 18.
(6) Eph. 2, 20.
(7) L. 11, de Civ. Dei c. 2

anchora animae tuta, et firma dicitur Hebr. VI, 19; et Rom. VIII, 24 legitur: *Spe enim salvi facti sumus.* Sed per Incarnationem etiam ad spem acquirendae salutis maxime erigimur. Unde *S. Augustinus* (1) scribit: « Nihil tam necessarium fuit ad erigendam spem nostram, quam ut demonstraretur nobis, quantum diligeret nos Deus. Quid vero huius rei isto indicio manifestius, quam quod Dei Filius naturae nostrae dignatus est inire consortium? » Ipse Apostolus ex hoc pietatis mysterio argumentum sumit, quo nos ad firmissimam spem erigat, dicens: *Si Deus pro nobis, quis contra nos? qui etiam proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum; quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit* (2)? etc.

3. *Charitas* erga Deum et proximum maxime requiritur, ut homo ad perfectam moralitatem pertingat, seu, ut rectius loquamur, ipsa perfecta moralitas in perfecta charitate consistit. Nam *Plenitudo legis est dilectio* (3); charitas *est vinculum perfectionis*(4). Ast Incarnatio nova atque efficacissima amoris motiva exhibet. Homines enim eos in primis amare solent, quos natura, indole et moribus sibi similes noscunt; unde *S. Hieronymus* (5) dicit: « Amicitia pares accipit, aut facit. » Ideo Filius Dei *exinanivit semetipsum formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo* (6). Quis in tali exinanitione novum amoris stimulum agnoscere recusabit? — Quod si hominum corda per magna, quae accipiunt, beneficia amore inflammari consuescunt; quale maius beneficium excogitari potest, quam redemptio a Filio Dei suscepta, cuius passione et morte homines ab aeterna morte liberati, et immensae ac aeternae beatitudinis participes facti sunt? *Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis* (7). Recte igitur *S. Augustinus* (8) ait: « Quae maior est causa adventus Domini, nisi ut ostenderet Deus dilectionem suam in nobis? » ex quo, magnam Deum diligendi obligationem inferens, subiungit: « Si amare pigebat, saltem redamare non pigeat. » Quod idem iam Apostolus, loquens de Incarnationis mysterio, dixerat: *Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos* (9). — In eodem mysterio etiam fortissima proximum diligendi motiva continentur. Quis enim non magni faciet, et amore sincero prosequetur eum, cuius natura in Christo ad summam dignitatem elevata est? — *Charissimi*, exclamat Apostolus, *si sic Deus dilexit nos, et nos debemus alterutrum diligere* (10); nam, addit Paulus: *Multi unum corpus sumus in Christo; singuli autem alter alterius membra* (11). Quamobrem ipse Christus dicit: *Quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis*(12). Quale fortius ac nobilius motivum charitatem erga proximum quemque exercendi proponi posset?

4. Incarnatio porro gravissimum cuique motivum esse debet, quo ab illicitis carnis concupiscentiis aliisque vitiis avertatur. Ex illo namque mysterio humanae naturae dignitas innotescit, quam sordibus peccatorum inquinare dedecet. Hinc *S. Augustinus* (13) dicit: « Demonstravit nobis Deus, quam excelsum locum

(1) L. 13, de Civ. Dei c. 10.
(2) Rom. 8, 31 etc. (3) Rom. 13, 10.
(4) Col. 3, 14. (5) In cap. 7 Michaeae.
(6) Phil 2, 7. (7) Io. 15, 13.
(8) L. de catech. rudibus c. 4.
(9) 1 Io. 4, 19. (10) 1 Io. 4, 11.
(11) Rom. 12, 5. (12) Matth. 25, 40.
(13) L. de vera Relig. cap. 16.

inter creaturas habeat humana natura in hoc, quod hominibus in vero homine apparuit. » Et *Leo M.* (1) ait: « Agnosce, o Christiane, dignitatem tuam, et divinae consors factus naturae, noli in veterem vilitatem degeneri conversatione redire. »

5. Ut homo ad perfectionem moralem perveniat, coram Deo ambulare (2), Dei perfectiones indefesse considerare, eius protectionem continuo invocare, seu sine intermissione orare tenetur (3). Ast homo per peccatum originale ita quoad animae suae vires debilitatus fuit, ut non sine magna difficultate invisibilia et mere spiritualia contempletur, et a rebus sensibilibus et corporeis multo magis attrahatur. Quamobrem mysterium Incarnationis infirmatae humanae naturae maxime conveniens atque proficuum est. Homines enim mentis cogitationes, cordisque affectus ad Verbum Incarnatum, seu ad hominem Christum dirigentes Deum adorant, Deum amant, Deum colunt, et sic summi momenti officia erga Deum facilius adimplent. Iis accedit, quod ex dicendis apparebit, Christum perfectissimum omnium virtutum exemplar, et benignissimum Redemptorem esse, qui omnes lapsae naturae humanae infirmitates sanat; quae omnia ostendunt, finem hominis per Incarnationem efficacissime promoveri. Quapropter concludendum est, Incarnationem toti humano generi convenientissimam esse.

Nota 1. Increduli ex tempore, quo mysterium Incarnationis adimpletum fuit, occasionem captant, hoc nostrae Religionis capitale dogma oppugnandi, contendentes, Christum, si voluisset propter hominum salutem de coelo descendere, id facere debuisse initio temporum statim post lapsum Adami, nullamque fuisse causam, cur tam longas moras necteret. Teste *S. Augustino* (4), Porphyriani Philosophi obiiciebant: « Si Christus se salutis viam dicit, gratiam et veritatem, in seque solo ponit animis sibi credentibus reditum, quid egerunt tot saeculorum homines ante Christum?... Quid actum de tam innumeris animis?.... Quare Salvator, qui dictus est, se tot saeculis subduxit? » Etiam *S. Hieronymus* (5) ita Porphyrium sibi obiicientem inducit: « Quid necesse fuit, eum (Christum) in ultimo venire tempore, et non priusquam innumerabilis periret hominum multitudo? » — Sed ad hanc difficultatem solvendam imprimis observandum est, Incarnationem ac Redemptionem hominibus necessariam fuisse, non autem Deo, qui eam liberrime decrevit (§ 343). Deus ergo ne de minimo quidem defectu accusari potuisset, etiamsi nullo tempore Redemptorem hominibus concedere voluisset: quanto minus ex eo reprehendi potest, quod post quatuor annorum millia Filium suum unigenitum ad homines liberandos miserit? — Probe etiam attendendum est, bonitatem divinam nec legibus subiici, nec motivis ad agendum incitari (§ 50), sed omnia eatenus tantum convenientissima et optima esse, quatenus a Deo decernuntur. Ex quo recte infertur etiam tempus illud Incarnationi convenientissimum fuisse, quod pro summo hoc mysterio aeterno Dei decreto stabilitum erat. Quamvis autem incomprehensibilia sint iudicia Dei et investigabiles viae eius, Theologi tamen, ducibus potissimum *S. Augustino* et *S. Thoma*, rationibus quibusdam o-

(1) Serm. 1. de Nativ. (2) Gen. 17 1.
(3) 1 Thess 5 17. Luc. 18. 1.
(4) Epist. 102, quaest. 2.
(5) Epist. 133. n. 9.

stendere conati sunt, mysterium Incarnationis, convenientissime post quatuor annorum millia seu in plenitudine temporis adimpletum fuisse. *Prima* ratio petitur ex ipsa indole hominis lapsi. Congruum nempe erat, ut homo, qui per superbiam ceciderat, et Deo similis esse voluerat, diu aerumnis ac miseriis sub daemonis potestate prostratus, suae propriae infirmitatis conscientia ac diuturna experientia eruditus, Redemptoris necessitatem cognosceret, et per humilitatis sensus se ad eundem recipiendum praepararet. Hinc *S. Augustinus* (1) inquit: « *Conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus*, ut veniret gratia post legem, et inveniret hominem non solum iacentem, sed iam etiam confitentem: *Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* » Eadem ratione *S. Thomas* probat, conveniens non fuisse, ut statim post peccatum Deus incarnaretur: « Primo, inquit (2), propter conditionem humani peccati, quod ex superbia provenerat: unde eo modo erat homo liberandus, ut humiliatus recognosceret, se indigere liberatore . . . Reliquit enim Deus prius hominem in libertate arbitrii in lege naturali, ut sic vires naturae suae cognosceret: ubi cum deficeret, legem accepit, qua data, invaluit morbus, non legis, sed naturae vitio, ut ita cognita sua infirmitate clamaret ad medicum, et gratiae quaereret auxilium. » — Quibus verbis *altera* ratio innuitur, ob quam Redemptoris adventus tamdiu dilatus fuit. Vult enim Deus, ut homines gratias coelestes magni aestiment, ferventer desiderent, et assidue ab ipso petant. Ideo Maria dixit: *Esurientes implevit bonis* (3); et ubique in S. Scriptura homines ad fervidam orationem excitantur. Conveniens ergo fuit, ut etiam maximum beneficium et summa gratia, nempe Incarnatio Filii Dei, post multa tantum suspiria et fervidas preces obtineretur. Hinc frequenter in scripturis leguntur piae veterum iustorum supplicationes: *Domine, mitte, quem missurus es* (4) *Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam, et salutare tuum da nobis* (5). *Emitte Agnum, Domine, Dominatorem terrae* (6). *Rorate coeli desuper, et nubes pluant iustum; aperiatur terra, et germinet Salvatorem* (7). Unde etiam Christus ait: *Multi prophetae, et iusti cupierunt videre, quae videtis, et non viderunt* (8). — *Tertio* adventus Messiae convenientissime dilatus fuit, ut Iesu Christi venturi characteres, miracula, doctrina, passio, mors, resurrectio, et omnia, quae in mundo, Verbi Incarnatione peracta, contingere debebant, multo ante a Prophetis praenunciarentur; atque adeo certae notae fidelibus praesto essent, quibus tantum donum a coelo datum agnoscerent, et inexcusabiles essent, qui Iesum Christum credere, atque ut Deum adorare pertinaciter nollent. Ideo *S. Augustinus* (9) scribit: « Per multam seriem temporum et annorum (Christus) praedicendus fuit; non enim aliquod parvum venturum fuit: diu fuerat praedicendus, semper tenendus. Quanto maior iudex veniebat, tanto praeconum longior series praecedebat. » Et *S. Leo M.* (10) ad eorum querelas compescendas, qui Dominicae Incarnationis tarditatem culpabant, ita loqui-

(1) En. in Ps. 83, n. 10. (2) 3, q. 1, a. 5.
(3) Luc. 1, 53, (4) Ex. 4, 13.
(5) Ps. 84, 8. (6) Isa. 16, 1.
(7) Isa. 45, 8. (8) Matth.
(9) Tract. 31, in Io. n. 5.
(10) Serm. 24, c. 4.

tur: « Quod praedicaverunt Apostoli, hoc praenunciaverunt Prophetae, nec sero est impletum quod semper est creditum. Sapientia vero et benignitas Dei hac salutiferi operis mora capaciores nos suae vocationis effecit, ut quod multis signis, multis vocibus multisque mysteriis per tot fuerat saecula praenunciatum, in his diebus Evangelii non esset ambiguum, et nativitas Salvatoris, quae omnia miracula omnemque humanae intelligentiae erat excessura mensuram, tanto constantiorem in nobis gigneret fidem, quanto praedicatio eius et antiquior praecessisset, et crebrior. » *Quarto* demum ex nonnullis circumstantiis ostendi potest, Christum convenientissimo tempore in mundum venisse. Ita *S. Basilius* (1) asserit, non prius advenisse Christum quia non prius inventa fuit virgo digna, quae mater eius fieret, qualis fuit in plenitudine temporis B. V. Maria desponsata Ioseph. Et quia Christus per cruentam mortem toleratam pro peccatis satisfacere debuit; congruum fuit, ut illo tempore in terris versaretur, quo gens iudaica ad tantam caecitatem et impietatem perventura erat, ut in Messiam, Liberatorem suum, sacrilegas manus inicere non formidaret. Ultimo pro celeri christianae Religionis propagatione maxime consentaneum illud tempus fuit, quo maxima pars orbis romano Imperio subdita erat. Ita variae rationes commonstrant, tempus a Deo electum pro Verbi Incarnatione convenientissimum fuisse. — Errant autem, qui putant, homines ante Christi adventum nullo modo salutem suam consequi potuisse. Nam Messias protoparentibus, repetitisque vicibus Patriarchis promissus (v. Th. gen. § 105) et a Prophetis clarissime praenunciatus fuit: atque per fidem in Messiam homines iustificari et salvari potuerunt. Ideo Petrus dixit: *Per gratiam Domini nostri Iesu Christi credimus salvari, quemadmodum et illi* (2) (i. e. patres V. T.). Et *S. Augustinus* (3) scribit: « Ab exordio generis humani quicumque in eum (Christum) crediderunt, eumque utcumque intellexerunt, et secundum eius praecepta pie, et iuste vixerunt, quandolibet et ubilibet fuerint, per eum procul dubio salvi facti sunt. » Non solum autem Hebraei, sed etiam Gentiles ex Traditione aliisque mediis promissiones Messiae cognoscere, fidem in illum concipere, legem naturalem observare, et sic salvari potuerunt. Quodsi Gentiles Traditionem sacram corruperunt, et in errores, ipsi rationi naturali contrarios, prolapsi sunt, id nonnisi eorum culpae adscribendum est. Deus autem benignissimus voluit, ut mysterium Incarnationis, quamvis in plenitudine temporis adimpletum sit, omnibus tamen omnium temporum hominibus prosit ad salutem (4).

Nota 2. Ex dictis patet, incarnationem non solum rationi non repugnare, sed potius convenientissimam esse; unde de illis, qui sublime hoc pietatis mysterium vilipendere, et impiis suis vocibus et scriptis vellicare non verentur, recte dicitur: *Hi autem quaecumque quidem ignorant, blasphemant* (5). — Ne talis inordinatio inter Christianos contingat, pastores animarum perfectam de mysterio Incarnationis notitiam sibi comparare, illud attenta mente et pio corde frequenter meditari, et etiam circa illud populum solerter instruere tenentur, ut iste non solum principalia

(1) Hom. in sanctam Christi generationem.
(2) Act. 15, 11. (3) Epist. 102, n. 12.
(4) Cf. Gazzaniga de Incarn. sect. 2, diss. 1. cap. 4. (5) Ep. Iud. v. 10

dogmata de Incarnatione recte cognoscat, sed etiam sapientiae et charitatis divinae, divititias usque magis detegat, atque sic ad gratum erga Verbum incarnatum amorem efficaciter impellatur.

SECTIO II.

DE REDEMPTIONE

§ 355. Motivum adaequatum seu finem proximum Incarnationis fuisse Redemptionem generis humani, ex dictis (§ 338) constat. Sedulo autem inquirendum est, quid Filius Dei incarnatus operatus sit, ut nobilissimum istum finem consequeretur, et lapsam humanam naturam repararet. Quodsi in hac inquisitione Revelationem ducem sequamur, facile cognoscimus, Christum hunc in finem triplici functum esse munere, nempe *prophetico*, *sacerdotali* et *regio*. Voluit enim divinus Redemptor, infinita sapientia et immensa charitate repletus, cuncta vulnera curare, quibus homines, labe originali infecti, a nobilissimo suo fine, nempe a perfecta moralitate et felicitate detinebantur. Homines etenim per peccatum protoparentum, quod omnes contraxerunt (§ 219 etc.), inimici Dei facti (§ 215), quoad intellectum obscurati, ac quoad voluntatem infirmati, et per malam concupiscentiam corrupti sunt (§ 216), quo in statu miserrimo, finem suum assequi nullatenus valuerunt. Quamobrem, ut repararentur, indiguerunt propter ignorantiam intellectus congrua institutione per Prophetam; indiguerunt propter culpae reatum plena per Sacerdotem expiatione; indiguerunt propter voluntatis infirmitatem et corruptionem valida per Regem tutela. Christus igitur, quoniam spiritualibus hominum indigentiis benignissime subvenire decrevit, tribus praefatis muneribus ita functus est, ut a *S. Petro Chrysologo* (1) rectissime « Propheta Prophetarum, Sacerdos Sacerdotum, Rex Regum » nuncupetur. Haec eadem tria munera etiam Ss. Biblia, et Ss. Patres Filio Dei incarnato passim adscribunt, et per illa opus Redemptionis peractum esse testantur, ut ex dicendis apparebit. Itaque ut doctrina de humani generis Redemptione debito modo proponatur, triplex munus, quod Christus in terris exercuit, nempe 1° *propheticum*, 2° *sacerdotale*, et 3° *regium* fusius pertractare oportet.

(1) Serm. 59 in Symb. 4. (2) 1 Reg. 19, 24.

CAPUT I.

DE MUNERE CHRISTI PROPHETICO

§ 356. Prophetae vocabulum latiore significatu eum denotat, qui Deum propius agnoscit, eumque celebrat: hoc sensu dictum est: *numquid et Saul inter Prophetas* (2)? Accipitur eadem vox pro his quoque, qui S. Scripturam publice interpretantur, aut populum doctrina sacra instituunt; velut solemne est publicis Ecclesiae ministris; quo sensu dicitur: *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas* (3) etc. In strictiori autem significatu illi Prophetae dicuntur, qui speciali Dei providentia ad populum docendum, et ad corruptum cultum divinum restaurandum mittuntur, atque ideo facultate praedicendi futura, et miracula patrandi insigniuntur. Tales Prophetae in V. T. fuerunt *Moyses*, *Samuel*, *Elias*, *Isaias*, *Daniel* et alii, qui, ut inquit *Lactantius* (4), « idcirco a Deo mittebantur, ut et praecones essent maiestatis eius, et correctores pravitatis humanae.» Quamvis autem celeberrimi isti viri tum morum sanctitate, tum zelo pro gloria

(3) Eph. 4, 11. (4) L. 1 div. instit. c. 4.

Dei, tum miris, quae patrarunt, factis eminerent, longe tamen omnes superavit Christus, qui 1° *verus et quidem praestantissimus Propheta fuit*, et 2° *per integram vitam suam munus propheticum excellentissimo modo exercuit.*

ARTICULUS I.

Christus verus, et quidem praestantissimus Propheta fuit.

§ 357. Propositio haec ex *S. Scriptura V. et N. Testamenti*, et *ex Ss. Patribus* luculenter probatur.

1. Iam *in V. T.* praedictum fuit, Messiam, seu Redemptorem ideo quoque mittendum fore, ut esset *Propheta*, seu *Doctor*, qui, divina auctoritate insignitus, homines ignorantiae tenebris involutos erudiret, eisque coelesti sua doctrina viam salutis commonstraret. Celebris est locus Deut. XVIII, 18, ubi Deus ad Moysen dicit: *Prophetam suscitabo eis de medio fratrum similem tui, et ponam verba mea in ore eius: loqueturque ad eum omnia, quae praecepero illi;* quo loco Messiam spectari communis fuit Iudaeorum persuasio etiam tempore Christi, ita ut illum confidenter contra Iudaeos citaverint *Petrus* (1), et *Stephanus* (2), eundemque respexisse videtur *Philippus* (3). Eadem verba de Messia exponunt *Tertullianus* (4), *S. Cyprianus* (5), *S. Athanasius* (6), *S. Augustinus* (7). — Isaias pluribus in locis Messiam tanquam praestantissimum Prophetam praenuntiavit; sic XXX, 20 etc. ait: *Dominus.... non faciet avolare a te ultra doctorem tuum, et erunt oculi tui videntes praeceptorem tuum. Et aures tuae audient verbum post tergum monentis: Haec est via; ambulate in ea, et non declinetis neque ad dexteram, neque ad sinistram.* Cap. XLII, v. 6 etc. Deus ad Messiam dicit: *Dedi te in foedus populi, in lucem gentium; ut aperires oculos caecorum, et educeres de conclusione vinctum, de domo carceris sedentes in tenebris;* et paullo inferius ipse Messias ita loquitur: *Et ducam caecos in viam, quam nesciunt, et in semitis, quas ignoraverunt, ambulare eos faciam: ponam tenebras coram eis in lucem, et prava in recta: haec verba feci eis, et non dereliqui eos:* ib. LV, 4 Deus de Messia protestatur: *Ecce testem populis dedi eum, ducem, ac praeceptorem gentibus* etc.; et LXI, 1 Messias haec loquens inducitur: *Spiritus Domini super me, eo quod unxerit Dominus me: ad annunciandum mansuetis misit me, ut mederer contritis corde, et praedicarem captivis indulgentiam, et clausis apertionem;* quae verba de Messia prolata, et in Christo adimpleta dicuntur Luc. IV, 18-21. — Iuxta haec V. T. oracula Messias futurus erat Propheta, et talis Propheta, qui homines e tenebris in lucem transferret, viam salutis antea ignotam eis ostenderet, et perennis eorum doctor, dux et praeceptor esset. — Sed Christus est verus Messias (v. Th. gen. § 141-148): ergo est etiam verus, et quidem praestantissimus Propheta.

2. *In N. T.* nomen Prophetae Christo frequenter attribuitur. Io. VI, 14, cum Iesus multiplicasset panes, *illi ergo homines cum vidissent, quod Iesus fecerat signum, dicebant, quia hic est vere Propheta, qui venturus est in mundum.* Luc. VII, 16, resuscitato iuvene in Naim, turbae Christum admirantes dicebant: *quia Propheta magnus surrexit in nobis.* Io. VII 40: *Cum audissent hos sermones eius, di-*

(1) Act. 3, 22. (2) Act. 7, 37.
(3) Io. 1, 45. (4) L. 4, c. Marcion. c. 22.
(5) L. 1. c. Iudaeos c. 18.
(6) L. 2 c. Arian.
(7) L. 16 c. Faust. Manich. c. 19.

cebant. *Hic est vere Propheta*. Christus ipse se Prophetam nominat, dum incredulitatem incolarum urbis Nazareth expertus generale sibi dictum applicat: *Non est propheta sine honore, nisi in patria sua, et in domo sua* (1). Praeterea divinus Redemptor aliis quoque terminis munus propheticum sibi speciali quodam modo adscribit: *Ne vocemini magistri, quia magister vester unus est Christus* (2). — *Quamdiu sum in mundo, lux sum mundi* (3); *Ego ex me ipso non sum locutus, sed qui misit me Pater, ipse mihi mandatum dedit, quid dicam, et quid loquar* (4); *Ego in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati* (5). Idcirco Christus, ut se mundi Redemptorem, a Patre missum esse probaret, non solum ad miracula sed etiam ad coelestis doctrinae praedicationem provocat, dicens: *Euntes renuntiate Ioanni quae audistis, et vidistis. Caeci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur* (6). Cum igitur Christus sanctissimam doctrinam hominibus annuntiasset (Th. gen. § 124 etc.), gloriam Dei ubique promovere sategisset (7), divinamque suam missionem stupendis miraculis, *quae nemo alius fecit* (8), comprobasset, dubitari nequit, ipsum verum, et quidem praestantissimum Prophetam esse.

3. *Ecclesiae Patres* Christum ut Prophetam, seu humani generis Doctorem praestantissimum extollunt. *Clemens Alex.* (9) ait, Filium Dei carnem assumpsisse, ut hominibus salutis viam ostenderet; et (10) ad Graecos inquit: « Quoniam Verbum ipsum ad nos de coelo descendit, nihil necesse habemus ad humanam nos transferre disciplinam, nec Athenas, reliquamque Graeciam, vel etiam Ioniam curiose perlustrare. Nam si nobis magister ille est, qui sanctis virtutibus universa complevit, opificio, salute, beneficentia, legislatione, prophetia, doctrina: omnia nunc magister instituit, et Athenae atque Graecia iam universum factum est Verbo. » *Tertullianus* (11), Incarnationis finem expendens, scribit: « Conversabatur Deus, ut homo divine agere doceretur. Ex aequo agebat Deus cum homine, ut homo ex aequo agere cum Deo posset, Deus pusillus inventus est, ut homo maximus fieret. » *Lactantius* praeclare ostendit, cessantibus Prophetis V. T., Deum ipsum Filium suum unigenitum ut Prophetam et Doctorem praestantissimum misisse; ait enim (12): « Deus propter has illorum impietates abdicavit eos in perpetuum: itaque desiit Prophetas mittere ad eos; sed illum Filium suum primogenitum, illum opificem rerum, et consiliatorem suum delabi iussit e coelo, ut Religionem sanctam Dei transferret ad gentes, id est, ad eos, qui Deum ignorabant, doceretque iustitiam, quam perfidus populus abiecerat: » et paullo inferius pergit: « Ergo (ut coeperam dicere) cum statuisset Deus doctorem virtutis mittere ad homines, renasci eum denuo in carne praecepit, et ipsi homini similem fieri, cui dux, et comes, et magister esset futurus. » *Eusebius* (13) dicit: « Praedicatio veritatis haec est, propter quam et Filius Dei venit in corpore. » *S. Hilarius* in verba Christi adolescentem corrigentis, a quo magister bonus nominatus, sed non

(1) Matth. 13, 57.
(2) Matth. 23, 10.
(3) Io. 9, 5.
(4) Ib. 12, 49.
(5) Ib. 18, 37.
(6) Matth. 11, 4 etc.
(7) Io. 4, 34.
(8) Io. 15, 24
(9) L. 7 Strom.

(10) In Protreptico.
(11) L. 2 c. Marcion. c. 27.
(12) L. 4 div. instit. c. 11.
(13) L. 2 contra Sabellium.

ut Deus habitus fuerat (1), ita disserit: « Cum igitur non bonitatis nomen refugerit, sed neque magistri honorem recusaverit, sed fidem eius, qui in se nihil nisi corporeum et carnale sapuisset, arguerit, hinc intelligitur, quod aliter ad Apostolos magistrum se confitentes locutus est, dicens: *Vos me vocatis Magistrum, et Dominum, et bene dicitis: sum etenim* (2)... Ubi cum fide magister est, ibi adeo laudat, ut et profiteatur hoc nomen; hic (3) vero boni magistri nomen non recognoscit, ubi nec Dominus intellectus est esse, nec Christus. » *S. Augustinus* (4) ait: « Deus homo factus est, ut hominem vivere doceret. » *S. Petrus Chrysologus* (5) dicit: « Venerat Christus..... ut mundo notitiam suae deitatis infunderet, et humani generis ignorantiam auferret. Venerat, ut pigra mortalium corda ad fidem virtutibus excitaret.... Venerat, ut veniret Iudaeus de contemptu legis. Venerat introducere ad fidem gentes » (6).

Nota. Si Christus Filius Dei unigenitus Prophetae munere fungi dignatus est, ut homines ex lethalibus ignorantiae tenebris erueret, eisque salutis viam planam et tutam ostenderet; maximum profecto nostrum officium est, ut tantum Doctorem sedulo audiamus, et coelestibus eius mandatis fideliter obsequamur. De ipso namque scriptum est: *Qui verba eius, quae loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego ultor existam* (7). Et cum Christus, transfiguratus in monte Thabor, gloriam suam coram electis discipulis manifestasset, *vox facta est de nube dicens: Hic est Filius meus dilectus; ipsum audite* (8). Summi igitur momenti est, ut coelestem Christi doctrinam perfecte addiscamus, attente meditemur, alte cordi imprimamus, et iuxta eandem totam vitam nostram instituamus. Sunt enim *beati, qui audiunt verbum Dei, et custodiunt illud* (9).

ARTICULUS II.

Christus per integram vitam suam munus propheticum excellentissimo modo exercuit.

§ 358. Christus non solum verbis, sed praecipue etiam exemplis homines erudire, eorumque mores corruptos reformare conatus est. Idcirco dicitur: *coepit Iesus facere, et docere* (10). Divinus enim Redemptor ea prius ipsemet exercere voluit, quae postmodum hominibus observanda mandavit. Hinc Ss. Patres passim Christum ut praestantissimum Doctorem laudant, qui non solum verbis, sed multo magis exemplis, quae verbis efficaciora esse solent, homines erudivit et ad virtutis studium direxit. *S. Irenaeus* (11) verbum et exemplum Christi ad nostram institutionem necessarium esse declarat, dicens: « Neque rursus nos aliter discere poteramus, nisi magistrum nostrum videntes, et per auditum nostrum vocem eius percipientes: ut imitatores quidem operum, factores autem sermonum eius facti communionem habeamus cum ipso. » *S. Athanasius* (12) Verbum caro factum esse dicit, « ut homines immutabilem Verbi iustitiam, formam et exemplum haberent ad virtutem. » *S. Chrysostomus* (13) ita praeclare loquitur: « Veniens Christus virtutem omnem docere homines voluit. Porro qui instituit, non verbo tantum docet, sed etiam opere. Haec enim optima est in magistro docendi

(1) L. 9 in Matth. 19, 17. (2) Io. 13, 13.
(3) Matth. 19, 17. (4) Hom. 50, c. 4.
(5) Serm. 151 de fuga in Aegyptum 2.
(6) Cf. Petav. de incarn. l. 2, c. 10 et 11.
(7) Deut. 18, 19. (8) Luc. 9, 35.
(9) Luc. 12, 28. (10) Act. 1, 1.
(11) L. 5 adv. haer. c. 2. (12) Or. 2, c. Arian.
(13) Hom. 34 in Matth.

ratio. Nam et gubernator navis discipulum suum assidere sibi faciens, ostendit ei, quemadmodum clavum tractet, et ad sermonem opus adiungit: ac neque loquitur solum, neque solum operatur. Sic etiam architectus... et aurifex, et faber aerarius, et omnis omnino ars habet eum, qui verbis, et operibus doceat. Itaque quoniam, et ipse (Christus) ideo venit, ut nos omnem virtutem doceret, quae agenda sunt, tum dicit, tum reipsa fecit. » *S. Augustinus* (1) ideo quoque Filium Dei factum esse filium hominis dicit, « ut nos, quos sanguine suo redemit a vitiis atque criminibus, non solum doctrinae auxilio et gratiae, sed etiam exemplo suo ad studium sanctitatis accenderet; ut nos non modo praecipientem Dominum, sed etiam exemplo suo ad virtutis fastigia provocantem maiore alacritate sequeremur.» *S. Petrus Chrysologus*(2) inquit: « Christus venerat, ut quos praeceptis docuerat, firmaret exemplis, et ipse faceret, quae facienda mandaverat, et visu probaret possibilia, quae impossibilia videbantur auditu. » Quamvis igitur Christus tribus, vel quatuor ultimis tantum annis publice ut Propheta comparuerit, et totam Galilaeam ac Iudaeam circumierit, *praedicans Evangelium regni* (3); rectissime tamen adseveratur, ipsummet per integram vitam suam munus propheticum excellentissimo modo exercuisse. Perpetuo enim Christus, dum in terris versaretur, praeclarissima exhibuit exempla, quibus homines a vitiis, ac praecipue a concupiscentia carnis, a concupiscentia oculorum, et a superbia vitae abstraheret, ad virtutes autem, nempe ad charitatem Dei et proximi, ad mansuetudinem, et patientiam in adversitatibus tolerandis fortiter incitaret. Quapropter ut, quam excellenti perfectione Christus munere prophetico functus sit, plene cognoscatur, integram eius vitam attente considerare oportet. Et sane ex minimis, quae de Christo leguntur, actionibus saluberrima morum documenta erui posse, Ecclesiae Patres et Doctores praeclare iam ostenderunt. Quamvis autem non omnia, quae ab istis dicta et scripta sunt, hic congeri et explanari possint; convenientissimum tamen est, ut praecipua saltem vitae Christi momenta expendantur, et aliqua muneris prophetici a Filio Dei incarnato excellentissimo modo exerciti specimina exhibeantur. Ex his clare apparebit, Christum tamquam Prophetam a Patre missum a primo in mundum ingressu usque ad ultimum in cruce halitum indefessa industria omnia perfecisse, ut homines ignorantes erudiret, vana eorum praeiudicia depelleret, noxios errores corrigeret, rectos de religione conceptus traderet, corruptos mores emendaret, perfectas virtutes edoceret, atque ita gloriam Patris salutemque animarum promoveret.

I. *De infantia Christi.*

§ 359. 1. Inter funestos peccati originalis effectus recensenda praecipue est prava concupiscentia, per quam factum est, ut homines, contemptis coelestibus, ad res sensibiles et terrenas inordinate inclinarentur, divitiis, honoribus et voluptatibus toti inhiarent, et horum flaccescentium bonorum amore a perfecta moralitate et vera felicitate penitus averterentur. Pestiferos istos errores inordinatosque affectus Christus vix mundum ingressus exemplo suo fortissime debellavit. Cum enim esset omnipotens, et infinita sapientia Pa-

(1) Serm. 4 de Nat. Dom. (2) L. c.

(3) Matth. 4, 23.

tris, non nobilissimam ac praedivitem reginam, sed humilem et pauperem - ast splendidis virtutibus ornatam - virginem sibi matrem elegit; neque in magnifico palatio, sed in misero stabulo nasci, et iam ut infans dirissimas paupertatis molestias perpeti voluit. Merito igitur praesepe bethlehemiticum a Ss. Patribus *cathedra* nominatur, in qua Christus iam in sua nativitate falsa mundi principia confudit, inordinatum bonorum terrestrium amorem damnavit, perfectissimasque virtutes commendavit. Praeclare hac de re disserit *S. Bernardus* Serm. 3 de Nativ. Dom. (1), docetque, Christum non sine causa hieme, nocte et in stabulo natum esse; « Nasciturus, ait, Dei Filius, cuius in arbitrio erat quodcunque vellet eligere tempus, elegit quod molestius est, praesertim parvulo et pauperis matris filio, quae vix pannos haberet ad involvendum, praesepe ad reclinandum... Non est tale iudicium mundi (qui ubique sua commoda quaerit): aut iste (Christus) fallitur, aut mundus errat. Sed divinam falli impossibile est Sapientiam. Merito proinde et *carnis prudentia* (mors siquidem et ipsa) *inimica est Deo* (2), et saeculi quoque prudentia stultitia nominatur. Quid enim? Christus utique, qui non fallitur, elegit quod carni molestius est. Id ergo melius, id utilius, id potius eligendum; et quisquis aliud doceat, vel suadeat, ab eo tanquam a seductore cavendum. — Iam vero etiam nocte voluit nasci. Ubi sunt, qui tam impudenter ostentare gestiunt semetipsos? Christus eligit, quod salubrius iudicat: vos eligitis, quod reprobat ille. Quis prudentior e duobus?... Denique tacet Christus, non se extollit, non magnificat, non praedicat: et ecce annunciat eum Angelis, laudat multitudo coelestis exercitus. Et tu ergo, qui Christum sequeris, inventum absconde thesaurum. Ama nesciri, laudet te os alienum, sileat tuum. Adhuc autem in stabulo nascitur Christus, et in praesepio reclinatur. Et nonne ipse est, qui dicit: *Meus est orbis terrae, et plenitudo eius* (3)? Quid ergo stabulum elegit? Plane ut reprobet gloriam mundi, damnet saeculi vanitatem. Necdum loquitur lingua, et quaecunque de eo sunt, clamant, praedicant, evangelizant: ipsa quoque infantilia membra non silent. In omnibus mundi iudicium arguitur, subvertitur, confutatur. Quis enim hominum, si daretur optio, non magis eligeret robustum corpus et aetatem intelligibilem, quam infantilem? O Sapientia, quae de occultis traheris? o vere incarnata et velata Sapientia! » —

2. Sicuti protoparentes mandatum divinum temere transgressi sunt, ita et eorum posteri spuriae libertatis cupedine illecti legibus divinis sive per rationem, sive etiam per revelationem cognitis se subiicere renuerunt. Ut gravissimo huic malo medela afferretur, ipse Filius Dei incarnatus perfectissimam erga mandata divina obedientiam exercere decrevit; hinc Ps. XXXIX, 8 ita loquitur: *Ecce venio. In capite libri scriptum est de me, ut facerem voluntatem tuam: Deus meus volui, et legem tuam in medio cordis mei.* Promptissimam hanc obedientiam Christus mox post nativitatem conspicuo modo exercuit, dum, quamvis omnino innocens, et infinite sanctus esset, se tamen circumcisionis legi subiecit. Christus, ait *S. Thomas* (4) circumcidi voluit, « ut obediendi virtutem nobis suo commendaret exemplo: unde et octava die

(1) N. 1 et 2. (2) 1 Cor 8, 17.

(3) Ps. 49, 12. (4) 3. q. 37. a. 1.

circumcisus est, sicut in lege erat praeceptum.» Obedientiae istius praestantia ex eo quoque elucet, quoniam Christus legem, ad quam non obligabatur, adimplens, magnam sustinuit humiliationem acerbosque dolores perpessus est. Hoc ipso autem Christus se ut Doctorem omnibus prioribus praestantiorem, novaeque legis institutorem manifestavit; circumcisus enim etiam est, ut carnali circumcisione sublata, spiritualem substitueret, quae consistit in vitiorum et concupiscentiarum mortificatione et resectione. « Christus, ait *S. Augustinus* (1), suscepit circumcisionem, ablaturus circumcisionem ipsam; suscepit umbram, daturus lucem; suscepit figuram, impleturus veritatem. » Aliud eximiae erga legem divinam obedientiae exemplum Christus exhibuit, dum, licet unigenitus Filius Dei, et ex intemerata Virgine natus esset, attamen quadragesimo post nativitatem die iuxta legis praescriptum in templo praesentari, et oblatione pauperum redimi voluit: qua in actione humilitatis, paupertatis, obedientiae, et praecipue piae erga Deum devotionis exempla admirari oportet. Qua de re praeclare *S. Thomas* (2) scribit: « Sicut Filius Dei non propter seipsum factus est homo, et circumcisus in carne, sed ut nos per gratiam faceret deos, et ut spiritualiter circumcidamur: sic propter nos sistitur Domino, ut discamus Deo praesentare nosmetipsos. Et hoc post circumcisionem eius factum est, ut ostendat, neminem nisi circumcisum vitiis, dignum esse divinis conspectibus. »

3. Christus iam ut infans ostendit, se non adinstar Prophetarum V. T. ad unum dumtaxat populum missum, sed in salutem omnium populorum destinatum esse, charitatemque suam ad omnes prorsus homines extendi. Ideo enim, ut Ss. Patres observant, Sapientiae divinae consilio factum est, ut Christi nativitas Iudaeis et Gentilibus omnisque conditionis et sexus hominibus manifestaretur. Quam in rem *S. Thomas* (3) ita disserit: « Salus, quae erat futura per Christum, ad omnem diversitatem hominum pertinebat, quia, sicut dicitur *in Christo Iesu non est masculus, et foemina, Gentilis, et Iudaeus, servus, et liber* (4), et sic de aliis huiusmodi. Et ut hoc in ipsa Christi nativitate praefiguraretur, omnibus conditionibus hominum est manifestatus, quia, ut *Augustinus* dicit (5), pastores fuerunt Israëlitae; Magi Gentiles; illi prope, isti longe, utrique tamen ad angularem lapidem concurrerunt. Fuit etiam inter eos alia diversitas: nam Magi fuerunt sapientes et potentes; pastores autem, simplices et viles. Manifestatus est etiam iustis, Simeoni et Annae, et peccatoribus, scilicet Magis. Manifestatus est etiam viris et mulieribus, scilicet Simeoni et Annae, ut per hoc ostenderetur, nullam conditionem hominum excludi a Christi salute. » His similia sunt, quae *S. Ambrosius* l. 2 in Luc. (6) proponit dicens: « Non solum ab Angelis, et Prophetis, et pastoribus, sed etiam a senioribus et iustis generatio Domini accepit testimonium. Omnis aetas, et uterque sexus, eventorumque miracula fidem astruunt. Virgo generat, sterilis parit, mutus loquitur. Elisabeth prophetat, Magus adorat, utero clausus exultat, vidua confitetur, iustus expectat. » Omnes autem, quibus Christus mirabili modo manifestatus fuerat, eius charitatem expertos et gra-

(1) Serm. 9 de Nativ. (2) L. c. a. 3 ad 2. (3) 3, q. 36, a. 3. (4) Colos. 3.

(5) In Serm. 4 de Epiphania. (6) C. 2.

tiis repletos esse, Ss. Evangelia testantur.

4. Haud raro homines aerumnarum persecutionumque timore tum a bono deterreri, tum etiam ad malum pertrahi solent. Ad turpem noxiamque hanc imbecillitatem confundendam, et ad constantem in perferendis adversitatibus et iniuriis fortitudinem commendandam Christus dirissimam iam ut infans persecutionem invicta patientia toleravit. Rex enim *Herodes*, cum se a Magis frustratum vidit, horrenda crudelitate occidi iussit omnes pueros bethlehemiticos intra bimatum: a qua funesta clade Christus per fugam in Aegyptum ereptus est. Potuisset equidem Filius Dei incarnatus per omnipotentiam suam omnes adversariorum conatus irritare, vitamque suam in medio Iudaeae incolumem servare: sed, ut nobis patientiae et fortitudinis exempla praeberet, a suis ad extraneos, a sanctis ad sacrilegos, a templo suo ad daemonum fana, a regione sanctorum ad idolorum patriam fugere, et innumera itineris pericula et paupertatis incommoda voluit sustinere. — Eleganter *S. Petrus Chrysologus*, hanc fugam considerans (1), dicit: « Bellicosus, quod in bello fugit, artis est, non timoris: Deus quando fugit hominem, sacramenti est, non pavoris: potens, quando se subducit infirmo, insequentem non pavet, sed foras producit; vult enim in aperto vincere, qui publicam referre cupit ex hoste victoriam; occultum se non patitur inire conflictum, qui mandare suum saeculis vult triumphum. Secreta victoria virtusque latens exemplum posteris non relinquunt. Hinc est, quod Christus fugit, ut cedat tempori, non Herodi etc. »

(1) Serm. 150.

II. *De vita Christi privata.*

§ 360. Post obitum Herodis Christus in patriam reversus usque ad trigesimum aetatis suae annum habitans in Nazareth, vitam privatam gessit, in qua autem munere prophetico fungi, et pro salute hominum indefesse laborare non cessavit.

1. In Ss. Evangeliis pauca quidem de vita Christi privata, sed tamen talia commemorantur, quae saluberrima nobis documenta suppeditant. Christus enim exemplo suo praecipua nobis ostendere voluit officia, *erga Deum*, *erga proximum*, et *erga seipsum* fideliter adimplenda. Legitur enim Christum cum parentibus suis *secundum consuetudinem diei festi* Ierosolymam ascendisse, post discessum parentum ibi permansisse, et post triduum inventum esse ***in templo sedentem in medio doctorum, audientem illos, et interrogantem eos*** (2); quae omnia puer duodecim annorum non alia ex ratione peregit, nisi (3) ut Deum, Patrem suum glorificaret. Exemplum istud Filii Dei incarnati clare ostendit, inter officia Deo exhibenda istud tanquam praecipuum esse habendum, ut homines diebus festis in Ecclesiis devote conveniant, viva fide, spe firma, et ardenti charitate animati externum Deo cultum deferant, verbumque divinum attente audire non negligant. Et sane si Christus in tenerrima iuventute longum iter a Nazareth in Ierusalem suscepit, ipsos dilectissimos parentes deseruit, et de necessario victu parum solicitus per plures dies in templo remansit, ut pia aeterno suo Patri obsequia praestaret: quantum reprehendenda est negligentia illorum, qui ipsis quoque festivis diebus, levissima incommoda reformidantes, sacris, qui in Ecclesiis celebrantur, conventibus

(2) Luc. 2, 41 etc.

(3) Ib. v. 49.

interesse recusant, hisque aut immoderatum somnum, aut ineptas laetitias, aut negotia et lucra temporalia praeferre non erubescunt. Merito his indignatur *S. Chrysostomus* (1) dicens: « Non potest fieri, ut qui tam negligens sit, ut ne modicam quidem diei partem (cultui divino et) sacrorum eloquiorum auditioni dignetur impendere, unquam venia dignus habeatur, licet millies saecularium negotiorum occupationes obtendat.» — Inter officia, quae proximo debentur, reverentia, et obedientia erga parentes principem locum tenet. Eandem Christus exemplo suo hominibus inculcavit: « quid enim, ait *S. Ambrosius* (2), magister virtutis nisi officium pietatis impleret? » Divinus etenim puer, teste Evangelista, cum parentibus suis *venit Nazareth, et erat subditus illis* (3). Quae verba admirans *S. Bernardus* (4) exclamat: « *Erat subditus eis.* Quis? quibus? Deus hominibus, nec tantum Mariae, sed et Ioseph! utrimque stupor, utrimque miraculum: et quod foeminae Deus obtemperat, humilitas sine exemplo, et quod foemina principatur Deo, sublimitas sine socio.» Et mox exempli Christi imitationem inculcans dicit: « Erubesce superbe cinis! Deus se humiliat, et tu te exaltas? Deus se hominibus subdit, et tu dominari gestiens hominibus tuo te praeponis auctori? quoties enim hominibus praeesse desidero, toties Deum meum praeire contendo. » Ultimo de puero Christo legitur: *Et Iesus proficiebat sapientia, et aetate, et gratia apud Deum, et homines* (5); quae verba non ita intelligenda sunt, quasi sapientia et sanctitas Christi interna incrementa ceperit; erat enim Iesus a primo instanti conceptionis suae plenus sapientia et gratia, ut Sect. I, cap. IV probatum est. Unde S. *Gregorius Naz.* (6) dicit: « Sapientia apud Deum et homines proficiebat, non ut augmentum aliquod acciperet, cum ab initio gratia sapientiaque absolutus esset, sed quod haec hominibus ignaris paulatim apparerent.» Nam, ut ait *Theophylactus* (7), « Emicatio sapientiae eius profectus ipse est: » sicut sol, licet eadem semper luce polleat, tamen crescere in ea dicitur, cum eam sensim magis explicat a mane usque ad meridiem. Absque dubio autem Iesum sapientia, et aetate, et gratia profecisse scriptum est, ut homines a divino suo exemplari gravissimum erga seipsos officium cognoscerent et adimplerent, quo facultates, a Deo acceptas, et praecipue intellectum et voluntatem continuo perficere, et in virtutibus crescere tenentur. Nam iuxta commune Sanctorum axioma « in via Domini non progredi - retrogredi est.» Et *S. Bernardus* (8) considerans exemplum Christi, qui *exultavit ut gigas ad currendam viam suam* (9): « Si ergo, inquit, illo currente, tu gradum sistis, non Christo appropias, sed te magis elongas. »

2. Ab anno duodecimo usque ad trigesimum nulla de Christi operationibus mentio in S. Evangelio occurrit. Absit autem ut putemus, Christum per tot vitae suae privatae annos otiosum fuisse, cum potius firmiter credendum sit, hoc quoque tempus sanctis operibus, exemplis meritisque pro hominum salute refertum esse. Et sane isto tempore Christus cum hominibus publice non agebat, sed cum Deo secreto negotiabatur; verbis

(1) Serm. in illud: *si esurierit inimicus* n. 3.
(2) Comment. in Luc. c. 2. (3) Luc. 2, 51.
(4) Serm. 1 sup. *Missus est.*
(5) Luc. 2, 52.
(6) Or. 43 (al. 20) in laud. S. Basil.
(7) In h. l. (8) Ep. 253. (9) Ps 18, 6.

nihil docebat, sed factis praedicabat; gloriam quasi Unigeniti a Patre abscondebat, sed humilitatis omniumque virtutum exemplis lucebat lux eius coram hominibus, ut viderent opera eius bona; miracula nondum patrabat, sed sanctitatis prodigia edebat, spectaculum Deo, Angelis et hominibus factus; peccatores palam non convertebat, sed pro peccatoribus clam lugebat; discipulos non colligebat, sed magistros recollectionis, et solitudinis interdum frequentandae secretum docebat; cum Iosue non certabat, sed cum Mose manus in coelum tollebat; Scribas et Pharisaeos non increpabat, sed daemones confundebat; persecutiones Iudaeorum non tolerabat, sed corpus virgineum poenitentiae rigore innocens macerabat, et passionis carnificinae praeparabat; Ecclesiae suae aedificium nondum erigebat, sed alta et inconcussa fundamenta iaciebat; opus redemptionis non consummabat, sed redimendi modum et ideam cogitatione efformabat; non pugnabat, sed arma acuebat; non piscabatur, sed retia texebat; parabatque spiritualium pharmacorum apothecas coelestis medicus nondum sanans, sed universum genus humanum sanaturus.

III. *De baptismo, ieiunio et tentatione Christi.*

§ 361. 1. Cum Iesus trigesimum aetatis annum inchoasset, et mox publici Doctoris munus suscepturus esset, accessit ad Ioannem, a quo in Iordane baptizatus est. Nullatenus equidem Filius Dei incarnatus, baptismate indiguit, sed, ut cum caeteris Patribus *S. Ambrosius* (1) ait: « Baptizatus est Dominus, non mundari volens, sed mundare aquas, ut ablutae per carnem Christi, quae peccatum non cognovit, baptismatis vim haberent. » Praeterea Christus baptizari voluit, sicut observat *S. Augustinus* (2), « quia voluit facere, quod faciendum omnibus imperavit; » et hac de causa dixit: *Sic - decet nos implere omnem iustitiam* (3). Nam, ut dicit *S. Ambrosius* (4): « Haec est iustitia, ut quod alterum facere velis, prior ipse incipias, et tuo alios horteris exemplo. » Praecipue vero Christus nobis humilitatem, quae est radix omnium virtutum totiusque christianae perfectionis fundamentum, exemplo suo commendare voluit. Quamobrem sicut voluit apparere infirmus in nativitate, peccator in circumcisione, ita poenitens visus est in susceptione baptismatis poenitentiae. Christus nempe, ut ait *S. Bernardus* (5), loquens de Domini circumcisione et baptismo, « humilitatem voluit exhibere, ut ligaturam vulneratorum susciperet, qui solus erat absque vulnere. — Verum ne quis forte diceret: quod circumcisus est, parentes fecerunt, parvulus enim erat: iam triginta annorum ad baptisma ipse perrexit. Inclinatur sub Baptistae manibus caput tremendum potestatibus et principatibus adorandum. »— Quinimo in baptismo Christi etiam maxima humilitatis praemia nobis manifestantur. Nam quo profundius Christus formam et ignominiam peccatoris subiens seipsum in baptismate humiliavit, eo clarius mox aeternus Pater eundem exaltavit. Primo enim, Christo baptizato *aperti sunt coeli* (6), ut demonstraretur, per Christum nobis patere viam ad coelum, eiusque doctrinam observantes iam in terris coelestem agere vitam. Secundo, *descendit Spiritus*

(1) L. 2 in Luc. c. ult. (2) Ser. de Epiphan. (3) Matth. 3, 15. (4) L. c.

(5) Serm. in Octava Epiph. (6) Matth 3 16

Sanctus corporali specie sicut columba in ipsum (1), ut significaretur, plenitudinem donorum et charismatum esse in Christo veluti in fonte, unde debent in alios derivari. Tertio, *vox de coelo facta est: tu es Filius meus dilectus, in te complacui mihi;* per quod testimonium Patris divinitas Christi manifestata est, ut eius doctrina credibilior fieret, et maiori cum aestimatione ab hominibus acceptaretur et observaretur.

2. Quamvis homines per baptismum a Christo institutum et sanctificatum a peccatis abluantur, gratiam divinam consequantur, et filii Dei constituantur; nullatenus tamen a tentationibus immunes redduntur, quibus hoc pretioso thesauro, quem *in vasis fictilibus* (2) portant, facile privari possunt. Idcirco scriptum est: *Fili, accedens ad servitutem Dei, sta in iustitia et timore, et praepara animam tuam ad tentationem* (3). Gravissimum hoc Spiritus sancti monitum Christus exemplo suo hominibus inculcare modumque ostendere voluit, quo tentationes aut declinandae, aut superandae sunt. Cum enim tentationes sive a mundo, sive a carne, sive a daemone originem ducant; Christus post susceptum a Ioanne baptisma, in desertum progressus, fallaces mundi laqueos fugere, per quadraginta dies ieiunans rebellem carnis concupiscentiam frenare, ac demum diabolum confundens impios eiusdem conatus vincere docuit. Legitur enim Luc. IV, I: *Iesus autem plenus Spiritu sancto regressus est a Iordane, et agebatur a Spiritu in desertum*, in quo ab omnium hominum consortio, et a cunctis mundi commodis et oblectamentis alienus permansit. Quod Christi exemplum considerans *S. Ambrosius* exclamat (4): « Et nos igitur procul a luxuria, procul a lascivia, tanquam in arido vitae istius et ieiuno solo fugitantem deliciarum Christum sequamur. Non in foro, non in plateis Christus reperitur. Nequaquam igitur quaeramus Christum, ubi invenire non possumus. Non est Christus circumforaneus. Christus enim est pax, in foro lites; Christus iustitia est, in foro iniquitas; Christus operator est, in foro inane otium; Christus charitas est, in foro obtrectatio; Christus fides est, in foro fraus et perfidia; Christus in Ecclesia est, in foro idola etc. » Hoc eodem exemplo Christi eruditi « maximi Sanctorum humana consortia, ubi poterant, vitabant, et Deo in secreto servire eligebant » (5). Gravissimum autem cuiuslibet Christiani officium est, ut illas solerter conversationes fugiat, in quibus anima ruinae spirituali pericula subit, et de quibus scriptum est: *Vae mundo a scandalis: necesse est enim, ut veniant scandala* etc. (6). Quoniam autem non semper ab hominum consortio alienum esse licet, cavendum saltem est, ne cor inordinato mundi amore inquinetur. « Nam, ait *S. Basilius* (7), secessus a mundo non est corpore extra ipsum esse, sed animam ab affectionum cum corpore consentione avellere: » quod etiam Apostolus praecipit, scribens: *Nolite diligere mundum, neque ea, quae in mundo sunt* (8).

3. Homines, licet a periculis mundi sint semoti, haud tamen ab omni tentatione sunt immunes. Nam *unusquisque tentatur a concupiscentia sua abstractus et illectus* (9). Domesticum hunc hostem per ieiunium coërcen-

(1) Luc. 3, 22. (2) 2 Cor. 4, 7.
(3) Eccli. 2, 1. (4) L. 3, de Virgin.
(5) De imit. Chr. l. i, c. 20, n. 1.

(6) Matth. 18, 7. (7) Ep. 2, n. 2.
(8) 1 Io. 2, 15. (9) Iac. 1, 14.

dum esse, Christus exemplo suo commonstravit. Christus enim in deserto *cum ieiunasset quadraginta diebus, et quadraginta noctibus, postea esuriit*(1); nam *nihil manducavit in diebus illis* (2). Christus autem, ut inquit *S. Ambrosius*(3), « non emerendae gratiae suae causa, sed nostrae eruditionis gratia ieiunavit: » gravissimam etenim abstinentiam, ait *S. Chrysostomus* (4), Christus observavit, « ut discas, quam magnum bonum est ieiunium; et qualiter scutum est adversus diabolum, et quoniam post baptismum non lasciviae sed ieiunio intendere oportet: ideo, subiungit *S. Thomas* (5), Christus ieiunavit, non ieiunio indigens, sed nos instruens. » Hinc Ss. Patres in extollendo et commendando ieiunio concordant. *S. Leo M.* (6) dicit: « In omni tempore, omnique vita huius saeculi ieiunia nos contra peccata faciunt fortiores: ieiunia concupiscentias vincunt, tentationes repellunt, superbiam inclinant, iram mitigant, et omnes bonae voluntatis affectus ad maturitatem totius virtutis enutriunt. » Et *S. Isidorus Hisp.*(7) exclamat: « Quis parsimoniam non laudet? ieiunium non praedicet? — Ieiunium res sancta est, opus coeleste, ianua regni, forma futuri, quod qui sancte agit, Deo iungitur, alienatur a mundo, spiritualis efficitur. Per hoc enim prosternuntur vitia, humiliatur caro, diaboli tentamenta vincuntur. » Merito igitur Ecclesia, ut fideles adimitandum divini sui Magistri exemplum incitaret, eorumque saluti prospiceret, quadraginta dierum ieiunium praescripsit: quod Ecclesiae mandatum carpere, summae temeritatis est. Nam, ut ait *S. Augustinus* (8), « Quadragesima sane ieiuniorum habet auctoritatem et in veteribus libris ex ieiunio Moysis et Eliae, et ex Evangelio, quia totidem diebus Dominus ieiunavit, demonstrans Evangelium non dissentire a lege et Prophetis. »

4. Post transactum quadraginta dierum ieiunium Christus *tentabatur a diabolo* (9). Quod si quaeratur, cur Christus talem tentationem permiserit, respondet *S. Thomas*(10): « Christus tentari voluit: *primo* quidem, ut nobis contra tentationes auxilium ferret: unde *S. Gregorius M.* (11) dicit: Non erat indignum Redemptori nostro, quod tentari voluit, qui venerat occidi: iustum quippe erat, ut sic tentationes nostras suis tentationibus vinceret, sicut mortem nostram venerat sua morte superare. — *Secundo*, propter nostram cautelam, ut nullus quantumcunque sanctus se aestimet securum et immunem a tentatione: unde et post baptismum tentari voluit, quia, sicut *S. Hilarius*(12) dicit, in sanctificatis nobis maxime diaboli tentamenta grassantur, quia victoria magis est ei exoptata de sanctis. — *Tertio*, propter exemplum, ut scilicet nos instrueret, qualiter diaboli tentationes vincamus. Unde *S. Augustinus* (13) dicit, quod Christus diabolo se tentandum praebuit, ut ad superandas tentationes eius mediator esset non solum per adiutorium, sed etiam per exemplum. — *Quarto*, ut nobis fiduciam de sua misericordia largiretur: unde dicitur: *Non habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato* (14). » — Ob-

(1) Matth. 4, 2. (2) Luc. 4, 2.
(3) L. 3 de fide c. 2. (4) Hom. 13 in Matth.
(5) 3, q. 41, a. 3.
(6) Serm. 4, de ieiunio decimi mensis.
(7) L. 1 de eccles. officiis, cap. 42.
(8) Ep. 55, ad Ianuar. c. 15.
(9) Luc. 4, 2. (10) 3, q. 41, a. 1.
(11) Hom. 16 in Evang.
(12) Comm. in Matth.
(13) L. 4 de Trin. c. 3. (14) Hebr. 4. 15.

servat porro *S. Gregorius M.* (1), Christum triplici tentatione, gulae scilicet, vanae gloriae et avaritiae tentatum fuisse, quia iisdem pulsatus victusque fuerat Adam: hunc quippe diabolus « ex gula tentavit cum cibum ligni vetiti ostendit, atque ad comedendum suasit: Ex vana autem gloria tentavit, cum diceret: *Eritis sicut Dii:* Et ex provectu avaritiae, cum diceret: *Scientes bonum et malum;* avaritia enim non solum pecuniae est, sed etiam altitudinis; recte enim avaritia dicitur, cum supra modum sublimitas ambitur. » Deinde iisdem tentatum fuisse Christum, sed vicisse ostendit dicens: « Per gulam quippe tentat, cum dicit: *Dic ut lapides isti panes fiant.* Per vanam gloriam tentat, cum dicit: *Si Filius Dei es, mitte te deorsum.* Per sublimitatis avaritiam tentat: cum regna omnia mundi ostendit dicens: *Haec omnia tibi dabo, si procidens adoraveris me:* sed eisdem modis a secundo homine vincitur, quibus primum hominem se vicisse gloriatur. » Omnes autem tentationes devicit Christus hoc pronunciato: *Scriptum est* etc.; sat perspicue docens, illum de cunctis animae hostibus facile triumphaturum esse, qui ad id, quod scriptum est, vel in cordibus signato vultus Dei lumine, vel in Evangelio dictante Spiritu sancto, vel in Traditione Sanctorum calamo exarata, semper attendit. Victorem autem Christum *reliquit diabolus, et ecce Angeli accesserunt, et ministrabant ei* (2). Ex quo clare cognoscimus, eum, qui fortiter diabolum eiusque suggestiones vincit, magna sibi merita comparare atque consortio, consolatione et ministerio Angelorum praemiari. Et certe Deus ex hoc optimo fine homines tentari permittit, ut eorundem virtus probetur, confirmetur, augeatur, coronetur. Quapropter *S. Ambrosius* (3) scribit: « Qui vult coronam dare, tentationes suggerit. Et si quando tentaris, cognosce, quia paratur corona. Tolle Martyrum certamina, tulisti coronas: tolle cruciatus, tulisti beatitudines. »

(1) Hom. 16, in Evang.
(2) Matth. 4, 11. (3) L. 4, in Luc. 4, 13.

IV. *De vita Christi publica.*

§ 362. Christus post victoriam de diabolo reportatam, desertum relinquens, mox publice munus propheticum exercere et Evangelium regni praedicare coepit. Ita autem Christus Prophetae, seu Doctoris officia adimplevit, ut omnes veteris legis Prophetas longe superaverit, et cunctis novae legis praedicatoribus ac animarum pastoribus tanquam exemplar perfectissimum et absolutissimum sese exhibuerit.

1. Imprimis Christus munus propheticum nonnisi *ex obedientia erga voluntatem Patris* suscepit. Ait enim: *Non quaero voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me* (4); et: *Ego enim ex Deo processi, et veni: neque enim a meipso veni, sed ille me misit* (5). Neque aliam doctrinam Christus hominibus annunciavit, nisi eam, quam Pater per Filium suum mundo manifestari voluit. Idcirco dixit: *Ego ex meipso non sum locutus, sed qui misit me Pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam, et quid loquar. Et scio quia mandatum eius vita aeterna est. Quae ergo ego loquor, sicut dixit mihi Pater, sic loquor* (6). Imo quamvis probe cognosceret Iudaeos aures suas Evangelii praedicationi obturaturos, Gentes autem fidem acceptaturas esse; nihilominus, ut voluntatem Patris sui exequeretur, in

(4) Io. 5, 30. (5) Io. 8, 42.
(6) Io. 12, 49 etc.

Israël tantum, non autem apud Gentes, Evangelium regni praedicavit, dicens: *Non sum missus nisi ad oves, quae perierunt domus Israël* (1). — Eximium hoc obedientiae exemplum omnes animarum pastores solerter imitari, maxime necesse est. Nullus enim - etiam humeris angelicis formidandum - spiritualis doctoris et pastoris munus assumere debet, nisi a Deo vocatus et a legitima potestate missus fuerit. Sine legitima vocatione et missione Sanctuarium ingressus merito de sua salute pavet. « Ego, ait *S. Ephraem* (2), obstupesco, fratres mei dilecti, ad ea, quae soliti sunt quidam insipientium audere, qui impudenter ac temere sese conantur ingerere ad munus sacerdotii assumendum, licet non adsciti a gratia Christi, ignorantes miseri, quod ignem, et mortem sibi accumulent.» Et *S. Augustinus* (3) ita loquitur: « Quod pertulerunt superbi illi Levitae (Core, Dathan et Abiron), qui, Domino non iubente,sibi sacerdotium vindicabant: hoc patiuntur quicunque se in Episcopatus, aut Presbyteratus, vel Diaconatus officium... impudenter conantur ingerere: quomodo combusti sunt illi in corpore, sic isti exurentur in corde. » Ad digne ergo doctoris et pastoris munus suscipiendum primo omnium divina vocatio requiritur, quod docet etiam Apostolus, dicens: *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron* (4). Ast etiam qui divinitus vocatus sacerdotio initiatus est, ut Christi vestigia fideliter sequatur, obedientiam continuo exercere, munusque pastorale non alio tempore, loco et modo suscipere et exequi debet, quam a legitima potestate praescripto: cui si perfecte subiectus fuerit, uberem benedictionem divinam certo expectare poterit. Nam, ait *S. Ephraem* (5), « Qui obedientiae fruitur possessione, vere beatus est; quia cum Domini sit imitator, etiam cohaeres illius efficitur. Qui obedientiam obtinet, vinculo charitatis cum omnibus iungitur. Qui obedientiam servat, magnam possessionem obtinet, magnasque sibi divitias accumulavit. Qui obediens est, omnibus gratus est, ab omnibus laudatur, ab omnibus probatur. Vir obediens cito exaltatur, et celeriter progressus magnos efficiet. »

2. Christus ut Propheta *zelum ardentissimum et indefessum* pro gloria Patris et salute animarum commonstravit. Vere etenim *exultavit ut gigas ad currendam viam* (6). Mox enim *circuibat Iesus totam Galilaeam, docens in Synagogis eorum, et praedicans Evangelium regni* (7); eodem modo Hierosolymis, et in reliqua Iudaea doctrinam salutis annunciavit(8); praedicavit modo in montibus(9), modo in deserto (10), modo in navi (11), modo in synagogis(12), modo in templo(13). Imo etiam noctis tempore ad se venientes erudire non recusavit(14). Omne praeterea hominum genus eadem charitate complexus est: de infantibus dixit: *Sinite parvulos venire ad me, et ne prohibueritis eos; talium enim est regnum Dei... et complexans eos, et imponens manus super illos benedicebat eos* (15); discipulos suos, quamvis rudes essent, patienter tulit et secreto erudivit(16); infimae plebi doctrinae pabulum subministrare non destitit; nam *videns... turbas misertus est eis quia erant ve-*

(1) Matth. 15, 24. (2) L. de Sacerd.
(3) Serm. 98 de temp. (4) Hebr. 5, 4.
(5) De virt. et vitiis cap. de obed.
(6) Ps. 18, 6. (7) Matth. 4, 23.
(8) Io. 11, 7 etc. (9) Matth. 5.
(10) Io. 6. (11) Luc. 5, 3.
(12) Matth. 4, 23. (13) Luc. 19, 24.
(14) Io. 3, 2 etc. (15) Marc. 10, 14 etc.
(16) Marc 4 10 etc

rati, et iacentes sicut oves non habentes pastorem (1); nobiles quoque Evangelii sui discipulos fecit (2). — Singulari denique charitate Christus publicanos et peccatores in viam salutis reducere conatus est, ita ut murmurantes Pharisaei dicerent: *Hic peccatores recipit, et manducat cum illis* (3). Divinus autem Redemptor illis reposuit: *Non egent qui sani sunt, medico, sed qui male habent. Non veni vocare iustos sed peccatores ad poenitentiam* (4). Eximiam hanc erga peccatores charitatem Christus luculentissime ostendit, dum supra fontem Iacob sedens mulierem samaritanam expectavit, et convertit: qua occasione, mirantibus discipulis, dixit: *Meus cibus est, ut faciam voluntatem eius, qui misit me, ut perficiam opus eius* (5); quibus verbis opus praedicationis et redemptionis hominum, vocat suum, idest, sibi proprium sibique suavissimum cibum, quia illo velut cibo delicatissimo pascebatur et delectabatur. Quem in locum *S. Chrysostomus* scribit: « Hominem salutem hoc in loco cibum appellat, ut, quanta salutis nostrae cura et desiderio teneatur, ostendat: » et *Theophylactus* (6) addit: « Salutem hominum tanto desiderio avebat, quanto nullus nostrum sensibilem cibum. » Christus autem iisdem verbis se etiam tanquam exemplar zeli in munere pastorali exserendi discipulis suis exhibere voluit. Nam, ait *S. Cyrillus Alex.* (7): « quoniam orbis futuri erant magistri, exemplo suo eos docet, multo maiorem salutis hominum, quam proprii corporis curam esse habendam. » Quod idem Christi exemplum sacerdotes omnes imitari, in vinea Domini indefesse laborare, pondus diei et aestus fortiter portare, viresque suas ad spiritualem animarum sibi concreditarum salutem promovendam sedulo impendere tenentur. Nam, ait *S. Leo M.* (8): « Qua conscientia (Sacerdotes) honorem sibi debitum vindicant, qui pro animabus sibi creditis non laborant? » Et *S. Gregorius M.* (9) scribit: « Si dilectionis est testimonium cura pastionis; quisquis virtutibus pollens gregem Dei pascere renuit, Pastorem summum convincitur non amare. »

3. Christum doctrinam sanctissimam et excellentissimam hominibus annunciasse, iam alibi probatum est (Th. gen. § 124 et 125). Coelestem vero hanc doctrinam etiam modo maxime concinno proposuit, et tantam in docendo exhibuit eloquentiae vim, et dicendi suavitatem, ut omnes in sui raperet admirationem. Legitur enim: *Docebat eos in Synagogis eorum, ita ut mirarentur, et dicerent: unde huic sapientia haec*(10)? *Omnes testimonium illi dabant, et mirabantur in verbis gratiae, quae procedebant de ore ipsius*(11). Ministri a Pontificibus ad capiendum Christum missi, quem praedicantem invenerunt, facundia et suavitate sermonum ipsius ita capti sunt, ut eundem attingere non auderent, et Pontificibus interrogantibus: *Quare non adduxistis illum?* stupentes responderent: *Nunquam sic locutus est homo sicut hic homo* (12). Tantam autem admirationem Christus sibi conciliavit, et tam efficaciter corda hominum commovit, non quia vanis humanae eloquentiae artificiis et ornamentis usus est, sed quia claritate et simplicitate in docendo eminuit. Profecto enim

(1) Matth. 9, 36.
(2) Io. 4, 49 etc.; Luc. 6, 38.
(3) Luc. 15, 2.
(4) Luc. 5, 31, etc.
(5) Io. 4, 34.
(6) In eundem.
(7) In hunc locum.
(8) Ep. 93, c. 15.
(9) Pastor. P. 1, c. 5.
(10) Matth. 13
(11) Luc. 4, 22.
(12) Io. 7, 46.

ut perspicua, ita simplex erat Christi docentis oratio, absque fuco rhetoricorum, aut poëticorum verborum, quae obscuritatem pariunt, aut difficultatem intelligendi; ita ut revera esset *lux vera quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* (1). Quod si verbis, aut phrasibus figuratis usus est, accommodavit se genio populi, apud quem loquebatur. Accedit, quod orationis schemata, aut parabolas, quas protulit, ipse explicaverit, ut rem propositam magis illustraret. — Ab hoc excellentissimi doctoris et divini Magistri exemplo non pauci recedunt, adulterantes verbum Dei, quod futilibus ad vanam ingenii ostentationem sententiis inanibus frivolae eloquentiae lenociniis et calamistratis comptarum figurarum flosculis infringunt et enervant, prurientes auribus, et ad fabulas conversi. Hos non Dei gloria enarranda, non auditorum salus procuranda, sed popularis favor, inanis aurae gloria, audientium plausus stimulat; non quid sancte, quid utiliter, quid apostolice proferant, solliciti sunt; sed quid acute, concinne, floride dicant, longo studio excogitant, ut sint in admiratione, non ut doceant; ut oblectent, non ut compungant; ut ipsi temporalia emolumenta capiant, non ut spiritualia aliis emolumenta afferant. Quos etiam ethnicus Philosophus *Seneca* confundit (2), scribens: « Non quaerit aeger medicum eloquentem, sed sanantem. Quid aures meas scalpis? quid oblectas? Aliud agitur; urendus, secandus, abstinendus sum. » — Et praeclare *S. Petrus Chrysologus* ipse amoenus quidem, sed pius semper (3), ait: « In (evangelica) lectione quid spiritualis intelligentiae lateat si scire volumus, verborum flosculos non quaeramus. Qui maturitatis fructus quaerit, despicit amoena camporum. Violae, rosae, lilia, narcissus grati flores, sed gratior panis. Quod est odor naribus, hoc est auribus sermonis ornatus, quod dat panis vitae, hoc scientia dat saluti. Seponenda est ergo eloquentiae voluptas, quando scientiae deposcitur fortitudo.» Imitentur ergo sermonis Dei praecones ipsummet sermonem Dei, qui est *vivus, et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti, et pertingens usque ad divisionem animae, ac spiritus, compagum quoque, ac medullarum* (4). Nec timeant propterea hominibus eruditis bonisque ingeniis praeditis displicere; nam, ut ait *S. Augustinus* (5): « Bonorum ingeniorum insignis est indoles, in verbis verum amare, non verba. Non enim, addit idem S. Doctor (6), non enim vocabulorum opificem, sed rerum inquisitorem decet esse sapientem. »

4. Christus, nulla habita personarum ratione, libere et intrepide fidei veritates et morum documenta praedicavit. Hanc *dicendi libertatem*, quae veri prophetae necessaria dos est, ipsi inimici in Christo agnoverunt. *Magister, scimus*, inquiunt, *quia verax es, et viam Dei in veritate doces; et non est tibi cura de aliquo, non enim respicis personam hominum* (7). - Hanc orationis libertatem demonstravit data qualibet occasione, quamvis eorum, quorum vitia arguebat, odia et persecutiones praevideret. Ita Matth. XXIII, intrepide Scribarum et Pharisaeorum, qui magna tunc apud populum auctoritate pollebant, vitia increpavit, atque fugiendam esse eorum hypocrisin, ambitionem etc, publice docuit. Et quamvis

(1) Io. 1, 9. (2) Epist. 75.
(3) Serm. 18. (4) Hebr. 4, 12.
(5) L. 4, de doctr. Chr. cap. 11.
(6) L. 2 c. Acad. c. 11. (7) Matth. 22, 16.

carnalibus Iudaeis displiceret, attamen humilitatem, paupertatem, rerum terrenarum contemtum, iugem inordinatarum passionum abnegationem, suique mortificationem praecipere et commendare non destitit. — Eodem modo verbi divini praecones ab omni respectu humano solicite cavere, et libere ac intrepide genuinam Evangelii doctrinam proponere, atque huic opposita vitia, maximeque publica scandala graviter increpare tenentur. Longe igitur ab exemplo Christi et ab officio suo recedunt praedicatores palpatores, nonnisi placentia loquentes, et publica vitia ac scandala dissimulantes, ne hominibus displiceant, quibus se placere volunt, servi Dei esse non possunt. Nequaquam isti a sapientia, quae ex Deo est, reguntur, sed a sapientia mundi et prudentia carnis decipiuntur. Nam, ait *S. Thomas* (1): « Salus multitudinis est praeferenda paci quorumcunque singularium hominum, et ideo quando aliqui sua perversitate multitudinis salutem impediunt, non est timenda eorum offensio a praedicatore, vel doctore ad hoc, quod multitudinis saluti provideat. » Aureum plane documentum a Pastoribus summopere attendendum! - Neque huic coutraria sunt verba Pauli: *Sine offensione estote Iudaeis, et Gentibus, et Ecclesiae Dei* (2); nam, ut idem *S. Thomas* (3) dicit: « Homo sic debet esse sine offensione omnibus ut nulli det suo facto, vel dicto minus recto occasionem ruinae. Sed cum de veritate scandalum oritur, magis est sustinendum scandalum, quam veritas relinquatur, ut *Gregórius* (4) dicit. » — At dum quis vitia corripit et strenue persequitur, cavere debet, ne ipsos peccatores vilipendat, odio habeat, et tanquam omni commiseratione et cura indignos a se repellat. Quamvis enim Christus offensas aeterni sui Patris infinite detestatus sit; nihilominus peccatores clementissime ad se vocavit (5), cum ipsis conversari et manducare non dedignatus est (6), tanquam bonus pastor oves aberrantes quaesivit (7), imo filios Ierusalem, sibi maxime infensos, voluit *congregare, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas* (8); et praevidens eorundem interitum amaras lacrymas fudit (9). Hoc Christi exemplum considerans, *S. Gregorius M.* (10) illos deflet. « qui sacerdotali officio praediti, si quid fortasse iuste exterius vel tenuiter egerint, protinus subiectos despiciunt, et peccatores quosque in plebe positos dedignantur, eisque compati culpam suam confitentibus nolunt, ac veluti Pharisaei more, a peccatrice muliere tangi despiciunt.» Et alibi(11) docet, etiam dum vitia graviter reprehenduntur, aut puniuntur, peccatores tamen amandos esse; nam, ait, « aliud est, quod agitur typo superbiae, aliud quod zelo disciplinae, quia vera iustitia compassionem habet; falsa iustitia, dedignationem. Quamvis iusti soleant recte peccatoribus dedignari; dedignantur etenim, sed non dedignantes; desperant, sed non desperantes; persecutionem commovent, sed amantes: quia etsi foris increpationes per disciplinam exaggerant, intus tamen dulcedinem per charitatem servant etc. »

5. Christus in munere prophetico exercendo insignem prudentiam manifestavit. Iam dum ut puer duodecim

(1) 3. q. 42, a. 2. (2) 1 Cor. 10, 32. (3) Ibid. ad 1. (4) Hom. 7 in Ezech. (5) Matth. 11, 28. (6) Luc. 15, 1 etc. (7) Ib. v. 6. (8) Matth. 23, 37. (9) Luc. 19. 41. (10) Hom. 33, in Evang. (11) Hom. 35. in Evang.

annorum in templo sederet in medio doctorum, audiens illos et interrogans eos; *stupebant autem omnes, qui eum audiebant, super prudentia et responsis eius* (1). Eadem infinita prudentia vitam publicam agens, subdolos Phariseos confudit (2), incredulos Sadducaeos confutavit (3), et arroganti legis doctori tentanti eum silentium imposuit. (4). — Divinae prudentiae etiam adscribendum est, quod Christus, licet statim initio praedicationis se ut Prophetam a Deo missum exhibuerit, non tamen eodem tempore se verum et unigenitum Filium Dei publice dixerit, sed paullatim tantum, et postquam stupenda miracula patraverat, summam hanc fidei veritatem turbis annunciaverit. — In reliqua quoque evangelica doctrina praedicanda Christus prudentissime ita processit, ut ea semper proponeret, quae auditorum captui, indoli et indigentia maxime accommodata erant, lac praebens parvulis, escam fortioribus reservans. Quem docendi modum circa ipsos discipulos suos observavit; quapropter ad eosdem dixit: *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo* (5). — Praeterea divini praeceptoris prudentia ex eo elucet, quod interrogantibus supervacua aut curiosa, responderit utilia et profutura, a vanis et otiosis ad proficua et necessaria sermonem convertens: ita Petro curiose de morte Ioannis sciscitanti Iesus respondit: *Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te? tu me sequere* (6). Et cum discipuli eum interrogarent de tempore, quo restituet regnum Israël, dixit eis: *Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quae Pater posuit in sua potestate, sed accipietis virtutem supervenientis Spiritus sancti in vos, et eritis mihi testes in Ierusalem, et in omni Iudaea, et usque ad ultimum terrae* (7). Denique ad prudentiam maxime commendandam referendum est, quod Christus eadem, quae alios docuit, ipsemet fecerit (8), tam illibatam, sanctam, et beneficam vitam agens, ut infensissimi eius adversarii eum de peccato arguere non potuerint (9); turbae autem palam de ipso testimonium tulerint: *Bene omnia fecit* (10); *Propheta magnus surrexit in nobis* (11); *Ipsi enim audivimus, et scimus; quia hic est Salvator mundi* (12). - His addi potest, Christum magnam prudentiam ostendisse, cum malignorum vi, ac insidiis se subduxit (13), et dum etiam oblatam sibi regiam potestatem per celerem fugam declinaret, ne turbines excitarentur (14). - Prudentiae virtus, quae inter cardinales numeratur, quoniam caeteras virtutes dirigere debet, sicut cuilibet Christiano, ita praecipue pastoribus animarum perquam necessaria est. Ideo Christus Apostolis dixit: *Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbae* (15); quibus verbis, ait *S. Hieronymus* (16), eosdem monet, « ut per prudentiam devitent insidias, per simplicitatem non faciant malum. » Sed non solum in insidiis, rixis et persecutionibus declinandis, sed in omnibus functionibus spiritualibus et in tota conversatione sua prudentia pastoribus animarum necessaria est. Nam, ait *S. Basilius* (17): « haud absurde homo prudentiae expers similis censetur navigio rectore carenti, quodque ventorum impetu huc, illucque impellitur. » Et *S.*

(1) Luc. 2, 47. (2) Matth. 22, v. 15-22.
(3) Ib. v. 23-34. (4) Ib. v. 35-46.
(5) Io. 16, 12. (6) Io. 21, 22.
(7) Act. 1, 6 etc. (8) Act. 1, 1.
(9) Io. 8, 46. (10) Marc. 7, 37.
(11) Luc. 7, 16. (12) Io. 4, 42.
(13) Matth. 4, 22; Io. 7, 1; Io. 8, 59.
(14) Io. 6, 15. (15) Matth. 10, 16.
(16) In h. l. (17) Orat. 21, de felic.

Bernardus (1) inquit: « Discretio (seu prudentia) non tam virtus est, quam quaedam moderatrix, et auriga virtutum, ordinatrixque affectuum, et morum doctrix. Tolle hanc, et virtus vitium erit. » Idcirco Prov. III 13 etc. dicitur: *Beatus homo qui invenit sapientiam, et qui afflnit prudentia. Melior est acquisitio eius negotiatione argenti, et auri primi, et purissimi fructus eius.* — Summi ergo momenti est, ut pastores animarum Christi prudentiam imitentur, institutiones suas publicas et privatas captui, indoli et indigentiae auditorum accommodent, a vanis, inutilibus et otiosis sermocinationibus abstinentes, aptas ad salutaria monita insinuanda occasiones non negligant, et generatim potentes sint, *exhortari in doctrina sana, et eos, qui contradicunt, arguere* (2). — Prima autem et praecipua prudentiae regula exigit, ut pastor animarum quae docet, et ipse faciat, vitamque suam iuxta doctrinam a se propositam componat. Quapropter Paulus scribit: *In omnibus teipsum praebe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in gravitate, verbum sanum irreprehensibile: ut is qui ex adverso est, vereatur, nihil habens malum dicere de nobis* (3). Et praeclare *S. Isidorus Hisp.* (4) dicit: « Qui in erudiendis, atque instituendis ad virtutem populis praeerit, necesse est, ut in omnibus sanctus sit, et in nullo reprehensibilis habeatur. Qui enim alium peccati arguit, ipse a peccato debet esse alienus. Nam qua fronte subiectos arguere poterit, cum illi statim possit correctus ingerere: Ante doce te, quae recta sunt? Primitus quippe semetipsum corrigere debet, qui alios ad bene vivendum admonere studet, ita ut in omnibus semetipsum formam vivendi praebeat, cunctosque ad bonum opus et doctrina et opere provocet. »

6. Varia sunt, quibus Christus veteris legis Prohetas longe antecelluit. A Deo equidem isti quoque missi fuerant, qui idcirco, cum populum alloquerentur, dicere consueverunt: *Haec dicit Dominus.* Christus autem alio loquendi modo usus mandata evangelica proposuit, dicens: *Ego autem dico vobis* etc. (5). Non ergo alieno tantum nomine, ut Prophetae, sed propria auctoritate, ut verus Filius Dei, doctrinam suam annunciavit. *Erat enim docens eos sicut potestatem habens, et non sicut Scribae eorum et Pharisei* (6). — Praeterea Prophetae V. T. futura praenunciabant. Christus autem non solum hoc idem praestitit (v. Th. gen. § 136-140), sed etiam vaticinia de se in V. T. prolata perfectissime adimplevit (ib. § 141-148). — Denique Prophetae V. T. miracula quoque patraverunt: sed Christus longe plura miracula fecit, ita ut iam in praedicationis suae initio discipulis Ioannis dicere potuerit: *Euntes renunciate Ioanni quae audistis et vidistis. Caeci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt* (7); et Matth. VIII, 16 legitur: *Eiiciebat Spiritus Verbo, et omnes male habentes curavit;* in quem locum *S. Chrysostomus* (8) scribit: « Intende, quantam multitudinem hominum curatam transcurrunt Evangelistae, non unumquemque curatum enarrantes, sed uno verbo pelagus ineffabile miraculorum inducentes! » — Excellunt etiam miracula Christi, ut observat *S. Thomas* (9):

(1) Serm. 49 in Cant. (2) Tit. 1, 9.
(3) Tit. 2, 7 etc. (4) L. 2, Offic. c. 6.
(5) Matth. 5, v. 22, 28, 32, 39 etc.

(6) Matth. 7, 29. (7) Matth. 11, 4 etc.
(8) Hom. 23 in Matth. (9) 3, q. 43, a. 4.

« propter modum miracula faciendi, quia scilicet quasi ex propria potestate miracula faciebat, non autem orando sicut alii. Unde dicitur: quod *virtus de illo exibat, et sanabat omnes*(1); per quod ostenditur (sicut *Cyrillus* dicit) quod non accipiebat alienam virtutem; sed, cum esset naturaliter Deus, propriam virtutem super infirmos ostendebat, et propter hoc innumerabilia miracula faciebat. » Imo Christus etiam talia miracula fecit, quae nullus ex Prophetis V. L. patraverat. Sic e. g. caecus a nativitate, postquam visum per Christum acceperat, palam coram Pharisaeis professus est: *A saeculo non est auditum, quod quis aperuit oculos caeci nati. Nisi esset hic a Deo, non poterat facere quidquam* (2). Et Christus ipse ait: *Si opera non fecissem in eis, quae nemo alius fecit, peccatum non haberent; nunc autem et viderunt et oderunt et me, et Patrem meum* (3). - Tandem Christus etiam aliis virtutem patrandi miracula tradidit, quod Prophetae V. T. praestare non poterant: divinus autem Thaumaturgus *convocatis duodecim discipulis suis dedit illis potestatem spirituum immundorum, ut eiicerent eos, et curarent omnem languorem, et omnem infirmitatem* (4). Neque dubitari potest, miraculorum perpetrandorum vim in Ecclesia perenniter durare; quamvis fatendum sit, illa non ea facilitate et copia modo videri, sicut in primis nascentis Ecclesiae cunis scintillabant. Cuius rei hanc *S. Gregorius M.* (5) rationem reddit: « Signa necessaria in exordio Ecclesiae fuerunt, ut enim ad fidem cresceret multitudo credentium, miraculis fuerat nutrienda, quia et nos cum arbusta plantamus, tamdiu eis aquam infundimus, quousque ea in terra iam coaluisse videamus, et si semel radicem fixerint, irrigatio cessabit. » Quibus dictis idem magnus Doctor et Pontifex sequens monitum adiicit: « Nolite ergo, fratres carissimi, amare signa, quae possunt cum reprobis haberi communia (6), sed charitatis, atque pietatis miracula amate, quae tanto securiora sunt, quanto et occulta, et de quibus apud Dominum eo maior fit retributio, quo apud homines minor est gloria. »

(1) Luc. 6. 19. (2) Io. 9, 32 etc.
(3) Io. 15, 24.
(4) Matth. 10, 1 (Cf. Marc. 16, 17 etc.).

V. *De Christi passione, et morte.*

§ 363. Propter peccatum originale impositum est *iugum grave super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepulturae*(7); nam *homo, natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis* (8). Innumerae profecto sunt tum animi, tum corporis infirmitates et tribulationes, quibus homines in terrestri sua peregrinatione premi solent. Neque Christus ut Redemptor poenas has peccati temporales ab hominibus penitus auferre voluit, sed tamen ut Propheta per doctrinam et potissimum per exempla sua modum ostendit, quo vitae huius aerumnas et calamitates perpeti oportet, ut verum hominis finem non solum non impediant, sed etiam vel maxime promoveant. Quamvis igitur certum sit, Christum tanquam Sacerdotem per passionem suam et mortem pro peccatis satisfecisse, et homines Deo reconciliasse, quod inferius probabitur: eadem tamen certitudine constat, Christum etiam tanquam Prophetam passum, et mortuum esse, non solum ut invicto hoc testimonio veritatem doctrinae suae confirmaret, sed etiam et quidem

(5) Hom. 29 in Evang. (6) Matth. 7, 22.
(7) Eccli. 40, 1. (8) Iob. 14, 1.

praecipue, ut hominibus humilitatem, mansuetudinem, patientiam, resignationem in voluntatem divinam, caeterasque virtutes, tempore adversitatis exercendas exemplo suo insinuaret. Princeps enim Apostolorum inquit: ***Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius*** (1). Ideo Christus sanctus, innocens et impollutus omnis tamen generis cruciatus sustinuit, ut homines, quacumque tribulatione premantur, ad ipsum respicientes non fatigentur animis suis deficientes (2); sed in patientia animas possideant suas (3).

1. Gravissimi sunt interni animi dolores, quibus homines maxime perturbari ac penitus deiici solent. Illos etiam Christus in sanctissima humanitate sua experiri voluit. Instante enim sua passione in monte olivarum ***coepit contristari, et moestus esse*** (4); ***pavere, et taedere, et ait*** discipulis suis: ***Tristis est anima mea usque ad mortem*** (5) etc.; « idest, ait *S. Hilarius* (6), tanta est animae meae tristitia, ut, nisi virtute divina praeservarer, me perduceret usque ad mortem. » Incomprehensibilem huius interni doloris vehementiam comprobat insolitus plane effectus, quo sudor sanguineus ex toto corpore erupit; nam ***factus est sudor eius sicut guttae sanguinis decurrentis in terram*** (7). Christus autem in tanto animi moerore constitutus ***positis genibus orabat*** (8), imo ***procidit in faciem suam orans*** (9). ***Et factus in agonia prolixius orabat*** (10). Quamvis autem Christus Patrem rogaret, ut amarissimum passionis calicem transferret, simul tamen perfectissime se divinae voluntati subiecit: ait enim: ***Pater, si vis, transfer calicem istum a me. Verumtamen non mea voluntas sed tua fiat*** (11). Hac agendi ratione docet Christus optimum, imo unicum afflictionis remedium esse fervidam orationem humilemque resignationem in voluntatem divinam. In omni igitur tentatione et animi tribulatione non ad vana hominum solatia, sed ad efficax Dei auxilium confugiendum est: hic enim solus nos ab omni angustia liberare vel in ea corroborare ad vincendum potest; imo et cupit, si invocetur. Quoniam autem, quid nobis prosit, saepe nescimus; sapientissimae eius voluntati nos humiliter, reverenter et amanter, sicut filios decet, subiicere debemus. Unde *S. Leo* (12) inquit: «Haec vox capitis (*fiat voluntas tua*) salus est totius corporis; haec vox omnes fideles instruxit, omnes confessores accendit, omnes martyres coronavit. Nam quis mundi odia, quis tentationum turbines, quis posset persecutorum superare terrores, nisi Christus in omnibus et pro omnibus patiens Patri diceret: *Fiat voluntas tua?* —

2. Maximo moerore hominum corda affligi solent, dum ab illis ingrate deseruntur, aut etiam graviter offenduntur, quibus magna beneficia praestiterunt. Quam amarissimam passionem etiam Christus expertus est in proditione *Iudae*, post concessum apostolici ordinis honorem, post impertitam miraculorum gratiam, post effusam sui corporis communionem, pedum lotionem, diuturnam conversationem et impensa omnia totius charitatis officia illum triginta denariis vendentis, osculo tradentis, pignore amoris vulnus infligentis, et officioso pacto sanguinem fundentis. Horren-

(1) 1 Petr. 2, 21. (2) Hebr. 12, 2 etc.
(3) Luc. 21, 10. (4) Matth. 26, 37.
(5) Marc. 14, 33.
(6) Comment. in Matth. 26, 38.
(7) Luc. 22, 44. (8) Luc. 22, 41.
(9) Matth. 26, 39. (10) Luc. 22, 43.
(11) Ib. v. 42.
(12) Serm. 7 de Pass.

dae huic iniquitati simul accessit turpis reliquorum discipulorum fuga, ac trina negatio Petri, qui post singulares gratias acceptas et splendidas fidelitatis protestationes ad unius mulierculae vocem a Magistro suo defecit. — Tam atroces autem ingratorum discipulorum iniurias Christus invicta animi fortitudine pertulit. Accedenti ad se proditori dixit: *Amice, ad quid venisti* (1)? quae verba, ait *S. Hieronymus* (2), ostendunt; « quanta clementia Domini est. Ille venit ad prodendum, et Dominus osculum dat, ut qui Magistrum non timuit, vel clementia vinceretur. » — Petrum quoque post tristem lapsum Christus benigne respexit, cor eius contrivit, et poenitentem magnis gratiis et eximiis privilegiis decoravit (3). Caeteros quoque discipulos, non obstante eorum infidelitate, post resurrectionem suam magna charitate excepit, fratres suos nominavit (4); amice cum ipsis conversatus est (5), multa ipsis mysteria patefecit (6); eosque legatos suos pro universo mundo constituit (7). Ita Christus non tantum verbis, sed multo magis exemplis suis docuit, illatas ab aliis iniurias condonandas, atque etiam erga homines ingratos, et inimicos charitatem exercendam esse.

3. Quoniam honor inter praecipua vitae socialis bona enumeratur, et iuxta effatum Spiritus sancti: *Melius est nomen bonum, quam divitiae multae* (8); homines per calumnias, contumelias, irrisiones et despectus gravissime offendi, facillimo ira inflammari, et ad pessimum vindictae studium incitari solent. — Christus, ut tanto malo mederetur, omnis generis opprobriis saturari voluit. Militum enim caterva circumdatus, et vinculis arcte adstrictus per plateas raptatur, plebe clamoribus et sibilis incondite explodente. Coram *Anna*, alapa feritur a servo; coram *Caipha*, calumniis falsisque testimoniis obruitur; coram *Herode*, ut stultus spernitur, ac ludibrii causa veste alba induitur; coram *Pilato*, Barabbae nefario homicidae postponitur, et reus atrocissimae mortis declaratur. Has et alias innumeras iniurias inconcussa mansuetudine pertulit Christus, *qui, cum malediceretur, non maledicebat; cum pateretur, non comminabatur: tradebat autem iudicanti se iniuste* (9). Optimo ergo iure Christus sectatoribus suis acclamat: *Discite a me quia mitis sum, et humilis corde* (10). Nam si Filius Dei, Sapientia Patris, Sanctus Sanctorum tot opprobria patienter sustinuit, aequum omnino est, ut etiam homines, defectibus, peccatis et miseriis repleti, miti et humili corde perferant et forti animo condonent. Nam: *Non est discipulus super magistrum, nec servus super dominum suum. Sufficit discipulo, ut sit sicut magister eius, et servo sicut dominus eius. Si patremfamilias Beelzebub vocaverunt, quanto magis domesticos eius? Ne ergo timueritis eos* (11). Quem insignem locum exponens *S. Hilarius* (12) scribit: « Omnia iniuriarum et poenarum genera nihil nos terreant, gloriae potius loco amplectentes, si Domino nostro vel passionum conditionibus adaequemur. » Nam ait *S. Chrysostomus* (13): « Magna corona est communionem habere cum Domino. »

4. Homines frequentissime doloribus corporis affici et persaepe eorum pondere opprimi, experientia commonstrat. Quamobrem Christus, ut

(1) Matth. 26, 50. (2) In Ps 108.
(3) Luc. 22, 61; Io 21, 17.
(4) Matth. 26, 10. (5) Io. 20 et 21.
(6) Act. 1, 3. (7) Matth. 28, 18 etc.
(8) Prov. 22, 1. (9) 1 Petr. 2, 23.
(10) Matth. 11, 29. (11) Matth. 10, 24.
(12) Comment. in Matth. c. 10.
(13) Hom. 11 in Ep. ad Rom.

in hisce quoque adversitatibus hominum exemplar fieret, corpus suum, licet ab omni peccato et defectu immune, plurimis atque acerbissimis doloribus subiici voluit. Numerari sane non possunt dirae percussiones aliique gravissimi cruciatus, quibus divinus Redemptor in horto, in quo captus est, in viis, per quas ductus fuit, et in domo Caiphae per integram noctem affectus fuit, ubi illud verificatum est, quod ipsemet per Prophetam praedixit: *Corpus meum dedi percutientibus, et genas meas vellentibus; faciem meam non averti ab increpantibus, et conspuentibus in me* (1). Sed hic illa praesertim atrocissima tormentorum genera commemoranda sunt, de quibus ipsa Ss. Evangelia in specie loquuntur. Corpus nempe Christi columnae alligatum, flagellis caesum fuit (2). Et quidem, ait *S. Bernardus* (3), « tam dure flagellatus est Dominus, ut sanguis eius sursum resultaret in aëra... Non parcunt amarissimis verberibus virgineam carnem divellere, et livores livoribus, plagas plagis infligere. » Unde Messias lamentatur: *Super dolorem vulnerum meorum addiderunt* (4). — Huic tormento successit cruciamentum omnibus retro saeculis ignoratum, dum caput senticosis spinarum aculeis compunctum, et transfixum fuit (5). Et absque dubio corona haec spinea vehementissimorum dolorum causa fuit, quoniam, ut inquit *S. Petrus Dam.* (6); « divinum illud caput multiplici spinarum densitate perforatum usque ad cerebri teneritudinem confixum est. » — Postea super humeros ictibus commolitos, et sanguine madidos grave imposuerunt patibuli pondus, quod Christus mente quidem alacri, sed incurvo corpore, genibus tremulis, labili gressu, demissis oculis, sudabunda fronte portavit: *et baiulans sibi crucem exivit in eum, qui dicitur Calvariae locum* (7). Ad quem cum pervenisset, mox vestes cruentas carni instar visci adhaerentes, renovatis vulneribus, vel potius unica totius corporis obducta cicatrice refricata et redintegrata extraxerunt. Nudum deinde in crucis lecto composuerunt, et ferreis clavis manus, pedesque perforantes *crucifixerunt eum* (8). Dolores autem Christi in atroci hoc supplicii genere vehementissimos fuisse, facile intelligi potest. Nam, ait *S. Thomas* (9): « Mors confixorum in cruce est acerbissima, quia confinguntur in locis nervosis, et maxime sensibilibus, scilicet in manibus et pedibus, et ipsum pondus corporis pendentis continue auget dolorem, et cum hoc etiam est doloris diuturnitas, quia non statim moriuntur sicut hi qui gladio interficiuntur. » Prae caeteris autem hominibus Christus sicut reliquorum cruciatuum, ita praecipue crucifixionis dolores vehementissime sensit. Ipse enim, uti idem angelicus Doctor (10) docet, « secundum corpus optime erat complexionatus, cum corpus eius fuerit formatum miraculosa operatione Spiritus sancti, et ideo in eo maxime viguit sensus tactus, ex cuius perceptione sequitur dolor. » Cunctos autem istos corporis dolores Christus immobili patientia pertulit, qui *tamquam ovis ad occisionem ductus est, et sicut agnus coram tondente se, sine voce, sic non aperuit os suum* (11). Imo non tantum de tam immanibus cruciatibus nunquam conquestus est, nec minimam indignationem ostendit, sed et, *proposito sibi*

(1) Is. 40, 6. (2) Io. 19, 1.
(3) Ser. de pass. Dom. (4) Ps. 68, 27.
(5) Io. 19, 2. (6) Ser. de Exalt. S. Crucis.
(7) Io. 19, 17. (8) Io. 19, 18.
(9) 3, q. 46, a. 6 (10) Ibid. (11) Act. 8 32.

gaudio, sustinuit crucem, confusione contempta. Hebr. XII, 2. — Christus tam praeclaro exemplo homines ad patientiam et animi fortitudinem excitare studuit, in corporis infirmitatibus, doloribus et cruciatibus conservandam: quam imitationem graviter inculcat dicens: *Qui non accipit crucem suam, et sequitur me, non est me dignus* (1). Et Petrus scribit: *Christo igitur passo in carne, et vos eadem cogitatione armamini* (2).

5. Praecipua Christi docentis cathedra dicenda est ipsa crux, in qua per tres horas pependit, et tandem *emissa voce magna expiravit*. Marc. XV, 37. Cuncta, quae Christus morti proximus locutus est verba, summi pro nobis momenti sunt, utpote ad eruditionem, et consolationem nostram prolata. Nam publice pro persecutoribus orans, eosque per ignorantiam excusans (3), perfectissimum dedit dilectionis inimicorum exemplum. Latroni ad se converso paradisum promittens (4), infinitam Dei misericordiam manifestavit, quae etiam maximos peccatores vere contritos et poenitentes benigne suscipit, et coelestis beatitudinis participes reddit. — Mariae Ioannem, et Ioanni Mariam commendans pretiosissimum condidit testamentum, in persona Ioannis cunctis fidelibus Mariam tanquam Matrem potentissimam et benignissimam relinquens (5). — Se a Deo derelictum dicens (6), nullatenus desperat, nec contra Patrem querelas movet, sed internos dolores, qui iam in immensum excreverant, manifestat, simulque docet, duras quoque animi desolationes patienter perferendas esse. — Verbum, *sitio* (7), non solum vehementissimam corporis sitim, sed multo magis ardentissimum salutis hominum desiderium patefecit; unde *S. Augustinus*(8), illud verbum exponens, ita Christum loquentem inducit: «Sitis mea salus vestra est; sitis mea, redemptio vestra. Sitio fidem vestram, gaudium vestrum. Plus animarum vestrarum, quam corporis mei cruciatus me tenet. » Ultima Christi verba: *Consummatum est* (9), *Pater in manus tuas commendo spiritum meum*(10), fideles monent usque in finem in bono perseverandum esse ad hanc autem perseverantiam obtinendam semper, et praecipue in mortis articulo Patrem invocandum esse, a quo *omne datum optimum, omne donum perfectum* descendit (11). — Haec satis ostendunt, quam praeclara, et salubria documenta nobis Christus in cruce moriens suppeditaverit. — Hisce adiungi merentur, quae *S. Bonaventura* (12) disserit, Christum in cruce tanquam perfectissimum obedientiae exemplar repraesentans. Ita enim seraphicus doctor loquitur: « Est etiam in beatissima (Christi) passione, regula et exemplar, et executio mandatorum Dei, ut sicut ipse fuit Deo Patri obediens usque ad mortem, sic et tu obedias usque ad mortem divinis mandatis. Possumus autem ibi (in cruce) speculari exemplar pulcherrimum omnium mandatorum. Quantum enim ad *primum* mandatum, in quantum ipse homo summus Dei cultor fuit offerens se Deo Patri in ara crucis sacrificium medullatum, oblationem et hostiam pacificam pro peccatis. Quantum ad *secundum* mandatum, non assumpsit nomen Dei in vanum, nec falsam iuravit, sed in passione crucis beatissima, quae Patribus iuraverat, adimplevit. Quantum

(1) Matth. 10, 38. (2) 1 Ep. 4, 1.
(3) Luc. 23, 34. (4) Luc. 23, 43.
(5) Io. 19, 26 etc. (6) Matth. 27, 46.
(7) Io. 19, 28. (8) En. in Ps. 61.
(9) Io. 19, 30. (10) Luc. 23, 46.
(11) Iac. 1, 17. (12) Stimul. amor P 1 c 10

ad *tertium* mandatum, sabbato in sepulcro quievit, et ibidem etiam nos debemus celebrare sabbata nostra, non in ludis, vanitatibus et discursibus, sed in quiete cum gratiarum actione. — Quantum ad *primum praeceptum secundae tabulae*, Patri summam reverentiam in cruce exhibuit, dum se ei usque ad mortem crucis humiliavit, ut debitum honorem contra iniuriam a nobis illatam impenderet. Exhibuit etiam debitam reverentiam Matri suae, cui non solummodo fuit subiectus, imo in cruce pendens cum magna diligentia dilecto discipulo eam commendavit. Quantum ad *secundum*, non solum mortuos non occidit, sed etiam sua beatissima passione et morte mortem occidit, et mortuos vivificavit. Quantum ad *tertium* contra moecham detestabilem, sibi in matrimonium copulavit Ecclesiam, Sponsus castissimus Sponsam castissimam eligendo, non habentem maculam neque rugam. Quantum ad *quartum*, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed exinanivit semetipsum formam servi accipiens. Vel dicimus, quod furtum non fecit, sed furtum recuperavit per mortem. Descendit enim ad inferos, et spoliavit infernum, et quos furtiva manus diaboli de bonis iniuste rapuerat et iniuste detinebat, merito suae passionis redemit, captivamque ducens captivitatem dedit dona hominibus. Quantum ad *quintum*, non solum falsum testimonium non dixit, sed pro veritate, quam dicebat et faciebat, contra se falsos testes habuit, dicentes contra eum blasphemiam et nequitiam, propter quod etiam adiudicatus est morti. Quantum ad *sextum* et *septimum*, non solum non aliena concupivit, sed etiam semetipsum proximis in cruce donavit. — Sic igitur manifestissime apparet, qualiter mandatorum observantia relucet in passione gloriosa Domini Nostri Iesu Christi. »

Nota. Ex dictis patet, Christum munere prophetico per totam vitam suam excellentissimo modo functum esse. Tam praeclara enim exhibuit omnium virtutum exempla, ut homines ad illa respicientes facile ab ignorantiae suae tenebris liberari, et rectum salutis tramitem invenire possint. Ideo Christus ipse dixit: *Ego lux in mundum veni, ut omnis, qui credit in me, in tenebris non maneat* (1); et: *Ego sum via, et veritas, et vita* (2). Ut autem Christus non in ruinam, sed in resurrectionem nostram positus sit, omnino necesse est, ut sicut documenta, ita etiam exempla eius perfecte cognoscere satagamus. Unde in aureo libello de Imit. Chr. (3) rectissime dicitur: « Summum studium nostrum sit, in vita Iesu Christi meditari. » Ast non solum probe cognoscere, sed et fideliter imitari oportet exempla Christi, ut salus aeterna obtineatur. Illos enim electos a Deo dicit Apostolus, *quos praescivit, et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus* (4).

CAPUT II.

DE MUNERE CHRISTI SACERDOTALI

§ 364. Quoniam omnes in Adamo peccaverunt, omnes etiam gratia divina privati, inimicitiam et iram Dei, atque aeternae damnationis reatum incurrerunt. Ut homines ab his funestissimis peccati originalis effectibus liberarentur, Christus tanquam Sacerdos in terra comparuit, et per sacrificium in ara crucis oblatum iustitiae divinae satisfecit, peccata su-

(1) Io. 12, 46. (2) Io. 14, 6. (3) Cap. 1, n. 1. (4) Rom. 8, 29.

stulit hominesque Deo reconciliavit: et certe praecipue ob istud eximiae charitatis opus Filius Dei incarnatus *Redemptor*, *Salvator*, et *Mediator inter Deum, et homines* rectissime appellatur. — Exinde patet, in tractatu de Redemptione doctrinam de munere Christi sacerdotali summi esse momenti; ex hac enim clarissime elucet divina bonitas et misericordia, quae non solum depulsis ignorantiae tenebris per documenta, et exempla salutis viam ostendit, sed etiam obstacula salutis sustulit, media salutis comparavit, et coelum clausum reseravit: eadem proinde doctrina plena solatii et laetitiae est pro hominibus, quibus in peccato constitutis nihil magis cordi esse debet, quam ut certum medium cognoscant, Deum post commissam culpam placandi, et nobilem suum finem, a quo defecerunt, recuperandi: porro haec doctrina recte dicitur, Religionis christianae argumentum principale et ornamentum praecipuum, ita ut Paulus scribere non dubitaverit: *Non enim iudicavi me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, et hunc crucifixum* (1). Ast dolendum est, saluberrimam hanc doctrinam a plurimis orthodoxae fidei adversariis impugnari: qua de re iam Paulus lamentatus est, dicens: *Nos praedicamus Christum crucifixum, Iudaeis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam*(2); et sicut tempore Apostolorum, ita etiam subsequentibus saeculis multi extiterunt, qui doctrinam catholicam de Redemptione per passionem et mortem Christi peractam aut corrumpere, aut penitus negare sunt ausi, quod nostris praecipue temporibus frequentissime contingit. Magna igitur solertia hunc tractatum suscipere oportet, et ut doctrina catholica de munere Christi sacerdotali recte proponatur, et contra adversarios solide defendatur, agendum est 1° *de ipso sacerdotio Christi*, 2° *de sacrificio ab ipso in ara crucis oblato*, 3° *de eiusdem in morte subeunda libertate*, atque 4° *de saluberrimis cruenti sacrificii effectibus respectu hominum*, et 5° *respectu Christi ipsius:* 6° demum probandum est, *doctrinam propositam rectae rationi non repugnare, sed illi convenientissimam esse*.

(1) 1 Cor. 2, 2. (2) 1 Cor. 1, 23.

ARTICULUS I.

De Sacerdotio Christi.

§ 365. Sacerdos seu Pontifex dicitur, qui legitima auctoritate ad hoc constitutus est, ut populo mandata Dei annunciet, et ut pro populo preces ad Deum fundat et sacrificia offerat. Unde S. *Thomas* (3) dicit: « Proprie officium Sacerdotis est esse mediatorem inter Deum, et populum: inquantum scilicet divina populo tradit (unde dicitur *sacerdos*, quasi *sacra dans*) secundum illud *legem requirent ex ore eius* (4), scilicet sacerdotis; et iterum inquantum preces populi Deo offert, et pro eorum peccatis Deo aliqualiter satisfacit. Unde Apostolus dicit: *Omnes Pontifex, ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis, quae sunt ad Deum, ut offerat dona, et sacrificia pro peccatis* » (5). Ex bis apparet, maximam esse Sacerdotis dignitatem, eamque Christo optime convenire, quod ibidem angelicus Doctor probat. Ex ipsa autem Revelatione certissime constat, Christum *verum*, et *excellentissimum Sacerdotem* fuisse.

(3) 3, q. 22, art. 1.
(4) Malach. 2, 7. (5) Hebr. 5, 1.

I. *Christus verus Sacerdos.*

§ 366. Christum verum Sacerdotem esse, et iam, cum in terris versaretur, munere sacerdotali functum fuisse *ex S. Scriptura*, *ex Traditione*, et *ex ratione theologica* probatur.

1. *In S. Scriptura V. T.* clare praenuntiatum fuit, Messiam futurum esse Sacerdotem. In Psalmo enim CIX, quem omnes de Messia exposuerunt, Deus Pater Filium suum incarnatum, seu Messiam alloquitur, et cum v. 3 dixisset: *ex utero ante luciferum genui te;* statim additur, v. 4: *Iuravit Dominus, et non poenitebit eum: tu es Sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.* Sicuti ergo certum est, Christum esse Messiam (Th. gen. § 141 - 149), ita etiam certum est, ipsum esse verum Sacerdotem. — Ideo etiam in S. Scriptura N. T. Christus Sacerdos, seu quod idem sonat, Pontifex dicitur. Paulus in Epistola ad Hebraeos c. III, v. 1 dicit: *Considerate Apostolum, et Pontificem confessionis nostrae Iesum:* quibus verbis Christum non solum *Apostolum*, id est, doctorem seu praedicatorem a Deo missum, sed etiam *Pontificem* seu Sacerdotem novae legis, seu evangelicae fidei, quam profitemur, appellat. Cap. IV, v. 14 ait: *Habentes ergo Pontificem magnum, qui penetravit coelos, Iesum Filium Dei, teneamus confessionem.* Cap. VII, v. 2 Christo applicat verba Ps. CIX, v. 4, et in eodem cap. VII, v. 26 de Christo dicit: *Talis enim decebat, ut nobis esset pontifex, sanctus, innocens, impollutus* etc.

2. Iam antiquissimi *Patres* Sacerdotis dignitatem Christo adiudicarunt. *Tertullianus* (1), Christum « catholicum Patris Sacerdotem » appellat, id est, generalem, qui pro omnibus hominibus offert, et per quem omnia dona sanctificantur, et Deo grata fiunt. *Lactantius* (2) ait: Christus « et Sacerdotis perpetui dignitatem, et Regis summi honorem et Iudicis potestatem accepit. » Ipsi etiam *Ariani* et *Nestoriani* sacerdotalem Christi dignitatem professi sunt, sed in illa declaranda gravissime aberrarunt. Ariani enim naturam Filii Dei, seu Verbi diversam a Patre, et ea longe inferiorem existimabant, ac ideo Christum, qua Deus est, ut Patre minorem, sic eius sacerdotem, et mediatorem inter illum et humanum genus esse statuebant: cui erroneae sententiae adhaesit etiam *Eusebius Caes.* Opusc. 1 (3) de Christo scribens: « qui enim videbatur, erat agnus Dei; qui autem occultabatur, Sacerdos Dei; » ubi « qui occultabatur » perspicue divinitatem Christi significat: et l. 5 Dem. ev. (4) negat, sacerdotium Christi in tempore incepisse, sed vult illud perpetuo extitisse. Nestoriani autem, qui hominem a Deo esse reipsa divisum autumabant, statuebant, Christum Sacerdotem esse praecise qua hominem, nec patiebantur dici Filium Dei, vel Deum esse Sacerdotem, et si adderetur *secundum carnem*, vel *ut homo est;* quod testatur *S. Cyrillus Alex.* (5). — Ecclesia autem catholica constanter docuit, Christum esse Sacerdotem neque praecise qua Deum, ut contendebant Ariani, neque praecise qua hominem, uti autumabant Nestoriani, sed ut *Deum hominem*, ita ut quamvis functiones sacerdotales secundum naturam humanam perageret, istae tamen personae divinae adscribendae, atque ideo infiniti pretii essent. Hanc doctrinam Ss. Patres contra haereticos

(1) L. 1 c. Marcion. c. 9.

(2) L. 4 instit. c. 14. (3) P. 3.

(4) C. 3. (5) L. 3 adv. Nestor.

strenue propugnarunt. Sic *S. Athanasius* (1) docet, nomen ac munus Pontificis non ante susceptam hominis naturam Dei Filio in Scripturis esse tributum; sed, ait: « Verbum, quod est opifex, postea factum est Pontifex, cum induisset corpus factitium et creatum. » *S. Epiphanius* (2) exponens verba Pauli: *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus* (3) etc., inquit: « quod *ex hominibus* dicit, ad Incarnationem refertur... siquidem hoc unum declarare voluit Apostolus, post susceptam hominis naturam, pontificiam ei dignitatem attributam esse. » Errorem Nestorii oppugnavit *S. Cyrillus Alex.*, qui in anathema decimo, approbato a Concilio gen. *Ephesino*, dicit: « Pontificem, et Apostolum confessionis nostrae factum esse Christum, divina Scriptura commemorat. *Obtulit enim semetipsum pro nobis in odorem suavitatis Deo et Patri* (4). Si quis ergo Pontificem, et Apostolum nostrum dicit factum, non ipsum Dei Verbum (quando caro factum est, et homo iuxta nos homines), sed velut alterum praeter ipsum specialiter hominem ex muliere... anathema sit. » — Verbum in ipsa Incarnatione Sacerdotem factum esse, Ss. Patres etiam inferunt ex ipsa appellatione *Christi*, quam utique Filius Dei nonnisi homo factus obtinuit. Est enim non naturae vox, sed personae utraque natura constantis, ut docet *S. Athanasius* (5). Cum hac autem appellatione connexa est pontificia dignitas, cuius symbolum est unctio, quam nomen illud praesefert. Quare Pontifex et Sacerdos in ipsa carnis susceptione factus est Dei Filius, quando divinitate est inuncta hominis assumpta natura. « Unctus est enim ille ut Rex et Sacerdos » ait *S. Augustinus* (6).

3. Christum iam in terrestri sua vita munere sacerdotali functum esse, etiam ex eo probatur, quia omnia Sacerdotis officia adimplevit. Sacerdotis enim est, populum in iis, quae ad cultum divinum pertinent, instruere, pro populo orare et sacrificium offerre (Cf. § 365). Sed Christus verbis et exemplis populum circa ea, quae cultum divinum respiciunt, excellentissime erudivit, quod in priori capite probatum est. Praeterea Christus pro populo oravit. Legitur enim: *Ascendit in montem solus orare* (7); *Exiit in montem orare, et erat pernoctans in oratione Dei* (8). Christus autem *plenus gratiae et veritatis* (9), pro se oratione non indiguit, sed hanc pro hominum salute Patri obtulit. Unde *S. Io. Damascenus* (10) ait: « Christus ideo precatus est, ut nobis ascensum ad Deum sterneret, ac pro nobis, velut ad Ioannem dicebat, omnes iustitiae numeros impleret, nosque in gratiam cum Patre reduceret. » Christus ipse se pro populo suo orare profitetur, de discipulis suis dicens: *Ego pro eis rogo; non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi, quia tui sunt* (11); et ipsa oratio Christi exhibetur: *Pater sancte, serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum sicut et nos* (12); insuper: *Non pro eis autem rogo tantum, sed et pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me* (13). Imo etiam in cruce pendens pro hominibus supplicavit. Pro suis enim persecutoribus dixit: *Pater, dimitte illis, non enim sciunt, quid faciunt* (14); et, iuxta *S. Io. Damascenum* (15), etiam « illud: *Deus, Deus*

(1) Orat. 3, c. Arian. (2) Haer. 69, n. 37 etc.
(3) Hebr. 5, 1. (4) Hebr. 3, Ephes. 5.
(5) In libro de salutari Christi adventu.
(6) Enarr. 2, in Ps. 26, n. 2.

(7) Matth. 14, 23. (8) Luc. 6, 12.
(9) Io. 1, 14. (10) L. 3 de fide c. 24.
(11) Io. 17, 9. (12) Ib. v. 11.
(13) Ib. v. 20. (14) Luc. 23, 34. (15) L. c.

meus, ut quid dereliquisti me personam nostram usurpans, dixit. Neque enim... a sua unquam divinitate desertus est: sed nos scilicet eramus derelicti illi, atque contempti. Quare personam nostram assumpsit, quando has preces adhibuit. » Ergo Christus sacerdotale orandi officium iam in terris adimplere coepit, quod in coelis continuat, *semper vivens ad interpellandum pro nobis* (1). Denique Christus etiam sacrificavit pro populo; nam Eph. V, 2, *Christus tradidit semetipsum oblationem, et hostiam Deo in odorem suavitatis;* qua de re in sequenti articulo fusior sermo instituendus erit. Ex dictis autem iam satis patet, Christum iam cum in terra viveret, omnia Sacerdotis officia adimplevisse, seu munere sacerdotali vere functum esse.

Nota. Etsi *Sociniani* confitentur, triplex esse munus Christi, *propheticum, sacerdotale* et *regium*, sinistris tamen interpretationibus, ut doctrinas Ecclesiae catholicae alias, ita hanc corrumpunt. Quantum quidem ad munus Christi sacerdotale attinet, negant, functum fuisse Christum Sacerdotis munere, dum his in terris morabatur. *Socinus* de officio Christi agens, postquam officia Christi in ea dispescuit, quae in terris peregit, et in illa, quae in coelis obit; subiungit, ad illa pertinere munus propheticum; ad ista regium et sacerdotale. Iuxta Socinianos ergo sacerdotium Christi nullomodo post eius in coelum ascensum incepit, et in eo consistit, quod ibi Deo quotidie se offerat et interpellet pro nobis. Hanc sententiam etiam nonnulli inter Protestantes adoptarunt, et alii eousque temere progressi sunt, ut sacerdotium Christi penitus negarent. Quamobrem contra doctrinam catholicam de munere Christi sacerdotali variae difficultates moventur, quas enodare oportet.

Obi. I. In S. Scriptura aperte declaratur, Christum in terra sacerdotali munere functum non esse, sed in coelum ascendere debuisse, ut Sacerdos fieret. Nam Hebr. VIII, 4 dicitur de Christo: *Si ergo esset super terram, nec esset sacerdos.*

Resp. Mirum est, adversarios pro sua sententia argumentum ex eadem Epistola depromere, in qua clarissime adseveratur, Christum verum Pontificem esse, et verum sacrificium in terra obtulisse, quod ex inferius dicendis apparebit. Apostolus ergo sibi aperte contradixisset, si verba citata in sensu Socinianorum intelligerentur. Quodsi in sensu Apostoli exponuntur, facile patet, illa doctrinae catholicae minime adversari. Paulus enim totus in eo est, ut ostendat sacerdotium Christi longe excellentius esse, quam sacerdotium leviticum, et hoc per illud abrogari; quod ut probet, in hoc capite asserit, Christum non adinstar sacerdotum leviticorum res terrenas seu animalia, sed longe praestantiorem victimam, nimirum semetipsum offerre. Ideo cum v. 3 dixisset: *necesse est, et hunc habere quod offerat*, immediate addit: *si ergo* (victima) *esset super terram, nec esset sacerdos*, id est, si Christus super terram versaretur, nihilque nisi terrenum haberet offerendum, non esset ipse ille sacerdos, qui sacerdotium leviticum abrogaret, cum istud potius continuaret; neque necesse fuisset, ut fieret sacerdos, quia iam multi essent, qui talia offerant. Hanc expositionem *S. Thomas* pluribus aliis, quas refert, videtur praeferre ut magis litteralem, seu, ut ait, continuativam litterae. — Ast alia etiam eiusdem loci expositio afferri

(1) Hebr. 7, 25.

potest, ex qua manifeste patet, citata verba non solum Socinianis non patrocinari, sed et ad eorum spuriam sententiam refellendam optime inservire. Praecipuus enim scopus Pauli in Epistola ad Hebraeos est, ut ostendat, sacerdotium leviticum per Christum abrogatum esse, quia illud figura fuit, Christus autem omnes figuras V. T. adimplevit. Ast in veteri Lege quotannis summus Pontifex sacrificium prae reliquis excellentius obtulit, et post victimam mactatam, ingressus est Sancta Sanctorum, ubi sanguine victimae interiora sanctuarii aspersit, atque ita summi sacerdotis munus complevit (1). — De hoc ingressu summi sacerdotis in sancta sanctorum loquitur Paulus Hebr. IX, v. 1-9, sed illum etiam exhibet ut figuram, quam debuit Christus adimplere; mox autem (2) ostendit, Christum hanc figuram adimplevisse, dum coelum per gloriosam ascensionem ingressus est, atque ita summi sacerdotis munus complevisse. Ideo paullo ante dixerat: *Si ergo esset super terram, non esset Sacerdos; cum essent, qui offerrent secundum legem munera, qui exemplari, et umbrae deserviunt coelestium* (3): id est, si Christus coelum non esset ingressus, non esset ille Sacerdos, qui omnes V. T. figuras adimpleret, et sacerdotium leviticum abrogaret, atque ideo remanerent, qui secundum legem munera offerrent, et venturum excellentiorem Sacerdotem praefigurarent. Quia autem Christus in coelum ascendit, ideo omnes V. T. figuras adimplevit, summi Sacerdotis munus perfecte complevit, et, vetere abrogato, *novi testamenti mediator est* (4). Ex hac argumentatione Pauli nullatenus inferri potest, Christum in terra munere sacerdotali functum non esse, sed contrarium potius eruitur. Quemadmodum enim iam in V. T. summus Pontifex iam ante ingressum in Sancta Sanctorum sacerdotalem dignitatem habuit, et victimam mactando exercuit: ita etiam Christus, qui omnes figuras V. T. perfecte adimplevit, iam ante ascensionem in coelum verus Sacerdos fuit, et sacrificium offerendo munus sacerdotale iam in terra exercuit.

(1) Levit. c. 16. (2) Ib. 11 et seq.
(3) Hebr. 8. 4 etc. (4) Hebr. 9. 15.

Obj. II. Christus sacerdotium suum non obivit antequam ei dictum fuerit: *Filius meus est tu, ego hodie genui te;* quod testatur Paulus Hebr. V, 5 dicens: *Sic et Christus non semetipsum clarificavit, ut Pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum: Filius meus* etc. Ast haec Deus ad Christum locutus est in resurrectione a mortuis; legitur enim Act. XIII, 33: *Hanc* (repromissionem) *Deus adimplevit filiis nostris resuscitans Iesum, sicut et in Psalmo secundo scriptum est: Filius meus es tu: ego hodie genui te*: Ergo Christus ante resurrectionem, seu in vita sua mortali sacerdotio functus non est.

Resp. Paulus Hebr. V, 5 dicit quidem, Christum a Patre suo constitutum esse sacerdotem, sed nullo modo tempus determinat, quo illi dictum est: *Filius meus es tu* etc. Neque Act. XIII, 33 tempus determinatur, sed solum asseritur, illum ipsum Iesum resuscitasse, qui Ps. II ad eundem dixit: *Filius meus es tu ; ego hodie genui te.* Et certissime Christus iam ante resurrectionem Filius Dei erat, utpote *hodie* i. e. ab aeterno genitus. Ideo iam ante resurrectionem Christus solemniter Filius Dei declaratus est, nempe in baptismo (5), et in transfiguratio-

(5) Matth. 3. 16.

ne (1). Meminit autem Apostolus(2), solius resurrectionis, quia per hanc maxime patuit divina Christi filiatio, quae est fundamentum, et causa Sacerdotii Christi, eiusque resurrectionis.

Obi. III. Christus ipse sibi nunquam dignitatem sacerdotalem attribuit, sed haec illi in sola ad Hebraeos epistola, argutiarum iudaicarum plenissima, adscribitur, ac ideo non immerito denegatur. Ita *Wegscheider*, et alii.

Resp. Dato etiam quod Rationalistae assumunt, solum nempe auctorem Epistolae ad Hebraeos, ut ipsi loquuntur attribuisse Christo sacerdotalem dignitatem, illud satis nobis esset ad arguendam impietatem Socinianorum; cum ex perpetua Ecclesiae traditione haec Epistola divinae sit auctoritatis. Ast falsa est Rationalistarum assertio. Cum enim Christus Matth. XXII, 44, etc., Marc. XII, 36, Luc. XX, 42 sibi applicet psalmum CIX, in quo expresse Christi Sacerdotium praedicatur, hoc ipso sibimetipsi sacerdotalem dignitatem attribuit.

Obi. IV. Ad officia sacerdotalia pertinet oratio pro populo fundenda. Sed Christo Filio Dei et vero Deo, non competit orare: ergo eidem etiam non competit munus sacerdotale.

Resp. Si in Christo esset sola natura divina, ipsi, ut Filio Dei et vero Deo, non competeret orare: sed quia in ipso est etiam natura et voluntas humana, ideo ipsi ut homini competit orare. Oratio equidem non fuit Christo absolute necessaria sicut nobis, quia cum esset Deus poterat per se exequi quae peteret; fuit tamen necessaria ex suppositione divinae ordinationis, quatenus sciebat esse divinitus ordinatum a Patre, ut quaedam nonnisi per orationem acciperet; et haec fuit etiam conveniens propter instructionem et exemplum nostrum. Id docet *S. Thomas*, qui (3) scribit: « Christus poterat perficere omnia quae volebat secundum quod Deus, non autem secundum quod homo; quia secundum quod homo non habuit omnipotentiam. Nihilominus tamen ipse idem Deus existens et homo voluit ad Patrem orationem porrigere, non quasi ipse esset impotens, sed propter nostram instructionem. Primo quidem ut ostenderet, se esse a Patre. Unde ipse dicit: *propter populum, qui circumstat, dixi*, scilicet verba orationis, *ut credant, quia tu me misisti*(4). Unde *Hilarius*(5) dicit: Non prece eguit, pro nobis oravit, ne Filius ignoraretur. Secundo ut nobis exemplum orandi daret. Unde *Ambrosius* dicit (6): Noli insidiatrices aperire aures, ut putes filium Dei quasi infirmum rogare, ut impetret, quod implere non possit; potestatis enim auctor, obedientiae magister ad praecepta virtutis suo nos informat exemplo. Unde et *Augustinus* dicit (7): Poterat Dominus in forma servi, si hoc opus esset orare silentio: sed ita se Patri exhibere voluit precatorem, ut meminisset nostrum se esse doctorem. »

II. *Christus Sacerdos excellentissimus.*

§ 367. Sacerdotium Christi excellentissimum esse, atque Sacerdotibus V. T. immensum praeeminere, in Epistola ad Hebraeos ex variis rationibus ostenditur.

1. Sacerdotium Aaroni, eiusque successoribus fuit impositum absque iureiurando: Christus autem a Deo cum iureiurando constitutus est Sa-

(1) Matth. 17, 5. (2) Act. 13, 33.
(3) 3, q. 21, a. 1 ad 1.

(4) Io. 11, 42. (5) L. 10 de Trin.
(6) Super Lucam c. 6. (7) In Io. tract. 104

cerdos: *Alii quidem sine iureiurando sacerdotes facti sunt: hic autem cum iureiurando per eum qui dixit ad illum: Iuravit Dominus, et non poenitebit; tu es Sacerdos in aeternum: In tantum melioris testamenti sponsor factus est Iesus* (1). Ex ipso nempe iureiurando sacerdotii Christi praestantia recte infertur. Neque enim minoris, sed maioris momenti rebus confirmandis iuramenta solent adhiberi. Insuper autem cum res iureiurando firmata nec rescindi possit, nec immutari, ideo confirmatum est Christi Sacerdotium utpote futurum aeternum. Sacerdotium autem aaronicum, cum esset aliquando abrogandum, non debuit iuramento confirmari.

2. In sacerdotio aaronico distinguebatur hostia a sacerdote; non enim sacerdotes V. T. semetipsos, sed animalia aliasque res externas offerebant. In Sacerdotio autem Christi idem est pontifex et hostia, Sacerdos et victima, quia Christus vere semetipsum in ara crucis obtulit. Unde Paulus Hebr. IX, 12 de Christo ait: *Neque per sanguinem hircorum, aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in sancta, aeterna redemptione inventa*. Et c. X, v. 5, etc. ipse Christus ita ad Patrem loquitur: *Hostiam et oblationem noluisti: corpus autem aptasti mihi: - Tunc dixi: ecce venio, ut faciam, Deus, voluntatem tuam... in qua voluntate* (ait Apostolus) *sanctificati sumus per oblationem corporis Iesu Christi semel.*

3. Sacerdotes aaronici sacrificabant saepius: Christus semel se obtulit: *Umbram enim habens lex futurorum bonorum non ipsam imaginem rerum, per singulos annos eisdem ipsis hostiis, quas offerunt indesinenter, nunquam potest accedentes perfectos facere* (2). Sed: *Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata* (3). Hoc autem unum sacrificium omnibus sacrificiis V. T. longe praecellit: quia haec solum figurae erant; illud autem omnium istarum complementum.

4. Aaronici sacerdotes peccata non auferebant sanguine hircorum, taurorum, aut vitulorum; nam. *impossibile est sanguine hircorum et taurorum auferri peccata* (4). Christus autem sanguine suo abstulit peccata mundi, seu, ut Paulus ibid. dicit: *hic unam pro peccatis offerens hostiam... una oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos* (5).

5. Sacerdotes aaronici infirmitatibus et peccatis obnoxii erant, ac ideo non solum pro peccatis alienis, sed etiam pro culpis propriis offerre debebant. *Omnis namque pontifex ex hominibus assumptus... et ipse circumdatus est infirmitate: et propterea debet, quemadmodum pro populo, ita etiam et pro semetipso offerre pro peccatis* (6). — At Christus est, *pontifex sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus... qui non habet necessitatem quotidie quemadmodum Sacerdotes prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi: hoc enim fecit semel seipsum offerendo* (7).

6. Sacerdotes aaronici puri erant homines: Christus autem verus quidem est homo, sed simul verus Deus. *Lex enim homines constituit sacerdotes infirmitatem habentes: sermo autem iurisiurandi, qui post legem est, Filium in aeternum perfectum* (8). Et iam antea Apostolus dixerat: *Talis enim decebat, ut nobis esset pontifex...*

(1) Hebr. 7, 20 etc. (2) Hebr. 10, 1. (3) Hebr. 9, 28. (4) Hebr. 10, 4. (5) V. 12-14. (6) Hebr. 5. v. 1 etc. (7) Hebr. 7, 26 etc. (8) Hebr. 7. 28

excelsior coelis factus (1). Idcirco sacerdotium Christi non solum omni humanae potestati, sed etiam toti Angelorum hierarchiae infinite antecellit. Nam, ut tradit *S. Thomas* (2); « Angeli fuerunt ministri sacerdotii eius, secundum illud: *Angeli accesserunt, et ministrabant ei* (3). » Etenim Filii bene dilecti oratio et oblatio omnium creaturarum precibus et donis immensum acceptior est, tantoque his gratior, quanto Deus creaturis pretiosior.

7. Sacerdotium aaronicum haereditarium erat, transiens a parentibus in filios, et in terra solum exercendum: ideo sacerdotes V. T. sibi invicem successerunt, et in morte munus eorum finem accepit. Christus autem nec successit alteri, nec successorem habet: et quamvis ipsius sacerdotium in terris inchoatum esset, continuatur tamen et consummatur in coelis, ubi finem non habet. Id docet Paulus dicens: *Alii quidem plures facti sunt sacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere. Hic autem eo quod maneat in aeternum, sempiternum habet sacerdotium* (4). Quam in rem ita disserit *S. Thomas*(5): « In officio sacerdotis duo possunt considerari. Primo quidem ipsa oblatio sacrificii, secundo ipsa sacrificii consummatio, quae quidem consistit in hoc, quod illi, pro quibus sacrificium offertur, finem sacrificii consequuntur. Finis autem sacrificii, quod Christus obtulit, non fuerunt bona temporalia, sed aeterna, quae per eius mortem adipiscimur (unde dicitur: *Christus assistens pontifex futurorum bonorum* (6), ratione cuius Christi sacerdotium dicitur esse aeternum. » Quam Angelici doctrinam ita interpretatur *Contensonius* (7) dicens: « Sacerdotium Christi ab initio inchoatum iugiter in aeternum durat, non solum quoad habitum (sic enim Sacerdotes novae legis Sacerdotio perpetuo ob indelebilitatem characteris gaudent), sed etiam quoad actum et exercitium, quod in morte quidem consummatum est, sed minime finitum; perseverat enim incruenta oblatio in venerabili Sacramento Altaris usque ad consummationem saeculi, et in coelo mortem suam Patri aeterno perpetim offert, ac vulneribus hac de causa servatis, veluti totidem facundissimis oribus pro nobis veniam petit, et insuper per totam aeternitatem Sanctis gloriam influet, unde merito *Sacerdos in aeternum* (8) nominatur. » Ex quibus facile patet, Sacerdotium Christi omnium excellentissimum esse (9).

ARTICULUS II.
De sacrificio a Christo in ara crucis oblato.

§ 368. 1. Sociniani Christum humani generis Salvatorem, imo et Redemptorem nuncupare non recusant: ast ipsum eatenus tantum homines redemisse dicunt, quatenus hominibus doctrina et exemplo viam salutis commonstravit; negant autem, eundem opere, merito et efficacia humanum genus reparasse. Ita pariter Christum non ex alio fine mortuum esse affirmant, nisi ut doctrinam suam sanctissimam confirmaret, insigne nobis patientiae exemplum relinqueret, et in resurrectione sua ad vitae aeternae spem nos excitaret: ast nullatenus concedunt, Christum passum et mortuum esse, ut pro peccatis nostris satisfaceret, pretio infiniti valo-

(1) Hebr. 7, v. 26
(2) 3, q. 22, a. 1 ad 1.
(3) Matth. 4, 11.
(4) Hebr. 7, 23 etc.
(5) L. c. a. 5.
(6) Hebr. 9, 11.
(7) L. 10, diss. 1, c. 1, spec. 3.
(8) Ps. 109.
(9) Cf. Billuart. de incarn. diss. 20, art. 3. Dico 3.

ris soluto, debita nostra solveret, atque ita Deo nos reconciliaret: qua de causa in morte Christi veram sacrificii rationem agnoscere penitus recusant (1). — Ast Sociniani munus Christi sacerdotale cum prophetico turpiter confundunt, et longe aberrant a recta, propria et genuina notione *Redemptionis*, quam ipsi solum in sensu quodam improprio, seu metaphorico admittunt. Redimere enim plus est quam simpliciter liberare; illud enim exigit, ut liberatio a captivitate, a debito, vel a quacunque miseria non gratis, sed soluto pretio fiat. Recte igitur doctrina catholica statuit, Christum hominum Redemptorem dici et esse, quia homines a captivitate daemonis, a peccatorum debitis et a poenis aeternis liberavit, non antem gratis, sed pretio soluto, nempe sanguine fuso, et morte in cruce tolerata: ex quo sequitur, Christum in ara crucis veri nominis sacrificium obtulisse. — Doctrina haec contra impios adversariorum conatus strenue propugnanda est, quod ut fiat, rectam imprimis sacrificii notionem statuere, et ea, in quibus Sociniani nobiscum consentiunt, ab iis, in quibus discrepant, caute secernere oportet, ut status quaestionis rite determinetur.

2. Sacrificium proprie dictum communiter definitur: Oblatio externa rei sensibilis cum eius destructione, vel immutatione facta a legitimo ministro ad contestandum supremum dominium Dei. Ad veri nominis sacrificium ergo quatuor requiruntur: 1° *res sensibilis et externa*, quae offeratur, quoniam sacrificium ad cultum externum, qui Deo debetur, pertinet: 2° *eiusdem rei destructio vel immutatio*, per quam ipsa res externo modo Deo dicata exhibetur: 3° *legitimus minister*, quia iam in V. T. solius sacerdotis erat sacrificia offerre, et etiam in N. T. Paulus dicit, Pontificem ad hoc constitui, *ut offerat dona et sacrificia pro peccatis:* 4° *contestatio supremi dominii Dei*, seu cultus latriae soli Deo debitus, tanquam finis, ad quem sacrificium dirigitur. Quoniam autem omnia attributa divina sunt ipsa essentia Dei, ideo praefatus finis obtinetur, et cultus latriae exhibetur, sive sacrificium offeratur ad infinitam Dei maiestatem adorandam, sive ad immensam eius bonitatem grato animo praedicandam, sive ad hanc denuo invocandam, sive ad illius iustitiam placandam et ad satisfactionem pro illatis iniuriis praestandam: hinc iam in V. T. sacrificia latreutica, eucharistica, impetratoria et propitiatoria distinguebantur. — His suppositis, ita argumentari licet. In morte Christi veri et proprie dicti sacrificii ratio occurrit, si in illa omnia sacrificii requisita vere ac proprie inveniuntur. Atqui in morte, a Christo in ara crucis tolerata, omnia sacrificii requisita vere ac proprie inveniuntur. Christum enim tanquam verum hominem, anima et corpore humano praeditum, esse rem externam et sensibus subiectam, ipsi adversarii non inficiantur. Iidem admittunt, Christum vere mortuum esse, seu vitam ipsius, sanguine fuso, vere destructam fuisse. Praeterea certum est, quod praecedenti articulo probatum fuit, Christum verum Sacerdotem, adeoque legitimum ministrum esse, et in sequenti articulo fusius probabitur, Christum libere semetipsum in ara crucis obtulisse. Tandem neque de quarto requisito dubitari potest. Christus enim vere passus et mortuus est, seu seipsum in ara crucis tanquam hostiam obtulit, ut divinae iustitiae pro peccatis nostris satisfaceret, de-

(1) Cf. F. Socin. De vera Relig. l. 5, cap. 22; Möhler Symb. § 90.

bita nostra solveret, nobisque remissionem peccatorum ac cum Deo reconciliationem promereret. Hoc autem penitus negant Sociniani; atque ideo praecipue circa hoc quartum requisitum controversiae cardo vertitur. — Dogma nempe catholicum est, Christum se Deo tanquam piacularem hostiam obtulisse, sacrificium mortis eius in ara crucis oblatum vere propitiatorium, et Christum in sensu stricto Redemptorem esse, qui, soluto pretio, homines a peccatis et poenis aeternis liberavit, et vitae aeternae participes reddidit. Dogma hoc catholicum contra Socinianos *ex S. Scriptura V. T.*, *ex Ss. Libris N. T.* et *ex Traditione* probatur.

I. *Argumenta ex V. T. petita.*

§ 369. 1. Certum est, quod nec ipsi adversarii diffitentur, in V. T. ex ipsa ordinatione divina plurima sacrificia cruenta oblata fuisse, et quidem praecipue propitiatoria pro peccatis ad divinam iustitiam placandam, quem in finem animalia occidebantur, et sanguis eorum effundebatur. Sed, teste Paulo, legalia mosaica, *sunt umbrae futurorum* (1), quia: *Omnia in figura contingebant illis* (2). Ergo etiam sacrificia V. T. cruenta figurae erant, a Messia per sacrificium cruentum adimplenda. Ast si in atroci Christi morte ratio sacrificii non admittitur, nullum in N. T. sacrificium cruentum invenitur, atque ideo dicendum erit, figuras V. T. praecipuas adhuc adimpletas non fuisse. His accedit, sacrificia V. T. ex se inefficacia fuisse, et omnem virtutem suam solum ex sacrificio a Messia offerendo repetiisse, quod praefigurabant, et in quod fidem excitabant. Nam, ait Paulus: *Umbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum, per singulos annos eisdem ipsis hostiis, quas offerunt indesinenter, nunquam potest accedentes perfectos facere... Impossibile enim est sanguine taurorum et hircorum auferri peccata* (3). Negato ergo sacrificio cruento a Christo in cruce oblato, sacrificia in veteri lege praescripta ad conditionem caeremoniarum inutilium, vanarum et frivolarum detruduntur. Quod ne cum summa Dei iniuria fiat, concedendum est Christum in ara crucis sacrificium propitiatorium obtulisse, seu mortuum ipsum esse, ut pro peccatis hominum satisfaceret, et divinam iustitiam placaret. Iam enim Daniel praedixerat, Messiam venturum esse, *ut consummetur praevaricatio, et finem accipiat peccatum, et deleatur iniquitas, et adducatur iustitia sempiterna* etc. (4). Quibus verbis equidem modus, quo peccatum auferendum erat, non exprimitur: sed illum sacrificia cruenta satis clare significaverant; quamvis in ipso Danielis vaticinio haud obscure innuatur, praeclaros illos effectus morti Messiae adscribendos esse, cum dicitur: *Occidetur Christus*; et: *deficiet hostia et sacrificium* (5); id est figurae cessabunt, adveniente veritate; seu sacrificia legalia abrogabantur per sacrificium a Messia oblatum.

2. Doctrina catholica invicte probatur ex celeberrimo capite LIII Isaiae, quod iam veteres Iudaei de Messia intellexerunt, et quod in N. T. (6) de Christo explicatur; quapropter ipsi Sociniani in illo de Christo sermonem esse non diffitentur. In hoc capite primum atrocissima Messiae passio describitur, v. 2 etc..

(1) Col. 2, 17. (2) 1 Cor. 10, 11.
(3) Hebr. 10, 1 etc.
(4) Dan. 9, 22 etc. (5) Ib. v. 26 et 27.

(6) Luc. 22, 37; Matth. 8, 17; Act. 8, 32 et 1 Petr 2, 24.

Vidimus eum, et non erat aspectus, et desideravimus eum: despectum, et novissimum virorum, virum dolorum et scientem infirmitatem... unde nec reputavimus eum. Dein clare asseritur, Messiam non ob propria peccata passurum esse, quoniam v. 11, *iustus servus* Dei appellatur, et v. 9 aperte dicitur, quod *iniquitatem non fecerit, neque dolus fuerit in ore eius.* Alia igitur passionis et mortis Messiae causa assignatur, nempe peccata hominum, quorum poenas luendas in se suscepit, et pro quibus seipsum Patri tanquam piacularem victimam obtulit. Disertis id verbis declaratur v. 4: *Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit*, id est, poenas peccatorum nobis luendas toleravit; v. 5: *Ipse vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostrae super eum, et livore eius sanati sumus:* id est, ipsi incubuit *disciplina* seu negotium *pacis* inter Deum et nos restituendae, et non solo exemplo patientiae, quod exhibuit, sed *livore eius*, id est ipsa afflictione et passione quam pertulit, *sanati*, seu gratiae divinae restituti *sumus.* Neque vulneratio et attritio Messiae soli malitiae eorum, qui eum actu cruciaverunt, sed vere omnium hominum iniquitatibus et sceleribus adscribenda est; nam, ait Propheta v. 6: *Omnes nos quasi oves erravimus, unusquisque in viam suam declinavit: et posuit Dominus in eo iniquitatem* (id est poenas pro peccatis debitas) *omnium nostrum.* Ideo autem, quia ipsi imposita sunt peccata hominum, ut illa expiet, et aboleat; v. 7: *oblatus est quia ipse voluit, et non aperuit os suum; sicut ovis ad occisionem ducetur, et quasi agnus coram tondente se obmutescet, et non aperiet os suum.* Quibus verbis clarissime asseritur, Messiam ob imposita sibi peccata libere semetipsum in sacrificium oblaturum esse, et quidem in sacrificium cruentum, quia *sicut ovis ad occisionem ducetur*. His praemissis, Deus Pater de Messia loquens et eandem veritatem confirmans inducitur; ait enim v. 8: *Propter scelus populi mei* (ut pro illo satisfaciat) *percussi eum:* v. 10: *Si posuerit pro peccato animam suam* (id est, si ipse se fecerit sacrificium pro delicto) *videbit semen longaevum* (id est, filios spirituales nanciscetur plurimos): v. 11: *In scientia sua* (id est, per religionem, quam docebit) *iustificabit ipse iustus servus meus multos, et iniquitates eorum ipse portabit* (id est, poenas peccatis eorum debitas luet): v. 12: *Ideo dispertiam ei plurimos, et fortium dividet spolia, pro eo quod tradidit in mortem animam suam, et cum sceleratis reputatus est: et ipse peccata multorum tulit, et pro transgressoribus rogavit.* Haud clarius enunciari potuisset, Christum ad expianda peccata hominum passum et mortuum esse, atque ideo veri nominis sacrificium in ara crucis obtulisse.

Nota. Iudaei recentiores hoc insigne vaticinium, quod luculentissime in Christo adimpletum fuit, de Messia exponere detrectant. *Sociniani* illud de Christo quidem exponunt, sed contortis suis expositionibus ita corrumpunt, ut impiae eorum sententiae haud repugnare videatur. Inter *rationalistas biblicos* non pauci in vaticinio de Messia sermonem esse negant. Variae idcirco contra argumentum ex V. T. petitum difficultates moventur.

Obi. I. Verba Is. LIII, 3: *Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit*, non ita intelligenda sunt quasi Christus poenas

nobis debitas in se susceperit. Nam istae voces, *ferre* et *portare*, in S. Scriptura interdum significant *auferre;* ut e. g. Ex. XXXIV, 7 dum eodem verbo occurrente dicitur: *Deus, qui aufers iniquitatem* etc., sensus est, Deum peccata remittere, non autem ista in se suscipere. Ergo etiam verba Isaiae significant, quod Christus peccata nostra auferat, verbis et exemplis nos instruendo et ad bonum excitando, non autem quod peccatorum poenas in se suscipiat et pro istis satisfaciat.

Resp. Si hebraica vox (*nose, ferre*) hincinde sumitur pro *auferre*, alibi tamen significat *poenas perferre*, quod ipsi adversarii non diffitentur. Concedimus ergo, in priori sensu vocem intelligendam esse, dum de Deo sermo est, qui, utpote natura spiritualis, nec pati nec mori potest pro peccatis: in posteriori sensu autem vox intelligenda est de Christo, qui in natura humana pati ac mori pro peccatis potuit et voluit. Id patet ex eo, quia in loco Isaiae non solum occurrit vox *nose*, sed etiam vox *sabal*, quae nullibi aliud significat, quam *sustinere* ac *baiulare* (1). Idem confirmatur ex versionibus, nam Syriaca habet: *Vere passiones nostras ipse pertulit, et dolores nostros ipse passus est.* Arabica: *Ipse portat peccata nostra, et pro nobis dolore afficitur.* Graeca: *et ipse peccata nostra fert, et pro nobis affligitur.* — Praeterea si etiam concederetur, in loco Isaiae voces *ferre* et *portare* idem significare ac *auferre*, nihilominus vis argumenti nostri non infringeretur. Nam in vaticinio etiam declaratur, quomodo Christus peccata abstulit. Subiungitur enim: *Vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra... livore eius sanati sumus* etc. Ergo non per solam institutionem verbis et exemplis peractam, sed per vulnera et attritionem, seu per passionem et mortem abstulit peccata.

Obi. II. Vaticinium Isaiae LIII, 3 adimpletum est, dum Christus varii generis morbos curavit; nam Matth. VIII, 16, etc. legitur: *Omnes male habentes curavit, ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam Prophetam dicentem: Ipse infirmitates nostras accepit, et aegrotationes nostras portavit.* Christus vero non per passionem, sed per virtutem divinam aegrotos sanavit: ergo ex citato loco nequit inferri satisfactio praestita pro peccatis.

Resp. Matthaeus locum Prophetae adimpletum esse asserit non quidem plene et perfecte, sed parte aliqua. Christus enim peccatorum poenas in se suscipere et auferre voluit: ast ad peccatorum poenas etiam dolores et morbi pertinent, quorum origo peccato originali, et persaepe etiam peccatis actualibus adscribenda est. Christus ergo sanando aegrotos ex parte saltem Isaiae vaticinium implevit, quod eo magis ab Evangelista dici poterat, quo apertius sanationes morborum corporalium curationes morborum spiritualium praefigurabant, quas per passionem et mortem peractas fuisse, Propheta in subsequentibus versiculis clare exponit, dicens: *Vulneratus est propter iniquitates nostras* etc.; quae Prophetae testimonia ita perspicua sunt, ut ipse *Socinus* fassus sit, Isaiae prophetiam in corporali solum sanatione proprie, perfecteque non esse impletam (2).

Obi. III. Si concedatur, Christum iuxta vaticinium Isaiae peccata hominum portasse, ex hoc tamen non sequitur, quod ad expianda peccata

(1) V. Gen. 49, 15; Is. 46, 4 etc.

(2) V. Klupfel l. 2. § 76, nota.

passus et mortuus sit. Nam, ut legitur Lev. XVI, 20 etc., etiam super hircum emissarium Aaron posuit peccata populi, atque ideo iste dicebatur *portare iniquitates omnium*, quin tamen ut victima pro peccatis occideretur. Ergo etiam Christus, quem hircus praefigurabat, nullatenus ob peccata sibi imposita passus, et mortuus est.

Resp. Non negamus, hircum emissarium Christi figuram fuisse. Ast in figura non omnia continentur, quae in re ipsa; et haec per illam saepe ex una tantum, non autem ex omni parte adumbratur. Ita hircus emissarius ex una tantum parte Christi figura fuit, quia nempe sicut summus Pontifex super illum peccata populi, ita de Christo scriptum est Is. LIII, 6: *Posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum.* Praefatus autem hircus non erat figura Christi circa modum, quo peccatorum expiatio perficienda erat. Modum istum sacrificia propitiatoria, in quibus victimae occidebantur, praefigurabant: ast Christus has quoque figuras implere, et ideo pro peccatis pati, et mori debuit.

Obj. IV. Iuxta Iudaeos recentiores vaticinium Isaiae non de Messia, sed de populo iudaico intelligendum est, ob patrum suorum peccata in captivitatem babylonicam abducto, aut per orbem disperso. Inter rationalistas biblicos nonnulli Iudaeis recentioribus adsentiunt; alii vaticinium referunt ad Oziam ob sacrificium temere oblatum(1), a throno deiectum, sed tamen honorifice sepultum; alii ad ipsum Isaiam, qui licet innocens atrox tamen martyrium subiit.

Resp. Interpretationes istae non sunt nisi misera effugia, quibus homines passionibus obcaecati clarissimam veritatis lucem obfuscare conantur. Et certe de populo iudaico dici nequit, quod *iniquitatem non fecerit, neque dolus fuerit in ore eius*, praecipue cum prophetae passim tum captivitatem babylonicam, tum dispersionem per orbem eiusdem populi peccatis adscribant. Neque populus in captivitatem ductus, aut dispersus dici potest vulneratus, attritus, ad occisionem ductus etc. Nec ad Oziam vaticinium pertinet, qui ob gravissimum crimen, quo sacerdotium sibi arrogavit, iuste punitus fuit. *Isaias* se quoque peccatorem profitetur dicens, v. 6, *omnes nos quasi oves erravimus* etc., ipseque non propter peccata populi, sed ob impietatem Manassis dicitur martyrium subiisse; et haec de eius morte et gloriosa sepultura notitia solum ex Talmude est hausta (2).

(1) 2 Par. 26.

(2) V. Dobmayr t. 6, § 106, nota 1.

II. *Argumenta ex N. T. depromta.*

§ 370. Multa sunt in divinis N. T. Libris testimonia, quae evincunt, Christum sanguinem fudisse et mortem pertulisse, ut iustitiae divinae pro peccatis nostris satisfaceret, nosque e captivitate daemonis liberaret: unde Christus in sensu stricto Redemptor noster est, quia, soluto pretio, nos a miseria in quam per peccatum prolapsi sumus, et a morte aeterna liberavit.

1. *Christus* ipse palam professus est, se mortem subiturum esse, ut homines *redimeret*, id est, soluto pretio, a miseria liberaret. Ait enim: *Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, et dare animam suam redemptionem pro multis* (3); haec vox autem: *redemptio*, graece λύτρον liberationem significat, quae fit pretio soluto; et hoc exprimitur per *dare*

(3) Matth. 20, 28.

animam, seu profundere vitam. Hoc idem Christus clarissime adseverat: *Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis... Ego sum pastor bonus... et animam meam pono pro ovibus meis... Propterea diligit me Pater, quia ego pono animam meam* etc. (1); quibus verbis Christus profitetur, se sacrificium per mortem suam oblaturum esse Patri gratissimum, quia per illud divinae iustitiae satisfactio praestatur, et pro ovibus, seu hominibus saluberrimum, quia per illud salutem suam consequuntur, quod iam antea declaraverat, dicens: *Ego veni, ut vitam habeant, et abundantius habeant* (2). — In ultima coena Christus Apostolis calicem porrigens ait: *Hic est enim sanguis meus novi Testamenti*, id est, quo novum foedus inter Deum et homines sancitur, et confirmatur, *qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum* (3); quibus verbis Christus cruentam suam mortem praedixit, ideo perferendam, ut hominum peccata remittantur, quod obtineri non potuisset, nisi divina iustitia per condignam satisfactionem placata fuisset. Ergo Christus vere sanguinem effudit et mortem pertulit, ut homines a peccati servitute liberaret, atque ideo, soluto pretio, eosdem redemit.

2. *Paulus* dogma catholicum clarissime proponit: Eph. V, 2 ait: *Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis oblationem, et hostiam Deo in odorem suavitatis.* Christus ergo *dilexit nos* non solum quia verbis et exemplis nos erudivit, sed multo magis quia *tradidit semetipsum*, seu vitam profudit, et mortem sustinuit *pro nobis* peccatoribus, ut a servitute peccati et a poenis subeundis liberaremur, et ita semetipsum fecit *oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis*; quae verba luculentissime ostendunt, Christum in ara crucis veri nominis sacrificium obtulisse. — Hebr. VII, 27, loquens Apostolus de sacrificiis propitiatoriis, quae sacerdotes quotidie pro suis et populi delictis offerebant, de Christo subiungit: *Hoc enim* (pro delictis populi hostias offerre) *fecit semel seipsum offerendo.* Ib. cap. IX, v. 26 de Christo dicit: *Semel in consummatione saeculorum ad destitutionem peccati per hostiam suam apparuit.* Ergo Christus mortuus est non solum ut doctrinam suam confirmaret, sed etiam — et quidem praecipue, ut in morte sua ad peccatum delendum hostiam, seu sacrificium offerret. Praeterea Paulus testatur, Christum vere nos redemisse, seu soluto pretio, nimirum sanguine in passione et morte effuso, nos e peccati servitute liberasse. Col. I, 14 laudat Christum, *in quo habemus redemptionem per sanguinem eius, remissionem peccatorum.* Tit. II. 14: Christus *dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, et mundaret sibi populum acceptabilem.* I Tim. II, 5 etc.: *Unus et mediator Dei, et hominum homo Christus Iesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.* Christus igitur in mortem semetipsum tradidit, ut poenas nobis debitas in se suscipiens, et loco nostri victima occumbens, iustitiae divinae satisfaceret, homines Deo reconciliaret, et mediator inter Deum, et homines esset.

3. *Petrus* fidelibus scribit: Sancte *conversamini, scientes, quod non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis de vana vestra conversatione paternae traditionis; sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi et incontaminati* (4); unde intelligi-

(1) Io. 10, 11 etc. (2) Ib. v. 10.

(3) Matth. 26, 28. (4) I Ep. 1, 18 etc.

mus, auro et argento, pretio, quo captivi liberantur, Christi sanguinem comparari, imo longe anteferri; adeoque de vera redemptione, quae soluto pretio obtinetur, sermonem esse. Idem inquit: ***Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius... qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui iustitiae vivamus, cuius livore sanati estis*** (1). ***Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, ut nos offerret Deo*** (2). Docet itaque Apostolorum Princeps, Christum non solum Doctorem et exemplar nostrum esse, sed ipsum etiam poenas peccatis nostris debitas in se suscepisse, ac ideo mortem in cruce sustinuisse, ut nos a peccatis liberaret, et Deo acceptos redderet. Denique Petrus in illos invehitur, qui talem doctrinam negant, aut corrumpunt; ait enim: ***Fuerunt vero et pseudoprophetae in populo, sicut et in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, et eum qui emit eos, Dominum negant, superducentes sibi celerem perditionem*** (3).

4. *Ioannes* scribit: ***Sanguis Iesu Christi Filii eius emundat nos ab omni peccato*** (4); quod dici non posset nisi sanguis Christi in expiationem peccatorum effusus fuisset. Sicuti enim in V. Testamenti sacrificiis propitiatoriis sanguis victimae effundebatur (5), ita etiam Christus, qui omnes figuras V. T. implevit, tanquam victima sanguinem effudit, ut expiaret peccata. Ideo idem Apostolus de Christo dicit: ***Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi*** (6). Et: ***In hoc est charitas; non quasi dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, et misit Filium suum propitiationem pro peccatis nostris*** (7); quibus in locis occurrit vox graeca ἱλασμός (propitiatio), quae ex usu loquendi hellenistico sacrificium pro peccato significat. Quum igitur Apostolus doceat, Christum sacrificium pro peccatis esse sacrificiis propitiatoriis V. T. praefiguratum: morti Christi, qua ipse tanquam agnus ille verus N. T. loco nostri, instar agnorum V. T. mactatus est, virtutem nos vere expiandi, atque cum Deo reconciliandi pariter adscribit. Hinc Apoc. I, 5 Christus vocatur ***testis fidelis... qui dilexit nos, et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo;*** et ib. V, 9 ad Christum dicitur: ***Occisus es, et redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, et lingua, et populo, et natione.***

Nota. Allata ex Ss. Libris N. T. loca tam clare dogma catholicum demonstrant, ut caecutire in meridiana luce dicendus esset, qui illud negare vellet. Ast nihilominus Sociniani, licet se Ss. Biblia venerari profiteantur, credere recusant, Christum ad expianda hominum peccata mortuum esse, et in ara crucis verum sacrificium obtulisse. Varias idcirco cavillas proferunt, ut adductum argumentum enervent et doctrinam catholicam impugnent.

Obi. I. Vox *Redemptio*, seu graeca λύτρον, ἀντίλυτρον saepe in S. Scriptura improprie sumitur, et adhibetur etiam ad significandam liberationem, quae nullo intercedente pretio perficitur. Sic *Moyses* (8) dicitur a Deo missus redemptor, λυτρωτής, quamvis certum sit ipsum proprie nullam satisfactionem pro Israëlitis exhibuisse. Ergo etiam ex locis, in

(1) I Ep. 2, v. 21 etc. (2) Ib. 3, v. 18.
(3) 2 Ep. 2, 1. (4) I Ep. 1, 7.
(5) Hebr. 9, v. 13, et v. 22.
(6) I Ep. 2, 2. (7) Ib. 4, v. 10. (8) Act. 7, 35.

quibus a Christo *redempti* dicimur, et eius redemptio celebratur, non licet inferre, ipsum pro peccatis satisfactionem praestitisse et sacrificium obtulisse. Imo hoc eo magis negandum est, quo certius constat, liberationem populi israëlitici ex Aegypto figuram fuisse liberationis hominum ex servitute diaboli; unde dicendum est sicut illam, ita etiam hanc liberationem, nullo intercedente pretio, peractam esse.

Resp. Ex eo, quod voces *redemptio*, *redemptor* etc. subinde improprie sumi debeant, nempe ubi in sensu proprio sumi non possunt, minime sequitur, eas ita semper esse intelligendas; exceptio non destruit, sed firmat regulam, et *Socinus* ipse (1) fatetur, « redimere aliquem nihil aliud proprie significare, quam captivum e manibus illius, qui eum detinet, dato pretio liberare. » Talem autem esse redemptionem, quae a Christo facta est, ex testimoniis allatis patet. In his enim non solum voces *redimere*, *redemptio* etc. frequenter occurrunt, sed et pretium solutum assignatur, nempe mors Christi et sanguis in ara crucis effusus. — Neque si *Moyses*, liberans populum ex servitute aegyptiaca, fuit figura Christi, inferendum est, non alium aut perfectiorem redemptorem esse Christum; quandoquidem lux, veritas, corpus anteponenda sint, plusque contineant, quam umbra, typus, imago. Observandum porro est populi israëlitici liberationem ex Aegypto figuram fuisse liberationis hominum ex servitute daemonis quoad effectum, non autem quoad modum, qui per sacrificia cruenta praefigurabatur: quanquam *Moyses* ut typicus Redemptor per sanguinem, quo postes Israëlitarum aspergi iussit, sensu aut diluto redemptor fuit, dato nimirum pretio typico.

Obi. II. Iam Isaias praedixit, hominum redemptionem gratuitam fore, et nullo intercedente pretio perficiendam esse; ait enim cap. LII, v. 3: *Gratis venumdati estis, gratis redimemini.* Hoc idem et Paulus docet Rom. III, 24, scribens, quod simus *iustificati gratis per gratiam ipsius* (2). Ergo pro peccatis nulla satisfactio intercessit; nam inter se pugnant gratuita condonatio, quae fit ex misericordia, et proprie dicta satisfactio, quae exigitur ex iustitia.

Resp. Isaias loquitur de captivitate babylonica, in quam sine lucro temporali a Nabuchodonosor abducti, et ex qua sine pretii solutione per Cyrum liberandi erant; ideo dicit: *Gratis venumdati estis, et sine argento redimemini* (3). Quodsi in sensu mystico ad redemptionem a Christo perficiendam referatur locus iste, pretium tantum temporale aurum, argentum etc., negatur, non autem illud pretium, quod a Messia solvendum esse, idem Propheta cap. seq. testatur, dicens: *Vulneratus est propter iniquitates nostras* etc. (§ 369 n. 2.). — Apostolus autem tantum docet, hominem iustificari sine meritis ex parte sua, idest, ipsum nihil habere, quo per se dumtaxat offensam Deo illatam diluat, neque quo Redemptionis beneficium mereatur; nequaquam autem excludit Redemptionem soluto pretio peractam a Christo, sed eam expresse eodem loco laudat commemorat, dicens: *Iustificati gratis per gratiam ipsius* (Dei) *per redemptionem, quae est in Christo Iesu*, ita ut inde summa in nos Dei benignitas eluceat, quod pro nobis Christum vadem et sponsorem constitue-

(1) De Servatore lib. 2, c. 1.

(2) Cf. Eph. 2, 1 etc., Col. 2, 13.

(3) V. Calmet in h. l.

rit. Eodem modo intelligenda sunt verba Apostoli Eph. II, 1, Col. II, 13.

Obi. III. Matth. XVIII, 23 etc. celebris legitur parabola de servo, qui debebat domino suo decem millia talenta, v. 27: *Misertus autem dominus servi illius, dimisit eum, et debitum dimisit ei*, ubi de solutione pretii, seu de satisfactione ne verbum quidem occurrit. Omnes autem consentiunt quod per dominum Deus, per servum homines, per debitum horum peccata significentur. Christus ergo ipse in hac parabola docet, Deum hominibus peccata ex sola misericordia absque intercedente pretio, et sine ulla satisfactione remittere. Absonum ergo est dicere, Christum pro peccatis hominum pretium solvisse, et satisfactionem praestitisse.

Resp. Iuxta regulas hermeneuticas non licet parabolas extendere ultra intentionem auctoris. Scopus autem Christi in hac parabola fuit ostendere, quod homines intuitu longe maioris Dei misericordiae faciles et prompti esse debeant ad condonandas iniurias, quod patet ex verbis fini parabolae appositis, v. 35: *Sic et Pater meus coelestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris.* Scopus ergo huius parabolae non fuit declarare modum, quo Deus per hominum peccata offensus placari velit; atque ideo male parabola ad illum modum declarandum applicatur. Praeterea observandum est respectu nostri vere ex gratuita Dei misericordia peccata remitti, quoniam ex gratuita charitate Filius Dei incarnatus peccata nostra in se suscepit et pro istis satisfactionem praestitit. Quamvis igitur in parabola gratuita Dei erga nos misericordia exhibeatur; ideo tamen satisfactio a Christo praestita non negatur.

Obi. IV. Christus venit in mundum, ut doceret, exemplis virtutum praeluceret, doctrinamque praedicatam fusi sanguinis testimonio confirmaret; quod ipsemet palam coram Pilato professus est, dicens: *Ego in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati* (1). Christus ergo merito Redemptor noster dicitur, quia nobis verbis et exemplis saluberrimam doctrinam proposuit, quam fideliter observantes a peccatis liberamur, Deo reconciliamur, et vitam aeternam consequimur. Ideo ipse Paulus nostram cum Deo reconciliationem doctrinae Christi ab Apostolis praedicatae adscribit, dicens: *Posuit in nobis verbum reconciliationis* (2). Recte ergo negatur, reconciliationem esse peractam Christi sanguine ac morte vicaria. Christus enim mortuus est, non ut pro peccatis nostris satisfaceret, sed ut veritatem doctrinae suae confirmaret, exemplum patientiae et fortitudinis praeberet (3), et aeternae retributionis spem in nobis corroboraret (4). Idcirco Paulus de Christo Iesu dicit: *Testimonium reddidit sub Pontio Pilato, bonam confessionem* (5). Egregium ergo pro veritate doctrinae testimonium et bona confessio est mors Christi, non autem sacrificium.

Resp. Tota obiectio ex Socinianorum errore promanat, quo temere putant Christum munere tantum prophetico, non autem sacerdotali, functum esse, dum vitam terrestrem ageret. Catholici autem utrumque munus Christo adiudicantes, non negant, ipsum venisse, ut doceret, exempla daret, et etiam morte veritatem doctrinae confirmaret; sed ulte-

(1) Io. 18, 37. (2) 2 Cor. 5, 19.
(3) 1 Petr. 2, 21. (4) Rom. 8, 32 etc.
(5) 1 Tim. 6, 13.

rius propugnant, Christum etiam in mundum venisse, ut tanquam Sacerdos seipsum pro peccatis immolaret, quoniam id quoque in divina revelatione clarissime adseveratur. Idem enim Christus, qui coram Pilato inquit: *Ego... veni ut testimonium perhibeam veritati;* in alio loco dixit: *Filius hominis... venit... dare animam suam redemptionem pro multis* (1). Utrumque effatum Christi simul coniungendum est, nec unum admittere, alterum vero negare licet. Dictum Apostoli II Cor. V, 19 doctrinae catholicae non adversatur; legitur enim ibi: *Quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, et posuit in nobis verbum reconciliationis;* quorum verborum sensus est: Deus mundum sibi reconciliavit per Christum, hominibus remittens delicta intuitu meritorum Christi; et hanc reconciliationis gratiam nos omnibus praedicare voluit. Doctrina ergo ab Apostolis praedicata ideo *verbum reconciliationis* appellatur, quia hanc praesertim veritatem proponit quod *reconciliati sumus Deo per mortem Filii eius* (2). Quamvis ergo admittatur, Christum per mortem doctrinam suam confirmasse, et praeclarum patientiae exemplum nobis reliquisse, concedendum tamen pariter est, Christum mortuum etiam esse ut sacerdotem, et in morte sacrificium propitiatorium obtulisse. Nam, si Christus morte sua doctrinam duntaxat, quam tradidit, confirmavit, non differt ab Apostolis, aut Martyribus aliis. Dicit autem Apostolus: *Numquid Paulus crucifixus est pro vobis* (3)? insinuans, Christum ita esse mortuum pro hominibus, ut nec ipse, nec quicunque alius eodem efficaci modo mori potuerit.

(1) Matth. 20, 28. (2) Rom. 5, 10.

III. *Argumenta ex Traditione hausta.*

§ 371. Christum ad peccata nostra delenda, nobisque aeternam salutem promerendam passum et mortuum esse, ac sanguinem fudisse, atque ideo in ara crucis veri nominis sacrificium propitiatorium obtulisse, omnis retro antiquitas tenuit ac docuit. Constans haec Ecclesiae fides tum *ex Ss. Patribus*, tum ex aliis monumentis sacris probatur.

1. Ss. Patres iam in prioribus Ecclesiae saeculis eandem doctrinam proposuerunt, quam modo Catholici propugnant. *S. Clemens Rom.* (4) scribit: « Fixis oculis respiciamus in sanguinem Christi, cernamusque, quam pretiosus Deo sit sanguis, qui propter nostram salutem effusus, toti mundo poenitentiae gratiam obtulit: » *S. Polycarpus* (5) asserit: « Christus Iesus, qui pertulit nostra peccata in corpore suo super lignum, qui peccatum non fecit, sed propter nos, ut vivamus in ipso, omnia sustinuit. » *S. Ignatius M.* Ep. ad Smyrn. (6) inquit: « Omnia haec passus est (Christus) propter nos, ut salutem consequamur; » et Ep. ad Trall. (7) ait: « Propter vos mortuus est, ut credentes mortem ipsius, mortem aeternam effugiatis. » *S. Iustinus M.* (8) dicit: « Homo factus secundum Patris voluntatem pro eorum salute, qui illi credunt, et pro nihilo haberi et pati sustinuit, ut mortuus ac resurgens mortem vinceret; » et in Dial. c. Triph. (9) testatur, iam Isaiam praedicasse: « illud lavacrum salutare, quod eorum est qui poenitentiam agunt, nec iam hircorum et ovium sanguine expiantur, sed fide per sanguinem Christi et mortem eius, qui ea

(3) I Cor. 1, 13. (4) Ep. I ad Cor. n. 7
(5) Ep. ad Philipp. n. 8.
(6) N. 2. (7) N. 2. (8) Apol. I, n. 63.
(9) N. 13.

ipsa de causa mortuus est. » *S. Irenaeus* (1) inquit: « Verbum potens et homo verus sanguine suo rationabiliter redimens nos, redemptionem semetipsum dedit pro his, qui in captivitatem ducti sunt. » *Tertullianus* (2) scribit: « Christus in carnem ex carne nasci habebat, ut mortem nostram morte dissolveret. » *Origenes* (3) ita disserit: « Si non fuisset peccatum, non necesse fuerat, Filium Dei agnum fieri, nec opus fuerat, eum in carne positum ingulari. — Verum quoniam introivit peccatum in hunc mundum, peccati autem necessitas propitiationem requirit, et propitiatio non fit nisi per hostiam, necessarium fuit provideri per hostiam pro peccato. » *S. Cyprianus* (4) ait: « Veniam peccatis, quae in ipsum commissa sunt, solus potest ille largiri, qui peccata nostra portavit, qui pro nobis doluit, quem Deus tradidit pro peccatis nostris. » *Eusebius Caes.* (5) de Christo ita loquitur: « Patientium membrorum labores in se ipsum assumpsit et nostras valetudinis infirmitates suas fecit, et ex legibus humanitatis pro omnibus nobis et dolores, et labores sustinuit. Caeterum non modo rebus his gestis Dei Agnus, verum etiam pro nobis tormenta passus supplicioque affectus, quo ipse quidem minime dignus erat, sed nos ipsi propter multitudinem peccatorum, ut peccata nobis dimitterentur, auctor extitit; utpote qui pro nobis et mortem subierit, et verbera, et probra, et contumelias, quibus nos digni eramus, in seipsum transtulerit, et execratio pro nobis factus, execrationem, quae nobis debebatur, ad seipsum attraxit. » *S. Athanasius* de Incarn. (6) inquit: « Quia vero, quod ab omnibus debebatur, solvi oportebat; nam omnes mori debebant, quae praecipua eius adventus causa fuit: idcirco ille sacrificium tunc obtulit, cum pro omnibus suum templum morti tradidit. » Et de decr. syn. Nic. (7) haec habet: « Cum ille nostram mortem vellet destruere, sibi ipsi corpus ex Virgine Maria accepit, ut illud pro nobis victimam Patri offerens, nos omnes liberaret. » *S. Basilius* (8) dicit: « Ii, qui ideo creati erant ut Domino servirent, sub inimici servitute detinebantur, sed illorum animas pretioso suo sanguine redemit Christus. » *S. Gregorius Naz.* (9) docet, pro nobis sanguinem Christi effusum esse, et hoc « redemptionis pretium... » Patrem accepisse..... « ut, tyranno per vim superato, nos liberaret, atque ad se per mediatorem Filium reduceret: » nam addit (10), « opus habuimus Deo, qui carnem acciperet, ac moreretur, ut vivamus. » *S. Gregorius Nyss.* (11) haec habet: « Pro nobis vere Pascha immolatus est Christus, Sacerdos autem sacrificium obtulit Deo idem ipse Christus; seipsum enim tradidit oblationem et hostiam pro nobis. » Idem (12) ait: Christus « pro omnibus gentibus pretium Redemptionis sese Patri obtulit. » *S. Cyrillus Hier.* (13) ita praeclare disserit: « Definivit Deus, peccantem mori oportere. Ex duobus igitur alterum fieri necesse erat: ut aut Deus sibi constans omnes interimeret, aut clementia usus datam sententiam dissolveret. Verum Dei sapientiam suspicare: suam servavit et sententiae firmitatem et bonitati efficaciam. Assumpsit Christus pec-

(1) L. 5, c. haer. cap. 1, n. 1.
(2) L. 3, c. Marcio. c. 8.
(3) Hom. 24, in Num. n. 1.
(4) L. de lapsis n. 12.
(5) L. 10 dem. evang. c. 1.

(6) N. 20. (7) N. 14. (8) In Ps. 43, n. 14.
(9) Or. 45 (al. 42) n. 22. (10) N. 28.
(11) De perf. Christ. form.
(12) De occurs. Dom.
(13) Cat. [illegible]

cata in corpore (suo) super lignum, ut nos per mortem eius peccatis mortui, iustitiae viveremus. *S. Hilarius Pict.* (1) scribit: « Christus redemit nos per sanguinem suum, per passionem suam, per mortem suam, per resurrectionem suam. Haec magna vitae nostrae pretia sunt. » *S. Ambrosius* (2) ait: « Propter te Christus dominationi mortis se subdidit, ut te iugo dominationis exueret. Ille suscepit mortis servitutem ut tibi tribueret vitae aeternae libertatem. » — *S. Chrysostomus* (3) inquit: « *Sic et Christus semel oblatus est:* a quo oblatus? a se ipso scilicet. Hic non solum eum dicit Sacerdotem, sed et hostiam et sacrificium. Deinde causam affert, cur sit oblatus. *Semel*, inquit, *oblatus est ad multorum exhaurienda peccata*... Pro omnibus est mortuus... Peccata abstulit ab hominibus et Patri obtulit, non ut aliquid adversus ipsos statueret, sed ut ipsa remitteret. » *S. Augustinus* (4) scribit: « Per illud singulare sacrificium, in quo mediator est immolatus, quod unum multae in lege victimae praefigurabant, pacificantur coelestia cum terrestribus, et terrestria cum coelestibus. » Idem (5) ait: « Sanguis innocens fusus delevit omnia peccata nocentium: pretium tantum datum redemit omnes captivos de manu captivantis inimici. » *S. Hieronymus* (6) dicit: « Redempti sumus pretiosissimo sanguine Christi: immolatus est pro nobis agnus. » — *S. Cyrillus Alex.* (7) scribit: « Quo pacto unus pro omnibus mortuus est, qui iustum pro omnibus pretium exsolveret, si illa passio puri cuiuspiam hominis fuisse putatur? » — *S. Leo M.* (8) inquit: « Fefellit illum malignitas sua (scil. diabolum), intulit supplicium Filio Dei, quod cunctis filiis hominum in remedium verteretur; fudit sanguinem iustum, qui reconciliando mundo et pretium esset et poculum. » *S. Gregorius M.* (9) ait: « Delenda ergo erat talis culpa, sed nisi per sacrificium deleri non poterat. — Neque iustum fuit, ut pro rationali homine brutorum animalium victimae caederentur. — Ut (autem) rationalis esset hostia, homo erat offerendus; ut vero a peccatis mundaret hominem, homo, et sine peccato. — Proinde venit propter nos in uterum Virginis Filius Dei, ibi pro nobis factus est homo. Sumpta est ab illo natura, non culpa. Fecit pro nobis sacrificium, corpus suum exhibuit pro peccatoribus, victimam sine peccato, quae et humanitate mori et iustitia mundare potuisset. »

2. Christum ad tollenda peccata nostra, et ad animas nostras salvandas passum et mortuum esse, ideo pretio soluto nos redemisse, atque in ara crucis veri nominis sacrificium obtulisse, Ecclesia etiam in *Symbolis* et *Conciliis* omnibus fidelibus credendum proposuit. In Symbolo *Nic.-CPtano* haec fidei professio habetur: *Credimus . . . in Iesum Christum . . . qui propter nos homines, et propter nostram salutem descendit de coelis, et incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria Virgine, et homo factus est, crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus et sepultus est.* In Symbolo *Athanasiano* laudatur *Christus, qui passus est pro nostra salute.* Concilium *Ephesinum*, approbans *Cyrilli* anathematismum decimum, definit: *Christum Iesum nostrae confessionis Pontificem et A-*

(1) In Ps. 139, n. 15.
(2) In Ps. 118, serm. 18, n. 42.
(3) Hom 17 n 2, in Ep. ad Hebr. (c. 10, v. 28). (4) In Enchir. c 42
(5) En. in Ps. 129, n. 3.
(6) Adv. Iovin. n. 11. (7) In Ep. ad Valerian.
(8) Serm. 60 de pass. 11, c. 3.
(9) Lib. 17 Mor. c. 30, n. 46

postolum extitisse, eundemque semetipsum pro nobis in odorem suavitatis Deo, et Patri obtulisse, divina Scriptura commemorat. Si quis ergo dixerit, Pontificem et Apostolum nostrum non esse constitutum ipsum Dei Verbum, posteaquam caro et homo nobis similis factum est; sed hominem illum, qui ex muliere natus est, quasi alterum quempiam ab ipso diversum: aut si quis Christum pro se ipso quoque, et non pro nobis solis sacrificium obtulisse affirmaverit (neque enim is oblatione opus habebat, qui nullum peccatum commiserat), anathema sit. Concilium *Lateranense IV* Christum confitetur, *qui... pro salute humani generis in ligno crucis passus et mortuus est....* Concilium *Tridentinum* (1) verbis Apostoli declarat, Christum Iesum, Filium Dei, propositum esse a Deo Patre *propitiatorem per fidem in sanguine eius pro peccatis nostris; non solum autem nostris, sed etiam pro totius mundi;* et (2) iterum laudat Filium Dei, *in quo habemus redemptionem et remissionem peccatorum.*

Nota. Ss. Patres doctrinae catholicae plane suffragari, Sociniani non diffitentur; ast illorum testimonia parvipendunt. Ipse Socinus eo arrogantiae venit, ut (3) scriberet: « Ego quidem nec si ubique clarissimis verbis testatum reperirem, sic tamen rem se habere mihi compertum esset. » Similes sensus haeretici et rationalistae passim produnt, atque ita manifeste ostendunt, se non tam genuinam Religionis revelatae doctrinam investigare et invenire, quam potius privatae suae rationis dictamina sequi velle, quibus etiam ipsa divinae scripturae oracula contortis interpretationibus accommodare student. Quisque autem facile videt, quanta mentis superbia, ac temeritas sit, privatam suam opinionem constanti Ss. Patrum, et totius Ecclesiae consensui praeferre. Recte idcirco Theologi docent, superbiam sicut aliorum peccatorum, ita praecipue haeresum foecundam matrem esse. Quamobrem nunquam satis repeti potest egregium monitum Tobiae: *Superbiam nunquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas: in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio* (4).

(1) Sess. 6, c. 2. (2) Ibid. c. 3.
(3) Lib. de Servatore part. 3, c. 2.

ARTICULUS III.

De libertate Christi in morte perferenda.

§ 372. Sociniani, ut uno veluti ictu totam, quam Catholici adstruunt, Redemptionis oeconomiam evertant, temere clamitant, Christum haud libere, sed coacte mortem subiisse, atque per vim physicam ad crucem raptum fuisse, et hanc ob causam per mortem suam neque nos redimere, neque aliquid nobis promereri potuisse, quoniam meritum ex libera tantum actione exurgit. Ex eadem ratione negant, in ara crucis veri nominis sacrificium oblatum fuisse: Nam aiunt, fatentibus ipsis Catholicis, ad sacrificium legitimus minister requiritur. Christum autem carnifices infideles interemerunt, quos non fuisse legitimos ministros in confesso est apud omnes: ergo, deficiente legitimo ministro, ratio sacrificii in morte Christi non adfuit. — Ad hanc difficultatem tollendam, ostendendum est, *Christum libere semetipsum in ara crucis obtulisse, et hanc libertatem per eiusdem impeccabilitatem nullatenus sublatum fuisse.*

I. *Christus libere mortem in ara crucis subiit.*

§ 373. Propositio haec catholica ex divina Revelatione probatur.

(4) Tob. 4 14.

1. In celebri vaticinio, in quo Messiae aerumnae describuntur, de eodem Messia dicitur: *Oblatus est, quia ipse voluit* (1); non ergo coacte, sed libera voluntate Christus mortem sustinuit. Ideo additur: *Et non aperuit os suum: sicut ovis ad occisionem ducetur, et quasi agnus coram tondente se obmutescet, et non aperiet* os suum (2); in quae verba *S. Petrus Chrysologus* (3) ita praeclare loquitur: « Tacet, qui volens patitur; clamat, qui laniatur invitus. Nec potest de morte conqueri, qui mortem dignatus, non coactus assumit. Potestatis insigne est, cum pro multis volens quis patitur: nolens cum moritur, est necessitatis extremae... Christus ergo, sicut ovis, et volens et tacens tondetur, ut tegat illam, quam Adam primus intulit, nuditatem; velut agnus occiditur, ut peccatum totius mundi immolatus absolvat; ponit pro ovibus animam suam, ut impleat et pietatem pastoris et curam.» — Ipse Christus in N. T. clarissime adseverat, se non coacte, sed libere animam ponere, seu mortem subire; ait enim: *Animam meam pono pro ovibus meis . . . ego pono animam meam, ut iterum sumam eam. Nemo tollit eam a me, sed ego pono eam a meipso: et potestatem habeo ponendi eam, et potestatem habeo iterum sumendi eam. Hoc mandatum accepi a Patre* (4). Christus ergo, ut mandatum Patris exequeretur, animam posuit, seu animam a corpore solvit. Siculi enim in resurrectione divina tantum virtute vinculum inter animam et corpus Christi restitutum est; ita etiam hoc idem vinculum non aliena potestate, sed divina Christi virtute solutum fuit. Idcirco Christus ait: *Nemo tollit eam a me*, id est non homines, non carnifices mihi animam, seu vitam adimunt: sed *ego pono eam a meipso*. Igitur Christus ipse tanquam legitimus minister in ara crucis animam posuit, seu vitam suam in sacrificium obtulit.

2. Christum libere semetipsum passioni et morti subiecisse, ex ipsa Evangelistarum narratione manifeste patet. Christus enim, praecognita et praenunciata passione et morte sua, libere se Hierosolymam contulit (5), et cum Petrus eum ab hoc itinere retinere vellet, graviter illum Christus reprehendit, dicens: *Vade post me, satana, scandalum es mihi, quia non sapis ea, quae Dei sunt, sed ea, quae hominum* (6); quae verba, uti observat *S. Chrysostomus*(7), Christus locutus est, « ut ostenderet, se non invite ad passionem venire.» Et sicut Christus liberrime Hierosolymam ascendit, ita pariter nulla vi adactus sed libere se in hortum Gethseman contulit (8); quamvis praevideret, turbam militum cum Iuda proditore eadem nocte in eundem locum, ut ipsum caperent, venturam esse. Neque, advenientibus militibus, fugam capessere studuit, sed ultro iisdem obviam factus, se Iesum Nazarenum esse, quem quaerunt, palam professus est (9), atque Petro, qui, evaginato gladio, magistrum suum defendere voluit, statim acclamavit: *Mitte gladium tuum in vaginam. Calicem, quem dedit mihi Pater non bibam illum*(10)? Eadem occasione Christus aperte declaravit, quod facillime, si vellet, se ex inimicorum manibus eripere posset. Petro enim dixit: *An putas, quia non possum rogare Patrem meum, et exhibebit mihi modo plusquam*

(1) Is. 53, 7. (2) Ibidem. (3) Serm. 23.
(4) Io. 10, 15 etc.
(5) Matth. 16, 21; Luc. 18. 31 etc
(6) Matth. 16. 23.

(7) Hom. 54, al. 55 in Matth. n. 3.
(8) Matth. 26, 30 etc.
(9) Io. 18, 4 etc.
(10) Ibid. v. 11

duodecim legiones Angelorum? Quomodo ergo implebuntur Scripturae, quia sic oportet fieri (1)? — Neque Christus, qui tot miracula patravit, ipsos mortuos resuscitavit, et inimicos suos uno verbo prostravit, Angelorum ope indiguisset, sed propria virtute cunctos adversariorum conatus eludere potuisset (2). Quoniam autem Christus neque Patrem rogare, neque propria virtute uti voluit, omnino libere se passioni et morti subiecit. Nam, ait *S. Augustinus* (3): « cum potestas datur, non necessitas imponitur. » Hinc Apostolus testatur, Christum in morte subeunda veram obedientiam exercuisse; ait enim de ipso: *Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis* (4). Obedientia autem in iis, quae ex mera coactione fiunt, nulla adest, et solum in actionibus invenitur, quae libere ad alterius adimplendam voluntatem suscipiuntur. Quamobrem Christus, si in morte perferenda vere obedivit, eandem non coacte, sed libere subiit.

3. *Ss. Patres* libertatem Christi in morte perferenda unanimi consensu asseruerunt. *S. Cyrillus Hier.* (5) inquit: « Salvator noster — ab ipso iudice innocentissimus agnitus, nulla per hominum violentiam imposita necessitate, sed amore nostri et pro peccatis nostris mortem crucis libens subiit. » *Arnobius* (6) scribit: Christus « omnia, quae passus est, pro voluntate sua passus est, sicut ipse ait: Potestatem habeo ponendi animam meam. » *S. Chrysostomus* (7) exponens verba Pauli: *qui* (Christus) *proposito sibi gaudio, sustinuit crucem, confusione contemta* (8): « Hoc est, ait, licebat ei nihil pati, si voluisset. Neque enim peccatum fecit, neque inventus est dolus in ore eius, sicut ipse quoque dixit in Evangeliis: *Venit mundi princeps, et in me non habet quidquam*. Erat ergo ei promptum, si voluisset, non venire ad crucem. *Potestatem* enim, inquit, *habeo ponendi animam meam* etc. Si ergo qui minime necesse habebat crucifigi, propter nos fuit crucifixus: quanto magis par est, ut nos fortiter omnia feramus? » — *S. Ambrosius* (9) scribit: « Sicut potestatis suae esse significat ponere animam, et liberae voluntatis; ita etiam quod secundum mandatum deposuit Patris, suae ac paternae voluntatis significat unitatem. » *S. Hieronymus* (10) haec habet: « *Dominus posuit in eo iniquitatem omnium nostrum*, sive tradidit eum pro peccatis nostris, ut quod propter imbecillitatem virium ferre non poteramus, pro nobis ille portaret, qui *oblatus est, quia ipse voluit;* non enim necessitate crucem, sed voluntate sustinuit. » *S. Augustinus* (11) ait: Christus carnem « non deseruit invitus, sed quia voluit, quando voluit, quomodo voluit. » Et (12) in haec verba, *Inclinato capite tradidit spiritum*, ita disserit: « Quis ita dormit, quando voluerit, sicut Iesus mortuus est, quando voluit? quis ita vestem ponit, quando voluerit, sicut se carne exuit, quando voluit? quis ita cum voluerit abit, quomodo cum voluit obiit? — Quanta speranda, vel timenda est potestas iudicantis, si apparuit tanta morientis? » — *Theodoretus* (13) dicit: « Poterat non pati, si ita voluisset; » ergo libera voluntate passus est, atque mortuus. *S. Leo M.* (14) ita loquitur: « Quidquid

(1) Matth. 26, 53. (2) Io. 18, 6.
(3) L. 1 Retractat. c. 22. (4) Phil. 2, 8.
(5) Catech. 13, n. 3. (6) In Ps. 27.
(7) Hom. 28, in Ep. ad Hebr. n. 2.
(8) Hebr. 12, 2. (9) L. 4. de fide. c. 5.
(10) In c. 53 Isaiae. (11) L. 4, de Trin. c. 13
(12) Tract. 119 in Evang. Ioan. n. 6.
(13) Ad c. 12, Epist. ad Hebr.
(14) Serm. 3. de Pass. Dom. c. 2

Domino illusionis et contumeliae, quidquid vexationis et poenae furor intulit impiorum, non de necessitate toleratum, sed de voluntate susceptum est. » *S. Gregorius M.* (1) ait: « In carne veniens Dominus non culpam nostram ex vitio, non poenam ex necessitate suscepit; nulla enim labe peccati pollutus reatus nostri teneri conditione non potuit, atque ideo mortem nostram omni necessitate calcata, cum voluit sponte suscepit. » Iuxta doctrinam ergo Ss. Patrum, Christus in morte subeunda liber fuit, et quamvis a carnificibus vulneratus et crucifixus sit, ipse tamen vitam suam in ara crucis immolavit; voluntarie enim se morti obtulit, voluntarie sustinuit occidentium impetus, quos facile poterat repellere; et vulneribus lethalibus percussus, quamvis etiam tunc potuisset mortem impedire, voluntarie tamen et vi propria, urgente redemptione generis humani, et praecepto Patris, ipsi ut supremo vitae et mortis auctori reddidit spiritum, vinculum inter animam et corpus solvens. Quapropter *S. Thomas* (2) dicit: « Passio Christi ex parte occidentium ipsum fuit maleficium, sed ex parte ipsius ex charitate patientis fuit sacrificium. Unde hoc sacrificium ipse Christus obtulisse dicitur, non autem illi, qui eum occiderunt (3).

Nota. 1. Sociniani nonnullis S. Scripturae locis abutuntur ad libertatem Christi impugnandam, suamque perversam doctrinam defendendam.

Obi. I. Christum passionem et mortem refugisse, patet ex ipsius oratione ad Deum directa. *Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste* (4), noluit ergo calicem bibere, id est, passionem et mortem sustinere, ac ideo huic contra voluntatem coactim subiectus est.

Resp. Adversarii satis refutantur per verba, quae orationi citatae immediate subiunguntur: *Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu;* et: *Pater mi, si non potest hic calix transire nisi bibam illum, fiat voluntas tua* (5). Christus ergo nec voluit, nec oravit contrarium voluntati Patris aeque ac suae, sed tantum exposuit naturale desiderium, seu voluntatem suam inefficacem et conditionatam, quae naturaliter horrebat mortem, optabatque ab ea liberari: libere tamen et secundum rationem se Deo contrarium volenti, scilicet ut moreretur, perfecto subiecit, uti iam alibi (§ 283 Resp. ad Obi. 1) dictum est. — Et sane, si Christus mori noluisset, non Hierosolymam ascendisset; nec hortum, in quo orare consuevit, ingressus, nec inimicis obviam factus esset; quibus actionibus se libere mortem oppetere clare demonstravit. Caeterum Christus, qui perfectissimum nostrum exemplar fieri voluit, orando nos egregie erudivit, quod, instante tribulatione, ad Deum recurrere debeamus, et quod etiam praeservationem, aut liberationem ab adversitatibus petere possimus, dummodo sapientissime voluntati divinae nostram humiliter subiiciamus.

Obi. II. Christus in cruce graviter lamentatus est, se a Deo derelictum, et a manibus inimicorum non ereptum esse. Morti enim proximus exclamavit: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me* (6)? ergo noluit mortem, sed aliena vi adactus ad eam pervenit.

Resp. Citata verba non sunt desperantis, nec mortem respuentis, sed

(1) L. 24, Mor. c 2.
(2) 3, q. 48, art. 3 ad 3.
(3) Cf. Billuart de Incarn. diss. 20, a. 3.
(4) Matth. 26, 39.
(5) Ib. v. 42.
(6) Matth 27. 46.

solum maximam animae desolationem manifestantis (Cf. § 331 not.). Idem Christus mox post citata verba dixit: *Consummatum est* (1). — *Pater, in manus tuas commendo Spiritum meum* (2): quibus verbis manifeste ostendit, se neque desperasse, nec iniquas contra Deum querelas movisse, sed cum Patre intima charitate coniunctum fuisse. Egregie igitur *S. Leo M.* (3), citata verba exponens, dicit: « Tradi Dominum passioni tam fuit paternae, quam ipsius voluntatis, ut eum non solum Pater relinqueret, sed etiam ipse se quadam ratione desereret, non trepida discessione, sed voluntaria cessione. Continuit enim se et ab impiis crucifixi potestas, et ut dispositione uteretur occulta, noluit uti virtute manifesta. Nam qui mortem et mortis auctorem sua venerat passione destruere, quomodo peccatores salvos faceret, si persecutoribus repugnaret? » Ipsa ergo derelictio, quam citata verba manifestant, Christo voluntaria fuit, et ex immensa erga humanum genus charitate admissa et tolerata.

Nota 2. Christi libertas in morte subeunda ex iis quoque confirmatur, quae in articulis sequentibus probanda erunt. Sociniani enim contendunt, nonnisi ex actione libera meritum exurgere, quod nos quoque admittimus: sed ex dicendis apparebit, iuxta clarissima divinae Revelationis testimonia, Christum per passionem suam et mortem maxima merita tum nobis, tum sibi ipsi comparasse, et exinde recte concludimus, Christum libere passionem et mortem sustinuisse. — Pro coronide addi possunt, quae Concilium *Tridentinum* asseruit ad libertatem Christi in morte subeunda vindicandam. Hanc enim eximio Christi amore adscribit, dicens Sess. XIII (4): *Eximius amor Christi, qui dilectam animam suam in nostrae salutis pretium... dedit.* Et Sess. XXII (5) dicit: *Dominus noster... seipsum... Deo patri oblaturus erat, ut aeternam illic* (in ara crucis) *redemptionem operaretur.* Ex quibus verbis manifeste patet, Christum ipsum, qui tanquam Sacerdos in aeternum legitimus minister fuit, vitam suam in ara crucis immolasse, atque ideo omnia requisita ad veri nominis sacrificium in morte Christi adfuisse.

(1) Io. 19, 30. (2) Luc. 23, 46.
(3) Serm. 17, de Pass. Dom. c. 2.

(4) Cap. 8. (5) Cap. 1.

II. *Libertas Christi per eius impeccabilitatem non tollitur.*

§ 374. Sociniani clamitant, in doctrina Catholicorum apertam dari contradictionem, dum ex una parte Christo libertatem in morte subeunda adiudicant, et ex altera parte mandatum Patris de morte perferenda Christo impositum, huiusque impeccantiam admittunt. Haec autem, aiunt, invicem conciliari nequeunt: vel enim Christus potuit ab actu praecepto, nempe a passione et morte perferenda abstinere, vel non potuit: si potuit, ergo potuit peccare, adeoque non est impeccabilis: si non potuit; ergo necessitate coactus crucem sustinuit, et in morte perferenda liber non fuit. Manifeste ergo, stante mandato Patris, impeccantia Christi tollit eiusdem libertatem in morte perferenda. — Gravissima visa est Theologis haec difficultas; sed notandum est, quod ipsa dumtaxat circa *modum* versetur, quo libertas Christi cum eius impeccantia concilietur; quapropter ad illam retundendam etiam indirecte respondere licet. Vanis enim adversariorum cavillationibus recte opponimus cer-

tam utriusque veritatis Revelationem. Ex hac enim constat, Christum ut hominem quoque vere impeccabilem esse (§ 331), et ex eadem Revelatione iam probatum est, Christum in morte subeunda liberum fuisse (§ praec.). Duae ergo hic habentur veritates ex Revelatione certae: veritas autem veritatem tollere nequit: ergo impeccantia Christi eius libertatem in morte subeunda non tollit. Hinc admissa etiam ignorantia nostra praedictas duas veritates conciliandi, seu modum, quo invicem consistunt, explicandi; neutram tamen negare licet, quia, iuxta tritum Philosophorum adagium, ignorantia modi non tollit certitudinem facti. Infallibilis ergo divinae Revelationis auctoritas imbecilli humanae rationi sufficere debet, ut tum impeccantiam Christi, tum eius libertatem in morte subeunda firmiter credat: neque enim notiones, quas humana ratio de libertate, de potestate peccandi et similibus praebet, adeo clarae, certae et determinatae sunt, ut ex iisdem-praesertim cum de Deo-homine agitur-manifesta contradictio ostendi possit. — Quamvis autem haec indirecta responsio ad repellenda adversariorum tela sufficere posset. Theologi tamen praefatarum veritatum nexum, seu concordiam impeccantiae et libertatis Christi explicare conati sunt: id autem variis modis praestare studuerunt, quos breviter declarare et examinare oportet.

1. Quidam dixerunt, Christo non fuisse a Patre impositum verum et rigorosum praeceptum, sed solum latum et improprium, prout significat insinuatam Dei voluntatem, seu consilium vel praeceptum non obligans, sed dirigens, ut sunt regulae quarundam Religionum sub peccato non obligantes. Christus ergo absque omni peccato potuisset passionem et mortem declinare, atque ideo in ista eligenda et perferenda omnino liber fuit. Hanc sententiam cum aliis Theologis propugnat doctissimus *Petavius*, qui lib. 9 de Incarn. cap. 8 adlegat etiam Patres docentes, Christo licuisse mortem declinare, quia haec absolute praecepta non erat: sic e. g. *S. Chrysostomus* (1) dicit: « Si praecepto fuisset opus, quid attinebat illum dicere: *A me ipso pono?* quippe qui a seipso ponit, nihil habet opus praecepto; » et Hom. 28, in Ep. ad Hebr. n. 2 ait: « Licebat ipsi nihil perpeti, si voluisset, et potestatem habebat si voluisset, crucem non adire. » — Iste modus exponendi et conciliandi libertatem Christi, cum eius impeccabilitate facilis quidem est, et praesentem difficultatem penitus solvere videtur; sed tamen ex variis rationibus approbari non potest. Nam, iuxta regulam hermeneuticam a Ss. Patribus et Theologis traditam, verba S. Scripturae sunt in sensu proprio accipienda, quando inde nullum sequitur inconveniens: sed S. Scriptura docet, verum *mandatum*, seu praeceptum Christo impositum fuisse. Cum enim Christus dixisset, se animam ponere, seu vitam profundere, subiungit: *Hoc mandatum accepi a Patre* (2); et, loquens de suo transitu ad Patrem per imminentem passionem et mortem, inquit: *Sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio* (3). Ideo *S. Augustinus* (4) ita de Christo loquitur: « *Eamus* autem, dixit, quo? nisi ad illum locum, quo fuerat tradendus ad mortem, qui nullum habebat meritum mortis, sed habebat, ut moreretur, mandatum Patris. » Et *Agatho* Papa (5) docet, Christum secundum

(1) Hom. 60 in Io. (2) Io. 10, 18. (3) Io. 14, 31. (4) Tract. 79, in Ioan. (5) In Epistola in Synodo 6 generali lecta et approbata.

voluntatem humanam praeceptis Patris obedivisse, ad quod probandum citat verba Psalmi: *In capite libri scriptum est de me, ut facerem* Deus *voluntatem tuam* (1). Neque ex vero moriendi praecepto Christo imposito inconveniens sequitur, quia, etiam illo admisso, libertas Christi cum eius impeccantia conciliari potest, uti ex inferius dicendis apparebit. Non potest ergo admitti sententia, in qua veri nominis *mandatum* Christo impositum negatur, ac ideo difficultas non tam solvitur, quam potius secatur. Praeterea certum est, Christum in morte sua vere obedivisse, quia dicitur: *factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis* (2). Ast obiectum formale obedientiae est voluntas superioris qua talis, et ut a non superiore distinguitur: sed voluntas simpliciter solum dirigens, aut consulens non est superioris qua talis, et ut a non superiore distinguitur, verum sola voluntas obligans, in qua consistit proprium praeceptum: aequalis enim, imo et inferior potest aeque velle et dirigere consilio sicut superior: ergo vera obedientia supponit etiam verum praeceptum obligans, unde qui hoc Christo impositum fuisse negant, veram etiam in ipso obedientiam, eiusque laudem ac meritum negant.

2 Nonnulli cum *Vasquez* dixerunt, verum ac proprium praeceptum Christo impositum fuisse circa substantiam mortis, quod ipse ob suam impeccantiam non potuit non adimplere; sed nullum eidem praeceptum impositum fuisse circa mortis circumstantias, circa interiores actus subeundae mortis, et circa hoc vel illud motivum exequendi praecepti; quae omnia Christo imperata non fuerunt, sed eius arbitrio relicta: unde Christus libere elegit locum, tempus et durissimum genus mortis, libere intensissimos amoris et aliarum virtutum actus elicuit, et libere ex sanctissimis motivis calicem passionis bibit, atque ita immensa pro se et pro nobis merita cumulavit. — Contra istam sententiam, quae primo aspectu ad difficultatem tollendam satis apta videtur, varia excipi possunt. Ex illa enim sequitur, Christum nec sibi nec nobis meruisse ex eo praecise, quod mortuus sit, sed solum ex eo, quod mortuus sit tali loco, tempore, modo, talesque intensos virtutum actus elicuerit; quia iuxta declaratam opinionem circa has circumstantias tantum fuit liber, non circa mortem quoad substantiam; praeceptum enim secundum eos aufert libertatem. Sed in S. Scriptura fructus saluberrimi Redemptionis adscribuntur ipsi morti Christi, et non solis circumstantiis mortis: dicitur enim: *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longaevum* (3) etc. Et: *Reconciliati sumus Deo per mortem Filii eius* (4): communis etiam Ecclesiae et Fidelium sensus primario ipsi morti Christi redemptionem adscribit: merito ergo ea sententia reiicitur, iuxta quam ipsa mors Christi meritoria non censetur. Dein in eadem sententia etiam obedientia Christi in morte perferenda penitus tollitur. Illa enim admissa, Christus nec quoad substantiam, nec quoad circumstantias mortis obedivit: non quoad substantiam, quia circa istam utpote praeceptam liber non fuit; nec quoad circumstantias mortis et actus internos, quia circa hos et illas praeceptum non habuit, sed excepta substantia mortis, omnia eius arbitrio relicta fuerunt. Nullam ergo obedientiam Christus in morte sua exercuis-

(1) Ps. 39, 8. (2) Phil. 2, (3) Is. 53. (4) Rom. 5. 10.

set, quod aperte S. Scripturae repugnat (1).

3. Alii cum Cl. *Tournely* (2) admittunt, Christo a Patre rigorosum mandatum etiam quoad substantiam mortis impositum fuisse; sed addunt, Christo mortem praeceptam fuisse non absolute, sed dependenter ab eius consensu, seu sub conditione liberae acceptationis, et quidem ita, ut Christus etiam post acceptationem potuisset, si voluisset, a Patre dispensationem petere et obtinere; hoc enim ipse Christus significat, Petro dicens: *An putas, quia non possum rogare Patrem meum, et exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones Angelorum* (3)? — Quamvis ergo Christus ob suam impeccantiam non potuisset praeceptum Patris actu obligans non adimplere, licite tamen et sine omni peccato potuisset illud non acceptare, aut etiam post acceptationem a Patre dispensationem petere et obtinere. Ast Christus libere praeceptum Patris acceptavit, et libere a petenda dispensatione abstinuit, ac ideo etiam libere passionem et mortem sustinuit. — Iste difficultatem solvendi modus multis praeplacuit, quoniam in illo praeclare conciliantur et mandatum Patris et impeccantia Christi, et eiusdem libertas in morte subeunda. Ast nihilominus extiterunt, quibus talis solutio non probabatur. Nam, aiunt isti, in hac sententia meritum obedientiae in Christo si non omnino evacuatur, saltem valde extenuatur. Generatim enim obedientia quasi evanescit in subdito, cui nil praecipitur nisi explorato et expectato eius consensu, vel cuius arbitrio ita praeceptum committitur, ut possit ad libitum ab isto dispensationem petere et obtinere. Christus ipse tale praeceptum profitetur, quod independenter ab humana voluntate impositum fuit, et a quo dispensatio obtineri non potuit. — Nam, si praevio iam humanae voluntatis consensu, et praecedente eius acceptatione praeceptum impositum fuisset, vix intelligi possent verba: *Verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat;* quibus verbis Christus humanam suam voluntatem a divina distinguit, illam huic perfectissimo subiicit, ut tali exemplo nos doceat, quomodo nos illis quoque mandatis et ordinationibus divinis, quae naturae nostrae maxime repugnant, humiliter nos subiicere debeamus. His accedit, quod Christus dispensationem petiisse videatur, dicendo: *Pater, si possibile est, transeat a me calix iste.* Concedendum quidem est, hanc petitionem fuisse *conditionatam*, quod indicant verba, *si possibile est*, atque *inefficacem*, quia obtenta non fuit. Sed haec inefficacia ex ipsa non verificata conditione repetenda, ac ideo dicendum est, possibile non fuisse stante praecepto Patris, et dispensationem obtineri non potuisse. — Caeterum motas has difficultates solvere, suamque sententiam defendere student *Tournely* l. c., *Thomas ex Charmes* (4).

4. *Thomistae* ad difficultatem, de qua agitur, solvendam sat communiter dicunt, stante quidem praecepto de subeunda morte, Christum in sensu composito non potuisse non mori; liberum nihilominus fuisse, quia absolute et in sensu diviso potuit non mori: mortuus est ergo Christus non necessitate antecedenti, quae tollit libertatem, sed necessitate consequenti, quae non officit libertati. Hanc sententiam aliquanto clarius cum *Thoma de Lemos* explicat Cl. *Gazzani*-

(1) Phil. 2, 8 etc. Rom. 5, 19.
(2) De Incarn. q. 11, a. 4.
(3) Matth. 26, 53.
(4) De Incarn. diss. 6, c. 3, q. 2.

ga (1) dicens: « Mors Christi in se absolute considerata liberrime a Christo suscepta fuit; quod nemo negaverit, facta praecisione a praecepto Patris, hanc mortem subeundi: quia mors in se considerata non erat medium necessario connexum cum fine, ad quem voluntas Christi naturaliter erat determinata: absolute ergo D. N. I. Christus erat liber ad volendam, vel nolendam mortem, non solum libertate exercitii, vel contradictionis, sed etiam libertate specificationis et contrarietatis. At vero praeceptum positivum et liberum Patris, superveniens *ab extrinseco*, hanc Christi libertatem non abstulit; neque enim hoc praeceptum, utpote extrinsecum, voluntatem Christi immutavit; sed solum ex eo praecepto factum est, ut voluntas ipsius Christi libere moveretur ad eligendam mortem crucis: ergo, etiam posito praecepto Patris, voluntas Christi remansit libera ad sponte volendam, vel non volendam mortem. » — Imo nonnulli Thomistae iuxta scholae suae principia probant, mortem Christi eo ipso liberam fuisse, quia praecepta erat. Certum enim est, ait Cl. *Billuart* (2), « Deum mortem praecipiendo Filio simul voluisse, ut illam subiret libere, quia voluit, ut illam subiret obediendo et merendo, quae non stant sine libertate. » Sicut ergo gratia efficax in nobis non solum actum, sed et huius libertatem producit, ita voluntas divina obligans non solum effecit, ut Christus moreretur, sed etiam ut libere moreretur. — Prosequitur dein, paucis interiectis, *Gazzaniga* difficultatem movens et solvens: ait enim: « Aliquibus tamen imperceptibile videtur, quomodo superveniente praecepto Patris moriendi in cruce, remanserit in Christo vera potestas non moriendi aut aliud mortis genus seligendi; hoc enim fieri non poterat, nisi praecepto Patris neglecto; Christus autem peccare omnino non poterat, nec proinde praeceptum Patris negligere et transgredi. Respondet vero laudatus *Lemosius*, aliud esse habere potentiam ad volendum, vel faciendum absolute, et simpliciter aliud, seu oppositum illius, quod praecipitur; aliud habere potentiam ad inobediendum et peccandum: sunt enim istae potentiae diversae. Prima explicat hominis libertatem, quae fuit perfectissima in Christo Iesu; altera eiusdem libertatis defectum, ut supra dictum est, et a Iesu Christo est omnino ableganda: quamobrem dici debet, Christum potuisse absolute et simpliciter, seu, ut Thomistae loquuntur, *in sensu diviso*, non mori; non autem potuisse non mori in cruce sensu composito, seu considerata morte reduplicative, ut sibi a Patre praecepta. » — Huic Thomistarum sententiae id praecipue obiici solet, quod valde subtilis ac ideo obscura sit, neque ad difficultatem penitus solvendam sufficiat. Ipsi Thomistae, ut obiectionibus respondeant, ad alium difficultatem solvendi modum recurrere solent, qui etiam optime cum eorum systemate coniungitur, difficultatem solide ac perspicue solvit, et ideo ultimo loco proponitur.

5. Libertas iuxta sanae philosophiae principia nullo modo per impeccantiam tollitur, sed per hanc perficitur. Libertas enim enti rationali concessa est facultas bonum cognoscendi et semetipsum ad bonum determinandi. Libertas ergo eo perfectior est, quo magis bonum cognoscitur et amatur. Sicuti autem falsum cognoscere, seu a veritate aberrare, non est perfectio, sed defectus in in-

(1) De Incarn. sect. 2, diss. 1, c. 7.

(2) De Incarn diss 18 a 4 § 2 sub 7.

tellectu; ita peccare, seu a rectitudine et bonitate deficere posse non est perfectio, sed defectus in voluntate. Cum enim peccatum non sit nisi defectus rectitudinis (§ 238), prorsus inepte potestas peccandi praedicatur, cum absona sit potentia, quae ad nihilum producendum dirigitur. Nulla ergo potestas, nulla facultas, nulla perfectio liberae voluntati subtrahitur, cum dicitur eam peccare non posse, sed id potius asseritur, quod ad eam perficiendam maxime spectat. Hanc doctrinam praeclare proponit *S. Thomas* (1) dicens: « Liberum arbitrium sic se habet ad eligendum ea, quae sunt ad finem, sicut se habet intellectus ad conclusiones. Manifestum est autem quod ad virtutem intellectus pertinet, ut in diversas conclusiones procedere possit secundum principia data. Sed quod in aliquam conclusionem procedat praetermittendo ordinem principiorum, hoc est ex defectu ipsius. Unde quod liberum arbitrium diversa eligere possit servato ordine finis, hoc pertinet, ad perfectionem libertatis eius. Sed quod eligat aliquis divertendo ab ordine finis, quod est peccare, hoc pertinet ad defectum libertatis. Unde maior est libertas arbitrii in Angelis, qui peccare non possunt, quam in nobis, qui peccare possumus. » Et alibi Doctor angelicus dicit, potentiam peccandi esse signum libertatis, sicut morbus est signum vitae. Morbus autem certe ad perfectionem vitae necessarius non est, sed huius defectio dici debet: et ita pariter potentia peccandi non requiritur ad libertatem, sed huius defectus est. Tantum ergo abest, ut Christum liberum fuisse sit negandum, quia peccare non potuit, ut potius ideo perfectissime liber dicendus sit, quia impeccabilis fuit. Ita iam ratiocinatus est *S. Augustinus* (2) dicens: « Numquid metuendum fuit, ne, accedente aetate, homo ille (Christus) libero peccaret arbitrio? An ideo in illo non libera voluntas erat ac non tanto magis erat, quanto magis peccato servire non poterat? » — Quamvis ergo Christus verum mandatum de subeunda morte a Patre acceperit, ac de illo ne cogitare quidem liceat, quod istud transgredi potuerit; haec tamen eius impeccantia non solum ipsius in perferenda morte libertatem non sustulit, sed perfectissimam reddidit. Et sane ipse etiam Deus liberrimus est, quia omnia cognoscit et peccare omnino non potest.

Nota 1. Ex dictis patet, Theologos varias inivisse vias ad libertatem Christi cum eius impeccantia conciliandam. — Quaelibet ex his declarationibus catholice proponi, et nulla tanquam ad fidei dogmata pertinens adstrui potest. Observandum tamen est, quod illi, qui tres priores sententias defendunt, magnam difficultatem incurrant circa libertatem Christi in praeceptis legis naturalis observandis. Conveniunt enim sententiarum istarum patroni in eo, ut fateantur, Christum saltem quoad substantiam praecepti de subeunda morte liberum non fuisse, si ipsimet praeceptum stricte obligans et ab eius voluntate independens impositum fuit. Quamvis autem quibusdam argumentis probent, praeceptum de subeunda morte aut non stricte obligans, aut ab ipsius Christi voluntate dependens, aut per dispensationem solvendum fuisse: talia tamen comminisci nequeunt circa praecepta legis naturalis, quibus Christus ut homo subiectus fuit. Ideo, ut principiis suis insistant, libertatem Christi in praece-

(1) 1, q. 62, a. 8 ad 3.

(2) In lib. de praedest. Sanct. c. 15.

ptis legis naturalis observandis maxime restringunt. Sic *Thomas ex Charmes* hanc thesin proponit: « Christus fuit liber circa praecepta legis naturalis, non quidem quoad substantiam rei imperatae, sed solum quoad motivum et circumstantias. » Manifestum est autem, secundum hanc sententiam, a plurimis et sanctissimis actionibus Christi omne meritum excludi, praesertim si attendatur, tantam fuisse impeccantiam Christi, ut ne veniale quidem peccatum committere, nec in re minima a Patris voluntate recedere potuerit. — Alii Christo circa praecepta legis naturalis solam libertatem a coactione adscribunt, libertatem autem a necessitate denegant. Sic *M. Marcellius* Erem. S. Aug. (1) haec habet: « Christi voluntas in eliciendis charitatis actibus erga Deum libera erat libertate duntaxat a coactione..... Voluntas ergo Christi sponte ac lubentissime charitatis actus erga Deum eliciebat, sed non poterat illos non elicere, quia a primo conceptionis instanti intuitiva fruebatur Dei visione, quae secum fert necessario amorem; neque enim voluntas summum conspicere potest bonum facie ad faciem, quin ei incommutabiliter adhaereat. Audiatur angelicus Doctor, qui ita (2) scribit: Dicendum quod etiamsi liberum Christi arbitrium esset determinatum ad unum numero, sicut ad diligendum Deum, quod non facere non potest, tamen ex hoc non amisit libertatem, aut rationem laudis sive meriti, quia in illud non coacte, sed sponte tendit, et ita est actus sui dominus. » Iuxta hanc sententiam vel dicendum est, Christum in actibus charitatis erga Deum eliciendis et in praeceptorum legis naturalis observantia nil promeruisse, vel admittendum est ad meritum sufficere libertatem a coactione. Quominus autem hoc asseratur prohibet propositio ab *Innocentio X* damnata: « Ad merendum et demerendum in statu naturae lapsae non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione. » Dicunt quidem, hanc propositionem solum loqui de statu naturae lapsae, non autem de statu naturae innocentis, atque ideo Christum, qui peccato originali subiectus non fuit, per solam libertatem a coactione mereri potuisse. Ast Deus iam homini innocenti libertatem indifferentiae concessit, voluitque ut ab ipso perfecta libertate sibi serviretur. Absonum ergo est dicere, ad meritum Deum libertatem exigere a necessitate in homine corrupto et debilitato, non autem in homine viribus integris praedito. Concedendum potius est, decretum divinum de hominis destinatione per huius lapsum non fuisse mutatum. Restat ergo, ut Christo in praeceptis legis naturalis observandis omne meritum denegetur, quod dictus *Marcellius* (3) ultro admittit. Verum in hac responsione a citata *S. Thomae* sententia aperte recedit: hic etenim Christo in ipsis actibus charitatis erga Deum eliciendis sicut libertatem, ita etiam rationem laudis et meriti adiudicat. Nec obstant haec Angelici verba: « quia in illud non coacte, sed libere tendit: » Nam, ut ait Cl. *Billuart* (4), « τὸ *non coacte sed sponte* idem est ac non necessario, sed libere. Saepissime enim a S. Thoma et Veteribus *coactum* sumitur pro *necessario*, et *spontaneum* pro *libero*, sicque hic sumi patet ex verbis subiunctis: *et ita est actus sui dominus*, quod verum non foret si

(1) Inst. theol. l. 23, c. 9, conc. 3.
(2) In 3. dist. 18 q. 1. a. 2 ad 5.
(3) In Resp. ad obi. 7.
(4) De Incarn. diss. 16. a. 3.

intelligat de actu necessario. » Imo S. *Thomas* ibidem (1) expresse dicit, quod « Christus meruit omnibus actibus suis: » et cum hac doctrina consentiunt gravissimi Theologi, atque ideo Christo in actibus suis libertatem non solum a coactione, sed etiam ab intrinseca necessitate adscribunt. Perfectam hanc libertatem ipsa S. Scriptura de Christo praedicat; de ipso enim dicitur: *Butyrum, et mel comedet, ut sciat reprobare malum, et eligere bonum* (2). Hoc idem videtur de fide decisum fuisse in Concilio generali sexto, act. 4, ubi definitur, in Christo fuisse omnes proprietates naturae humanae, adeoque etiam libertatem a necessitate. Neque huic libertati Christi eius impeccantia obstat: dummodo enim recta de libertate notio (n. 5. explicata) habeatur, facile intelligitur, Christum in actionibus suis, eo ipso perfectiorem habuisse libertatem, quia a bono, quod est liberae voluntatis obiectum, deficere nullo modo poterat (3).

Nota 2. Ex doctrina proposita varia documenta moralia deduci possunt. — *a*) Charitas Christi ex eo praecipue elucet, quia in omnibus suis actionibus, quibus plurima hominibus beneficia praestitit, ita etiam in perferenda amarissima passione et morte, per quam eos redemit, liberrimus fuit. Quinimo toto vitae suae tempore uti salutem hominum, ita et passionem suam et mortem ardentissime concupivit, quod ipse professus est, dicens: *Baptismo habeo baptizari, et quomodo coarctor, usquedum perficiatur* (4)? Statuto autem tempore, *proposito sibi gaudio, sustinuit crucem, confusione contempta* (5). Haec *charitas Christi urget nos* (6), ut nos quoque libere ex amore Christi omnia, etiam quae ardua videntur, suscipiamus, et adversa quoque si non cum gaudio, saltem cum plena resignatione et constanti patientia perferamus. — *b*) Eximiam obedientiam Christi, qui gravissimum mandatum Patris de subeunda morte lubentissimo ac promptissimo animo adimplevit, *factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis*, sedulo imitari, nos prompto et alacri animo Deo et hominibus propter Deum subiicere, etiam quae dura praecipiuntur, *sine murmurationibus, et haesitationibus* facere (7), et exactam in omnibus obedientiam praestare debemus ex amore, et *non ex tristitia, aut ex necessitate; hilarem enim datorem diligit Deus* (8). — *c*) Ex recta libertatis notione hoc saluberrimum monitum infert Cl. *Contensonius* Lib. 9 (9) ita eleganter disserens: « *In regno nati sumus, Deo parere libertas est*, aiebat christianae *Seneca* Paganus. Aliena plane ab omnium Sapientum mente loquuntur, qui putant, citra libertatis iniuriam non posse humanam voluntatem divinae gratiae subiici potestati, cum voluntas sit eo sanior, quo liberior, et eo liberior, quo divinae gratiae subiectior ac divinae legis amantior. *Liber est aestimandus, qui nulli turpitudini servit*, inquit *Tullius:* quem si ut Ethnicum spernas, vel suspectum habeas, lector, audi *Augustinum* (10): *Quem delectat vera libertas, ab amore rerum mutabilium liber esse appetat, et quem regnare delectat, uni omnium regnatori Deo subiectus sit.* Audi *Ambrosium: Ille*

(1) Art. 5. (2) Isa. 7, 15.
(3) Cf. Berti de disc. theol. lib. 26, c. 12; Billuart loco cit.; Antoine de Incarn. c. 6, a. 4; Dieringer Dogm. § 89.
(4) Luc. 12, 50. (5) Hebr. 12, 2.
(6) 2 Cor. 5, 14. (7) Phil. 2, 14.
(8) 2 Cor. 9, 7.
(9) Diss. 6, c. 2, spec. 3 in Refl.
(10) Lib. de vera Rel.

in quavis conditione servitii liber est qui amore non capitur, avaritiae vinculis non tenetur, metu criminis non alligatur. Audi *Hieronymum: Sola apud Deum libertas est non servire peccatis; summa apud Deum nobilitas est clarum esse virtutibus.* Quia nimirum nulla est in obediendo servitus, ubi diligitur, quod iubetur. »

ARTICULUS IV.
De saluberrimis sacrificii in cruce oblati effectibus respectu hominum.

§ 375. Iam per peccatum originale omnes homines a Deo inique recedentes, gratiam sanctificantem et ius ad aeternam beatitudinem perdiderunt, filii irae et aeternarum poenarum rei facti sunt. Labi autem originali homines innumera peccata actualia addiderunt, quibus Deum creatorem suum summis iniuriis affecerunt, seque ipsos in profundissimam miseriarum abyssum praecipitarunt, a qua semetipsos liberare nullo modo poterant. Christus autem, ut funestissimos istos peccatorum, originalis et actualium, effectus tolleret, ac tantae hominum miseriae subveniret, munere sacerdotali functus est, et cruentum in ara crucis sacrificium obtulit, cuius proinde effectus pro hominum salute saluberrimi sunt. Quod nempe homines perficere non potuerunt, id Christus praestitit pro ipsis. Homines enim non solum finiti, sed etiam vita spirituali privati, ac *Deo odibiles* (1) effecti, neque condignam Deo infinito pro peccatis suis satisfactionem praestare, neque per se Deo reconciliari, ac gratiam sanctificantem aeternamque beatitudinem recuperare poterant. Sed Christus, per sacrificium in cruce oblatum, 1°) *tanquam sponsor vere ac proprie, imo perfectissime pro peccatis hominum divinae iustitiae satisfecit*, et 2°) *tanquam mediator homines Deo reconciliavit, iisque gratias supernaturales, atque aeternam beatitudinem promeruit.* Quamvis autem 3.°) *actualis participatio de effectibus Redemptionis quibusdam conditionibus adimplendis sapientissime sit alligata*, nihilominus 4°) *Redemptio est universalis, quia Christus pro omnibus hominibus mortuus est.* — Doctrina haec de saluberrimis sacrificii in cruce oblati effectibus sedulo est expendenda, tum quia charitatem Dei clarissime manifestat, tum quia pro hominibus gravissimi est momenti, tum quia non paucos adversarios habet, qui illam variis modis impugnant, aut obscurant.

(1) Rom. 1, 30.

I. *Christus tanquam sponsor vere ac proprie, imo perfectissime, pro peccatis hominum divinae iustitiae satisfecit.*

§ 376. « Satisfactio, ut loquitur *Catechismus romanus* (2), est rei debitae integra solutio. » Debitum autem contrahi potest, vel propter rem aut commodatam, aut mutuo acceptam, aut furto subreptam, vel propter famam et honorem laesum. Pro debito priori satisfit, dum res commodata, mutuo accepta aut furto ablata, integra restituitur: pro debito posteriori satisfacere idem est ac offenso tantum praestare, quantum ipse ad reparandam iniuriam legitime exigit; atque ita satisfactio nihil aliud est, quam iniuriae alteri illatae compensatio. Et in hac posteriori significatione satisfactio in hoc tractatu sumitur, quia de delendis peccatorum debitis agitur, quibus debitus Deo honor detrahitur et atrox ipsi iniuria infertur. — Haec vero satisfactio, seu iniuriae alteri illatae compensatio bifariam sumitur, pro-

(2) P. 2, c. 5. § 62

prie scilicet et improprie. *Proprie* ille satisfacere censetur, qui ad iustitiae rigorem iniuriam alteri illatam per compensationem reparat; *Improprie* autem ille satisfacere dicitur, qui non tam ex iustitiae aequalitate, quam ex benignitate partis laesae, gratis iniuriam condonantis veniam obtinet. — His praemissis, doctrina de satisfactione a Christo praestita declarari, et discrimen ingens, quod inter sententiam Socinianorum et Catholicorum obversatur, ostendi potest. Sociniani enim satisfactionem in sensu proprio peractam a Christo penitus negant, quod patet ex verbis *Socini*, qui (1) dicit: « Censeo ego, et orthodoxam sententiam esse arbitror, Iesum Christum ideo servatorem nostrum esse, quod salutis aeternae viam nobis annunciarit, confirmarit, et in sua ipsius persona tum vitae exemplo, tum ex mortuis resurgendo, manifeste ostenderit. Divinae autem iustitiae, per quam nos peccatores damnari meremur pro peccatis nostris, neque illum satisfecisse, neque ut satisfaceret opus fuisse. » Impiam hanc Socini doctrinam non solum illi, qui ab ipso nomen acceperunt, sed etiam eorundem surculi, *Quakeri*, *Methodistae*, *Rationalistae* etc. amplexi sunt et passim propugnant. Haud raro quidem Christum liberatorem et servatorem humani generis nominant, atque de satisfactione ab ipso praestita loquuntur, quam autem in sensu tantum improprio intelligunt. Cum enim dicunt, Christum satisfecisse, id unum volunt, eum ob insignem pietatem et obedientiam exauditum fuisse a Deo, cum interpellaret pro nobis, idque impetrasse, ut nobis venia peccatorum gratis concederetur, et pernegant, cum pretium persolvisse debitis nostris aequale. — Catholici autem divinae Revelationi fideliter insistentes docent, Christum pro nobis vere, et proprie satisfecisse. Quam enim compensationem iustitia Patris pro iniuriis per peccata hominum sibi illatis exegit, hanc loco nostri et pro nobis charitas Filii Dei incarnati praestitit: egit nempe Christus et passus est ea, quae agere nos atque pati debuissemus, praestititque plenam in omnibus perfectamque obedientiam, legi debitam, a qua obsequendi voluntate multum eramus alieni, declives in malum: atque, quod praecipuum est, loco nostri passus est cruciatus, quos perpeti nos oportuisset ob delicta, quibus eramus contaminati, subiitque mortem, ut adinstar victimae, morte vicaria, dato pretio, fuso sanguine nos redimeret, nos a peccatis liberaret; quod iam in articulo II probatum est. Christus ergo in sensu proprio et stricto *sponsor* est, et vere ac proprie, imo perfectissime et abunde pro peccatis hominum satisfecit, ita ut divina Maiestas pro illatis sibi iniuriis plenam et superabundantem compensationem obtinuerit, et homines a peccatis et eorundem poenis fuerint liberati. — Satisfactionem vero Christi, pro peccatis hominum praestitam, veram, propriam, perfectam et superabundantem esse ex S. Scriptura, Traditione et ratione theologica probatur.

1. Iam in V. T. praedictum fuit, Messiam venturum, et occidendum esse, *ut consummetur praevaricatio, et finem accipiat peccatum et deleatur iniquitas, et adducatur iustitia sempiterna* (2): quibus verbis plena et perfecta satisfactio, a Messia pro peccatis praestanda, clare indicatur, quoniam sine ista tam magnifici effe-

(1) De Christo servat. l. 1, c. 1.

(2) Dan. 9, 24 etc.

ctus explicari non possent. — In N. T. Angelus, Iosephum de Christi conceptione erudiens, dixit: *Vocabis nomen eius Iesum: ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum* (1). Ioannes Baptista videns Iesum venientem ad se exclamavit: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi* (2): quae verba haud obscure significant, Christum agnum, seu victimam esse, cuius immolatione peccatum mundi, seu humani generis tollitur, aufertur, seu deletur, quod perfectam satisfactionem supponit. Clarissime autem Paulus doctrinam catholicam proponit. Nam Rom. III, cum v. 23 dixisset: *Omnes peccaverunt, et egent gloria Dei:* de iisdem peccatoribus dicit, quod sint *iustificati gratis per gratiam ipsius* (3), i. e. per gratuitam Dei misericordiam. *per redemptionem, quae est in Christo Iesu*, seu propter redemptionem, quam appenso pretio fecit ac meruit Christus Iesus, *quem proposuit Deus propitiationem*, id est victimam irae suae propitiatoriam, *per fidem in sanguine ipsius ad ostensionem iustitiae suae propter remissionem praecedentium delictorum* (4). Deus ergo in morte Christi, quae remissionem peccatorum obtinuit, iustitiam suam ostendit, quod dici non posset, nisi iustitia divina per sacrificium in ara crucis oblatum plenam iniuriae sibi illatae compensationem, seu perfectam satisfactionem obtinuisset. Nam si, ut volunt Sociniani, per solas preces sine pretii solutione remissio peccatorum concessa fuisset, Deus in hac misericordiam suam et bonitatem, non autem iustitiam ostendisset. II Cor. V, 19 dicitur: *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum,* id est Deus mundum sibi reconciliavit per Christum, remittens hominibus peccata intuitu satisfactionis a Christo praestitae: haec autem satisfactio explicatur ibid. his verbis: *Eum, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur iustitia Dei in ipso* (5); id est, Filium suum, iustitiam ipsam, a peccato sic alienum ut illud ne nosset quidem, fecit in cruce peccatum, seu, peccatorum nostrorum hostiam, ut nos per huius hostiae meritum, remissis peccatis, iusti efficeremur. Tantum ergo erat huius hostiae meritum, quantum iustitia divina exegit, ut peccata hominibus remitterentur et mundus Deo reconciliaretur. — Gal. III, 13 ait Apostolus: *Christus nos redemit de maledicto legis factus pro nobis maledictum, quia scriptum est: Maledictus omnis, qui pendet in ligno:* itaque Christus maledictionem ob transgressiones legis in nos latam in se transtulit, et ab illa non per solas preces, sed per passionem et mortem, quam pendens in ligno sustinuit, nos liberavit: mors ergo a Christo in cruce tolerata iuxta Apostolum fuit pretium debitis nostris aequale. Hoc idem clarissime probant eiusdem Apostoli verba Col. I, 19 etc. dicentis: In *ipso* (Christo) *complacuit omnem plenitudinem inhabitare, et per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis eius, sive quae in terris, sive quae in coelis sunt. Et vos cum essetis aliquando alienati, et inimici sensu in operibus malis, nunc autem reconciliavit in corpore carnis eius per mortem.* Tantam ergo efficaciam Paulus sanguini Christi in cruce effuso et morti ibidem toleratae adscribit, ut, deleto peccato, inimicitiarum causa omnia Deo reconciliarentur, sicque pacificata essent coelum et terra. In Epi-

(1) Matth. 1, 21. (2) Io. 1, 29.

(3) Rom. 3, 24. (4) Ib. v. 25. (5) Ib. v. 21.

stola ad Hebraeos c. IX, v. 13 etc. legitur: *Si sanguis hircorum, et taurorum, et cinis vitulae aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis*, i. e. externe purificat et immunditiam legalem tollit, *quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis* (i. e. a peccatis) *ad serviendum Deo viventi?* et v. 26: *Christus semel* in *consummatione saeculorum ad destitutionem peccati* (id est ad penitus auferendum et tollendum) *per hostiam suam apparuit*, seu per sacrificium suum Deo se exhibuit; et v. 28: *Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata:* ergo Christus peccata, quae sacrificia V. T. auferre non poterant (1), unico sacrificio in cruce oblato exhausit, penitus abstulit, et delevit, plenam et perfectam satisfactionem pro iisdem praestans, unde etiam: *Melioris testamenti sponsor* (2) nominatur. Imo Paulus satisfactionem Christi non solum perfectam, sed etiam superabundantem esse docet Rom. V, 9 scribens: *Christus pro nobis mortuus est: multo igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius salvi erimus ab ira per ipsum;* et: *Non sicut delictum, ita et donum: si enim unius delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei, et donum in gratia unius hominis Iesu Christi in plures abundavit;* et v. 20: *Ubi autem abundavit delictum, superabundavit gratia*. Et generatim Paulus in toto capite ostendit, peccatum Adae non tantum obfuisse, quantum Redemptio Christi profuit, quae igitur non solum sufficiens, sed etiam superabundans fuit.

2. *Ss. Patres* passim docent, Christum per passionem suam et mortem vere et proprie pro peccatis nostris iustitiae divinae satisfecisse, et quidem adeo cumulate, ut offensionis iniuriam meriti compensationisque magnitudo non aequarit solum, sed infinito post se intervallo reliquerit. *S. Cyrillus Hier.* (3) inquit: « Assumpsit Christus peccata nostra in corpore, in lignum, ut per mortem ipsius nos peccatis mortui iustitiae viveremus. Non parvus erat, qui mortuus est pro nobis; non erat ovis sensibilis, non erat simplex homo, non erat Angelus tantum, sed Deus incarnatus. Non tanta erat peccantium iniquitas, quanta pro illis morientis iustitia, non tantum nos peccavimus, quantum ille iuste egit. » *S. Basilius* (4) ait: « Inventum est pro omnibus simul hominibus sufficientissimum, quod in pretium redemptionis animae nostrae datum est, sanctus ille ac pretiosus sanguis D. N. I. Christi, quem pro nobis omnibus effudit: quamobrem pretio etiam empti sumus. » *S. Gregorius Naz.* Or. 1 (5) dicit: « Christus seipsum redemptionis pretium pro nobis, ac culpae nostrae succedaneum (seu sponsorem) dedit. » Et Or. 45 (6), cum N. 28 dixisset: « Opus habuimus Deo, qui carnem acciperet, et moreretur, ut vivamus, » n. 29 addit: « Nullum cum salutis meae miraculo conferendum est, in quo exiguae cruoris guttae orbem universum instaurarunt. » Quodsi S. Doctor exiguis guttis tam magnificum effectum adscribit, superabundantem profecto satisfactionem Christi profitetur, qui totum sanguinem suum effudit. *S. Chrysostomus* (7) observat, non dixisse Paulum *gratiam* simpliciter, sed *abundantiam gratiae, et donationis, et*

(1) Hebr. 10, 4. (2) Hebr. 7, 22.
(3) Catech. 13. (4) Hom. in Ps. 48, n. 4.
(5) Al. 41, n. 5. (6) Al. 42.
(7) Hom. 10. in Ep. ad Rom. n. 2.

iustitiae (1); « non enim quantum opus erat nobis ad extinguendum peccatum, tantum ex gratia dumtaxat accepimus, sed multo amplius: » quod similitudine declarans, inquit: « Quemadmodum ergo si quis decem obolos debentem aliquem in carcerem coniiciat, nec ipsum solum, sed cum eo pariter coniugem ipsius et filios ac servos ipsius causa: tum alius veniens non decem obolos tantum numeret, sed innumera talenta auri largiatur, ac vinctum istum in palatium introducat et in supremi magistratus solium, participemque summi honoris et reliqui splendoris faciat: non iam foenerator mentionem facere amplius possit decem obolorum illorum: ita et in nobis factum est. Nam multo plura, quam debebamus, persolvit Christus, ac tanto plura, quanto stillam exiguam immensum pelagus excedit.» *S. Augustinus* (2) exclamat: « Fudisti pro me pretium redemptionis. O pretiosum pretium perditorum!... Dicat ei terra redempta, terra irrigata, redempta sanguine, irrigata baptismate: Magna iniquitas mea, sed maior est redemptio tua. Audiat ergo vocem Domini mei humani generis adversarius, et nihil iam sibi applaudat elatus, quia pro totius mundi facinore in cruce pependit D. N. I. Christus. » *S. Cyrillus Alex.* (3) ita disserit: « Pretium pro universorum peccatis unus nequaquam persolvisset, si purus tantum homo extitisset. Quodsi ut Deus incarnatus propriaque in carne mortem perpessus mente concipiatur, universa creatura modicum quid erit ipsi comparata; atque adeo ad humani generis liberationem unius carnis mors abunde sat fuerit; propria enim erat Verbi, quod ex Deo natum est.» *S. Leo M.* (4) docet, effuso sanguine Christi, validius factum esse donum libertatis, quam debitum servitutis. — *S. Anselmus* (5) scribit: « Deus non exigit ab ullo peccatore plusquam debet. Sed quoniam nullus potest reddere quantum debet, solus Christus reddidit pro omnibus, qui salvantur, plus quam debent. » - Concilium *Tridentinum* (6), exponens causas iustificationis, ait: *Meritoria autem* (est) *dilectissimus Unigenitus suus, D. N. I. Christus, qui cum essemus inimici, propter nimiam charitatem qua dilexit nos, sua sanctissima passione in ligno crucis nobis iustificationem meruit, et pro nobis Deo Patri satisfecit.* Et iuxta mentem Concilii dicit *Catechismus romanus* (7): « Integra est, atque omnibus numeris perfecta satisfactio, quam admirabili quadam ratione Iesus Christus pro peccatis nostris Deo Patri persolvit. Neque vero pretium, quod pro nobis persolvit, debitis nostris par solum et aequale fuit, verum ea longe superavit. »

3. Doctrinam propositam *S. Thomas* (8) hac ratione theologica comprobat: « Ille proprie satisfacit pro offensa, qui exhibet offenso id, quod aeque vel magis diligit, quam oderit offensam. Christus autem ex charitate et obedientia patiendo maius aliquid Deo exhibuit, quam exigeret compensatio totius offensae humani generis: primo quidem, propter magnitudinem charitatis, ex qua patiebatur; secundo, propter dignitatem vitae suae, quam pro satisfactione ponebat, quae erat vita Dei et hominis; tertio, propter generalitatem passionis et magnitudinem doloris assum-

(1) Rom. 5, 17. (2) Serm. 122, de tempore.
(3) De recta fide ad Regin. c. 7.
(4) Serm. 12 de Pass. Dom.
(5) L. de conc. virgin. et pecc. or. c. 22.
(6) Sess. 6, c. 7. (7) P. I, c. 5, q. 15.
(8) 3. q. 48, a. 2.

-pti. Et ideo passio Christi non solum sufficiens, sed etiam superabundans satisfactio fuit pro peccatis humani generis. » Et sane - pretium ac valor actionis, aut passionis aestimari debet ex dignitate personae agentis et patientis: sed persona nos redimens Iesus Christus, Deus homo propter intimam et arctissimam carnis cum Verbo unionem fuit infinitae virtutis et dignitatis: ergo infinitum fuisse Redemptionis pretium sponte consequitur. — Christus equidem passus et mortuus est in natura humana: sed quia in Christo una est persona et unus operans; ideo recte dicitur, Deum passum et mortuum esse: ex quo immediate pleno iure infertur, passionem et mortem Christi infiniti esse valoris. Ideo *S. Thomas*(1), cum sibi obiecisset, Christum passum esse non secundum divinitatem, sed secundum carnem, iuxta I Petr. IV, 1: *Christo passo in carne* etc., praeclare respondet, quod « dignitas carnis Christi non sit aestimanda solum secundum carnis naturam, sed secundum personam adsumentem, in quantum scilicet erat Caro Dei, ex qua habebat dignitatem infinitam »(Cf. § 308, n. 3.)

Nota 1. Sociniani negant, doctrinam Catholicorum in S. Scriptura contineri, et ex hac sua asserta probare tentant:

Obi. I. S. Scriptura nullibi dicit, Christum pro nobis satisfecisse, vel loco nostri subrogatum esse: imo istae voces: *Satisfactio, subrogatio* etc. in Scripturis sacris nullibi de Christo pronuntiatae leguntur. Doctrina ergo de satisfactione Christi perperam ex S. Scriptura probatur.

Resp. Ad aliquod dogma stabiliendum necesse non est, ut explicite et expressis terminis in Scriptura contineatur, sed sufficit, quod implicite et acquivalenter, necessaria consecutionis lege, ex verbis Scripturae deducatur. Et ita licet vox ipsa *satisfactionis* et *subrogationis*, expresse et formaliter, ut aiunt, in Scripturis non legatur, res tamen nomine significata diserte, et expresse in illis continetur. Quid enim sibi vult Scriptura, cum toties testatur, Christum esse sponsorem nostrum, propitiationem nostram, ipsum animam, seu vitam suam pro nobis posuisse, sanguine suo nos redemisse, peccata nostra portasse, ac per vulnera et attritionem sustulisse, et similia? — Et vero, si staret illa adversariorum regula, ruant necesse est plurima Socinianae doctrinae dogmata. Ostendant enim nobis, ubi legatur, Christum servatorem esse tantum exemplo et doctrina, redemptionem eius metaphoricam esse, mortem eius appendicem esse naturae, non poenam peccati etc. Haec tamen et alia, quae conceptis verbis in Scriptura non leguntur temere propugnant adversarii, qui omnia dogmata ex sola Scriptura haurienda esse contendunt. Maiori certe iure Catholici satisfactionis et subrogationis vocibus utuntur, non solum quia S. Scriptura ipsam rem illis vocibus significatam continet, sed etiam eaedem voces expresse in divina Traditione habentur, quam ut alterum Revelationis fontem venerantur; Patres enim et Concilia passim de satisfactione, et subrogatione Christi loquuntur, ut ex dictis n. 2 patet.

Obi. II. Paulus II Tim. II, 10 dicit: *Omnia sustineo propter electos, ut et ipsi salutem consequantur:* Christus ergo non sufficientes passiones sustinuit, neque perfecte satisfecit, quia etiam Paulus pro electorum salute multa sustinere debuit. Idem Apostolus aperte insufficientiam pas-

(1) 3, q. 48, ad 3.

sionis Christi profitetur Col. I, 24 dicens: *Gaudeo in passionibus pro vobis, et adimpleo ea, quae desunt passionum Christi in carne mea pro corpore eius, quod est Ecclesia;* conceptis hic verbis adseveratur, aliquid passionum Christi deesse, quod Paulus per suas passiones adimplevit, seu supplevit: ergo Christus perfecte non satisfecit.

Resp. Verba Pauli recte intellecta doctrinae catholicae non adversantur. Quamvis enim Christus plene et abunde satisfecerit, necesse tamen est, ut homines doctrinam salutis partae a Christo cognoscant, credant et observent. Quod docet idem Apostolus Rom. X, 14 scribens: *Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient sine praedicante?* quibus verbis praedicationem Evangelii, etiam posita infinita satisfactione Christi, ad salutem electorum necessariam declarat, ut isti per fidem, quae per charitatem operatur, satisfactionis a Christo praestitae participes reddantur. Cognovit autem Paulus, se quoque ad praedicandum Evangelium missum esse (1), atque in hoc ministerio obeundo fidelissimus fuit. Ideo ait: *in quo* (Evangelio praedicando) *laboro usque ad vincula* (2) etc.; ac addit: *omnia sustineo propter electos*, non ut pro peccatis eorum satisfaciam, sed ut ipsis doctrinam salutis annuntiem, quam credentes et observantes salutem consequentur. — Eodem modo explicari potest alter locus, Col. I, 24. Paulus enim in hoc capite a v. 23-29 de praedicatione Evangelii loquitur et profitetur, se cum gaudio labores suscipere et aerumnas perpeti, non ut ipse pro peccatis hominum satisfaciat, sed ut hominibus doctrina salutis annuncietur, et sic ea adimpleantur, *quae desunt passionum Christi;* istae nempe infiniti pretii sunt, sed sine praedicatione hoc ipsis deesset, quod hominibus applicentur, atque ipsis ad salutem proficiant: quapropter per praedicationem Evangelii adimplentur ea, *quae desunt passionum Christi.* — Alii tamen putant, Paulum de semetipso loqui, et contestari, se per aerumnas in praedicatione Evangelii toleratas ea adimplere, quae *sibi* desunt de participatione passionum Christi iuxta illud, quod alibi dixit: *Si tamen compatimur, ut et conglorificemur* (3); ita *S. Augustinus* in Ps. LXXXVI (4) dicit: « Videte, quid dixit Apostolus, quia in ipso Christus patiebatur. *Ut adimpleam*, inquit, *quae desunt pressurarum Christi in carne mea.* Ut adimpleam, quid? quae desunt ?.... ubi desunt? -in carne mea..... Passus est enim (Christus) quidquid pati debebat... In cruce enim positus... ait: perfectum est. » — *S. Thomas* (5) subtilius verba Pauli interpretatur, et in primis observat, « haec verba secundum superficiem malum posse habere intellectum, scilicet quod Christi passio non esset sufficiens ad redemptionem, sed addi debere ad complementum passiones Sanctorum. Sed hoc est haereticum, quia sanguis Christi est sufficiens ad redemptionem etiam multorum mundorum. » Exploso itaque hoc perverso sensu, ita textum Paulinum explicat Angelicus, quod Christus et Ecclesia sunt una persona mystica, cuius caput est Christus, corpus omnes iusti. Deus autem ordinavit in sua praedestinatione, quantum meritorum debebat esse per totam Ecclesiam tam in capite, quam in membris.

(1) 1 Cor. I, 17. (2) 2 Tim. 2, 9.
(3) Rom. 8, 17. (4) N. 5.
(5) In Col. 1, 24. Lect. 6.

Christi merita sunt infinita, quilibet vero Sanctus exhibet aliqua merita secundum mensuram suam; et ideo dicit Apostolus: *adimpleo ea, quae desunt passionum Christi*, i. e. totius Ecclesiae, cuius est caput Christus, addendo mensuram meam. Neque enim ita Christus Dominus Patri satisfecit, ut opera nostra satisfactoria excludat, sed sua passione et morte nostris bonis operibus vim satisfaciendi a Deo impetravit. Apostoli ergo verba sic intellecta non solum nihil imminuunt de perfectione satisfactionis Christi, sed potius eiusdem efficaciam ostendunt, ex qua etiam in nostras passiones meritum redundat(1).

Obi. III. Deus, ait *Socinus* (2), ante Christi adventum ab ipso fere orbis initio consuevit condonare peccata, nulla vera satisfactione accepta: ita *protoparentes*, *Abel*, *Enos* et alii iustificati sunt, et ipse *Cain*, si sceleribus relictis puro et innocenter vixisset, scelerum condonationem sine satisfactione obtinuisset (3). Etiam a *Davide* peccatum translatum est, quin satisfactionem condignam praestiterit. Deus autem immutabilis est, atque ideo sicuti in V. T., ita etiam in N. T. peccata sine satisfactione condonat.

Resp. Falsum est, Deum ante Christi adventum consuevisse peccata condonare, nulla vera accepta satisfactione. Refellit hanc Socini exceptionem S. Petrus dicens: *Per gratiam D. N. I. Christi credimus salvari, quemadmodum et illi* (4), scilicet Patres V. T. — Neque obstat, in V. T. Christum needum incarnatum nullamque ab eo satisfactionem praestitam fuisse. Etenim satisfactio Christi est causa impulsiva remissionis peccatorum, et huius causae ea est ratio, ut moveat etiam prius quam reipsa existat, et quando non amplius existit. Sic e. g. princeps aliquis a subditis suis laesus est, cui subditi magnam pecuniae summam post decem annos solvendam promittunt, ut in gratiam recipiantur: haec pecuniae summa movet principem, ut recipiat subditos in gratiam priusquam solvatur, et ut diu post solutionem ipsis propitius sit. Simili modo meritum et satisfactio Christi tanquam causa meritoria licet tempore V. T. actu non extiterit, tamen Deo per peccata laeso cognita fuit tanquam aliquando praestanda, et hoc modo cognita Deum movit, ut intuitu eius, remiserit etiam in V. T. peccata, sicuti haec etiam nobis condonat intuitu redemptionis iam ante multa saecula in cruce peracta. Quod eo facilius intelligi potest, si attendatur, Deo nil futurum et nil praeteritum, sed omnia praesentia esse. Caeterum Deus etiam in V. T. conversionem et contritionem cordis, observantiam legis, imo et sacrificia propitiatoria a peccatoribus, ut iustificentur, exegit: ast illa omnia vim ac virtutem suam per fidem in venturum Redemptorem obtinebant. — Nam, ait Paulus: *Non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi* (5); et de sacrificiis V. T. S. *Augustinus* (6) dicit: « In victimis pecorum, quas offerebant Deo, sicut re tanta dignum erat, prophetiam celebrabant futurae victimae, quam Christus obtulit. »

Nota 2. Satisfactionem Christi non solum veram et propriam, sed etiam condignam, sufficientem et superabundantem fuisse, omnes Theologi catholici profitentur, et contra Socinianos defendunt. Quaestio autem mota est inter Scholasticos, undenam

(1) Cf. Bernardin. a Picon. in hunc locum.
(2) De Serval. P. 3, c. 2.
(3) Gen. 4, 7.
(4) Act. 15, 11.
(5) Gal. 2, 16.
(6) In Ps. 39.

illa satisfactionis sufficientia et superabundantia repetenda sit, utrum *ab intrinseco*, quia secundum omnes rigorosae iustitiae leges peracta fuit, an *ab extrinseco*, seu ex sola Dei acceptantis liberalitate? — Nonnulli cum *Scotistis* ab extrinseco tantum, alii vero cum *Thomistis* ab intrinseco satisfactionem Christi perfectam, condignam et superabundantem esse dicunt. Controversia autem ideo enata est, quia ad satisfactionem perfectam et condignam plures conditiones requiruntur. *Prima* est, ut satisfactio sit ad alterum, cum nemo, proprie loquendo, possit exigere satisfactionem sibique eandem dare. *Secunda*, ut actus satisfacientis sit voluntarius et liber; nam dum quis invitus cogitur poenas luere, satispassio habetur, non satisfactio. *Tertia*, ut quod pro satisfactione redditur, sit aequivalens iniuriae illatae. *Quarta*, ut sit ex bonis propriis satisfacientis: quamobrem servus domino suo ex rigore iustitiae satisfacere non potest, cum nihil habeat proprium. *Quinta*, ut satisfactio sit ex bonis alias indebitis, unde qui reddit quod debet ex bonis alio titulo debitis, puta ex charitate, vel gratitudine, proprie non satisfacit plene et perfecte. *Postrema*, ut hanc satisfactionem creditor acceptare teneatur ex iustitia, alias remissio debiti semper fiet ex quadam gratia, et liberalitate. Dissentiunt iam Theologi, an omnes istae conditiones in satisfactione Christi inveniantur: negant *Scotistae*, sed potiori iure affirmant *Thomistae*. Nam quod *primam* attinet, Christus Deus est et homo, passus et mortuus est secundum naturam humanam; unde *S. Augustinus* (1) dicit: « In forma Dei sacrificium cum Patre sumit, ut homo autem sacrificium maluit esse. » Satisfecit equidem persona divina, sed, ut ait *Thomas ex Charmes* (2), « personalitas Verbi, prout terminat humanitatem, habet naturam et voluntatem distinctam a natura et voluntate divina, habet distinctum dominium, personam quoque saltem virtualiter a persona, cui facta est satisfactio, distinctam ob diversitatem dominiorum: ergo satisfactio Christi fuit ad alterum. » Quam in rem egregie loquitur *S. Leo M.* (3): « Cum alia sit persona missi, alia mittentis, alia promittentis, simul nobis et unitas manifestatur et trinitas: ut essentia habens aequalitatem et non recipiens solitudinem, et eiusdem substantiae et non eiusdem intelligatur esse personae. Quod ergo salva cooperatione inseparabilis Deitatis, quaedam Pater, quaedam Filius, quaedam proprie Spiritus sanctus exequitur, nostrae dispositio redemptionis, nostrae salutis est ratio... Divisit sibi opus nostrae reparationis misericordia Trinitatis, ut Pater propitiaretur, Filius propitiaret, Spiritus sanctus igniret. » - Respectu *secundae* conditionis omnes Theologi, etiam Scotistae profitentur, satisfactionem Christi voluntariam et liberam fuisse, quia Christus non coacte, sed libere passus et mortuus est (§ 373). — *Tertia* conditio hic iam probata fuit. — De *quarta* conditione dubitari non potest. Sicuti enim homines bonorum suorum, quae a Deo receperunt, domini sunt; ita Christus dominus fuit vitae suae (4), quam profundendo ex propriis satisfecit: neque obstat mandatum Patris, quia etiam homines ex praecepto quidem divino, et tamen ex propriis tribuunt. — Ideo etiam *quinta* conditio verificatur: quamvis enim Christus ut homo omnia Deo debebat, at-

(1) L. 10 de Civ. Dei.
(2) De Inc. diss. 7, c. 5, q. 3, a. 4.
(3) Serm. 3 de Pentec. c. 2. (4) Io. 10. 18.

tamen ut innocens non debebat per diram passionem et mortem peccatorum poenas luere; ergo quod ipse pro se non debebat, pro aliis libere solvit. Ipsum quoque mandatum Patris non effecit, ut Christus pro se debitor fieret, sed solum voluntatem divinam manifestavit, qua decretum fuit, ut per Filii incarnati passionem et mortem pro peccatis hominum plena et superabundans satisfactio praestaretur. — Et, posita hac voluntate divina, quae immutabilis est, Deus non potuit non acceptare satisfactionem a Christo praestitam: non potest quidem dici, Deum ad aliquid teneri, et iustitiam divinam cum humana confundere non licet: sed, quia iustitia divina non est nisi liberrima voluntas divina, quae peccata punit, pro his exigit satisfactionem etc. (v. § 48), rectissime dicitur, Deum iuxta hanc voluntatem, seu ex iustitia satisfactionem Christi acceptasse, et sic etiam *postrema* conditio in satisfactione Christi invenitur. — Adduci hic merentur praeclara verba, quae circa hanc quaestionem profert Cl. *Berti* (1). Expositis enim praefatis conditionibus, haec refert: «His conditionibus non obstantibus, satisfactionem Christi fuisse ad iuris apices tenet universa Schola *Thomistarum* et *nostra*, subscribentibus *Salmant.* (2), *Sylrio* (3), *Suaresio* (4), *L'Herminier* (5), *Du-Hamel* (6), *Tournely* (7), *Witasse* (8), quos e magno numero sat est laudasse. Nec desunt, qui sententiam oppositam appellent sacrilegam, impiam et Christo Domino indignam, ut *Barth. Medina*, *Capreolus*, *Soto*, *Cabrera* (9). — Sed cum illius auctores pretii valorem non minuant, ac tantum de his conditionibus dissentiant, temperandum est a censura, quam hac ratione propulsat *Mastrius*. — Distinguenda itaque est illa quaestio, an Christi satisfactio fuerit aequivalens, et condigna, ab altera, an fuerit ad strictos apices iuris: quarum primam negative resolvere esset meritis Christi detrahere, et instaurare ad bellum confractas Socini vires: alteram affirmative propugnare, licet id catholica fides non exigat, est omnino extremos eiusdem Socini impetus confringere, cum et ipse, ut vidimus, iisdem iustitiae conditionibus obiectis tela eiaculet: quod nonnulli ad concertationem domesticam, quam ad hostium conflictum paratiores minime praeviderunt.»

Nota 3. Christus non pro originali tantum, sed etiam pro omnibus actualibus peccatis hominum pretium sanguinis obtulit, ac divinae iustitiae perfecte satisfecit. Id patet ex S. Scriptura, nam Isa. LIII, 6 de Messia legitur: *Posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum;* Io. I, 29 de Christo dicitur: *Ecce Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi;* quo in loco nominatur peccatum in singulari, ut universaliter intelligatur omne, quod rationem peccati habet, totam peccati molem et omnium vitiorum *mundi* (seu cunctorum hominum) colluviem in Christum esse translatam et pro ea satisfactum. I Petr. II, 24 dicitur: *Christus peccata nostra pertulit in corpore suo.* — Paulus ita ad Iudaeos loquitur: *Notum igitur sit vobis, viri fratres, quia per hunc* (Christum) *vobis remissio peccatorum annunciatur, et ab omnibus quibus non potuistis in lege Moysi iustificari, in hoc omnis, qui credit, iustificatur* (10). Idem scribit: *Dedit*

(1) Lib. 28, c. 6. (2) Disp. 1, dub. 7. (3) Q. 1, a. 2, q. 3. (4) Disp. 4, sect. 5. (5) T. 3, p. 115. (6) L. 4, diss. 1, c. 2. (7) Q. 5, a. 3. (8) Q. 11, a. 2.

(9) Apud praecitatos Salmant. n. 214.
(10) Act. 13, 38 etc

semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, et mundaret sibi populum acceptabilem (1). Discipulus, quem diligebat Iesus, dicit: *Sanguis Iesu Christi... emundat nos ab omni peccato* (2); et addit: *Filioli mei, haec scribo vobis, ut non peccetis. Sed et si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum: et ipse est propitiatio pro peccatis nostris; non pro nostris autem tantum, sed et pro totius mundi* (3). Recte ergo *Bellarminus* (4) concludit: « Scriptura, dum absolute loquitur de peccatis, de omnibus peccatis intelligi solet, et debet; et si liceret exponere de quibusdam, non de omnibus, absurdissimae sententiae in divinis litteris invenirentur. » Idem docent Ss. Patres; ex quibus duorum testimonia adferre sufficiat. *S. Augustinus* (5) ait: « In Christo, in quo omnes iustificamur, non tantum originalis, sed etiam caeterorum, quae ipsi addidimus, peccatorum remissionem consequimur. » Et (6) subiungit: « Fuso sanguine sine culpa, omnium culparum chyrographa deleta sunt. » *S. Anselmus* (7) inquit: Christus « delevit tam originalia, quam actualia peccata, et omnem iustificationem exhibuit. » Idipsum porro Ecclesia catholica semper et ubique tenuit ac docuit: constanter enim theoretice et practice professa est, sibi competere potestatem dandi omnium etiam grandium peccatorum remissionem, quae nonnisi ob merita Christi dari potest; atque ideo *Montanistas* et *Novatianos* damnavit, qui negarunt, Ecclesiam apostasiam a fide, adulteria etc., remittere posse: imo Concilium *Tridentinum* declaravit (8), Christum Iesum esse propositum a Deo *propitiatorem per fidem in sanguine ipsius pro peccatis nostris, non solum autem pro nostris, sed etiam pro totius mundi*. Accedit ratio theologica. Cum ex supradictis pretium sanguinis Christi sit valoris infiniti propter infinitam personae satisfacientis dignitatem, utique sufficiens est pro omnibus peccatis tam originali, quam actualibus; et si Christus pro solo originali peccato satisfecisset, non pro actualibus, dimidia solum pars Redemptionis Christo tribui posset, quod repugnat Scripturae, ubi dicitur quod Christus sit *unus mediator Dei et hominum* (9); et: *Una oblatione consummavit in aeternum sanctificatos* (10), seu perfectos reddidit una oblatione omnes qui sanctificantur. — Magni momenti est haec doctrina, ex ipsa enim sequitur homines omnium peccatorum remissionem recipere posse, et nullum peccatum prorsus irremissibile dari; qua de re inferius fusior sermo instituendus erit.

II. *Christus ut mediator homines Deo reconciliavit, iisque gratias supernaturales et aeternam beatitudinem meruit.*

§ 377. Christum Dominum esse nostrum mediatorem apud Deum, adeo luculenter divina eloquia testantur, ut facile non sit reperire inter homines christiano nomine insignitos, qui id inficiari audeant. *Unus Deus*, clamat Apostolus, *unus et mediator Dei et hominum homo Christus Iesus* (11). Accedunt ea loca, in quibus Christus vocatur *melioris Testamenti mediator* (12), item novi Testamenti mediator (13). Imo Christum veri nominis mediatorem esse, ex iis patet, quae iam probata sunt. Nam,

(1) Tit. 2, 14. (2) 1 Io. 1, 7.
(3) Ibid. 2, v. 1 etc. (4) L. 3 de Poenit. c. 4.
(5) L. de peccat. merit. et remis. c. 13.
(6) Ibid. c. 20. (7) In Hebr. 9.
(8) Sess. 6, c. 2. (9) 1 Tim. 2, 5.
(10) Hebr. 10, 14. (11) 1 Tim. 2, 5.
(12) Hebr. 8, 6.
(13) Ibid. 9, 15 et 12, 24.

ut ait *S. Thomas* (1); « ad mediatoris officium proprie pertinet coniungere et unire eos, inter quos est mediator; nam extrema uniuntur in medio. » Christus autem, sublato intergerio, homines coniunxit Deo. Non enim alia ex causa Deus infensus nobis erat, nisi quod in massam damnationis inciderimus omnes, eiusque leges violaudo debitum contraxerimus, cui solvendo impares eramus. Ast Christus sacrificio crucis peccata tum originis, tum actualia expiavit, et, soluto pretio, pro nobis satisfecit (§ praec.); quo fit, ut causa indignationis divinae remota, nos reconciliatos Deo profiteri quisque debeat. Hinc Christus dicitur *propitiatio pro peccatis nostris* (2). Paulus ait: *Cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii sui* (3); et: *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans ipsis delicta ipsorum* (4). Ita sanctitatis et felicitatis nostrae impedimenta sublata fuerunt. Ut autem Deo perfecte coniungeremur et in aeternum ipso frui possemus, opus nobis fuit gratiis supernaturalibus, quas per peccatum perdidimus, et iure ad aeternam beatitudinem, quo privati fuimus. Sed huic quoque indigentiae nostrae Christus tanquam mediator subvenit. Nam per sanctissimam vitam et praecipue per dirissimam passionem et mortem suam non solum Deo perfectissime satisfecit, sed etiam excellentissima merita accumulavit. Promeritus enim est hominibus omnes gratias actuales disponentes ad iustificationem, ipsam gratiam iustificantem, gloriam aeternam, et ea omnia gratiarum dona, quae ad illam ducunt, et ordinantur. De saluberrimis istis Redemptionis a Christo peractae effectibus divina revelatio nos certos reddit.

1. *In S. Scriptura* clare docetur, Christum non solum iustitiae divinae satisfecisse et peccata delevisse, sed ipsum nobis etiam aeternam beatitudinem et gratiarum dona ad eam obtinendam necessaria promeruisse. Iam *Daniel* cap. IX praedixerat, per Messiam non solum iniquitatem delendam, sed etiam iustitiam sempiternam adducendam esse. *Zacharias, repletus Spiritu sancto, prophetavit dicens: Benedictus Dominus Deus Israël, quia visitavit, et fecit redemptionem plebis suae: et erexit cornu salutis nobis... ut sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi in sanctitate, et iustitia coram ipso omnibus diebus nostris* (5). Christus ipse contestatus est, se in mundum missum esse, mortemque crucis sustinuisse, ut hominibus clausum per peccata coelum reseraret. Ait enim: *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam aeternam. Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam aeternam. Non enim misit Deus Filium suum in mundum, ut iudicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum* (6). Io. X, 10 etc., homines comparans ovibus, inquit: *Ego veni, ut vitam habeant, et abundantius habeant. Ego sum Pastor bonus. Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis. Ego vitam aeternam do eis, et non peribunt in aeternum, et non rapiet eas quisquam de manu mea* (7). Io. XVII, 19 etc. ita loquitur: *Pro eis ego sanctifico me-*

(1) 3, q. 26, a. 1. (2) 1 Io. 2, 2.
(3) Rom. 5, 10. (4) 2 Cor. 5. 1.
(5) Luc. 1, 67 etc. (6) Io. 3, 14 etc.
(7) Ib. v. 28

ipsum, i. e. me in sacrificium offero, *ut sint et ipsi sanctificati in veritate. Non pro eis* (Apostolis) *autem rogo tantum, sed et pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me: ut omnes unum sint, sicut tu, Pater, in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint*. Christus ergo per sacrificium crucis, per orationem et merita sua hominibus etiam copiosas et efficaces gratias comparavit, quibus vere sanctificantur et Deo iusti ne uniuntur. Ideo iam de Filio Dei incarnato dictum est: *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his, qui credunt in nomine eius* (1); et: *de plenitudine eius nos omnes accepimus, et gratiam pro gratia* (2); id est, ut ait *Toletus* (3), in Christi gratia nos omnes sumus gratiam consecuti, et per eum grati facti Deo. S. Paulus passim contestatur, per Christi merita nos iustificari, sanctificari et aeternae beatitudinis participes reddi. Rom. V, 9 etc. scribit: *Christus pro nobis mortuus est: multo igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius salvi erimus ab ira per ipsum. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii eius: multo magis reconciliati salvi erimus in vita ipsius;* et: *Non sicut delictum ita et donum: si enim unius delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei et donum in gratia unius hominis Iesu Christi in plures abundavit* (4); *Si enim unius delicto mors regnavit per unum: multo magis abundantiam gratiae, et donationis, et iustitiae accipientes, in vita regnabunt per Iesum Christum* (5). Rom. VI, 23: *Stipendia peccati mors. Gratia autem Dei vita aeterna in Christo Iesu Domino nostro*. I Cor. I, 30: *Vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia a Deo, et iustitia, et sanctificatio et redemptio.*. Gal. IV, 4 etc.: *Misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus. Quoniam autem estis filii, misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra clamantem: Abba, Pater. Itaque iam non est servus, sed filius. Quodsi filius, et haeres per Deum* (6). Col. I, 12 etc. inquit: *Gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine: qui eripuit nos de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum filii dilectionis suae; in quo habemus redemptionem per sanguinem eius, remissionem peccatorum*. Sicuti ergo Christus per sanguinem suum nobis remissionem peccatorum obtinuit, ita etiam gratiae divinae, sortis sanctorum, et regni coelestis participes reddidit. Hoc idem Apostolus affirmat de Christo dicens ad Tit.: *Dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, et mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum* (7). Hebr. V, 9: Christus per passionem *consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis aeternae;* ibid.: *Sanctificati sumus per oblationem corporis Iesu Christi semel* (8). S. Petrus inquit: *Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui iustitiae vivamus* (9). Ioannes ait: *Hoc est testimonium, quoniam vitam aeternam dedit nobis Deus. Et haec vita in Filio eius est* (10). Apoc. I, 6 etc.: Christus *dilexit nos, et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Et fecit nos regnum, et sacerdotes Deo, et Patri suo*. Ita S. Scriptura lucu-

(1) Io. I, 12. (2) Ib. v. 16.
(3) In h. l. (4) Ib. v. 15.
(5) Ib. v. 17. (6) Cf. Ephes. 2, v. 12-20.

(7) Tit. 2, 14. (8) 10, 10.
(9) I Ep. 2, 24. (10) I Ep. 5, 11.

lentissime iustificationem, seu remissionem peccatorum et gratiam sanctificantem, gratias quoque actuales et ipsam vitam aeternam meritis Christi Redemptoris nostri adscribit.

2. *Ss. Patres* eandem doctrinam proponunt, quod patet ex multis eorundem testimoniis § 371, n. 1, et § 376, n. 2 adlegatis. His addi possunt sequentia. *S. Athanasius* (1) ait: « Perierat prima per Adamum via, nec amplius in Paradisum tendebamus, sed ad mortem deflexeramus... idcirco clementissimum Dei Verbum, volente Patre, creatam carnem induit, ut quam primus homo, violata lege, morte affecerat, eidem sui corporis sanguine vitam redderet, nobisque viam novam et viventem *per velamen*, ut ait Apostolus, per carnem suam innovaret: » et alibi (2) dicit: « Dei Filius mortale corpus suscepit, ut et mors in ipso deleri, et homines ad imaginem Dei facti refici possent. » *S. Gregorius Naz.* (3) docet, Patrem sacrificium a Filio incarnato oblatum accepisse, « quia per humanitatem a Deo assumptam homini sanctitatem afferri oportebat, ut, tyranno per vim superato, nos liberaret, atque ad se per mediatorem Filium reduceret. » *S. Chrysostomus* (4) ita praeclare loquitur: « Per Christum non modo quantum opus erat ad tollendum peccatum ex gratia illa accepimus, sed multo amplius. Nam a supplicio liberati sumus et nequitiam omnem exuimus, ac primo regenerati rexurreximus, sepulto veteri homine: redempti sumus et sanctificati, atque in adoptionem adducti, iustificati, ac fratres Unigeniti effecti et cohaeredes eiusdem corporis et carnis consortes, sicut caput corpori, ita ipsi iuncti sumus. Haec itaque omnia *abundantiam gratiae* Paulus vocavit, ostendens, nos pharmacum accepisso non modo par vulneri, sed etiam sanitatem, pulcritudinem, honorem, gloriam et dignitates longe naturam nostram superantes. » *S. Augustinus* (5) clare docet, homines per Christum mediatorem filios Dei fieri et aeternam salutem consequi; ait enim: « Mediator Dei et hominum homo Christus Iesus inter mortales peccatores et immortalem iustum apparuit; mortalis cum hominibus, iustus cum Deo. Ut quoniam stipendium iustitiae vita et pax est, per iustitiam coniunctam Deo evacuaret mortem. Hic demonstratus est antiquis sanctis, ut ita ipsi per fidem futurae passionis eius, sicut nos per fidem praeteritae salvi fierent: » et dein aeterni Patris, qui proprio Filio suo non pepercit, charitatem laudans, exclamat: « Christus factus est pro nobis tibi sacerdos et sacrificium; et ideo sacerdos, quia sacrificium, faciens tibi nos de servis filios, de te nascendo, nobis serviendo. » — *S. Leo M.* (6) ait: « ampliora nos adeptos esse per ineffabilem Christi gratiam, quam per diaboli amiseramus invidiam: » ergo quae per peccatum originale perdidimus, aeternam beatitudinem, et auxilia supernaturalia ad illam acquirendam, per Christum mediatorem, abunde restituta sunt. *S. Anselmus* (7), cum de passione et morte Christi locutus esset, subiungit (8): « Ecce, anima christiana! haec est virtus salvationis tuae; haec est causa libertatis tuae; hoc est pretium redemptionis tuae. Captiva eras, sed hoc modo es redempta. Ancilla eras, et sic es liberata. Sic es exul reducta, perdita restituta, et mortua

(1) Orat. 2, c. Arian. n. 65.
(2) L. de Incarn. n. 13. (3) Or. 45, n. 22.
(4) Hom. 10, in Ep. ad Rom. n. 2.
(5) L. 10 Confess. c. 43.
(6) Serm. 1 de Ascens.
(7) Medit. de Redempl. generis hum. 1 1, cap 4 (8) Cap 5

resuscitata; » et mox ad Christum conversus exclamat: « Tu, Domine, qui, ut ego viverem, mortem suscepisti, quomodo laetabor de libertate mea, quae non est nisi de vinculis tuis? qualiter gratulabor de salute mea, cum non sit nisi de doloribus tuis? etc.» — *S. Thomas*(1) ait: « Passio Christi est causa reconciliationis nostrae ad Deum dupliciter. Uno modo in quantum removit peccatum, per quod homines constituuntur inimici Dei... Alio modo in quantum est sacrificium Deo acceptissimum; est enim hoc proprie sacrificii effectus, ut per ipsum placetur Deus;» et insuper addit (2): « Per passionem Christi aperta est nobis ianua regni coelestis. Et hoc est, quod Apostolus dicit Hebr. IX, 11, quod, *Christus assistens Pontifex futurorum bonorum.... per proprium sanguinem introivit semel in sancta, aeterna redemptione inventa.* » Concilium *Tridentinum*. Sess. VI, cap. 2 dicit, Patrem misericordiarum Filium suum ad homines misisse, *ut et Iudaeos, qui sub lege erant, redimeret, et gentes, quae non sectabantur iustitiam, iustitiam apprehenderent, atque omnes adoptionem filiorum reciperent.* Et ibid. cap. 7 inquit: *Iesus Christus - propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, sua sanctissima passione in ligno crucis nobis iustificationem meruit:* in eodem vero capite docet, cum iustificatione coniunctam esse gratiam sanctificantem, et per consequens adoptionem in filios Dei et ius ad beatitudinem aeternam. Ideo *Catechismus romanus* (3) dicit: Christus, « quoniam peccata sustulit, coelorum etiam aditum, communi humani generis peccato interclusum nobis patefecit. Atque id Apostolus significavit illis verbis: *Habemus fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi* » (4).

Nota 1. Cum Christus Deus sit et homo, quaesitum est, an ut Deus, an ut homo mediator sit dicendus. *Ariani*, *Nestoriani* et *Sociniani* officium mediatoris soli naturae humanae attribuerunt, quam sententiam etiam infelix apostata *Franc. Stancharus* defendit. E contra *Phil. Melanchthon*, *Osiander*, praecipue autem *Calvinus* aliique ex *Protestantibus* asseruerunt, Christum secundum divinam naturam esse et fuisse semper etiamante Incarnationem nostrum mediatorem. Ast iuxta Catholicorum doctrinam Christus mediator est ut Deus et homo: quod, ut recte intelligatur distingui debet *persona* mediatoris a mediationis *opere*. Opus nempe mediationis posuit sola humana natura in Verbo subsistens; haec enim sola potuit pati, mori, pretium solvere etc. Persona autem divina contulit dignitatem et valorem eiusmodi operi. — Hanc Catholicorum doctrinam veram, utramque autem priorem sententiam falsam esse, facile probatur. Nam si officium mediatoris soli naturae humanae tribuitur tota subvertitur oeconomia Redemptionis; natura enim humana praecise et in se considerata finita est, et ideo non potuit Deo infinito condignam satisfactionem praestare: quapropter *S. Augustinus* (5) dicit: « Nam neque per ipsum liberaremur unum mediatorem Dei, et hominum Christum Iesum nisi esset et Deus. » — A veritate autem etiam longe abhorret sententia Calvini et Protestantium, quia Christus ut Deus, seu secundum naturam divinam, non potuit pati et mori, quod ad officium mediatoris requirebatur. Necessarie

(1) 3, q. 49, a. 4.
(2) Art. 5.
(3) P. 1, c. 5, q. 14.
(4) Hebr. 10, 19.
(5) In Enchir. cap. 108.

ergo admittitur, Christum esse mediatorem ut Deum et hominem, seu eum esse mediatorem secundum naturam humanam, non tamen praecise et in seipsa consideratam, sed ut subsistentem in persona divina. — Hanc doctrinam ipsa S. Scriptura confirmat, dum dicit (1), *Deum* Ecclesiam acquisivisse sanguine suo; eum qui *in forma Dei, et Patri aequalis erat*(2), factum esse obedientem usque ad mortem; *Dominum gloriae*(3) crucifixum esse: quibus in locis passiones naturae humanae apertissime adscribuntur personae divinae. Hoc idem docuerunt Ss. Patres. *S. Athanasius* (4) inquit: « Verus Deus est Filius et antequam homo fieret, et postquam factus est mediator Dei et hominum homo Iesus Christus, unitus Patri secundum spiritum, nobis vero secundum carnem, atque ita mediatoris partibus functus inter Deum et homines, qui non solum homo est, sed etiam Deus. » Et alibi (5): « Ipsum quoque nomen mediatoris divinitatis ibi et humanitatis exprimendae vim habet. Non enim tanquam Deus solum existens mediator est dictus. Nam quomodo mediatoris inter nos, et Deum partes impleret nihil habens nostrum? » - *S. Augustinus* (6) ait: « Mediator inter Deum et homines oportebat, ut haberet aliquid simile Deo, aliquid simile hominibus, ne in utroque similis hominibus longe esset a Deo, aut in utroque Deo similis longe esset ab hominibus, et ita Deus non esset. » *S. Leo M.* (7) scribit: « Nunc vero ita inter Deum et homines mediator apparuit, ut in unitate personae copulans utramque naturam, et solita sublimaret insolitis, et insolita solitis temperaret. » Ex his colligimus, Christum ante Incarnationem improprie tantum potuisse dici mediatorem, prout a Ss. Patribus, praesertim antiquioribus, praedicatur, quatenus nempe spectabatur ut internuncius ac interpres divinae voluntatis apud homines in frequentibus illis apparitionibus, in quibus sub adspectabili specie videndum se praebuit; vel etiam quatenus Deus intuitu futurae eius mediationis et meritorum, peccata condonavit, et vitam aeternam illis impertitus est, qui in eundem Christum venturum rite credidissent (8).

Nota 2. Nihil revelationi et rationi magis repugnat, quam Christi meritum negare. Omnes enim conditiones ad meritum de condigno in Christo reperiuntur. Ad verum namque meritum de condigno requiritur ex parte *merentis*, ut sit Deo carus et viator; ex parte *actus*, ut sit honestus, liber et praemio proportionatus; et ex parte *praemiantis*, ut interveniat pactum, seu promissio. Ast Christus fuit verus homo (§ 276), Deo carissimus (9), et quamvis comprehensor esset, fuit tamen simul et viator; vitam enim terrestrem agens *habitavit in nobis*(10). Praeterea omnes illius actiones bonae et sanctae, consequenter ex gratia factae sunt, ipsemet enim dixit: *Ego quae placita sunt ei facio semper*(11):— libere quoque Patri obedivit (§ 372 etc.), et actiones eius ob dignitatem personae infiniti valoris et praemio dignissimae erant. Denique non defuerunt promissiones divinae tum respectu ipsius Redempto-

(1) Act. 20, 28.
(2) Phil. 2.
(3) 1 Cor. 2, 8.
(4) Citatus a Theodoreto in Dial. 3.
(5) In Dialog. 2, in verba 1 Tim. 2, 5.
(6) L. 10, Confes. cap. 42.
(7) Ep. 165 ad Leonem Aug.
(8) Cf. Petav. l. 12, c. 3; Gazzaniga de Inc sect. 2, diss. 6, c. 7; Perrone de Incarn. p 2, c. 5, prop. 2.
(9) Matth 17, 5.
(10) Io. 1, 14.
(11) Io. 8, 29.

ris (1), tum respectu nostri, quibus salus promissa est (2). Recte autem Theologi docent, Christum meruisse a primo conceptionis instanti usque ad extremum vitae suae terrestris seu mortalis spiritum et non ultra. Nam Hebr. X, 5, etc. de Christo dicitur: *Ingrediens mundum dicit: Hostiam, et oblationem noluisti; corpus autem aptasti mihi... tunc dixi: Ecce venio, ut faciam Deus voluntatem tuam.* Ergo iuxta Apostolum ingrediens mundum, id est, in primo instanti suae conceptionis, obtulit se Deo Patri, ut vita et morte sua impleret voluntatem eius de redemptione generis humani: haec autem oblatio utique fuit meritoria; et ideo subdit Apostolus: *In qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Iesu Christi semel.* Quoniam autem ad meritum necessario requiritur status viae, et Christus post mortem non fuit amplius viator, ideo post emissum in cruce spiritum non amplius meruit; unde de se ipso dicit: *Me oportet operari opera eius, qui misit me, donec dies est; venit nox quando nemo potest operari* (3); ubi per diem intelligitur tempus vitae, et per noctem tempus mortis. Quamvis ergo Apostolus de Christo dicat: *Resurrexit propter iustificationem nostram* (4); nullatenus inde inferri potest, cum per resurrectionem vere aliquid nobis meritum esse; nam particula *propter* non significat ibi causam meritoriam, sed causam exemplarem nostrae iustificationis, quia repraesentabat nostram resurrectionem ad vitam gratiae. Et licet Christus sedens ad dexteram Patris *interpellet pro nobis*, ut inquit idem Apostolus(5), non inde sequitur, eum novis meritis apud Patrem pro nobis interpellare, sed solum antiquis suae passionis meritis gratias nobis impetrare. Caeterum Christus meruit per omnes actus humanitatis, non vero per actus divinitatis, quod ex dictis colligitur (6).

III. *Actualis participatio de effectibus Redemptionis quibusdam conditionibus adimplendis est alligata.*

§ 378. Etsi satisfactio Christi exhauriendis omnibus delictis et poenis sufficiens, quin et superabundans sit, et merita Christi, quibus gratiarum dona, ipsamque aeternam beatitudinem nobis comparavit, infiniti valoris sint: attamen, ut homines istorum Redemptionis effectuum participes reddantur, seu ut remissionem peccatorum ac aeternam beatitudinem actu consequantur, conditiones quaedam ab ipsis adimplendae sapientissime a Deo constitutae sunt. — Equidem de istis conditionibus in quarta Theologiae theoreticae parte fusior sermo recurret, cum de iustificatione, de merito bonorum operum et de Sacramentis agendum erit: sed tamen hic eadem de re aliqua breviter dicenda sunt, tum ut difficultates, quae propositae iam doctrinae opponuntur, facilius pleniusque diluantur, tum ut pro doctrina inferius tradenda praecipua saltem fundamenta ponantur. — Christus itaque non iam ita homines redemit, ut quasi pathologico, seu necessario modo a peccatis purgati ad salutem trahantur, sed ut tanto beneficio homines digni reddantur, conditiones quasdam a Deo sapientissime praescriptas adimplere tenentur. Infantes quidem rationis usu carentes per baptismum a peccato originali purgantur aeternamque beatitudinem consequuntur. Quamvis

(1) Ps. 2, 8; Is. 53, 1-10.
(2) Io. 3, 14 etc.
(3) Io. 9, 4.
(4) Rom. 4, 25.
(5) Rom. 8, 34, et Hebr. 7, 25.
(6) Cf. Gazzaniga de inc. sect. 2, diss. 4, c. 5, prop. 2, Th. ex Ch. 1. c. c. 4.

autem Sacramenta baptismatis et poenitentiae ad iustificandos adultos instituta sint; attamen ut isti saluberrimos redemptionis fructus percipiant, nempe ut remissionem peccatorum et aeternam beatitudinem consequantur, variae in ipsis dispositiones requiruntur. Primo enim fidem in Christum concipere, et firmiter credere debent, quae a Deo revelata sunt: deinde de praeteritis culpis poenitere, vitam emendare et charitatem, seu seriam divina mandata observandi voluntatem habere tenentur, quia solummodo peccata fugientibus, et iuxta Christi doctrinam vitam suam instituentibus beatitudo aeterna promissa est. Hisce praecipue conditionibus actualem de Redemptionis effectibus participationem alligatam esse, ex S. Scriptura, ex Traditione et ratione theologica probari potest.

1. *S. Scriptura* ante omnia fidem in Christum exigit, ut per Christum iustificatio et salus aeterna obtineantur. Ipsemet divinus Redemptor ait: *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam aeternam. Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam aeternam* (1); et addit: *Qui credit in Filium habet vitam aeternam: qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum* (2). Marc. XVI, 16 inquit: *Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur*. Hinc etiam Paulus dicit: *Sine fide impossibile est placere Deo* (3): ergo sine fide etiam impossibile est iustificari et salutem aeternam consequi. Fides ergo in Christum et in ea, quae ab ipso revelata sunt, est primaria conditio ad actu de saluberrimis Redemptionis effectibus participandum. Fides autem talis esse debet, ut cum charitate coniuncta sit, quae hominem impellat ad vitam emendandam, ad mandata divina observanda, seu ad opera bona exercenda. Nam legitur: *Fides si non habeat opera, mortua est in semetipsa* (4). Et Paulus ait: *In Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque praeputium, sed fides, quae per charitatem operatur* (5). Ideo in S. Scriptura ad peccatoris iustificationem vera cordis conversio, emendatio vitae, seu ex statu immorali ad moralem transitus requiritur. Et tantum abest, ut opus Redemptionis a poenitentia eximat, ut potius ipse adventus Redemptoris tanquam motivum poenitendi proponatur. Praecursor enim Domini praedicans in deserto Iudaeae omnibus acclamavit: *Poenitentiam agite; appropinquavit enim regnum coelorum* (6). Ipseque Christus *coepit praedicare, et dicere: Poenitentiam agite; appropinquavit enim regnum coelorum* (7). Et: *Nisi poenitentiam habueritis, omnes similiter peribitis* (8). Petrus quoque ait: *Poenitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum* (9); et: *Poenitemini igitur, et convertimini, ut deleantur peccata vestra* (10). Clarissime etiam in S. Scriptura traditur, non obstantibus infinitis Christi meritis, homines mandata divina servare et bona opera exercere debere, ut vitam aeternam consequi possint. Matth. XIX, 16 etc. Christus adolescenti interroganti:

(1) Io. 3, 14 etc. (2) Ibid. v. 36.
(3) Hebr. 11, 6. (4) Iac. 2, 17.
(5) Gal. 5, 6. (6) Matth. 3, 2.
(7) Matth. 4, 17. (8) Luc. 13, 3.
(9) Act. 2, 38. (10) Act. 3, 19.

Magister bone, quid boni faciam, ut habeam vitam aeternam? respondit: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Io. XIV, 23 etc. Christus discipulis suis dicit: *Manete in dilectione mea. Si praecepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea, sicut et ego Patris mei praecepta servavi, et maneo in dilectione eius.* Matth. XXV, 34 etc.: Supremus Iudex bona opera exercentibus vitam aeternam impertitur, et eadem negligentibus supplicium aeternum infert. Hinc Petrus scribit: *Quapropter, fratres, magis satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciatis* (1). Paulus dicit: *Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur* (2). Et Ioannes inquit: *Filioli, nemo vos seducat. Qui facit iustitiam iustus est, sicut et ille iustus est* (3).

2. *Ss. Patres* tanquam necessariam ad iustificationem et aeternam salutem obtinendam conditionem statuunt fidem et charitatem. *S. Ignatius M.* (4) ait: « Fides est initium, charitas vero finis vitae verae christianae; » et Ep. ad Smyrn. c. 6 dicit: « Nemo seipsum seducat... Fides et charitas, quibus nihil praeponendum est, totum conficiunt. Cavete autem ab illis, qui aliam de gratia Iesu Christi sententiam habent, videte, quomodo menti Dei repugnant: charitatem non curant etc. » *S. Hermas* (5) haec habet: « Ideo te (o Pastor) interrogo, quia peccator sum, ut sciam, quid mihi faciendum sit ut vivam, quoniam peccata mea multa sunt. Et ipse dixit mihi: Tu vives, si praecepta mea observes. Qui praecepta haec audit et facit, vivet Deo. » *S. Irenaeus* (6) ait: « Adhuc etiam manifestavit (Iesus), oportere nos cum vocatione et iustitiae operibus adornari, ut requiescat super nos Spiritus Dei; » et (7): « Quoniam sine spiritu Dei salvari non possumus, adhortatur nos Apostolus, per fidem et castam conversationem conservare Spiritum Dei, ut non participatione Spiritus sancti privati amittamus regnum coelorum. » *S. Athanasius* (8) ita loquitur: « Quandoquidem fidem habes (in Iesum Christum), et pius es, o Christi amator, gaude, et certo spera tuae pietatis et fidei fructum, si modo anima, ut eius leges praescribunt, adornata fuerit. Ut enim illorum, qui secundum eius praecepta vivunt, merces est vita aeterna: ita qui contrariam semitam elegerint, nec viam virtutis fuerint secuti, probrum ingens et inevitabile periculum in die iudicii subituri sunt, quia his, quae per fidem noverant, contraria egerunt. » *S. Hilarius* (9) ait: « De nostro beata illa aeternitas promerenda est; praestandumque est aliquid ex proprio, ut bonum velimus, malum omne vitemus, totoque affectu praeceptis coelestibus obtemperemus; » et (10) addit: « Dominus nos voluit et efficere quae iussit, et credere quae spopondit. » *S. Basilius* (11) scribit: « In primis vos adhortor, ut fidei Patrum memores sitis, illud scientes, neque accuratam vitam, si fide in Deum illuminata non sit, per seipsam prodesse, neque rectam fidei confessionem, si bonorum operum sit expers, commendare nos Deo posse; sed necesse esse utrumque concurrere..... *fides* enim, quae salvos nos facit, ea est, ut ait Apostolus, *quae per charitatem operatur.* » *S. Gregorius Naz.* ita (12) praeclare

(1) 2 Ep. 1, 10. (2) Rom. 2, 13.
(3) 1 Ep. 3, 7. (4) Ep. ad Eph. c. 14.
(5) Mandat. 4, c. 2.
(6) L. 4 adv. haer. c. 36, n. 6.
(7) L. 5, c. 9, n. 8 (8) Or. c. Gent. n. 47.
(9) Comment. in Matth. c. 6, n. 5.
(10) N. 7. (11) Epist 295.
(12) Or. 2, n. 17.

disserit: « Anima per concertationem et colluctationem cum rebus inferioribus ad supernae gloriae haereditatem perveniat... eaque, quae in spe posita sunt, non solum ut Dei donum, sed etiam ut virtutis praemium obtineat. Atque hoc ipsum erat summae bonitatis efficere, ut bonum esset quoque nostrum, non natura tantum insertum, sed etiam per voluntatem liberique arbitrii in utramque partem motiones excultum. » *S. Ambrosius* (1) ait: « Scriptura vitam beatam in cognitione posuit divinitatis, et fructu bonae operationis... Gravius est scire quid facias, nec fecisse, quod faciendum cognoveris. Contra quoque strenuum esse in operibus, affectu infidum, ita est, ac si vitioso fundamento pulcra culminum velis elevare fastigia; quod quo plus struxeris, plus corruet, quia sine munimento fidei bona opera non possunt manere. » *S. Chrysostomus* (2) dicit: « Non sufficit nobis ad salutem sola rectorum dogmatum scientia, sed opus est vita quoque optima, ut per omnia gloriam Deo deferentes promissa bona consequamur. » *S. Hieronymus* (3) inquit: « Oleum habent virgines, quae iuxta fidem et operibus adornantur. Non habent oleum, quae videntur simili quidem fide Dominum confiteri, sed virtutum opera negligunt. » Et Comment. in Ep. ad Tit. (4) scribit: « Qui ista vera esse crediderint, necesse est curam habeant bonorum operum, per quae haereditas Dei et spes vitae praeparatur aeternae. » *S. Augustinus* (5) haec habet: « *Declina a malo et fac bonum*, et cum hoc feceris securus expecta vitam: et tunc bona fronte dices: Domine, feci quod iussisti, redde quod promisisti! » et (6) de verbis Apost. ait: « A fide incipit homo, sed quia et daemones credunt, necesse est addere spem et charitatem. » *S. Cyrillus Alex.* (7) ita loquitur: « Qui ad fidem bonorum quoque operum inculpatam pulcritudinem adiunxerint, seque instar vestis amictu virtutum splendido exornaverint, inibunt una cum sponso convivium, sanctaeque et spiritualis celebritatis participes erunt. Qui vero praeter fidem nihil attulerint haeserintque in sordibus improbitatis, neque veterum criminum maculas eluerint, arcebuntur hi penitus a sacris nuptiis, suamque ipsi segnitiem lugebunt; ingressi siquidem sunt non habentes vestem nuptialem (8). » — *S. Leo. M.* (9) ait: « Quamvis Deus omnium bonorum sit ipse largitor, tamen nostrae etiam quaerit fructum industriae. Non enim dormientibus provenit regnum coelorum, sed in mandatis Dei laborantibus et vigilantibus. » *S. Gregorius M.* (10) scribit: « Constat, quia post Incarnationem Domini nullus etiam ex his salvari potest, qui fidem illius tenent et vitam fidei non habent. » — *S. Anselmus* (11) inquit: « Per crucem noster Christus nos redemit. Qui ergo ad hanc gratiam volunt cum digno affectu accedere, salvantur. Qui vero illam contemnunt, quia debitum, quod debent, non reddunt, merito damnantur. » Et *S. Thomas* (12) dicit: « Passio Christi sortitur effectum suum in illis, quibus applicatur per fidem, et charitatem, et per fidei sacramenta. »

3. Homo creatus, multisque donis naturalibus et supernaturalibus praeditus fuit, ut Deo serviat mandatis

(1) L. 2 de Offic. c. 2.
(2) Hom. 9 ex ante ineditis n. 4.
(3) Comment. in Matth. c. 25.
(4) C. 3, v. 8.
(5) Serm. 39 de verbis Domini.
(6) Serm. 16.
(7) Hom Pasch. 24.
(8) Matth. 22, 11-14.
(9) Serm. 2 de Epiph.
(10) L. 7. Epist. 15.
(11) Medit. de Redempt. lib. 1, c. 4.
(12) 3. q. 49. art. 3 ad 1.

eius libere obtemperando, et sic aeternam beatitudinem consequatur (§ 202). Hanc esse hominis destinationem etiam recentiores Philosophi admittunt, qui ex ipsis nativis hominis facultatibus et stimulis probant, finem hominis perfectam esse moralitatem, per quam correspondens felicitas obtinetur (Cf. Th. gen. § 41). — Ast per peccatum originale homo in tristissimum statum delapsus et nobilissimo suo fini obtinendo impar factus est (§ 215 et 219 etc.). — Christus vero Redemptor venit, ut tanto hominum malo mederetur, naturam eorum corruptam repararet, salutis obstacula, nempe peccata, tolleret, et auxilia efficacissima meritis suis comparavit, quibus homines suffulti etiam in statu naturae lapsae finem suum consequi possint. — Nullatenus ergo Christus Redemptione sua divinum de hominis destinatione decretum aut abolevit, aut immutavit. Quamobrem homo etiam post infinitam satisfactionem a Christo praestitam tenetur ad perfectam moralitatem tendere, Deo servire mandatis eius libere obtemperando, imo et salutis media a Christo sibi comparata solerter adhibere, ut sic ad aeternam beatitudinem pervenire possit. — Quinimo si immobiliter finis hominis in perfecta moralitate consistit, per quam vera felicitas est obtinenda: quoniam divina providentia (§ 256 etc.) sicut in mundo physico, ita et in mundo morali (§ 260) omnia ad finem a se creaturis praefixum sapientissime et efficacissime ordinat: pleno iure adseveratur, integram Redemptionis oeconomiam ita institutam, ut per illam finis hominis, nimirum moralis perfectio, seu sanctitas vitae non solum non impediatur, sed promoveatur. Et sane - cum per ipsam Redemptionem a Christo peractam nova nobis charitatis erga Deum ferendae motiva proposita, mediaque efficacia, quibus etiam in statu naturae reparatae recte vivere possumus, nobis subministrata sint: tantum abest, ut per merita Christi ab obligatione ad moralem perfectionem tendendi, et a strenuo bonorum operum ac virtutum exercitio liberemur, ut potius ad utrumque magis magisque excitemur, et compellamur.

Nota. Homines non pathologico, seu necessario quodam modo per Christum ad salutem pertrahi, etiam *Protestantes* admittunt: ast pro conditione ad participandum de effectibus Redemptionis requisita solam assignant fidem, qua quis firmissime persuadet, per merita Christi sibi remitti peccata. De palmari hoc errore in tractatu de iustificatione fusior sermo instituendus erit, ubi etiam difficultates solventur, quae doctrinae catholicae opponuntur. — Interim ex ratione theologica mox allata duo summa principia recte inferuntur. Falsa est illa de redemptione et meritis Christi doctrina, quae ita proponitur, ut homines a moralis perfectionis studio et bonorum operum exercitio potius retardentur, quam ad utrumque exstimulentur. Vera autem est illa de redemptione et meritis Christi doctrina, iuxta quam non solum obligatio ad moralem perfectionem tendendi integra manet, sed etiam verae sanctitatis studium, bonorumque operum ac virtutum exercitium efficaciter promoventur.

IV. *Redemptio est universalis, quia Christus pro omnibus hominibus mortuus est.*

§ 379. Haec propositio, quae variis modis impugnata fuit, primo declaranda est, ut appareat, quid ab omnibus, qui caeteroquin recte de Christo redemptore sentiunt, admittatur, quid

vero a nonnullis negetur. Christus enim multiplici sensu dici pro omnibus mortuus potest, quia iuxta S. *Thomam* (1) ipsa passio Christi varias rationes habet: est enim *satisfactio*, *sacrificium*, *redemptio*, *meritum*, et *causa efficiens respectu salutis hominum*. Si passio Christi consideratur ut *satisfactio*, absque dubio Christus pro omnibus hominibus nullo prorsus excepto mortuus est, quia quidquid offensae ab hominibus in Deum commissum est, morte sua, qua Deum multo amplius glorificavit, abundantissime compensavit. Rursum quia etiam ratio *sacrificii* honorem Deo tanquam primo principio ac supremo Domino respicit: consentientibus omnibus, Christus omnium hominum personam sustinens morte sua Deo honorem divinae maiestati aequalem exhibuit, et hoc etiam pacto pro omnibus, omnino nullo prorsus excepto, mortuus est, quia sacrosancto Crucis sacrificio Deo multo maiorem honorem detulit, quam omnes omnino homines ipsi exhibere possent. — Advertendum autem est, quod sicut priores istae duae rationes satisfactionis et sacrificii Deum respiciunt, ita duae posteriores principalius ad hominem referantur; nam per passionem Christi, uti est *redemptio*, homo a peccatis, a captivitate daemonis et ab aeterna morte liberatur: per passionem vero Christi, uti est *meritum*, homo supernaturalium gratiarum et aeternae beatitudinis particeps redditur. Redemptio autem ac meritum Christi duplici ex parte considerari possunt, nimirum vel ex parte valoris, quem redemptio ac merita Christi habuerunt, vel ex parte voluntatis et charitatis Christi, ex qua illa ortum duxerunt. Iam vero si valorem pretii et dignitatem meriti respiciamus, cum haec ex redimentis et promerentis infinitate (qui et ipse pretium erat), infinitam quamdam pretiositatem consequerentur, quis dubitet, ad omnes homines redimendos, et ad promerendas omnibus et singulis quascunque gratias sufficientissima fuisse? — Illi tantum hac de re dubitare possunt, qui divinitatem Christi, aut unam in ipso personam negant. — Restat ergo, ut redemptio et meritum ex parte voluntatis et charitatis Christi, ex qua integrum redemptionis opus ortum duxit, et iuxta quam eiusdem extensio mensuranda est. Quis autem negabit, charitatem Christi immensam fuisse, qua impulsus ut quaereret et salvum faceret, quod perierat (2), semetipsum exinanivit, formam servi accepit, et obediens factus est usque ad mortem, mortem autem crucis (3)? - Ast nihilominus de Christi voluntate et charitate nonnulli male senserunt et ideo Redemptionis extensionem maxime coarctarunt. Ita iam saeculo V *Lucidus* Presbyter in Galliis docuisse dicitur, Christum pro illis duntaxat mortuum esse, qui absoluto Dei decreto praedestinati sunt, nullo modo autem pro illis, qui absoluto Dei decreto reprobati sunt. Eiusdem erroris saeculo IX insimulatur a multis *Gothescalcus* monachus Orbacensis. Praecipue autem *Calvinus* pravam hanc doctrinam propugnavit docens, supposito saltem peccato originali; aliquos absolute praedestinari, et alios absolute reprobari, atque Christum pro illis, non autem pro his, mortuum esse. Similem doctrinam *Iansenius* proposuit, qui, licet admitteret, Christum pro reprobis temporales quasdam gratias, seu auxilia quaedam, quibus ad tempus iustificarentur et bene viverent, promeritum esse, negavit tamen, Chri-

(1) 3. q. 48. (2) Luc. 19. 10. (3) Phil. 2.

stum pro aeterna eorum salute mortem subiisse et sanguinem fudisse. — Erroribus istis opponitur doctrina catholica, quae dicit, Christum non quidem quoad eventum, sed tamen quoad intentionem non tantum pro praedestinatis, sed pro omnibus omnino et singulis hominibus mortuum esse. Vere etenim Christus ita mortuus est pro omnibus omnino hominibus, ut vera et sincera voluntate mortem oppetierit, eamque Patri obtulerit pro omnium redemptione et salute aeterna, ex quo sequitur, adesse singulis hominibus beneficio Christi sufficientem gratiam, qua possint salutem consequi. Haec doctrina *ex S. Scriptura*, *ex Traditione*, et *ex rationibus theologicis* probatur.

1. In *S. Scriptura* clarissima testimonia inveniuntur, quae evincunt, Christum pro omnibus mortuum esse, et quidem ea voluntate et intentione, ut omnes a peccatis liberentur, et salutem aeternam consequantur. Voluntatem illam et intentionem Christus ipse manifestavit, dicens: *Venit Filius hominis salvare quod perierat* (1). Omnes autem homines per peccatum originale perierant, ergo ad omnes homines salvos faciendos Christus ut redemptor venit. Ex eadem intentione se a Patre missum esse Christus profitetur, dicens: *Sic Deus dilexit mundum* (universum nempe genus humanum), *ut Filium suum unigenitum daret* (scilicet in mortem (2)); *ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam aeternam. Non enim misit Deus Filium suum in mundum, ut indicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum* (3). Sensus apertus est, Christum eo consilio morti esse traditum, ut omnis, quicunque conditiones requisitas adimplere, nempe fidem, quae per charitatem operatur, concipere voluerit, salutem consequi possit, adeoque neminem a salute exclusum esse. Paulus Rom. V, 18 delictum Adae confert cum redemptione Christi quoad extensionem, et ostendit, quod sicut illius praevaricatio omnes inficit, ita et Christi redemptio omnes complectitur, his verbis: *Sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem; sic et per unius iustitiam in omnes homines in iustificationem vitae;* cum autem certum sit, non omnes homines per Christum actu iustificari, et ad vitam pervenire: verba Apostoli, ne falsitatis arguantur, ita intelligenda sunt, quod redemptio Christi ea intentione facta sit, ut omnes prorsus homines dummodo debitas conditiones adimpleant, iustificationem et vitam consequi possint. II Cor. V, 14 idem Apostolus infert, omnes esse mortuos peccato Adami, quia Christus mortuus est pro omnibus; ait enim: *Si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt, et pro omnibus mortuus est Christus;* iuxta quae verba Christus mortuus est pro iis omnibus qui mortui sunt in Adamo, sed omnes et singuli homines (excepta B. V. Maria) mortui sunt in Adamo: ergo pro omnibus et singulis hominibus mortuus est Christus. Quod autem ea intentione pro omnibus mortuus sit, ut omnes salutem aeternam consequi possint, patet ex verbis subsequentibus: *Pro omnibus mortuus est Christus, ut qui vivunt iam non sibi vivunt, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, et resurrexit* (4). — Ergo propter mortem Christi omnes Christo vivere, adeoque gratiam et gloriam consequi possunt. Ideo dicitur: *Christus dedit semetipsum re-*

(1) Matth. 18, 11; Cf. Luc 19, 10.

(2) Io. 3, 15. (3) Ib. 3, 16 et 17.
(4) 2 Cor. 5, v. 15.

demptionem pro omnibus (1); et: *Speramus in Deum vivum, qui est Salvator omnium, maxime fidelium* (2); quibus verbis Christus dicitur Salvator *maxime fidelium*, quoniam isti iam iustificati copiosiores gratias percipiunt; sed dicitur *Salvator omnium hominum*, ergo etiam infidelium, qualis non esset si pro his sanguinem non fudisset, et eos salvandi nullam voluntatem et intentionem habuisset. Huc etiam spectat locus Hebr. II, 9: *Videmus Iesum propter passionem mortis gloria, et honore coronatum, ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem;* quibus verbis Christus glorificatus dicitur, quia ex gratuita Dei bonitate, et propria charitate *pro omnibus* passus, et mortuus est. Denique idem confirmatur testimonio S. Ioannis I Ep. II, 2, ubi de Christo dicitur: *Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi;* quibus verbis manifeste nil aliud vult Apostolus edisserere, quam Christum non tantum pro fidelibus, sed pro omnibus omnino hominibus se hostiam piacularem Deo Patri obtulisse: quapropter ib. ait: *Nos vidimus, et testificamur, quoniam Pater misit Filium suum Salvatorem mundi* (3).

2. *Ss. Patres* passim docent, Christum pro omnibus et singulis hominibus mortuum esse, ita ut omnibus gratias sufficientes promeruerit, quibus salutem aeternam consequi possent. *S. Clemens Rom.* (4) scribit: « Consideremus sanguinem Iesu Christi, et agnoscamus, quanti Deus huius sanguinem aestimet, qui pro nostris peccatis, et pro nostra salute effusus est, et toti humanitati (universo generi humano) gratiam poenitentiae attulit. » *S. Iustinus M.* (5) ait: Christus « nasci et crucifigi voluit - pro genere humano, quod Adami causa in mortem et fraudem serpentis ceciderat; » et (6) docet, Christum iuxta voluntatem Patris pro genere humano passum esse, ex quo infert, Iudaeos, si de peccatis doleant, in Christum credant, et eius mandata observent, remissionem peccatorum consecuturos esse, eosdem autem, si non convertantur, ut iniustos et peccatores puniendos esse. — *Clemens Alex.* (7) quaerit: « Quomodo autem est Servator et Dominus (Filius Dei), si non est omnium Servator et Dominus?... Servator, propter suam excellentem benignitatem et in hominem charitatem, non despecta humanae carnis imbecillitate, sed ea indutus ad communem venit hominum salutem. » *Origenes* (8) inquit: « In hoc corrigendi negotio omnes illos (Moysen et Prophetas) longe superavit Iesus, qui non unius terrarum anguli incolas, sed omnes undique quantum in se fuit, sanatos voluit. Venit enim, ut omnium hominum Salvator esset. » *S. Cyprianus* (9) daemonem adversus Christianos aeternis suppliciis addictos sic loquentem inducit: « Ego pro istis, quos mecum vides, nec alapas, accepi, nec flagella sustinui, nec crucem pertuli, nec sanguinem fudi, nec familiam meam pretio passionis et cruoris redemi, sed nec coeleste illis regnum promitto, nec ad paradisum restituta immortalitate denuo revoco etc.; » ergo iuxta mentem S. Patris, quae daemon non fecit pro suis, Christus fecit pro hominibus, et quidem etiam pro illis, qui ex propria culpa damnantur; ex quo patet,

(1) I Tim. 2, 6. (2) I Tim. 4, 10.
(3) 4, 14. — Cf. Io. 4, 42.
(4) Ep. I, ad Corinth. n. 7.
(5) Dial. c. Tryph. n. 88. (6) N. 95.
(7) L. 7. Strom. c. 2. (8) L. 4, c. Cels. n. 4.
(9) Tract. de opere. et eleem.

Christum non pro praedestinatis tantum, sed etiam pro reprobis mortuum esse.— *S. Hilarius* (1), agens de exprobratione illa, quam in oppida Corozain et Bethsaida distrinxit Dominus, haec subiicit: « Quod ab illis coeptum, necesse est, ut in omnes eiusdem criminis par fiat: et tunc humano generi exprobret non poenitenti, nec in viam evangelicam pergenti, id quod in Psalmo XXIX, 10 continetur: *Quae utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem?* Exprobrat enim superbis, et maledictis, cur nihil in sacramento sanguinis sui atque mortis utilitatis suae esse existimarunt, cum ille nostri causa et natus, et passus, et mortuus sit.» *S. Gregorius Naz.* (2) inter beneficia divina omnibus impensa numerat « ipsos Christi cruciatus, per quos omnes citra ullam exceptionem restaurati sumus, qui eidem Adamo participavimus, atque a serpente in fraudem ducti, et per peccatum morte affecti, ac per coelestem Adamum saluti restituti, atque ad vitae lignum, unde excideramus, per ignominiae lignum revocati sumus. » Idem (3) canit: « Una lex, unus Deus, vocatio eadem: omnes pariter salvos fieri Christus carne exutos vult. » — *S. Cyrillus Hier.* (4) inquit: « Cum benignus sit Dominus non unam, neque alteram tantum, sed multas aeternae vitae ianuas aperuit, ut omnes, quantum in ipso est, absque impedimento illo potiri possent. » *S. Chrysostomus* (5) ait: « Quamquam non omnes lucraturus esset Christus, attamen pro omnibus mortuus est, quod suum erat implens. » Idem (6) in verba Pauli: *Qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me* docet, Christum non solum pro omnibus, sed pro unoquoque mortuum esse, ita ut quilibet verbis Pauli uti possit; ac ideo passionem Christi comparat prandio illi evangelico (7), « quod omnibus quidem paratum fuerat, sed quoniam venire noluerunt, qui erant invitati, non proposita fercula subtraxit, sed alios invitavit. » Et Hom. 16 in Ep. ad Hebr. n. 2 ita disserit: « *Oblatus ad multorum exhaurienda peccata:* cur multorum et non omnium? quia non omnes crediderunt. Pro omnibus quidem est mortuus, ut omnes servaret, quantum ad ipsum attinet. Mors quidem illa ex aequo respondebat omnium interitui, non exhausit autem et sustulit omnium peccata propterea, quod ipsi noluerint. » *S. Ambrosius* lib. de Paradiso (8) haec habet: « Venerat Dominus Iesus omnes salvos facere peccatores: etiam circa impios ostendere debuit suam voluntatem... Quod in Deo fuit, ostendit omnibus, quod omnes voluit liberare. » Lib. 2 de Cain et Abel (9) ait: « Ideo omnibus opem sanitatis detulit, ut quicunque perierit, mortis suae causas sibi adscribat, qui curari noluit, cum remedium haberet, quo posset evadere: Christi autem manifesta in omnes praedicetur misericordia, eo quod ii, qui pereunt, sua pereant negligentia; qui autem salvantur, secundum Christi sententiam liberentur, qui omnes homines vult salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire. » Et lib. 3 de Offic. (10) inquit: « Christus quoque, qui pro omnibus mortuus est, mercedem suam evacuatam dolebit. » *S. Hieronymus* (11) dicit: « Solus inventus est (Christus), qui ut immaculata hostia pro omnibus, qui erant in pec-

(1) Comment. in Ps. 118.
(2) Or. 33 (al. 25) n. 10.
(3) Carm. 44. v. 19 et 20. (4) Catech. 18.
(5) Hom. 26 in Ep. ad Rom. n. 4.
(6) Comment. in Gal. 2, 20.
(7) Luc. 14, 16. (8) Cap. 8. (9) C. 3.
(10) C. 3. (11) Comment. in 2 Cor. c. 5.

catis mortui, offerretur.» Et in epistola ad Oceanum scribit (1): «Mentitur Ioannes Baptista et digito Christum, et voce demonstrans: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*, si sunt adhuc in saeculo, quorum Christus peccata non tulerit.» Eandem doctrinam proponit *S. Augustinus*, quem ad partes suas invitum et obtorto collo trahit Iansenius. Nam S. Doctor (2) dicit: «Venit Redemptor et dedit pretium, fudit sanguinem suum, emit orbem terrarum. Quaeritis quid emerit, videte quid dederit, et invenite quid emerit. Sanguis Christi pretium est: tanti quid valet? quid nisi totus orbis, quid nisi omnes gentes?»— et (3) haec addit: «*Iudicabit orbem terrae in aequitate:* non partem, quia non partem emit. Totum iudicare habet, quia pro toto pretium dedit.» Christus autem iudicaturus est vivos et mortuos, electos et reprobos: ergo pro his et illis pretium dedit. Tract. 12, in Ioan. n. 12 scribit: «Quantum in medico est, sanare venit aegrotum. Ipse se interimit, qui praecepta medici observare non vult. Venit Salvator in mundum: quare Salvator dictus est mundi, nisi ut salvet mundum, non ut iudicet mundum? Salvari non vis ab ipso? ex te iudicaberis.» Et lib. 20 de Civ. Dei c. 6 n. 1 ait: «Omnes itaque mortui sunt in peccatis, nemine prorsus excepto, sive originalibus, sive etiam voluntate additis vel ignorando, vel sciendo nec faciendo, quod iustum est: et *pro omnibus mortuis* vivus mortuus est unus, id est, nullum omnino habens peccatum.» Ne autem Ianseniani dicant per τὸ *omnes* intelligi tantum omnes electos, non autem omnes et singulos homines etiam reprobos; idem S. Doctor, Enarr. 2 in Psalm. LXVIII, inquit: «Iudas traditor punitus est, et Christus crucifixus est. Sed nos redemit sanguine suo, et punivit illum de pretio suo. Proiecit enim pretium argenti, quo ab illo Dominus venditus erat; nec agnovit pretium, quo *ipse* a Domino redemptus erat. Factum est hoc in Iuda.» Ergo iuxta *S. Augustinum* Iudas, non electus utique sed reprobus, redemptus fuit a Christo. Ergo omnes homines, etiam reprobi a Christo redempti sunt, redemptione quamvis infructuosa ex eorum malitia, non ob defectum redimentis. Hoc idem docet *S. Prosper*, fidelissimus S. Augustini discipulus; nam (4) ita disserit: «Cum rectissime dicatur Salvator pro totius mundi redemptione crucifixus, propter veram humanae naturae susceptionem et propter communem in primo homine omnium perditionem; potest tamen dici pro his tantum crucifixus, quibus mors ipsius profuit...Dedit pro mundo sanguinem suum, et mundus redimi noluit.» *S. Leo M.* (5) inquit: «Dominus noster peccati mortisque destructor, sicuti nullum a reatu liberum reperit, ita pro liberandis omnibus venit.» Et (6) Iudaeos alloquens ait: «Tanta est bonitas nostri Redemptoris, ut etiam vos possitis consequi veniam, si Christum Dei Filium confitendo illam parricidalem malitiam relinquatis. Non enim Dominus in cruce frustra oravit, dicens: *Pater, dimitte illis, quia nesciunt, quid faciunt*. Quod remedium nec te, Iuda! transiret, si ad poenitentiam confugisses, quae te revocaret ad Christum, non quae instigaret ad laqueum.» — *S. Thomas* (7) explicans

(1) Ep. 57, n. 1. (2) En. in Ps. 95, n. 5.
(3) Ibid. n. 15.
(4) In Responsione ad 9 capit. Gallorum.
(5) Serm. 1 de Nativ. c. 1.
(6) Serm. 1 de Pass. Dom.
(7) Lect 1, in c. 2, Ep. 1 ad Timoth.

illud, *ipse est propitiatio pro peccatis nostris*, haec habet: « pretium sanguinis eius est sufficiens ad salutem omnium: sed non habet efficaciam nisi in electis propter impedimentum » scilicet hominum, qui Dei voluntati resistunt. Idem (1) ait: « Quod omnes homines non reparentur, non est ex insufficientia medicinae reparantis, cum sit sufficiens quantum in se est ad reparandum omnes, qui naturam humanam habent, aut habere possunt; sed ex defectu eorum, qui reparationis effectum in se impediunt. » Et Comment. in Matth. 26, explicans verba Christi: *Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur*, ita loquitur: « et pro multis, et pro omnibus, quia si consideretur sufficientia, ipse est propitiatio pro peccatis nostris, et non pro nostris autem tantum, sed et pro totius mundi: sed si consideremus effectum, non habet effectum nisi in his, qui salvantur, et hoc est ex culpa hominum. »

3. *In Conciliis* quoque eadem doctrina proposita fuit. *Nicaenum I* in Symbolo profitetur: *Credimus - in Iesum Christum, qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de coelo, et incarnatus est, et homo factus, passus est et resurrexit;* quibus verbis sine restrictione Christus propter hominum salutem incarnatus et passus dicitur: unde huic publicae fidei professioni aperte contradicunt et adversantur, quotquot mortem Christi ad aliquos tantum, solos nempe praedestinatos, limitant ac restringunt. In Concilio *Arelatensi*, anno 475, lecta et probata fuit Fausti Regiensis Episcopi ad Lucidum presbyterum epistola, in qua sex ipsi proponit erroris capita revocanda. Sextum istud est: *Anathema illi, qui dixerit, quod Christus non pro omnibus mortuus sit, nec omnes salvos esse velit.* In Concilio *Moguntino II*, anno 848, propter sententiam oppositam, quam defendebat, damnatus est *Godeschalcus*. In Conventu *Carisiaco*, anno 853, capitulum 4 dicit: *Christus Iesus Dominus noster, sicut nullus hominum est, fuit vel erit, cuius natura in illo assumpta non fuerit; ita nullus est, fuit vel erit homo, pro quo passus non fuerit, licet non omnes passionis eius mysterio redimantur:* hoc vero adscribitur culpae hominum, seu defectui *fidei, quae per dilectionem operatur*, ac demum additur: *poculum humanae salutis, quod confectum est infirmitate nostra et virtute divina, habet quidem in se, ut omnibus prosit, sed si non bibitur, non medetur*. Concilium *Tridentinum* (2) dicit, Christum a Patre missum esse *ad homines, ut et Iudaeos, qui sub lege erant, redimeret, et gentes, quae non sectabantur iustitiam, iustitiam apprehenderent, atque omnes adoptionem filiorum reciperent. Hunc proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius pro peccatis nostris, non solum autem pro nostris, sed etiam pro totius mundi.* Et (3) sic pergit: *Verum etsi ille pro omnibus mortuus est, non omnes tamen mortis eius beneficium recipiunt, sed ii dumtaxat, quibus meritum passionis eius communicatur;* ex quibus verbis hoc argumentum deducit *Cl. Perrone* (4): « Certe, si qui sunt, pro quorum salute Christus non est mortuus, sunt ii, quibus meritum passionis eius non communicatur; atqui ex Tridentino etiam pro istis mortuus est Christus; ergo quum Tridentinum ait, Christum pro omnibus mortuum esse,

(1) L. 3 sent. dist. 20, q. 1, a. 1, q. 1 ad 2.

(2) Sess. 6, de iustific. c. 2. (3) Cap. 3.

(4) Tract. de Deo p. 3. c. 2, n. 484.

manifeste intelligit omnes omnino, nemine prorsus excepto.» Definitionibus Conciliorum iungenda sunt decreta Rom. Pontificum, qui condemnarunt propositiones Ianscnii, quarum quinta sic sonat: « *Semipelagianum est*, dicere Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse aut sanguinem fudisse. » *Innocentius X* hanc propositionem damnavit tanquam *falsam*, *temerariam*, *scandalosam*, *et intellectam eo sensu*, *ut Christus pro salute dumtaxat praedestinatorum mortuus sit*, *impiam*, *blasphemam*, *contumeliosam*, *divinae pietati derogantem et haereticam*. Hanc condemnationem confirmarunt *Alexander VII*, *Urbanus VIII et Clemens XI*.

4. *Ratio* per fidem illustrata pro eadem doctrina argumenta suppeditat. *a*) Certum est, humanam Christi voluntatem perfectissime conformem fuisse voluntati Patris, unde absque dubio ita passionem suam et mortem ad salutem hominum ordinavit, prouti eandem vult aeternus Pater. Ipsa autem S. Scriptura testatur, Deum vere et sincere velle omnes et singulos homines salvos fieri. Nam Sap. XI, 24 etc. dicitur: *Misereris omnium, quia omnia potes, et dissimulas peccata hominum propter poenitentiam. Diligis enim omnia, quae sunt, et nihil odisti eorum, quae fecisti: nec enim odiens aliquid constituisti, aut fecisti... Parcis autem omnibus, quoniam tua sunt, Domine, qui amas animas.* Petrus ait: *Deus patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam reverti* (1). Paulus (2), cum dixisset, orationes faciendas esse pro omnibus hominibus, etiam pro regibus, qui tunc erant gentiles, mox subiungit: *Hoc enim bonum est, et acceptum coram Salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire* (3). Haec testimonia biblica luculenter ostendunt, Deum vere et sincere velle, ut omnes homines salvi fiant, ac illos solos damnandos esse, in quibus necessariae ad salutem obtinendam conditiones deficiunt. Ergo etiam Christus ea sincera voluntate et intentione mortuus est, ut per ipsius passionis merita omnes salvari possint, dummodo ex parte hominum impedimenta non obsistant. *b*) Si Christus pro omnibus mortuus non esset, actum foret de fundamento et certitudine spei theologicae, quae tamen sicut fides et charitas omnibus praecepta est, quamque saepius in vita elicere tenemur. Si enim certi non sumus, Deum quantum est in se, serio velle omnes ac singulos homines salvos fieri, neque Iesum Christum Advocatum et Redemptorem nostrum sanguinem suum fudisse, ut illius intuitu gratiae nobis conferantur, quibus aeternam salutem consequi possimus; quonam pacto firmissime sperare possemus auxilia vere sufficientia, aut sine illis aeternam gloriam nos adepturos? Merito omnino timendum nobis semper foret, ne nos pariter ex illorum numeru simus, quibus Christus temporarias tantum quasdam gratias promeruit, non autem tales, quibus aeterna salus actu obtineri queat. *c*) Cum Deus omnia ad gloriam suam operetur (§ 141), et ad moralitatem hominis promovendam omnia sapientissime dirigat (§ 260), illa de extensione Redemptionis et meritorum Christi sententia veritati conformis est censenda, in qua misericordia Dei (4) et charitas Christi (5) clarius elucescit, et per quam moralitas hominum efficacius promo-

(1) 2 Ep. 3, 9. (2) 1 Tim. 2.

(3) Ib. v. 3 etc. (4) Io. 3, 16. (5) Tit. 3, 4.

vetur. Sed, iuxta communem hominum sensum, misericordia et charitas Christi maior esse cognoscitur, quae ad omnes extenditur, quam quae ad aliquos tantum restringitur, et hominum quoque moralitas melius promovetur, si dicitur, Christum omnibus aeternae salutis viam aperuisse et media praeparasse, et si tali modo inanibus excusationibus, ex defectu gratiarum petitis, viae penitus praecluduntur: ergo sententia a nobis proposita veritati conformis est censenda.

Nota 1. Christum non pro solis praedestinatis, sed etiam pro aliis, saltem fidelibus, mortuum esse, est dogma fide divina credendum. In S. Scriptura enim clare continetur. Christus ait: *Non pro eis* (Apostolis) *rogo tantum, sed et pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me* (1). Pro iis ergo mortuus est Christus ex sincera voluntate applicationis meritorum suorum, pro quibus oravit, ipsis Iansenianis fatentibus; atqui Christus oravit pro omnibus fidelibus, qui omnes certe praedestinati non sunt: ergo etiam mortuus est saltem pro illis quoque fidelibus, qui reprobandi sunt. I Thess. V, 9 etc. Apostolus scribit: *Non posuit nos Deus in iram, sed in acquisitionem salutis per D. N. I. Christum, qui mortuus est pro nobis.* Nil hoc testimonio clarius: in isto enim agitur de voluntate Dei praeparationem mediorum includente, quae non tantum ad praedestinatos (neque enim omnes Thessalonicenses praedestinati erant), sed etiam ad quosdam reprobos extenditur. Rursum Rom. VIII, 31 etc. legitur: *Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiam proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit?* Hic Apostolus de omnibus saltem fidelibus loquitur: sed aliqui ex fidelibus reprobantur (2), ergo pro his quoque Filius Dei traditus est, ita ut dona divina consequi possent. Sed absque omni ambage id ipsum constat ex iis, quae scribit idem Apostolus dicens: *Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est* (3); et: *Peribit infirmus in tua scientia frater, propter quem Christus mortuus est* (4)? unde sic argumentamur: Fidelis ille, qui ex propria infirmitate scandalum passus ob aliorum imprudentiam vel malitiam perditur et perit, profecto non est praedestinatus; atqui, teste Apostolo, et pro isto, sicut et pro aliis, qui reipsa salvantur, Christus mortuus est: ergo ipsa S. Scriptura testatur, Christum non pro solis praedestinatis, sed etiam pro aliis, qui reprobantur, mortuum esse. In Symbolo *Nicaeno* omnibus credendum proponitur, Christum *propter nos homines et propter nostram salutem*... passum esse; quibus vocibus saltem omnes omnino fideles exprimuntur; unde de fide est, Christum mortuum esse pro omnium saltem fidelium aeterna salute: sed inter fideles etiam reprobi dantur: ergo etiam de fide est, Christum saltem pro his mortuum esse. Ideo *Innocentius X*, in constitutione ab universa Ecclesia recepta quintam Iansenii propositionem *intellectam eo sensu, ut Christus pro salute dumtaxat praedestinatorum mortuus sit - ut haereticam* damnavit: ergo contradictoria: *Christus mortuus non est pro salute dumtaxat praedestinatorum;* est dogma fidei. — Propositio autem, quae dicit, Christum pro omnium prorsus hominum, etiam in infidelitate sua pereuntium salute passum

(1) Io. 17, 20. (2) Matth. 7, 14. et 22. etc.

(3) Rom. 14, 15. (4) I Cor. 8, 11.

et mortuum esse, ac sanguinis sui pretium obtulisse, inter fidei dogmata recenseri non potest: attamen Cl. *Tournely*, *Thomas ex Char.*, Cl. *Perrone* et alii dicunt, sententiam asserentem, Christum pro omnibus et singulis hominibus, saltem adultis, mortuum esse, ac sanguinis sui pretium pro omnibus Deo Patri obtulisse, esse sententiam veram, piam, catholicam et fidei proximam, cui nihil deest, nisi solemnis definitio Ecclesiae. Haec est communis Theologorum doctrina, si quosdam Thomistas excipias, e. g. *Gazzaniga* (1). Thomistae enim, ut inferius dicetur, gratias sufficientes ex natura sua a gratiis efficacibus differre docent: has vero, per quas salus obtinetur, Christum solis praedestinatis promeruisse et praeparasse contendunt. Sed tamen etiam inter Thomistas quidam communi sententiae favent, ut e. g. *Billuart* (2), qui, loquens de supradicta propositione damnata, ait: « Ecclesia damnans hanc propositionem definivit, Christum esse mortuum pro salute aeterna reproborum, et cum non sit potior ratio unius reprobi quam alterius respective ad salutem aeternam, patet, sensum Ecclesiae esse, Christum esse mortuum pro salute aeterna omnium reproborum. Caeterum dato non esse hic definitum, Christum esse mortuum pro salute aeterna omnium reproborum, hoc tamen esse dogma catholicum urgentissimis argumentis modo probabimus etc.»

Nota 2. Plurima excogitarunt Iansenistae, ut argumenta pro doctrina catholica allata enervarent, suaque erronea placita defenderent.

Obi. I. Haec vox, *omnes*, in S. Scriptura saepe usurpatur pro aliquibus tantum, seu pro multis, ut Io. XII, 32: *Si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum;* et tamen Christus non omnia trahit ad se, quoniam multi manent in infidelitate: item: *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur* (3); neque tamen omnes vivificantur, sed ii solum, qui sunt viva membra Christi per charitatem. Ergo cum dicitur Christus mortuus pro omnibus, non sequitur, ipsum pro omnibus et singulis distributive mortuum esse, sed sufficit dicere, ipsum pro salute aeterna aliquorum, seu multorum, passionis et mortis suae merita obtulisse.

Resp. Negari potest, in S. Scriptura saepe per *omnes* tantum aliquos, seu multos intelligi. Neque id in citatis locis contingit: nam Christus vere omnes homines per doctrinam, per gratias interiores, et per ipsam suam charitatem in morte manifestatam trahit ad se, quamvis non omnes ab ipso attrahi velint: et Paulus de resurrectione loquitur, quae universalis erit; nam *in Christo omnes vivificabuntur*, id est immortalitati restituentur. Quodsi concedatur, τὸ *omnes* quandoque sumi accommode pro aliquibus tantum; inepte infertur, semper sic sumi, et nunquam distributive: ut autem sciatur, quando accommode, quando distributive debeat sumi, id colligendum est ex circumstantiis locorum, subiecti, argumenti et aliis. Dum autem Christus dicitur *mortuus pro omnibus*, hanc vocem sumendam esse distributive, patet ex eo, quia loco *omnium* hinc inde ponitur *mundus*, qui significat universum genus humanum (4). Idem probant argumenta superius allata; et praecipue con-

(1) De Deo, diss. 5, c. 3.
(2) De Deo, diss. 7, a. 7, § I.

(3) I Cor. 15, 22.
(4) Io. 1, 29; ib. 3, 16; 2 Cor. 5. 19

stans Traditio, iuxta quam S. Scripturam exponere oportet. Traditionem istam ipse *S. Augustinus* contestatur l. 11, c. Iulian. (1), ubi, ut ostendat, omnes contraxisse peccatum originale, morte Christi pro omnibus utitur tanquam medio demonstrationis dicens: « Unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt. Vide, quia consequens esse voluit (Apostolus), ut intelligantur omnes mortui, si pro omnibus mortuus est. Quia ergo non in corpore, restat ut in peccato esse mortuos omnes, si pro omnibus Christus mortuus, nemo neget, nemo dubitet, qui se non negat aut dubitat esse Christianum. » Ergo certum exploratumque tunc temporis fuit apud omnes, Christum reipsa pro omnibus, nemine excepto, mortuum esse, alias nullius roboris fuisset argumentum S. Augustini ad adstruendam in omnes et singulos, nemine excepto, peccati originalis transfusionem.

Obi. II. Ipsa S. Scriptura declarat, per *omnes* non intelligendos esse nisi *multos*. Nam Christus ipse ait: *Filius hominis venit dare animam suam redemptionem pro multis* (2). *Hic est sanguis meus novi Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum* (3). Paulus inquit: *Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata* (4); imo Christus palam profitetur, se mori tantum pro electis, dicens: *Animam meam pono pro ovibus meis* (5); et declarat, se non esse missum *nisi ad oves, quae perierunt domus Israël* (6), - per quam Ecclesiam electorum intelligit. Dum ergo Christus dicitur mortuus pro omnibus, id intelligendum est accommode de generibus singulorum, non distributive de singulis generum: nam S. Scriptura solum nobis ostendit, in omnibus hominum generibus aliquos dari electos, unde Apoc. V, 9 dicitur: *Redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, et lingua, et populo, et natione:* non ergo omnes tribus, populi, et nationes redempti dicuntur, sed aliqui ex iisdem electi.

Resp. Si S. Scriptura dicit, redemptos esse multos, et redemptos esse omnes (7), utrumque verum est; nam omnes ac singuli homines vere sunt multi. Saepe in Ss. Bibliis multorum nomine omnes intelliguntur, ut e. g.: *unius delicto multi mortui sunt* (8), id est omnes: et *multis*, id est omnibus, *passeribus meliores estis vos* (9). *Multi de his, qui dormiunt in terrae pulvere, evigilabunt* (10), id est omnes resurgent. Liquet ergo, per multos non excludi omnes, sed potius asseri cum emphasi, quia omnes sunt in magno numero. Ipse *S. Augustinus* (11) ait: « Unus pro omnibus mortuus est, o Iuliane! non hoc Augustinus, sed Apostolus dixit, imo ipse per suum Apostolum Christus..... multi quippe isti, ipsi sunt omnes, de quibus alio loco dicit: *Sicut in Adam omnes moriuntur* etc. » Praeterea Redemptio, ut Theologi observant, sub duplici respectu considerari potest, nempe in actu primo, seu quoad affectum, seu voluntatem Christi pro omnium aeterna salute pretium sanguinis sui offerentis, et in actu secundo, seu quoad effectum seu actualem meritorum Christi applicationem, ipsamque vitae aeternae consecutionem. Redemptio in actu primo est universalis, quia Christus quoad affectum seu intentionem suam in ordine ad media salutis omnibus

(1) Cap. 4. (2) Matth. 20, 28.
(3) Matth. 26, 28. (4) Hebr. 9, 28.
(5) Io. 10, 15. (6) Matth. 15, 24.

(7) I Tim. 2, 6. (8) Rom. 5, 15.
(9) Matth. 10, 31. (10) Dan. 12, 2.
(11) L. 2 op. imperf. c. Iulian. n. 133.

obtinenda, et applicanda, pro omnibus, nemine excepto, mortuus est. Redemptio autem in actu secundo non est universalis, et Christus reipsa, quoad effectum, seu vitae aeternae consecutionem, non omnes redemit, quia de facto non omnes salvantur, sed multi ex culpa sua pereunt. — Iam vero si Redemptio sumitur in actu primo, tum in S. Scriptura, tum in Ss. Patribus praedicatur ut universalis, et Christus dicitur mortuus pro omnibus et singulis, nemine excepto, quod allata argumenta probant. Quandoque autem sermo est de Redemptione in actu secundo, et tunc beneficam eius extensionem S. Scriptura restringere videtur, sive cum dicit, Christum mortuum esse pro electis, vel pro ovibus suis, sive cum alibi dicit, eum mortuum esse pro credentibus, *ut omnis qui credit in eum non pereat* (1), vel pro iis, qui sunt in Ecclesia: *Seipsum tradidit pro ea* (2); haec dicuntur non in sensu *exclusivo*, sed *praecisivo*, id est praecise affirmat Scriptura, Christum mortuum esse pro electis in sensu a nobis exposito, nec tamen negat, ipsum mortuum etiam esse pro caeteris, sed solum de istis reticet, quod alibi non semel, ut vidimus, inculcat. Matth. XV, 24 Christus non loquitur de morte sua, quam pro omnibus pertulit, sed de praedicatione Evangelii, quam, iuxta voluntatem Patris, inter Iudaeos tantum suscipere debuit. Denique Apoc. V, 9 sermo est de Redemptione in actu secundo, quoniam electi Redemptori suo gratias agunt, qui ex omnibus tribubus, populis etc. eos vocavit, iustificavit et glorificavit, unde canticum claudunt dicentes: *et fecisti nos Deo nostro regnum.* Exinde autem inferri nequit, caeteros in actu primo, seu quoad affectum non fuisse redemptos aut non vocatos, cum ipse Christus dicat: *Multi sunt vocati, pauci vero electi* (3).

Obi. III. Si S. Scriptura Christum pro omnibus mortuum dicit, intelligendum est id hoc sensu, quod eius mors sit sufficiens delendis omnibus peccatis et salvandis omnibus hominibus, non tamen hoc sensu, quod illam ordinaverit, et Patri obtulerit pro salute omnium, hoc enim S. Scriptura nullibi asserit.

Resp. Dum S. Scriptura affirmat, Christum pro omnibus mortuum esse, sufficienter declarat, ipsum mortem suam pro omnium salute ordinasse et Patri obtulisse; nam *mori pro aliquo* manifeste importat, intentionem morientis esse ut mors sua ei prosit, quia praepositio *pro* importat causam finalem, propter quam aliquid fit. Id confirmatur ex communi usu loquendi. Sic dum dicitur, medicum venisse pro infirmo, significatur venisse in commodum et utilitatem infirmi, eiusque salutis gratia: ergo similiter, dum dicitur Christus mortuus pro omnibus, significatur mortuus in commodum et utilitatem omnium, eorumque salutis procurandae causa. Unde si Pater, cuius duo filii captivitate detinentur, solveret pretium sufficiens redemptioni utriusque, sed tamen vellet tantum natu maiorem redimere, eique soli pretium solutum applicari, non posset dici solvi pro utroque. Denique evidentissimum est, iuxta Scripturas citatas, Christum esse mortuum pro omnibus hominibus aliter quam pro daemonibus: atqui id falsum esset, si vera foret Iansenistarum obiectio; nam mors Christi, cum infiniti sit pretii, etiam salvandis daemonibus sufficiens esset: sed pro his non dicitur mortuus,

(1) Io. 3, 16. (2) Ephes. 5, 25.

(3) Matth. 20, 16.

quia pro ipsis pretium sanguinis non obtulit.

Obi. IV. Eadem est ratio de morte Christi et de eius oratione, ac propterea pro illis solis mortuus est, pro quibus oravit: atqui oravit pro solis praedestinatis; nam Christus sic Patrem orat: *Non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi* (1). Et sane si Christus orasset pro omnibus, omnibus de facto obtinuisset salutem, quia omnis oratio Christi semper fuit exaudita iuxta illud: *Ego sciebam, quia semper me audis*(2); et: *Christus exauditus est pro sua reverentia* (3). Sed non omnes salvantur; ergo Christus non pro omnibus oravit. Hinc *S. Thomas* (4) docet: « Dominum non orasse pro omnibus crucifixoribus, neque etiam pro omnibus, qui erant credituri in eum, sed pro his solum, qui erant praedestinati, ut per ipsum vitam consequerentur aeternam. » Concludendum est igitur cum Iansenio, Christum orasse pro quibusdam, ut salvarentur; pro aliis, ut iustificarentur; pro aliis, ut crederent sine charitate; et eodem modo pro his tribus classibus passum et mortuum esse, et sic omnia cohaerent.

Resp. Nonnulli negant, eandem esse mortis et orationis Christi rationem, quia mors Christi est beneficium generale pro reconciliatione totius generis humani oblatum, oratio autem est quid magis particulare respiciens applicationem meritorum huius beneficii generalis ad aliquos effectus particulares, unde non est eadem ratio mortis Christi et eius orationis, potuitque mori pro iis, pro quibus non oravit: idque inde patet, quod Christus mortuus sit pro iis, qui ante ipsum in iustitia defuncti sunt; ex eius namque meritis salvati sunt, et tamen non oravit pro eis: quia oratio non petit id, quod factum est, sed quod est faciendum. — Ast aliis quoque modis obiectio dilui potest. Nam concesso etiam, quod (5) Christus oraverit pro omnibus et solis praedestinatis, nihil inde concludi potest nisi probetur, Christum nunquam pro aliis orasse. At vero longe abest, ut hoc probetur, quin potius contrarium constet; nam in hac eadem oratione (6) orat pro omnibus credituris dicens: *Non pro eis autem tantum rogo, sed et pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me* (7); orat, *ut mundus credat, quia tu me misisti* (8). Orat pro suis tortoribus: *Pater dimitte illis* (9); et Luc VI, 12 legimus: *Erat pernoctans in oratione Dei.* Certum ergo est, Christum non pro solis praedestinatis, sed etiam pro aliis orasse. Ast dicere, pro his Christum ita orasse, ut crederent, sed sine charitate, ut iustificarentur, sed non perseverarent, et ut temporales gratias consequerentur, sed per exclusionem salutis, iniuriosum est Christo, et abhorrens ab idea Dei, qui in ista suppositione non alio fine eiusmodi gratia elargiretur, nisi ut homines deterius damnarentur. — Dicendum ergo profecto est, Christum non pro solis praedestinatis, sed et pro aliis orasse, et quidem in ordine ad salutem ab ipso intentam, quam credentes, et iustificati, bene utendo gratiis concessis obtinere possint. Observandum porro cum Theologis est, Christum nec oratione, nec morte sua decreta divina immutare voluisse, quibus statutum erat, Redemptionis beneficio illos tantum respectu salutis aeternae participes fieri, in quibus

(1) Io. 17, 9. (2) Io. 11, 42. (3) Hebr. 5, 7. (4) 3. q. 21, a. 4 ad 2.

(5) Loco citato. (6) V. 20. (7) Io. 17, 20. (8) Ib. v. 21. (9) Luc. 23, 34.

requisitae conditiones adimplentur; voluntas enim Christi voluntati Patris semper apprime conformis fuit. Sicuti ergo Deus voluntate antecedenti vult omnes homines salvos fieri, sed voluntate consequenti vult aliquos damnare; ita Christus voluit omnium salutem antecedenter, non consequenter, et sic oravit pro omnium salute oratione procedente a voluntate antecedente, non consequente; sicut antecedenter voluit non mori, et ea voluntate oravit, ut transiret calix; voluit autem consequenter mori, et ea voluntate oravit, ut voluntas Patris fieret. Posita hac distinctione, *S. Thomas* (1) docet, orationem Christi a voluntate consequente, seu absoluta procedentem semper fuisse exauditam; ait enim (2): « Omnis voluntas absoluta Christi, etiam humana, fuit impleta, quia fuit Deo conformis, ac per consequens omnis eius oratio (ab hac nempe voluntate orta) fuit exaudita. » Et quia de hac oratione efficaci et absoluta loquitur, ideo (3) negat, talem orationem a Christo factam fuisse pro omnibus crucifixoribus et pro omnibus credituris, « ut per ipsum vitam consequerentur aeternam. » Nullatenus autem negat S. Doctor, Christum orationem ex voluntate antecedenti et conditionata procedentem etiam pro non praedestinatis fudisse. Id enim clare profitetur in cap. 17 Ioan., lect. 2, dicens: « Christus, quantum est de se pro omnibus oravit, quia oratio sua, quantum est de se, efficax est, ut valeat toti mundo; sed tamen non in omnibus sortitur effectum nisi in Sanctis et Electis Dei, et hoc propter impedimentum mundanorum. » Similia alibi docet (4).

(1) 3, q. 21, a. 4. (2) In O. (3) Ad 2.
(4) Cf. Billuart de Deo diss. 7, art. 7, § 1; Perrone l. c. n. 519-526.
(5) Tract. 1 in Ep. Ioan.

Obi. V. *S. Augustinus* mortem Christi ad solos praedestinatos refert. Nam (5) expendens illa verba: *Ipse est propitiatio* etc., intelligit nomine *mundi* Ecclesiam, pro qua sola Christus mortuus est. Idem (6) verba Christi: *Omnia traham ad meipsum*, exponit de omnibus praedestinatis. Et (7) in verba Apostoli: *Conclusit omnia in incredulitate, ut omnium misereatur*, ita loquitur: « Omnium itaque miseretur vasorum misericordiae, eorum scilicet, quos ex gentibus, et eorum, quos ex Iudaeis praedestinavit, vocavit, iustificavit, glorificavit, non omnium hominum, sed istorum omnium neminem damnaturus. » Ep. 169 (8) ad Evodium scribit: « Non perit unus ex illis, pro quibus mortuus est Christus. » Et lib. 1 de adulter. coniug. (9) inquit: « Omnis, qui sanguine Christi redemptus est, homo est; non tamen omnis qui homo est, sanguine Christi redemptus est. » Ergo S. Augustinus redemptionem universalem non admittit, sed hanc ad praedestinatos restringit. *S. Hieronymus* quoque (10) dicit, « Sanguinem Agni pro Iudaeis effusum non esse; » et *S. Anselmus* (11) aperte docet, « Christum pro solis electis mortuum esse. »

Resp. Redemptio, uti iam dictum est, sub duplici respectu considerari potest, nempe in actu primo, seu quoad affectum, et in actu secundo, seu quoad effectum. *S. Augustinum* sub priori respectu redemptionem universalem propugnasse, patet ex eiusdem testimoniis supracitatis. At S. Doctor hincinde redemptionem considerat sub posteriori respectu, et loquitur de redemptione utili et fructuosa ad vitam aeternam actu ob-

(6) Tract. 52 in Ioan.
(7) L. 21 de Civ. Dei c. 24.
(8) Al. 102. (9) Cap. 15.
(10) Comment. in Ps 43. (11) In Elucidario.

tinendam, et sub hoc respectu redemptionem restringit ad praedestinatos. Consonat ergo S. Augustinus cum Concilio Tridentino, quod sess. VI, cap. 3 docet, Christum pro omnibus mortuum esse, sed non omnes mortis eius beneficium recipere. — Caeterum S. Augustinum mortem Christi non ad solos praedestinatos restrinxisse, patet etiam ex eius verbis, primo loco in obiectione citatis; ibi enim asserit, Christum pro Ecclesia mortuum esse, in qua, iuxta eundem S. Doctorem, iusti et peccatores, electi et reprobi dantur. Reliqua loca, si absque praefata distinctione intelligerentur, nimium probarent, ipsosque Iansenistas premerent, qui concedunt, Christum temporarias quasdam gratias reprobis quoque per passionem et mortem suam promeruisse. — Commentarium in Psalmos genuinus fetus *S. Hieronymi* non est, sicuti etiam Elucidarium falso *S. Anselmo* adscribitur.

Obi. VI. Concilium *Valentinum III*, saec. IX, damnavit quatuor Capitula Concilii *Carisiaci*, quorum ultimo definiebatur, Christum mortuum esse pro omnibus hominibus; aiunt enim Patres Concilii Valentini: « Illud nobis simpliciter, et fideliter tenendum ac docendum placet, iuxta Evangelicam et Apostolicam veritatem, quod pro illis hoc datum pretium teneamus, de quibus ipse Dominus noster dicit: *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis*, ut omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam aeternam... Porro Capitula quatuor, quae a Concilio Fratrum nostrorum (Carisiaci) minus prospecte suscepta sunt, propter inutilitatem, vel etiam noxietatem et errorem contrarium veritati... interdicimus.» Huius Concilii Canones approbarunt Synodus *Lingonensis*, *Tullensis*, et *Nicolaus I.* — Eiusdem sententiae fuit Ecclesia *Lugdunensis*, quae in priori opere, *de tribus Epistolis*, negat, Christum mortuum esse pro illis, qui ante ipsius passionem in sua impietate mortui erant; et in posteriori opere, *de tenenda veritate*, sic loquitur: « Catholica fides tenet, quod pro omnibus credentibus, et per gratiam baptismi regenoratis, Salvator noster sit passus: » id vero de infidelibus negatur.

Resp. Concilium *Valentinum* solummodo negat, Christum mortuum esse *quoad effectum*, seu utiliter et fructuose pro impiis ante ipsum defunctis: nullatenus autem negat, esse mortuum etiam pro illis hoc sensu, quod dum viverent non potuerint salvari merito eius mortis futurae, si voluissent, denegataque eis fuerint auxilia sufficientia. Hanc esse genuinam Concilii mentem, patet ex eo, quia silet de infidelibus post Christi mortem in sua impietate morituris; quia nullatenus reprehendit tertium Capitulum Carisiacum, quo definiebatur, Deum velle omnes omnino homines salvos fieri, ex quo sequitur, Christum pariter voluisse pro omnium salute mori; ac demum quia utitur exemplo aenei serpentis a Moyse in deserto exaltati. Non enim iste serpens pro aliquibus tantum propositus est ex voluntate Moysis, sed pro omnibus, sic tamen, ut quicunque illum aspicerent, sanarentur, caeteris vero haud prodesse non defectu remedii, aut voluntatis ex parte Moysis, sed eorum culpa: ita similiter Christus pro omnibus in cruce exaltatus fuit, ita tamen, ut illis solis de facto prodesset, qui in eum oculis fidei aspicerent. — Capitula autem Carisiaca Patres Valentini damna-

runt errore facti decepti, quo existimarunt, eis asseri errorem illorum, qui contendebant, Christum omnino, qui erant in inferno, cum illuc descendit, liberasse; vel sensu Pelagiano velle Christum eadem ratione et aequali voluntate mortuum esse pro reprobis, et electis. — Detecto autem hoc errore facti, iidem Patres in Synodis *Lingonensi* et *Tullensi* praefatam Capitulorum Carisiacorum censuram expunxerunt, atque Canones ita correctos, quibus et Patres Carisiaci subscripserunt, approbavit *Nicolaus I.* Ecclesia *Lugdunensis* Christum pro solis praedestinatis, aut pro solis credentibus passum et mortuum dicit, quia loquitur de redemptione utili et fructuosa, per quam iustificatio et salus aeterna actu obtinentur. Probat enim in sua infidelitate perseverantes usque in finem non participare de saluberrimis redemptionis fructibus, ut refellat asserentes Christum damnatos ex inferno liberasse, quem errorem falso adscripsit conventui Carisiaco. Ideo in libro *de tenenda veritate* dicit: « Cesset haec nova et inaudita praesumptio, ut nullus impiorum et apud inferos irrevocabiliter damnatorum fuerit, pro quo Christus passus non sit; cum pro illis solis defunctis passionem sustinuerit, qui eum dum in corpore viverent, venturum, et mundum sua passione redempturum crediderunt. » - Nonnulli recentiores critici duo opera citata falso Ecclesiae Lugdunensi adscribi contendunt (1).

Nota 3. Beneficium mortis Christi, ac seria et antecedens Dei voluntas, ut omnes homines salvi fiant, extendunt se etiam ad infantes sive intra, sive extra uterum maternum, sine baptismo ex hac vita decedentes. Nam in S. Scriptura et Patribus absque ulla restrictione ad sexum, aetatem, conditionem etc., Christus *pro omnibus* dicitur mortuus, et Deus dicitur velle *omnes homines* salvos fieri: ergo etiam de infantibus hoc idem dicendum est. Id evidenter patet ex verbis Apostoli dicentis: *Si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt; et pro omnibus mortuus est Christus* (2). Christus itaque pro omnibus mortuus est, qui mortui sunt per peccatum originale: sed certum est, infantes mortuos esse per peccatum originale: ergo pro ipsis quoque Christus mortuus est. *S. Augustinus* ipse hoc ratiocinio utitur; nam (3) ait: « *Unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt.* Conclusio haec Apostoli invicta est, ac per hoc, quia et pro parvulis mortuus est, profecto etiam parvuli mortui sunt. » Et ibid. (4) asserit: « Clamat Apostolus: *ergo omnes mortui sunt, et pro omnibus mortuus est;* et vos reclamatis, non sunt mortui parvuli; clamate et quod sequitur; ergo non pro ipsis mortuus est. » Difficile autem est declarare, qua ratione Christus possit dici pro ipsis mortuus, iisque media salutis necessaria praeparasse, cum absque propria actuali culpa sine baptismo moriantur. Sed fatendum est, limitatam nostram rationem non omnia perspicere, et declarare posse iudicia Dei incomprehensibilia, et vias eius investigabiles esse: ignorantiam autem modi non tollere certitudinem facti. — Conantur tamen Theologi hanc difficultatem aliquatenus enodare. Sic Cl. *Perrone* (5) ita disserit: « Ad praeoccupandas adversariorum difficultates notandum est, hanc Dei voluntatem (salvandi praedictos infantes) antece-

(1) Cf. Billuart l. c. § 5, Sinops. histor. n. 1-6. (2) 2 Cor. 5, 14 etc.

(3) L. 1 op. imperf. c. Iulian. c. 61. (4) L. 2, c. 163. (5) L. c. n. 536.

dentem sub duplici respectu conditionatam dici posse; tum scilicet ex parte parentum, tum ex parte ordinarii naturae cursus; quatenus Deus, quantum ex se est, velit quidem et hos salvos fieri, et applicari ipsis media illa generalia, quae et pro ipsis praeparavit, dummodo tamen non obsistat reali istorum applicationi aut perversa parentum voluntas, aut aliqua ipsorum culpa ac negligentia, vel dummodo non obstet ordinarius naturae cursus, quem ipse utpote provisor universalis non vult perturbare et impedire, ut istis infantibus in particulari salutis media de facto applicentur; alioquin perpetuo ad miracula confugere deberet. Hinc antecedens haec Dei voluntas iuxta nostrum concipiendi modum ratione prior est praevisione istorum impedimentorum; e contrario voluntas Dei consequens circa effectivam infantium salutem et perditionem ea est, quae eorundem impedimentorum praevisionem subsequitur. » Sed de istis infantibus etiam in sequenti Theologiae theoreticae parte sermo recurret.

Usus doctrinae.

§ 380. 1. Pro beneficiis acceptis gratum animum rependendum esse, ex ratione et revelatione cognoscimus, et istud officium eo magis, quo maiora sunt beneficia obtenta. Nullum autem maius beneficium excogitari potest illo, quod modo consideravimus; nam per atrocissimam unigeniti Filii Dei passionem et mortem ab aeternis horrendae damnationis poenis liberati, et ad immensa aeternae beatitudinis gaudia vocati sumus. Quod si nihil magis ingrati animi labem prodit, quam turpis beneficiorum oblivio; ne tam foeda inordinatione contaminemur, frequentissime passionem et mortem Redemptoris nostri meditari oportet. Christus ipse, ut haec memoria inter fideles iugiter conservetur, admirabile Eucharistiae sacramentum instituit, dicens: *Hoc facite in meam commemorationem* (1); et I Cor. XI, 26 additur: *Quotiescunque manducabitis panem hunc, et calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis donec veniat.* Quis ergo dubitabit, piam passionis et mortis suae meditationem Christo gratissimam esse, qui ad hanc promovendam stupenda in Eucharistia miracula operatur, et, «ut iugis tanti beneficii in nobis maneret memoria, corpus suum in cibum fidelibus dereliquit » (2)? Ideo Paulus nos monet, ut simus *aspicientes in auctorem fidei, et consummatorem Iesum, qui, proposito sibi gaudio, sustinuit crucem, confusione contempta*... et *eum* sedulo recogitemus, *qui talem sustinuit a peccatoribus adversum semetipsum contradictionem* (3), etc. Ideo etiam sancti Ecclesiae Doctores fidelibus piam passionis et mortis Christi meditationem commendare, huiusque praestantiam, aequitatem et utilitatem praedicare non cessant. Rectissime idcirco quisque *S. Bernardum* imitabitur (4) dicentem: « Ego... mihi fasciculum ex omnibus anxietatibus et amaritudinibus Domini mei colligare, et inter ubera mea collocare curavi. Memoriam abundantiae suavitatis horum eructabo, quoad vixero: in aeternum non obliviscar miserationes istas, quia in ipsis vivificatus sum... Haec meditari dixi sapientiam; in his iustitiae mihi perfectionem constitui, in his plenitudinem scientiae, in his divitias salutis, in his copias meritorum, etc.»

2. Homo in creatione ad magnam dignitatem elevatus est; unde de ipso

(1) Luc. 22, 19. (2) S. Thom. Opusc. 57.

(3) Hebr. 12, 2 etc. (4) Serm. 43 in Cantica.

dicitur: *Minuisti eum paullo minus ab Angelis, gloria et honore coronasti eum, et constituisti eum super opera manuum tuarum* (1). Sed maior homini dignitas, gloria et honor ex opere redemptionis accessit. Quamobrem *S. Ambrosius*(2) inquit: « Plus, Domine Iesu, iniuriis tuis debeo, quod redemptus sum, quam operibus, quod creatus sum. Non enim prodesset nasci, nisi redimi profuisset. » Et *S. Bonaventura* (3) seraphico prorsus spiritu ita verba Apostoli commentatur: « *Mihi autem absit gloriari nisi in cruce D. N. I. Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo* (4): Est ergo mihi, mi Domine Iesu, magna gloriatio, quod pro me coelum et sidera, et alias inferiores creaturas fecisti; sed multo sine comparatione maior mihi gloriatio, quod pro me dignatus es mortalis fieri. Magna quippe gloriatio, quod me fecisti ad imaginem et similitudinem tuam; sed sine comparatione maior mihi gloriatio, quod pro me formam servi accipiens factus es similis mihi. Magna mihi gloriatio, quod tot beneficiis me gubernas et nutris; sed sine comparatione maior mihi gloriatio, quod pro me esuristi, sitisti et fatigatus super fontem sedisti, et multa incommoda sustinuisti. Magna mihi gloriatio, quod me cunctis animalibus praeposuisti; sed sine comparatione maior, quod pro me te Dominum omnium uni puellae et fabro subdidisti. Magna mihi gloriatio, quod me, si amicus tuus fuero, honorificaturus es in coelo tuo; sed multo magis est mihi magna gloriatio, quod pro me adhuc pessimo inimico tuo conviciatus, consputus et multipliciter illusus es in medio terrae. Magna mihi gloriatio, quod me, si iustus fuero, ditaturus es in regno tuo; sed sine comparatione maior mihi gloriatio, quod pro me peccatore in extrema paupertate fuisti in ligno; quia quantum ad gustum, cum sitires, fel habuisti et acetum, quantum ad operimentum corpus habuisti nudum, quantum ad reclinatorium non habuisti ubi reclinares caput tuum, imo corona spinea fuit pulvinar tuum. Magna mihi gloriatio, quod si gratiam usque ad finem habuero, me delectatione es impleturus universarum deliciarum paradisi; sed multo mihi maior gloriatio, quod pro me tuo contemptore, et pleno animi abominabili sanie, impletus es inaestimabilibus angustiis et doloribus, morte turpissima condemnatus in Calvariae loco. Magna mihi gloriatio, quod si angelice vixero in terris, Angelis es me sociaturus in coelis; sed multo maior mihi gloriatio, quod pro me diabolicam vitam ducente, cum latronibus es crucifixus in terris, cum impiis et iniquis associatus et deputatus. Mihi ergo absit nisi in cruce Iesu Christi gloriari. In quo debeo gloriari nisi in summo Dei mei honore, summa Dei mei erga me dilectione et dignatione? Haec autem sunt plene in cruce. *Mihi ergo absit gloriari nisi in cruce D. N. I. Christi.* Si enim *pretiosa* est *in conspectu Domini mors Sanctorum* eius, quia patiuntur et moriuntur pro ipso; quanto magis debet esse gloriosa in conspectu nostro mors D. N. I. Christi, cum ipse patiatur, et moriatur pro nobis? Igitur *gloriari nos oportet in cruce D. N. I. Christi.* »

3. Per doctrinam expositam in spem erigi debemus, qua vitam aeternam et media ad illam obtinendam certo expectamus. Nam ait Paulus: *Si Deus pro nobis, quis contra nos?*

(1) Ps. 8. (2) L. 2 in Luc. n. 5.
(3) P. 1, Stimuli amoris c. 15.

(4) Gal. 6, 14.

qui etiam proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum; quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit (1)? « Qui enim id, quod maius erat (ipsum Filium Dei), inimicis dedit, quomodo non minora (gratias et beatitudinem) dabit amicis? inquit S. *Chrysostomus* » (2). Et Hebr. X, 19 dicitur: *Habentes fiduciam in introitu Sanctorum in sanguine Christi*, id est *per merita sanguinis Christi* habemus fiduciam, spem magnam, imo ius ad introëundum in Sancta Sanctorum, seu in coelum. Ideo *S. Ambrosius* (3) ait: « Considera quem iudicem habeas! Nempe Christo dedit Pater omne iudicium. Poterit te ergo ille damnare, quem redemit a morte, pro quo se obtulit, cuius vitam suae mortis mercedem esse cognoscit? » — Et S. *Augustinus* (4) dicit: « Filius Dei pro nobis mortuus est! securus esto, accepturum te vitam ipsius, qui pignus habes mortis ipsius. Pro quibus enim mortuus est? numquid pro iustis? Paulum interroga. Etenim *Christus pro impiis mortuus est*. Impius eras, et mortuus est pro te: iustificatus es, et deseret te? Qui iustificavit impium, relinquet pium? »

4. Redemptionis beneficia pie recolentes amore divino inflammari debemus. Nam in passione et morte sua Christus maximam erga nos charitatem manifestavit, quod ipsemet innuit, dicens: *Maiorem charitatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis* (5); ex quo recte Apostolus infert: *Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos* (6). Quanta autem sit obligatio nostra diligendi Redemptorem nostrum praeclare ostendit *S. Paulinus* (7), dicens: « Quid illi (Christo) pro malis meis, quae pertulit, quid pro bonis suis, quae contulit, referam? quid pro suscepta carne, quid pro alapis, pro opprobriis, quid pro flagellis, pro cruce, obitu, sepultura rependam? — Esto, reddamus crucem pro cruce, funus pro funere; nunquid poterimus reddere, quod ex ipso et per ipsum, et in ipso habemus omnia, et ipsi qui habemus sumus? *Ipse* enim *fecit nos, et non ipsi nos* (8), et anima nostra semper in manibus eius. Reddamus ergo amorem pro debito, charitatem pro munere, gratiam pro pecunia. Vae enim nobis nisi dilexerimus. Quando autem sperem me miserum et egenum huic Domino posse reddere, cui nec Apostoli se reddidisse profitentur. Audi denique unum de ipsis confitentem se non reddidisse, qui dicit: *Quis prior dedit ei, et retribuetur ei* (9)? Sed ipsi gratias, qui nobis tanti foenoris remittit usuras, et obligationis immensae compendium praestat, solam a nobis dilectionem sui repetens, quam inter praecepta sua principali loco ponens, ostendit, quomodo illi insolubile debitum etiam inopes solveremus. Nemo se igitur excuset difficultate solvendi, quia nemo se potest dicere, animum non habere. Non sacrificia, non munera sumptuosa, non duri labores exiguntur a nobis; in nobis est unde solvamus. Res enim potestatis nostrae est, noster affectus: hunc Domino impendamus et solvimus. Denique David liberatus de manu omnium inimicorum suorum pro salutis suae plena securitate non regni opibus sed animi solvens, ait: *Diligam te, Domine, virtus mea* » (10). Vera

(1) Rom. 8, 31 etc.
(2) In hunc locum Hom. 15, n. 2.
(3) L. 1 de Iacob, et vita beata c. 6.
(4) Enar. in Ps. 96.
(5) Io. 15, 13.
(6) I Io. 4, 19.
(7) In Epist. 4 (nunc 23 in fine) ad Severum.
(8) Ps. 99, 3.
(9) Rom. 11, 35.
(10) Ps. 17, 1.

autem Christi dilectio in mandatorum divinorum observatione consistit, dicente Domino: *Qui habet mandata mea, et servat ea, ille est qui diligit me* (1). Per immensum ergo redemptionis beneficium impelli debemus; ut totam vitam nostram iuxta praecepta evangelica instituamus; unde Paulus inquit: *Charitas enim Christi urget nos: aestimantes hoc, quoniam... pro omnibus mortuus est Christus, ut et qui vivunt, iam non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est et resurrexit* (2). - Qui tantam obligationem non adimplet, qui Christum diligere recusat, qui per lethalia peccata rursum Filium Dei crucifigit et ostentui habet (3), horrendam profecto damnationem meretur, quoniam scriptum est: *Si quis non amat D. N. I. Christum, sit anathema* (4).

ARTICULUS V.

De saluberrimis sacrificii in cruce oblati effectibus respectu Christi ipsius.

§ 381. Christum sibi ipsi quaedam meruisse, *S. Thomas* (5) ratione theologica probat, ita disserens: « Prima causa omnium bonorum nostrorum est Deus... Potest tamen secundario aliquis esse causa sibi alicuius boni habendi, inquantum scilicet in hoc ipso Deo cooperatur. Et sic ille, qui habet aliquid, per meritum proprium, habet quodammodo illud per seipsum: unde nobilius habetur id, quod habetur per meritum, quam id quod habetur sine merito. Quia autem omnis perfectio et nobilitas Christo est attribuenda, consequens est, quod ipse per meritum habuerit illud, quod alii per meritum habent; nisi sit tale quid, cuius carentia magis dignitati Christi et perfectioni praeiudicet, quam per meritum accrescat: unde nec gratiam, nec scientiam, nec beatitudinem animae, nec divinitatem meruit. Quia cum meritum non sit nisi eius, quod nondum habetur, oporteret, quod Christus aliquando istis caruisset; quibus carere magis diminuit dignitatem Christi, quam augeat meritum. Sed gloria corporis, vel siquid aliud huiusmodi est, minus est quam dignitas merendi, quae pertinet ad virtutem charitatis. Et ideo dicendum est, quod Christus gloriam corporis, et ea, quae pertinent ad exteriorem eius excellentiam (sicut est ascensio, veneratio et alia huiusmodi), habuit per meritum. Et sic patet quod aliquid sibi mereri potuit. » Ipsa S. Scriptura testatur, Christum per passionem suam et mortem gloriam corporis, nominis exaltationem, et alia bona, quae pertinent ad eius excellentiam exteriorem sibi meruisse. Id innuit Christus ad Patrem dicens: *Opus consummavi quod dedisti mihi ut faciam: et nunc clarifica me, tu, Pater* (6), etc.; et alibi dixit: *Nonne haec oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam* (7)? ergo Christus per passionem gloriam corporis promeruit. Neque talis assertio repugnat canoni 10 Concilii *Ephesini*, quo damnatur ille, *qui dicit, quod pro se obtulisset semetipsum oblationem, et non potius pro nobis solis;* hic enim solum negatur, Christum pro se satisfactionem praestitisse, qua ipse non eguit, et quam solum pro nobis obtulit: aliter autem de merito iudicandum est. Quamvis enim primarius finis Incarnationis, passionis et mortis Christi fuerit redemptio nostra, ita ut, ea cessante, non venisset, nihil tamen

(1) Io. 14, 21. (2) 2 Cor. 5, 14, etc.
(3) Hebr. 6, 6. (4) 1 Cor. 16, 22.
(5) 3, q. 19, a. 3. (6) Io. 17, 4, etc.
(7) Luc. 24, 26.

impedit, quominus consequenter et secundario gloriam corporis et excellentiam exteriorem meruerit. Paulus conceptis verbis hoc testatur, dicens: *Videmus Iesum propter passionem mortis gloria, et honore coronatum* (1). Praecipue vero haec doctrina praeclare exponitur his verbis: Christus *humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod et Deus exaltavit illum et donavit illi nomen, quod est supra omne nomen, ut in nomine Iesu omne genuflectatur coelestium, terrestrium, et infernorum, et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris* (2). In celeberrimo hoc testimonio luculentissime traditur, Christum per passionem et mortem ubique locorum, seu in tota rerum universitate, nempe *apud inferos in terra et in coelo* maximam gloriam summamque Nominis exaltationem consecutum esse. Quod, ut recte intelligamus, Christi 1° *descensum ad inferos*, 2° *resurrectionem*, 3° *ascensionem ad coelos*, 4° *sessionemque ad dexteram Patris* considerare debemus.

I. *De descensu Christi ad inferos.*

382. Anima Christi a corpore separata ad inferos descendit. « Verum, ait *Catechismus romanus* (3), inferorum nomen abdita illa receptacula significat, in quibus animae retinentur, quae coelestem beatitudinem non sunt consecutae.... Neque tamen ea receptacula unius et eiusdem generis sunt omnia. Est enim teterrimus et obscurissimus carcer, ubi perpetuo et inextinguibili igne damnatorum animae simul cum immundis spiritibus torquentur, qui etiam *gehenna, abyssus*, et propria significatione *infernus* vocatur. Praeterea est purgatorius ignis, quo piorum animae ad definitum tempus cruciatae expiantur, ut eis in aeternam patriam ingressus patere possit, in quam nihil coinquinatum ingreditur.. .. Tertium postremo receptaculi genus est, in quo animae Sanctorum ante Christi Domini adventum excipiebantur, ibique sine ullo doloris sensu, beata redemptionis spe sustentati, quieta habitatione fruebantur. » Si autem quaeratur, ad quem inferorum locum Christus descenderit, communis et certa est Theologorum catholicorum doctrina, animam Christi realiter et substantialiter in tertium inferorum locum, seu *in limbum*, ut Sanctos ibi detentos consolaretur et liberaret descendisse eamquo tamdiu in isto loco permansisse, quamdiu corpus iacuit in sepulcro. Quoniam autem anima Christi hypostatice personae Verbi unita fuit (§ 313); ideo recte dicitur totus Christus ad inferos descendisse; nam, ait *S. Thomas* (4), « corpus, quod tunc erat in sepulcro, non est pars personae increatae, sed naturae assumptae. Et ideo per hoc, quod corpus Christi non fuit in inferno, non excluditur, quin totus Christus fuerit, sed ostenditur, quod non fuit ibi totum, quod pertinet ad humanam naturam. » Recte autem etiam dicitur, Christum ad omnia tria inferorum loca pervenisse, quamvis diversa ratione, et ex vario fine. Qua de re ita disserit *S. Thomas* (5): « Dupliciter dicitur esse aliquid alicubi. Uno modo per suum effectum: et hoc modo Christus in quemlibet infernorum descendit, aliter tamen et aliter. Nam in infernum damnatorum habuit hunc effectum, quod descendens ad inferos, eos de

(1) Hebr. 2, 9. (2) Phil. 2, 8, etc.
(3) P. 1, cap. 6. (4) 3, q. 52, a. 3 ad 1.
(5) L. c. art. 2.

sua incredulitate et malitia confutavit. Illis vero, qui detinebantur in purgatorio, spem gloriae consequendae dedit. Sanctis autem patribus, qui pro solo peccato originali detinebantur in inferno, lumen aeternae gloriae infudit. Alio modo dicitur aliquid esse alicubi per suam essentiam, et hoc modo anima Christi descendit solum ad locum inferni, in quo iusti detinebantur, ut quos ipse per gratiam interius visitabat secundum divinitatem, eos etiam secundum animam visitaret et loco. Sic autem in una parte inferni existens effectum suum aliqualiter ad omnes inferni partes derivabit, sicut et in uno loco terrae passus totum mundum sua passione liberavit. » — Quidam autem Theologi contendunt, quod anima Christi vere et proprie secundum substantiam descenderit ad omnia loca inferorum, ac ipsum quoque damnatorum carcerem iuxta illud: *Penetrabo omnes inferiores partes terrae, et inspiciam omnes dormientes* (1); cui sententiae favere multos Patres ostendit *Bellarminus* (2). — Omnes autem Theologi catholici consentiunt, Christum ad inferos descendisse non ut poenas quasdam lueret, sed ut gloriam suam undique manifestaret. Idcirco *Catechismus romanus* (3) docet, « propterea Christum Dominum ad inferos descendisse, ut ereptis daemonum spoliis sanctos illos patres caeterosque pios e carcere liberatos secum adduceret in coelum, quod ab eo admirabiliter summaque cum gloria perfectum est: statim enim illius aspectus clarissimam lucem captivis attulit, eorumque animas immensa laetitia gaudioque implevit, quibus etiam optatissimam beatitudinem, quae in Dei visione consistit, impertivit. » Ita pariter Christus ad damnatorum sedes descendit, nihil prorsus de eorundem poenis sentiens, nullum quoque damnatorum liberans, sed istorum incredulitatem et malitiam confundens, potentiam suam ostendens, principem huius mundi in ipsa sua sede debellans, detentas in umbra mortis Sanctorum animas ipsi eripiens, et triumphum de devicto inferno concelebrans; unde Paulus de Christo inquit: *Expolians principatus et potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso* (4). — Ab hac Catholicorum doctrina longe recessit *Calvinus*, qui docuit, Christum vere dolores animarum damnatarum passum esse ex metu salutis propriae amittendae, et quia apprehendit sibi Deum iratum: atque hunc suum ducem secuti *Calviniani* Christum vere ad inferos descendisse negant. Contra istos *ex S. Scriptura* et *Traditione* articulus fidei probandus est, Christum vere ad inferos descendisse.

1. *S. Scriptura* descensum Christi ad inferos contestatur. Ps. XV, 10 Messias de seipso praedicit: *Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem;* quae verba non possunt de Davide intelligi qui in sepulcro corruptioni obnoxius fuit, sed ad Messiam spectant, cuius corpus in sepulcro incorruptum mansit, et cuius anima ad inferos descendit; nequaquam enim anima Christi non derelinquenda in inferno, sed ex isto retrahenda dici posset, nisi vere et substantialiter ad inferos descendisset. Petrus ipse praefatum vaticinium Christo applicat, dicens: *Providens (David) locutus est de resurrectione Christi, quia neque derelictus est in inferno, neque caro eius vidit corru-*

(1) Eccli. 24, 45. (2) L. 4 de Christo c. 16. (3) L. c. n. 6. (4) Colos. 2, 15.

ptionem (1); quodsi Christus non derelictus est in inferno, ergo ibi aliquandiu fuit. Paulus de Christo scribit: *Quod autem ascendit, quid est nisi quia et descendit primum in inferiores partes terrae? qui descendit, ipse est, qui et ascendit super omnes coelos, ut impleret omnia* (2). Ubi verba: *in inferiores partes terrae*, non significant terrae superficiem, quae est pars superior, neque sepulcrum Christi, quod etiam super terram fuit, sed, ut observat *S. Hieronymus*, per inferiora terrae infernus accipitur, seu locus subterraneus, in quae animae detinentur, tum quia sic proprietas verborum salvatur, tum quia Apostolus subiungit, *ut impleret omnia*, id est, ut in omnibus regni sui partibus gloriam suam ostenderet, et in nomine suo *omne genuflectatur coelestium, terrestrium, et infernorum* (3). — S. Petrus (4) cum dixisset, Christum pro peccatis nostris mortuum esse, ita de eodem pergit: *mortificatus quidem carne, vivificatus autem Spiritu. In quo* (vivificato spiritu, seu anima) *et his, qui in carcere* (i. e. in inferno) *erant, veniens praedicavit: qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noë;* attamen, superveniente diluvio, in extremo periculo constituti, veram poenitentiam conceperunt. Quem in locum *Calmetus* ait: « Complures sunt huius loci explicationes. Probatissima et maxime omnium legentibus obvia est, Christum Iesum e mortuis redivivum, per virtutem eiusdem Spiritus, a quo revocatus erat in vitam, descendisse in carcerem, seu locum, quo detentae Patriarcharum animae ipsius adventum tranquille exspectaverant; illisque et suum ipsius adventum, et ipsarum libertatem nunciasse. Ita explicant Patres plerique et interpretes, ratione Symbolo Apostolorum consentanea, quo docemur, Christum ad inferos descendisse. » De eodem descensu Christi ad inferos loquitur Petrus l. c., dum dicit: *Propter hoc enim et mortuis evangelizatum est* (nempe laetus nuntius de redemptione peracta, et de proxima liberatione e carcere animabus sanctis allatus est), *ut iudicentur quidem secundum homines in carne, vivant autem secundum Deum in Spiritu* (5), id est, ut, quamvis censeantur humano iudicio plane interiisse, vivant tamen coram Deo.

2. *Ss. Patres* unanimi consensu Christum ad inferos descendisse docent. *S. Ignatius M.* (6) ait: Christus « descendit ad infernum solus; regressus autem est cum multitudine; et septum illud, quod a saeculo erat, rupit, mediumque parietem illius destruxit. » *S. Irenaeus* (7) inquit: « propter hoc Dominum in ea, quae sunt sub terra, descendisse, evangelizantem et illis adventum suum, remissione peccatorum existente his, qui credunt in eum. » Et ibid. (8) ait: « Si Dominus legem mortuorum servavit, ut fieret primogenitus a mortuis, et commoratus usque ad tertiam diem in inferioribus terrae, et dein surrexit in carne, quomodo non confunduntur, qui dicunt, inferos esse hunc nundum?... Dominus in medio umbrae mortis abiit, ubi animae mortuorum erant; postea corporaliter resurrexit, et post resurrectionem assumptus est. » *Clemens Alex.* (9) dicit: « Praedicavit Dominus iis quoque, qui erant apud infe-

(1) Act. 2, 31. (2) Ephes. 4, 9, etc.
(3) Phil. 2, 10. (4) 1 Ep. 3, 18, etc.
(5) Cap. 4, v. 6. (6) Ep. ad Trallian. c. 9
(7) L. 4, c. haer. c. 27, n. 1.
(8) L. 5. c. 31. n. 2. (9) L. 6 Strom. c. 6

ros. » *Tertullianus* (1) inquit: « Christus... descendit in inferiora terrarum ut illic Patriarchas et Prophetas compotes sui faceret. » *Origenes* (2) haec habet: « Unigenitus Filius pro salute mundi usque ad inferna descendit, et inde protoplastum revocavit. Quod enim dicit ad latronem: *Hodie mecum eris in paradiso*, non hoc illi soli dictum, sed etiam omnibus Sanctis dictum intellige, pro quibus in inferna descenderat. » Idem (3) scribit: « Christus idcirco in inferna descendit, non solum ut ipse non teneretur a morte, sed ut etiam eos, qui inibi non tam praevaricationis crimine, quam moriendi conditione detinebantur, abstraheret. » *S. Athanasius* (4) ait: « Credite interiorem nostrum hominem esse animam, quod sane — in ipsa Christi morte commonstratur, quando corpus quidem usque ad sepulcrum tantum pervenit, anima vero ad infernum usque transmeavit. » *Eusebius Caes.* (5) de Christo dicit: « Solutus a corpore abiit — aeternasque abditiorum tenebrarum portas refringens, et mortuis, qui illinc catenis mortis impliciti erant, remeandi ad vitam iter retrorsum aperiens. Ipse vero universi Salvator — in vaticiniis mortem obiurgans inducitur, et animas solvens, quae illic vinctae detinebantur. » *S. Hilarius* (6) ita loquitur: « Unigenitus Dei Filius ad explendam quidem hominis naturam etiam morti se, id est, discessioni se tanquam animae corporisque subiecit et ad infernas sedes, id quod homini debitum videtur esse, penetravit. » *S. Cyrillus Hier.* (7) inquit: « Descendit ad subterranea, ut illius iustos redimeret; » et alibi (8) ait: « Solus hic quidem descendit ad inferos, cum multis autem inde ascendit. Descendit in mortem solus, et multa corpora quiescentium Sanctorum excitavit. Exterrita est mors, videns novum quemdam descendentem in infernum, vinculis, quae illic sunt, non ligatum. » *S. Basilius* (9) in illa verba: *Deus redimet animam meam de manu inferi*, haec habet: « Palam praedicit Domini ad inferos descensum, qui una cum aliis ipsius etiam Prophetae animam liberabit. » *S. Gregorius Naz.* (10) ait: « In infernum descendit, sed animas sursum ducit; » et Carm. 38 (11) canit: « Hodie Christus Dominus ex mortuis, quibus admixtus est, surrexit, et mortis aculeum dissipavit, et tenebrosas portas inamoeni tartari perrupit, et animis libertatem dedit. » *S. Epiphanius* (12) dicit: « Divinitas omnia, quae ad passionis mysterium attinebant, perficere decreverat, et ad inferos cum anima descendere, ut eos, qui antea mortui erant, hoc est, Patriarchas in salutem adsereret. » — *S. Ambrosius* (13) ait: « Dominus resurrectionis suae pignore vincula solvit inferni, et piorum animas elevavit. Resurgens ex inferis Christus venit novis redimitus exuviis et spolio ex morte quaesito. » Et de myst. pasch. (14): « Expers peccati Christus, cum ad tartari ima descenderet, seras inferni ianuasque confringens, vinctas peccato animas, mortis dominatione destructa, e diaboli faucibus revocavit ad vitam. » *S. Hieronymus* (15) dicit: « Inferiora autem

(1) L. de anima c. 55.
(2) Hom. 15, in Genes. n. 5.
(3) L. 5, Comment. in Ep. ad Rom. c. 5, n. 1.
(4) L. 1. de Incarn. adv. Apollinar. n. 18.
(5) L. 4, dem. ev. c. 12.
(6) Comment. in Ps. 53.
(7) Catech. 4, n. 11. (8) Catech. 14, n. 17.
(9) In Ps. 48, n. 9. (10) Or. 29 (al. 35) n. 20.
(11) Hymn. ad Christum post silentium in paschate v. 39 etc. (12) Haer. 69, n. 2.
(13) L. 4, de fide c. 1. (14) Cap. 4, n. 5
(15) Comment. in Ep. ad Ephes. c. 4.

terrae infernus accipitur, ad quem Dominus noster descendit, ut Sanctorum animas, quae ibi tenebantur inclusae secum ad coelos victor abduceret. » *S. Gaudentius Brix.* (1) ita loquitur: « Corpore in sepulcro reposito, divinitas, cum anima hominis ad inferna descendens, vocavit de locis suis animas Sanctorum, quorum corpora surrexisse, Matthaeus c. 27 testatur. — Descendisse autem animam Salvatoris ad inferos visitandos non solum B. Petri Epistola (I, c. 3), verum etiam B. Davidis prophetia testatur Ps. XV. » — *S. Augustinus* (2) scribit: « Dominum carne mortificatum venisse in infernum, satis constat. — Quis ergo nisi infidelis negaverit, fuisse apud inferos Christum.... Quamobrem teneamus firmissime, quod fides habet fundatissima auctoritate firmata. — In quibus et hoc est, quod apud inferos fuit, solutis eorum doloribus, quibus eum erat impossibile teneri, a quibus etiam recte intelligitur solvisse et liberasse, quos voluit etc. » *S. Cyrillus Alex.* (3) ait: « Quemadmodum Unigenitus cum iis, qui in corporibus suis adhuc degebant, versatus est in corpore, ita et spiritibus, qui apud inferos tenebantur, animam mente et ratione praeditam secum habens, concionatus est. » *S. Fulgentius* (4) scribit: « In sepulcro idem Deus homo factus iacuit, et ab inferis idem Deus homo factus tertio die resurrexit. Sed in sepulcro secundum solam carnem idem Deus iacuit, et in infernum secundum solam animam descendit. » *S. Leo M.* (5) inquit: « Resurrectio Salvatoris nec animam in inferno, nec carnem diu morata est in sepulcro. » *S. Petrus Chrysologus* (6) dicit: « Infernus, ubi ad se penetrare ipsum iudicem vidit, victus et eiulans, quos tenebat, amisit: hinc est, quod redditae corporibus suis animae resurrecturos mortuos, quos mundus putaverat deperiisse, viventibus nunciarunt. » Et Ser. 79 de Resur. Chr. docet, sine lumine coelesti neminem capere posse, « quod claudens omnia sepulcro clauditur, quod supernorum Dominus apud inferos invenitur. » *S. Gregorius M.* (7) ait: « Conditor ac Redemptor noster claustra inferni penetrans, electorum inde animas eduxit, nos illo ire non patitur, unde iam alios descendendo liberavit. » *S. Io. Damascenus* (8) ita loquitur: « Deificata anima ad inferos descendit, ut quemadmodum his, qui in terra versabantur, iustitiae sol ortus erat, ita etiam illis, qui subtus terram in tenebris et umbra mortis sedebant, illuceret. »

3. *Ecclesia* fidem suam de Christi descensu ad inferos profitetur in Symbolo *Apostolico,* in quo articulus fidei credendus proponitur: *Descendit ad inferos.* Etiam in Symbolo *Athanasiano* dicitur de Christo: *Qui passus est pro salute nostra, descendit ad inferos.* In Concilio *Toletano IV*, anno 633, can 1, fidei professio proponitur, in qua id quoque continetur et specialiter explicatur: *Descendit ad inferos, ut Sanctos, qui ibi tenebantur, erueret.* Et *Lateranense IV* (9) dicit: *Descendit ad inferos, resurrexit a mortuis, et ascendit in coelum. Sed descendit in anima, resurrexit in carne, ascenditque pariter in utroque.*

Nota 1. Certum est, Christum vere mortuum, eiusque animam a corpore separatam fuisse: haec igitur neces-

(1) Tract. seu Serm. 10.
(2) Epist. 164. ad Evod. n. 3.
(3) De recta fide c. 22.
(4) L. de fide c. 2.
(5) Ser. 99 de Resur. Dom., 1, c. 2.
(6) Ser. 78 de septima Christi manifestatione post Resur.
(7) L. 13 Mor. c. 45, n. 48.
(8) L. 3, de ort. fide c. 29.
(9) Cap. 1 de fide.

sario alicubi commorata fuit, usque dum in resurrectionis momento cum corpore iterum coniungeretur: ast nullus alius locus magis accommodatus assignari potest, cum nondum ad Patrem ascenderet (1), quam locus inferorum, seu limbus, ubi animae iustorum, beatam spem adventumque gloriae magni Dei expectantes asservabantur. Imo *S. Thomas* (2) ostendit, conveniens fuisse, ut Christus descenderet ad inferos, quia homo per peccatum incurrerat non solum mortem corporis, sed etiam descensum ad inferos: sicut ergo conveniens fuit, ipsum mori, ut nos liberaret a morte, ita conveniens fuit, ipsum descendere ad inferos, ut nos a descensu ad inferos liberaret: cum hoc tamen discrimine, quod mors illi poena fuit, non descensus ad inferos, quia per mortem opus redemptionis consummatum erat, et superabundanter satisfactum divinae iustitiae: unde descendendo ad inferos, assumpsit quod nobis poena erat, sed non ut poenam sibi, nec sub ratione poenae. Imo descensus ad inferos Christo maximam gloriam contulit, quia de inferno triumphavit, et animas Sanctorum inde eripuit. Convenientissimum autem fuit, ut observat ibidem Angelicus, Christum etiam apud inferos maxime exaltari.

Nota 2. Absque solido fundamento nonnulli dictitant, Christum, dum ad inferos descenderet, omnes animas ex purgatorio liberasse. Contrarium docet *S. Thomas* (3), et hac ratione probat: « Descensus Christi ad inferos liberatorius fuit in virtute passionis: virtus autem passionis non habuit tunc maiorem efficaciam, quam nunc habet. Atqui nunc non liberat omnes animas, quae sunt in purgatorio, sed eas tantum, quae vel sunt sufficienter purgatae, vel quibus passio Christi, quae est velut causa universalis, applicatur per satisfactiones iustorum viventium, vel per sacrificia, et alia media ad hoc in nova lege divinitus instituta. » Descensus autem Christi ad inferos neque fuit satisfactorius, neque medium divinitus institutum ad applicandam virtutem passionis omnibus animabus in purgatorio existentibus: liberavit ergo dumtaxat eos, qui erant sufficienter purgati, vel, ut addit Angelicus (4), etiam eos, « qui, dum adhuc viverent, meruerunt per fidem et devotionem ad mortem Christi, ut, eo descendente, liberarentur a temporali purgatorii poena. » — Ex allata autem ratione patet, nullos ex damnatis, descendente Christo, ad inferos liberatos fuisse; ex inferno enim nulla est redemptio, atque ideo Ecclesia illorum sententiam semper exhorruit et damnavit, qui dixerunt, Christum ita pro omnibus mortuum esse, ut eos quoque salvaret, qui ex iusto iudicio Dei actu iam in inferno cruciantur (Cf. § 379, Resp. ad Obi. VI, etc.).

Nota 3. Calviniani doctrinam propositam variis modis impugnant: ast haud difficile est, eorum obiectiones refellere.

Obi. I. Dogma de descensu Christi ad inferos ortum est ex male intellectis verbis Ps. XV, 10: *Non derelinques animam meam in inferno*, quae de Christo accipit Petrus (5), cum tamen hebraica vox *schèol* non significet nisi sepulcrum. Item graeca vox εἰς ᾅδου pariter locum dumtaxat invisibilem innuit, ex quo male infertur locus, aut status animarum post mortem. Ex utroque ergo loco nullatenus probari potest descensus Christi ad inferos, quem illi tantum excogitarunt, et inter dogmata christiana

(1) Io. 20, 17. (2) 3, q. 52, a. 1. (3) Ibid. art. 8. (4) Ib. ad 1. (5) Act. 2 31.

recensuerunt, qui philosophiae platonicae erroribus imbuti erant.

Resp. Vocabulum hebraicum *schèol*, quamvis interdum pro sepulcro accipiatur, frequenter tamen significat infernum, seu locum ubi animae post obitum colligebantur. Ita de rege Babylonis dicitur: *Infernus subter te conturbatus est in occursum adventus tui* (1), etc.; et Iacob, dolens de filio Iosepho, quem a bestia devoratum putavit, dixit: *Descendam ad filium meum lugens in infernum* (2); quibus verbis se post obitum cum filio suo non in ventre bestiae, sed in inferno, in sinu Abrahae, seu in limbo coniungendum fore sperat. Idem dicendum est de voce graeca, quae saepe pro inferno, seu pro loco ubi animae post obitum detinentur, sumitur (3). Imo Cl. *Berti* (4) dicit: « Nullibi invenies, hanc vocem ᾅδης accipi pro sepulcro, et innumera apud profanos scriptores invenies loca, ubi hoc nomine designatur receptaculum animarum. » Quodsi etiam admitteretur, vocem hebraicam *schèol* ambiguam esse, in loco tamen citato Ps. XV, 10 non de sepulcro, sed de inferno certe est intelligenda, quoniam *de anima* sermo est: *Non derelinques animam meam in inferno*, et quoniam sepulcrum significant partim verba praecedentia: *Caro mea requiescet in spe*, partim sequentia: *Nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem*. Sicuti ergo in citato textu speciatim de anima et speciatim de corpore sermo est, ita et necessario infernus et sepulcrum distinguuntur. Ex eadem ratione etiam in verbis Petri per infernum locus est intelligendus, in quem anima Christi post mortem descendit. Doctrina ergo de descensu Christi ad inferos ex Revelatione orta est, et nequaquam ex philosophiae platonicae erroribus, quos Ecclesia semper detestata est.

Obi. II. Christus, antequam abiret, latroni poenitenti dixit: *Hodie mecum eris in paradiso* (5); anima ergo Christi fuit in paradiso ea ipsa die qua a corpore separata est, atque ideo falsum est, eam ad inferos descendisse, et illo triduo ibi permansisse.

Resp. Nomine paradisi locus gaudiorum intelligitur, unde etiam locus, in quem protoparentes in statu innocentiae collocati fuerant, hoc nomine insignitus est (6). Coelum autem, seu sedes Beatorum ideo paradisus nuncupatur, quia locus est gaudiorum. Ast quilibet locus, in quo vera gaudia inveniuntur, paradisus recte nominatur. Nullatenus ergo in verbis Christi per paradisum necessario aut paradisus terrestris, aut ipsum coelum intelligitur; sed locus denotatur, in quo per claram et intuitivam visionem Dei summa beatitudo habetur. In talem autem locum Christus limbum convertit; nam Eccli. XXIV, 45 dicit: *Penetrabo omnes inferiores partes terrae, et inspiciam omnes dormientes, et illuminabo omnes sperantes in Domino;* iuxta quae verba Christus primo statim adventus sui momento in limbum non latroni modo, sed reliquis etiam in sinu Abrahae quiescentibus animabus lumen gloriae contulit, quo adiuti Deum clare et intuitive videbant, sicque summa beatitudine perfruebantur. Atque ita verba Christi ad latronem dicta verificata sunt, quoniam hic in limbo cum Christo summam beatitudinem nactus est. Iam *S. Augustinus* (7) per paradisum in-

(1) Is 14, 9. (2) Gen. 37, 35.
(3) Luc. 16, 22, 2 Petr. 2, 4.
(4) L. 22. diss. theol. c. 7. n. 17.

(5) Luc. 23, 43. (6) Gen. 2, 8.
(7) L. 12. de Gen. ad litt. c. 34.

tellexit sinum Abrahae, seu limbum; quia Christus per descensum suum fecit, ut limbus esset paradisus, ut inferi essent superi, ut infernus esset coelum; ubi enim est Christus, ibi est paradisus; ubi est visio Dei, et beatitudo, ibi est coelum.

Obj. III. De descensu Christi ad inferos nihil dicitur in Symbolo *Nicaeno Constantinopolitano*, ut legenti patet: imo iste articulus, *descendit ad inferos*, antiquitus non referebatur in Symbolo *Apostolico*, quo Ecclesia Romana et Ecclesiae Orientales utebantur. Illius non meminerunt *S. Irenaeus* (1), *Tertullianus* (2), *S. Augustinus* (3) et *S. Petrus Chrysologus* (4), licet Apostolorum Symbolum expliceut. Dicendum ergo est, Christum ad inferos non descendisse, assutumque fuisse a male feriato homine hunc pannum Symbolo Apostolico.

Resp. Concilium *Nicaenum I* ea clare expressit, quae ad divinitatem Christi contra Arianos propugnandam pertinebant; descensum autem Christi ad inferos reticuit, non negavit. Hoc igitur silentium, ex quo solum argumentum negativum prodit, non infringit argumenta positiva iam allata. Quamvis porro in Symbolo *Apostolico*, quo olim Ecclesia *Orientalis* et *Romana* utebantur, haec verba, *descendit ad inferos*, non legerentur; habebantur tamen in eodem Symbolo, quo utebantur Ecclesia *Hierosolymitana*, teste *S. Cyrillo* (5), Ecclesia *Salaminae*, teste *Epiphanio* (6), et Ecclesia *Aquileiensis*, teste *Ruffino* (7). Idem articulus exprimitur in Symbolo etiam Arianorum proposito in Concilio *Ariminensi*, anno 359.— Neque mirum est descensum Christi ad inferos in veteri Symbolo desiderari, quia implicite in his verbis continetur *et sepultus est*, ut monet *Ruffinus* (8), non quod inferorum nomine sepulcrum designetur; sed quia sicut corpus Christi Domini descendit ad suum locum, nempe terram, quae est locus corporum: ita et anima ad locum animarum descenderit, nempe ad limbum, in quo animae sanctae detinebantur. Notandum praeterea est, Ecclesiam Romanam, quae semper sedulo invigilavit, ne quid innovetur, nisi quod traditum est, nunquam illas Ecclesias reprehendisse, quae praefatum articulum in Symbolo exprimebant, quoniam in fide eiusdem articuli plane consentiens fuit. Cum autem Apollinaristae inciperent dogma de anima Christi impugnare, et Ecclesia inter alia etiam inde argumentata est, Christum veram animam habuisse, quod descenderit ad inferos: articulus iste merito adiectus fuit Symbolo Apostolico, et ideo etiam in Symbolo Athanasiano, post tempora Apollinaris confecto, deprehenditur. Nullatenus autem ideo novum dogma condebatur, sed solum id in Symbolo pronunciabatur quod firma fide semper creditum est, uti ex Ss. Patrum consensu liquet.

Obj. IV. Verba Symboli, *descendit ad inferos*, metaphorice sunt intelligenda, vel de sepulcro, ad quod corpus exanime descendit, vel de infimo exinanitionis Christi statu, in quo Christus Deum sibi iratum sentiens, et de propria salute timens, vere tormenta inferorum, nempe damnatorum pertulit.

Resp. Absona sunt, quae comminiscuntur Calviniani. In Symbolis enim brevissime praecipua dogmata

(1) L. 1, adv. haer. c. 2.
(2) In libris c. Praxeam, cap. 2, de praescript. c. 13, de veland. virg. c. 1.
(3) L. de fide, et Symb. et 4 lib. de Symb. ad Catechumenos.
(4) Serm. 56-62, in Symb.
(5) Hier. Cat. 4 et 14.
(6) L. 3, adv. haer. in compend. fid. cath.
(7) In exp. Symb.
(8) In exp. Symb.

exprimuntur; unde admitti nequit sepulturam Christi duplici sententia exprimi, atque ita, ut posterior priore obscurior esset. — Infimus porro exinanitionis status fuit in morte; unde Christus ipse morti proximus exclamavit: *Consummatum est;* et Paulus ait: *Humiliavit semetipsum — usque ad mortem, mortem autem crucis,* quo dicto ad statum exaltationis transit. Blasphemum est autem cum Calvino dicere, Christum ita sibi Deum iratum sensisse, ut sibi de propria salute formidandum fuisset: talia affirmans non solum innocentiam et sanctitatem Christi, sed et unionem hypostaticam eiusque divinitatem negat, et sic fundamentalia Religionis christianae dogmata debellat.

Nota 4. Christus in suo ad inferos descensu eximiam bonitatem manifestavit. « Considera, ait *S. Bonaventura* (1), et attende, quanta fuerit eius benignitas, in infernum descendere, quanta charitas, quanta humilitas. Poterat enim unum Angelum ad eos mittere, et omnes servos suos liberare, et sibi praesentari, ubi voluit: sed hoc non sustinuisset amor suus infinitus et humilitas sua. Per semetipsum ergo descendit, et non ut servos, sed et ut amicos visitaret Dominus omnium, et stetit cum eis ibidem usque ad diem dominicam prope auroram. » Imitemur Domini et Redemptoris nostri charitatem et humilitatem, atque miseros, pauperes infirmosque visitare, consolari, adiuvare, et quantum valemus a malis liberare non dedignemur. Praecipue autem ad animas in purgatorio detentas spiritu nostro frequenter descendere, illisque per pia suffragia nostra sedulo succurrere debemus. — Ipsas quoque animas Sanctorum in limbo a Christo visitatas *S. Bonaventura* tanquam praeclara exempla nobis proponit (2), dicens: « Iubilarunt sancti Patres in Christi adventu, et repleti sunt iucunditate immensa, omni displicentia procul expulsa, et stabant in laudibus et canticis coram eo... Et procidentes adoraverunt eum cum gaudio et laetitia magna. » Haec exempla nos imitari oportet, cum Christus in S. Synaxi in pectus nostrum descendit. Quantam enim unigenitus Filius Dei in isto descensu charitatem, quantam humilitatem ostendit, cum ideo tantum veniat, ut gratiis nos repleat, et aeternae gloriae pignus nobis tribuat? — Vere tunc dignum et iustum est, aequum et salutare, nos tanto benefactori fervidas gratias agere, et perfectissimo erga ipsum amore inflammari.

II. *De Resurrectione Christi.*

§ 383. Christum vere a mortuis resurrexisse, iam alibi probatum est (Th. gen. § 133). Quaedam tamen hic addere oportet, ut appareat, Christum, quo magis in terra per atrocissimam mortem suam humiliatus et exinanitus fuit, eo magis per resurrectionem exaltatum et glorificatum esse.

1. Resurrectio Christi condigna fuit remuneratio pro doloribus et opprobriis, quos divinus Redemptor sustinuit. Unde *S. Thomas* (3) scribit: « Necessarium fuit, Christum resurgere... ad commendationem divinae iustitiae, ad quam pertinet exaltare illos, qui se propter Deum humiliant secundum illud Luc. 1: *Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles.* Quia igitur Christus propter charitatem et obedientiam Dei se humiliavit usque ad mortem crucis, oportebat, quod exaltaretur a Deo usque ad gloriosam resurrectionem. Unde ex

(1) Medit. vitae Chr. c. 85. (2) Ibidem.

(3) 3. q. 53, art. 1.

eius persona dicitur in Ps. CXXXVIII: *Tu cognovisti*, id est, approbasti *sessionem meam*, id est, humilitatem et passionem, *et resurrectionem meam*, id est, glorificationem meam in resurrectione. »

2. Resurrectionis voce non illud solum intelligendum est, Christum e mortuis excitatum esse, quod multis aliis commune fuit, sed sua vi et virtute resurrexisse, quod proprium in illo fuit et singulare. Quam seipsum resuscitandi potestatem Christus sibi attribuit, dicens: *Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam: et potestatem habeo ponendi eam, et potestatem habeo iterum sumendi eam* (1). Iudaeis etiam ad confirmandam doctrinae veritatem dixit: *Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud* (2). Quod quidem tametsi de templo illo magnifice ex lapidibus structo intelligerent; *ille autem dicebat de templo corporis sui* (3). Rectissime ergo dicitur, Christum propria virtute resurrexisse, quamvis hincinde (4) a Patre resuscitatus esse dicatur. Utrumque enim verum est. Nam, ait *S. Thomas* (5), « per mortem non fuit separata divinitas nec ab anima Christi, nec ab eius carne. Potest igitur tam anima Christi mortui, quam eius caro considerari dupliciter: uno modo ratione divinitatis; alio modo ratione ipsius naturae creatae. Secundum igitur unitae divinitatis virtutem et corpus resumpsit animam, quam deposuerat, et anima corpus resumpsit, quod dimiserat, et sic Christus propria virtute resurrexit. Et hoc est, quod de Christo dicitur quod *etsi crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei* (6). Si autem consideremus corpus et animam Christi mortui secundum virtutem naturae creatae, sic non potuerunt sibi invicem reuniri, sed oportuit Christum resuscitari a Deo. » Ideo autem tum a Patre, tum a seipso Christus suscitatus dicitur, quia (7), « eadem est divina virtus et operatio et Patris, et Filii. Unde haec duo se consequuntur, quod Christus sit suscitatus divina virtute Patris et suiipsius. »

3. Si quaeritur, cuius conditionis et qualitatis fuerit corpus Christi resurgentis, *S. Thomas* (8) respondet: « Corpus Christi in resurrectione fuit eiusdem naturae, sed alterius gloriae. Unde quidquid ad naturam corporis humani pertinet, totum fuit in corpore Christi resurgentis. Manifestum est autem, quod ad naturam corporis humani pertinent carnes et ossa, et sanguis et alia huiusmodi. Et ideo omnia ista in corpore Christi resurgentis fuerunt, et etiam integraliter absque omni diminutione: alioquin non fuisset perfecta resurrectio, si non fuisset redintegratum, quidquid per mortem cciderat. » Idcirco ipse Christus, post resurrectionem discipulis apparens, inquit: *Videte manus meas et pedes meos, quia ego ipse sum: palpate et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere* (9). Quamvis autem corpus Christi post resurrectionem naturam suam retinuerit, attamen ex passibili et mortali evasit impassibile et immortale. « Qualitas transit, inquit *S. Leo* (10), non natura defecit, et factum est corpus impassibile, quod potuit crucifigi, factum est immortale, quod potuit vulnerari. Et merito dicitur caro Christi in eo statu, quo fuerat nota, nesciri: quia nihil in ea passibile, nihil remansit infirmum,

(1) Io. 10, 17, etc. (2) Io. 2, 19,
(3) Ib. v. 21. (4) Act. 3, 21, Rom. 8, 11.
(5) L. c. art. 4 (6) 2 Cor. 13, 4.
(7) Ibid. ad 1. (8) 3, q. 54, a. 2
(9) Luc. 24, 39. (10) Ser. 1, de resur. Chr.

ut et ipsa sit per essentiam, et non sit ipsa per gloriam. » Ast non solum ab omni dolore, passione et defectu longe remotum, sed etiam magna gloria circumfusum corpus Christi post resurrectionem fuit. Nam, ait *S. Thomas* (1), « Corpus Christi fuit gloriosum in resurrectione, et hoc apparet triplici ratione. Primo quidem, quia resurrectio Christi fuit exemplar et causa nostrae resurrectionis, ut habetur I Cor. XV, 43: *Seminatur in ignobilitate, surget in gloria.* Unde cum causa sit potior causato, et exemplar exemplato, multo magis corpus Christi resurgentis fuit gloriosum. Secundo, quia per humilitatem passionis meruit gloriam resurrectionis; unde et ipse dicebat Io. XII, 27: *Nunc anima mea turbata est*, quod pertinet ad passionem; et postea v. 28: *Pater, clarifica nomen tuum*, quo petit gloriam resurrectionis. Tertio, quia — anima Christi a principio suae conceptionis fuit gloriosa per fruitionem divinitatis perfectam. Est autem dispensative factum — ut ab anima gloria non redundaret in corpus ad hoc, quod mysterium nostrae redemptionis sua passione impleret. Et ideo, peracto hoc mysterio passionis et mortis Christi, statim anima in corpus in resurrectione resumptum suam gloriam derivavit, et sic factum est corpus illud gloriosum. »

4. Christus cicatrices vulnerum sibi in cruce inflictorum etiam post resurrectionem in corpore retinuit. Quod ex sapientissimis consiliis factum esse, ostendit *S. Thomas* (2) dicens: « Conveniens fuit, animam Christi in resurrectione corpus cum cicatricibus resumere. Primo quidem propter gloriam ipsius Christi: dicit enim *V. Beda* (3) quod non ex impotentia curandi cicatrices servavit, sed ut in perpetuum victoriae suae circumferat triumphum: unde et *S. Augustinus* (4) dicit, quod fortassis in illo regno in corporibus Martyrum videbimus vulnerum cicatrices, quae pro Christi nomine pertulerunt; non enim deformitas in eis, sed dignitas erit, et quaedam, quamvis in corpore, non corporis, sed virtutis pulcritudo. Secundo, ad confirmandum corda discipulorum circa fidem suae resurrectionis. Tertio, ut Patri pro nobis supplicans, quale genus mortis pro homine pertulerit, semper ostendat. Quarto, ut sua morte redemptis, quam misericorditer sint adiuti, propositis eiusdem mortis indiciis, insinuet. Postremo, ut (reprobis) in iudicio quam iuste damnentur, ibidem denunciet. Unde sicut Augustinus dicit (5): Sciebat Christus quare cicatrices in suo corpore servaret: sicut enim demonstravit Thomae non credenti nisi tangeret et videret, ita etiam inimicis vulnera demonstraturus est sua, ut convincens eos veritas dicat: Ecce hominem, quem crucifixistis, videtis vulnera, quae infixistis, agnoscitis latus, quod pupugistis, quoniam per vos et propter vos apertum est, nec tamen intrare voluistis. » Porro cicatrices apertas esse, patet ex eo, quod dominus Thomae praecepit, ut digitos in loco clavorum et in latus manum mitteret. Denique corpus Christi resuscitatum nunquam immutandum, et cicatrices semper in illo duraturas esse, Angelicus (6) probat auctoritate *S. Augustini* et *S. Gregorii M.*; et idem confirmant Act. verba: *Iesus... sic veniet* (ad iudicandum) *quemadmodum eum vidistis euntem in coelum* (7).

(1) 3, q. 54, art. 3. (2) Ibid. art. 4.
(3) Super Luc. 24, 39.
(4) L. 22 de Civ. Dei, c. 22.
(5) L. c.3 de Symb. [illegible]
(6) Ib. ad 3 (7) Act. 1, 11.

5. Christus eoquod se Filium Dei esse palam profiteretur, tanquam blasphemus opprobriis et iniuriis saturatus, et morte damnatus est. Ast propria virtute resurgens, se verum Filium Dei ostendit, veritatem doctrinae suae comprobavit, et maximam in terris gloriam consecutus est. Quamvis enim suis dumtaxat amicis apparuisset, attamen etiam inimici de ipsius resurrectione dubitare non poterant, quia eius corpus in sepulcro a militibus custodito invenire non valuerunt. Per resurrectionem ergo fides discipulorum firmata, impietas et incredulitas adversariorum confusa, et gloria Christi ubique manifestata est.

Nota 1. Captu difficile nonnullis videtur, quomodo corpus Christi gloriosum ab infirmis mortalium oculis potuerit videri, et eorum manibus palpari, et qua ratione Christus post resurrectionem manducaverit et biberit etc. Sed notandum est, corpus gloriosum esse visibile, quia, cum perfecte subdatur animae, potest eius splendor ita videntibus attemperari, ut sine laesione sensus cerni possit. Est etiam corpus gloriosum palpabile, quia veram habet soliditatem, qua tangenti resistere potest, si velit anima, cui ad nutum obsequitur. Potest etiam comedere non alimenti indigentia, sed facultate naturali vitali, quae integra perseverat. Cibus vero non convertitur in substantiam comedentis, qui est extra statum generationis corruptionis et cuiusvis alterationis, sed resolvitur vi caloris naturalis in aërem et vapores, eo modo, quo sol absumit aquas, non ut sibi uniat, sed ut in aërem et vapores resolvat.

Nota 2. Christus in resurrectione sua varia attributa divina manifestavit nempe *omnipotentiam*, dum corpori suo doloribus consumpto, sepulcro incluso et a militibus custodito, vitam in momento restituit; *sapientiam*, quia tertia die resurrexit, seu tali tempore, quod ad veritatem mortis ipsius extra omne dubium ponendam sufficiens erat; *iustitiam* erga perfidos Iudaeos, quibus se in statu gloriae conspicuum non reddidit, sed eorum incredulitatem confudit; *misericordiam* erga discipulos, ex infirmitate tentationis tempore deficientes, quibus tamen frequenter apparuit, variasque gratias elargitus est; ac demum *bonitatem* erga nos omnes, quoniam etiam in statu gloriae et exultationis Doctoris munere functus est, *per quadraginta dies apparens, et loquens de regno Dei* (1). — Praeterea resurrectio Christi fundamentum spei nostrae constituit; dum enim videmus Christum, qui est caput nostrum, resurgere, speramus et nos resurrecturos esse. Unde I Cor. XV, 12 dicitur: *Si Christus praedicatur, quod resurrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est?* Imo resurrectio Christi, quae omnium perfectissima est, etiam exemplar nostrae dici potest; quemadmodum enim Christi corpus resurgens ad immortalem gloriam immutatum est, ita nostra etiam corpora, quae prius imbecillia et mortalia fuerant, gloria et immortalitate donata restituentur, dicente Paulo: *Salvatorem expectamus D. N. I. Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae* (2). — Denique resurrectio Christi est etiam exemplar resurrectionis spiritualis, seu animae e statu peccatorum; sicuti enim Christus vere, visibiliter et constanter resurrexit, ita etiam peccator sepul-

(1) Act. 1, 3. (2) Phil. 3, 20, etc.

rum peccati relinquere, novamque vitam arripere debet, ut observat Apostolus Rom. VI, 2 etc.: *Quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitae ambulemus*, etc.

III. *De ascensione Christi ad coelos.*

§ 381. Post resurrectionem Christus in terra per quadraginta dies commoratus est, et postmodum gloriosus in coelum ascendit. Equidem Christus, ut *Deus est*, nunquam ab eo abfuit, ut qui divinitate sua loca omnia compleat. Sed de Christo Iesu illud etiam fideles sine dubitatione credere oportet, eum, perfecto iam et absoluto redemptionis nostrae mysterio, *ut homo est*, in coelum corpore et anima ascendisse. Qua de re *Catechismus romanus* (1) docendum esse monet, Christum « ascendisse sua virtute, non aliena vi sublatum, quemadmodum *Elias* (2), qui igneo curru in coelum evectus est, vel *Habacuc* propheta (3), vel *Philippus* diaconus (4), qui divina virtute per aërem delati, longinqua terrarum spatia permearunt. Neque vero solum ut Deus praepotenti divinitatis virtute in coelos ascendit, sed etiam ut homo est. Quamvis enim naturali vi id fieri non potuerit, tamen virtus illa, qua beata Christi anima praedita erat, corpus, ut libuit, movere potuit: corpus vero, quod iam gloriam adeptum erat, moventis animae imperio facile parebat; atque hac ratione, ut Deus et ut homo est, Christum in coelum sua virtute ascendisse, credimus. » Dogma hoc *ex S. Scriptura* et *Traditione* probatur, quibus *rationes theologicae* adiungi possunt.

1. *S. Scriptura* ascensionem Christi in coelum describit. Marc. XVI, 19 legitur: *Dominus Iesus postquam locutus est eis, assumptus est in coelum, et sedet a dextris Dei.* Luc. XXIV, 50 etc.: *Eduxit eos foras in Bethaniam, et, elevatis manibus suis, benedixit eis. Et factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis, et ferebatur in coelum. Et ipsi adorantes regressi sunt in Ierusalem cum gaudio magno.* Act. I, 9, etc.: *Cum haec dixisset* (de mittendo Spiritu sancto, ut ad ferendum de Christo testimonium apti redderentur Apostoli), *videntibus illis, elevatus est; et nubes suscepit eum ab oculis eorum. Cumque intuerentur in coelum euntem illum, ecce duo viri astiterunt iuxta illos in vestibus albis; qui et dixerunt: Viri Galilaei, quid statis aspicientes in coelum? Hic Iesus, qui assumptus est a vobis in coelum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in coelum.* Gloriosam Messiae ascensionem iam David vaticinatus est Ps. LXVII dicens v. 4.: *Cantate Deo, psalmum dicite nomini eius: iter facite ei, qui ascendit super occasum: Dominus nomen illi*: v. 7, *qui educit vinctos in fortitudine*; v. 19, *Ascendisti in altum, cepisti captivitatem: accepisti dona in hominibus.* Quae verba Paulus Christo applicans ait: *Ascendens in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus. Quod autem ascendit, quid est, nisi quia et descendit primum in inferiores partes terrae? qui descendit, ipse est et qui ascendit super omnes coelos, ut impleret omnia* (5); id est, ut sicut inferos et terram, ita etiam coelum gloria sua impleret. Huc etiam spectat locus I Tim. III, 16, ubi de eodem Verbo, quod *manifestatum est in carne*, ultimo dicitur: *assumptum est in gloria.* — Quodsi Christus in S. Scriptura in coelum e-

(1) P. 1, c. 7, n. 2. (2) 4 Reg. 2, 11, etc. (3) Dan. 15, 34. (4) Act. 8, 39.

(5) Eph. 4, 8, etc.

levatus et assumptus dicitur, non ideo negatur, ipsum propria virtute in coelum ascendisse; nam, ut ait *S. Thomas* (1): « Sicut Christus dicitur propria virtute resurrexisse, et tamen est suscitatus a Patre, eoquod eadem est virtus Patris et Filii: ita etiam Christus propria virtute ascendit in coelum, et tamen a Patre est elevatus et assumptus. »

2. *Traditio* cum S. Scriptura concordat. Ecclesia ascensionem Christi semper credidit et in Symbolis professa est. In Symbolo Apostolico de Christo dicitur: *ascendit ad coelos:* idemque fidei articulus exponitur in Symbolo *Nicaeno CPtano*, in *Athanasiano*, et in professione fidei Concilii *Lateranensis IV*. Ss. Patres quoque de ascensione Christi praeclare loquuntur. *Tertullianus*(2) ait: « Quemadmodum (Christus) nobis arrabonem spiritus reliquit, ita et a nobis arrabonem carnis accepit, et vexit in coelum pignus totius summae illuc quandoque redigendae. Securae estote, caro et sanguis! Usurpastis et coelum et regnum Dei in Christo. Aut si negent vos in Christo, negent et in coelo Christum, qui vobis coelum negaverunt. » *S. Cyrillus Hier.* (3) comparationem instituit inter translationem Henoc et Eliae, ac ascensionem Christi, hancque illa longe praestantiorem fuisse dicit: « ad servandam Domino mirabilium effectorum excellentiam. Illi siquidem portabantur, Christus vero omnia portat; Henoch translatus est, at Iesus ascendit; Elias ad Orientem Iordanis adsumptus, Christus ad Orientem torrentis Cedron in coelum elevatus est. » *S. Ambrosius* (4) in illa verba: *Attolite portas principes vestras*, ita eleganter loquitur: « Veniebat novis victor redhuitus exuviis Dominus in templo sancto suo. Praeibant Angeli et Archangeli, mirantes spolium ex morte quaesitum, et quamvis scirent, nihil Deo accedere potuisse ex carne, quia infra Deum omnia sunt, tamen trophaea crucis, cuius principatum super humeros eius, et triumphantis aeterni manubrias intuentes, quasi eum, quem emiserunt, coeli portae capere non possent, maiorem viam quaerebant aliquam revertenti. Adeo nihil exinanitus amiserat. Debuit tamen novo victori novum iter parari, quia non unus homo, sed totus in omnium Redemptore mundus intrabat. » *S. Chrysostomus* (5) inquit: « Christus, Apostolis non videntibus, resurrexit; sed, illis videntibus, elevatus est, quia neque aspectus hic omnia potuit. Nam resurrectionis finem viderunt; initium non item: assumptionis vero initium viderunt, non vero finem. Inutile namque fuisset in resurrectione initium videre, ipso praesente, qui haec loqueretur, et, sepulcro testificante, ipsum ibi iam non esse. Sed quae assumptionem secuta sunt, verbo discere oportebat... quia procul positum non poterant oculis cognoscere: quod autem in coelum susceptus sit, ipsi postea Angeli docuerunt. » Et (6) addit: « Nec dixit quem vidistis assumptum, sed *euntem in coelum*, ut ostendatur, assumptionem illam ascensionem fuisse. » *S. Augustinus* (7) scribit: « Ego Christi corpus ita esse in coelo credo, ut erat in terra, quando ascendit in coelum. Dixerat autem discipulis, ut in Evangelio legimus, de sua resurrectione dubitantibus, et illud, quod videbant, non corpus, sed spiritum esse putantibus... *Palpate et videte, quia spi-*

(1) 3, q. 57, art. 3 ad 1.
(2) L. de resur. carnis c. 51.
(3) Cat. 4, n. 25. (4) L. 4 de fide c. 1.
(5) Hom. 2 in Acta Apost. n. 2.
(6) N. 3. (7) Epist. 205 ad Consentium n. 2.

ritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere. Sicut eorum, cum esset in terra, contrectatus est manibus, sic eorum est, cum iret in coelum deductus aspectibus. Ibi vox evangelica sonuit: Sic veniet, quemadmodum *eum vidistis euntem in coelum.* Fides adsit, et nulla quaestio remanebit. » Idem (1) ait: « Dum humanam conditionem syderibus importavit, credentibus coelum patere posse monstravit: et dum victorem mortis in coelestia elevavit, victoribus, quae sequantur, ostendit. Ascensio ergo Domini catholicae fidei confirmatio fuit. » *S. Petrus Chrysologus*(2) dicit: « Ascendit, non ut se referret in coelum, qui semper mansit in coelo, sed ut te perferret, quem taliter vinctum absolvit et subtraxit inferno. Intellige unde, ubi homo per Deum es levatus, ut esses in coelestibus stabilis, qui eras lubricus et semper mutabundus in terra. » *S. Leo M.* (3) ait: « Apostoli omnesque discipuli, qui et de exitu crucis fuerant trepidi, et de fide resurrectionis ambigui, ita sunt veritate perspicua roborati, ut, Domino in coelorum eunte sublimia, non solum nulla afficerentur tristitia, sed etiam magno gaudio replerentur. »

3. *S. Thomas* sequenti ratione theologica ascensionem Christi probat (4): « Locus debet esse proportionatus locato. Christus autem post resurrectionem vitam immortalem et incorruptibilem inchoavit. Locus autem, in quo nos habitamus, est locus generationis et corruptionis; sed locus coelestis est locus incorruptionis. Et ideo non fuit conveniens, quod Christus post resurrectionem remaneret in terris, sed conveniens fuit quod ascenderet in coelum. » — Praeterea certum est, ea, quae Christus praedicit, eventu carere non posse. Sed Christus non obscure suam in coelum ascensionem praenunciavit. Discipulos, quibus sermo eius de manducando pane de coelo descendenti durus videbatur, corripuit, dicens: *Hoc vos scandalizat? Si ergo videritis Filium hominis ascendentem, ubi erat prius* (5)? — In praeclaro sermone in ultima coena habito, cum proximum suum e mundo discessum discipulis annunciasset (6), mox subiungit: *Non turbetur cor vestrum... in domo Patris mei mansiones multae sunt... vado parare vobis locum. Et si abiero, et praeparavero vobis locum, iterum venio et accipiam vos ad meipsum* (7); *Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem... Et nunc dixi vobis, priusquam fiat, ut cum factum fuerit, credatis* (8). *Exivi a Patre, et veni in mundum; iterum relinquo mundum, et vado ad Patrem* (9). Et post resurrectionem Christus Mariae Magdalenae dixit: *Nondum... ascendi ad Patrem meum. Vade autem ad fratres meos, et dic eis: Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum*(10).— Praedictiones istae sufficerent ad ascensionem Christi probandam. Cum enim Christus ipsa veritas sit, quae falli et fallere nequit; quaecunque ab ipso praedicuntur, certissime eveniunt.

Nota I. Increduli sicuti reliqua miracula, ita etiam ascensionem Christi impugnare conati sunt: quae autem obiiciunt, facile refelluntur.

Obi I. Christus, ait *Bahrdtius*, praesentibus Apostolis, ascendit mon-

(1) Serm. 170 (al. 176) de temp.
(2) Serm. 57 de Symbolo 2.
(3) Serm. 1 de Ascens. c. 4.

(4) 3. q. 57. a. 1. (5) Io. 6, 62 etc.
(6) Io. 13, 33. (7) Io. 14, 1 etc.
(8) Ib. v. 28. (9) Io. 16, 28. (10) Io. 20, 17.

tem, cuius vertici incubuerat nebula, quam ingressus ex eorum oculis evanuit, et ex altera parte montis descendens, nunquam postea seipsum illis conspicuum reddidit. Ideo a discipulis dictus creditusque fuit, in coelum ascendisse. Hoc ergo discipulorum testimonium nullam fidem meretur, praecipue, quia, etiam Theologis catholicis fatentibus, ipsum in coelum ingressum propriis oculis conspicere non potuerunt.

Resp. Facta historica non per corruptae rationis cavillationes declaranda, aut potius corrumpenda, sed ex monumentis historicis probanda sunt. Ast Bahrdtii commento sacri libri refragantur. In his enim legitur, Christum non discessisse ab Apostolis, ut verticem montis ascenderet, sed iisdem ita propinquum fuisse, ut eum loquentem audirent, quando *assumptus est in coelum* (1). Dein non dicitur, quod montem ascenderit, sed quod *ferebatur in coelum* (2). Demum Act. I, 9 etc. expresse legitur, quod discipuli elevatum viderint Christum, quod non ipse nubem ingressus, sed a nube susceptus fuerit, et quod ipsum intuerentur, non montem ascendentem, sed *euntem in coelum*. Negari equidem non potest, Apostolos propriis oculis ipsum in coelum ingressum conspicere non potuisse; sed de hoc ingressu certiores facti sunt tum ex praedictionibus Christi, tum ex testimonio Angelorum. Caeterum iuxta Bahrdtii commentum Christus impostor fuisset, qui Apostolos decepit: sed Christum impostorem non fuisse, sat luculenter patet ex iis, quae de veritate Religionis christianae dicta sunt in Theologia gen. § 122 - § 157.

Obi. II. Ascensio Christi solummodo a Marco et Luca commemoratur, qui illi praesentes non fuerunt. Matthaeus autem et Ioannes, qui tanquam Apostoli Christum ubique comitabantur, nullam de illa mentionem faciunt. Matthaeus potius contrarium asserit, cum testatur, Christum semper cum Apostolis commoratum esse, quia dixit: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi.* His accedit, quod narratio Lucae contradictionem involvat; nam In suo Evangelio cap. ult. dicit: *Eduxit eos in Bethaniam... et elevatus est;* sed Act. I, hoc idem in monte Oliveti contigisse, narrat: *Reversi sunt... a monte, qui dicitur Oliveti.*

Resp. Marcus et Lucas, dictantibus et approbantibus Apostolis, libros suos conscripserunt, atque ideo plenam fidem merentur. Omnes autem Apostolos ascensionem Christi credidisse et docuisse, patet ex Symbolo, in quo iste articulus continetur. Si in Evangeliis Matthaei et Ioannis ascensio reticetur, non ideo negatur. Silentium unius Evangelistae narrationem alterius dubiam, aut suspectam non reddit, quia argumenta negativa nequeunt infringere positiva, si adsunt. Matthaeus dicit, Christum per specialem assistentiam suam semper cum Apostolis docentibus futurum esse. Ioannes ascensionis historiam equidem non refert, sed eandem ascensionem a Christo saepius praedictam fuisse, testatur. Neque Lucas sibi contradicit; nam Bethania, ut testatur *S. Hieronymus* (3), erat in declivio montis Oliveti sita: transivit ergo Iesus Bethania, atque inde ascendit montem, unde et in coelum elevatus est. Testantur porro *S. Hieronymus* (4), *S. Augustinus* (5), *S. Paulinus* (6), *V. Beda* (7)

(1) Marc. 16, 19. (2) Luc. 24. 51. (3) De locis hebraic. (4) L. c. (5) Tract. 47, in Io.

(6) Ep. 11 ad Sever. (7) De locis sanctis c. 7.

et alii, Christum in monte impressisse pedum vestigia constanter permanentia, et templum ibi a S. Helena extructum nunquam plene contegi potuisse. Haec sunt S. Hieronymi verba (1): « Mons Oliveti ad Orientem Ierosolymae, torrente Cedron interfluente, ubi ultima vestigia Domini humo impressa hodieque monstrantur: cumque terra eadem quotidie a credentibus hauriatur, nihilominus tamen eadem sancta vestigia pristinum statum continuo recipiunt. Denique cum Ecclesia, in cuius medio sunt, rotundo schemate et pulcherrimo opere conderetur, summum tamen cacumen, ut perhibent, propter Dominici corporis meatum nullo modo contegi et concamerari potuit; sed transitus eius a terra ad coelum usque patet apertus.»

Nota 2. Magna quae nobis attulit ascensio Christi emolumenta praeclare ostendit S. *Thomas* (2) dicens: « Ascensio Christi in coelum, qua corporalem suam praesentiam nobis subtraxit, magis fuit utilis nobis, quam praesentia corporalis fuisset. Primo quidem, propter fidei augmentum, quae est de non visis. Unde ipse Dominus dicit discipulis suis (3), quod *Spiritus sanctus adveniens arguet mundum de iustitia*, scilicet eorum qui credunt; ut Augustinus (4) dicit: Ipsa quippe fidelium comparatio infidelium est vituperatio; unde subdit: *quia ad Patrem vado, et iam non videbitis me:* beati enim sunt, qui non vident et credunt. Erit igitur vestra iustitia, de qua mundus arguetur, quoniam in me, quem non videbitis, credetis. Secundo, ad spei sublevationem. Unde ipse dicit: *Si abiero et praeparavero vobis locum, iterum veniam, et accipiam vos ad meipsum, ut ubi ego sum, et vos sitis* (5). Per hoc enim, quod Christus humanam naturam assumptam in coelo collocavit, dedit nobis spem illuc perveniendi, quia *ubi fuerit corpus, illuc congregabuntur et aquilae*, ut dicitur Matth. XXIV, 28. Unde Mich. II, 13 dicitur: *Ascendet pandens iter ante eos*. Tertio, ad erigendum charitatis affectum ad coelestia. Unde dicit Apostolus: *Quae sursum sunt quaerite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: quae sursum sunt sapite, non quae super terram* (6); ut enim dicitur Matth. VI, 21: *Ubi est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum*. Et quia Spiritus sanctus est amor, nos in coelestia rapiens; ideo Dominus dicit discipulis: *Expedit vobis, ut ego vadam: si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos; si autem abiero, mittam eum ad vos* (7). Quod exponens *Augustinus* (8) dicit: Non potestis capere spiritum, quamdiu secundum carnem persistitis nosse Christum. Christo autem discedente corporaliter non solum Spiritus sanctus, sed et Pater et Filius illis affuit spiritaliter.

IV. *De sessione Christi ad dexteram Patris.*

§ 385. Sessio Christi ad dexteram Patris non materialiter de positione corporis, sed metaphorice de quieta omnium bonorum fruitione, et de suprema regia, vel iudiciaria potestate intelligenda est. Deus Pater enim, qui est simplicissimus spiritus, latus dextrum et sinistrum non habet, quod in solis corporibus distingui potest. Neque in hoc fidei articulo credendum proponitur, Christi corpus in coelo semper sedere; nam S. Stephanus (9) Christum *stantem* vidit, et (10) Virgines dicuntur sequi

(1) De locis hebraic. (2) 3, q. 57, a. 1 ad 3. (3) Io. 16, 8 et 10. (4) Tr. 94 in Ioan. (5) Io. 14, 3. (6) Coloss. 3, 1 etc.

(7) Io. 16, 7. (8) Tr. 94 in Ioan. (9) Act. 7, 55. (10) Apoc. 14, 4.

agnum quocunque ierit. Recte ideo *S. Thomas* (1) dicit: « Nomine sessionis possumus duo considerare, videlicet quietem secundum illud *sedete in civitate* (2) etc.; et etiam regiam, vel iudiciariam potestatem secundum illud: *Rex, qui sedet in solio iudicii, dissipat omne malum intuitu suo* (3). Utroque ergo modo Christo convenit sedere ad dexteram Patris. Uno quidem modo, in quantum aeternaliter manet incorruptibilis in beatitudine Patris, quae eius dextera dicitur secundum illud: *Delectationes in dextera tua usque in finem* (4); unde *Augustinus* dicit (5): Sedet ad dexteram Patris; sedere, habitare intelligite, quomodo dicimus de quocunque homine: in illa patria sedit per tres annos. Sic ergo credite Christum habitare in dextera Dei Patris; beatus enim est, et ipsius beatitudinis nomen est dextera Patris. Alio modo dicitur Christus sedere ad dexteram Patris, in quantum Patri conregnat et ab eo habet iudiciariam potestatem: sicut ille qui considet Regi ad dexteram, assidet ei in regnando et iudicando; unde *Augustinus* dicit (6): Ipsam dexteram intelligite potestatem, quam accepit ille homo susceptus a Deo, ut veniat iudicaturus, qui prius venerat iudicandus. » Docet praeterea Angelicus, quod Christus tum ut Deus (7), tum ut homo (8) convenienter dicatur sedere ad dexteram Patris, quod breviter declarat (9), dicens: « Christus dicitur sedere ad dexteram Patris in quantum secundum divinam naturam est in aequalitate Patris, secundum autem humanam naturam in excellenti possessione divinorum bonorum prae caeteris aliis creaturis. » Itaque per sessionem ad dexteram Patris summus ac perpetuo duraturus exaltationis gradus exprimitur, seu summa maiestas, beatitudo et potestas significatur, qua Christus ut homo ratione meritorum suorum insignitus est. Christum hoc sensu ad dexteram Patris sedere, Revelatio docet.

1. In *S. Scriptura* sat luculenta huius dogmatis testimonia leguntur. Iam in V. T. sessio Messiae ad dexteram Patris praedicta fuit; legitur enim: *Dixit Dominus Domino meo: sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum* (10). Matth. XXVI, 64 Christus, cum a principe sacerdotum adiuratus se Filium Dei esse profiteretur, mox subiunxit: *Verumtamen dico vobis: amodo videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei et venientem in nubibus coeli*. Marc. XVI, 19 narratur: *Christus Dominus assumptus est in coelum, et sedet a dextris Dei*. Act. II, 33 etc. a Petro Christus *dextera Dei exaltatus* dicitur, ipsique Davidis vaticinium Ps. CIX applicatur. Paulus Rom. VIII, 34 etc. scribit: *Quis est, qui condemnet? Christus Iesus, qui mortuus est, qui et resurrexit, qui est ad dexteram Dei*, etc. Et Ephes. I, 18 etc. docet, Christum ita sedere ad dexteram Patris, ut maiestate, gloria, et virtute omnes creaturas longe superaret; ait enim: *Ut sciatis... quae sit supereminens magnitudo virtutis eius, in nos qui credimus secundum operationem potentis virtutis eius, quam operatus est in Christo suscitans illum a mortuis, et constituens ad dexteram suam in coelestibus, supra omnem principatum, et potestatem, et virtutem, et dominationem, et o-*

(1) 3, q. 58. a. 1. (2) Luc. 24, 49.
(3) Prov. 20, 8. (4) Ps. 15, 11.
(5) In lib. de Symb. c. 4.
(6) In alio sermone de Symbolo.
(7) Ib. art 2. (8) Art. 3. (9) Art. 4.
(10) Ps. 109, 1 etc.

mne nomen, quod nominatur non solum in hoc saeculo, sed etiam in futuro. Et omnia subiecit sub pedibus eius. Quod idem de Christo confirmat Hebr. I, 3, etc., dicens: *Qui cum sit splendor gloriae, et figura substantiae eius, portansque omnia verbo virtutis suae, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis: tanto melior Angelis effectus, quanto differentius prae illis nomen haereditavit.*

2. *Traditio*, seu perpetua Ecclesiae fides de sessione Christi ad dexteram Patris patet ex Symbolis. Nam in Apostolico de Christo dicitur: *Sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis;* in Nicaeno-CPtano: *Sedet ad dexteram Patris;* in Athanasiano: *Sedet ad dexteram Patris.* Eundem fidei articulum profitentur, et declarant Ss. Patres. *S. Polycarpus* (1) ait: « Credite in illum, qui D. N. I. Christum a mortuis resuscitavit, ipsique gloriam dedit et thronum ad dexteram suam, cui omnes res et coelestes et terrestres subiectae sunt, cui omnia serviunt. » *S. Chrysostomus* (2) dicit: « Vides, quam multa sit operatus! Christum suscitavit, hocne parvum? — Sed rursus vide. Sedere fecit ad dexteram suam. Ullane oratio hoc poterit explicare? — Vide autem quo extulerit: in coelestibus eum fecit superiorem omni creata natura... Hoc de eo dicitur qui est exaltatus a mortuis, quod qui dignum est admiratione... Non de Deo Verbo (i. e. de natura divina) sic dixit, sed de eo quidem, qui fuit ex nobis, hoc est vere magnum et admirabile. » *S. Augustinus* (3) ita praeclare loquitur: « Credimus etiam, quod sedet ad dexteram Patris. Nec idem tamen quasi humana forma circumscriptum esse Deum Patrem arbitrandum est, ut de illo cogitantibus dextrum aut sinistrum latus animo occurrat: aut idipsum, quod sedere Pater dicitur, flexis poplitibus fieri putandum est, ne in illud incidamus sacrilegium, in quo execratur Apostolus eos qui commutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem corruptibilis hominis... Ad dexteram ergo intelligendum est sic dictum esse, in summa beatitudine ubi iustitia, et pax, et gaudium est; sicut ad sinistram haedi constituuntur, id est in miseria propter iniquitates, labores atque cruciatus. Sedere ergo quod dicitur Deus, non membrorum positionem, sed iudiciariam significat potestatem, qua illa maiestas nunquam caret, semper digna dignis tribuendo. » *S. Petrus Chrysologus* (4) inquit: « *Sedet ad dexteram Patris,* divinae virtutis ordine, non honoris humani. Diximus, sic Filius a dextris sedet, ut nunquam Pater sedeat a sinistris. »

Nota 1. Christus in summa gloria maximaque beatitudine ad dexteram Dei sedens, pro eorum, quos redemit, salute sollicitus est, munusque suum sacerdotale continuat orando et interpellando pro nobis. Testatur id Apostolus Christum laudans: *Qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis* (5). Et Hebr. VII, 24 etc. de Christo ait: *Hic autem eo quod maneat in aeternum, sempiternum habet sacerdotium. Unde et salvare in perpetuum potest accedentes per semetipsum ad Deum, semper vivens ad interpellandum pro nobis.* Unde S. Ioannes dicit: *Advocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum* (6). Nonnulli putant,

(1) Ep. ad Philip. c. 2.
(2) Hom. 3 in Ep. ad Ephes. n. 3.
(3) L. de Fide, et Symbolo c. 7.
(4) Serm. 62 de Symbolo.
(5) Rom. 8, 34.
(6) 1 Ep. 2, 1.

quod Christum pro nobis orare et interpellare nihil aliud sit, quam eundem seipsum sistere Patri, quae passus est palam ostendere, et per merita sua gratias nobis impetrare. Ita *S. Gregorius M.* (1) inquit: « Unigenitum Filium pro homine interpellare, est apud coaeternum Patrem seipsum hominem demonstrare: eique pro humana natura rogasse, est eandem naturam in divinitatis suae celsitudine suscepisse. Interpellat igitur pro nobis Dominus non voce, sed miseratione. » Etiam *S. Thomas* Lect. 7 in cap. 8, Ep. ad Romanos explicat quomodo Christus dicatur interpellare pro nobis, nempe « humanitatem pro nobis assumptam et mysteria in ea celebrata conspectui paterno repraesentando, » ac suas cicatrices Patri ostendens, quas in corpore suo glorioso servavit, tanquam suae acerbissimae mortis pro nobis toleratae perpetuos testes. Neque aliter interpellationem intellexit *S. Ambrosius*, qui (2) scribit: « Quid enim tam proprium Christi, quam advocatum apud Deum Patrem adstare populorum, mortem suam offerre pro cunctis? » — Alii tamen putant quod Christus sicut est verus sacerdos in aeternum, ita etiam vere et proprie interpellet et oret pro nobis ad dexteram Patris. Ita *Didimus* (3) ait: « Salvator mediatoris et legati personam habet, ex qua Pontifex deprecetur pro peccatis nostris, salvans in sempiternum eos, qui per ipsum accesserunt ad Deum. » *S. Augustinus* (4) ita loquitur: « Nunc quoque Christus et orat pro nobis, et orat in nobis, et oratur a nobis. Orat pro nobis ut Sacerdos noster; orat in nobis ut caput nostrum; oratur a nobis ut Deus noster. » Et alibi (5) scribit: « Nam et de ipso Domino Iesu Christo dictum est quod interpellat pro nobis. Numquid interpellat et non etiam postulat? Imo vero, quia postulat, pro eo positum est interpellat... Excepto itaque nomine generali, et salva loquendi consuetudine, secundum quam sive dicas precationem, sive orationem, sive interpellationem, vel postulationem, una eademque res intelligitur. » *S. Gregorius M.* (6) inquit: « Pro membris orat caput in hoc psalmo, ut corporis sui orationem Deus Pater exaudiat, et ut eius clamor ad divinae maiestatis aures ascendat. Quotidie enim orat Christus pro Ecclesia, de quo testatur apostolus Paulus, quia sedens ad dexteram Patris interpellat pro nobis. » *V. Beda* (7) ita disserit: « Rogabit Patrem per humanitatem, qui dabit cum Patre per divinitatem. Neque enim putandum est, quia ante passionem suam tantummodo pro Ecclesia rogaverit, et non etiam nunc post ascensionem roget, cum dicat de illo Apostolus: *qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.* » Horum sententiam celebres Theologi sequuntur: « nec, ait *Petavius* (8), ab illis dissentiendum arbitror, neque dubitandum, quin ut aeternus est mediator, id est Sacerdos et Pontifex, *ac sempiternum habet sacerdotium*, ita pro nobis assidue interpellet et roget, nec ullam causam video, cur orandi partes eidem in coelo regnanti eripi debeant. » Neque enim talis interpellatio maiestati, aut beatitudini Christi contraria est, quoniam etiam Sanctorum gloria et beatitudo ex eo non perturbatur, quod pro nobis intercedant. Etiam

(1) L. 22 Mor. cap. 13.
(2) In Ps. 39, n. 8.
(3) L. 2 de Spir. S.
(4) Enar. in Ps. 85.
(5) In Epist. 59.
(6) In Ps. quintum poenitentialem.
(7) In serm. de pentec.
(8) L. 10 de Incarn. c. 8, n. 11.

dictum Apostoli non obstat, quod Christus *una oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos* (1); quae verba de merito intelligenda sunt, cuius clausula eadem ac vitae mortalis fuit. At illae preces, quas etiamnum allegat ad Patrem, non ad augendum meritum, sed ad fruendum applicandumque pertinent. Caeterum etiam qui hanc sententiam propugnant, fatentur, Christum, dum pro nobis interpellat, « non sese ad Patris pedes advolvere servilique modo abiicere, » ut ait *S. Gregorius Nazianz.* (2), nec ipsum eo modo, qui creaturis convenit orare, sed eo qui etiam a Sanctorum intercessione distat, et solius Filii Dei incarnati et exaltati proprius est. Quae si rite expendantur, facile patet posteriorem sententiam a priore haud multum differre. — Si autem quaeratur, an, admissa proposita doctrina, dicere liceat: *Christe, ora pro nobis?* Theologi respondent, id absolute illicitum non esse, sed a tali precandi formula abstinendum esse, quia faveret Arianis, et Socinianis, divinitatem Christi negantibus; quia Christus in reliquorum Sanctorum ordinem redigi videretur, et quia Christum invocare debemus secundum titulum magis honorificum. Insistendum ergo est praxi Ecclesiae quae, errorum Arii et Nestorii vitandorum causa, renuit hunc orandi modum usurpare (3).

Nota 2. Christus maxime exaltatus est, ut in *nomine Iesu omne genu flectatur*, etc. Frequenter igitur summam Christi gloriam et beatitudinem considerare debemus, tum ut summam reverentiam tenerrimumque amorem erga ipsum in mente concipiamus; tum ut ad eius imitationem fortiter excitemur, atque nos ipsos abnegantes crucemque tollentes ipsius vestigia sequamur, et ad eiusdem gloriae participationem feliciter perveniamus. — Doctrina autem de interpellatione Christi in nobis fiduciam nutrit, quoniam quod debile et infirmum est in precibus nostris, sustentatur et roboratur per intercessionem aeterni Sacerdotis Christi, unigeniti Filii Dei. *Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiae, ut misericordiam consequamur, et gratiam inveniamus in auxilio opportuno* (4). Merito sane carpitur nimis lugenda vecordia nostra, si *oratione ferventes* esse recusamus, cum ipse Filius Dei exaltatus sit *semper vivens ad interpellandum pro nobis.*

ARTICULUS VI.

Doctrina de redemptione rationi non repugnat, sed convenientissima est.

§ 386. Divina mysteria limitatae rationis humanae captum superare, ultro concedendum est, eaque non curiose examinanda, sed humiliter credenda esse, Ss. Patres passim monuerunt (v. Th. gen. § 298). Hoc idem etiam de doctrina dicendum est, quae piissimum Dei consilium exhibet, quo a miseria nostra liberati sumus: quod considerantes recte cum Apostolo exclamamus: *O altitudo divitiarum sapientiae, et scientiae Dei! quam incomprehensibilia sunt indicia eius, et investigabiles viae eius* (5)! — Et sane, humani generis Redemptio opus iustitiae et sapientiae, misericordiae et charitatis divinae dicenda est. Istae autem perfectiones divinae earumque operationes, quoniam infinitae sunt, a mente nostra limitata perfecte comprehendi et adaequate declarari nequeunt. Mirum igitur non est, in doctrina reve-

(1) Hebr. 10, 14. (2) Or. 30 (al. 36) n. 14.
(3) Cf. Thom. ex Charm. de Deo incarn. q. 7, Concl. 2.

(4) Hebr. 4, 16. (5) Rom. 11, 33.

lata quaedam contineri, in quibus omnis intellectus humanus in captivitatem redigendus est in obsequium fidei. Quodsi hoc obsequium, quo nil rationabilius est, Deo revelanti praestetur, et dogmata humili et firma fide apprehendantur et teneantur; haud deinde illicitum est, ut ratio, quantum fieri potest, ad illorum intelligentiam pervenire satagat: imo rationis quoque officium est, ut dogmata revelata contra adversariorum conatus defendat, istorum obiectiones refellat, et apparentes repugnantias diluat. Congruum itaque est, ut propositae doctrinae 1° *reflexio quaedam rationis per fidem illustratae* apponatur, et 2° *difficultates ab adversariis motae solvantur*.

1. *Reflexio rationis per fidem illustratae.*

§ 387. Si per diram passionem et cruentam mortem Filii Dei redempti sumus, ratio humana quaerere potest, an alio modo redimi potuissemus, an ad hunc finem prorsus necessaria fuerit passio et mors Christi? - Sed de hac quaestione iam actum est § 342 - § 344. Sicuti enim Incarnatio, ita et Redemptio non Deo, sed nobis necessaria dicenda est. Equidem Christus per minimam actionem, vel passionem, quae ex dignitate personae divinae pretium infinitum habuisset, pro peccatis nostris satisfacere ac nobis aeternam beatitudinem promereri potuisset. Sed quoniam ad offensum spectat modum, quo placari velit. determinare, et ex ipsa Revelatione constat, Patrem Filio suo incarnato mandatum subeundae pro hominum salute mortis imposuisse, recte dicitur, posito hoc decreto divino, mortem Christi pro nostra redemptione necessariam fuisse. Haec docet *S. Thomas* 3, q. 46, art. 2. — Et art. 3 probat, humanum genus nullo alio convenientiori modo liberari potuisse, quam per Christi passionem. Haec quidem sententia multos adversarios habet, qui catholicam de satisfactione Christi doctrinam tanquam absurdam et contradictoriam reiiciunt: ast tam perversum istorum iudicium ex falsis tantum principiis et praeconceptis opinionibus oritur, quod ex solutione obiectionum § seq. apparebit. Si doctrina catholica de redemptione, iuxta sanae Philosophiae principia, et sine praeconceptis opinionibus perpenditur, facile patet, eandem rationi humanae convenientissimam esse. Id equidem iam ex iis colligitur, quae de Incarnationis convenientia § 350, § 354 dicta sunt. Sed praestat, ut eadem principia traditae de redemptione doctrinae applicentur, et eandem rationi non solum haud repugnare, verum ab ipsa convenientissimam iudicari breviter saltem ostendatur.

1. Si doctrina de redemptione theoretice consideratur, tres praecipue conceptus in illa concurrunt. Ipsa etenim nobis exhibet *Deum*, satisfactionem exigentem et accipientem, *Christum*, satisfactionem praestantem, et *genus humanum*, per satisfactionem Christi ex sua miseria liberatum. Ex nulla autem parte repugnantia, sive contradictio datur, ipsaque ratio doctrinam de redemptione indigitatis conceptibus maxime consonam agnoscit. *Deo* enim conveniens est, quidquid eius attributa manifestat, ac gloriam promovet. Sed doctrina de redemptione clarissime manifestat infinitam sanctitatem et iustitiam Dei, pro peccatis infinitam satisfactionem exigentis, atque infinitam simul misericordiam et bonitatem Dei Patris, Unigenitum suum mittentis, Dei Filii, mandatum Patris exequentis, et Spiritus sancti gra-

tias suas effundentis (§ 351). Per omnia quoque, quae Filius Dei incarnatus fecit et pertulit, ac praecipue per cruentum ipsius sacrificium in ara crucis oblatum praestantior honor exhibitus est maiorque gloria accessit, quam per omnia purarum creaturarum fidelissima obsequia exhiberi potuisset. Quis ergo negabit, iuxta rectae rationis principia, satisfactionem a Christo praestitam Deo convenientissimam esse? — *Christus* equidem maxime humiliatus et plurima passus est; sed non secundum naturam divinam, quae immutabilis mansit, sed secundum naturam humanam, in qua passionem et mortem sustinuit. Sed quo magis humiliatus fuit, eo magis exaltatus est, per dolores, quos sustinuit, ad immensam gloriam et beatitudinem pervenit, et si status humiliationis post 33 annos terminum habuit, status gloriae et felicitatis in aeternum durabit. Quodsi ratio conveniens esse cognoscit, ut labores alacriter suscipiantur, quibus magna et permanentia praemia respondent, ex eodem principio Christo quoque satisfactionem praestitam convenientissimam indicare debet, propter quam humana eius natura ad summam ac aeternam gloriam et beatitudinem evecta est. Denique *humano generi* doctrina de satisfactione Christi convenientissima et maxime exoptata est, quoniam tam praecellenti medio superabundanter a miseria sua liberatur, atque mediis instruitur, quibus ad nobilissimum et felicissimum suum finem, nempe ad moralem perfectionem et aeternam beatitudinem pertingere possit.

2. Doctrina de satisfactione Christi, practica ex parte considerata, rationi repugnaret, si illa vel ad peccatum alliceret, vel a studio virtutis avocaret, vel moralitatis motivum infringeret, vel spem imminueret. Sed praefata doctrina ad peccatum non allicit, quia officium poenitentiae personalis non tollit, nec avocat a virtutis studio, quia fructus poenitentiae et fidei non impedit, sed iuxta exemplum Christi, cuius imitationem urget, praescribit; nec motivum moralitatis infringit, sed nobilissimum et fortissimum exhibet, dum infinitam iustitiam et charitatem Dei clarissime manifestat; ac denique spem non imminuit, sed excitat et corroborat, dum plurima et efficacissima salutis media per Christum parta ostendit (§ 354). Egregie hac de re disserit *S. Thomas* (1) dicens: « Tanto aliquis modus convenientior est ad assequendum finem, quanto per ipsum plura concurrunt, quae sunt expedientia fini. Per hoc autem, quod homo per Christi passionem est liberatus, multa concurrerunt ad salutem hominis pertinentia praeter liberationem a peccato. *Primo* enim, per hoc homo cognoscit, quantum Deus hominem diligat, et per hoc provocatur ad eum diligendum, in quo perfectio humanae salutis consistit; unde Apostolus dicit: *Commendat suam charitatem Deus in nobis, quoniam, cum inimici essemus, Christus pro nobis mortuus est* (2). — *Secundo*, quia per hoc dedit nobis exemplum obedientiae, humilitatis, constantiae, iustitiae et caeterarum virtutum in passione Christi ostensarum, quae sunt necessariae ad humanam salutem; unde dicitur: *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius* (3). — *Tertio*, quia Christus per passionem suam non solum hominem a peccato liberavit, sed et-

(1) 3, q. 46, a. 3. (2) Rom. 5, 8.

(3) 1 Petr. 2. 21.

iam gratiam iustificantem et gloriam beatitudinis promeruit (et sic spem firmavit, *quam sicut anchoram habemus animae tutam et firmam* (1)). — *Quarto*, quia per hoc est homini inducta maior necessitas, se immunem a peccato conservandi, qui se sanguine Christi redemptum cogitat a peccato secundum illud: *Empti enim estis pretio magno: glorificate, et portate Deum in corpore vestro* (2).- *Quinto*, quia hoc ad maiorem dignitatem hominis cessit, ut sicut homo victus fuerat et deceptus a diabolo, ita etiam homo esset, qui diabolum vinceret: et sicut homo mortem meruit, ita homo moriendo mortem superaret; unde dicitur: *Deo gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum* (3). Et ideo convenientius fuit, quod per passionem Christi liberaremur, quam per solam Dei voluntatem. »

Nota. Iudaei aeque ac Gentiles per mortem a Christo in cruce toleratam maxime offensi sunt, neque illi tanquam promissum Messiam, neque isti tanquam Doctorem et Salvatorem mundi eum agnoscere voluerunt, qui in patibulo crucis pependit et mortuus est. Quapropter Paulus dicit: *Nos autem praedicamus Christum crucifixum: Iudaeis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam* (4); sed statim Apostolus addit: *Ipsis autem vocatis Iudaeis atque Graecis, Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam. Quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus: et quod infirmum est Dei, fortius est hominibus*(5); id est, quod stultum Gentibus videtur, omni humana sapientia sapientius est, quia omnem tandem philosophiam devicit sibique subiecit, omnemque intellectum captivavit in obsequium Christi; et quod Iudaeis infirmum in Messia crucifixo videtur, omni humana potentia fortius est, quia omnem sibi contradicentem potentiam superavit. Crucifixus, morte quasi victus, omnem vicit, sibique subiecit mundum. Idcirco mortem crucis pro mundi Redemptore convenientissimam fuisse, Ss. Patres variis rationibus ostenderunt, quas *S. Thomas* (6) colligit, et proponit his verbis notatu dignissimis: « Convenientissimum fuit, Christum pati mortem crucis. *Primo* quidem, propter exemplum virtutis. Dicit enim *Augustinus* (7): Sapientia Dei hominem ad exemplum, quo recte viveremus, suscepit. Pertinet autem ad vitam rectam, ea, quae non sunt metuenda, non metuere. Sunt autem homines, qui, quamvis mortem ipsam non timeant, genus tamen mortis horrescunt. Ut ergo nullum genus mortis recte viventi homini metuendum esset, illius hominis cruce ostendendum fuit; nihil enim erat inter omnia genera mortis illo genere execrabilius, et formidabilius. *Secundo*, quia hoc genus mortis maxime conveniens erat satisfactioni pro peccato primi parentis, quod fuit ex eo, quod contra mandatum Dei pomum ligni vetiti sumpsit. Et ideo conveniens fuit, quod Christus ad satisfaciendum pro illo peccato seipsum pateretur ligno affigi, quasi restituens, quod Adam sustulerat, secundum illud (8): *quae non rapui, tunc exsolvebam*. Unde *Augustinus* dicit in quodam sermone de passione: Contempsit Adam praeceptum, accipiens ex arbore pomum, sed quidquid Adam perdidit, Christus in cruce invenit. *Tertia* ratio

(1) Hebr. 6, 19. (2) 1 Cor. 6, 20.
(3) 1 Cor. 15, 57. (4) 1 Cor. 1, 23.
(5) Ib v. 24.

(6) L. c. art. 4.
(7) Lib. 83. QQ. q. 25.
(8) Ps. 68.

est, quia, ut *Chrysostomus* dicit (1), in excelso ligno et non sub tecto passus est, ut etiam ipsius aëris natura mundetur; sed et ipsa terra simile beneficium sentiebat decurrentis de latere sanguinis stillatione mundata. Et super illud: *Exaltari oportet Filium hominis* (2), dicit: Exaltari audiens suspensionem intelligas in altum, ut sanctificaret aërem, qui sanctificaverat terram ambulando in ea. *Quarta* ratio est, quia per hoc quod in alto moritur, ascensum nobis parat in coelum, ut *Chrysostomus* dicit; et inde est, quod ipse dicit: *Ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum*(3). *Quinta* ratio est, quia hoc competit universali salvationi totius mundi. Unde *Gregorius Nyss*. dicit, quod figura crucis a medio contactu in quatuor extrema partita, significat virtutem et providentiam eius, qui in ea pependit, ubique diffusam. *Chrysostomus* etiam dicit, quod in cruce expansis manibus moritur, ut altera manu veterem populum, altera eos, qui in Gentibus sunt, trahat. *Sexta* ratio est, quia per hoc genus mortis diversae virtutes designantur. Unde *Augustinus* (4) dicit: Non frustra tale genus mortis elegit, ut latitudinis, et altitudinis, et longitudinis, et profunditatis, de quibus Apostolus loquitur, Magister existeret. Nam latitudo, quae est in eo ligno, quod transversum desuper figitur, hoc ad bona opera pertinet, quia ibi extenduntur manus. Longitudo in eo, quod ab ipso ligno usque ad terram conspicuum est: ibi enim quodammodo statur, id est, persistitur et perseveratur, quod longanimitati tribuitur. Altitudo est in ea ligni parte, quae ab illa, quae transversum figitur, sursum versus relinquitur, hoc est ad caput crucifixi, quia bene sperantium superna expectatio est. Iam vero illud ex ligno, quod fixum occultatur, unde totum illud exurgit, profunditatem significat gratuitae gratiae. Et sicut *Augustinus* (5) dicit: Lignum, in quo fixa erant membra patientis, etiam cathedra fuit Magistri docentis. *Septima* ratio est, quia hoc genus mortis plurimis figuris respondet. Ut enim *Augustinus* dicit (6) de diluvio aquarum: Humanum genus arca lignea liberavit: de Aegypto Dei populo recedente, Moyses mare virga divisit et Pharaonem prostravit, et populum Dei redemit. Idem Moyses lignum in aquam misit, et amaram aquam in dulcedinem commutavit. Ex lignea virga de spirituali petra salutaris unda profertur. Et ut Amalec vinceretur, circa virgam Moyses expansis manibus extenditur: et lex Dei arcae Testamenti creditur ligneae, ut his omnibus ad lignum crucis quasi per quosdam gradus veniatur. »

II. *Difficultates adversariorum solvuntur.*

§ 388. Sociniani et recentiores rationalistae impios conatus adhibent, ut ostendant, doctrinam de satisfactione a Christo pro peccatis nostris praestita absurdam, rectae rationi contrariam, aut aliis certis veritatibus repugnantem esse. Difficultates autem, quas doctrinae orthodoxae opponunt, plerumque ex falsis spuriae philosophiae principiis desumuntur; hincinde ex eo oriuntur, quia iustitia et bonitas divina cum humana turpiter confunditur; quandoque ex falso supposito exurgunt, quia genuina Catholicorum doctrina haud recte cognoscitur; sed potius corrupta Protestantium attenditur; praecipue demum ex superbia ratio-

(1) Hom. de cruce, et latrone.
(2) Io. 3, 14. (3) Io. 12, 32.
(4) L. de gratia V. et N. Test.
(5) Tr. 19 in Ioan. (6) In serm de pass

nis nascuntur, quae ipsa etiam opera divina ad tribunal suum trahere, atque ea, quae ipsius captum superant, comprehendere et declarare praesumit. His de causis temere clamitant, doctrinam de satisfactione Christi tum ex parte Dei, tum ex parte Christi, tum ex parte hominum repugnare. — Quantum autem in captiosis suis argumentationibus aut fallantur, aut fallant; ex sanae rationis principiis, ex recto attributorum divinorum conceptu, et ex genuinae doctrinae catholicae consideratione facile probatur, quod ex solutione obiectionum apparebit.

Obi. I. Tota de satisfactione Christi doctrina falsis principiis, crassum anthropomorphismum sapientibus, incumbit. Deus enim proponitur ut homo, qui offenditur, irascitur, et per satisfactionem praestitam placandus est. At Deus infinitus, immutabilis, nullisque subditus affectionibus nec offendi, nec irasci potest, ac ideo haud opus est satisfactione.

Resp. Etiam Catholici fatentur, Deum non posse adinstar hominis offendi, ita ut aliquid de infinita sua perfectione, aut beatitudine deperdat: sed homo pro libero suo arbitrio a lege divina aberrare, et malas concupiscentias suas voluntati divinae praeponere potest, et haec agendo recte Deum contemnere, et offendere dicitur. Quamvis ergo nullum sit damnum ex parte Dei, vera tamen malitia est ex parte hominis, quae poenam meretur, seu pro qua satisfactio omni iure exigitur. Admittunt porro Catholici, Deum nullatenus humano modo irasci, et per iram Dei intelligunt aeternum divinum decretum, legem divinam violantibus bona denegandi et poenas infligendi. Ut igitur homo legis divinae praevaricator bona amissa recuperet, et statutas poenas avertat, satisfactio pro malo commisso, quod infectum fieri nequit, praestari debet. Sed quoniam ad offensum spectat modum, quo placari, seu satisfactionem, quam acceptare velit, determinare, modum autem illum, qui ab independenti et incomprehensibili Dei voluntate dependet, ratio humana, sibi relicta, cognoscere nequit; lubenti profecto gratoque animo Revelatio audienda est, dum nobis in doctrina de satisfactione Christi modum proponit, quo post commissum peccatum Deo reconciliari possimus. Nulla ergo falsa, seu anthropomorphitica principia occurrunt in doctrina Catholicorum; sed in obiectione adversariorum falsi de Deo conceptus traduntur, cuius iustitia, seu voluntas bonos remunerandi et malos puniendi negatur, et sic omnis ordo moralis subvertitur, qui, ipsis Philosophis fatentibus, ex harmonia moralitatis et felicitatis exurgit, quam harmoniam solummodo Deus omniscius, omnipotens et infinite iustus efficere potest (v. Th. gen. § 33 et 41).

Obi. II. Qui dicit, Deum non potuisse gratis, idest, sine praestita satisfactione peccata condonare, laedit eius potentiam: qui autem dicit, Deum potuisse quidem, sed noluisse gratis peccata condonare, laedit eius misericordiam; nemo enim negabit, excellentiorem bonitatem exerceri, si iniuriae illatae absque praevia satisfactione condonantur, quam si post obtentam dumtaxat satisfactionem remittuntur. Nos quoque admonemur, ut gratis iniurias condonemus; quanto magis haec gratuita bonitas et misericordia Deum decet, cuius perfectiones omnes infinitae sunt? — Vere ergo in doctrina de satisfactione Christi divina misericordia valde obscuratur. Imo fere evane-

sit; maxime enim invicem pugnant misericordia et punitio, liberalis condonatio et debiti repetitio, beneficentissima largitas immensique pretii solutio. Admittenda igitur non est doctrina, in qua vel omnipotentia divina vel infinita eius misericordia e medio tollitur.

Resp. Adversariorum argutiis opponimus ea, quae § 52 de nexu iustitiae et misericordiae divinae dicta sunt; ex quibus manifeste patet, ex opere Redemptionis tum infinitam iustitiam, tum infinitam misericordiam Dei clarissime elucere (Cf. § 351). Difficultates autem motae partim ex non recte intellecta Theologorum doctrina, partim ex anthropomorphiticis conceptibus de Deo oriuntur, cuius iustitia et bonitas motivis et legibus subiiciuntur, et iuxta istas commensurantur. Primo enim Theologi catholici nullatenus potentiam divinam restringunt, sed docent, Deum, absolute loquendo, potuisse sine satisfactione peccata remittere, quia ipsius iustitia non ut illa hominum legibus subest. Ita *S. Thomas*, cum (1) sibi obiecisset: « Iustitia Dei exigebat, ut homo a peccato liberaretur, Christo per passionem satisfaciente; » ita respondet: « Ad tertium dicendum, quod haec etiam iustitia dependet ex voluntate divina, ab humano genere satisfactione exigente pro peccato; nam si voluisset absque omni satisfactione hominem a peccato liberare, contra iustitiam non fecisset. Civilis enim iudex non potest, salva iustitia, culpam sine poena dimittere, qui habet punire culpam in alium commissam, puta vel in alium hominem, vel in totam rempublicam, vel in superiorem principem. Sed Deus non habet aliquem superiorem, sed ipse est supremum et commune bonum totius universi, et ideo, si dimittat peccatum, quod habet rationem culpae ex eo quod contra ipsum committitur, nulli facit iniuriam: sicut quicumque homo remittit offensam in se commissam absque satisfactione, misericorditer et non iniuste agit. » — Quodsi dicitur, Deum potuisse quidem, sed noluisse sine satisfactione peccata condonare, nihil ideo eius bonitati detrahitur. Haec enim non ut illa hominum motivis et legibus subest; neque Deus adinstar hominum aliquid agit, quia bonum, aut melius est, sed omnia optima sunt, quae Deus vult, et non aliunde nisi quia vult (§ 50). Perperam ergo et solum anthropomorphitice de Deo dicitur, quod aliter agendo maiorem bonitatem et excellentiorem misericordiam exercuisset. Ipsa autem ratio humana facile perspicit, Deum in Redemptionis oeconomia optime et sapientissime processisse. Nam, si gratis peccata condonasset, misericordiam solam ostendisset; ast satisfactionem infinitam a Filio suo incarnato exigens simul cum misericordia infinitam quoque iustitiam, sanctitatem aliaque attributa divina manifestavit. Denique post revelatum nobis mysterium Trinitatis convenientissimum fuit, ut singularum divinarum personarum charitas manifestaretur. Ast ex proposita doctrina catholica clarissime resplendet infinita charitas Patris, qui *proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum;* infinita charitas Filii, qui pro salute hominum *semetipsum exinanivit-factus obediens usque ad mortem crucis;* et infinita charitas Spiritus sancti, qui in utero Virginis incarnationem effecit, et gratias suas copiosissime in homines effudit. Quis igitur tam stupidus, ingratus, et blasphemus existat, ut asserat, Deum

(1) 3, q. 46, art. 2, n. 3.

per gratuitam condonationem charitatem et misericordiam suam magis conspicuam reddidisse?

Obi. III. Iniustum est innocentem pro reo plecti: hoc enim vetat recta ratio, vetat divina lex, vetant omnium plane politiorum gentium iura. Et quamvis ab eo, qui sponsorem egit, solutio debiti exigi possit; id tantum in causis civilibus admittitur, nunquam autem in criminalibus, in quibus agitur de morte subeunda; nefas enim est in causa capitali, sive sanguinis, sponsorem agere aut admittere. Deus ipse conceptis verbis, ne id unquam fiat, prohibet Deut. XXIV, 16, dicens: *Non occidentur patres pro filiis, nec filii pro patribus, sed unusquisque pro peccato suo morietur;* imo sibimetipsi Deus hanc legem posuit Ezech. XVIII, 20, dicens: *Anima quae peccaverit, ipsa morietur.... iustitia iusti super eum erit, et impietas impii erit super eum.* Sed tamen iuxta asserta Catholicorum Deus Pater Filium suum innocentem loco hominum reorum poenis affecit et morti addixit: in tali ergo doctrina Deus tanquam iniustissimus tyrannus exhibetur.

Resp. Innocentem repugnantem, nullaque interveniente legitima causa, pro reo punire, absque dubio iniustum est: si vero innocens libere pro reo vadimonium praestat, et hoc a creditore acceptatur, iuxta omnia iura divina et humana hic ab illo solutionem debiti petere potest. Quamvis igitur Christus innocentissimus fuerit, attamen quia libere hominum peccata in se suscepit et sponsorem egit, iustissime Deus Pater ab ipso satisfactionem exegit et acceptavit. Nec refert, quod de morte pro hominibus subeunda actum fuerit. Nam ideo tantum homines in causis capitalibus vadimonium praestare non possunt, quia non sunt domini vitae suae, et quia talis sponsio pessimos effectus produceret, cum membrum societati noxium conservaretur, et innocuum periret: idcirco talis sponsio a nulla potestate humana admitti et acceptari potest, qua de re intelligenda sunt loca ex Deut. et Exech. citata. Sed aliter de Christo disserendum est. Christus enim utpote Filius Dei potestatem habuit vitae suae; unde dixit: *Ego pono animam meam pro ovibus meis..... et potestatem habeo ponendi eam* (1). Libere ergo Christus seipsum ad mortem loco nostro subeundam obtulit; nam: *oblatus est, quia ipse voluit*(2). Aeternus quoque Pater eiusmodi subrogationem non solum probavit, sed ipsemet nobis eam contulit, nam *pro omnibus tradidit illum* (3). Denique non solum nullus malus effectus ex morte a Christo tolerata secutus est, sed plurima et maxima emolumenta ex illa in genus humanum profluxerunt, quia per illam homines ex statu peccati ad statum iustitiae translati sunt. Imo et ipse Christus per passionem et mortem summam exaltationem, aeternamque gloriam et beatitudinem adeptus est. Absit ergo, ut Deum Patrem de iniustitia arguamus, et blasphemis vocibus impium tyrannum nominemus, quia Filium suum incarnatum ultro se offerentem in mortem tradidit, eiusque satisfactionem pro hominibus praestitam acceptavit; sed grato animo immensam eius erga homines charitatem, sicut et ineffabiles Christo exaltato collatas remunerationes admiremur, laudemus et celebremus.

Obi. IV. Si Deus decrevit mortem Filii sui, debuit etiam decernere peccata eorum, qui atrocissimam

(1) Io. 10, 15 etc. (2) Is. 53, 7. (3) Rom. 8. 32.

mortem Christo intulerunt. Magna proinde absurda ex doctrina Catholicorum sequuntur. Vel enim fateri debent, Deum esse peccatorum maxime horrendorum auctorem; vel asserere coguntur, illos, qui Christum afflixerunt et interemerunt, non peccasse, sed recte egisse, quia decretum, seu voluntatem Dei executi sunt; adeoque laudandum esse Iudam, qui avaritia impulsus magistrum suum prodidit; laudandos esse Pontifices et Pharisaeos, qui mortem Christi petierunt; laudandum esse Pilatum, qui sententiam mortis tulit; laudandos esse carnifices, qui Christum flagellis caesum et spinis coronatum cruci affixerunt. Quis tales consequentias ut falsas et impias non abhorrebit?

Resp. Tam falsae et impiae consequentiae ex doctrina catholica nequaquam deduci possunt. Quamvis enim Deus decreverit mortem Filii sui, nullatenus ex hoc sequitur, quod etiam decreverit peccata eorum, qui Christum interemerunt. Deus enim omniscius est, futura omnia sicut praesentia et praeterita perspicit, atque ideo ab aeterno tempus praevidit, quo Iudaei ex propriae libertatis abusu ad tantam caecitatem et malitiam perventuri essent, ut Messiam plurimis fulgentem signis agnoscere recusarent, et ad mortem usque dire persequerentur. Deus igitur, cuius infinita sapientia novit etiam ex malis benefacere, tempore illo ab aeterno praeviso Filium suum misit, malitiam Iudaeorum non producens, sed permittens, eaque utens ad sanctissima sua consilia adimplenda. Nullo modo ergo Deus in doctrina catholica peccatorum auctor statuitur; alias etiam nauta vento secundo utens ad iter suum instituendum causa venti dicendus esset (Cf. § 241). — Neque alterum absurdum ex doctrina catholica sequitur, persecutores nempe Christi recte egisse, et laudandos esse, quia voluntatem Dei executi sunt. Talis enim consequentia tolerari posset, si ipsis voluntas divina intimata et praeceptum impositum fuisset, Christo dolores et mortem inferendi, et si tantum ad voluntatem divinam implendam hoc perfecissent. Contrarium vero accidit; Iudaei enim non voluntate divina impulsi, sed iniquis passionibus abrepti Christo dolores et mortem intulerunt: quapropter gravissime peccarunt, quamvis materialiter ad consilia divina implenda cooperati sint. In morte ergo Christi immensa charitas Dei, admirabilis obedientia Christi, et maximae iniquitates hominum concurrerunt, quod declarans S. *Thomas* (1) ait: « Eadem actio diversimode iudicatur in bono, vel in malo secundum quod ex diversa radice procedit. Pater enim tradidit Christum, et ipse semetipsum ex charitate, et ideo laudantur. Iudas autem tradidit ipsum ex cupiditate, Iudaei autem ex invidia, Pilatus ex timore mundano, quo timuit Caesarem, et ideo ipsi vituperantur. »

Obi. V. Si Christus vere pro nobis satisfecisset, tot debuisset mortes oppetere, quot homines super terra sunt, erunt ac fuerunt: debuisset praeterea poenis subiici temporalibus et aeternis; ambae enim eiusmodi poenae peccatis hominum debentur. Christus autem non omnes poenas temporales, et multo minus aeternas poenas sustinuit, sed mox post temporalem passionem et mortem maxime exaltatus est. Itaque non omnia sustinuit, quae ab hominibus ob peccata perferenda erant: atque ideo haud perfecte pro peccatis satisfecit.

(1) 3. q. 47. art. 3. ad 3.

Resp. Homines ob peccata non solum temporales, sed etiam aeternas poenas luere debuissent, quia Deo infinito pro offensa illata nunquam condignam satisfactionem praestare potuissent, atque ideo semper rei poenisque subiecti remansissent. Christus autem ob infinitam personae divinae dignitatem per temporalem passionem et mortem non solum aequivalentem, sed et superabundantem satisfactionem praestitit, longeque maiorem, quam omnes homines per universas poenas temporales et aeternas praestare potuissent. Nullatenus ergo necesse erat, ut Christus aeternas poenas sustineret. Cum enim infinitum sit pretium pro peccatis nostris a Christo oblatum, hoc ipso, quantum ex se erat, Christus omne debitum tam temporale, quam aeternum, quo universum genus humanum erga Deum obstringebatur, plene, imo cumulatissime solvit, ita ut nullo alio opus sit (Cf. § 376). Quamvis autem Christus, qui per minimam actionem, vel passionem pretium infiniti valoris solvere potuisset, aeternas poenas non sustinuerit; meminisse tamen debemus, etiam temporalem ipsius passionem, in se consideratam tam diram et atrocem fuisse, ut magnitudini debitorum generis humani proportionata recte dicatur. Quod egregie ostendit Cl. *Berti* l. 28 (1) ita disserens: « Redarguenda est Socini audacia, dum detrahit passioni Christi ex quo peracta sit exiguo temporis intervallo. Plura enim sunt quae passionem eius supra humanum captum adaugent: 1° quod in eius mortem homines cuiuscumque ordinis conspirarunt, Pontifices, Sacerdotes, Praesides, ecclesiasticum et saeculare forum, Iudaei, Ethnici, viri et mulieres. Accusarunt eum falsi testes, abnegavit Petrus, vendidit Iudas, damnarunt contribules, deriserunt milites, improperavit latro, deseruerunt propinqui. 2° A planta pedis ad verticem usque capitis dolores maximos pertulit: caput spinea corona circumdatum, facies colaphis palmisque contusa, caesum diris flagellis dorsum, extensa brachia, manus pedesque transfixi. 3° Quolibet exteriori, et interiori sensu eximiam poenam expertus est, excipiens auribus improborum convicia, labiis amaritudinem fellis, oculis piissimae Matris lacrymas (naribus Golgothae fetorem) animo peccatorum nostrorum aculeos. 4° Perpessus est famae, rei et vitae iacturam, appellatus seductor, posthabitus homicidae (contemptus ut stultus), inter latrones suffixus, venditus vili pretio, exutus vestibus, nudus expositus vitamque profundens ad ultimum usque spiritum. 5° Eius passio diuturnitate superavit caeteras, expectata a priori conceptionis momento, semper praesens menti, frequenter praenunciata, prolixam habens agoniam afflictationes innumeras et mortem, cum qua diu luctatus est, non capite truncatus, non absumptus igne, non aqua demersus, sed in cruce ad horam usque nonam blasphemiis, subsannationibus, ludibriis obiectus. 6° His accedit, corpus divina virtute formatum, ut esset hostia placaminis, sensus vegetior, mens perspicacior, vita innocentior, honoris sui maior quam dici possit existimatio, cuiusque consolationis voluntaria abiectio, ut mors in illum vehementiori atrocitate saeviret. Videat ergo Socinus, an Redemptoris nostri cruciatus leves sint et exigui, an potius de his vaticinatus sit Ieremias: *O vos omnes, qui transitis per viam, attendite, et videte, si est dolor sicut dolor meus* (2)

(1) Cap. 7. (2) Thren. 1. 12.

Obi. VI. Catholici Christum verum Deum esse contendunt, unum cum Patre. Ergo si Christus Deo pro peccatis hominum satisfecit, sibi ipsi satisfecit. At satisfactio sibimetipsi praestita absona et nulla est, ac prorsus aequivalet gratuitae donationi: sic, e. g., si Paulus centum aureos Petro debeat, quos hic sibi de suo solvit; Petrus nihil omnino acquirit, et recte dicitur Paulo debitum gratis, seu sine satisfactione remittere.

Resp. Adversarii recte argumentarentur, si Christus solummodo Deus esset; prorsus idem enim tunc esset, qui satisfactionem praestaret, et qui satisfactionem acciperet. Sed iuxta doctrinam revelatam Christus est Deus et homo, ac habet duas naturas, divinam et humanam: ergo, ut homo in natura humana potuit satisfactionem praestare, et ut Deus in natura divina potuit satisfactionem exigere et acceptare. Ideo *S. Augustinus* (1) dicit: « Verus ille mediator, inquantum formam servi accipiens mediator effectus est Dei et hominum homo Christus Iesus, cum in forma Dei sacrificium cum Patre sumat, cum quo et unus Deus est, tamen in forma servi sacrificium maluit esse, quam sumere etc. » Nec refert, quod Christi Dei hominis una sit persona, quae satisfactionem accipit, et praestat; non enim sub eodem respectu haec de eadem una persona praedicantur. Sicuti enim idem Christus sine contradictione dicitur Deus et homo, aeternus et in tempore factus etc. (§ 316), ita etiam Christus recte dicitur satisfactionem praestans et satisfactionem accipiens: Verbum enim sic ut subsistens in natura divina producit Spiritum sanctum, creat, conservat, satisfactionem accipit etc.; sic ut subsistens in natura humana obedit, patitur, moritur, satisfacit etc. Cuius rei rationem subtilius declarat Cl. *Billuart* (2), eandem difficultatem solvens: « Licet, ait, in Christo sit unum tantum suppositum secundum rem et formaliter, gerit tamen vices duplicis suppositi, ideoque est virtualiter multiplex; cum enim propter suam infinitatem possit subsistere in pluribus naturis, potest etiam praestare, quae facerent plura supposita, et quia quod est virtualiter multiplex tantam habet virtutem, quantam haberet, si foret formaliter multiplex: ideo sicut si foret formaliter multiplex suppositum in Christo, unum divinum, alterum humanum, facile conciperemus, quod suppositum humanum rigorose satisfaceret ex hac parte supposito divino; ita ex hoc quod sit virtualiter multiplex concipimus quod Verbum ut subsistens in natura humana sibi ipsi rigorose satisfecerit ut subsistenti in natura divina, serveturque conditio requisita *esse* scilicet *ad alterum* etc. » — Scholastici etiam magis obvia similitudine declarant, eandem personam sub diverso respectu sibi ipsi satisfacere posse; nam si idem homo simul creditor sit et tutor pupilli, tanquam creditor a pupillo solutionem exigere, et tanquam tutor nomine pupilli solutionem sibi praestare potest.

Obi. VII. Per peccatum, ut aiunt Catholici, in captivitatem daemonis redacti sumus, qui nobis dominabatur: pretium ergo pro nostra liberatione solutum daemoni solvendum erat: quam absonum autem est dicere, Christum Filium Dei daemoni pretium sui sanguinis obtulisse? —

Resp. Per peccatum non daemon, sed Deus offensus fuit, cuius iustitia nos poenis subiecit; daemon au-

(1) L. 10 de Civ. Dei c. 20.

(2) De Incarn. Diss. 19 a. 7

tem nos captivos detinebat tanquam divinae iustitiae minister et poenarum executor: reus autem, vel sponsor non custodi carceris, vel carnifici, sed iudici poenas dat: ergo pretium solutum fuit Deo, non daemoni. Qua de re praeclare disserit *S. Augustinus* lib. 13 de Trin., ubi inter alia cap. 12, n. 16 dicit: « Modus iste quo traditus est homo in diaboli potestatem, non ita debet intelligi tanquam hoc Deus fecerit, aut fieri iusserit: sed quod tantum permiserit, iuste tamen. Illo enim deserente peccantem, peccati auctor illico invasit... Nec (Deus) hominem a lege suae potestatis amisit, quando in diaboli potestate esse permisit, quia nec ipse diabolus a potestate omnipotentis alienus est;» et cap. 15, n. 19 citans verba Apostoli: *qui eruit nos de potestate tenebrarum* (1), etc. inquit: « In hac redemptione tanquam pretium pro nobis datus est sanguis Christi, quo accepto, diabolus non ditatus est, sed ligatus, ut nos ab eius nexibus solveremur. »

Obi. VIII. Absurdum est, Deum ipsum, secundam scilicet Dei personam, innumerorum systematum solarium summum moderatorem, induto corpore humano, in hanc terram, tam exiguam mundi partem, descendere decrevisse, ut cruci suffixus a Iudaeis, fatali quadam necessitate ductis, ipse sese sibi tanquam piaculum infinitum offerret. Ita cavillatur *Wegscheider* (2).

Resp. Si Deum non dedecet, etiam de minimis rebus, de ipsis quoque insectis curam habere (§ 267); multo minus ipsum dedecet, de hominibus in miseriam lapsis curam gerere. Anima enim humana rationalis dignitate reliquas res creatas visibiles, etiam innumera systemata solaria longe antecedit, quod ipsi Philosophi alias non diffitentur. Et si Deo conveniens est, quidquid eius attributa manifestat et gloriam promovet; certe etiam opus redemptionis Deo convenientissimum fuit, quoniam in illo eius attributa clarissime manifestata sunt, et gloria maxime promota fuit (§ 387, n. 1). Qui autem putant, per opus redemptionis curam Dei pro angelis, aut aliis creaturis imminutam, aut impeditam fuisse, nimis anthropomorphitice de Deo sentiunt, eiusque omnipotentem virtutem ignorant. Quod demum subditur de fatali necessitate, qua ducti Iudaei dicuntur ad crucifigendum Christum, non est nisi blasphemia, iam superius confutata (Resp. ad Obi. IV).

Obi. IX. Per se patet, reatus culpae et poenae, sicuti meriti, notiones necessario inhaerere subiecto peccanti sicut bene merenti; quamobrem nec alterius culpa in alterum quemquam, praesertim innocentissimum, nec virtus et dignitas moralis, qua unus aliquis insignis fuerit, in reliquos peccatores transferri potest. Poena enim est malum cum peccato coniunctum, quod ipsi peccanti infligitur; at malum, quod innocens sentit, perperam poena dicitur, et si qua talis innocenti imponeretur, rationi repugnaret. Nam poena, nisi peccanti imponatur, omni morali fructu destituitur, cum unicus poenae finis sit peccantis emendatio. Hinc doctrina, quae dicit, Christum peccata hominum in se sumpsisse, et pro illis poenas sustulisse, rationi contraria est, inutilis, imo et perniciosa, quae virtutis studium non tantum non promovet, sed impedit, quod longa experientia ostendit. Ita *Wegscheider*, *Eberhard* et alii.

Resp. Verum est, quod reatus culpae in alium transferri nequeat, quia

(1) Col. I, 13. (2) Inst. theol. § 141.

fieri non potest, ut qui crimen patraverit, illud non patraverit, et vicissim: sed falsum est, quod reatus poenae et satisfactio pro culpa non ab alio in se sumi possit: hoc enim e diametro adversatur non solum divinae revelationi, ex qua novimus, non semel alios pro aliis satisfecisse, verum etiam communi gentium omnium sensui. Hominibus equidem non semper pro aliis satisfactionem praestare et acceptare licet (Cf. Resp. ad Obi. III); sed aliter sentiendum est de Deo, absoluto Domino, a cuius liberrima voluntate dependebat, satisfactionem a Filio suo incarnato exigere et acceptare, praecipue cum omnes homines condignam ipsi satisfactionem praestare non potuerint. Dummodo ergo Deus non anthropomorphitarum more cum hominibus confundatur, et iuxta principia humana commensuretur, omnis difficultas evanescit. Nullatenus autem in doctrina catholica dicitur, Christum ita reatum culpae, seu peccata in se sumpsisse, ut in se peccator constitutus sit, cum semper innocentissimus fuerit, sed reatum poenae in se suscipiens mortem sustinuit, quae, ut satisfactio considerata, recte etiam poena nuncupatur, non a se promerita, sed pro aliorum delictis tolerata. — Errant porro adversarii, dum dicunt, unicum poenarum finem esse peccantis emendationem. Nam poenae a Deo infliguntur, non solum ut peccatores corrigantur, sed etiam ut ipsius iustitia sanctitasque declarentur, ut poena exemplari publice constituta reliqui a peccando absterreantur, et ut legum auctoritas conservetur. Et sane Deus, cum Angelis peccantibus non pepercit, sed eos in tartarum tradidit cruciandos, haudquaquam illorum emendationem pro fine habuit; et humani quoque principes non tam reorum emendationem, quam potius aliorum salutarem timorem intendunt. Immerito ergo ab adversariis carpitur doctrina de redemptione, per quam atrocitas peccati, infinita Dei sanctitas et iustitia, nec non summa in genus humanum charitas, prout etiam animae nostrae pretium et dignitas, quam vivissime ob oculos collocantur, atque ideo ipsa peccatorum emendatio melius promovetur, quam si ipsi homines poenas debitas sustinuissent. Maxime denique aberrant adversarii, dum dicunt, doctrinam de redemptione moralitati perniciosam esse, et virtutis studium non tantum non promovere, sed impedire. Quod quidem admitti potest de corrupta Protestantium doctrina, qui contendunt, hominem per solam fidem iustificari, ac merita iustitiamque Christi apprehendere, quamvis interius peccator maneat, nec sensus suos legi conformes reddat. Nullatenus vero id dici potest de doctrina Catholicorum, iuxta quam peccator a via iniquitatis recedere, et sensus rectos ac legi conformes induere debet ut iustificetur et meritorum Christi participes reddatur. Caeterum illos, qui doctrinam catholicam reiiciendam, et talem proponendam esse censent, quae, ut ait *Wegscheider*, « hominem in suo ipsius pectore salutem suam quaerere iubeat, » merito sugillat Cl. *Perrone* (1) dicens: « Quibus suadebunt rationalistae, purioribus ac sanctioribus moribus instructos evasisse suos discipulos per destructionem religionis christianae ab imis fundamentis suis? Proferant suos sanctos et heroas, si quos habent; interea Catholici ipsis perpetuo obiicient martyrologia et collectionem Bollandistarum, acta sincera inu-

(1) De Incarn. p. 2. c. 6. n. 657.

merorum plane Sanctorum, qui in avita fide omnigenis virtutibus floruerunt. »

Obi. X. Iuxta Catholicos Christus semetipsum obtulit in ara crucis; sed contra omnium sacrificiorum naturam est, unum idemque subiectum simul victimam esse et sacerdotem. Quodsi Christus, qui violenta morte in cruce obiit, verum sacrificium obtulit; hoc idem dicendum erit de Martyribus, qui voluntarie pro Christo mortem fortissime tolerarunt. Ast in horum morte veri et proprie dicti sacrificii rationem non haberi, ipsi Catholici fatentur, quorum proinde doctrina contradictionibus scatet.

Resp. Non negamus, inter puros homines fieri haud posse, ut idem simul sacerdos sit et victima, quia nullus hominum est dominus vitae suae, nec quisquam eorum ad seipsum offerendum, sacerdotali charactere insignitur. Christus autem et dominus vitae suae fuit, et ad seipsum offerendum sacerdos constitutus est, ut ex iam probatis patet: ergo nullatenus repugnat, eundem Christum et sacerdotem et victimam fuisse. Fatemur, doctrinam banc ex sola ratione probari non posse, sed Revelatio eam clarissime tradit Hebr. X, 5-11 et alibi, ut vidimus. Hanc rationalistae revereri, ipsique intellectum suum subiicere deberent, et nullam in ea contradictionem invenirent. Caeterum ipsi Sociniani fatentur, Christum in coelis munere sacerdotali fungi et sacrificium offerre: si ergo in coelis idem est sacerdos, et victima, cur id repugnabit in terris? — Exinde autem non sequitur, etiam Martyres vera et proprie dicta sacrificia obtulisse. Nec enim Martyres instituti sunt sacerdotes ad offerendum semetipsos in veri nominis sacrificium, qualem Christum institutum fuisse declarat Apostolus (1). Neque Martyres propria potestate animam posuerunt, sicuti Christus. Omni ergo iure in eorum morte Catholici veri et proprii sacrificii rationem non agnoscunt.

Obi. XI. Si Christus plene et superabundanter pro hominibus satisfecisset, nulla ab his pro peccatis suis satisfactio praestanda foret. Ast ipsi Catholici id non admittunt, quia inter ipsos peccatoribus poenitentiae imponuntur, et satisfactio ab iisdem exigitur. Ergo Ecclesia catholica tali praxi fatetur, satisfactionem Christi plenam et sufficientem non fuisse: vel si eandem ut infinitam praedicat, et tamen satisfactionem a peccatoribus exposcit, patentem contradictionem incurrit. Ast Christum non plene satisfecisse, nec omnia pertulisse, quae ab hominibus ob peccata sustinenda erant, evidenter patet ex eo, quia etiamnum perdurant dolores, morbi, mors et aliae aerumnae, quae tanquam poenae peccati originalis considerantur.

Resp. Cum satisfactio Christi infinita praedicatur, et opera satisfactoria etiam a peccatoribus exiguntur, nulla prorsus contradictio occurrit. Nam Catholici accurate distinguunt inter oblatam a Christo Deo Patri satisfactionem, et inter applicationem, ut aiunt, oblatae satisfactionis: illa in se infinita est, nec per opera hominum bona adaugetur: sed haec opera bona improprie satisfactoria dicuntur, quia efficiunt, ut hominibus infinita satisfactio Christi applicetur. Ut nempe peccata nostra deleantur, et innocentiam induamus atque iustitiam, eiusmodi applicatione opus est, quae non in sola fide, sed praecipue in usu sacramentorum consistit, atque in operibus, per gratiam rite factis. Christus eum oecono-

(1) Hebr. 10, 5.

miam redemptionis ita sapientissime instituit, ut finis hominis nempe perfecta moralitas, per quam obtinetur aeterna felicitas, non impediretur, sed promoveretur (§ 378). Quapropter non ita Christus satisfecit pro nobis, ut nos otiosi et nihil agentes salutem aeternam consequeremur, sed ut operibus et satisfactionibus nostris pretium et valorem acquireret. Ipsa ratio huic doctrinae suffragatur. « Sane, ait Cl. *Perrone* (1), in debito personali non sufficit, ut sponsor convenientem pro illata iniuria satisfactionem exhibeat, sed praeterea requiritur, ut offensor cum sponsore conveniat, iniuriae eum poeniteat, ac polliceatur, velle se in gratiam redire cum persona laesa atque ab iniuria postmodum inferenda abstinere. Quae si praestare detrectet offensor, licet ingens sit solutum pretium, gratiam et reconciliationem minime consequetur. Conditiones porro, quas sponsor noster Christus servandas proposuit, ut fructum satisfactionis eius nobis applicaremus, eiusmodi sunt, ut, si compatimur et conglorificemur, ut unusquisque tollat crucem suam eumque sequatur, atque Deum toto cordis affectu in posterum diligat et mandata eius observet. » Omnes autem conditiones istas, ad applicandam nobis Christi satisfactionem in adultis requisitam, ad perfectam moralitatem promovendam ordinari, manifestum est. Eadem sapientia Christus, quamvis pro omnibus peccatis plenissime satisfecerit, illas tamen peccati poenas, quae finem nostrum non impediunt, sed promovent, non sustulit. Praesentis enim vitae miseriae et poenae temporales ad pietatis exercitium et incrementum faciunt: *Virtus enim*, ait Apostolus, *in infirmitate perficitur* (2); imo plurimi virtutum actus tribulationis tempore exerceri possunt. Sapientissime ergo Christus noluit temporales aerumnas ab hominibus auferre, quia sanguinem fudit et infinitum pretium solvit non ad temporalem felicitatem nobis comparandam, sed ad moralitatem promovendam et ad aeternam felicitatem nobis promerendam. Interim Christus per suam passionem et mortem non solum praeclarissima exempla dedit, sed etiam gratias nobis efficaces promeruit, omnes huius vitae aerumnas patienter perferendi, et sic maxima merita nobis comparandi.

Obi. XII. Si Christus pro omnibus hominibus mortuus esset, ut omnes a peccatis liberati vitam consequantur aeternam; omnes deberent salvari. Nam Christus est Sapientia divina; infinita autem Sapientia, cum qua est omnipotentia coniuncta, efficacissima media ad finem suum applicat, quem ideo semper assequitur. Sed certum est, non omnes homines salvari, et plurimos damnari. Vel igitur concedendum est, Christum noluisse omnes redimere et salvare; vel dicendum est, Christum a Sapientia defecisse, imo admodum imprudenter in suo opere redemptionis processisse, quia finem suum in plurimis hominibus non assequitur.

Resp. Ex eo, quod Christus pro omnibus mortuus est, non sequitur, omnes necessario salvari. Aeterno enim decreto divino statutum est, homines libertate pollere, et per bona vel mala opera aut ad aeternam salutem, aut ad aeternas poenas pervenire. Per peccatum autem originale homines ad tam miserum statum pervenerunt, ut sibi relicti ad salutem aeternam pervenire haud amplius possent. Filius ergo Dei ut Redemptor in mundum venit, non

(1) L. c. n. 643. (2) 2 Cor. 12, 9.

ut decreta divina circa genus humanum immutaret, aut tolleret, sed ut homines e misero suo statu eriperet, et in pristinum libertatis et gratiae statum restitueret. Finis itaque Filii Dei carnem adsumentis non fuit causarum secundarum concatenationem vertere, hominibus libertatem eripere, vel solas ipsis relinquere propensiones ad bonum. Venit, ut hominibus aditum aperiret ad coelum, non ut eos pathologice compelleret; venit, ut humanum genus a captivitate peccati et daemonis redimeret, ea tamen conditione, ut suae passionis fructus iis solum applicetur, qui suo se uniunt sacrificio, mundo, daemonique renunciant resistuntque rebelli concupiscentiae; venit, ut media salutis praepararet, quae autem homines assidue adhibere tenentur (§ 378). Christus ergo finem suum perfectissime assecutus est, quia aditum ad coelum reseravit, pretium infinitum pro peccatis solvit, et media salutis efficacissima praeparavit. Non ergo ex defectu redemptionis, sed ex culpa hominum fit, ut plurimi pereant. Redemptio enim non prodest iis, qui Magistri et Redemptoris sui vocem contemnunt, et in umbra mortis permanere volunt; unde ipsemet praemonuit, necesse esse, ut scandala veniant, multos esse vocatos, paucos vero electos. Observandum porro est, ea, quae adversarii de Sapientia Christi deficiente, blasphemo ore deblaterant, falso supposito niti, quo autumant, totalem et primarium agentis Dei finem esse felicitatem hominis: sed iste error iam alibi (§ 140) confutatus fuit. Totalis omnium rerum finis est gloria Dei (§ 141). Hunc finem etiam Christus Redemptor primario intendit, quem etiam perfectissime assecutus est, quoniam ii quoque, qui ex culpa sua pereunt, poenas condignas luentes, iustitiam divinam praedicare, et sic gloriam Dei promovere coguntur.

Obi. XIII. Iuxta doctrinam catholicam redemptio necessaria fuit, ut homines a peccatis liberarentur et salutem aeternam consequerentur. Illa autem post quatuor tantum annorum millia a Christo peracta est. Innumeri ergo homines ante Christi adventum viventes misere perierunt. Quapropter longe maiorem Deus misericordiam erga homines ostendisset, si Christus maturius in mundum venisset et redemptionem perfecisset: nequaquam igitur dici potest, immensam Dei charitatem ex redemptionis opere elucere. Imo aperta contradictio in eo continetur, quod Paulus dicat, Deum velle omnes homines salvos fieri, cum e contra dilatio Redemptoris ostendat, Deum plurimos homines salvare noluisse.

Resp. Haec obiectio iam alibi (§ 354, nota 1) soluta est, ubi variae rationes allatae sunt, ex quibus sapientissime factum est, ut Christi adventus tamdiu differretur. Imo si tota Dei circa humani generis redemptionem oeconomia consideretur, facile apparet, Deum voluisse omnes homines mediante Redemptore salvos fieri, in quo idcirco immensam charitatem patefecit. Deus enim mox post peccatum a protoparentibus commissum Messiam promisit, eandem promissionem saepius repetiit, venturum Messiam variis modis, ac praecipue per sacrificia praefiguravit, atque de eodem plurima vaticinia edidit (v. Th. gen. § 105 - § 118). Haec autem omnia facta sunt, ut homines fidem in Messiam concipere, et per istam iustificari ac salutem aeternam consequi possent. Certum enim est, iam in V. T. hominibus saltem implicitam fidem in Redemptorem necessa-

riam fuisse; per hanc autem tum iustificationem, tum aeternam salutem vere obtinere potuisse. Qua de re Ss. Litterae et Ss. Patres clara testimonia perhibent. S. Petrus ait: *Per gratiam D. N. I. Christi credimus salvari, quemadmodum et illi* (1), scilicet Patres veteris Testamenti. Paulus Gal. II, 26 inquit: *Non iustificatur homo ex operibus legis nisi per fidem Iesu Christi;* quamvis ergo opera legis ex se non potuerint homines iustificare; haec virtus tamen adscribitur fidei in Iesum Christum. Ibidem dicitur: *Quoniam autem in lege nemo iustificatur apud Deum, manifestum est; quia iustus ex fide vivit* (2). Paulus autem varios iustos in veteri Testamento agnoscit et collaudat: eorum vero iustitiam fidei adscribit, dicens: *In hac enim testimonium consecuti sunt senes* (3). Loqui vero Apostolum de fide Mediatoris liquet ex eiusdem verbis Rom. III, 22: *Iustitia Dei per fidem Iesu Christi in omnes, et super omnes, qui credunt in eum: non enim est distinctio;* et paullo inferius ait: *Unus est Deus, qui iustificat circumcisionem ex fide, et praeputium per fidem* (4). Et I Tim. II, 5 scribit: *Unus mediator Dei, et hominum homo Christus Iesus;* sine distinctione ergo Christus unus hominum veteris et novi Testamenti mediator dicitur, in quem omnes credere debent, et per quem omnes salvari possunt. I Cor. X, 3 et 4, idem Apostolus, loquens de patribus veteris Testamenti, dicit: *Omnes eandem escam spiritalem manducaverunt, et omnes eundem potum spiritalem biberunt* (*bibebant autem de spiritali consequente eos petra: petra autem erat Christus*). In quae verba *S. Chrysostomus* (5) ait: « Non petrae natura aquam emittebat, alioquin etiam antea scaturiisset, sed alia quaedam petra spiritualis hoc totum faciebat, id est Christus, qui semper ipsis praesens erat, et omnia mirabiliter operabatur; ideo namque dicit: *consequente.* » Haec est etiam communis Ss. Patrum doctrina asserentium, etiam in V. T. homines per fidem, et solummodo per fidem in venturum Redemptorem salvari potuisse. *S. Augustinus* l. 1 c. duas Epist. Pelag. (6) inquit: « Quantaelibet fuisse virtutis antiquos praedices iustos, non eos salvos fecit nisi fides Mediatoris. Epist. 157 ad Hilar. (7) ait: «Etiam antiquos iustos habuisse ipsum spiritum fidei, hoc est, Incarnationis Christi.» Lib. de catech. rudibus (8) scribit: « Ipsum antiqui sancti venturum in revelatione Spiritus cognoverunt et prophetarunt: et sic salvi facti sunt credendo quia veniet, sic ut nos salvi efficimur credendo quia venit. » Et de natura et gratia (9) haec habet: « Ea quippe fides iustos sanavit, quae sanat et nos, id est, mediatoris Dei et hominum hominis Iesu Christi, fides sanguinis eius, fides crucis eius, fides mortis et resurrectionis eius. » *S. Leo M.* (10) ita praeclare disserit: « Gratia Dei, qua semper est universitas iustificata Sanctorum, aucta est Christo nascente, non coepta; et hoc magnum pietatis sacramentum, quo totus iam mundus impletus est, iam potens etiam in suis significationibus fuit, ut non minus adepti sint, qui illud credidere promissum, quam qui suscepere donatum. Quare benignitas Dei quovis tempore eluxit, dum omnibus hominibus medium ad salutem praebuit. » *S. Gregorius M.* (11), loquens de ve-

(1) Act. 15, 11. (2) Gal. 3, 11. (3) Hebr. 11, 2. (4) Ib. v. 30. (5) Hom. 23 in 1 Cor. n. 2. (6) C. 21. (7) N. 14. (8) C. 28. (9) Cap. 44, n. 51.

(10) Serm. 22 in Nativ. Dom. 3, c. 3. (11) Hom. 8. in Ev. n. 16

teris Testamenti electis, ait: « Sicut nos in praeterita passione Redemptoris nostri, ita illi per fidem in eadem ventura sunt salvati. » S. *Bernardus* Epist. 77 ad Hugonem plura hac de re disserit, et inter alia scribit: « Multi ergo ante Salvatoris adventum Deum omnipotentem tenentes, et diligentes suae salutis gratuitum promissorem, credentes in promissione fidelem, sperantes certissimum Redemptorem, in hac fide et expectatione salvati sunt; licet quando, et qualiter, et quo ordine salus repromissa fieret, ignorarent. » Audiendus hac de re est etiam *S. Thomas*, qui (1) ita loquitur: « Illud proprie et per se pertinet ad obiectum fidei, per quod homo beatitudinem consequitur: via autem veniendi ad beatitudinem est mysterium Incarnationis et passionis Christi; dicitur enim: *Non est in aliquo alio salus. Nec enim aliud nomen est sub coelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri* (2). Ideo mysterium Incarnationis Christi aliqualiter oportuit omni tempore esse creditum apud omnes, diversimode tamen secundum diversitatem temporum et personarum... Aliter non praefigurassent Christi passionem quibusdam sacrificiis, et ante legem et sub lege, quorum quidem sacrificiorum significatum explicite maiores cognoscebant; minores autem sub velamine illorum sacrificiorum credentes, ea esse divinitus disposita de Christo venturo, quodammodo habebant velatam cognitionem. Et ea, quae ad mysterium Christi pertinent, tanto distinctius cognoverunt, quanto Christo propinquiores fuerunt. Post tempus autem gratiae revelatae tam maiores quam minores tenentur habere fidem explicitam de mysteriis Christi, praecipue quantum ad ea, quae communiter in Ecclesia solemnizantur, sicuti sunt articuli Incarnationis etc. » Idem tradit multis aliis in locis; et 1 2, q. 106 art. 1 ad 3 ita absolute pronuntiat: « Nullus unquam habuit gratiam Spiritus sancti nisi per fidem Christi explicitam, vel implicitam. » — Etiam in V. T. homines per fidem in venturum Messiam iustitiam, sanctitatem aeternamque salutem consecutos esse, ipsa Ecclesia credit et docet, quia plures ex Patriarchis et Prophetis V. Testamenti inter Sanctos venerantur. — Gentiles quoque per fidem in venturum Redemptorem salvari potuissent, si huius promissionem, quam Noë, *iustitiae praeco*, filiis suis annunciavit, vivam et puram apud se retinuissent: ast populorum ab ipsa Religione naturali deficientium, et idololatriae deditorum culpa factum est, ut traditio illa inter multos aut corrupta fuerit, aut penitus obliterata. Caeterum de Gentilibus ita scribit *S. Thomas* (3): « Multis Gentilibus facta fuit revelatio de Christo: ut patet per ea, quae praedixerunt. Nam Iob XIX dicitur: *Scio quod Redemptor meus vivit.* Sibylla etiam praenuntiavit quaedam de Christo, ut *Augustinus* (4) dicit: Invenitur etiam in historiis Romanorum, quod tempore Constantini Augusti inventum fuit quoddam sepulcrum, in quo iacebat homo auream laminam habens in pectore, in qua scriptum erat: *Christus nascetur ex Virgine, et ego credo in eum...* Si qui tamen salvati fuerunt, quibus revelatio non fuit facta, non fuerunt salvati absque fide Mediatoris: quia etsi non habuerunt fidem explicitam, habuerunt tamen fidem implicitam in divina providentia,

(1) 2 2, q. 2, art. 7. (2) Act. 4, 12.

(3) 2 2, q. 2, art. 7 ad 3.
(4) L. 13. c. Faust. c. 15.

credentes, Deum esse liberatorem hominum secundum modos sibi placitos, et secundum quod aliquibus veritatem cognoscentibus Spiritus revelasset, secundum illud Iob XXXV: *qui docet nos super iumenta terrae.»* — His accedit quod Gentiles haud difficulter etiam a Iudaeis, quorum natio per multa et stupenda miracula in Aegypto et alibi patrata, illustris facta fuerit, respectu promissionis de Messia factae instrui potuissent. Quae si omnia attendantur, facile patet immerito divinam bonitatem ex eo reprehendi, quod Messiae adventum distulerit. Quod enim Deum attinet, optime de omnium hominum salute provisum fuerat; et certa semper manet sententia Pauli, Deum velle omnes homines salvos fieri.

CAPUT III.

DE MUNERE CHRISTI REGIO

§ 389. Christus tanquam Deus sicut omnium Creator, ita et omnium Rex ac Dominus est. Nam: *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil quod factum est* (1); quapropter recte etiam ad Christum dici potest: *Domine Deus... tu es Deus in coelo, et dominaris cunctis regnis gentium: in manu tua est fortitudo, et potentia* (2). Christo ergo ut Deo tota rerum creatarum universitas subiecta est, quae *regnum naturae*, seu *regnum Creatoris* vocari solet. Non autem de isto regno hoc in tractatu sermo est, sed de alio regno quod Christus acquisivit sanguine suo, et quod ideo *regnum gratiae*, seu *regnum Redemptoris* merito appellatur. Christus etenim homines, quos creavit, etiam infinito sui sanguinis pretio redemit; ac propterea etiam titulo emptionis suos fecit, iisdem legitime dominatur; atque ipsos in societatem sacram, seu Ecclesiam congregatos perpetuo gubernans vere *munus regium* exercet. Per istud itaque intelligitur ea Redemptoris potestas et auctoritas, quam in terris exercuit, dum Ecclesiam instituit, eam latis legibus fundavit ac firmavit, eidem pastores ac doctores visibiles praefecit, eamque etiamnum invisibiliter regit, perficit, et contra hostium insultus usque ad mundi finem provide tuetur, et eandem gloriosam in coelis aeternum coronabit. — Multa equidem, quae ad regnum Christi, seu ad Ecclesiam spectant, iam in Theologia generali Parte III, Sect. I, pertractata sunt; et de eiusdem Ecclesiae gloriosa consummatione in parte ultima Theologiae theoreticae disserendum erit. — Hic solum probandum est, Christum ut Redemptorem non solum Prophetam et Sacerdotem, sed 1) etiam *Regem*, 2) ac proinde veri nominis *Legislatorem* fuisse et esse, 3) *eandemque Ecclesiam suam continuo sapientissime regere et gubernare*.

(1) Io 1, 3. (2) 2 Paral 20, 6.

ARTICULUS I.

De regia Christi potestate et auctoritate.

§ 390. Sicuti homines ob ignorantiam intellectus institutione per prophetam, et ob peccatum per quod inimici Dei, ac aeternae damnationis rei facti sunt, expiatione per sacerdotem; ita etiam ob depravatam voluntatem, quae ad bonum segnis et ad malum prona per internas passiones et externas tentationes facile in devia abripitur, tutela ac gubernatione regis indiguerunt. Quamobrem Christus, ut cunctis plagis per peccatum originale hominum animis inflictis mederetur, non solum munus propheticum et sacerdotale, sed etiam regium suscipere et exercere dignatus est. Ipsa idcirco Revelatio

Christum nobis tanqnam *Regem verum*, et quidem tanquam *Regem excellentissimum* proponit. Quam Christi dignitatem nosse convenit, ut perfecta de Christo Redemptore notio habeatur.

I. *Christus verus Rex.*

§ 391. Christum verum Regem esse sicuti est Redemptor mundi, *sacri libri tam V., quam N. Testamenti* conceptis verbis docent, *Traditio* et *ratio theologica* confirmant.

1. In *S. Scriptura V. T.* clarissime praedictum fuit, Messiam ut Regem venturum esse. Ps. II, 6 ipse Messias ita loquitur: *Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum eius*, i. e. super Ecclesiam cuius figura Sion, mons sanctus, fuit. Isaias his verbis regiam Messiae potestatem praedicit: *Parvulus natus est nobis, et filius datus est nobis, et factus est principatus super humerum eius; et vocabitur nomen eius Admirabilis, Consiliarius... Princeps pacis* (1). Ier. XXIII, 5 legitur: *Ecce dies veniunt, dicit Dominus: et suscitabo David germen iustum: et regnabit Rex, et sapiens erit* etc.; quem locum de Messia intelligendum esse, tum ex contextu, tum ex veterum Rabbinorum et Ss. Patrum consensu constat. Ier. XXX, 9, de Iudaeis a captivitate Babylonica liberatis, dicitur: *Servient Domino Deo suo, et David Regi suo, quem suscitabo eis;* constat autem, post solutam captivitatem nullum fuisse ex stirpe davidica regem temporalem; unde merito de Messia verba Prophetae intellecta sunt. Ezechiel his verbis Messiam praedicit: *Suscitabo super eas pastorem unum, qui pascat eas, servum meum David: ipse pascet eas, et ipse erit eis in pastorem* (2); per pascere autem, regere, et per pastores Reges intelliguntur (3); ideo de eodem Messia legitur: *Servus meus David Rex super eos, et pastor unus erit omnium eorum* (4). Michaeas, locum nativitatis Messiae praedicens, ait: *Et tu Bethlehem Ephrata parvulus es in millibus Iuda: ex te mihi egredietur, qui sit Dominator* (5). Zacharias ita Messiae adventum praenuntiat: *Ecce Rex tuus veniet tibi iustus, et Salvator* (6). Haec et alia vaticinia effecerunt, ut Iudaei Messiam tanquam regem potentissimum exspectarent, et haec eorum fides veritati consona fuit: ast in hoc turpiter aberrarunt, quod crederent, Messiam Regem fore temporalem, qui Gentes debellaturus esset, quibus iuxta promissiones divinas benedictionem erat allaturus (Cf. Th. gen. § 118 in nota).

2. In *S. Libris N. T.* regia dignitas et potestas Christo tribuitur. Luc. I, 32 Mariae Christi conceptio et nativitas annuntiatur, et de eodem ab Angelo dicitur: *Dabit illi Dominus Deus sedem David patris eius, et regnabit in domo Iacob in aeternum, et regni eius non erit finis.* Luc. II, 11, Angelus nativitatem Christi pastoribus nuntians, ait: *Natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus in civitate David*, id est, Rex in sede David. — Magi, qui divinitus illustrati stella duce Hierosolymam venerunt, ut quaesitum invenire possint, his verbis interrogant: *Ubi est, qui natus est Rex Iudaeorum* (7)? atque ipsi Principes Synagogae et Scribae populi probe intellexerunt, Magos Messiam inquirere, qui tam verus Rex a Iudaeis expectabatur. Nathanaël, qui ut verus Israëlita lau-

(1) Is. 9, 6. (2) Ezech. 34, 23. (3) 2 Reg. 5, 2; Is. 41, 48. (4) Ezech. 37, 24. (5) Mich. 5, 2. (6) Zach. 9, 9. (7) Matth. 2, 2.

datur, Io. I, 47, etc. ita Christum affatur: *Rabbi, tu es Filius Dei, tu es Rex Isr ël* (1); quam Nathanaëlis fidem Christus approbat, dicens: *Quia dixi tibi; Vidi te sub ficu, credis: maius his videbis* (2). — Matth. XXI, 4, etc. Christo applicatur, quod dictum est per Prophetam (3) dicentem: *Ecce rex tuus venit tibi mansuetus*, etc. Christus ipse, interroganti Pilato, an rex esset, respondit: *Tu dicis, quia Rex ego sum* (4). Apoc. I, 5, etc. Iesus Christus dicitur *testis fidelis, primogenitus mortuorum, et princeps regum terrae, qui dilexit nos et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo, et fecit nos regnum*, etc.; et ibidem de eodem Christo legitur: *Habet in vestimento, et in femore suo scriptum: Rex regum, et Dominus dominantium* (5). Frequentissime etiam in Ss. Libris N. T. Christus *Dominus* vocatur, qua denominatione supremum eius in homines, quos redemit, dominium, seu regia potestas significatur.

3. *Traditio* ostendit, Christo ut Redemptori semper regiam dignitatem et potestatem a fidelibus adiudicatam fuisse. Ecclesia Christum per excellentiam *Dominum* ac *Regem* in suis publicis precibus appellare consuevit. Genuina Martyrum acta frequenter his verbis terminantur: *Regnante Domino nostro Iesu Christo* etc. Ss. Patres passim laudant fidem Magorum, qui per tria munera mystica Christum non solum Deum et hominem, sed etiam Regem professi sunt. *S. Ambrosius* (6) dicit: « Quae sunt ista verae fidei munera? Aurum Regi, thus Deo, myrrha defuncto. » *S. Gregorius M.* (7) inquit: « Magi, quem adorant, etiam mysticis muneribus praedicant, auro Regem, thure Deum, myrrha mortalem. » *S. Hieronymus* (8) ait: « Pulcherrime munerum sacramenta Iuvencus presbyter uno versiculo comprehendit: Thus, aurum, myrrham: Regique, hominique, Deoque dona ferunt. » *S. Leo M.* (9) ita loquitur: « Thus Deo, myrrham homini, aurum offerunt Regi. » — *S. Augustinus* (10) ita praeclare disserit: Christus « non ait: *Regnum meum* non est in hoc mundo, sed: *non est de hoc mundo*. Et, cum hoc probaret, dicens: *Si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei utique decertarent, ut non traderer Iudaeis:* non ait: *nunc autem regnum meum non est hic*, sed: *non est hinc*. Hic enim est regnum eius usque ad finem saeculi, habens inter se commixta zizania usque ad messem. » *S. Petrus Chrysologus* (11) ita loquitur: « Qui in coelo semper consedit Patri, nunc sedem David accepit in terra. Qui regnavit sibi semper, modo nobis in domo Iacob regnum sortitus est aeternum. Gaudeamus, fratres, quia qui sibi regnavit, regnaturus est nobis. Gaudeamus, quia venit regnaturus in terra, ut nos eum illo regnare possimus in coelo. Audi Apostolum: *Si compatimur, et conregnabimus.* »

4. Qui magnae hominum, unam societatem constituentium, multitudini cum plena potestate ita praeest, ut omnes se eidem subiicere teneantur, merito eorundem Rex nuncupatur. Haec autem omnia in Christo verificantur. Christus enim novam societatem instituit, quam Ecclesiam nominavit, dicens: *aedificabo Ecclesiam meam* (12); eandemque etiam nomine regni coelorum insignivit ex-

(1) Io. 1, 49. (2) Ib. v. 50.
(3) Zach. 9, 9. (4) Io. 18, 37.
(5) 19, 16. (6) L. 2, in Luc. c. 2.
(7) Hom. 10 in Evang.

(8) L. 1, comment. in Matth. 2, 11.
(9) Serm. 1, de Epiph.
(10) Tract. 115, in Ioan. n. 2.
(11) Serm. 144. (12) Matth. 16, 1

clamans: *Poenitentiam agite; appropinquavit enim regnum coelorum* (1). Hanc autem novam a Christo institutam societatem ex magna hominum multitudine constare, patet ex eo, quia ad illam tum Iudaei, tum Ethnici vocati sunt; unde Christus ait: *Et alias oves habeo, quae non sunt ex hoc ovili; et illas oportet me adducere, et fiet unum ovile, et unus pastor* (2), et (3) Apostolos iussit docere omnes gentes, et per baptismum Ecclesiae aggregare. Huic vero Ecclesiae Christus leges praescripsit, ut mox (art. seq.) probabitur, imo et Rectores praefecit; nam: *vocavit discipulos, et elegit duodecim ex ipsis, quos Apostolos nominavit* (4). Suprema autem potestas ipsius Christi est, qui dicit: *Data est mihi omnis potestas in coelo, et in terra* (5); et: *Ipse est, qui constitutus est a Deo iudex vivorum, et mortuorum* (6). Supremum ergo Ecclesiae caput ipse Christus est, qui fuit caput visibile usque ad ascensionem suam, et semper manet caput invisibile; quod docet Paulus de Christo scribens: *Omnia subiecit* (Deus) *sub pedibus eius, et ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quae est corpus ipsius* (7); et Colos. I, 18: *Et ipse est caput corporis Ecclesiae, qui est principium primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus ipse primatum tenens.* Huic vero capiti supremo omnes subesse, adhaerere et inservire debent, ita ut Paulus Christianis acclamet: *non estis vestri* (sed Christi), *empti enim estis pretio magno. Glorificate, et portate Deum in corpore vestro* (8). Imo haec obligatio tanta est, ut qui illam non adimplet, salutem aeternam consequi non possit; nam: *qui credit in Filium habet vitam aeternam; qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum* (9). Quoniam ergo Christus est supremum Ecclesiae a se institutae caput, plena potestate eandem regendi praeditum, cui omnia illius membra se subiicere tenentur; omnia regiae dignitatis requisita in Christo inveniuntur, ipsumque *verum Regem* esse dubitari non potest. Idcirco Christus dicitur: *Pastor et Episcopus animarum nostrarum* (10); *Princeps Pastorum* (11); *Pastor magnus ovium* (12); quibus nominibus regia Christi dignitas significatur.

II. *Christus Rex excellentissimus.*

§ 392. Christus rectissime dicitur *excelsus prae regibus terrae* (13); sive enim *eius attributa*, sive ipsius regni, quod gubernat, *amplitudo, duratio* et *finis* considerentur, facile patet, ipsummet omnes reges, et principes terrae longissime antecellere.

1. *Attributa* terrestrium regum, quamvis hincinde non immerito magnis laudibus extollantur, cum infinitis tamen perfectionibus Christi Dei hominis comparari non possunt. Reges enim terrae loco circumscribuntur, maximaeque suorum subditorum parti nonnisi moraliter per ministros adsunt, atque eorum, quae ab his et illis peraguntur, plurima ignorant: Christus autem, quamvis non quoad humanitatem, tamen secundum divinitatem *immensus*, et ubique praesens est, et cum sit *omniscius*, ac scrutetur renes et corda, non solum externas actiones, sed etiam internas cogitationes subditorum suorum perfectissime cognoscit. —

(1) Matth. 4, 17. — Matth. 3, 2; 13, 24; 20, 1, etc. (2) Io. 10, 14. (3) Matth. 28, 19.
(4) Luc. 6, 13. (5) Matth. 28, 19.
(6) Act. 10, 42 (7) Ephes. 1, 22 etc.

(8) 1 Cor. 6, 19 et 20. (9) Io. 3, 36.
(10) 1 Petr. 2, 25. (11) Ibid. 5, 4.
(12) Hebr. 13, 20.
(13) Ps. 88, 28.

Reges terrae, quantacunque potentia praediti, multa tamen efficere nequeunt, ad opera sua perficienda aliorum auxiliis indigent, ipsorumque vires ab aliis hebetari possunt: Christus autem *omnipotens* est, in animos quoque hominum potentiam suam exerit, quos ad se trahit (1), et in quibus operatur velle et perficere (2), atque Ecclesiam suam ita sustentat, ut portae inferi non possint praevalere adversus eam (3). — Reges terrae, quamvis multis consiliariis utantur, a sapientia deficere et carnis prudentiam sequi possunt; et non raro contingit, ut consilia sua sapientissime inita, deficientibus mediis aut obstantibus impedimentis, exequi non valeant: Christus autem infinita illa *Sapientia est*, quae *attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter* (4); haec impios adversariorum conatus eludit, efficitque, ut dirae persecutiones, quae Ecclesiam extirpare deberent, ad eiusdem augmentum maxime conferant. — Denique reges terrae, quamvis hincinde persplendida dona bonitatem suam contestentur, attamen non omnes iuvare possunt, et persaepe quod uni tribuunt, alteri subtrahere coguntur: Christus autem, cuius *misericordia plena est terra* (5), et bonitatis infinitus est thesaurus, non solum dona sua, sed et seipsum hominibus tribuit; nam « se nascens dedit socium, convescens in edulium, se moriens in pretium, se regnans dat in praemium, » atque ita Rex iste benignissimus fideles servos suos non solum per breves mortalis vitae dies, sed in aeternum felices reddit.

2. Regnum Christi *amplitudine* excellere, divina eloquia testantur. Ps. II, 8 Deus ad Messiam dicit: *Postula a me, et dabo tibi gentes haereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae.* Ps. LXXI, 8 etc. potentia Messiae, et amplitudo regni eius graphice exprimitur: *Dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrarum,... adorabunt eum omnes reges terrae, omnes gentes servient ei.* (Cf. Th. gen. § 286 et § 290 n. 3). Amplitudo eiusdem regni clarius cognoscitur, si attendatur, Christum ut hominem esse caput omnium hominum in terra viventium, in purgatorio detentorum et in coelo triumphantium. Nam ad rationem capitis mystici et moralis requiritur, ut praestet in membra ea omnia, quae caput naturale obit in corpore physico, et specialiter haec tria: ut habeat praeeminentiam supra singula et omnia membra; ut habeat plenitudinem bonorum, quae per partes dumtaxat reperiuntur in membris; et ut habeat vim in membra influendi dona vitae supernaturalis per gratiam et gloriam. — Christus autem habet omnes conditiones veri capitis respectu Ecclesiae, seu hominum in Ecclesia existentium. Habet enim praeeminentiam in totam Ecclesiam, ut ex probatis constat. Habet plenitudinem omnium gratiarum, dicente Apostolo: *Vidimus eum plenum gratiae, et veritatis* (6). Denique in omnia Ecclesiae membra gratiam et dona spiritualia influit, nam: *De plenitudine eius nos omnes accepimus* (7); et Paulus inquit: *Crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus, ex quo totum corpus compactum et connexum... augmentum corporis facit in aedificationem sui in charitate* (8). De fide ideo est, Christum ut hominem esse Ecclesiae ca-

(1) Io. 6, 44. (2) Phil. 2, 13
(3) Matth. 16, 18 (4) Sap. 8, 1.
(5) Ps. 32, 5. (6) Io. 1, 14.
(7) Io. 1, 16. (8) Ephes. 4. 15 etc.

put. Quod autem concernit homines extra Ecclesiam existentes, et praecipue infideles; Christus horum caput est non quidem actu, sed potentia. Infideles enim non sunt actu membra Christi, quibus nullam vitam communicat neque perfectam per charitatem, neque imperfectam per fidem: quoniam autem infideles a Christo gratias actuales accipiunt, quibus si cooperarentur, ulterioribus auxiliis instruerentur, quibus possent ad fidem pervenire, baptizari et salvari, Christus eorum caput *potentia* recte dicitur. Solummodo damnatorum Christus nulla ratione caput est, quoniam isti a Christo in aeternum sunt separati, nec iam ullum ab eo accipiunt gratiae influxum (1). Haec doctrina traditur etiam a *S. Thoma*, qui (2) probat, Christum esse caput omnium hominum ex eo, quia dicitur: *Salvator omnium hominum, maxime fidelium* (3); et: *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed et pro totius mundi* (4). Ex quibus ita infert: « Salvare autem homines, et propitiationem esse pro peccatis eorum, competit Christo secundum quod est caput. Ergo Christus est caput omnium hominum. » Postea vero per varias distinctiones declarat, Christum non eodem modo esse omnium hominum caput, et ait: « Christus est caput omnium hominum sed secundum diversos gradus. *Primo* enim, et principaliter est caput eorum, qui actu uniuntur sibi per gloriam: *Secundo*, eorum, qui actu sibi uniuntur per charitatem: *Tertio* eorum, qui actu uniuntur sibi per fidem: *Quarto* vero eorum, qui sibi uniuntur solum in potentia nondum reducta ad actum; quae tamen ad actum est reducenda secundum divinam praedestinationem: *Quinto* vero eorum, qui in potentia sunt sibi uniti, quae nunquam reducetur ad actum, sicut homines in hoc mundo viventes, qui non sunt praedestinati, qui tamen ex hoc saeculo recedentes totaliter desinunt esse membra Christi, quia iam nec sunt in potentia, ut Christo uniantur. » Imo Christus non solum hominum, sed etiam Angelorum bonorum caput est. Id testatur S. Scriptura; legitur enim: *Qui* (Christus) *est caput omnis principatus, et potestatis* (5); et I Petr. III, 22 Christus dicitur *profectus in coelum, subiectis sibi Angelis et potestatibus, et virtutibus*. Idem docent Ss. Patres. *S. Hieronymus* (6) ait: « nomine Ecclesiae non solum omnes homines, qui in Ecclesia congregantur, tam sanctos videlicet, quam peccatores, sed etiam Angelorum cunctarumque virtutum, et rationabilium creaturarum Ecclesiam intelligi posse. » *S. Augustinus* (7) inquit, fidem in Christum omnes iustos habuisse, « ut esset et ipse potius caput civitatis Ierusalem, omnibus connumeratis fidelibus ab initio usque in finem, adiunctis etiam legionibus et exercitibus Angelorum, ut fiat illa civitas sub uno Rege etc. » *S. Thomas* (8) ita argumentatur: « Ubi est unum corpus, necesse est ponere unum caput. Unum autem corpus similitudinarie dicitur una multitudo ordinata in unum secundum distinctos actus sive officia. Manifestum est autem, quod ad unum finem, qui est gloria divinae fruitionis, ordinantur et homines et Angeli. Unde corpus Ecclesiae mysticum non solum consistit ex hominibus, sed

(1) V. Th. ex Charm. diss. 7, c. 6, q. 4.
(2) 3, q. 8, a. 3.
(3) 1 Tim. 4, 10.
(4) 1 Io. 2, 2.
(5) Colos. 2 10.
(6) In Ephes. 1, 22.
(7) Enar. in Ps. 36, Serm. 3, n. 4.
(8) L. c. art. 4.

etiam ex Angelis. Totius autem huius multitudinis Christus est caput: quia propinquius se habet ad Deum, et perfectius participat dona ipsius non solum quam homines, sed etiam quam Angeli, et de eius influentia non solum homines recipiunt, sed etiam Angeli; dicitur enim constitutus a Deo *supra omnem principatum et potestatem, et virtutem, et dominationem, et omne nomen quod nominatur non solum in hoc saeculo, sed etiam in futuro. Et omnia subiecit sub pedibus eius, et ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam* (1). Et ideo Christus non solum est caput hominum, sed etiam Angelorum. Unde et Matth. IV, 11 legitur, quod *accesserunt Angeli, et ministrabant ei.*» Neque vero obest, Ecclesiam esse congregationem fidelium, Angelos autem non posse vocari fideles, cum in ipsis, utpote comprehensoribus, non sit fides; nam, ait Angelicus Doctor (2): « Ecclesia secundum statum viae est congregatio fidelium; sed secundum statum patriae est congregatio comprehendentium. Et ideo non solum fidelium, sed etiam comprehendentium (Christus) est caput, utpote plenissime habens gratiam et gloriam. » Monent tamen Theologi, hanc S. Thomae doctrinam ita intelligendam esse, ut diverso modo Christus influat in homines ac in Angelos; nos enim a capite nostro Iesu Christo essentialem gratiae et gloriae influxum recipimus, Angeli autem nonnisi accidentalem. — Ex dictis satis patet, quanta sit amplitudo regni Christi, qui non solum hominum, sed et Angelorum bonorum caput est, supremus Rex et Gubernator, cuius potentiae etiam infideles in terra viventes subiiciuntur, quoniam morte ipsius redempti vocationi ad Ecclesiam parere tenentur. Nullum profecto regnum terrenum respectu amplitudinis et extensionis cum regno Christi comparari potest.

3. Regnum Christi etiam quoad *durationem* omnia regna terrena longe antecellit. Haec enim aliquando finem habebunt, imo quandoque ab aliis debellata cito evanescunt. Christi autem regnum perpetuum est et aeternum. Ecclesiam enim indefectibilem esse, et usque in finem mundi immobilem in fide perdurare, iam alibi probatum est (Th. gen. § 287). Ast non solum usque ad consummationem saeculi, sed etiam post mundi finem, et post iudicium Christus Deus homo regnabit, et quidem in aeternum. Id enim vaticinia (ibid. n. 1) citata evincunt, quibus addi potest locus Dan. VII, 14, ubi Propheta filium hominis per visum aspexit, cui *Antiquus dierum*, id est Deus Pater, *dedit potestatem, et honorem, et regnum, et omnes populi, tribus et linguae ipsi servient: Potestas eius potestas aeterna, quae non auferetur, et regnum eius, quod non corrumpetur.* Idipsum Angelus Gabriel praedixit, de Christo Mariae annuntians: *Regnabit in domo Iacob in aeternum, et regni eius non erit finis* (3). Praeterea comparatio, quam Paulus inter sacerdotes V. T. et sacerdotium Christi instituit, etiam inter reges terrestres et Christum Regem institui potest; ait enim Apostolus: *Et alii quidem plures facti sunt sacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere, hic autem eo quod maneat in aeternum, sempiternum habet sacerdotium* (4). Eodem modo rectissime dicitur, reges terrae perpetuo sibi succedere *idcirco quod morte prohiberentur permanere*, Christum autem, *eo quod maneat in aeternum*,

(1) Ephes. 1, 21 etc. (2) 3, q. 8, a. 4 ad 2.

(3) Luc. 1. 33. (4) Hebr. 7. 23-24

sempiternum habere regnum. Nam, ut idem Apostolus docet: *Iesus Christus heri, et hodie, ipse et in saecula* (1). — Hinc cum nonnulli cum *Origene* assererent, cum consummatione saeculi etiam regnum Christi finem habiturum esse; Ecclesia catholica, huic errori se opponens, in Symbolo *CPtano* haec verba de Christo addidit: *Cuius regni non erit finis.* — *S. Cyrillus Hier.* (2) lamentatur: « Aliud caput Draconis recens in Galatia exortum ausum est iactare, quod post finem mundi Christus non amplius regnat; » quem errorem solide refutat; quod idem praestat *Eusebius Caes.* (3). *S. Gregorius Naz.* (4), eundem errorem refutans ait: « Secundo loco opponunt: Oportet enim illum regnare — et a dextris sedere, donec hostes in potestatem redegerit. Quid vero postea? regnandi finem facere, aut e coelis expelli? Et quisnam, obsecro, eum e regno eiiciet? aut quam ob causam? quam audax enarrator es, nimiumque a regio iugo abhorrens! At regni illius nullum finem fore, audis Luc. 1, 32. Verum haec tibi erroris causa est, quod non intelligis, hanc vocem *donec*, non semper futuro tempori opponi, sed ita interiectum tempus statuere, ut interim sequens tempus non excludat. Nam nisi ita res se habeat, quonam modo illud, ut alia praeteream, intelliges: *Ero vobiscum usque ad consummationem saeculi* (5); an quasi postea minime futurus sit? et quae haec ratio esset? » Regnum Christi etiam post iudicium in aeternum perduraturum esse, propugnant *S. Epiphanius* (6), *S. Hieronymus* (7) et alii. *Gelasius I* Papa (8) fidem suam profitetur, dicens: « Nunquam post resurrectionem unitionis naturae suae discessit a proprio templo, nec discedere potest propter ineffabilem suam benignitatem. » Christus ergo ut Deus et ut homo in aeternum regnaturus est. Nec his verba Pauli adversantur: *Cum autem subiecta illi fuerint omnia, tunc et ipse Filius subiectus erit ei, qui subiecit sibi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus* (9); quibus verbis nullatenus cessatio, seu finis regni Christi significatur, sed solum Filius, Deus et homo, Rex aeternus Patri subiectus dicitur: quae subiectio varie a variis exponitur. Subiectus nimirum est, vel quia Ecclesia, corpus Christi mysticum, Patri subdita est absolutissime, ut volunt *S. Athanasius*(10), *Theodoretus* et alii; vel quia humana Christi natura, tametsi Verbo hypostatice coniuncta, inferioris tamen per se divinitati ordinis infinito intervallo est, adeoque Patri subiecta, ut dicunt *S. Hieronymus*(11) et *S. Augustinus*(12). — Ex neutra expositione sequitur, regnum Christi post iudicium finem habiturum esse; sed immota manent argumenta, quae illud in aeternum perduraturum esse probant.

4. Denique regnum Christi excellentissimum esse cognoscitur, si *finis* eius spectetur. Regna enim huius terrae proxime securitatem et felicitatem temporalem intendunt; regnum autem Christi animarum sanctificationem et felicitatem aeternam pro fine habet. Idcirco ipse Messias ait: *Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum eius* (13); in quae verba *S. Augustinus* observat: « Sed Sion ille, et mons ille non est

(1) Hebr. 13, 8. (2) Catech. 15.
(3) L. 3 de eccl. Theol. c. 13 etc.
(4) Orat. 30 (al. 36) n. 4.
(5) Matth. 28, 20. (6) In Ancor. § 121.
(7) Comment. in c. 1 Ep. ad Ephes.
(8) Epist. 2. (9) 1 Cor. 15, 28.
(10) L. de hum. natura Verbi.
(11) L. 1, Dial. adv. Pelag. c. 6.
(12) L. 5, c. Maxim. c. 18, et q. 69 inter qq. 83. (13) Ps. 2, 6.

de hoc mundo. Quod est enim eius regnum, nisi credentes in eum? » — Isaias spiritualem finem regno Messiae assignat, ita Deum ad Messiam loquentem inducens: *Dedi te in foedus populi in lucem Gentium, ut aperires oculos coecorum, et educeres de conclusione vinctum, de domo carceris sedentes in tenebris* (1). Daniel praedixit, Messiam regem venturum esse, *ut consummetur praevaricatio, et finem accipiat peccatum, et deleatur iniquitas et adducatur iustitia sempiterna* (2). Christus ipse, regni sui finem spiritualem esse, aperte declaravit. Cum enim regnum a se instituendum ovili compararet, de ovibus suis dixit: *Ego veni, ut vitam habeant, et abundantius habeant* (3). (Cf. §338). Imo se dominium temporale nec appetere, nec exercere velle, Christus manifeste ostendit, dum (4) descriptus est inter Augusti subditos, dum (5) noluit arbiter sedere inter fratres de rebus terrenis litigantibus, dum coram Pilato professus est: *Regnum meum non est de hoc mundo* (6). Ss. Patres quoque tale regnum Christo adiudicant, quod ad spiritualem finem dirigitur. *S. Ambrosius* (7) ait: « Regnum eius non erat in hoc saeculo, supra saeculum erat. » *S. Chrysostomus* (8) inquit: Regnum suum dicit *non hinc* esse, non mundum privans imperio suo, sed ostendens, — non humanum vel fluxum esse — verum longe maius ac splendidius. » *S. Hieronymus* (9) scribit: « Regnum eius non erat terrenum, sed perpetuum, atque coeleste. » *S. Augustinus* (10) dicit: « Neque Regem talem se esse fatetur, cuius regnum putetur esse de hoc mundo; et alibi (11) asserit, Christum regnare non carnaliter, sed spiritualiter. » *S. Gregorius M.* (12) de Christo dicit: « Quasi in alieno nascebatur. » Non ergo Christus, qui ipsemet pauper vixit, nec habuit, *ubi caput reclinet* (13), ideo homines ad regnum suum vocavit, ut eis bona terrena tribueret, sed ut ipsis spiritualem et aeternam felicitatem conferret. Quantum ergo anima corpore praestantior, et coelum terra nobilius est, tanto regnum Christi etiam intuitu finis regna terrena praecellit.

Nota 1. Non sine solidis argumentis Theologi asserunt, Dominum Iesum Christum, quantum ad potestatem et ius regni spectat, fuisse tam spiritualis, quam temporalis regni plenissima praeditum auctoritate, etiamsi hanc exercere noluerit, eamque sinat saecularibus principibus demandari, quemadmodum spiritualis anima corporalia officia committit ministerio membrorum. Christus equidem regiam dignitatem non illis, qui inter homines obtinent, modis obtinuit, non iure successionis haereditariae, non electione populorum, non vi armorum, — sed modo longe excellentiori et perfectiori. Cum enim natura eius humana ad tam arctam cum Deo Verbo unionem assumpta est, ut fieret eadem cum ipso persona, factus est Christus Filius Dei naturalis, omnium dominus, eique universa in coelo et in terra subiecta sunt quocunque titulo servitutis ac dependentiae. His accedit, Christum omnes homines sanguine suo *redemisse*, atque etiam ex hoc titulo in eorundem et animas et corpora dominium acquisivisse plenissimum. Ideo Deus Pater ipsimet dixit: *Dabo tibi gentes haereditatem tuam, et possessionem tuam*

(1) Is. 42, 6 etc. (2) Dan. 9, 24.
(3) Io. 10, 10. (4) Luc. 2, 1.
(5) Luc. 12, 14. (6) Io. 18, 36.
(7) L. 3, in Luc. (8) Hom. 83, in Ioan. n. 4.
(9) In cap. 22, Ierem. (10) 15 in Io. n. 3.
(11) Lib. 17 de Civ. Dei cap. 7.
(12) Hom. 8, in Evang.
(13) Luc. 9, 58.

terminos terrae(1). Ps. VIII, 7 de Christo dicitur: *Omnia subiecisti sub pedibus eius.* Christus ipse Matth. XVII, 24 se tanquam Regem a solvendo censu immunem declaravit, et Matth. XXVIII, 18 dixit: *Data est mihi omnis potestas in coelo, et in terra;* quae verba tam universaliter enuntiata frustra ad solum regnum spirituale coarctantur. Act. X, 36 de Iesu Christo dicitur: *Hic est omnium Dominus;* idemque nominatur *Princeps regum terrae* (2) et *Rex regum, et Dominus dominantium* (3). — Recte igitur affirmatur, Christum etiam in omnia regna terrena supremam potestatem obtinuisse, eandem vero exercere noluisse. Quod docet etiam *S. Thomas*, dicens (4): « Christo sunt omnia subiecta, quantum ad potestatem, quam a Patre supra omnia accepit secundum illud Matth. XXVIII, 18. — Nondum sunt tamen omnia ei subiecta quantum ad executionem suae potestatis, quod quidem erit in futuro. » — Noluit autem Christus temporalem hanc potestatem exercere, quia divinis intendens, humana commisit hominibus. Etenim ad redemptionis opus perficiendum congruebat non *exercere* regiam potestatem; et maius erat meritum Christi Regis ornari spinea corona, quam diademate; maior gloria adorari in cruce, quam in throno; maior virtus domare orbem doctrina quam armis; maiorque sapientia homines sibi subiicere per exempla paupertatis et humilitatis, quam ad se allicere per divitiarum, et honorum temporalium splendidam pompam (5).

Nota 2. Si Christus Rex est supremus et excellentissimus, omnes reges terrae infinite superans, aequum est, ut summa ipsi reverentia exhibeatur praecipue in Ecclesiis, in quibus habitare dignatur. — Et si Christus rex est spiritualis, oportet, ut ipsum in spiritu et veritate adoremus, ipsique spiritualiter serviamus, veritates ab ipso revelatas firmiter credendo, mandata eius observando, exempla eius imitando, ipsumque ex corde diligendo. Omnia bona exspectare possumus, si fideliter tanto Regi serviamus, qui *factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis aeternae* (6). — Vae autem nobis! si Christo Regi servire recusemus, et cum rebellibus civibus dicamus: *Nolumus hunc regnare super nos* (7). Tristissima tunc sors obveniet nobis, quoniam iratus Iudex horrendam iam pronunciavit sententiam dicens: *Verumtamen inimicos meos illos, qui noluerunt me regnare super se, adducite huc, et interficite ante me* (8).

ARTICULUS II.

Christus est novus Legislator.

§ 393. Si Christus est verus Rex, suprema potestate praeditus, sequitur, eum verum esse Legislatorem; potestas enim legislativa non quidem per se in munere prophetico, sed in munere regio necessario continetur. Semper idcirco Christus tanquam verus Legislator habitus est, qui in Evangelio novam legem promulgavit. — Ast ex *Lutheri* schola egressi sunt, qui docerent, hominem christianum omni lege immunem esse, Evangelium nonnisi ex promissionibus constare, Christum dedisse legem nullam, sed id solum egisse, ut legem prius latam exponeret, et a pravis scribarum et Pharisaeorum interpretationibus purgaret, legisque moralis usum nunc fere unicum esse. Istius-

(1) Ps. 2, 8.
(2) Apoc. 1, 5.
(3) Ibid. 19, 16.
(4) 3, q. 59, a. 4 ad 2.
(5) Cf. Berti l. 27, c. 9.
(6) Hebr. 5, 9.
(7) Luc. 19, 14.
(8) Ib. v. 27.

modi commentis adhaeserunt nonnulli ex *Anabaptistis, Antinomi, Libertini* et *Familistae*, qui saeculo XVI Ecclesiam turbarunt, et saeculo XVIII eunde n errorem adoptarunt *Herrnhuthiani*. Repetenda autem est exitiosi dogmatis origo ex *Lutheri*, imo et *Calvini* paradoxis hoc de argumento loquendi formulis; quandoquidem et hic et ille locis variis Christianos lege liberos esse pronunciaverint, negaverintque Evangelium esse legem. — Ut tantus error praecaveatur, necesse est, ut *ex S. Scriptura V. et N. T.* et *ex Traditione* probetur, Christum non simpliciter Doctorem, sed verum etiam Legislatorem fuisse, et in doctrina eius evangelica veram novamque legem contineri.

1. Iam in *V. T.* praedictum fuit, Messiam futurum esse Legislatorem, eiusque doctrinam novae legis rationem habituram esse. Deut. XVIII, 15 Moysi dictum est: *Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum, similem tui.* Messias ergo, qui, fatentibus ipsis Iudaeis, hic praedictus fuit, adinstar Moysis non solum Propheta, sed et am Legislator esse debuit. *Isaias* cum praenuntiaret, doctrinam Messiae primo Hierosolymis praedicandam, et dein ad Gentes propagandam esse, his verbis utitur: *De Sion exibit lex, et verbum Domini de Ierusalem* (1). Eodem modo doctrinam Messiae *legis* nomine decorat, dicens: *Legem eius insulae exspectabunt* (2). Idem (3) ita Messiam annuntiat: *Dominus Iudex noster, Dominus Legifer noster, Dominus Rex noster, ipse salvabit nos;* et Deum de Messia loquentem inducit: *Ecce testem populis dedi eum; ducem, ac praeceptorem gentibus* (4). — *Ieremias* tempore Messiae foedus vetus abrogandum, et novum instituendum esse praenunciat his verbis: *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et feriam domui Israël, et domui Iuda foedus novum, non secundum pactum, quod pepigi cum patribus eorum. sed hoc erit pactum... dabo legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum scribam eam* (5). Iuxta oracula ergo V. T. Messias debuit venire ut *Legifer, praeceptor*, et *novam legem* promulgare: Christus autem est verus Messias; ergo est etiam verus Legislator.

2. *Ss. Libri N. T.* Christum ceu verum Legislatorem clarissime ostendunt. In celeberrimo sermone, in monte habito (6), Christus, relatis variis veteris Testamenti mandatis, subiungit: *Ego autem dico vobis* etc., qui loquendi modus manifeste commonstrat, ab ipso leges eadem auctoritate ferri, qua V. T. mandata promulgata fuerunt; unde: *Admirabantur turbae super doctrina eius: erat enim docens eos sicut potestatem habens* (7). — Idipsum patet ex aliis loquendi formulis, quibus Christus usus est, dicens: *Mandatum novum do vobis* (8) etc.: *Hoc est praeceptum meum* (9) etc.; in quibus verbis utique maius quid occurrit, quam simplicis magistri documentum. Facile etiam est, novas, et in V. T. prorsus incognitas leges afferre, quas Christus tulit, et gravissimis sanctionibus firmavit. Sic Matth. XXVIII, 19 Christus Apostolis praecepit, ut omnes gentes doceant, et baptizent *in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti;* hominibus vero hoc baptismum recipiendi tam gravem obligationem imposuit, ut Io. III, 5 diceret:

(1) Is. 2, 3. (2) Is. 42, 4. (3) C. 33, v. 22. (4) Is. 55, 4. (5) Ier. 31, 31 etc. (6) Matth. 5.

(7) Matth. 7, 28 etc. (8) Io. 13, 34. (9) Io. 15, 12.

Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Ita pariter Christus Eucharistiam a se institutam perpetuo conficere et sumere iussit, dicens: *Hoc facite in meam commemorationem* (1); et Io. VI, 54 dixerat: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Huc referuntur, quae Christus circa alia Sacramenta a se instituta ordinavit, ac praecipue circa matrimonium, polygamiam in V. L. permissam et divortium interdicens: quod ex inferius dicendis apparebit. Christus ipse documenta a se tradita *mandata* nuncupat, vel *praecepta. Si diligitis me, mandata mea servate* (2); et: *Qui habet mandata mea, et servat ea, ille est, qui diligit me* (3). *Si praecepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea* (4); et Matth. XXVIII, 20 ad Apostolos ait: *Euntes docete omnes gentes... docentes eos servare omnia quaecunque mandavi vobis.* Quicunque ergo negat, Christum vera mandata tulisse, verumque Legislatorem fuisse, ipsius Christi verbis aperte contradicit. — Apostoli Christum non tantum ut sapientissimum Doctorem, sed etiam ut verum Legislatorem venerati sunt, eiusque doctrinam veram legem continere declararunt. Paulus Rom. III, 27 doctrinam Christi appellat *legem fidei*. I Cor. IX, 21, cum se a lege mosaica caeremoniali liberum declararet, addit: *Cum sine lege Dei non essem, sed in lege essem Christi.* Et Gal. VI, 2 scribit: *Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi.* S. Iacobus dicit: *Qui perspexerit in legem perfectam libertatis, et permanserit in ea, non auditor obliviosus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit* (5). Sicuti ergo Apostoli legem veterem caeremonialem abrogatam esse defenderunt, ita Christianos *legi Christi* subiectos esse docuerunt, in Evangelio veram legis rationem agnoscentes.

3. *Ss. Patrum* constans persuasio et doctrina fuit Christum verum Legislatorem, et Evangelium veram legem esse. *S. Iustinus M.* (6), cum dixisset, Christianos non per Moysen, eiusque legem salutem suam expectare, subiungit: « Legeram, venturam esse legem novissimam et foedus firmissimum, quod nunc omnes, qui haeredes Dei fieri cupiunt, observare debent. Lex enim in Horeb data iam inveterata, et pro vobis solis destinata est: haec autem pro omnibus sine discrimine lata est. Lex autem posterius promulgata priorem tollit, et foedus recentius vetus abrogat: nobis legem aeternam et ultimam, ac foedus firmissimum Christus attulit, post quem alia lex non promulgabitur. Nonne legisti, quod Isaias LI, 4 dicit: *Lex a me exiet, et iudicium meum in lucem populorum requiescet?* etc.» *S. Ephrem Syrus* (7) docet, Christum Iesum hominibus datum fuisse non solum ut Redemptorem, sed etiam ut Legislatorem, et ait: « Deus (in N. T.) leges faciles abrogavit, promulgavit difficiles. » *S. Gregorius Naz.* Or. in Iulian. (8) ita apostatam, summam perfectionem ab omnibus Christianis exigentem perstringit: « Quomodo illud non animadvertis, quod in legibus nostris alia parendi necessitatem imponunt, nec sine periculo praetermitti possunt; alia non necessitate constringunt, sed in arbitrio et vo-

(1) I Cor. 11, 24. (2) Io. 14, 15.
(3) Ibid. v. 21. (4) Io. 15, 10.
(5) Iac. 1, 25. (6) Dial. c. Tryph. n. 11.

(7) Serm. 48 adv. haer.
(8) Orat. 4. (al. 3) n. 109.

luntate posita sunt; ac proinde hanc rationem habent, ut qui ea custodierint, honore et praemio afficiantur; qui autem minus ea expleverint, nihil periculi pertimescant? » Et ibidem (1), legis christianae excellentiam ostendens, exclamat: « Ubinam, quaeso, et apud quos homines sancitum est, ut qui maledicuntur, benedicant, et qui blasphemantur, obsecrent, — qui persecutionem patiuntur, cedant; qui vestibus spoliantur, amplius adhuc se exuant; qui maledictis afficiuntur, pro maledicentibus orent? » — *S. Chrysostomus* (2) in ista verba: *Nolite putare, quod venerim solvere legem, aut prophetas*, inquit: « Qua de causa hoc dixit? non incassum, nec frustra, sed quia veteribus praeceptis maiora laturus erat. » Et (3) in verba: *Quicunque ergo solverit unum de mandatis istis minimis, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno coelorum.* S. Doctor ita disserit: Iis verbis Christus « terret et minas graviter intentat super futura lege. Quod enim id non de antiquis legibus dixerit, sed de illis, quas ipse laturus erat, audi sequentia (v. 20): *Dico enim vobis: nisi iustitia vestra abundaverit plusquam Scribarum et Pharisaeorum, non intrabitis in regnum coelorum.* » — *S. Paulinus* (4) de obitu Celsi pueri ita canit: « Finis enim legis Christus: quia lege fideli praedictus, legi lex veniendo fuit, praescribens veteri finem, legemque fidei legem perfectam gentibus instituens. Unde Magister ait: Vetera effluxere peractis temporibus, subeunt omnia ubique nova. » *S. Augustinus* (5) in illa verba Ps. CIX. *Virgam virtutis tuae emittet Dominus ex Sion: dominare in medio inimicorum tuorum*, ait: « Et ipsi quippe fatentur inimici, ex Sion missam fuisse legem Christi, quod Evangelium nos vocamus, et eam virgam virtutis eius agnoscimus. » *S. Gregorius M.* (6) inquit: « Quia Dominus ac Redemptor noster novus homo venit in mundum, nova praecepta dedit mundo. » Concilium *Tridentinum* Sess. VI, can. 19 ait: *Si quis dixerit, nihil praeceptum esse in Evangelio, praeter fidem, caetera esse indifferentia, neque praecepta, neque prohibita, sed libera; aut decem praecepta nihil pertinere ad Christianos, anathema sit.* Et Can. 21 addit: *Si quis dixerit, Christum Iesum a Deo hominibus datum fuisse ut Redemptorem, cui fidant, non etiam ut Legislatorem, cui obediant, anathema sit.* Absque dubio ergo fidei dogma est, Christum verum Legislatorem esse, et in Evangelio novae legis rationem haberi.

Nota 1. Qui inter Protestantes Evangelium veram legem esse negarunt, pro more suo nonnullis S. Scripturae locis abusi sunt, ut errorem suum defenderent. Ast facile est eorum obiectiones refellere.

Obi. I. Io. I, 17 legitur: *Lex per Moysen data est; gratia, et veritas per Iesum Christum facta est.* Solus ergo Moyses legem dedit: Christus vero nullam legem tulit, sed solum gratiam et veritatem, seu veram doctrinam subministravit.

Resp. In citato loco dicitur, legem per Moysen, non autem, *per solum* Moysen datam esse: Christus ergo ut Legislator non excluditur. Comparatio ab Evangelista instituta qualitates tum Legislatoris, tum legis respicit. Moyses enim, ut ait *S. Augustinus* (7): « Servus secundum legem agere pot-

(1) N. 124. (2) Hom. 16 in Matth. 5. v. 17.
(3) N. 3. v. 13. (4) In Poëm. 15.
(5) L. 17 de Civ. Dei c. 17.

(6) Hom. 32 in Evang.
(7) Tract. 3 in Io. n. 16.

est, solvere a reatu legis non potest. » Christus vero et leges imponere et a reatu legis solvere potest. Porro Moyses mandata quidem divina proponere, sed gratiam ad illa observanda conferre non valuit: Christus autem utrumque praestitit. In lege videlicet mosaica obtinuit rigor, neque tam luculentae erant promissiones, neque tanta gratiarum copia. Per Evangelium ablatum est iugum veteris legis, promissa accesserunt clariora et ampliora, maiorque gratiarum multitudo, hocque respectu Evangelium vocatur *gratia*, opponiturque legi, non quatenus liberaret ab obligatione colendi Deum servandique praecepta; sed quatenus rigorem sustulit. Quinimo in textu citato haud obscure indigitatur, Evangelium verum legem esse, quoniam *veritas* appellatur: in ipso ergo id impletum fuit, quod per legem veterem praefiguratum est. Non posset autem Evangelium *veritas* dici, in qua figura, nempe lex vetus impleta sit, nisi ipsam quoque rationem legis haberet.

Obi. II. Paulus clare docet, Christianos legi non esse subiectos. Rom VI, 14 ait: *Non estis sub lege, sed sub gratia.* I Tim. I, 9: *Iusto*, i. e. iustificato per Christum, *lex non est posita.* II Cor. III, 17: *Ubi Spiritus Domini, ibi libertas.*

Resp. Ut haec Pauli verba recte intelligantur attendenda est gravissima quaestio, iam Apostolorum tempore agitata, an Christiani ad observantiam legum caeremonialium mosaicarum obligentur, quae communiter sub nomine *legis* intelligebantur. Apostoli autem in Concilio *Hierosolymitano* quaestionem diremerunt, declarantes, Christianos ad praefatam observantiam non obligari(1).—Hanc Apostolorum definitionem maximo zelo Paulus promulgavit (2), oppositumque errorem acerrime impugnavit, praecipue in Epist. ad Galatas. Eandem autem veritatem in aliis quoque Epistolis inculcat, atque ideo ad Romanos scribit: *Non estis sub lege* caeremoniali Moysis, *sed sub* lege Christi, quae merito *gratia* nuncupatur. *Iusto*, ait ad Timotheum, seu Christiano *lex* caeremonialis *non est posita;* et ad Corinthios: *Ubi Spiritus Domini, ibi libertas* a veteri lege caeremoniali. Paulus ergo negando obligationem observandi legalia, nullatenus negat Christianorum obligationem observandi leges Christi, quam ipsemet passim commendat.

Nota 2. Lex vetus absque dubio bona, et sancta erat, prout Paulus dicit: *Lex quidem sancta, et mandatum sanctum, et iustum, et bonum*(3). Ex multiplici tamen capite lex nova, seu lex Christi veteri excellentior est. Nam, 1° Lex vetus figura erat legis novae a Christo ferendae, dicente Apostolo: *Omnia in figuris contingebant illis* (4), et: *Quae sunt umbra futurorum* (5). Lex autem nova est veteris legis complementum, dicente eodem Apostolo: *Finis legis Christus* (6). Quanto ergo res ipsa est excellentior sua figura, tanto lex nova legem veterem antecellit. 2° Utraque lex Deum auctorem habet; ast lex vetus data fuit per Moysen purum hominem; lex autem nova hominibus allata et annuntiata fuit per Christum Deum, et hominem; unde Hebr. I, 1 etc. dicitur: *Multifariam, multisque modis, olim Deus loquens Patribus in Prophetis novissime diebus istis locutus est nobis in Filio, quem constituit haeredem universorum, per quem fecit et saecula.* Quantae autem dignitatis est lex et doctrina a tanto

(1) Act. 15, 28. (2) Act. 15, 41. (3) Rom. 7, 12. (4) I Cor. 10, 11. (5) Col. 2, 17. (6) Rom. 10, 4.

praecone annuntiata! 3° Lex vetus pro uno tantum populo destinata erat; ad caeremonialia enim Moysis observanda soli Israëlitae, non autem reliquae gentes obligabantur. Lex autem nova pro omnibus populis destinata est, quia Christus Apostolis dixit: *Euntes docete omnes gentes* (1), et: *Euntes in mundum universum, praedicate Evangelium omni creaturae* (2). 4° Lex vetus quoad praecepta iudicialia et caeremonialia non erat perpetuo duratura, sed tantum ad tempus, nempe usque ad adventum Messiae, uti scribit Paulus: *Lex propter transgressiones posita est, donec veniret semen* (3), i. e. Christus. Lex autem Christi nunquam est abroganda, sed usque ad finem mundi perduratura, dicente ipso Christo Apostolis Evangelium praedicantibus: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi* (4). Nulla ergo nova lex exspectanda est, quae huic subrogetur; unde Christus (5) monuit, cavendum esse a Pseudo-Christis et Pseudo-Prophetis, qui doctrinam novam, ab Evangelio diversam, allaturi essent. Paulus (6) adseverat, fidem habendam esse nemini, doctrinam ab Evangelio Christi diversam praedicanti, etiamsi Angelus de coelo fuerit; et (7) *aeternum* vocat testamentum novum. 5° Excellentia legis novae prae lege veteri clarissime elucet, si ipsa doctrinae capita conferantur et perfectio praeceptorum consideretur. Nam in V. T. nonnulla ob duritiam Iudaeorum tolerabantur, ut libellus repudii, poena talionis, etc. Christus autem haec omnia sustulit et perfectiora substituit, internam praecipue cordis puritatem et sanctitatem praescribens, quod patet ex eius sermone in monte habito (8). Alia quoque longe excellentiora praecepit lex evangelica, ut fidem explicitam SS. Trinitatis et Incarnationis pro omnibus adultis, oblationem sacrificii longe praestantioris omnibus sacrificiis Aaronicis, et usum Sacramentorum multo excellentiorum, utpote quae gratiam non solum significant, ut Sacramenta V. L., sed etiam ex opere operato conferunt. Denique in lege nova consilia quoque evangelica commendantur, quae homines ad summam perfectionem perducere possunt. 6° Lex nova etiam observatu facilior et suavior, quam lex vetus, dicenda est. Nam in V. T. multa praecepta caeremonialia habebantur, observatu difficilia, ita ut ea Petrus appellet *iugum . . . quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus* (9). — Christus autem figuras adimplens, ac ideo legem caeremonialem abrogans, a gravi iugo nos liberavit. Negari quidem non potest, Christum a suis exigere, ut omnes inordinatas passiones et cupiditates abnegent, perfectioresque virtutum actus ponant; et ex hoc respectu dici potest, graviora praecepta in nova lege quam in veteri imponi. Sed quia in nova lege efficaciora salutis media praesto sunt, maiores gratiae supernaturales distribuuntur, bonaque immensa legem observantibus promittuntur; facilius praecepta novae, quam veteris legis adimplentur. Et sane, iuxta dictamina evangelica seipsos abnegantes, crucem tollentes perfectasque virtutes exercentes, non solum in aeterna beatitudine copiosam mercedem recipiunt, sed etiam in hac vita dulcissima cordis tranquillitate fruuntur, suavibusque con-

(1) Matth. 28, 19. (2) Marc. 16, 15.
(3) Gal. 3, 19. (4) Matth. 28, 20.
(5) Matth. 24, 23 etc.; Marc. 13, 5 etc.
(6) Gal. 1, 8. (7) Hebr. 13, 20.
(8) Matth. c. 5. 7. (9) Act. 15, 10.

solationibus replentur. Ideo Christus inquit: *Venite ad me omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, et discite a me quia mitis sum, et humilis corde: et invenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suave est, et onus meum leve*(1). Denique 7° lex vetus erat lex timoris; lex nova est lex amoris; illa servorum, haec filiorum; unde Paulus scribit: *Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba (Pater)* (2). Et *S. Augustinus*(3) ait: « Brevis differentia est Legis et Evangelii, timor et amor. » Equidem etiam in V. T. charitas Dei praecepta fuit; sed cum Israëlitae dura cervice et incircumcisis cordibus essent, opus fuit, ut praecipue poenarum timore a transgressionibus legis deterrerentur, et per bonorum temporalium promissiones ad praecepta divina adimplenda incitarentur. Ast Evangelium observantibus non bona terrena et caduca, sed spiritualia ac aeterna promittuntur, hominesque praecipue per amorem erga Deum, quem *ex toto corde, in tota anima,* et *in tota mente* diligere iubentur (4), ad vitam recte instituendam excitantur.

Nota 3. Cum definiendum sit, quonam tempore lex vetus cessaverit, omnes quidem fatentur, ante Christi mortem eius abrogationem non contigisse. Qua de re minime ambigendum est, cum Christus ipse et legem apprime servaverit et servandam praeceperit Iudaeis (5). -An vero in dominica passione lex desierit, an potius die solemni Pentecostes, aeque certo non constat. Plures ex Ss. Patribus legem veterem cessasse putant, dum Christus mortuus et velum templi scissum est. Ita *S. Ambrosius*(6) ait: « Velum scinditur, quo mysteriorum synagogae profanatio declaretur. » *S. Augustinus* (7) dicit: « Velum scinditur, quia Synagoga honore nudatur, observatio antiqua dissolvitur. » *S. Leo M.* (8) haec habet: « Adeo tunc a lege ad Evangelium evidens facta est translatio, ut, emittente Domino spiritum, velum vi subita scinderetur. » Istorum Ss. Patrum vestigia sectatus, *S. Thomas*(9) inquit: « Mysterium redemptionis humani generis completum fuit in passione Christi. Unde tunc Dominus dixit: *Consummatum est*, ut habetur Io. XIX, 30; et ideo tunc totaliter debuerunt cessare legalia, quasi iam veritate eorum consummata. In cuius signum in passione Christi velum templi legitur esse scissum. » — Secus opinantur *Scotistae*, qui tum legem mosaicam penitus abrogatam censent, cum primo Apostoli die Pentecostes coelesti spiritu repleti solemniter legem evangelicam Hierosolimys promulgarunt. —Utraque tamen opinio, ni fallimur, componi videtur, si prae oculis habeatur sequens ineluctabile principium. — Quemadmodum lex condita vim obligandi non habet, si nondum ea subditis innotescat; item pari ratione legis abrogatae tum tantum desinit obligatio, cum ipsius abrogatio fuerit promulgata. Hoc posito, dicimus, legales caeremonias una cum sacerdotio levitico ablatas fuisse, cum Patri seipsum obtulit Christus novae legis institutor, et Pontifex secundum ordinem Melchisedech. At quoniam non ante diem Pentecostes nunciata fuit

(1) Matth. 11, 28 etc. (2) Rom. 8, 15.
(3) Lib. c. Adamant. c. 7. (4) Matth. 22, 37.
(5) Matth. 8, 4 et 23, 3; Marc. 14, 12; Luc. 2, 21; Io. 7, 8 (6) Lib. 10, in Luc.

(7) Serm. 153. (8) Serm. 66, de pass.
(9) 1 2. q. 103 art. 3 ad 2

evangelicae legis necessitas et veteris abrogatio, inde solum cessasse legalium obligationem consequitur. — Verum eo tempore si lex vetus demortua omnino fuit, cur eam deinceps Apostoli servarunt? cur Paulus Timotheum circumcidit (1)? — cur more Nazaraeorum caput sibi totondit in Cenchris (2)?—cur purificatus cum Iudaeis in templum intravit (3)? — Ad haec brevi reponimus, legem, quamvis tunc temporis inutilem, haud tamen mortiferam statim et noxiam fuisse, dummodo ea nec haberetur ut necessaria, nec spes in ipsa reponeretur. Usurpare ergo poterant Iudaeorum ritus pro circumstantiis Apostoli, sive ad scandalum pusillorum devitandum, sive etiam ut Hebraeos facilius ad Christi fidem pertraherent. Cum vero plenam perfectamque promulgationem Evangelium in dies obtinuerit, plane illicita ac mortifera lex mosaica evasit. Quandonam id evenerit, ex Scripturis sacris, vel Patrum traditione tuto nequit ostendi: in excidio templi hierosolymitani id evenisse probabiliter arbitrantur nonnulli (4).

Nota. 4. Iam in antiquo foedere homines legem a Deo per Moysen datam maximi aestimarunt, et continuo meditati sunt. Hinc Psalmista ait: *Servus tuus exercebatur in iustificationibus tuis. Nam et testimonia tua meditatio mea est, et consilium meum iustificationes tuae* (5); *Quomodo dilexi legem tuam, Domine, tota die meditatio mea est* (6); *Mirabilia testimonia tua ideo scrutata est ea anima mea* (7). — Cum autem lex nova veteri longe excellentior sit, quam aequum est, ut nos Christiani illam maximi aestimemus, recte cognoscamus, et sedulo meditemur? Ideo autem legem Christi assidue scrutari et meditari debemus ut illam exacte observemus. Nam ait *S. Augustinus* (8): « Sciens Spiritus, qui haec dicit, multos propter aliud, non propter quod constitutum est, scrutari testimonia eius, non tantum dixit: *Beati qui scrutantur testimonia eius*; sed addidit: *in toto corde exquirunt eum*, tanquam docens, quemadmodum, vel propter quid scrutanda sint testimonia eius.... Sic enim scrutando testimonia eius, ut in toto corde exquirant eum, immaculati ambulant in lege Domini. »

ARTICULUS III.
De sapientissimo Ecclesiae Christi regimine.

§ 394. Christus Ecclesiam suam, cuius supremus rex et caput invisibile semper manet, infinita sapientia, potentia et bonitate conservat, eam contra hostium insultus provide tuendo, eandemque gubernat, efficacissima media suppeditando, quibus ad nobilem finem suum pervenire possit. Rem ita se habere ipsa Ecclesiae historia luculenter demonstrat. Iam enim per novemdecim fere saecula vera Christi Ecclesia, non obstantibus plurimis et vehementissimis infensissimorum et potentissimorum inimicorum persecutionibus, immota persistit, fundata super firmam petram, hominesque ad sanctitatem et salutem aeternam dirigere non cessat. Vere ergo Christi, Ecclesiam suam regentis, sapientia, potentia, et bonitas *attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter* (9). Imo cum reges terreni equidem leges imponere, non

(1) Act. 16, 3. (2) Act. 18, 8.
(3) Act. 21, 26.
(4) Cf. Gotti th. schol. dogm. l. 8. tract. de legibus q. 4. dub. 6 etc.; Berti l. 20. c. 10.
(5) Ps. 118, 23 etc. (6) Ib. v. 97.
(7) Ib. v. 129
(8) En. in Ps. 118; Serm. 1, n. 2.
(9) Sap. 8, 1.

autem internam eas observandi virtutem tribuere possint; Christus rex divinus non solum praecepta hominibus imponit, sed his etiam gratias internas et supernaturalia auxilia tribuit, quibus ad recte agendum excitantur et adiuvantur, operans in ipsis *velle, et perficere*(1).—Unde *S. Thomas* (2) ait: « Virtus et motus caeterorum membrorum, et gubernatio eorum in suis actibus est a capite propter vim sensitivam et motivam ibi dominantem. » Atque ita Christus, ut caput Ecclesiae, « virtutem habet influendi gratiam in omnia membra Ecclesiae secundum illud: *de plenitudine eius nos omnes accepimus*(3). » — Christus ergo, cuius regnum non est de hoc mundo, praecipue per gratiam suam supernaturalem, de qua in proxima Theologiae theoreticae parte sermo instituetur, homines regit, atque gubernat. — Quamvis autem Christus tanquam caput invisibile in omnia Ecclesiae membra influat, et per omnipotentiam suam cuncta bona immediate praestare possit; sapientissime tamen ordinavit, ut in Ecclesia, quae corpus visibile constituere debet (4), etiam caput visibile, seu Primas adesset (5), et cum ipso, ac sub ipso alii Praesules (6), et ministri darentur (7), per quos Ecclesia etiam externo et visibili modo regeretur, ac finis eius promoveretur. Neque in eo contradictio ulla occurrit, quod praeter caput invisibile, quod Christus est, etiam caput visibile statuatur, et Regi supremo alii Praesules ecclesiastici adiungantur. Hanc etenim difficultatem solvit *S. Thomas* (8) dum quaestionem movet: « Utrum esse caput Ecclesiae sit proprium Christo;» et ita respondet: « Caput in alia membra influit dupliciter: uno modo quodam intrinseco influxu, prout scilicet virtus motiva et sensitiva a capite derivatur in caetera membra: alio modo secundum quamdam exteriorem gubernationem, prout scilicet secundum visum et alios sensus, qui in capite radicantur, dirigitur homo in exterioribus actibus. — Interior autem influxus gratiae non est ab aliquo nisi a solo Christo, cuius humanitas ex hoc, quod est divinitati coniuncta, habet virtutem iustificandi. Sed influxus in membra Ecclesiae quantum ad exteriorem gubernationem potest aliis convenire. Et secundum hoc aliqui alii possunt dici capita Ecclesiae secundum illud: *Optimates capita populorum* (9); differenter tamen a Christo: *primo* quidem quantum ad hoc, quod Christus est caput omnium eorum, qui ad Ecclesiam pertinent secundum omnem locum, et tempus, et statum; alii autem homines dicuntur capita secundum quaedam specialia loca, sicuti Episcopi suarum Ecclesiarum; vel etiam secundum determinatum tempus, sicut Papa est caput totius Ecclesiae, scilicet tempore sui pontificatus; et secundum determinatum statum, prout scilicet sunt in statu viatoris. *Alio modo*, quia Christus est caput Ecclesiae propria virtute et auctoritate, alii vero dicuntur capita in quantum vicem gerunt Christi, secundum illud II Cor. II, 10: *Nam et ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi;* et secundum illud II Cor. V, 20: *Pro Christo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos.* » —Et ibid. (10) refert verba *S. Augustini* (11) dicentis: « Si praepositi Ecclesiae pastores sunt, quo-

(1) Phil. 2, 13. (2) 3, q. 8, a. 1. (3) Io. 1, 16.
(4) V. Th. gen. § 273 etc.
(5) Ib. § 251-267. (6) Ib. § 214, et seq.
(7) Ib. § 268-271.

(8) 3, q. 8, a. 6. (9) Amos 6, 1. (10) Ad 3.
(11) Tr. 46 in Ioan

modo unus pastor est, nisi quia sunt illi omnes unius membra pastoris? » additque: « Et similiter alii possunt dici fundamenta, et capita, in quantum sunt unius capitis, et fundamenti membra. Et tamen, sicut ibidem (1) dicit: pastorem esse membris suis dedit; *ostium* vero nemo nostrum se dicit; hoc ipse sibi proprium tenuit; et hoc ideo, quia in ostio importatur principalis auctoritas, in quantum ostium est, per quod omnes ingrediuntur in domum: et ipse solus Christus est, per quem accessum habemus in gratiam istam in qua stamus. Per alia vero nomina praedicta potest importari auctoritas non solum principalis, sed etiam secundaria. » Nullatenus ergo Christi auctoritati derogatur, dum visibiles Ecclesiae Rectores et Pastores admittuntur, sed in eorundem institutione illius sapientia et bonitas maxime elucet. Ut enim homines saluberrimorum Redemptionis fructuum participes reddantur, et spiritualem ac aeternam felicitatem consequantur, non solum rectam fidem in dogmata revelata concipere, sed etiam mandata divina observare et ad perfectam moralitatem tendere debent (§ 378). — Ad hunc nobilissimum finem inter homines per peccatum originale obscuratos, infirmatos et corruptos externo quoque, et visibili medio efficaciter promovendum, Christus in Ecclesia sua instituit *magisterium authenticum*, per quod evangelica doctrina proponatur, *sacerdotium legale*, per quod media salutis administrentur, et *imperium sacrum*, per quod homines a vitiis arceantur et ad bonum dirigantur. — Satis quoque manifestum est, Christum per Ecclesiam docentem, sacra peragentem et imperantem triplex munus suum, nempe propheticum, sacerdotale et regium externo et visibili modo usque ad finem mundi continuare.

Nota. Non iam completa hic eorum pertractatio suscipitur, quae ad regimen Ecclesiae spectant, quoniam haec vel alibi in Theologia dogmatica, vel in aliis disciplinis theologicis pertractantur. Breviter hic ea tantum proponuntur, quae specialius sapientiam et bonitatem Christi in regenda Ecclesia commonstrant, nexum inter praecedentia et subsequentia ostendunt, et prima Theologiae hierarchicae, seu pastoralis, et iuris canonici fundamenta iaciunt (2).

I. *De magisterio authentico in Ecclesia instituto.*

§ 395. Christum in Ecclesia magisterium non solum authenticum, sed et infallibile instituisse, iam alibi (3) probatum fuit. Hoc magisterium, quod Praesules ecclesiastici cum suo Primate constituunt (4), omnibus diebus usque ad consummationem saeculi ita a Christo, et a Spiritu sancto regitur, ut in intelligenda, declaranda, et proponenda doctrina revelata aberrare nullo modo possit (5). — Per sapientissimam hanc institutionem fit, ut saluberrima doctrina divinitus revelata numquam corrumpi possit, sed semper in vera Ecclesia catholica pura et integra conservetur, et ut omnia eiusdem Ecclesiae membra in unitate fidei conspirent, et firmam de dogmatibus revelatis persuasionem nanciscantur, quia omnes homines se magisterio, divina auctoritate constituto, subiicere tenentur, et magisterio, inerrantiae dono praedito, tuto acquiescere possunt (6). — Sed per magisterium a Christo institutum non solum do-

(1) Tract. 47. (2) Cf. Dieringer Dogm. § 139.

(3) Th. gener. § 209-222. (4) Ib. § 223 et seq. (5) Ibid. § 234. (6) Ib. § 217.

gmata definiuntur, errores doctrinae revelatae contrarii damnantur, et controversiae fidei infallibiliter dirimuntur; sed alio quoque modo fides, quae per charitatem operatur, seu spiritualis et aeterna fidelium salus efficacissime promovetur. Sicuti enim Apostoli, memores praecepti divini praedicandi Evangelium omni creaturae (1), et docendi omnia, quaecunque Christus mandavit (2), non solum infideles ad fidem convertere, sed etiam fideles assidue viva voce instruere, emendare et perficere studuerunt (3), et in hac evangelicae doctrinae praedicatione discipulos (4) adiutores habuerunt: ita continuo per magisterium ecclesiasticum, seu per Episcopos et Sacerdotes in Catechesibus, Homiliis et Concionibus doctrina revelata declaratur, probatur et inculcatur, seu Verbum Dei praedicatur. Neque nostris temporibus, quibus rerum spiritualium contemptus et mediorum salutis neglectus lugendo modo invaluerunt, supervacaneum reputandum est, ut *Verbi divini praedicati vis et efficacia*, *imo et necessitas* ad fidem, quae per charitatem operatur, producendam, conservandam et augendam, et ad spiritualem ac aeternam fidelium salutem promovendam solide demonstretur. Argumenta *ex S. Scriptura*, *ex Traditione* et *ex ratione theologica* petuntur.

1. *In S. Scriptura* magnifica encomia leguntur, quibus vis et efficacia verbi divini commendatur. Iam in V. T. quamvis plena Revelationis lux nondum hominibus affulserit, attamen saluberrimi verbi divini hominibus annunciati fructus praedicantur. Ps. XVIII, 8: *Lex Domini immaculata convertens animas . . . sapientiam praestans parvulis. Praeceptum Domini lucidum, illuminans oculos.* Ps. CXVIII, 105 etc.: *Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis;* v. 130: *Declaratio sermonum tuorum illuminat, et intellectum dat parvulis;* v. 165: *Pax multa diligentibus legem tuam:* in quo quidem Psalmo, qui caeteros longitudine superat, nullus fere versiculus est, qui non praedicet laudes et efficaciam verbi divini. Sap. XVI, 12: *Tuus, Domine, sermo, qui sanat omnia;* v. 26: *Ut scirent filii tui, quos dilexisti, Domine, quoniam non nativitatis fructus pascunt homines; sed sermo tuus hos, qui in te crediderint, conservat.*—Isa. LV, 10 etc.: *Quomodo descendit imber, et nix de coelo, et illuc ultra non revertitur, sed inebriat terram . . . et dat semen serenti, et panem comedenti: sic erit verbum meum, quod egredietur de ore meo: non revertetur ad me vacuum, sed faciet quaecumque volui, et prosperabitur in his, ad quae misi illud.* Ier. XXIII, 29: *Numquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus, et quasi malleus conterens petram?* —Prov. XXX, 5: *Omnis sermo Dei ignitus clypeus est sperantibus in se.* — Necessitas quoque verbum Dei audiendi iam in V. T. asseritur. Prov. XXVIII, 9 legitur: *Qui declinat aures suas, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis.* Amos VIII, 11 defectus verbi divini praedicati tanquam maxima poena proponitur: *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et emittam famem in terram; non famem panis neque sitim aquae, sed audiendi verbum Dei.* — Ier. XIX, 15, Deus verbi sui spreti poenas intentans, inquit: *Ecce ego inducam super civitatem hanc, et super omnes urbes eius universa mala, quae locutus sum adversum eam; quoniam induraverunt*

(1) Marc. 16, 15. (2) Matth. 28. 20. (3) Act 2 42 (4) Luc 10 1

cervicem suam, ut non audirent sermones meos; et ibid.: *Haec dicit Dominus: Si non audieritis me, ut ambuletis in lege mea, quam dedi vobis, ut audiatis sermones servorum meorum prophetarum, quos ego misi ad vos... et non audistis: Dabo domum istam sicut Silo; et urbem hanc dabo in maledictionem cunctis gentibus terrae* (1). — In N. T. Christus ipse ait: *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit ex ore Dei* (2); luculenter ostendens, verbum Dei id esse animae, quod cibus est corpori. Matth. XIII, 3 et seq.: Verbum Dei comparatur *semini*, quod cadens in terram bonam *fructum* affert *aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud trigesimum.* Divinus idcirco Redemptor verbum Dei audire iubens exclamat: *Qui habet aures audiendi, audiat* (3); et: *Qui ex Deo est, verba Dei audit: propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis* (4). Paulus necessitatem verbi divini praedicati ostendit, dicens: *Omnis enim quicunque invocaverit nomen Domini, salvus erit. Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient sine praedicante? quomodo vero praedicabunt nisi mittantur? sicut scriptum est* (Is. LII, 7): *Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona! sed non omnes obediunt Evangelio: Isaias enim* (53, 1) *dicit: Quis credidit auditui nostro? ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi* (5). Passim praeterea doctrina evangelica hominibus annunciata iuxta saluberrimos, quos producit effectus variis nominibus insignitur; nominatur enim *Verbum veritatis*(6); *Verbum reconciliationis* (7); *Evangelium pacis* (8); *Sermo iustitiae*(9); *Verbum gratiae Dei*(10); *Verbum regenerans*(11); *Evangelium salutis*(12); *Virtus Dei in salutem omni credenti*(13); *Verbum vitae* (14); *Odor vitae in vitam* (15). — Graphice autem efficaciam verbi divini describit Paulus dicens: *Vivus est enim sermo Dei, et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti: et pertingens usque ad divisionem animae ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, et discretor cogitationum et intentionum cordis* (16); sicuti nempe gladius acutus interna penetrat et secat, ita, ut observat *Estius* (17), verbum Dei non solum externa et manifesta vitia resecat, sed etiam interna et occulta, ac mentis cogitationes cordisque affectus emendat. Ideo idem Apostolus Christianos monet, ut contra tentationes assumant *gladium Spiritus (quod est verbum Dei)* (18). — Ipsa itaque S. Scriptura teste, verbum Dei debito modo praedicatum et auditum efficacissimum est ad fidem, quae per charitatem operatur producendam, conservandam et perficiendam, ad mores hominum emendandos eorumque salutem promovendam. Quamobrem ipse Christus dicit: *Beati qui audiunt verbum Dei, et custodiunt illud* (19).

2. *Ss. Patres* verbi divini praedicati utilitatem et necessitatem sat frequenter ex variis rationibus probant. *Tertullianus* l. de idol. (20), cum fallaces diaboli insidias descripsisset, mox addit: « Verbum Dei homines adversus diaboli latitudines munit; »

(1) Ier. c. 26, v. 4 etc. (2) Matth. 4, 4.
(3) Ib. v. 9. (4) Io. 8, 47.
(5) Rom. 10, 13 etc. (6) Col. 1, 5.
(7) 2 Cor. 5, 19. (8) Eph. 6, 15.
(9) Hebr. 5, 13. (10) Act. 14, 3.
(11) 1 Petr. 1, 23. (12) Eph. 1, 13.
(13) Rom. 1, 16. (14) Phil. 2, 16.
(15) 2 Cor. 2, 16. (16) Hebr. 4, 12.
(17) In h. l. (18) Ephes. 6, 17.
(19) Luc. 11, 28. (20) C. 2.

et lib. de Resur. (1) dicit, quod sermo divinus est « in causam vitae appetendus, et devorandus auditu, et ruminandus intellectu, et fide digerendus. » *Origenes*, ut observat Erasmus (2), nusquam magis obiurgationem expromit, quam cum fideles rari ad concionem venirent, vel oscitantes essent in audiendo; et rectissime existimavit, praecipuum pietatis sive profectum, sive defectum hac ipsa praecipue ex causa provenire; sic (3) ait: « Sicuti una, et eadem species mannae aliis vermes et putredines generabat, aliis vero salubrem cibum conferebat, et vitae necessarium; ita et nostrum manna est verbum Dei, et apud nos sermo Dei aliis efficitur ad salutem, aliis ad poenam » (4). — *S. Cyprianus* (5) ait: « Evangelii praecepta, fratres dilectissimi, nihil sunt aliud, quam magisteria divina, fundamenta aedificandae spei, firmamenta corroborandae fidei, munimenta fovendi cordis, gubernacula dirigendi itineris, praesidia obtinendae salutis. » — *S. Basilius* Hom. 3 in Hexaem. considerans opifices laborem interrumpentes, et concioni attendentes, ita disserit: « Istis quid dicam? nimirum istam temporis partem Deo foenori datam nequaquam perdi, sed magno cum incremento ab ipso rependi. Etenim quicumque casus impedimentum afferunt, eos Deus avertet, ac corpori robur, animo alacritatem, facilitatem commercii et prosperitatem per totam vitam iis, qui spiritualia praetulerint, largiturus est. Etsi autem in praesenti non secundum spem succedunt nostra studia; at certe spiritus doctrina pro futuro saeculo thesaurus bonus est. » Idem alibi (6) inquit: « Quoties Episcopi et Sacerdotes in Ecclesia praedicant, toties convivium praeparatur: in hoc autem convivio tales potiones taliaque infirmis antidota anteponuntur, quibus caeci illuminantur, paralytici curantur, mortui resuscitantur, omnesque morbi et infirmitates sanantur. » *S. Ambrosius*(7) alludens verbis Davidis: *Lucerna pedibus meis verbum tuum*, inquit: « Nobis lucerna eius luceat, ne possimus errare; et lucerna verbum est, sicut verum lumen est Verbum, quod totum illuminat mundum. » *S. Chrysostomus*(8) inquit: « Ideo ad doctrinae thronum ingredimur, ut hinc externas illas sordes (domi, aut in foro contractas) deponamus. — Nemo igitur in Ecclesia res domesticas animo verset; sed domi res Ecclesiae cogitet. Haec caeteris omnibus sunt pretiosiora; haec enim ad animam, illa ad corpus pertinent; imo quae hic dicuntur, et corpori et animae competunt... Non enim solum qui post haec futuri simus, et quomodo illic vivemus, hic ediscimus; sed etiam qua ratione hic nobis sit vivendum. Nam medicamentorum officina spiritualis haec domus est, ut quae vulnera foris accepimus, hic curemus. » — Idem serm. in illud: *Si esurierit inimicus* etc., n. 3 ita loquitur: « Non potest fieri, ut qui tam negligens sit, ut ne modicam quidem diei partem sacrorum eloquiorum auditioni dignetur impendere, unquam venia dignus habeatur, licet millies saecularium negotiorum occupationes obtendat. » — *S. Hieronymus* (9) scribit: « Scriptura divina aedificat et lecta; sed multo prodest, si de literis vertatur in vocem, ut qui per epistolam docuerat, praesens instruat audientes.

(1) C. 37. (2) De vita, et scriptis eius.
(3) Hom. 8 in Num. (4) Cf. Hom. 13 in Exod., et Hom. 9 in Lev.
(5) Lib. de orat. domin.

(6) Hom. 2 de ieiun. (7) L. 7 in Luc
(8) Hom. 2 in Ioan. 1, 5.
(9) In cap. 4 Ep. ad Galat.

Magnam siquidem vim habet vox viva, vox de auctoris sui voce resonans, quae ea pronuntiatione profertur ac distinguitur, qua in hominis sui corde generata est.... Epistola non potest vocem obiurgantis exprimere, non valet irascentis resonare clamorem et dolorem pectoris apicibus exprimere. » Et (1) ad Paulin. ait: « Habet nescio quid latentis energiae viva vox, et in aures discipuli de auctoris ore transfusa fortius sonat. » *S. Augustinus* primos Christianos laudat, quia in audiendo verbo divino diligentissimi fuerunt; nam, eorum mores depingens, ait (2): « Confluunt ad Ecclesiam casta celebritate, honesta utriusque sexus discretione, ubi audiant, quam bene hic ad tempus vivere debeant, ut post hanc vitam, beate, semperque vivere mereantur. » Idem l. 15 de Trinit. (3) inquit: « Verbum, quod foris sonat, signum est verbi quod intus lucet. » Serm. (4) de Script. V. et N. T. (5) dicit: Verbum Dei « cibus est, qui reficit, nec deficit: cibus est qui insumitur, et non consumitur: cibus est, qui esurientes satiat, et integer manet. — Quia ergo ad istas epulas convenistis, bene comedite; sed cum abieritis, bene digerite. Bene enim manducat et male digerit, qui audit Verbum Dei et non facit. » Enar. in Ps. 32 (6) ait: « Si panis noster est verbum Dei, sudemus in audiendo, ne moriamur in ieiunando. » Serm. 16 de temp. ita praeclare loquitur: « Sicut caro pascitur cibo, sic reficitur anima Dei verbo, ut totus homo, id est, et exterior et interior de sancto et salubri convivio satiatus exurgat. Nam si sola caro reficitur, et anima Dei verbo non pascitur, ancilla satiatur, et domina fame torquetur. » *S. Caesarius Arel.* (7) inquit: « Lumen animae, et cibus aeternus non est aliud nisi verbum Dei, sine quo anima nec videre potest, nec vivere, quia, quomodo caro nostra moritur, si non capiat cibum, ita et anima nostra extinguitur, si non accipiat verbum Dei. » Quid de utilitate et necessitate verbi divini *S. Gregorius M.* senserit, patet ex monitis, quibus illos perstringit, qui, licet idonei essent, praedicationis tamen munus negligunt; ait enim (8): « Si indigentibus proximis ipsi, quas haberent pecunias absconderent, adiutores procul dubio calamitatis extitissent. Quo ergo reatu constringantur aspiciant, qui dum peccantibus fratribus verbum praedicationis subtrahunt, morientibus mentibus vitae remedia abscondunt... Si populos fames attereret, et occulta frumenta ipsi servarent, auctores procul dubio mortis existerent. Qua itaque plectendi sunt poena considerent, qui, cum fame verbi animae pereant, ipsi panem perceptae gratiae non ministrant... Si medicinalis artis minime ignari secandum vulnus cernerent, et tamen secare recusarent, profecto peccatum fraternae mortis ex solo torpore committerent. Quanta ergo culpa involvantur aspiciant, qui, dum cognoscunt vulnera mentium, curare ea negligunt sectione verborum. » *S. Bernardus* (9) in eos, qui malunt domi legere, quam in templo audire, ita accommodatissime loquitur: *Fides ex auditu.* « Dignum quippe fuerat, per superiores oculorum fenestras veritatem intrare in animam; sed hoc nobis, o anima! servatur in posterum, cum videbimus faciem; nunc autem

(1) Epist. 103 (al. 53).
(2) L. 2 de Civ. Dei c. 28. (3) Cap. 11.
(4) 28 (al. 7). (5) N. 1. (6) Serm. 2, n. 1.

(7) Serm. 97 (in ord. 303, n. 2).
(8) Reg. past. p. 3, c. 25.
(9) Serm. 28 in Cantic.

unde irrepsit morbus, inde remedium intret, et per eadem sequatur vestigia vita mortem, tenebras lux, venenum serpentis antidotum veritatis... Auris prima mortis ianua, prima aperiatur et vitae. Auditus qui tulit, reparet visum. » Idem (1) ad Gaufridum Abb. scribit: « Acceptior sermo vivus quam scriptus, et efficacior lingua quam litera; oculi quippe loquentis fidem faciunt dictis: nec ita potest affectum exprimere digitus, quomodo vultus. » Universalem in Ecclesia de verbi divini praedicati efficacia et necessitate persuasionem fuisse, historia ecclesiastica testatur. Omnibus enim aevi christiani saeculis praedicatio verbi divini summi momenti habita, et pastoribus animarum in variis Conciliis graviter inculcata fuit. quorum decreta renovavit, et confirmavit Concilium *Tridentinum* (2).

3. Doctrinam Christi excellentissimam esse, iam alibi (3), probatum fuit. In ipsa enim hominum officia erga Deum, erga proximos, et erga seipsos adimplenda optime exponuntur, ac praeterea fortissima motiva timoris, spei et charitatis (4) proponuntur. Doctrina ergo haec, viva voce annunciata, efficacissima est ad intellectum hominis erudiendum, et ad voluntatem eiusdem a malo deterrendam, et ad bonum impellendam. Quapropter verbum divinum praedicatum rectissime inter praecipua media salutis recensetur. Et sane Christus, benignissimus Redemptor noster, saluberrimam doctrinam ipsemet praedicavit, eandemque ab Apostolis et eorum successoribus usque ad finem mundi praedicari iussit, ut homines ab ignorantiae tenebris, quibus per peccatum originale obvoluti sunt, liberarentur. et ut eorum voluntas per idem peccatum infirmata et depravata corrigeretur. Quicunque ergo verbum divinum praedicatum audire recusat, efficacissimum salutis medium ab ipso Christo institutum negligit; facillime culpabilis ignorantiae reus constituitur, dum aut officia sua nunquam perfecte addiscit, aut eorundem pedetentim obliviscitur; vel saltem ad recte agendum haud efficaciter movetur, dum motiva a vitiis deterrentia et ad virtutes impellentia cordi non applicantur; atque demum ipsi Christo iniuriam infert, de Apostolis docentibus dicenti: *Qui vos audit, me audit; qui vos spernit, me spernit* (5). Quis haec considerans verbi divini praedicati utilitatem et necessitatem negare audebit?—Concedendum equidem est, solam doctrinae coelestis cognitionem auditu haustam non sufficere divinis effectibus producendis, qui potissimum in conversione animi seria, remissione peccatorum et regeneratione spirituali consistunt; nisi supernaturalis virtus divini spiritus accesserit, quae hominis animum afficiat interius, aptumque reddat ad salubriores mutationes excipiendas, quod inferius ostendetur, dum de necessitate gratiae sermo erit: at hanc gratiam cum verbo divino praedicato copiose coniungi, tum ex divina eiusdem institutione, tum ex historia probatur, quae ostendit, per Apostolorum praedicationem fidem christianam celerrime propagatam, et mores corruptissimos emendatos; imo et subsequentibus saeculis per idoneos verbi divini praecones haud raro infideles ad fidem, peccatores ad poenitentiam, tepidos ad fervorem, iustos ad perfectionem perductos fuisse.

Nota 1. Protestantes efficaciam et

(1) Ep. 66. (2) Sess. 24, de Reform. c. 4.
(3) Th. gen. § 124 et 125.
(4) V. Th. theor. § 290. n. 3. (5) Luc. 10 16.

necessitatem verbi divini praedicati profitentur, quod apud ipsos praecipuam cultus divini publici et externi partem constituit, quamvis verbum divinum id appellari nequeat, quod a praeconibus debita missione carentibus corrumpitur, et adulteratur. At e schola Lutheri prodiit *Caspar Schwenkfeldius*, novae Fanaticorum ab ipso denominatorum sectae auctor, qui inter caeteros errores affirmavit, verbo Dei externo nullam vim hominibus salutarem inesse, sed virtutem omnem a verbo interiore, quod a Christo ipso distinctum non est, unice esse repetendam. Idem fere commenti sunt *Anabaptistae*, qui inter alios errores praedicabant, inutile esse verbum divinum, eaque persuasione occupati Scripturam sacram penitus reiiciebant. Quae isti pro absona sua sententia cum Schwenkfeldio proferunt, facile refelluntur.

Obi. I. Conversio peccatoris et profectus iusti in bono soli Deo adscribi debent. Nam *unus est mediator Dei, et hominum homo Christus Iesus* (1); et: *Omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult* (2); unde expresse dicitur: *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus* (3). Non licet ergo asserere, verbum externum homines Deo reconciliare, sensus bonos ingerere, aut virtutis incrementum producere. Talia affirmans Deo ipsi iniuriam infert, qui dicit: *Gloriam meam alteri non dabo* (4).

Resp. Adversariorum argutiis opponimus loca Scripturae n. 1 citata, quibus verbi divini praedicati efficacia clare probatur. Neque istis loca ab adversariis adducta opponuntur. Ipsa enim efficacia verbi divini a Christo repetitur, qui non solum illius auctor est, sed etiam per mortem suam pro peccatis satisfecit, hominibusque gratias promeruit, quibus Deo reconciliari, et uniri possunt, unde etiam Catholici Christum unicum esse inter Deum et homines Mediatorem profitentur. — Apostolus I Cor. XII, 11 potissimum loquitur de gratia curationum, dono linguarum et his similibus, cuiusmodi dona, seclusis causis mediis, Deus largiri solet: aliter statuendum est de renovatione hominis interna, ad quam efficiendam verbum divinum praedicatum ex ipsa institutione divina tanquam salutare medium ordinatur, uti allata argumenta probant. Caeterum ipsi Catholici fatentur, solum sermonem exterius prolatum non sufficere ad hominis emendationem, sed ad hanc etiam gratiam internam requiri. Quidquid ergo boni per verbum praedicatum efficitur, Spiritui sancto adscribendum est, qui gratiam suam cum illo coniungit. Et ideo Paulus (5) dicit, Deum esse, *qui incrementum dat:* Deus nempe gratiam concedens omnis operationis supernaturalis principalis causa est, per quam autem non excluditur causa instrumentalis. Nam etiam ut naturales terrae fruges proficiant, necesse est, ut Deus incrementum det; et tamen homines a labore non eximuntur, sed plantare et rigare tenentur. Ita pariter praedicandum et audiendum est verbum divinum, quo Deus persaepe ceu organo, medio, seu instrumento utitur ad gratias efficaces hominibus distribuendas. Quidquid ergo boni per verbum divinum efficitur, in Deum redit tanquam causam principalem adeo, ut eius gloriae nihil decedat.

Obi. II Si dicitur, praedicationem verbi divini salutiferam fieri per gratiam internam; concedendum pariter

(1) I Tim. 2, 5. (2) I Cor. 12, 11. (3) I Cor. 3, 7. (4) Is. 42, 8. (5) I Cor. 3, 7.

est, Spiritum sanctum dona sua supernaturalia tunc elargiri debere, cum homini placuerit, verbum divinum annunciare. Sed Spiritus sancti maiestas non fert, ut verbo subiaceat, et in distribuendis suis donis ab hominis Evangelium praedicantis voluntate dependeat.

Resp. Omnes Catholici concedunt, Spiritum sanctum in distribuendis gratiis liberrimum et independentem esse: sed ipse liberrime verbum divinum praedicatum tanquam medium, seu instrumentum elegit, per quod gratiam conferret, intellectum illustrans, et voluntatem movens. Non ergo Spiritus sanctus verbo, sed verbum Spiritui sancto subiacet: et cum operationes divinae simplicissimo voluntatis actu perficiantur, nihil profecto maiestati Spiritus sancti detrahitur, dum medio, quod sponte elegit, utitur ad hominis sanctificationem.

Obi. III. Si verbo divino vis et efficacia inesset, quam illi Catholici adscribunt, omnes converterentur, qui illud audiunt; at ne ii quidem omnes conversi sunt, qui Christum, aut Apostolos audierunt.

Resp. Haec difficultas evanescit, si attendatur, Deum velle, ut homo libere moralitatem sectetur. Ideo verbum divinum docet, monet, prohibet, iubet, terret, solatur, excitat; ita tamen, ut nemini pathologicam vim, aut necessitatem inferat. Potest itaque, quicumque audit, cor obdurare ac contumaciter resistere verbo. Christus ipse id declarat in parabola de seminante (1). Semen enim, licet ex se frugiferum sit, fructum tamen non refert, si *secus viam*, aut *supra petram*, aut *inter spinas* cadat. Maxime autem absurdum esset, foecunditatem ipsi semini denegare, quod cadens *in terram bonam fructum centuplum* producit. Et ita pariter absurdum esset, verbum divinum, per quod mundus ad fidem perductus est, ideo inefficax et inutile appellare, quia non omnes, illud audientes, fidem susceperunt et poenitentiam egerunt. Certe non ex defectu verbi praedicati, sed ex mala audientium dispositione factum est, ut non omnes, qui aut ipsum Christum, aut Apostolos praedicantes audierant, crederent et converterentur. — Caeterum negari non potest, sterilitatem verbi praedicati repetendam hinc-inde esse ex defectu concionatoris, qui humanum potius quam divinum verbum profert, placere magis quam docere et movere studet, aut per inordinatam vitam iis, quae docet, putide contradicit.

Nota 2. Si verbum divinum praedicatum ex ipsa Christi, supremi Regis, ordinatione inter praecipua salutis media recensetur; monendi sunt fideles, ut illud maximi aestiment, attente audiant et diligenter custodiant. Ad hoc enim omnes impellere debet charitas erga Deum, quem non vere diligunt, si eius verba vilipendunt et audire detrectant; charitas erga proximos, quos verbis et exemplis aedificare tenentur, et charitas erga seipsos, qua intellectum suum a culpabili ignorantia praeservare et continuo illuminare, voluntatem autem a vitiis purgare ac virtutibus exornare obligantur. Idcirco Concilium *Tridentinum* (2) dicit: *Moneat Episcopus populum diligenter, teneri unumquemque parochiae suae interesse, ubi commode id fieri potest, ad audiendum verbum Dei.*

(1) Luc. 8, 5 et seq.

(2) Sess. 24 de Reform. c. 4.

II. *De sacerdotio legali in Ecclesia instituto.*

§ 396. Cum Religio non solum interna, sed etiam externa sit oporteat, et in ipsa cultus Dei externus et publicus requiratur (v. Th. gen. § 47); omnino necesse est, ut in religiosa societate tales existant, qui legitima potestate cultum Dei externum dirigant et administrent. *In periodo patriarchali* patres suis in familiis officio sacerdotum fungebantur, et ideo *Noachum*, *Abrahamum*, *Iacobum*, *Iobum*, et alios pro suis familiis sacrificasse legimus. *In periodo mosaica*, quoniam natio israëlitica rudis et ad idololatriam prona magno caeremoniarum apparatu indigebat, administratio cultus externi integre tribui Levi per reliquas tribus dispersae commissa fuit. *Christus* quoque in Ecclesia sua *sacerdotium*, et quidem excellentissimum instituit, per quod *preces publicae* ad Deum dirigantur, *sacrificium* nobilissimum offeratur, et *Sacramenta* efficacissima conferantur. Per tale autem sacerdotium finem Ecclesiae seu spiritualem et aeternam hominum salutem maxime promoveri, facile probatur.

1. Ad sacerdotes spectat, *orare pro populo*, atque huic veniam peccatorum, et benedictionem divinam impetrare. Lev. IV, 20 legitur: *Rogante pro eis sacerdote, propitius erit eis Dominus;* et v. 26: *Rogabit pro eo sacerdos, et pro peccato eius, et dimittetur ei* (1). Ioël II, 17 dicitur: *Inter vestibulum et altare plorabunt sacerdotes ministri Domini, et dicent: Parce, Domine, parce populo tuo: et ne des haereditatem tuam in opprobrium, ut dominentur eis nationes.* —Christus ipse, sacerdos excellentissimus, et omnium sacerdotum exemplar, pro hominibus oravit (vide § 366, n. 3), quem imitati Apostoli eleemosynarum distributionem Diaconis commiserunt dicentes: *Nos vero orationi, et verbo Dei instantes erimus* (2). Rectissime igitur S. Ecclesia catholica, a Christo et Spiritu sancto directa sacerdotibus praecepit, ut divinum Officium devote recitent. Quam obligationem post multa praecedentia Conciliorum decreta urgent *Concilii Lateranensis IV* Patres *districte praecipientes in virtute obedientiae, ut divinum Officium nocturnum pariter et diurnum, quantum eis dederit Deus, studiose celebrent pariter, et devote.* Oratio haec, sacerdotibus, diaconis et subdiaconis iniuncta, vocalis esse debet; nam, ait *S. Thomas* (3): « Communis oratio est, quae per ministros Ecclesiae in persona totius populi fidelis Deo offertur. Et ideo oportet, quod talis oratio innotescat toti populo, pro quo offertur, quod non posset fieri, nisi esset vocalis, et ideo rationabiliter institutum est, ut ministri Ecclesiae huiusmodi orationes etiam alta voce pronuntient, ut ad notitiam omnium possint pervenire. » Neque dubitari potest, hanc ministrorum sacrorum orationem publicam et communem efficacissimam esse ad misericordiam et benedictionem divinam pro populo impetrandam, ad gratias supernaturales obtinendas, hominumque salutem promovendam. Unde *S. Chrysostomus* (4) ait: « Oratio Ecclesiae murus est, qui rumpi non potest, munimentum inconcussum, daemonibus quidem formidabile, piis vero, nimirum nobis tutum ac salutiferum. » *S. Augustinus* (5) scribit: « Ad malos docendos pigrescere non debe-

(1) Cf. v. 31, v. 35, c. 5, v. 6, etc.
(2) Act. 6, 4.
(3) 2 2, q. 83, a. 12.
(4) L. 2 de or.
(5) Epist. 106 contra Pelag.

mus. Plus eis tamen sine dubitatione praestamus, si, ut corrigantur, oremus; quia voluntas, ut ad vera credenda moveatur, non sibi sufficit, nisi per gratiam Dei opituletur. » Et *S. Bernardus* (1) inquit: « Nunc manent tria, verbum, exemplum et oratio: maior autem horum oratio. Ea namque operi et voci gratiam et efficaciam promeretur. »

2. Praecipuum sacerdotis officium est, sacrificare pro populo. Nam: *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in iis, quae sunt ad Deum, ut offerat dona, et sacrificia pro peccatis* (2). Iam in V. T. cultus Dei externus variis sacrificiis perficiebatur, quae per sacerdotes offerebantur. In N. T. Christus ipse sacrificium cruentum in cruce obtulit, et sacrificium incruentum in Eucharistia instituit, a sacerdotibus continuo offerendum, quod in parte sequenti probabitur. Per hoc sacrificium Deo summus latriae cultus defertur, pro acceptis beneficiis gratiarum actio exhibetur, pro commissis peccatis satisfactio praestatur et gratiae uberrimae obtinentur. Sacrificium ideo a sacerdotibus N. L. oblatum praestantissimum medium dicendum est, quo salus hominum et finis Ecclesiae promoventur.

3. Christus in N. T. etiam septem *Sacramenta* instituit, quae sunt praecipua gratiae instrumenta ad sanctificandos homines ordinata, de quibus in parte sequenti fusior sermo instituendus erit. Haec autem Sacramenta administrandi potestas Episcopis et sacerdotibus collata est; ex quo patet, per sacerdotium legale, a Christo Rege sapientissime institutum, spiritualem hominum salutem et Ecclesiae sanctae finem efficacissime promoveri

III. *De imperio sacro in Ecclesia constituto.*

§ 397. Christum in Ecclesia imperium sacrum constituisse, seu Apostolis eorumque successoribus potestatem legislativam, iudiciariam et coërcitivam tradidisse, iam alibi (3) probatum fuit. Ast facile etiam ostenditur, per hoc imperium sacrum fidelium salutem maxime promoveri, et Ecclesiam mediate ab ipso Christo sapientissime regi et gubernari.

1. Potestas Ecclesiae *legislativa* ad salutem hominum et bonum Ecclesiae promovendum ordinatur. Nam etiam societates civiles ordinem conservare et finem suum acquirere nequeunt, nisi leges iustae et adaequatae a legitima potestate ferantur, et a subditis debito modo observentur. Ita etiam in societate religiosa, seu in Ecclesia leges requiruntur, quibus fidelium actiones dirigantur. Equidem Christus ipse sapientissimas et perfectissimas leges tulit (§ 393), sed multa etiam Ecclesiae commisit ordinanda, tum ut leges temporum, locorum et hominum circumstantiis accommodentur, tum ut fideles Praelatis, vicem Dei gerentibus, se submittentes, humilitatem quae omnium virtutum fundamentum est, et obedientiam, quae Deo magis placet quam victimae, exerceant, et actionibus suis maius meritum addant. — Iam Apostoli legem temporum suorum circumstantiis congruam tulerunt, dicentes: *Visum est Spiritui sancto et nobis... imponere vobis..... haec necessaria, ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, et sanguine et suffocato* (4) etc.; ex qua loquendi forma recte deducitur, Ecclesiam etiam in legibus condendis Spiritus sancti assistentia

(1) Epist. 201. (2) Hebr. 5, 1.
(3) Th. gen. p. 3, cap. 3, § 244 et seq.
(4) Act. 15, 28.

gaudere (1). Ita etiam subsequentibus temporibus Ecclesia saluberrimas et fidelium indigentiis accommodatissimas leges tulit. Homines enim quoad intellectum per labem originalem obcaecati, et interna quadam superbia decepti, animae suae pericula agnoscere et fugere recusant; sapientissime ergo Ecclesia per congruas leges illos a periculis, animae ruinam parantibus, retrahere conatur: ex hoc sane motivo, e. g., libros prohibet, rectae fidei, aut moribus adversantes. —Fideles praeterea iam ex praecepto Christi se abnegare, carnem crucifigere et corpus spiritui subiicere obligantur, quod autem philautia seducti, facillime negligunt: sapientissime idcirco Ecclesia certis diebus abstinentiam a carnibus, vel etiam ieiunium praecepit, ut aliquo saltem modo corporis mortificationi assuescant. Homines denique ad bonum inertes sunt, et ea quoque, quae ipsis saluberrima sunt, leviter negligunt: sapientissime itaque Ecclesia actus quosdam praecipit, e. g., auditionem sacri diebus dominicis et festivis. Confessionem semel in anno, Communionem in Paschate etc. ne actus isti saluberrimi omnino intermittantur, imo ut fideles ad eosdem etiam sine speciali praecepto frequentandos excitentur. Quodsi eodem modo caeterae leges, pro variis hominum statibus latae, considerentur, luculentissime patet, hominum salutem, et Ecclesiae ordinem, decorem et finem per potestatem legislativam efficacissime promoveri.

2. Potestas *iudiciaria*, quatenus ad mores refertur, partim declarat, quid licitum, quid illicitum, quid vitandum, quid faciendum sit, partim de subditorum actionibus iudicium fert. Utrumque ad moralitatem conservandam et promovendam non proficuum dumtaxat, sed et necessarium est. Homines enim per amorem proprium facile decipiuntur, officia sua agnoscere detrectant, et ea, quae indomitis passionibus animi conformia sunt, leviter sibi licita putant, quamvis graviter interdicta sint, imo et qui Theologorum nomine gloriantur hisce in rebus quandoque hallucinantur, ac verbis non solum sed et scriptis propositiones defendunt, regulis morum in Evangelio traditis adversantes. Maximae idcirco et utilitatis et necessitatis est, ut tribunal existat, quod authentice et infallibiliter declaret, quid licitum, quid illicitum, quid vitandum, quid faciendum sit, et quod fideles a doctrinis falsis noxiisque praeservet. Hunc in finem Ecclesia quovis tempore potestatem iudiciariam a Christo sibi concessam adhibuit et non raro propositiones cum principiis evangelicis non convenientes damnavit. Neque minoris momenti est iudicium Ecclesiae de subditorum suorum actionibus latum. Homines enim frequentissime seipsos non cognoscunt, praevaricationes suas temere excusant, et de statu suo morali iudicantes turpiter aberrant: quapropter sapientissime a Christo iudicium in Ecclesia statutum est, quod a praeconceptis opinionibus et malignis passionibus immune rectam de hominum actionibus sententiam proferat, quam omnes audire et revereri tenentur.

3. Potestas *coërcitiva* in qualibet bene ordinata societate necessaria est. Cum enim homines per peccatum originale corrupti, persaepe virtutis amore ad bonum non trahantur; omnino necesse est, ut poenarum timore a vitiis et legis transgressionibus deterreantur. Ideo Ecclesia quoque potestate coërcitiva praedita est.

(1) V. Th. gen. § 242, n. 3.

et poenas ecclesiasticas imponere potest, quae in bonorum spiritualium privatione consistunt. Inter quas poenas praecipuum locum *excommunicatio*, per quam, ut ait *S. Augustinus* (1), « alligatur homo amarius et infelicius - quam quibuslibet gravissimis et durissimis ferreis, vel adamantinis nexibus. » Neque negare licet, hanc poenam ab Ecclesia latam salubrem esse, et non raro efficere, ut peccatores tali vindicta deterriti resipiscant. Ita incestuosus Corinthius, quem Paulus satanae tradidit - ut spiritus salvus sit (2), seriam mox poenitentiam egit (3). — Hinc inde etiam primis praecipue Ecclesiae saeculis contigit, ut innodatus excommunicatione, temporalibus quoque aerumnis, vel corporalibus infirmitatibus affligeretur. Imo etiam subsequentium saeculorum historia exempla eorum refert, qui, cum antea semper et ubique victores exsisterent, post latam in se excommunicationem, bellorum infortuniis pressi, misere perierint. Certo ergo Christus ipse potestatem coërcitivam, quam Ecclesiae concessit, continuo etiam sustentat, ut effectum suum sortiri, vitia praecavere, aut peccatores emendare possit.

Nota. Imperium sacrum, a Christo Ecclesiae traditum, circa res spirituales a potestate civili omnino independens est. Christus enim nullam circa negotia ecclesiastica potestatem Tiberio, Herodi, aut aliis Principibus dedit, sed solis Apostolis, et praecipue Petro tanquam Primati potestatem legislativam, iudiciariam et coërcitivam tradidit. Imo licet Christus in rebus temporalibus obedientiam erga Principes saeculares praeciperet; aperte tamen declaravit, nullam his obedientiam praestandam esse, dum se negotiis ecclesiasticis immiscent, eaque perturbare praesumunt; ait enim: *Ad praesides, et ad reges ducemini propter me* (4); *et eritis odio omnibus propter nomen meum* (5); *cum autem persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam* (6); *ne ergo timueritis eos* (7); *quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: et quod in aure auditis, praedicate super tecta* (8). Quorum verborum Apostoli memores, a praedicatione, quam Principes Synagogae interdixerant, non cessarunt dicentes: *Obedire oportet Deo magis, quam hominibus* (9). Etiam *Ss. Patres* unanimi consensu docuerunt, circa negotia spiritualia nullam potestatem Principibus saecularibus competere, sed ea a solis Episcopis, et praecipue a Primate tractanda esse. *S. Ignatius M.* (10) ait: « Nemo aliquid agat, quod ad Ecclesiam spectat, sine Episcopo... Quod Episcopus approbat, id Deo placet, ut omnia quae fiunt, secura sint et firma. » *Osius* Cordubensis, qui ut Legatus Romani Pontificis Concilio *Nicaeno I* praesedit (11), Constantinum Imperatorem negotiis ecclesiasticis se immiscentem his gravibus verbis allocutus est: « Desine, quaeso, et memineris te mortalem esse; reformida diem iudicii, et serva te in illum purum, nec te misceas Ecclesiasticis, neque nobis in hoc genere praecipe, sed potius a nobis disce. Tibi Deus imperium commisit, nobis quae sunt Ecclesiae concredidit, et quemadmodum qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi divinae; ita et tu cave, ne, quae sunt Ecclesiae ad te trahens, magno crimini obnoxius fias. *Date*, scriptum

(1) L. 1, c. adversarios leg. et proph.
(2) 1 Cor. 5, 3. (3) 2 Cor. 2.

(4) Matth. 10, 18. (5) Ib. v. 22.
(6) Ib. v. 23. (7) Ib. v. 26. (8) Ib. v. 27.
(9) Act. 5, 29. (10) Ep. ad Smyrn. n. 8.
(11) Ap. Athanas. in Ep. ad Solitar.

est, *quae sunt Caesaris, Caesari*, *et quae sunt Dei, Deo*. Neque igitur fas est nobis in terris imperium tenere, neque tu Sacrorum potestatem habes, Imperator. » — *S. Athanasius* (1) scribit: « Ista auctoritas, quam sibi arrogat Constantius, et ius, quod praesumit, praesidendi Episcopis, et negotia Religionis in suo palatio pertractandi, est illa *abominatio desolationis*, quam Propheta Daniel praedixit. » Hinc etiam Constantium *Antichristum* appellare non veretur. Et ibid. (2) dicit: « Sicut Deus Episcopis Ecclesiastica concredidit, nec illis imperare licet, ita Principes non se debent Ecclesiasticis miscere, nec de his rebus praecepta dare; nam reddenda sunt quae sunt Caesaris, Caesari, et quae sunt Dei, Deo, et Ecclesiae decretum ab imperatore non accipit auctoritatem. » *S. Hilarius* ad Const. (3), ait: « Provideat et decernat clementia tua, ut omnes se ubique iudices... ad quos sola cura, et solicitudo publicorum negotiorum (saecularium) pertinere debet, a religiosa observantia abstineant, neque posthac praesumant, atque usurpent se causas cognoscere Clericorum etc. » *S. Basilius* (4) inquit: « Absonum est, laicos iudices ecclesiasticas lites iudicare, et ali. (5), fideles ad eorum tribunal in similibus causis confugere. » *S. Gregorius Naz.* (6) ita Principes et Praefectos alloquitur: « Vos quoque imperio meo ac throno lex Christi subiicit. Imperium enim nos quoque gerimus; addo etiam praestantius ac perfectius; nisi vero aequum sit, spiritum carni fasces submittere et coelestia terrenis cedere. » *S. Ambrosius* variis in locis eadem de re praeclare disserit; Ser. c. Auxent., n. 36: « Imperator intra Ecclesiam, non supra Ecclesiam est. » Epist. 21, n. 4: « Si Scripturarum series divinarum, vel vetera tempora retractentur, nemo abnuit, in causa fidei Episcopos solere de Imperatoribus christianis, non Imperatores de Episcopis iudicare. » It. (7): « Ad Imperatorem palatia pertinent, ad Sacerdotem Ecclesiae. Publicorum illi moenium ius commissum est, non sacrorum. » Insup. (8): « Si causa Religionis est, Episcopos convenio... certe si aliud statuitur, Episcopi hoc aequo animo dissimulare non possunt. Licebit tibi (Imperatorem Valentinianum alloquitur) ad Ecclesiam convenire, sed illic non invenies Sacerdotem, aut invenies resistentem. » *S. Chrysostomus* (9) ita de Ozia loquitur: « Rex cum sit, sacerdotii principatum usurpat; volo, inquit, *adolere incensum*, quia iustus sum. Sed mane intra tuos terminos. Alii sunt termini regni, alii termini sacerdotii; verum hoc illo maius est... Ille quidem (Rex) ea, quae sunt in terris sortitus est administranda; caeterum sacerdotii ius e supernis descendit. *Quaecumque enim ligaveritis super terram, erunt ligata et in coelo*. Regi ea, quae hic sunt, commissa sunt, Sacerdoti coelestia. Regi corpora commissa sunt, Sacerdoti animae. Rex residua pecuniarum remittit, Sacerdos autem residua peccatorum. Ille cogit, hic exhortatur, ille necessitate, hic consilio; ille habet arma sensibilia, hic arma spiritualia; ille bellum gerit cum barbaris, mihi bellum est adversus daemones. Maior hic principatus; propterea Rex caput submittit manui Sacerdotis, et ubique in veteri Scriptura Sacerdotes iungebant Reges. »

(1) In ead. Epist. ad Solitar. seu Hist. Arian. ad Monachos. (2) N. 41.
(3) L. ad Constantium n. 1.
(4) Ep. 225 (al. 385). (5) Ep. 227, (al. 29).
(6) Or. 17, n. 8. (7) Ep. 20, n. 19.
(8) Ep. 17, n. 12.
(9) Hom. 4, in illud: *Vidi Dominum* n. 4 et 5

S. *Augustinus* in Exp. proposit. ex Epist. ad Rom. cap. 72 cum dixisset, in rebus temporalibus potestati civili obediendum esse, mox subiungit: « Ex illa vero parte, qua credimus Deo, et in regnum eius vocamur, non nos oportet esse subditos cuiquam homini, idipsum in nobis evertere cupienti, quod Deus ad vitam aeternam donare dignatus est... Si quis se putat esse subdendum, ut etiam in suam fidem habere potestatem putetur eum, qui temporalibus administrandis aliqua sublimitate praecellit, in maiorem errorem labitur. Sed modus iste servandus est, quem Dominus ipse praescribit, ut reddamus Caesari quae sunt Caesaris, et Deo quae sunt Dei. » S. *Io. Damascenus*(1) ait: « Ad Imperatores spectat recta rei (civilis) administratio; Ecclesiae regimen ad Pastores et Doctores Tibi parebimus, o Imperator, in his, quae ad huius saeculi negotia pertinent.... verum ad res Ecclesiae statuendas Pastores habemus, qui nobis verbum loquuntur, atque ecclesiastica instituta tradiderunt. » Eisdem principiis innixi doctrina et pietate celeberrimi Pontifices et Episcopi Principibus in ecclesiastica negotia se temere immiscentibus fortiter restiterunt, ut e. g. *Gregorius M.* Mauritio, *Felix III* Zenoni, *Gelasius I* Anastasio, *Gregorius VII* Henrico IV, *Thomas Cantuar.* Henrico II Angliae Regi et alii multi. Ex iisdem principiis strictissimum omnium Episcoporum et Sacerdotum officium est, iura Ecclesiae fortiter defendere, et praeceptorum Ecclesiae observantiam efficaciter urgere (2).

(1) Or. 2 de Imag.

(2) Cf. Card. M. G. Goussel Theol. dogm. Tom. I, P. 2, cap. 9.

INDEX

PARS III.

De Deo lapsi humani generis Redemptore.

ARTICULUS II.

SECTIO II.

CAPUT I.

ARTICULUS I.

ARTICULUS II.

CAPUT II.

ARTICULUS I.

ARTICULUS II.

ARTICULUS III.

ARTICULUS IV.

ARTICULUS V.

ARTICULUS VI.

CAPUT III

ARTICULUS I.

V. ex del. D. D. Archiep.
GRIXINONELLO